

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

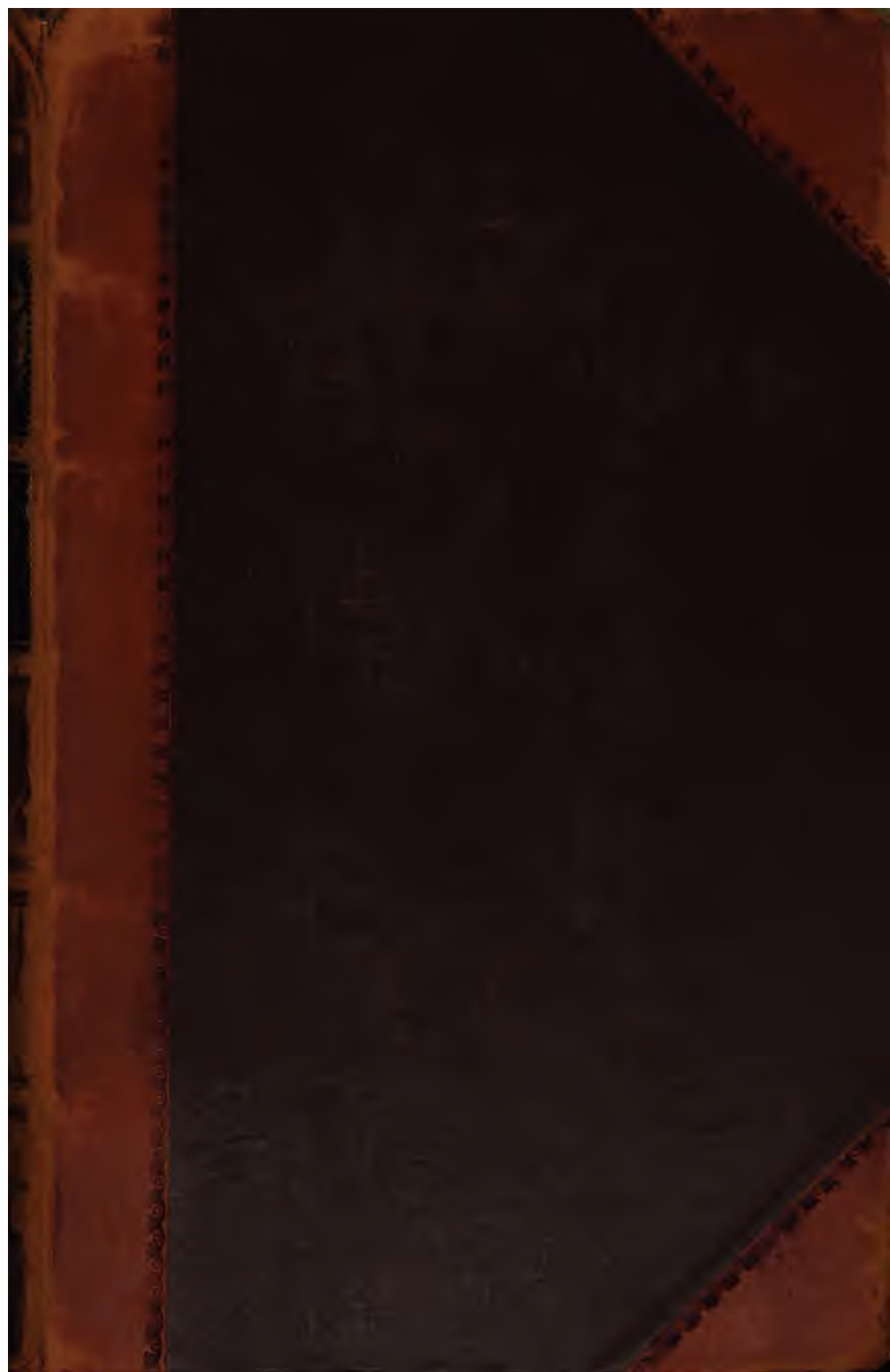
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

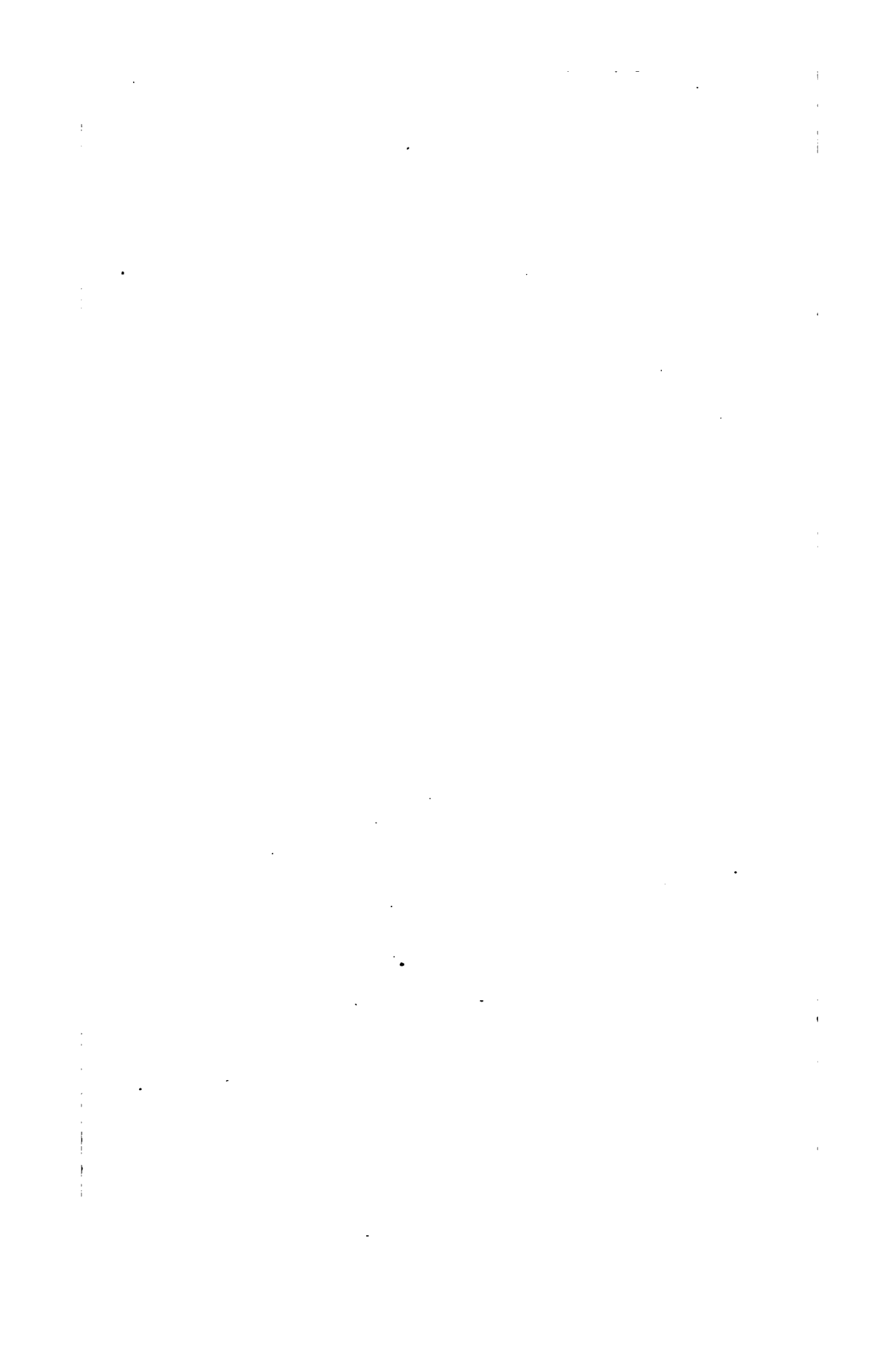

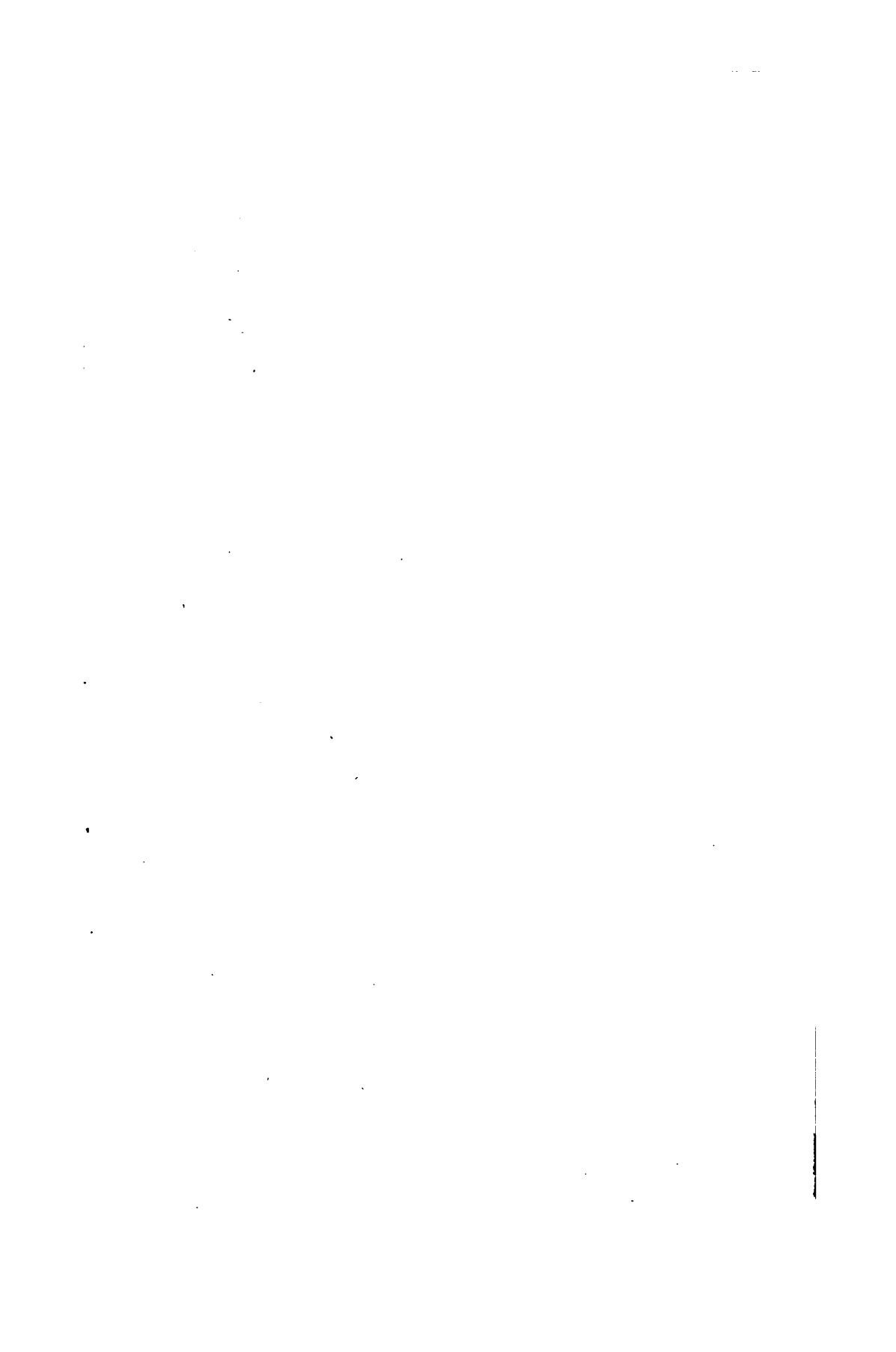
6000899391

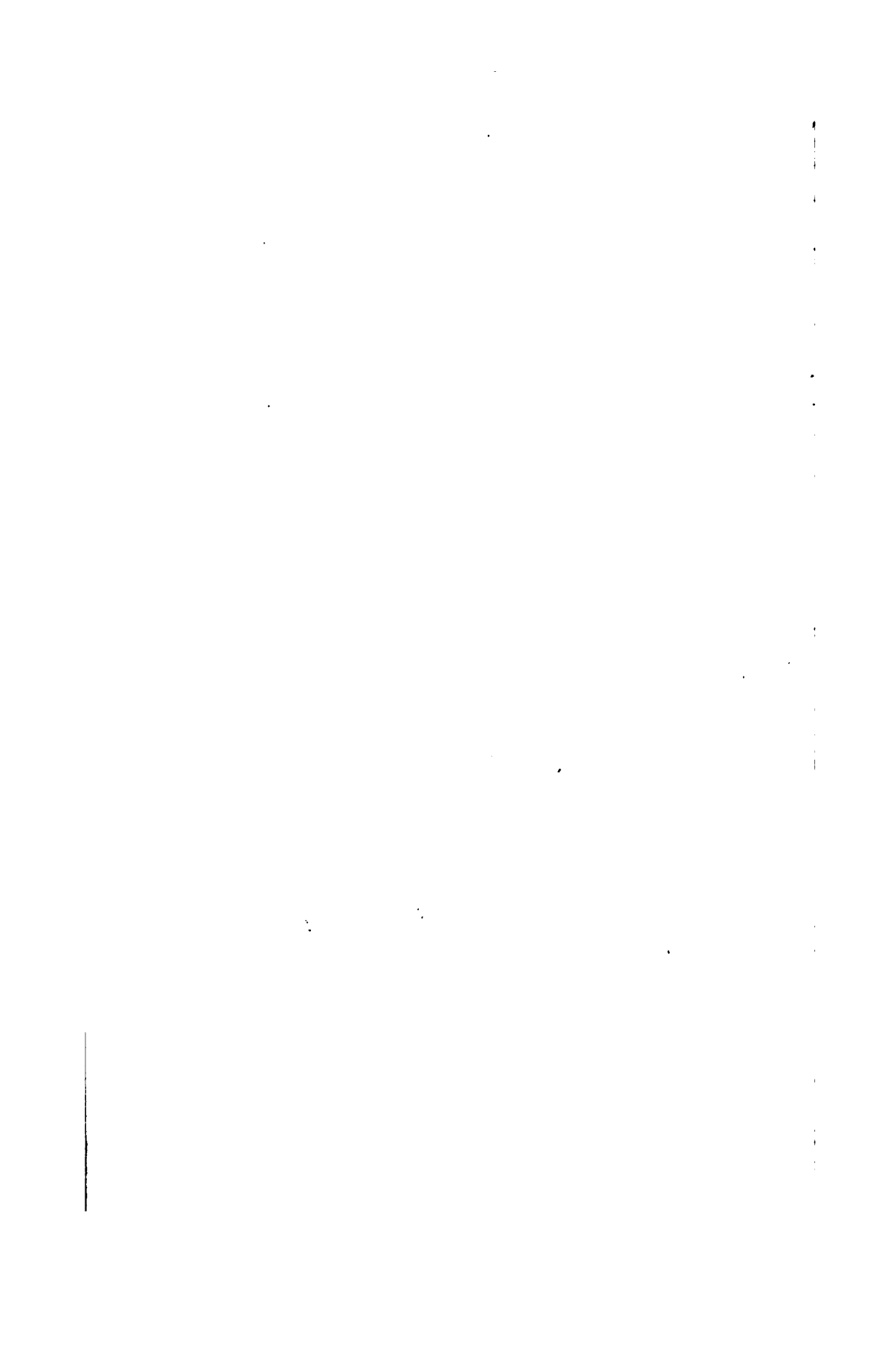

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE

LIBRI XXXVII.

RECENSUIT
ET
COMMENTARIIS CRITICIS INDICIBUSQUE
INSTRUXIT
IULIUS SILLIG.

VOLUMEN II.

HAMBURGI ET GOTHAE,
SUMPTIBUS FRIDERICI ET ANDREAE PERTHES.
MDCCCLII.

294. e. 16.

21. 2. 1992

COMPENDIA SCRIPTURAE, QUORUM FREQUENS USUS EST IN HAC EDITIONE.

Cum ab *Ern. Frid. Wüstemanno*, V. Cl., mihi significatum esset ab amicis quibusdam suis, qui rebus nostris bene cuperent, desiderari indicem signorum, quibus aut ipse in designandis codicibus usus essem, aut quorum frequens usus esset in nostra editione, licet ei rei in praefatione cum alibi, tum pag. LVIII. et pag. LXIII. abunde a me satisfactum putaverim, tamen, ne aliorum voluntatibus ulla in re deessem, hoc loco omnia illa signa sub unum conspectum ponenda curavi, addita explicatione, ut facile quisque vel non consulta praefatione sciat, quem codicem intelligi voluerim; apposui autem simul eum praefationis locum, in quo accuratius de singulis agitur, ut qui meum de eorum pretio iudicium cognoscere velint statim reperiant. Ceterum teneant lectores me, sicubi ad lectionum in meis codicibus repertarum auctoritatem firmandam attulerim codicum, qui ab aliis in usum vocati sunt, lectiones, plerumque parenthesis signis usum esse, cuius rei causam aperui praef. pag. LX.

Praeterea meminerint vulgatam lectionem a me vocari eam, quae in edit. Dalecampiana (per litteram β significata) reperitur, de qua re dixi praef. p. LXIII. Broterianam edit. per litteram γ indicavi.

A. SIGLA CODICUM

A
ME AUT AB ALIIS IN USUM VOCATORUM.
(Cf. praef. p. LVIII.)

<i>A</i>	Codex Leidensis	praef. pag. V.
<i>B</i>	..... Bambergensis	— pag. IV.
<i>C</i>	..... Vindobonensis II.	— pag. XXII.
<i>D</i>	..... Vaticanus 3861.	— pag. XIX.
<i>K</i>	..... vetus codex Dalecampii	— pag. XXVII.
	<i>K</i> ¹ et <i>K</i> ² diversas lectiones a	
	Dalec. allatas significant	— pag. XXX.
<i>L</i>	..... Laurentianus s. Medicus I.	— pag. XX.
<i>M</i>	..... Venetus	— pag. XX.
<i>N</i>	..... Burbonicus s. Carbonarius.	— pag. XIX.
	<i>N</i> ¹ notat lectionem codicis, <i>N</i> ²	
	lectionem marginalem, <i>N</i> ³ se-	
	cundam lectionem variam	— pag. XX.
<i>P</i>	..... Monacensis	— pag. XXI.
<i>R</i>	..... Riccardianus	— pag. VIII.
	nota: <i>R</i> ¹ est a prima manu, <i>R</i> ²	
	a secunda	— pag. X.
<i>S</i>	..... Salmanticensis	— pag. XXVI.
<i>T</i>	..... Toletanus	— pag. X.
	nota: <i>T</i> ¹ a prima, <i>T</i> ² a secunda	
	manu	— pag. XII.
<i>V</i>	..... Vossianus.	— pag. VII.
<i>Y</i>	..... Fuxensis	— pag. XXVI., ubi per
	errorem calami notatur per litteram <i>r</i> .	
<i>a</i>	..... Parisiensis 6795.	praef. pag. XIII.
<i>b</i>	..... — 6796. A.	— pag. XIV.
<i>c</i>	..... — 6796.	— pag. XIV.
<i>d</i>	..... — 6797.	— pag. XV.
<i>e</i>	..... — 6798.	— pag. XVI.
<i>f</i>	..... — 6799.	— pag. XVI.
<i>g</i>	..... — 6800.	— pag. XVI.
<i>h</i>	..... — 6801.	— pag. XVII.
<i>i</i>	..... — 6802.	— pag. XVIII.
<i>l</i>	..... — 6803.	— pag. XVIII.
<i>m</i>	..... — 6804.	— pag. XVIII.
<i>n</i>	..... — 6805.	— pag. XVIII.
<i>o</i>	..... — 6806.	— pag. XVIII.

<i>p</i>	Codex Petropolitanus	praef. pag. XXXVI.
<i>r</i>	..... Man. Dalecampii	— pag. XXVII. seq.
	..... <i>r</i> ¹ , <i>r</i> ² plures lectt. a Dalec. al-	
	..... latas significat	— pag. XXX.
<i>t</i>	..... Vaticanus II.	— pag. XXI.
<i>u</i>	..... — III.	— pag. XXI.
<i>x</i>	..... — IV.	— pag. XXI.
<i>y</i>	..... Barberinus I.	— pag. XXI.
<i>z</i>	..... — 2503.	— pag. XXI.
<i>Δ</i>	..... Londinensis	— pag. XXXV.
<i>Θ</i>	..... Chiffletianus	— pag. XXVII.
<i>Ω</i>	..... Riccardiani repetitio	— pag. IX.
<i>δ</i>	..... Academicus	— pag. XXXII.
<i>η</i>	..... Cracoviensis A.	— pag. XXXVIII.
<i>θ</i>	..... Andegavensis	— pag. XXXII.
<i>λ</i>	..... Cracoviensis B.	— pag. XXXVIII.
<i>π</i>	..... Vindobonensis I.	— pag. XXXVII.
<i>ρ</i>	..... Gudianus	— pag. XXXII.
<i>ς</i>	..... Snakenburgianus	— pag. XXXVIII.
<i>φ</i>	..... Menapianus	— pag. XXXII.
<i>ψ</i>	..... Vossiani repetitio	— pag. VII.
<i>ω</i>	..... Vindobonensis III.	— pag. XXXVII.

B.

COMPENDIA SCRIPTURAE,

QUIBUS

IN DESIGNANDIS CODD. ALII ANTE ME USI SUNT
QUIQUE A NOBIS COMMEMORANTUR.

- Ambros.* est Ambrosianus cod. I. et II., quibus usi sunt Rezzonicus in
disquisitt. Plin. et Ferrarius de re vest. praef. pag. XXXVI.
- Angel.* ... Angelicus cod. ab eodem adhibitus. ib.
- Archiv.* ... Archivii capitularis basilicae Vaticinae apud Georg. Zoc-
gam. praef. p. XXXVII.
- Barb.* ... codex aut codices Hermolai Barbari. pag. XXIII.
- Basil.* ... Basileense manuscriptum apud Dalecamp. p. XXVI.
- Brit.* ... Britannici cod. tres apud Georg. Zoegam. pag. XXXVII.
- Bud.* ... Guilielmi Budaei codices, quorum ope multos Plinii lo-
cos in libro suo de asse emendavit. pag. XXIV.
- Caesen.* ... Caesenates codd. duo, quos inspexit Rezzonicus. pag. XXXVI.
- Cantab.* ... Cantabrigiensis cod. apud eundem. pag. XXXVII.

- Chig.* est Chigianus cod. Zoegae. praef. pag. XXXVII.
- Escor.* ... Escorialenses duo, quibus usus est Rezzonicus. pag. XXXVI.
- Farn.* ... Farnesianus cod. apud eundem. pag. XXXVI.
- Gelen.* ... codices, quos in usum vocavit Sigism. Gelenius. pag. XXV.
- Iov.* ... Iovianus cod., quem inspexit Rezzonicus. pag. XXXVI.
- Land.* ... Landianus cod. a Rezzonico adhibitus. pag. XXXVI.
- Lugd.* ... Lugdunensis cod. apud Ioann. Harduinum. pag. XXXIII.
- Medic.* ... Medicei duo a Rezzonico collati. pag. XXXVI.; alter a nobis per litteram *L* designatur.
- Murb.* ... Murbacensis cod., cuius collatione usi sunt Beatus Rhenanus et Cornarius. pag. XXIV.
- Ottob.* ... cod. Ottobonianus reginae Christinae apud Zoegam. pag. XXXVII.
- Palat.* ... Palatinus codex Salmasii. pag. XXXI. — Item Palat. codex a Georg. Zoega inspectus. pag. XXXVII.
- Parm.* ... Parmensis cod., idem, qui alias Farnesianus dictus est. pag. XXXVI.
- Pertus.* ... Pertusatinus cod. Rezzonici. pag. XXXVI.
- Polit.* ... Politiani excerpta e duobus libris Florentinis et uno Neapolitano apud Rezzonic. pag. XXXVI.
- Reg.* ... Regii codd. a Claud. Salmasio laudati. pag. XXXI.
- Richel.* ... Richeletianus cod. a Lud. Marco adhibitus. pag. XXXVII.
- Rigalt.* ... Rigaltianus cod. Salmasii. pag. XXXI.
- Rob.* ... Roberti Canuti Crikeladensis defloratio Pliniana. pag. XLII.
- Thuan.* ... Thuanus cod. a Claud. Salmasio laudatus. pag. XXXI.
- Tic.* ... Ticinensis cod. a Rezzon. commemoratus. pag. XXXVI.
- Ugol.* ... Ugoletinus cod. eiusdem. ib.
- Urbina.* ... Urbinas cod. apud Georg. Zoegam. pag. XXXVII.
- Vallie.* ... Vallicellianus cod. apud Rezzon. pag. XXXVI.
- Vict.* ... cod. in biblioth. St. Victoris in suburbio Paris. ab Ioann. Harduino collatus. pag. XXXIII.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIA.

VOLUMEN II.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER VII.

SECT. 1. **M**undus et in eo terrae, gentes, maria insignia, § 1 insulae, urbes ad hunc modum se habent, animantium in eodem natura nullius prope partis contemplatione minore, siquidem omnia exsequi humanus animus queat. Principium iure tribuetur homini, cuius causa videtur cuncta alia genuisse natura, magna saeva mercede contra tanta sua munera, non sit ut satis aestumare, parens melior homini an tristior noverca fuerit. Ante omnia unum animantium cunctarum alienis velat opibus; ceteris varie tegimenta tribuit, testas, cortices, spinas, coria, villos, saetas, pilos, plumam, pinnas, squamas, vellera; truncos etiam arboresque cortice,

Ad hunc librum toti sunt excussi Rd.

§ 1. *insignia insulae*, R (Rob.) *insignis insulae*, Murbac. *insignes insulae*, Td. *insulae*, *insignes*, β. *sinus insulae*, Rhenan., cui ego assentior, quia non causa adest, cur *maria* potissimum epitheton habere debeant, ceteris nominibus nudis positis, quamquam ratione ipsorum nominum et scripturae maxime codicis Murbac. habita pro *insignie* Plinium amnes, *sinus* scripsisse existimo. — *nulli*, Rob. — *minore*, Rhenan. *minore et*, Murbac. *more*. *Et*, d¹. *z minor*, d². *minor est*, R (Rob.) βγ. — *siquidem* Rd¹ (Murbac.) *siquidem cum*, d² (Rob.) — *omniae*, Murbac. — *queat*, d¹. *q ad*, R¹. *qui ad*, R² (Murbac.) *nequeat*, d² (Rob.) — *magna*, R Td (Murbac.) *multum*, Rob. — *saeva*, R Td (Murbac. Rob.) *et saeva*, β. *uax*, Rhenan. *magno sed ei constant sua munera*, Heumann. — *non sit ut*, R Td¹. *ut non sit*, d² (Rob.) β.

§ 2. *cunctarum*, T (cod. antiquissimus Leid. ap. Oudend. ad Appul. metam. p. 152.) *cunctorum*, R d (Rob.) βγ. — *alienis velat opibus*, Rd (Murbac., codd. Barbari.) *aliena velat ope*, ST. *alienus velaminis ope*, Rob. *aliena alienis*, Barbar. ex edd. vett. — *varie*, R (Rob.) *varia*, STd. — *spinas coria*, R Td. *coria spinas*, Rob. βγ. — *arborique*, Rob.

PLIN. II.

interdum gemino, a frigoribus et calore tutata est; hominem tantum nudum et in nuda humo natali die abicit ad vagitus statim et ploratum, nullumque tot animalium aliud ad lacrimas et has protinus vitae principio. At Hercule, risus, praecox ille et celerrimus, ante quadragesimum diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento, quae ne feras quidem inter nos genitas, vincula excipiant et omnium membrorum nexus, itaque feliciter natus iacet manibus pedibusque devinctis, flens animal ceteris inperaturum, et a suppliciis vitam auspicatur unam tantum ob culpam, qua natum est. Heu dementia ab his initiis existumantium ad superbiam se genitos! Prima roboris spes primumque temporis munus quadripedi similem facit. Quando homini incessus? quando vox? quando firmum cibus os? quamdiu palpitans vertex, summae inter cuncta animalia inbecillitatis indicium! Iam morbi totque medicinae contra mala excogitatae et hae quoque subinde novitatibus victae; et cetera sentire naturam suam, alia pernecitatem usurpare, alia praepetes volatus, alia nare, hominem nihil scire, nihil sine doctrina, non fari, non ingredi, non vesci breviterque non aliud naturae sponte quam flere! Itaque multi exstiterere qui non nasci optimum censerent aut quam ocissime aboleri. Uni animantium luctus est datus, uni luxuria et quidem innumerabilibus modis ac per singula membra, uni ambitio, uni avaritia, uni immensa

tutata, d (duo vetustissimi Leidenses a m. sec. apud Oudend. ad Frontin. strateg. II. 12, 3. p. 343. ed. 2.) *tuta*, RS (duo Leid. a m. pr., Rob.) Vid. Drakenb. ad Liv. X. 37, 2. — *abicit*, K.

§ 3. *Hercule*, Rd (Rob.) *Hercules*, γ: — *visus*, R¹. — *ille*, Rd (Murbac.) *illi*, Rob. — *quadragesimum diem*, R (Rob.) *XL dies*, Td. Vid. Aristotel. hist. anim. 7, 10. p. 587^b 6. — *quae*, R (Murbac.) *quod*, Td. *quo*, K. Om. Rob. — *ne*, Rd¹ (Murbac.) *neque*, d²r (Rob.) — *feras*, Rd² (Murbac.) /// a, d¹. — *itaque*, Rd. *idque*, T (Murbac.) *Atque*, Paris. apud Hard. *Atqui*, K. *At homo*, r (Rob.) *Sicque*, Rhenan. — *infelicitate*, Kr (Rob.) — *natum*, K. — *ceteri imperitiorum*, d¹. — *unam quidem ob*, Rob. — *qua*, R θ T. *quia*, d (Rob.) β γ. — *dementia*, BTKd. *dementiam*, Rob. β γ. — *his*, R θ Td (Rob.) *is*, β. — *initium*, R. — *se*, om. d¹; pone *exist.* collocat d².

§ 4. *quadripedi*, R¹. — *homini*, R. *hominis*, θ TKd (Rob.) — *cibus os quamdiu*, R (Rob.) *cibi sospes quamdiu*, T. *cibi sospesq; diu*, d. *cibus os, dens*, Pint. *cibus os sospiti*, Dalec. — *summae inter cuncta*, R (Rob.) *suo omnia haec inter cuncta*, T. *sunt* (ita ex corr.) *inter cuncta*, d. — *totque*, Rhen. R² (Rob.) *toaque*, R¹. *to aque*, Murbac. *tot atque*, TKd. *totidemque*, altera Rhen. coniectura. — *contra*, Rhen. R (Rob.) *cuncta*, Murbac. *tot contra*, TKd. — *excogitatae*, Barbar. *excogitat*, Murbac. — *novitatibus*, R²d (Rob.) *novitatis*,

vivendi cupido, uni superstitio, uni sepulturae cura atque etiam post se de futuro. Nulli vita fragilior, nulli rerum omnium libido maior, nulli pavor confusior, nulli rabies acrior. Denique cetera animantia in suo genere probe degunt, congregari videmus et stare contra dissimilia; leonum feritas inter se non dimicat, serpentium morsus non petit serpentis, ne maris quidem beluae ac pisces nisi in diversa genera saeviunt. At Hercule, homini plurima ex homine sunt mala.

CAP. I. Et de universitate quidem generis humani magna ex parte in relatione gentium diximus; neque enim ritus moresque nunc tractabimus innumeros ac totidem paene quot sunt coetus hominum; quaedam tamen haud omittenda duco maxumque longius ab mari degentium; in quibus prodigiosa aliqua et incredibilia multis visum iri haud dubito. Quis enim Aethiops antequam cerneret credidit? aut quid non miraculo est, cum primum in notitiam venit? quam multa fieri non posse priusquam sint facta iudicantur! Naturae vero rerum vis atque maiestas in omnibus momentis fide caret, si quis modo partis eius ac non totam conplectatur animo. Ne pavones ac tigrum pantherarumque maculas et tot animalium picturas commemorem, parvum dictu sed immensum aestumatione tot gentium sermones, tot linguae, tanta loquendi varietas ut externus alieno paene

R¹ (Murbac.) *novitate sui vel novatae*, Rhenan. *novis claudibus*; Titze. — *victa*, Murbac. — *et*, R T d r (Murbac., Rob.) Omitt. $\beta\gamma$. — *alia pernicitatem* — *volatus*, R² d² (Rob.) *alia permutate* — *volatus*, d¹. Omitt. R¹ (Murbac.) — *alia*, R d (in rasura) Murbac. *alia ire, alia*, r. *alia vires, alia*, β . — *nihil scire nihil*, R S T (Murbac., Rob.) *nihil scire*, θ . *scire nihil*, d $\beta\gamma$. — *sine doctrina*, S T d (Murbac., Rob.) *si doctrina*, R. *nisi doctrinam*, θ . — *natura*, R. — *ex utero*, d. — *aut*, R². a, R¹. α , d², prima scriptura erasa.

§ 5. *luxuria*, Rob. *luxuriae*, R d. — *uni ambitio uni avaritia*, R² (Rob.) Omitt. R¹ T d. — *defuturæ*, Britann., K. — *probe*, d. *prope*, R (Rob.) — *depergari*, Murbac. *conversari*, Rhenan. — *serpentum*, R θ T d (Rob.) *serpentum*, β . — *petiit*, Rob. — *diversa*, R. *adversa*, Rob. — *genere*, d. — *Hercule*, R d (Rob.) *Hercules*, γ . — *homine sunt*, R. *hominibus*, T d¹. *hominibus sunt*, d².

§ 6. *tractabimus*, Rhenan. R² T d (b ex corr.) *tractavimus*, R¹ (Murbac.) *tractamus*, $\beta\gamma$. — *innumero sanc*, Murbac. *innumeri sunt*, totidem, K. *innumeros sanc*, Rhenan. — *coetus hominum*, R d. *hominum coetus*, $\beta\gamma$. — *haud*, R θ r. non, d β . — *longius ab mari*, R. *a mari longius*, d. *longius a mari*, $\beta\gamma$. — *demgendum*, d¹. — *visa mari*, d. — *quid*, R d (Murbac.) *cui*, r (Rob.) — *fuit*, K. — *primo*, Murbac. — *sint*, R (Rob.) *sunt*, T d.

§ 7. *aut maiestas*, Rob. — *ac tigrum*, R. *aut tigrum*, d $\beta\gamma$.

non sit hominis vice. Iam in facie voltuque nostro cum sint 8
decem aut paulo plura membra, nullas duas in tot milibus
hominum indiscretas effigies exsistere, quod ars nulla in
paucis numero praestet adfectando! Nec tamen ego in ple-
risque eorum obstringam fidem meam potiusque ad auctores
relegabo qui dubiis reddentur omnibus, modo ne sit fasti-
dio Graecos sequi, tanto maiore eorum diligentia vel cura
vetustiore.

II. 2. Esse Scytharum genera et quidem plura quae cor- 9
poribus humanis vescerentur indicavimus. Id ipsum incredi-
bile fortasse, ni cogitemus in medio orbe terrarum ac Sici-
lia fuisse gentis huius monstri, Cyclopas et Laestrygonas,
et nuperrime trans Alpīs hominem immolari gentium earum
more solitum, quod paulum a mandendo abest. Sed et iuxta 10
eos qui sunt ad septentrionem versi, haud procul ab ipso
aquilonis exortu specuque eius dicto, quem locum γῆς κλειθρον
appellant, produntur Arimaspi quos diximus, uno oculo in
fronte media insignes, quibus adsidue bellum esse circa me-
talla cum grypis, ferarum volucris genere quale volgo tradi-
tur eruente ex cuniculis aurum, mira cupiditate et feris
custodientibus et Arimaspis rapientibus, multi sed maxime
inlustres Herodotus et Aristaeas Proconnesius scribunt. Su- 11
per alios autem Anthropophagos Scythas in quadam con-
valle magna Imai montis regio est quae vocatur Abarimon,
in qua silvestres vivunt homines, aversis post crura plantis,
eximiae velocitatis, passim cum feris vagantes. Hes in alio

§ 8. *molibus*, d. — *ergo*, R¹ (Murbac.) — *meam*, d². *modo*, R T (Murbac.)
Cum posteriorem lectionem ortam esse putem ex eodem adverbio statim infra
repetito, priorem habeo interpolationem. Quid d habuerit a m. pr., non liquet.
obstrictam fidem do, Rhenan. — *relegabo*, Murbac. — *de dubiis rogentur*, K. —
tante, R.

§ 9. *indicavimus* 4, 88. 6, 53. Multa ex hac et sequentibus paragraphis repe-
tiverunt Gallius 9, 4. et Solinus 15. — *incredibili*, Rob. — *ni*, d. *ne*, R (Rob.)
— *ac*, R (Rob.) *a*, T d. — *Sicilia*; huic voci addunt et *Italia* d (Rob.) β γ,
quoque et Italia R², omitt. R¹ T, et orta sunt haec verba, ut iam Harduin.
intellexit, e glossemate verbis *in medio orbe terrarum* adscripto. — *solito*, d¹. —
paulo, d.

§ 10. *et*, om. d. — *spectuque*, d. — *dicto* 4, 88. — γῆς κλειθρον, Turneb.
advers. 24, 42. *Gesclithron*, R¹ T d (Murbac.) γ. *Gesclithron*, β. — *diximus*
4, 88. 6, 50. — *metallum*, R. — *grypis*, Gronov. ad 33, 4. § 66. *cypris*, R¹ d.
gryps, R². *gryphis*, β γ. — *Herodotus* 3, 116. 4, 27. — *Aristaeas conesus*,
Rob.

non spirare caelo ideoquē ad finitimos reges non pertrahi neque ad Alexandrum magnum pertractos Baeton iterum eius mensor prodidit. Priores Anthropophagos, quos ad septentrionem esse diximus decem dierum itinere supra Borysthenen amnem, ossibus humanorum capitum bibere cutibusque cum capillo pro mantelibus ante pectora uti Isigonus Nicaeensis; idem in Albania gigni quosdam glauca oculorum acie, a pueritia statim canos, qui noctu plus quam interdiu cernant; idem itinere dierum decem supra Borysthenen Sauromatas tertio die cibum capere semper; Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse, quos Ophiogenes vocat, serpentium iotus contactu levare solitos et manu inposita venena extrahere corpori; Varro etiamnum esse paucos ibi quorum salivae contra ictus serpentium medeantur. Similis et in Africa Psyllorum gens fuit, ut Agatharchides scribit, a Psyllo rege dicta cuius sepulchrum in parte Syrtium maiorum est. Horum corpori ingentum fuit virus exitiale serpentibus et cuius odore sopirent eas, mos vero liberos genitos protinus obiciendi saevissimis earum eoque genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Haec gens ipsa quidem prope internecone sublata est a Nasamonibus qui nunc eas tenent sedis, genus tamen hominum ex iis qui profugerant aut cum pugnatum est afuerant hodieque remanet in paucis. Simile et in Italia

§ 11. *Imai*, Barbar. *Imavi*, Rd (Rob.) Collata codicum scriptura 6. 60. Plinium hoc nomen semper *Himavus* scripsisse existimo. — *Abarimen*, Θ. — *protrahi*, Rob. — *pertractos*, om. d¹. — *Baeton*, vid. Geier. scriptt. Alex. Magni, p. 371. — *eiusdem*, r (Rob.)

§ 12. *diximus* 4, 88. — *humanorum capitum ossibus*, T. — *mantelibus*, B (codd. Barbari.) *mantilibus*, d² (Rob.) *bantelibus*, d¹. *mantellis*, alii codd. Barbari. *balteolis*, Sabell. — *Nicaeensis*, d. *Iceensis*, Rθ (Murbac., Rob.) *Siccensis*, Turneb. adv. 24, 42. e libris. — *a*, R²d (Rob.) Omitt. R¹ (Murbac.) — XIII, T. — *semper capere*, d.

§ 13. *Hellespontum*, Rob. — *fuisse*, Rd (Rob.) *fuisse tradit*, βγ. — *serpentum*, β. — *contactu* ///, d. — *Varro* apud Priscian. 10. p. 894. P. — *etiamnum*, Rθ. *etiamnunc*, Rob. β. In d rasurae et correcturae scripturam incertam fecerunt. — *serpentium*, Rd (Rob.) *serpentum*, β. — *medentur*, Tr (Rob.) — *Psyllorum gens*, Rd (Rob.) *gens Psyllorum*, βγ.

§ 14. *et*, Rθr (Rob.) *ex*, K. *ut*, β. Omitt. Td. — *mos*, B² (Rob.) *moz*, R¹dβ. — *internitione*, Rd (Rob.) *interemptione*, K. — *sedes*, R (Murbac., Rob.) *Sed* ē, d. — *iis*, Rθ (Rob.) *his*, dβ. — *afuerant*, Rd. *abfuerant*, Rob. β. — *remanent*, β.

Marsorum gentis durat, quos a Ciroae filio ortos ferunt et ideo inesse iis vim naturalem eam. Et tamen omnibus hominibus contra serpentis inest venenum, feruntque iotas saliva ut ferventis aquae contactum fugere; quod si in faucis penetraverit, etiam mori, idque maxime humani ieiuni oris. Supra Nasamonas confinisque illis Machlyas Androgynos esse utriusque naturae, inter se vicibus coeuntis, Calliphanes tradit, Aristoteles adicit dextram mammam iis virilem; laevam muliebrem esse; in eadem Africa familias quasdam 16 effascinantium Isigonus et Nymphodorus, quorum laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes; esse eiusdem generis in Triballis et Illyriis adicit Isigonus, qui visu quoque effascinent interimantque quos diutius intueantur, iratis praecipue oculis, quod eorum malum facilius sentire puberes; notabilius esse, quod pupillas binas in singulis habeant oculis. Huius generis et feminas in Scythia, 17 quae Bithyae vocantur, prodit Apollonides; Phylarchus et in Ponto Thibiorum genus multosque alios eiusdem naturae quorum notas tradit in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem; eosdem praesterea non posse mergi, ne veste quidem degravatos; haut dissimile iis ge-

§ 15. *gentis*, R (codd. Salmas. exerc. p. 60. b. B.) *genus*, Θ dr (Leidenses vetustissimi ap. Oudend. ad Appul. metam. p. 96., Rob.) γ. *gente*, K. Scripturam a nobis revocatam commendat etiam Gellius 16, 11. — *Ciroae*, R Θ Td (codd. Salmas.) *Circes*, Rob. β. — *ferunt*, R Td (codd. Salmas.) *servant*, Leidd. ap. Oudendorp., Rob. β γ. *observant*, Heins. ad Verg. Aen. 3, 386. — *his*, d² (Rob.) Manus prior codicis d incerta. — *feruntque*, R STd. *ferunt*, Θ. — *ictas saliva*, B (Rob.) *ictu salivae*, STd. *ictus vel ictum salivae ut f. aqu. contactum*, Hard. — *frigentis*, Kr. — *contactum*, Rd (Murbac.) *contactu*, STKr (Rob.) — *homine ieiuniore*, Heumann. — *Machlyas*, R. *Maclyas*, Barbar. d (Rob.) *Macryas*, altera Barbari coniectura. — *coeuntes*, R. *coeuntibus*, Θ Td (Rob.) — *mammam iis*, R. *mammam his*, Rob. in *mammis*, STd. — *esse*, pone *virilem* collocat d.

§ 16. *Nymphodorus*, R Θ Td. *Nymphodorus tradunt*, Rob. β. Ceterum totam hanc paragraphum transcripsit Gell. 9, 4. — *quorum*, R Θ Td (Rob.) *quarum*, β. — *πρόβαρα*, Muret. var. lect. 1, 3. et Harduin. Saniora dant Turnebus, Dalec., Gesner. *interea probatae ar. arb.*, vir doctus apud Lambin. ad Lucret. 6, 1240. — *arescant*, R (Rob.) *arescunt*, Θ Td. — *et Illyrius*, tuerit Gellius. *et illiricus*, Rob. Omitt. R Td. — *effascinant*, Rob. — *iratis*, R (Rob.) *irritatis*, T. *irritatis*, d. — *et id*, K. — *sentire facilius*, d. — *puberes*, d² (Rob.) *pubes*, Rd¹. *pubes*, Murbac. *pueros vel impuberes vel pubescentes*, Rhenan. — *notabiles*, Rhenan. — *singulis habeant oculis*, Rd (Murbac.) *oculis singulis habeant*, Rhenan. β γ.

§ 17. *cuius*, Rhenan. — *et feminas*, Rhenan. Rd. *effeminas*, Murbac. — *inscitia*, R (Murbac.) — *Bithyae*, Barbar. *bitis*, R. *Vitiae*, Θ d (codd. Salmas. exerc. p. 34. a. A.) *Viciae*, T. *intiae*, Rob. Apollonidem quidem *Θίστοι* scripsisse, sed Plinium corrupto huius codice usum fuisse putat Vales. emendat.

nas Pharnacum in Aethiopia Damon, quorum sudor tabem
 contactis corporibus adferat. Feminas quidem omnis ubique
 visu nocere quae duplices pupillas habeant, Cicero quoque
 apud nos auctor est. Adeo naturae, cum ferarum morem
 vescendi humanis visceribus in homine genuisset, gignere
 etiam in toto corpore et in quorundam oculis quoque ve-
 nena placuit, ne quid usquam mali esset quod in homine
 non esset. Haud procul urbe Roma in Faliscorum agro fa- 19
 miliae sunt paucae quae vocantur Hirpi; hae sacrificio an-
 nuo, quod fit ad montem Soractem Apollini, super ambu-
 stam ligni struem ambulantes non aduruntur et ob id perpe-
 tuo senatusconsulto militiae omniumque aliorum munerum
 vacationem habent. Quorundam corpori partes nascuntur ad 20
 aliqua mirabiles, sicut Pyrro regi pollex in dextro pede
 cuius tactu lienosis medebatur; hunc cremari cum reliquo
 corpore non potuisse tradunt conditumque loculo in templo.
 Praecipue India Aethiopumque tractus miraculis scatent.
 Maxima in India gignuntur animalia; indicio sunt canes
 grandiores ceteris. Arborea quidem tantae proceritatis tra- 21
 duntur ut sagittis superiaci nequeant, — haec facit ubertas
 soli, temperies caeli, aquarum abundantia, si libeat credere,

5, 18. — *vocantur*, priori voci *Bith*, praemittunt *βγ*. — *Phylarchus*, fragm. 68., ed. Müller. — *Tibiorum*, Rob. *Tibiorum*, R. *Tybiurum*, *θ Td*. — *notas*, R (Rob.) *notae*, Td (Murbac.) — *geminam* — *equi* om. T. — *demergi*, T. — *ne*, R d (Murbac.) *nec*, Rob. — *iis*, R. *his*, d (Rob.) *id*, *θ*. — *Pharnacum*, R (codd. Turneb. adv. 24, 42.) *pharmacum*, *θ dr* (Rob.) *Pharmaceum*, Salmas. l. l. b. C. Add. Gesner. — *Damon*, R *θ T* (Murbac.) *prodidit Damon*, d (Rob.) *βγ*.

§ 18. *nocere visu*, d. — *morem*, R d (Rob.) *more*, *θ TK*. — *corporibus*, in homine rabiem genuisset, *gignere in toto*, K. — *cum ferarum more vescendi*, humanis visceribus vim ingenuisset, Rhenan.

§ 19. *paucae*, R (Rob.) *perpaucae*, codex optimus Salmas. exerc. p. 59. b. F. Omitt. Td. — *Hirpi*; *hae*, Salmas. R. *Hyrpiae*, d. *Hirpiae*, codex Salmas. et Murbac. *Hirpiae*; *quae*, Rob. *β*. — *Soractem*, R d² (Rob.) *Socratem*, d¹. *Soracten*, *β*. — *aduruntur*, R (Rob.) *adurantur*, *θ T d*. — *senatus consultu*, ST (Rob.) — *habet*, R.

§ 20. *corpori*, R *θ T dr* (Murbac., Rob.) *corpore*, *β*. — *adnascuntur*, Rhenan. — *aliqua*, R (Rob.) *aliaque*, *θ* (Murbac.) *alia quam*, ST d. *alioqui*, Rhenan. — *in*, om. *β*. — *dextro*, R d. *dextero*, *βγ*. — *in cuius*, d (Murbac.) — *liniosis*, d. — *India*, R (Rob.) *Indiae*, T d. *Indi*, Murbac.

§ 21. *superiaci*, R *θ T d* (Murbac., codd. Turneb. adv. 24, 42., Rob.) *superari*, *β*. *transiaci*, Solin. 52, 46. — *haec*, d (in rasura) Rob. e, R, cuius codicis e vestigiis scribendum et, cum vulgata scriptura sana esse non possit, quia haec inepte et ad praecedentia et ad sequentia refertur et Plinio, si modo, ut par erat, ad sequentia referre volebat, certe hoc scribendum erat.

ut sub una *fleo* turmae condantur equitum, — harnadines vero tantae proceritatis ut singula internodia alveo navigabili ternos interdum homines ferant. Multos ibi quina cubita 22 constat longitudine excedere, non exspuere, non capitis aut dentium aut oculorum ullo dolore adfici, raro aliarum corporis partium, tam moderato solis vapore durari; philosophos eorum, quos gymnosophistas vocant, ab exortu ad occasum perstare contuentis solem immobilibus oculis, ferventibus harenis toto die alternis pedibus insistere. In monte cui nomen est Nulo, homines esse aversos plantis, octonos digitos in singulis habentis, auctor est Megasthenes. In multis autem montibus genus hominum capitibus caninis ferarum pellibus velari, pro voce latratum edere, unguibus armatum venatu et aucupio vesci; horum supra centum viginti milia fuisse prodente se Ctesias scribit et in quadam gente Indiae feminas semel in vita parere genitosque confestim canescere. Idem hominum genus qui Monocoli vocarentur, singulis cruribus, mirae pernecitatis ad saltum; eosdem Sciapodas vocari, quod in maiore aestu humi iacentes resupini umbra se pedum protegant; non longe eos a Trogodytis abesse rursusque ab his occidentem versus quosdam sine cervice oculos in umeris habentis. Sunt et satyri sub- 24 solanis Indorum montibus — Catharcludorum dicitur regio — perniciosissimum animal; tum quadripedes, tum recte cur-

fleo, R. *θ. fieu*, d (Rob.) *βγ*. — *ferant*, Rob. *ferunt*, R. d.

§ 22. *longitudinē*, R. — *aut dentium*, R. d (Murbac.) *non dentium*, Rob. — *retro*, R. — *perstare*, T. *pstare*, R. *pstare*, d. *praestare*, β. — *montē*, R. — *Nulo*, R. T. d (Rob. et codd. Salmas. exerc. p. 707. a. G.) *Nullo*, *θ. Milo*, β. — *aversos*, R. *aversis*, d (Rob.) *βγ*. Ex multis exemplis adiectivi a praedicato ad subiectum traieci collectis a Kritzio ad Sall. Cat. 53, 6. Ing. 63, 7. huc quadrant loci quales sunt Tac. ann. 2, 6. *naves planae carinis*, 2, 33. *vasa auro solida*. Adde eundem ad Vell. II, 33, 3. — *singulis*, R. *θ* T. d. *singulis pedibus*, d² (Rob.) β.

§ 23. *latracum*, R. ¹. *latrari*, R. ². — *milis*, om. d. ¹. — *prodente se*, R. *θ* d (Murbac.) *produnt esse*, T. *proditur*, r. — *Ctesias*, p. 368. ed. Bähr. — *et*, R. (Murbac.) Omitt. T. d. — *Idem*, R. *θ* T. d (Rob.) *Item*, βγ. — *Monocoli*, R. *θ* T. (codd. Turneb. adv. 24, 42. et Salmas. exerc. l. l. a. A.) *Monocoli*, d (alii codd. Salmas.) *Monocoli*, Rob. *Monosceli*, manus recentior R. et β. — *vocarentur*, corruptum habeo ex *vocentur*, tota periodo per tempus praesens dicta. — *assultim*, Sabell. — *eosdem*, R. *θ* T. (cod. Salmas. et Rob.) *eosdemque*, βγ. Pint. verba *eosdem* — *protegant* pone *cubiliales* § 24. collocat. — *Sciapodas*, R. S. T. *Sciopadas*, d. *Sciapodis*, *θ*. *Sciapotis*, cod. Salmas. *Sciopodas*, Rob. *Sciopodas*, Barbar. β. — *maiori*, R. d. *calore*, codex Salmas. *maiori*, βγ. — *non longe* — *abesse* Pint. pone *habentes* collocat. — *occidentis versus*, R.

rentes humana effigie, propter velocitatem nisi senes aut aegri non capiuntur. Choromandarum gentem vocat Tauron silvestrem, sine voce, stridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Eudoxus in meridianis Indiae viris plantas esse cubitalis, feminis adeo parvas, ut Struthopodes appellantur. Megasthenes gentem inter Noma-²⁵ das Indos narium loco foramina tantum habentem, anguium modo loripedem, vocari Scyritas; ad extremos finis Indiae ab oriente circa fontem Gangis Astomorum gentem sine ore, corpore toto hirtam vestiri frondium lantigine, halitu tantum viventem et odore quem naribus trahant; nullum illis cibum nullumque potum, radicum tantum florumque varios odores et silvestrium malorum, quae secum portant longiore itinere, ne desit olfactus; graviore paulo odore hant²⁶ difficulter exanimari. Super hos extrema in parte montium Trispithami Pygmaei²⁷que narrantur, ternas spithamas longitudine hoc est ternos dodrantis non excedentes, salubri caelo semperque vernante, montibus ab aquilone oppositis, quos a gruibus infestari Homerus quoque prodidit. Fama est insidentis arietum caprarumque dorsis, armatos sagittis veris tempore universo agmine ad mare descendere et ova pullosque earum alitum consumere; ternis expeditionem eam mensibus confici, aliter futuris gregibus non resisti; casas²⁷

§ 24. *santyn*, d¹. — *montibus Indorum*, d. — *Catharchudorum*, d (Rob.) *Catarchudorum*, R. *Catardudorum*, Θ T. *Cartadulorum*, β. — *pernicissimum*, R d (Rob.) *perniciosissimum*, codd. Hard. — *cum*, R γ. *tam*, T d (Murbac.) *tanquam*, Sr (Rob.) — *quadrupes*, d. — *tum*, R. *tam*, S T d (Murbac., Rob.) *quamquam quadrupes tamen recti*, Pint. *tum ut quadrupes tum ut recti*, Dalec. *tametsi quadrupes tamen recte*, Rhenan. — *effigie ut propter* — *capiantur*, K. *effigie*. *Propter*, r. — *capiantur*, T. — *Choraneorum*, K. *Choramnaeorum*, Hard. — *vocant*, Rob. — *Tauron*, R. *Taurom*, Rob. *Tauroni*, d. — *stridoris*, om. d¹, *pone horrendi collocat* d². — *feminis*, R (Rob.) *feminas*, Θ T d. — *parvas esse*, T. — *appellantur*, R.

§ 25. *Nomades*, d. — *modo, loripedes vocari*, r. — *Scyritas*, Θ T d. *Sciritas*, R. *Syricas*, Barbar. β. *Syristas*, ad, r. — *astomorum*, d². — *nullus* — *cibus*, d. — *nullumque potum*, R². *nullusque potus*, R¹ d. — *radicum tantum*, R T d. *tantum radicum*, β γ. — *longiori*, d. — *paulo odore*, Rob. Omitt. R Θ T d¹. *odore paulo*, d².

§ 26. *Super*, R d (Rob.) *Supra*, β γ. — *Trispithami*, Hard. *triphitami*, d. *Spithami*, Θ T. *Sphitami*, R (Rob.) *Spithamasi*, codd. Turneb. adv. 24, 42. *Trispithamasi*, Pint. *Spythamasi*, β. — *Pygmaei*, β. — *super vernante*, Gr (?). — *Homerus*, Il γ, 6. — *prodidit*, R (Rob.) *tradidit*, T d. — *eam expeditionem*, d. — *regibus non desisti*, d¹.

eorum luto pinnisque et ovorum putaminibus construi. Aristoteles in cavernis vivere Pygmaeos tradit, cetera de his ut reliqui. Cynos Indorum genus Isigonus annis centenis quadragenis vivere; item Aethiops Macrobios et Seras existumat et qui Athon montem incolant, hos quidem, quia viperinis carnibus alantur; itaque nec capiti nec vestibis eorum noxia corpori inesse animalia. Onesicritus quibus 28 locis Indiae umbrae non sint corpora hominum cubitorum quinum et binorum palmorum existere et vivere annos centum triginta nec senescere sed ut medio aevo mori. Crates Pergamenus Indos qui centenos annos excedant Gymnetas appellat, non pauci Macrobios; Ctesias gentem ex his, quae appelletur Pandore, in convallibus sitam annos duos vivere, in iuventa candido capillo qui in senectute nigrescat; contra alios quadragenos non excedere annos, 29 iunctos Macrobiis, quorum feminae semel pariant; idque et Agatharchides tradit; praeterea locustis eos ali et esse pernices. Mandorum nomen iis dedit Clitarchus et Megasthenes trecentosque eorum vicos adnumerat; feminas septimo aetatis anno parere, senectam quadragesimo accidere; Ar- 30 temidorus in Taprobane insula longissimam vitam sine ullo corporis languore traduci; Duris Indorum quosdam cum feris coire mixtosque et semiferos esse partus; in Calingis eiusdem Indiae gente quinquennis concipere feminas, octa-

§ 27. *construi*, R (Rob.) *conserui*, *Θ*. *conseri*, Td. — *Aristoteles*, histor. anim. 8, 12. p. 597^b 9. — *gentem*, K. — *trahit Isigonus*, d². — *vestibus*, d in rasura. — *noxiae*, d.

§ 28. *Onesicritus*, vid. Geier. script. Alex. M. p. 103. — *quibus*, R *Θ* Td. *quibus in*, β. — *ex*, d. — *binarum palmarum*, R *Θ* Td. — *excedunt*, T. — *Gymnetas*, vid. Strabon. 15. p. 719. *Gymnestas*, R² Td. *Gymnestos*, R¹. *Gymnectas*, *Θ* K. — *Ctesias*, p. 368. ed. Bähr. — *appelletur*, R *Θ* Tdr. *appellatur*, β. — *Pandore*, d. *Pandara*, RT. *Pandere*, *Θ* (Rob.) *Panaeore*, K.

§ 29. *Econtra*, r. — *annos*, Rd. *canos*, *Θ* T. Puto hic nonnulla excidisse, quae verbis paragraphi proximae novissimis responderunt, ut utrique nomini locus suus esset. — *Mandorum*, RSTd. *Meandorum*, *Θ*. *Mandrorum*, β. *Pandarum* vel *Pandaeorum*, Pint. — *his*, d. — *Clitarchus*, vid. Geier. script. Alex. M. p. 176. — *annumerant*, r. — *senectutem*, R. — *quadragesimo*, *Θ* d. *quadragesimo anno*, Rβ. — *accidere*, R *Θ* Tdr. *accedere*, β.

§ 30. *Taprobane*, R. *Taprobana*, d (Rob.) βγ. — *Duris*, vid. indicem auctorum in libro I. *iris*, d (Murbac.) *Viros*, R (o ex corr.) et Rob. — *Calingis*, Barbar. *Colingis*, *Θ* (Rob.) *Quolingis*, R. *quo lingua*, d. — *gentes*, Rd (Rob.) — *annum*, Rd¹. *ctentium*, d². — *villasa*, R (Rob.) *pilosa*, Td. — *alias*, R. — *Oritas*, Barbar. *Soritas*, RST *Θ* dr. — *Arabis*, R *Θ* STd. *Arbis*, Barbar. βγ. Vid. G, 109. — *hi nullum*, d. *hinc ullum*, R *Θ*. *hinc nullum*, T. *si nullum*, β. — *faciunt*, RTd. *faciunt*, βγ.

vom vitae annum non excedere, et alibi cauda villosa homines nasci permicitatis eximiae, alios auribus totos tegi. Oritas ab Indis Arabis flavus determinat; hi nullum aliud cibum noverere quam piscium; quos unguibus dissectos sole torreant atque ita panem ex his faciant, ut refert Clitar-chus. Trogodytas super Aethiopiam velociore equis esse 31 Pergamenus Crates; item Aethiopus octona cubita longitudine excedere; Syrbotas vocari gentem eam. Nomadum Aethiopum secundum flumen Astragum ad septentrionem vergentium gens Menisminorum appellata abest ab oceano dierum itinere viginti; animalium quae cynocephalos vocamus lacte vivit, quorum armenta pascit maribus interemptis, praeterquam subolis causa. In Africae solitudinibus hominum 32 species obviae subinde fiunt momentoque evanescent. Haec atque talia ex hominum genere ludibria sibi, nobis miracula, ingeniosa fecit natura. Et singulis quidem quae facit in dies ac prope horas, quis enumerare valeat? Ad detegendam eius potentiam satis sit inter prodigia posuisse gentis. Hinc ad confessa in homine pauca.

III. 3. Tergeminos nasci certum est Horationum Curia- 33 tiorumque exemplo; super inter ostenta dicitur praeterquam in Aegypto, ubi fetifer potu Nilus annis. Proxume, supremis divi Augusti, Fausta quaedam e plebe Ostiae duos maris, totidem feminas enixa famem quae consecuta est portendit haut dubie. Reperitur et in Peloponneso quinos quater enixa, maioremque partem ex omni eius vixisse partu.

§ 31. *equis esse*, Rdr. *esse equis*, βγ. — *idem*, Hard. ex margine Dalec. — *Syrbotas*, R. — *Nomadum* — *vergentium* ad superiora refert β. At v. 6, 190. — *Astragum*, RθTd. *Astrapum*, r. *Astapum*, β. — *vergentem*, K. — *Menisminorum*, d. *Maenismorum*, θ. *Moenismorum*, R. Aut vulgatam et h. l. et 6, 190. retinendam aut *Medimnorum* utroque loco rescribendum esse censet illic Barbar. — *cynocephalos*, d. — *vocavimus*, Pint. — *praeter s. causam*, r.

§ 32. *Ex*, R¹. — *singulis*, R¹θ (Murbac.) *singula*, R²d (Rob.) βγ. — *fecit*, Murbac. — *in homine*, R²d² (Rob.) *homine*, R¹d¹.

§ 33. *est*, R¹d (Rob.) in, R², quod nescio an. recipiendum sit comparatum cum locutione Plinio familiari *intelligi in aliqua re*, de qua v. ad 37, 148. — *oratorum*, d. — *cura quorumque*, d. *Curatorumque*, β. — *super*, Rθd (codd. Salmas. exere. p. 18. b. F.) *supra*, βγ. — *inter*, Rd². in, d¹. — *ducitur*, d (Murbac.) *adducitur*, K (Salmas. e libris.) — *annis*, *Proxime*, RθTd. *antnis*. *Proximis*, Murbac. *Annis proximis*, β. — *supremis*, Rd (Rob.) *super his*, T. *superis*, Murbac. *supra*, θ. — *quae*, d in rasura. — *consecuta*, R (Murbac., Rob.) *secuta*, d. — *quinos*, Sabell. coll. Aristotel. hist. anim. 7, 4. p. 584^b 34. *binos*, omnes codd., γ. Errorum e confusis numeris *Vnos* et *Unos* ortum esse apparet. — *omni eius*, R. *omnibus*, d.

Et in Aegypto septenos uno utero simul gigni auctor est 34
 Trogus. Gignuntur et utriusque sexus quos hermaphroditos
 vocamus, olim androgynos vocatos et in prodigiis habitos,
 nunc vero in deliciis. Pompeius Magnus in ornamentis thea-
 tri mirabilis fama posuit effigies, ob id diligentius magno-
 rum artificum ingeniis elaboratas, inter quas legitur Euty-
 chis a xx liberis rogo inlata Trallibus, enixa xxx partus.
 Alcippe elephantum, quamquam id inter ostenta est; nam- 35
 que et serpentem peperit inter initia Marsici belli ancilla
 et multiformes pluribus modis inter monstra partus eduntur.
 Claudius Caesar scribit hippocentaurum in Thessalia natum
 eodem die interisse, et nos principatu eius adlatum illi ex
 Aegypto in melle vidimus. Est inter exempla in uterum
 protinus reversus infans Sagunti, quo anno deleta ab Han-
 nibale est.

IV. Ex feminis mutari in maris non est fabulosum. In- 36
 venimus in annalibus P. Licinio Crasso C. Cassio Longino
 coss. Casini puerum factum ex virgine sub parentibus ius-
 suque haruspicum deportatum in insulam desertam. Lici-
 nius Mucianus prodidit visum a se Argis Arescontem, cui
 nomen Arescusae fuisse, nupsisse etiam, mox barbam et vi-
 rilitem provenisse uxoremque duxisse; eiusdem sortis et
 Zmyrnae puerum a se visum. Ipse in Africa vidi mutatum 37
 in marem nuptiarum die L. Cossicium civem Thysdritanum.

§ 34. uno, omitt. Rob. — *Gignuntur* — *deliciis* laudat Gell. 9, 4. — *vero*,
 om. d. — *Eutychie*, codd. Barbari. *Euthycis*, R. *Θ*. *Euthicis*, T. d. *Eutydis*, codd.
 Salmasii exerc. p. 19. a. A. *Eutyche*, β. — XXX, d. — *liberos*, R. — *Tral-*
lis, R. T. d. *Tralleis*, r. *Tazylis*, *Θ*. — *nixa*, d¹.

§ 35. *Alcipe*, R. — *quamquam id*, R. d. *quod et*, r. — *ancilla*, R. *ancillae*, d.
Achille, r. — *et multiformes*, *Θ*. Copulam omitt. R. d. βγ. — *interisse*, Rob.
interiisse, R. d. βγ. — *in egipto*, Rob. — *Saguntico*, R¹. *Saguntiaquo*, R². — *de-*
leta ab Hannibale, R. d. (Rob.) *ab Hannibale deleta*, βγ.

§ 36. *C. Licinio*, R. *Θ* d. — *C.*, om. B. — *Aristontem*, R. *Θ* T. d. r. (Rob.) —
fuisse, R. d. *fuisse*, βγ. Vid. ad 2, 183. — *et*, om. d¹. — *Zmyrnae*, R¹ (Rob.)
Smyrnae, R² d. βγ.

§ 37. *Consitium*, *Θ*. *Conficium*, Rob. — *Thysdritanum*; huic nomini Gell. 9, 4.,
 qui rursus hunc locum excerptit, verba *vivebatque cum proderem haec* subiicit.
 — *rarum*, R. d. — *et puerperae et puerperio*, Hard. — *si vero* sqq., v. Aristotel.
 hist. anim. 7, 4. p. 585^a 1. — *celerius gigni*, R. *celerius nasci*, T. d. *gigni cele-*
rius, βγ. *cel. iuvenescere*, Pint. Vid. Aristotel. hist. anim. 7, 4. p. 584^a 27. et
 Schneider. T. III. p. 444. — *sicuti*, R. *Θ* d. *sicut*, β. *sicuti* — *maris* om. T. —
celeriores, R. — *feminas*, R. T. (Murbac.) *feminas constat*, d. βγ. Vid. Hippocr.
 aphor. 5, 48. et Aristotel. 1. 1. 7, 3. p. 583^b 2.

Editis geminis raram esse aut puerperae aut puerperio praeterquam alteri vitam; si vero utriusque sexus editi sint gemini, rariorem utrique salutem. Feminas celerius gigni quam maris, sicuti celerius senescere; saepius in utero moveri maris et in dextera fere geri parte, in laeva feminas.

V. 4. Ceteris animantibus statum et pariendi et partus 38 gerendi tempus est, homo toto anno et incerto gignitur spatio, alius septumo mense, alius octavo et usque ad initium decumi undecimique. Ante septimum mensem haud unquam vitalis est; septumo non nisi pridie posterove pleniluni die aut interlunio concepti nascuntur. Tralaticium in Aegypto est et octavo gigni. Iam quidem et in Italia talis 39 partus esse vitalis contra praeorum opiniones. Variant haec pluribus modis. Vestilia C. Herdici ac postea Pomponi atque Orfiti clarissimorum civium coniux, ex his quattuor partus enixa septumo semper mense, genuit Suillum Rufum undecimo, Corbulonem septumo, utrumque consulem, postea Caesoniam Gai principis coniugem octavo. In quo mensum 40 numero genitis intra quadragesimum diem maximus labor, gravidis autem quarto et octavo mense, letalesque in iis abortus. Masurius auctor est L. Papirium praetorem, secundo herede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum se XIII mensibus diceret

§ 38. *A ceteris*, R. Vid. Aristotel. l. l. 7, 4. p. 584^a 33. — *statum*, R d (Murbac.) *statutum*, codd. Bezz. et Rob. — *egerendi*, Murbac. *egrediendi*, Rob. — *initium*, R. *initia*, d β γ. — *decimi undecimique*, Paris. ap. Hard. *undecimi*, R Θ T d (Murbac.) — *Ante septimum*, v. Aristotel. l. l. p. 584^b 1. — *plenilunio*, d. — *Tralaticium*, R Θ T d. *translativum*, codd. Rezz. β. — *est in Aegypto*, T.

§ 39. *vitalis*. *Contra pr. op.*, r. — *variant*, R. — *Vestilia*, codd. Rezz. *Vistilia*, R d¹. *Vestigia*, d² (Ambr. I.) — *Gaii Herdicii*, Ambr. I. *Glici*, R. *Gliti*, Vatic. 3861. *Gluti*, d¹. *Caii Luttii*, Vatic. 3533. *Gaii Lucii*, Ambr. II. *G. Glici*, Polit. I. *C. Glus*, Polit. II. *C. Diiti*, codd. Hard. *Gaii*, d². — *ac*, om. Ambr. II. — *Orfici*, d (Ambr. I.) — *enixa* — *mense genuit*, R Θ S T d (Vatic. 3533. Ambr. II.) *enixa septimo mense genuit*, Ambr. I. *enixa septimo se semper mense genuit*, Polit. I. *enixa*. *Sempronium septimo mense genuit*, β. — *Suillum*, R (Vatic. 3533.) *Suillum*, d (Ambr. I. II. Polit. I.) — *a Corbulone*, θ. — *Gai*, R. *Caii*, d (Murbac.) β γ.

§ 40. *mensum*, d (cod. ap. Oudend. ad Suet. Aug. 65.) *mensium*, R β γ. Ceterum Pint. *iniquo m. n.* legens haec verba ad superiora trahit, novam periodum a *Genitis* incipiens. — *quadragesimum*; v. Aristotel. hist. anim. 7, 3. p. 583^b 13. — *gravidis*. *Quarto autem et*, K. — *his*, d. — *abortus*, Murbac. *abortibus*, R d. Vid. Aristotel. l. l. 7, 4. p. 584^b 14. — *Masurius*; haec exscripsit Gellius 3, 16. — *Papirium*, R. — *cohaerere*, S. — *agente bonorum*, R. *a' bonorum* "gente", d. Ceterum Pint. verba *bonorum* — *dedisse* pone *tulisse* collocaat. — *se XIII*, R θ. *se XVI*, Tr. *XVI*, d (in corr.) *XIII*, Pint.

talisse, quoniam nullum certum tempus pariendi statum videretur.

VI. 5. A conceptu decimo die dolores capitis, oculorum 41
vertigines tenebraeque, fastidium in cibis, redundatio stomachi indices sunt hominis inchoati. Melior colos marem ferenti et facilior partus, motus in utero quadragesimo die. Contraria omnia in altero sexu, ingestabile onus, crurum et inguinis levis tumor, primus autem nonagesimo die motus. Sed plurimum languoris in utroque sexu, capillum germi- 42
nante partu et in plenilunio, quod tempus editos quoque infantis praecipus infestat; adeoque incessus atque omne quidquid diei potest in gravida refert, ut salsioribus cibis usae carentem unguiculis partum edant et si respiravere difficilius enitantur. Oscitatio quidem in enixu letalis est, sicut sternuisse a coitu abortivom.

VII. Miseret atque etiam pudet aestumantem, quam sit 43
frivola animalium superbissimi origo, cum plerumque abortus causa odor a lucernarum fiat exstinctu. His principiis nascuntur tyranni, his carnifex animus. Tu qui corporis viribus fidis, tu qui Fortunae munera amplexaris et te ne

statum, d¹. statutum, R d² β. statum ei, Gellius.

§ 41. *redundantia*, Pint. K. Haec omnia Plinius sumpsit ex Aristotel. hist. anim. 7, 4. p. 584^a 2. — *colos*, d. *color*, R (Rob.) β γ. — *Contra*, Rob. Vid. Aristotel. 1. l. p. 583^b 2. — *inguinis*, R T d (Rob.) *inguinum*, β. — *levis*, R θ (Rob.) *levi*, T d (Murbac.) *laevi*, codex Salmas. exerc. p. 22. a. B. Vid. Aristotel. 1. l. p. 584^a 15. — *humor*, Rob. — XCC, R¹.

§ 42. *plurimis*, d. — *languoris*, R. *languoribus*, d. *laboris*, r (Rob.) — *capillo germinante partus*, codd. Salmas. 1. l. — *quod tempus*, v. Aristotel. hist. anim. 7, 12. p. 588^a 10. — *incensus*, Rigalt. ap. Salmas., qui et *inesus* legit. — *carentes* — *partus*, r (Rob.) Vid. Aristotel. hist. anim. 7, 4. p. 585^a 27. — *suspirare*, Sabell. K. Vid. Aristotel. hist. anim. 7, 9. p. 587^a 4. — *enitatur*, d. — *nixu*, Gell. 3, 16. — *sternuisse*, codd. Salmas., Rob., Gell. *sternuisse*, d. *renuisse*, R¹. *sternuisse*, R² r.

§ 43. *pudet*, om. d¹. — *frivolum*, d. — *superbissimi*, R (Rob.) *superius si cum*, d². — *plerumque*, R. *plerisque*, S T d (Rob.) Vid. Aristotel. hist. anim. 8, 24. p. 605^a 1. — *odor a lucernarum fiat*, R. *odor ab lucernarum fiat*, Rob. *odor e lucernarum fiat*, S T. *odore lucernarum fiat*, d. *fiat odor a lucernarum*, β γ. — *extinctum*, d. — *amplexari*, R¹. *amplexari*, R². *amplexari*, R³. *amplexari*, d.

§ 44. *tu*, d (Rob.) *tu cu*, R. *tamen*, Murbac. *tu tamen*, γ. — *tinctoria*, R θ (Murbac., codd. Turneb. adv. 24, 42.) *cinctoria*, Voss. ad Mel. II. 1, 13: ex omnibus codd. *victoria*, T d. *in victoria*, β. *cura pertinaci aestuans*, Rhenan. *in cinctorio*, Salmas. exerc. p. 138. a. A. Locus aperte corruptus, quem vestigia codicum secutus ita emendandum puto: *tincta gloria* i. e. imbuta gloriae eupidine, iactatione; v. Ellendt. ad Cic. Brut. 81, 282. — *tumes*, R d. *tumens*, Rob. β γ. De sensu, quo iam *aliquo* est capiendum, v. Wagner. ad Vergil. ecl. 2, 71. — *tante*, d. /// *ante*, R. *tanti tamen*, K (Rob.) *tanti tum*, r. *tanto et minori*, Hard. — *at-*

alumnū quidem eius existimas sed partum; tu cuius sensu 44
per tinctoria est mens, tu qui te deum credis, aliquo suc-
cessu tumes, tanti perire potuisti atque etiam hodie mi-
noris potes, quantulo serpentis ictus dente aut etiam ut
Anacreon poeta acino uvae passae, ut Fabius Senator prae-
tor in lactis haustu uno pilo strangulatus. Is demum pro-
fecto vitam aequa lance pensitabit, qui semper fragilitatis
humanae memor fuerit.

VIII. 6. In pedes procedere nascentem contra naturam 45
est, quo argumento eos appellavere Agrippas ut aegri par-
tus, qualiter et M. Agrippam ferunt genitum, unico prope
felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitia,
quamquam is quoque adversa pedum valetudine, misera iu-
venta, exercito aevo inter arma mortisque obnoxio accessu,
infelici terris stirpe omni sed per utrasque Agrippimas ma-
xume, quae Gaium; quae Domitium Neronem principes
genuere totidem facis generis humani, praeterea brevitate
aevi, quinquagesimo uno raptus anno in tormentis adulte-
riorum coniugis socerique praegravi servitio, luisse augu-
rium praeposteri natalis existimatur. Neronem quoque paulo 46
ante principem et toto principatu suo hostem generis hu-

que, R d (codd. Gel.) atqui, r (Rob.) — quantulos, d. — ictus, R². ictu, R¹ d (Rob.) — Senator, cognomen Fabii, quod aliorum etiam hominum fuit; vid. Varr. R. R. II. 5, 1. et Inscript. ap. Orell. ampl. coll. 3735. Quod cum fugeret Pintianum, vocem praetor in pote mutavit. — hausto, d. — strangulatus, R. strangulatur, d. strangittatus, θ.

§ 45. procedere, R (Rob.) prociudere, θ T d (in corr.) Murbac., liber vetustissi-
mus Salmas. exerc. p. 23. a. A. Vid. Arist. part. animal. 4, 9. ed. Bekk. et Solin.
1, 65. — quo, R d (Murbac.) e quo, Rob. ex quo, r. — aegri partus, θ. aegre
partus, B d (codd. Salmas.) aegre partos, Rob. β γ. — et, R θ T d (Murbac.)
Omitt. β γ. — valetudine, R d (in ras.) — exercitatu, T d. — mortisque, R. ho-
stesque, T d. mortemque, Murbac. hostesque et ad mortem, K. — obnoxio accessu,
r. adnoxio accessu, R (Murbac.) adnoxiam accessum, T d. ad noxia successu, β γ.
Coniecturis plus minusve violentis et explicationibus contortis hinc derivatis
haec verba attraxerunt Pint., Salmas. et Gron. ad Senec. de ira 3, 8., quarum
omnium nulla est neque necessaria neque probabilis. Plin. scilicet ex scriptura
codicis a nobis recepta dicit Agrippam semper inter arma mortisque versatum
esse ita, ut ad ea accederet (uti accedere ad aliquam rem saepe dicitur pro eam
suscipere, capessere, coll. Eruand. lex. ling. Lat. s. h. v. 7.) obnoxius i. e. non
suis auspiciis rem gerens, sed semper voluntati atque imperio alterius, Octavia-
ni Augusti, subditus, quo sensu, ut sit idem fere quod legibus aliorum subie-
ctum, haud raro illud adiectivum legitur; v. Drakenb. ad Liv. VI. 28, 7. —
infelici — sed per, R. infeliciori stirpe omnis (omni, T) super, T d. — Gaium, R.
— quae, R¹. quaeque, R². quam, d. et, β γ. — socerisque, d. — praegravis, R.
— praeposteri natalis, R (Murbac.) praeposteria talis, d. praeposteri ortus, s.

mani pedibus genitum scribit parens eius Agrippina. Ritu naturae hominem capite gigni mos est, pedibus efferri.

IX. 7. Auspicatus enecta parente gignuntur, sicut Scipio 47 Africanus prior natus primusque Caesarum a caeso matris utero dictus, qua de causa et Caesones appellati. Simili modo natus et Manilius qui Carthaginem cum exercitu intravit.

X. 8. Vopiscos appellabant e geminis qui retenti utero nascerentur, altero interempto abortu; namque maxuma etsi rara circa hoc miracula existunt.

XI. 9. Praeter mulierem pauca animalia coitum novere 48 gravida, unum quidem omnino aut alterum superfetat. Exstat in monimentis et medicorum et quibus talia consecrari curae fuit, uno abortu duodecim puerperia egesta. Sed ubi paululum temporis inter duos conceptus intercessit, utrumque perfertur; ut in Hercule et Iphicle fratre eius adparuit 49 et in ea quae gemino partu alterum marito similem alterumque adultero genuit, item in Proconnesia ancilla quae eiusdem diei coitu alterum domino similem, alterum procuratori eius, et in alia quae unum iusto partu, quinque mensum alterum edidit, rursus in alia quae, septem mensum edito puerperio, insecutis mensibus geminos enixa est.

§ 46. scribit parens eius, Rd (Rob.) parens eius scribit, βγ. — hominem capite, R (Rob.) hominum capite hominem, Td. capite hominem, βγ. Ritus naturae, capite hominem gigni; mos est, pedibus efferri, Hard.

§ 47. enecta, R. auspicatu senecta, d. enecata, r (Rob. et codd. Salmas. exerc. p. 23. b. D.) execta, Pint. et Freinshem. ad Flor. II. 15. e necata, Salmas. Vid. Solin. 1, 68. — sic, Salmas. d. — primumque Caesarem, d. — obcesum — uterum, Rob. — dictum, d. — cesores, d. Vid. Isidor. origg. IX. 3, 12. — Manilius, Rd. Manlius, Barbar., Rob. β. Mancinus, Freinsh. — Vopiscum — unum, e, r. Ceterum v. auctor (Verrius Flaccus) de praenomine, p. 496. ed. Bip., et Solin. 1, 69. — appellabant, Br. appellant, Td. — recenti, K. — nasceretur, r. retentus nasceretur, Dalec. — etsi, B.Td. et, β. — haec, d. — exempla, Salmas. e libris.

§ 48. Praeter mulierem, om. d¹. Vid. Aristotel. hist. anim. 7, 4. p. 585^a 3. — quidem, d. quæque, R. — et, R (Rob.) etiam, βγ. Om. d. — duodecim, Bud. de asse, p. 276. ex Aristotel. hist. anim. 7, 4. p. 585^a 11. duo dicit, Rd (cod. vetustissimus Bud.) duo, reliqui codd. Bud. — duos, R. duo, Td r (cod. antiquissimus ap. Ondend. ad Suet. Claud. 14.) — utrumque, RθTd (codd. Salmas. exerc. p. 21. a. B.) uterque, codd. Gel., Rob. β. — perfertur, R (codd. Gel. et antiquissimi Leidenses ap. Ondend. ad Appul. metam. p. 398.) pfertur, d. perfectus, codd. Salmas. est perfectus, r (Rob.)

§ 49. Iphicle, Rd (codd. Salmas.) Iphiclo, β. Vid. Aristotel. 1. 1. 585^a 14. et Solin. 1, 60. — apparuerit, R. — alterumque, RθTd. alterum, β. Vid. Aristot. 1. 1. p. 585^a 15, et Solin. 1, 61. — alia quae, Rd (Rob.) aliaque quae, θ. — unum, Rob. Omitt. RθTd. Est alia quae geminos iusto, Pint. — mensum, ita

10. Iam illa volgata varia, ex integris truncos gigni, ex 50 truncis integros, eadem parte truncos, signa quaedam naevosque et cicatrices etiam regenerari. Quarto partu Dacorum originis nota in brachio redditur.

XII. In Lepidorum gente tris, intermisso ordine, obdu- 51 cto membrana oculo genitos accepimus; similis quidem alios avo et ex geminis quoque alterum patri, alterum matri, annoque post genitum maiori similem fuisse ut geminum; quasdam sibi similis semper parere, quasdam viro, quasdam nulli, quasdam feminam patri, marem sibi. Indubitatum exemplum est Nicaei nobilis pyctae Byzantii geniti qui adulterio Aethiopis nata matre nihil a ceteris colore differente ipse avom regeneravit Aethiopem. Similitudinum quidem in 52 mente reputatio est, et in qua credantur multa fortuita polere, visus, auditus, memoria haustaeque imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animum subito transvolans effingere similitudinem aut miscere existimatur, ideoque plures in homine quam in ceteris omnibus animalibus differentiae, quoniam velocitas cogitationum animique celeritas et ingeni varietas multiformis notas inprimit, cum ceteris animantibus immobiles sint animi et similes omnibus

nos scripsimus, coll. ad 33, 137. mensium, Rdβγ. — rursus alia, Pint. — mensum, R. mensium, dβγ.

§ 50. vulgata —, d. — varia, Rθ. varie, dβγ. — truncis integros, d. integris truncos gigni ex truncis integros, R. — eadem, Rd. eademque, βγ. — quarto partu, ad superiora refert θ. tertio partu, Pint. Interpunctionem a me positam veram esse, utcumque de sinceritate ipsorum verborum iudicaret, docet Aristotel. hist. anim. 7, 6. p. 585^b 28. — aliquorum, Barbar. K. avorum, Pint. — uriginis, Salmas. exerc. p. 28. b. E. Vid. Solin. 1, 78. — nota, Robert. notae, R. notat, d.

§ 51. res, d. Exscripsit haec Solin. 1, 78. — alias, Sabellic. — pauloque post, Pint. — matri, Sabellic. At v. Aristotel. hist. anim. 7, 6. p. 586^a 11. — gemini, R. — quidam, R. — parere, R. — patrem, R. — pyctae, Ptolem. in Gruteri lampade 1, 962. Confirmat d. pictae, R. pictoris, r (unus Vossian. ap. Iun. catal. artiff. s. v. Nicaeus) Rob. poetae, K. Ceterum v. Aristotel. 1. 1. et gener. anim. 1, 18. p. 722^a 8. — Byzanti genti, R. — nihil, RθTd (Rob.) nil, βγ. — avum regeneravit, Rd (Murbac.) in avum degeneravit, Vossian. et Rob.

§ 52. Similitudinem, R¹. — in mente, R². in menta, R'd¹. inventa, Td². — reputatio: „similitudinum quidem repetenda causa videtur ex mente utriuslibet parentis.” HARD., qui sententiam recte intellexit, vim inferens grammaticae. Verba, ut nunc leguntur, vix iustam interpretationem admittunt; equidem nescio, an reputata ratio sit scribendum. — et, librariorum debere videtur dittographiae ex proxima voce. — auditus, Rhen. R. auditae, Td (Murbac.) — memoria, Rhen. R., Rob. memoriae, Td (Murbac.) — Cogitato, Rob. — animo, K. — subito, Rhen., Rob. sibi, RθTd. — inprimit, Rd. imprimit, T (Rob.) β. — similis, r.

FLIX. II.

singulisque in suo cuique genere. Antiocho regi Syriae e 53 plebe nomine Artemo in tantum similis fuit ut Laodice coniux regia, necato iam Antiocho, mimum per eum commendationis regnique successionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam e plebe et Publicius etiam servitute liberatus indiscreta prope specie fuere similes, illud os probum red-dentes ipsumque honorem eximiae frontis. Qualis causa patri 54 quoque eius Menogenis coci sui cognomen inposuit iam Strabonis a specie oculorum habenti, vitium imitata et in servo; Scipioni Serapionis: is erat suarii negotiatoris vile mancipium. Eiusdem familiae Scipioni post eum cognomen Salvitto minus dedit, sicut Spinther secundarum tertiarum-que Pamphilus conlegio Lentuli et Metelli coss., in quo per-quam inopportune fortuitum hoc quoque fuit, duorum simul consulum in scaena imagines cerni. E diverso L. Plancus 55 orator histrioni Rubrio cognomen inposuit, rursus Curioni patri Burbuleius itemque Messalae censorio Menogenes, perinde histriones. Surae quidem proconsulis etiam rictus in loquendo intractionemque linguae et sermonis tumultum, non imaginem modo piscator quidam in Sicilia reddidit. Cassio Severo celebri oratori Armentarii mirmillonis obiecta

singulisque, R. *singulisque*, r (Rob.) *singulis*, Td. — *cuique*, omitt. r (Rob.)

§ 53. *Artemo*, Rd. *Artemus*, r. *Artemius*, Rob. *Arteon*, K. *Artemon*, βγ. Vid. Valer. Max. IX. 14. ext. 1. et Solin. 1, 80. — *ut*, R. *ve*, d. — *mimum*, R (Murbac., Rob.) *minimum*, d. *munus*, K. Vid. Gronov. obs. 4, 10. p. 161. — *Vibius*, vid. Valer. Max. IX. 14, 1. — *ipsum qua*, d¹.

§ 54. *occi*, d. Ceterum v. Valer. Max. IX. 14, 2. — *iam*, om. r. — *a*, om. R. — *oculorum nomen*, r. — *habenti*, r. *habentis*, Rd (Murbac.) — *et*, om. d. — *Scipioni Serapionis*, R (Murbac.) *Scipionis arapionis*, d¹. *Scipionis Serapionis*, d². Vid. 21, 10. — *is erat*, Rhen. *inerat*, Rd (Murbac.) *vitium imitata: et Scipioni in servo Serapione victimari: negotiatorio vili mancipio*, K. Varia coniecerunt Barbar. et Salmas. exerc. p. 29. b. A. B. Vid. Valer. Max. IX. 14, 3. Et verba quidem, uti ea Rhen. constituit, iustum sensum admittunt, ita tamen contorta, ut Plinium sic scripsisse non existimem; scripsisse potius videtur: *Scipioni Serapionis* (scil. cognomen) *indiderat suarii mancipium*, quo *indendi* verbo saepe utitur Plin.; de nominibus vel cognominibus impositis illud usurpari so-lere docet Gesner. thes. s. h. v. — *Scipionum*, R. Plin. videtur *Scipionum* uni scripsisse. — *post Cneum*, K. — *cognomen*, codd. Barbari, Murbac. *nomen*, R T d. — *Salvitto*, Td (codd. antiquiores ap. Oud. ad Suet. Caes. 59.) *Salutio*, Sabell. et Barbar. R²βγ. *Saluto*, R¹. *Salvito*, altera Barbari coniectura. *Salvitoni*, Turneb. adv. 3, 22. e codd. Vid. ad 35, 8. — *minus*, d. — *Sphiter* vel *Spiter*, codd. — *secundarum*, R. *secunda eorum*, d. *secundariorum*, Murbac. *secundanus*, codd. Barbari. *secundarius*, K. *secundariorum*, Rhen. — *tertiarumque*, Rd (Murbac.) *tertianusque*, codd. Barbari. *rotariusque*, K. *tertianorumque*, Rhen. Cete-rum v. Valer. Max. IX. 14, 4. — *praeterquam infortune*, K. — *que*, R.

§ 55. *Plagus*, ♂. Vid. Solin. 1, 81. — *histrionis*, R. — *Burbuleius*, vid. Va-

similitudo est. Toranius mango Antonio iam triumviro eximios forma pueros, alterum in Asia genitum, alterum trans Alpibus, ut geminos vendidit; tanta unitas erat. Postquam deinde sermone puerorum detecta fraude a furente increpitus Antonio est inter alia magnitudinem pretii conquerente — nam ducentis erat mercatus sestertiis —, respondit versutus ingeni mango id ipsum se tanti vendidisse, quoniam non esset mira similitudo in ullis eodem utero editis, diversarum quidem gentium natalis tam concordia figura reperire super omnem esse taxationem; adeoque tempestivam admirationem intulit ut ille proscripser animus, modo et contumelia furens, non aliud in censu magis ex fortuna sua duceret.

XIII. 11. Est quaedam privatim dissociatio corporum, et inter se steriles, ubi cum aliis iunxere, gignunt, sicut Augustus et Livia. Item alii aliaeque feminas tantum generant aut maris, plerumque et alternant, sicut Gracchorum mater duodeciens et Agrippina Germanici noviens. Aliis sterilis est inventa, aliis semel in vita datur gignere. Quaedam non perferunt partus, quales, si quando medicina et cura vicere, feminam fere gignunt. Divos Augustus in reliqua exemplorum raritate neptis suae nepotem vidit genitum quo ex-

ler. Max. IX. 14, 5. — *Suras quidem*, R. *Sure equidem*, Rob. *super equidem*, d. Vid. Solin. 1, 83. — *ricus*, θ (Murbac.) *ricu*, R. *ritu*, d. *ritum*, r. *ricum*, K $\beta\gamma$. — *intractionemque*, Rd¹ (Leidens. ap. Oudend. ad Appul. met. p. 803.) codd. Salmas. exerc. p. 29. b. F., Rob. *contractionemque*, d² $\beta\gamma$. *contractiorem linguasque et*, K. *cunctationemque*, Pint. — *imagine*, d (Murbac.) — *amentarii*, K. Verbis oratori Arm. in θ haec ab eadem quidem manu, non tamen aequo spatio interserta leguntur: modo in ea domo Gallionem castellanum libertum non discernebat, nec a Sanio mimo cognominato, Agrinam Senatorem. Ceterum v. Weichert. de Cassio Parmensi, p. 193. — *abiectione*, R. — *Toranius*, Rob. *Thoranus*, R. *horanius*, d. — *mango*, RT θ dr (codd. Salmas.) *magno*, Rob. *M.*, β . — *Asia*, R.

§ 56. *fructu*, θ . — *est Antonio*, d. — *alia*, d² (Rob.) *aliam*, Rd¹ (Murbac.) — *conquerente*, Rob. *conquirente*, R θ d (Murbac.) *requirente*, K. — *trecentis*, Solin. 1, 84. — *erat mercatus*, Rd. *mercatus erat*, Rob. $\beta\gamma$. — *id*, R (Rob.) ob id, d $\beta\gamma$. — *ullis eodem*, Rd (Rob.) *ullis horum uno*, Murbac. *ullis eorum na*, Rigalt. ap. Salmas. exerc. p. 80. b. E. Num Plin. *ullis hominum uno scripsit*? — *reperire*, R (Murbac.) *reperiri*, d $\beta\gamma$. — *proscriptura nimis*, Murbac. — *mero*, K. — *contumelia*, R (Rob.) *contumeliam*, Murbac. *contuliam*, d. — *ex*, Rd. et r. et in, Rob.

§ 57. *steriles*, d (Rob.) *sterilis*, R. *sterilis*. At ubi, K. — *se iunxere*, Rhen. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 7, 6. p. 585^b 8. et Solin. 1, 58. — *Iulia*, Voss. et Ruhnken. ad Voll. 2, 71. e codd. Leidd. — *alias alique*, θ . Haec omnia sunt petita ex Aristoteli. l. 1. — *generant*, R (Rob.) *gignunt*, T d. — *inventum*, R (Rob.)

§ 58. *perferunt*, R. *peperere*, d. *pariunt*, Rob. — *thura*, d.

cessit anno, M. Silanum, qui cum Asiam optineret post consulatum, Neronis principis successione, veneno eius interemptus est. Q. Metellus Macedonicus, cum sex liberos 59 relinqueret, undecim nepotes reliquit, nurus vero generosque et omnis qui se patris appellatione salutarent viginti septem. In actis temporum divi Augusti invenitur, XII. consulu 60 latu eius Lucioque Sulla conlega, a. d. III. idus Aprilis C. Crispinum Hilarum ex ingenua plebe Faesulana cum liberis VIII, in quo numero filiae duae fuere, nepotibus XXVIII, pronepotibus XIX, neptibus VIII, prolata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolasse.

XIV. 12. Mulier post quinquagesimum annum non 61 gnit maiorque pars quadragesimo profluvium genitale sistit. Nam in viris Masinissam regem post LXXXVI. annum generasse filium quem Metimannum appellaverit clarum est, Catonem censorium octogesimo exacto e filia Saloni clientis sui; qua de causa aliorum eius liberum propago Liciniani 62 cognominati sunt, hi Saloniani, ex quis Uticensis fuit. Nuper etiam L. Volusio Saturnino in urbis praefectura extincto notum est Cornelia Scipionum gentis Volusium Saturninum qui fuit consul genitum post LXII. annum. Et usque ad LXXV. apud ignobilis vulgaris reperitur generatio.

Iunium Silanum, Pint. — *proconsulatu*, Pint. At v. Ryck. ad Tacit. ann. 13, 1.

§ 59. *Quē*, Rd. — IV, Voss. ad Vell. 1, 11. propter § 142. At discrimen tenendum inter *liberos* et *filios*; v. § 60. — *se*, v. § 143.

§ 60. *temporibus*, r. — *Lucioque Sulla*, d. *Silla*, R. *Lucio quem Sulla*, K. *L. quae Sylla*, β. — a. d., R. d, d (Murbac.) ad, β. — *Aprilis gessit*, K. — *Hilarum*, K. — VIII, RθTdr (Murbac.) IX, βγ. — *fuere*, Rθ d. *fuere*, βγ. — XXVIII, R. XXVII, dβγ. — XIX, Td (Murbac.) XIIII, R. XXIX, βγ. — VIII, RθTdr (Murbac.) IX, β. — *prolata*, Rθ. *praelata*, Td. *praelata*, K. *praelata*, β. — *his in*, d. *sine*, R. *in*, T.

§ 61. *sistat*, R. Ceterum v. Aristotel. hist. anim. 7, 5. p. 585^b 2. — *e viris*, r (Rob.) *viris*, Rθ d. — *annum*, Rd. *annos*, θT (Rob.) — *Metimannum*, R. *Metimathnum*, d. *Maethimannum*, Rob. *Methymannum*, θ (libri ap. Salmas. exerc. p. 21. a. A.) *Methymatnum*, alii libri ap. Salmas. *Methymnum*, K. *Maethumannum*, Solin. 1, 59. *Methymnatum*, β et Valer. Max. VIII. 13. ext. 1. *Methymathnum*, Hard. e codd., γ. — *Salonis*, RθTd (Rob.) Exscripsit Solin. 1. l.

§ 62. *liberum*, Rθ d. *liberorum*, βγ. — *cognominati sunt*, R. *sunt cognominati*, dβγ. — *quis*, θ. *quibus*, Bdβγ. — *Saturnio*, d¹. — *in*, om. d¹. — *est Cornelia*, Rd (Murbac.) e *Corneliae*, r. *est Corneliae*, β. — *gente*, r. — LXXII, Hard. — LXXV, Rθdr. LXXXV, β.

§ 63. *est*, R. *si* (i. e. *st*), d. Exscripsit Solin. 1, 54. — *appellaverunt*, R (Murbac.) *appellavere*, Td (Rob.) *appellarunt*, βγ. — *molae*, K. *quam* — *molam*, Rob.

XV. 13. Solum autem animal menstruale mulier est; ea inde unius utero quas appellaverunt molas. Ea est caro informis, inanima, ferri ictum et aciem respuens; movetur sistitque menses, et ut partus, alias letalis, alias senescens, aliquando alvo citatiore excidens. Simile quiddam et viris in ventre gignitur quod vocant scirron, sicut Oppio Capitone praetorio viro. Sed nihil facile reperiatur mulierum profluvio magis monstificum. Acescunt superventu musta, 64 sterilescent tactae fruges, moriuntur insita, exuruntur hortorum germina, fructus arborum quibus insedere decidunt, speculorum fulgor adspectu ipso hebetatur, acies ferri praestringitur, eboris nitor, alvi apium emoriuntur, aes etiam ac ferrum robigo protinus conripit odorque dirus, et in rabiem aguntur gustato eo canes atque insanabili veneno morsus inficitur. Quin et bituminum sequax alioquin ac lenta natura in lacu Iudaeae qui vocatur Asphaltitae et certo tempore anni supernatans non quit sibi avelli ad omnem contactum adhaerens praeterquam filo quod tale virus infecerit. Etiam formicis animali minumo inesse sensum eius ferunt abicique gestatas fruges nec postea repeti. Et hoc tale tan- 65

Vid. Aristotel. gener. anim. 4, 7. — *inanima*, R² (Rob.) *uanima*, R¹. *ut anima*, d. — *sistit*, Td. — *et ut*, R (Rob.) *et in*, d. *ut et*, β. Mihi et eliciendum videtur. — *aliquanto*, Rob. — *citior*, R⁰Td (Rob.) — *excidens*, d. *excedens*, RT (Rob.) — *scirron*, Barbar. d. *sciron*, R. *scyron*, Rob. — *Capitonio*, d. — *reperiatur*, RK. *reperitur*, Td. *reperietur*, r (Rob.)

§ 64. *superventu musta*, Rd² (Rob.) *superventum osta*, d¹. *superventu morta*, Rigalt. et regius ap. Salmas. exerc. l. 1. G. *superventu musta*, orta, r (Rob.) — *tactae*, Barbar. Rd. *iaetae*, Rigalt. et regius Salmas. Omitt. r (Rob.) *tactu*, Hard. Partim haec exscripsit Solin. 1, 54. 57. 58. — *fructus*, Rd. *et fructus*, βγ. — *insidere*, R⁰d (omnes codd. ap. Oudend. ad Suet. Tib. 14., Rob.) *incidere*, Salmas. — *in aspectu*, d¹. — *habebatur*, R¹. — *eboris*, Rd. *eborisque*, Rob. βγ. — *alvi*, Rd (Rob.) *alvei*, βγ. — *apium*, RT (Rob.) *apum*, dβ. — *moriuntur*, R (Rob.) — *etiam*, omf. Rob. — *ac*, R. *et*, d (Rob.) — *protinus* — *odorque* om. R¹. — *corripit*, Barbar. R. *corrumpit*, Tdr (Rob.) — *dirus*, RTdr. *dirus aera*, Rob. β. *dirus viri*, Pint. *dirus aera* legi posse ait Dalec. — *inficitur*, Rd. *infigitur*, θK (omnes codd. ap. Salmas. exerc. p. 20. a. C., Rob.) *infigitur*, Dalec.

§ 65. *alioqui*, d. — *ac*, R. *at*, d. *et*, Rob. — *lacum Iudae*, R. — *Asphaltitae* et, ita nos scripsimus. *Asphaltite* et, Rd. *Asphaltites*, Rob. βγ. De genitivo v. ad 36, 16. coll. ad 35, 41. Exscripsit Solin. 1, 55. — *amnis*, d. — *superna transit*, d. — *non quit*, R⁰d d d p p (Rob.) *nequit*, β. — *filo*, R (Rob.) *filio*, d. — *quem*, R²d (codd. Salmas. l. 1. E., Rob.) *que*, alii codd. eiusdem. *quonem*, R¹. Num Plin. iam novit adscivitque formam *filus*, quae legitur apud Arnob. 1, 36.7. *filorum quae vel fili quod*, Salmas. — *infecerit*, R² (Rob.) *et infecerit*, R¹d. — *animalium*, θ. — *esse*, θ. — *abique*, Rob. *abiicique*, Rβγ. *ab his*, d. — *gestatas*, R⁰r. *gustatas*, Barbar., Rob. β. *vastatas*, θ¹Td.

tumque omnibus tricenis diebus malum in muliere existit et trimestri spatio largius, quibusdam vero saepius mense, sicut aliquis numquam; sed tales non gignunt, quando haec est generando homini materia, germine e maribus coaguli modo hoc in sese glomerante, quod deinde tempore ipso animatur corporaturque. Ergo cum gravidis fluxit, invalidi aut non vitales partus eduntur aut saniosi, ut auctor est Nigidius.

XVI. Idem lac feminae non conrumpi alenti partum, si ex eodem viro rursus conceperit, arbitratur.

14. Incipiente autem hoc statu aut desinente conceptus facillimi traduntur. Fecunditatis in feminis praerogativam accepimus inunctis medicamine oculis salivam infici.

15. Ceterum editis primores septumo mense gigni dentis priusque in supera fere parte haut dubium est, septumo eodem decidere anno aliosque suffici, quosdam et cum dentibus nasci, sicut M'. Curium qui ob id Dentatus cognominatus est et Cn. Papirium Carbonem praeclaros viros. In feminis ea res inauspicati fuit exempli regum temporibus. Cum ita nata esset Valeria, exitio civitati in quam delata esset futuram responso haruspicum vaticinante, Suessam Pometiam illa tempestate florentissimam deportata est, veridico exitu consecuto. Quasdam concreto genitali gigni infausto omine Cornelia Gracchorum mater indicio est. Aliqui vice dentium continuo osse gigmuntur, sicuti Prusiae regis Bithynorum filius superna parte oris. Dentes autem tantum

§ 66. muliere, Rob. mulierem, Rd. Nonnulla hic sumpsit Plin. ex Aristotel. hist. anim. 7, 2. p. 582. — aliquis, R. aliquibus, d βγ. — generanda, d. — homini, Rob. hominum, Rd. — materiae, R. — germine e, r (Rob.) germine, Rθ. germina e, d. semine e, Barbar. βγ. Ceterum v. Aristotel. gener. anim. 2, 4. p. 738^b 4. — matricibus, r. — hic, d. — reglomerante, Rob. — tempore, Pint. — famosi, d. Vid. Aristotel. hist. anim. 7, 2. p. 582^b 20.

§ 67. lacti seminae, d. — partu, d. — atque, Rob. — accipimus, Tdr. — in ulcus, d. — salivam, Barbar. salivum, R. sativum, d. Vid. Aristotel. gener. anim. 2, 7. p. 747^a 7. — infigi, d¹.

§ 68. gentes, R¹. Vid. Aristotel. hist. anim. 7, 10. p. 587^b 14. — superiora, d. superiori, T. — M', Hard. M., Rd (Rob.) β. Exscripsit haec Solin. 1, 70. — feminas, d. — exemplum, d.

§ 69. deleta, d. — ee, R. — futuram, RTdr. futurum, β. — vaticinantes essam, d. — Sessapiam etiam, K. — illam, d. — tempestatem florentissimam, Rd. — exilio, r. — est indicio, T. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 10, 4. p. 686^b 1., gener. anim. 4, 4. p. 773^a 15. et Solin. 1, 67. — Bithynorum, R. Bithyniorum, d βγ. Vid. Valer. Max. I. 8. ext. 12. et Solin. 1, 70.

invicti sunt ignibus nec cremantur cum reliquo corpore, iidemque flammis indomiti cavantur tabe pituitae; candorem trahunt quodam medicamine; usu atteruntur multoque primum in aliquibus deficiunt, nec cibo tantum et alimentis necessarii; quippe vocis sermonisque regimen primores tenent, concentu quodam excipientes ictum linguae serieque structurae atque magnitudine mutilantes mollientesve aut hebetantes verba et cum defuere explanationem omnem adimementes. Quin et augurium in hac esse creditur parte. Tri- 71 ceni bini viris attribuuntur excepta Turdulorum gente; quibus plures fuere, longiora promitti vitae putant spatia. Feminis minor numerus; quibus in dextra parte gemini superne a canibus cognominati, fortunae blandimenta pollicentur, sicut in Agrippina Domiti Neronis matre; contra in laeva. Hominem priusquam genito dente cremari mos gentium non 72 est; sed mox plura de hoc, cum membratim historia decurret. Risisse eodem die quo genitus esset unum hominem accepimus Zoroastren; eidem cerebrum ita palpitasse ut inpositam repelleret manum, futurae praesagio scientiae.

16. In trimatu suo cuique dimidiam esse mensuram fu- 73 turae certum est, in plenum autem cuncto mortalium generi minorem in dies fieri propemodum observatur rarosque patribus proceriores, consumentē ubertatem seminum exustione, in cuius vices nunc vergat aevom. In Creta terrae motu rupto monte inventum est corpus stans XLVI cubitorum quod

§ 70. *idemque*, R d (Rob.) *idem*, β γ. — *pituitae*, T. *pituitave*, K. — *trahunt*, R d. — *prius*, Sabell. K. *multique primum vel multi quam primum*, Hard. Est aliquam h. l. latere corruptelam nemo non agnoscet, ex lacuna, ut puto, ortam. — *aliqui* d. d. — *conceptu*, r. — *excipientis*, Rob. — *serieque*, r. *serieque*, R. *serieque*, T d. *serieque*, β. Ceterum v. Aristotel. part. anim. 3, 1. p. 661^b 16. — *magnitudinem*, R θ d. — *mollientesve*, R θ d r. *mollientesque*, T. *mollientesve*, β. — *defuere*, R θ T d. *defluzere*, β. Nonnulla h. l. mutat Pint.

§ 71. *Qui*, d¹. Ceterum v. Aristotel. hist. anim. 2, 3. p. 501^b 22. — *dextra*, R d. *dextera*, β γ. — *pollicetur*, d.

§ 72. *de hoc*, om. d. — *decurrit*, d. *decurra*, R¹. *decurrat*, R². — *quo esset* om. R¹. — *natus*, d. — *Zoroastren*, R d. *Zoroastrem*, β γ. *Zoroastren*, Rob. Exscripsit Solin. 1, 72. — *praesagio*, Rob. *praesagia*, R T d.

§ 73. *quimatu*, Pint. ex Aristotel. gener. anim. 1, 18. p. 725^b 23. — *quoque*, d. — *futurae*, R θ T d. *staturae*, p (Rob.) *statuere*, β. Legendum est: *staturae*, cum *trimatu suo* inepte dicatur. — *rarosque*, R. *raros*, Rob. *rarusque*, d². *rurusque*, d¹. — *ubertatem*, R r (Rob.) *ubertate*, d β. — *In Creta* — *arbitrantur*, p (Rob.) Omitt. R d. Pro tribus primis verbis θ *merita incrementa terrae* habet.

alii Orionis, alii Oti fuisse arbitrantur. Orestis corpus ora- 74
culi iussu refoßum vii cubitorum fuisse monimentis creditur.
Iam vero ante annos prope mille vates ille Homerus non
cessavit minora corpora mortallum quam prisca conqueri.
Naevi Pollionis amplitudinem annales non tradunt; sed quia
populi concursu paene interemptus esset, prodigi vice ha-
bitum. Procerissimum hominum aetas nostra divo Claudio
principe, Gabbarum nomine, ex Arabia advectum ix pedum
et totidem unciarum vidit. Fuere sub divo Augusto semi- 75
pede addito, quorum corpora eius miraculi gratia in condi-
torio Sallustianorum adservabantur hortorum; Posioni et
Secundillae erant nomina. Eodem praeside minumus homo
duos pedes et palmum Conopas nomine in deliciis Iuliae
neptis eius fuit, et mulier Andromeda liberta Iuliae Augu-
stae. Manium Maxumum et M. Tullium equites Romanos
binum cubitorum fuisse auctor est M. Varro, et ipsi vidimus
in loculis adservatos. Sesquipedalis gigni, quosdam longio-
res, in trimatu implentis vitae cursum, haud ignotum est.

17. Invenimus in monimentis Salamine Euthymenis fi- 76
lium in tria cubita triennio adolevisse, incessu tardum, sensu
hebetem, puberem etiam factum voce robusta, absumptum
contractione membrorum subita, triennio circumacto. Ipsi
non pridem vidimus eadem ferme omnia praeter puberta-
tem in filio Corneli Taciti equitis Romani, Belgicae Galliae

Oti fuisse arbitrantur, codd. Gel. Oti esse arbitrabantur, θ. Etionis, K. Oti, p (Rob.) tradunt esse, r. esse tradunt, p (Rob.) De Oto in Creta interfecto (unde Oti campi ap. Serv. ad Verg. Aen. 3, 578.) v. Sallustium ap. mythogr. Vatic. 2, 58.

§ 74. *Orestis, Rob. Orestri, R. Orestis, d. Vid. Solin. 1, 90. — traditur, K. — mille — ille om. R¹. — Naevi — habitum omitt. R^d. De re v. Ciceronem ap. Columell. III 8, 2. — hominum, R^θ d^r. hominem, β. — Gabbarem, r (codd. Salmas. exerc. p. 31. a. C.) Sed vulgatam scripturam linguae Arabicae optime respondere et nomen ipsum non esse proprium, sed gigantem significare docuit me Fleischer. meus, prof. Lips. Exscripsit Solin. 1, 89.*

§ 75. *miraculi in, R. — conditorium, β. — asservantur, Pellicer. ap. Hard. — hortorum, deleri vult Hard. — Posioni, R^θ. Positioni, d. Pusioni, β. Vid. Solin. 1, 88. — nomine, d. — Copas, codd. Barbari. Scopas, Barbar. — Liviae Augustae, Sabell. r. — M. Tullium, d. M. Tullio, R. Manillium, r. — M., om. d.*

§ 76. *Salamine, R^d (codd. Gel.) Salaminae, Rezz. Vid. Solin. 1, 92. — adolevisse, R. accrevisse, Rob. — puberem etiam, R^T d (codd. Salmas. exerc. p. 32. b. B.) etiam puberem, Rob. et iam puberem, β γ. — robusta, R (Rob.) robustum, T. robustam, d. — contractionem, d. — non, R^θ T d r. vero, Ambrosiani.*

rationes procurantis. Ἐκτραπέλους Graeci vocant eos, in Latio non habent nomen.

XVII. Quod sit homini spatium a vestigio ad verticem, 77 id esse pansis manibus inter longissimos digitos observatum est, sicuti viris dextra parte maiores, quibusdam aequas utraque, aliquis laeva manu praecipuas, nec id umquam in feminis; 18. maris praestare pondere et defuncta viventibus corpora omnium animalium et dormientia vigilantibus, virorum cadavera supina fluitare, feminarum prona, velut pudori defunctarum parcente natura.

XVIII. Concretis quosdam ossibus ac sine medullis vi- 78 vere accepimus; signum eorum esse nec sitim sentire nec sudorem emittere, quamquam et voluntate scimus sitim victam equitemque Romanum Iulium Viatorem e Vocontiorum gente foederata in pupillaribus annis, aqua sup̄ cutem fusa morbo, prohibitum umore a medicis, naturam fecisse consuetudinem atque in senecta caruisse potu. Nec non et alii multa sibi inperavere.

XIX. Ferunt Crassum avom Crassi in Parthis inter- 79 empti numquam risisse, ob id Agelastum vocatum, sicut nec flesse multos; Socratem clarum sapientia eodem semper visum voltu, nec aut hilario magis aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quandam torvitatemque naturae duram et inflexibilem adfectusque humanos adimit, qualis

nos, β. — Ἐκτραπέλος, Barbar. ectapelos, R. et tapelos, d. euapelos vel hectapales, aliae Barbari conjecturae. — Latio, Rθ d. Latino, β. — nomen non habent, d.

§ 77. homini, Rθ Tdr. hominum, β. Exscripsit Solin. 1, 93. — pansis, R. parsis, d¹. sparsis, Td²r (Rob.) passis, codd. Gel. βγ. — vires, R (codd. Gel.) septeres, d. vires quibusdam, Rob. — dextra, Rd. dextera, codd. Gel., Rob. βγ. — aequales, Rob. — aliquis, Rd². aliquos, d¹. aliquibus, Rob. βγ. — umquam vi, Sabell. — velut pudori, exscripsit Solin. 1, 95.

§ 78. medulla, d. Exscripsit Solin. 1, 74. — accipimus, R. — scimus, R. sciamus, Td (Rob.) — equitemque, Rob. equitemqui, R. equitemqui omisso Romanum, d. — pupillaribus, R. — aqua, Rd. aquae, Rob. βγ. — fusa, R¹. fure, R¹. futurae, d. fuisse, Rob. fusae, βγ. — humorem, d. — naturam, R (Rob.) naturae, Td. — consuetudinem, RTd. consuetudine, Rob. βγ. — senectam, Pint. r. — potus, d.

§ 79. interentum, d. Exscripsit Solin. 1, 72. — vocamus, T. — sicuti, Rob. — aut, omitt. r (Rob.) — hilario, Rθ Td (Rob.) hilari, β. — animo, d. — aliquando, om. d. — naturae, d (Rob.) naturam, B. natura, β. — diram, T. — affectusque, Rob. effectusque, Rd.

ἀνδρεί; Graeci vocant multos eius generis experti; quodque so-
mirum sit, auctores maxime sapientiae, Diogenem cynicum,
Pyrronem, Heraclitum, Timonem, hunc quidem etiam in
totius odium generis humani evectum. Sed haec parva na-
turae insignia in multis varia cognoscuntur, ut in Antonia
Drusi numquam exspuisse, in Pomponio consulari poeta
numquam ructasse. Quibus natura concreta sunt ossa, qui
sunt rari admodum, cornei vocantur.

XX. 19. Corpore vesco sed eximiis viribus Tributatum⁸¹
in gladiatorio ludo, Samnitium armatura celebrem, filium-
que eius militem Magni Pompei et rectos et transversos
cancellatim toto corpore habuisse nervos, in brachiiis etiam
manibusque, auctor est Varro in prodigiosa virium elatione,
atque etiam hostem ab eo ex provocatione dimicante inermi
dextra uno digito superatum et postremo correptum in
castra translatum. At Vinnius Valens meruit in praetorio⁸²
divi Augusti centurio, vehicula cum culeis onusta donec
exinanirentur sustinere solitus, carpenta adprehensa una
manu retinere, obnixus contra nitentibus iumentis, et alia
mirifica facere quae insculpta monumento eius spectantur.
Ideo M. Varro, „rusticellus”, inquit, „Hercules appellatus,⁸³
mulum suum tollebat Fusius, Salvius duo centenaria pon-

apathis, libri Salmas. exerc. p. 25. a. F. *apates*, R. *apatia*, d. *affatis*, Rob.

§ 80. *quod*, d (Rob.) — *maximae*, Dalec. — *Diogeneno*, R. — *odii*, Rob. —
parva, RTdr (codd. Salmas. l. l. G., Rob.) *pravae*, β. — *numquam*, R (Rob.)
non, Td. — *naturae*, Rd.

§ 81. *vesco*, i. e. *parvo*, v. Ovid. Fast. 3, 446. coll. Gronov. ad Liv. 24, 48.
utesco, R. *ut escos*, d. *nervosos esse*, K r. *nervosi esse produntur*, Rob. — *Tributa-*
num, Rθd (codd. Salmas. l. l. p. 26. a. D.) *Tritanum*, β. *Trittannum*, Solin. 1,
75. *Tritannum*, excerpta metrica Solini ap. Salmas. ad scriptor. hist. Aug. p.
451., γ. Auctoritatem Ciceronis Fin. I. 3, 9. ad defendendam lectionem vulga-
tam adhiberi non posse docet Madvig. — *cancellatim*, R. — *auctor*, om. d¹. —
in, R. Omitt. Tdr. — *elatione*, Tdr (omnes codd. ap. Salmas. l. l. p. 25. b. F.)
relatione, Solin. R²β. *selatione*, R¹. Reliqui locum, qualem e codicum scriptura
mixta eum exhibuit Hard., quamquam certus eum mendosum esse. Etenim
elatio numquam sensu activo pro laudatione dicitur, cui rei succurritur, si cum
R²β legitimus *relatione*; at quid est *prodigiosa virium relatio*? Hinc praestat e
codicibus inferioris ordinis legere *prodigiosa v. elatione*, omissa praepositione
in, ut haec referantur ad verba superiora *et rectos* — *manibusque*, quamquam ita
pleonasmī species propter verba *eximiis viribus* non abest. — *dimicante*, RTd
(cum Solino.) *dimicantem*, βγ. — *dextera*, d. *dextra superatum et uno digito po-*
strempo correptum, Pint. ex Solino.

§ 82. *At*, RTd. *A.*, β. — *Iunius*, β. — *culleis*, d. — *obnixus*, Rd² (codd.
Gel., Rob.) *obnixus*, r. *obnixius*, K. *obnoxius*, d¹β. *obnixis*, Titz. p. 219.

§ 83. *Idem*, Sabell. — *appellatur*, R. — *tollebat*, om. d¹. — *Fufius*, R (ex

dera pedibus, totidem manibus et ducenaria duo umeris contra scalas ferebat." Nos quoque vidimus Athanatum nomine prodigiosae ostentationis quingenario thorace plumbeo indutum cothurnisque quingentum pondo calciatum per scaenam ingredi. Crotoniensem Milonem athletam cum constisset nemo vestigio educebat, malum tenenti nemo digitum corripiebat.

20. Cucurrisse MOLX stadia ab Athenis Lacedaemonem ⁸⁴ biduo Philippiden magnum erat, donec Anystis cursor Lacedaemonius et Philonides Alexandri magni a Sicyone Elim uno die MCCC stadia cucurrerunt. Nunc quidem in circo quosdam CLX M passuum tolerare non ignoramus nuperque Fonteio et Vipstano coss. annos VIII genitum a meridie ad vesperam LXXV M passuum cucurrisse. Cuius rei admiratio ita demum solida perveniat, si quis cogitet nocte ac die longissimum iter vehiculis tribus Tiberium Neronem emensum festinantem ad Drusum fratrem aegrotum in Germaniam; ea fuerunt CC M passuum.

XXI. 21. Oculorum acies vel maxime fidem excedentia ⁸⁵ invenit exempla. In nuce inclusam Iliada Homeri carmen in membrana scriptum tradit Cicero; idem fuisse qui per-

corr.) tollebat. *Fusius Salvius*, β. Interpunctionem emendavit Hard. — duo, R (codd. Gel.) duobus, Td. — quingenario, R (codd. Gel.) quinquagenario, Td. — quingentum, RθTd. quingentorum, βγ. Vid. Gronov. de sestert. p. 32. — Crotoniensem, nos ex 37, 144. et Solin. 1, 76. Crotoniatam, Barbar. β. C., RθTdγ. — nemo digitum, d². nidigitum, d¹. digitum, R. digito, r. — corripiebat, Rd. corripiebat, r. porripiebat, β. Vid. Gataker. in cinno, p. 244.

§ 84. MCLX, R. MCXL, dβγ. MCCLX, K. mille ducenta quadraginta, libri Salmas. exerc. p. 33. a. B. — stadia sichathenis, R¹. LX, codd. Rezz., Salmas., Gräfenhan. in diurn. scholast. 1828. nr. 68. p. 554. et Keil. specim. onomat. p. 51. Vid. Hermann. ad Aristoph. Nub. 68. Duplex apud varios scriptores scriptura huius nominis orta est ex confusis iam antiquitus inter se litteris Δ et Λ. Ceterum nos Philippiden scripsimus, cum βγ Philippidem habeant. — Anystis, Solin. 1, 98. Canisti, R. Canistri, d. Canistius, K. — Elim, R. Elin, dβγ. — MCCCv, θ. MCCCII, T. MCCC (hinc rasura), R. MCC, dβγ. — CXL, d. — nuper, R. — Vipstano, Ursin. famil. Rom. p. 28., RTd (codd. Salmas.) Vipsanio, K. Vipstano, alii codd. Salmas. Upitano, r. Upistano, Ambr. I., Rob. Vipsano, β. — VIII, RθTSKdr (codd. Salmas., Rob.) LX, codd. Rezz., Solin. β. — genitum, Rd. genitum puerum, Rob. Solin. βγ. — vesperum, codd. ap. Rezz. et Robertus cum Sol. — XLV, TSK. — perveniat, R. perveniet, θrγ. pervenit, Td. — nocte, d. — ac die, R. ad diem, Tθd. — tribus Tiberium; harum vocum loco habent tribus R², tibi R¹d. — aegrotum, RθTd. aegrotantem, β. — Germaniam; ea, Rθ. Germaniam in ea, T. Germaniam in eo, d². Germania; in eo, d¹βγ. — M, omitt. θT.

§ 85. aver, d. — Iliadem, θ. Exscripsit Solin. 1, 100. — tradit, RTd. tradidit, βγ. — idem, Acad. 4, 25. Exscripsit Solin. 1, 99. — pervidere, R.

videret cxxxv m passuum; huic et nomen M. Varro reddidit, Strabonem vocatum; solitum autem Punico bello a Lilybaeo Siciliae promontorio, exeunte classe e Carthaginis portu, etiam numerum navium dicere. Callicrates ex ebore formicas et alia tam parva fecit animalia ut partes eorum a ceteris cerni non possent. Myrmecides quidem in eodem genere inclaruit, a quo quadrigam ex eadem materia quam musca integeret alis fabricatam et navem quam apicula pinnis absconderet.

XXII. 22. Auditus unum exemplum habet mirabile, proelium quo Sybaris deleta est eo die quo gestum erat auditum Olympiae. Nam Cimbricae victoriae Castoresque Romani, qui Persicam victoriam ipso die quo contigit nuntiavere, visus et numinum fuere praesagia.

XXIII. 23. Patientia corporis, ut est crebra sors calamitatum, innumera documenta peperit, clarissimum in feminis Leaenae meretricis, quae torta non indicavit Harmodium et Aristogitonem tyrannicidas, in viris Anaxarchi, qui simili de causa cum torqueretur praerosam dentibus linguam unamque spem indici in tyranni os expuit.

XXIV. 24. Memoria necessarium maxime vitae bonum cui praecipua fuerit, haud facile dictu est, tam multis eius gloriam adeptis. Cyrus rex omnibus in exercitu suo militibus nomina reddidit, L. Scipio populo Romano, Cineas

CLXXXV, Perizon. ad Aelian. var. hist. XI. 13, 2. CCXXV, Petav. dissert. att. ad uranol. 7, 10. p. 147. Vid. Wesseling. ad Anton. itiner. p. 494. et Gesner. chrestom. p. 112. — reddit, Rθ. reddidit, dβγ. — classe e, Rθ d. classe α, Rob. β. — eorum, Rθ Td. earum, βγ. — cerni, RSTd. secerni, Solin. 1, 100. — possint, d. — Myrmecides, Barbar. Mermecides, Bd. — quidem, Rθ Td. quidam, β. — a quo, omitt. Bd. — quadrigam, d. quadrige, R. quadriga, θ. — fabricatam, d. fabricata, θ. fabricat, dein rasura, R. — apicule, Bd. — abscondere, R. Locus interpolatus ita scribendus videtur: inclaruit, quadriga — fabricata et nave, quo ducunt codicum scripturae.

§ 86. habetur, Rob. — Larissa, Rob. — Nam — Romani in rasura habet d. Hinc, si non aliunde, locus de corruptela suspectus. Ut nunc se habet, genitivus Cimbr. vict., quas voces nemo per numerum pluralem interpretari volet, unde pendeat, nemo videt; non improbabile est nomen relatio vel tale simile pone vict. excidisse. — Castoresque; huic voci secunda manus in Murbac. superscripsit cursoresque, unde Rhen. Nam Cimbr. victoriae cursores, quique Romam Persicam coniecit. Castores Romani quinque Persei, Didac. Covarrubias ap. Pint. Ceterum v. Valer. Max. I. 8, 1. — visus et auditus et numinum, K. non visus aut auditus sed n., Didac. non visus sed numinum, Dalec.

§ 87. calamitatum, Rθ. calamitatum, dβγ. — quae, Rd (codd. Gel.) exemplum quae, r. — Anaxarchi, Rd (codd. Gel.) Anaxarchidis, K. Vid. Valer. Max.

Pyrri regis legatus senatui et equestri ordini Romae postero die quam advenerat. Mithridates duarum et viginti gentium rex totidem linguis iura dixit, pro contione singulas sine interprete adfatus. Charmadas quidam in Graecia, quae quis⁸⁹ exigeret volumina in bibliothecis, legentis modo repraesentavit. Ars postremo eius rei facta et inventa est a Simonide melico, consummata a Metrodoro Scepsio, ut nihil non iisdem verbis redderetur auditum. Nec aliud est aequae fragile in homine; morborum et casus iniurias atque etiam metus sentit, alias particulatim, alias universa. Ictus lapide oblitus⁹⁰ est litteras tantum; ex praealto tecto lapsus matris et adfinium propinquorumque cepit oblivionem, alius aegrotus servorum etiam, sui vero nominis Messala Corvinus orator. Itaque saepe deficere temptat ac meditatur vel quieto corpore et valido; somno quoque serpente amputatur, ut inanis mens quaerat, ubi sit loci.

XXV. 25. Animi vigore praestantissimum arbitror geni-⁹¹ tum Gaium Caesarem dictatorem; nec virtutem constantiamque nunc commemoro, nec sublimitatem omnium capacem quae caelo continentur, sed proprium vigorem celeritatemque quodam igne volucrem. Scribere aut legere, simul dictare et audire solitum accepimus, epistulas vero tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare aut si nihil aliud ageret

III. 3. ext. 4. — *vanaque spe*, K. *vanamque spem*, Dalec. — *tyranni os*, Barbar. *tyrannos*, Rd.

§ 88. *fuerit*, Rd (Rob.) Om. γ. — *aut*, R. — *eius gloriam*, Rd. *gloriam eius*, βγ. — *Cyrus*, v. Valer. Max. VIII. 7. ext. 16. et Solin. 1, 108. 109. — *Cineas*, Rob. *Cireas*, R. *Circeas*, d. — *legati*, d. — *concione*, Rob. *contionis*, Rd.

§ 89. *Charmadas*, d. *Carmadas*, RT (codd. Salmas. exerc. p. 36. a. G.) *Carmandas*, r. *Charmides*, Barbar. β. *Carneades*, Pint. — *quidam*, R. *quidem*, STd. — *exigeret*, K. *exegerit*, RTdr. *exegerat*, βγ. — *melico*, Sabell., Barbar., Domit. Calderin. in Gruteri lampade 1, 317. Confirmat R. *medico*, dr (Rob.) — *verbis*, om. d¹. — *facile*, θ supra lineam. — *iniuria*, d. — *sentit*, RTd. *sentiens*, βγ.

§ 90. *litteris*, R. Vid. Valer. Max. I. 8. ext. 2. et Solin. 1, 110. — *propinqui eorumque*, d¹. — *se reficere tentata meditatur*, Salmas. l. l. b. F. — *amputatur*, θ Sr. *amputat*, RTd (Murbac.), unde Rhen. *se repente coniecit*. *computat*, β.

§ 91. *genitum* C., Murbac. *Gaium*, Rob. C., β. *genitum*, RθSTdγ. — *volucru*, R. — *aut*, Rd (Murbac.) et, Rob. β. — *vere*, R. — *quaternis*, K (Rob.) — *librariis*, omitt. R¹ (Murbac.) — *aut si septenas*, Murbac., qui ultimas voci male *dictare* addit. Ad marginem habet etiam R², ut tamen *septenis* scribatur, quod pariter θ habet; omitt. R¹d. In Rigaltiano ap. Salmas. exerc. p. 36. a. A. verba *librariis septenas* orae codicis adscripta erant. Harduino verba *aut si septenas* suppositicia videntur cum propter codices, tum propter Solini silentium 1, 107. — *nil*, θ.

septenas. Idem signis conlatis quinquagens dimicavit, solus 92
M. Marcellum transgressus, qui undequadragens dimicaverat;
nam praeter civilis victorias undeciens centena et xcn m
hominum occisa proeliis ab eo non equidem in gloria po-
suerim, tantam etiam coactam humani generis iniuriam;
quod ita esse confessus est ipse bellorum civilium atragem
non prodendo.

26. Iustius Pompeio Magno tribuatur dcccxlvi navis pi- 93
ratis ademisse, Caesari proprium et peculiare sit praeter
supra dicta clementiae insigne qua usque ad paenitentiam
omnis superavit. Idem magnanimitatis perhibuit exemplum,
cui comparari non possit aliud; spectacula enim edita effu- 94
sasque opes aut operum magnificentiam in hac parte enu-
merare luxuriae faventis est; illa fuit vera et incomparabilis
invicti animi sublimitas, captis apud Pharsaliam Pompei
Magni scriniis epistularum iterumque apud Thapsum Sci-
pionis, concremasse ea optuma fide atque non legisse.

XXVI. 27. Verum ad decus inperi Romani, non solum 95
ad viri unius pertinet victoriam, Pompei Magni titulos
omnis triumphosque hoc in loco nuncupari, aequato non
modo Alexandri magni rerum fulgore, sed etiam Herculis
prope ac Liberi patris. Igitur Sicilia recuperata, unde pri- 96
mum Sullanus in rei publicae causa exoriens auspicatus
est, Africa vero tota subacta et in dicionem redacta Ma-
gnique nomine in spoliū inde capto, eques Romanus, id
quod antea nemo, curru triumphali revectus est et statim ad
solis occasum transgressus, excitatis in Pyrenaeo tropaeis,
oppida dcccxxxvi ab Alpibus ad finis Hispaniae ulterioris

§ 92. *quinquages et bis*, K et Solin. — *solus* — *praeter* om. r. — *dimicave-
rat*, R¹. *dimicavit*, R¹ΘTd. — *centum*, R¹d. — *tantam etiam*, d (in rasura.)
tantum etiam coacta, in humani generis iniuria, Salmas. exerc. p. 85. b. E.

§ 93. *Iustius*, ad superiora referunt Θ (Murbac.) *ut iustius*, K. — *Pompeius*,
d. — *tribuatur*, om. d¹. — *DCCCXLVII*, Td. — *supra*, R (Rob.) *iam*, d¹.
iam supra, Td². — *insigne*, R (Rob.) *insignia*, d. — *praebuit*, r. — *posset*, R.

§ 94. *Spectaculum inedita*, Murbac. *spectacula* — *est* om. R¹, ad marginem
habet R² particula enim omissa. In codice d litterae *la enim scripta sunt in ra-
sura*, pone edita vero est item rasura. *specula*, Θ. — *luxuriae*, R (Murbac.) *lu-
xuriose*, Td. — *est*, om. d. — *vera fuit*, d. — *Pharsalia*, d.

§ 95. *victoria*, R. *victorias*, Pint. referens ad inferiora. — *triumphos quosque*,
d. — *in*, om. β. — *nuncupari*, R (Murbac.) *nuncupare*, codd. Bezz. *enuncupare*,
Td. — *quanto*, Td.

§ 96. *Sulanus*, R. — *subvicta*, T. *subiecta*, d. — *cognomine*, Pint. K. — *in
spoliū*, RΘTd (Murbac.) *spolia*, Barbar. β. — *evectus*, r. — *est*, R. Omitt.

in dicionem redacta victoriae suae adscripsit et maiore animo Sertorium tacuit belloque civili quod omnia externa conciebat extincto iterum triumphalis currus eques Romam induxit, totiens inperator antequam miles. Postea ad tota 97 maria et deinde solis ortus missus hos retulit patriae titulos more sacris certaminibus vincentium, — neque enim ipsi coronantur, sed patrias suas coronant, — hos ergo honores urbi tribuit in delubro Minervae quod ex manubiis dicabat: „Cn. Pompeius Magnus inperator bello xxx annorum confecto, fuis fugatis occisis in deditionem acceptis hominum centiens viciens semel LXXVIII x, depressis aut captis navibus DCCCLXVI, oppidis castellis MDXXXVIII in fidem receptis, terris a Maeotis ad rubrum mare subactis, votum merito Minervae.” Hoc est brevium eius ab oriente; triumphi vero 98 quem duxit a. d. tertium kalendas Octobris M. Pisone M. Messala consulibus praefatio haec fuit: „Cum oram maritimam praedonibus liberasset et inperium maris populo Romano restituisset, ex Asia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Iudaeis, Albanis, Iberia, insula Creta, Basternis et super haec de rege Mithridate atque Tigrane triumphavit.” Summa summarum in 99 illa gloria fuit, ut ipse in contione dixit cum de rebus suis disserteret, Asiam ultimam provinciarum acceperisse eandemque mediam patriae reddidisse. Si quis e contrario simili modo velit percensere Caesaris res qui maior illo adparuit, totum profecto terrarum orbem enumeret, quod infinitum esse conveniet.

Tdr. — *transgressis*, Rd. — DCCCLXXVI, R. DCCLXXVI, Td. — *affinis*, d. — *citerioris*, Td. — *maiori*, d. — *tacuit*, Rd (Murbac.) *domuit*, K (codd. Rezz.) — *servili*, Pigh. annal. 3, 309. — *conciebat*, codd. Gel. *conciebant*, R. *concutiebat*, Tdr. — *totius*, Rd.

§ 97. *hos retulit*, R. *retulit hos*, d. *infinitos retulit*, K. — *ubi*, d. — *manibus*, d. — *centies vicies semel*, Rθ Tdr. *vicies semel centenis*, β. — LXXXVIII, R. LXXXIII, dβγ. LXXX, θ. — DCCCLXVI, vid. § 93. DCCXLVII, R². DCCXLVI, θ. DCCXLIII, R¹Td. — MDXXXVIII, R. MDXXXIII, d. CLXXXVIII, θ. — *Maeotis*, Rd (Murbac.) *Maeoti*, r. *Maeotis lacu*, βγ. — *mare rubrum*, d.

§ 98. *Et triumphi*, Td. — *vero*, R. *verticem ab occidente et triumphi vero*, Td. — *dixit*, d. — *ad*, β. — *M. Pisone M. Messala*, Rθ d. *M. Messala M. Pisone*, β. — *praefatus*, d¹. — *hoc*, d¹. — *praedonibus*, Rr. *a praed.*, dβγ. — *et*, om. β. — *Iudea*, d. — *Albanis*, om. d¹. — *Bastenis*, R. *Bastrenis*, d. — *rege*, RTd (Murbac.) *regibus*, βγ.

§ 99. *Summa, summa res*, Pint. — *illa*, RθTd. *illo*, β. — *et Asiam*, d. — *acceperisse*, r. — *percenseri*, d. — *ille*, d. — *convenit*, K.

XXVII. 28. Ceteris virtutum generibus varie et multi 100
 fuere praestantes. Cato primus Porciae gentis tris summas
 in homine res praestitisse existumatur, ut esset optimus ora-
 tor, optimus inperator, optimus senator, quae mihi omnia
 etiamsi non prius, attamen clarius fulsisse in Scipione Ae-
 miliano videntur, dempto praeterea plurimorum odio quo
 Cato laboravit. Itaque sit proprium Catonis quater et qua-
 dragiens causam dixisse nec quemquam saepius postulatam
 et semper absolutum.

XXVIII. 29. Fortitudo in quo maxime exstiterit, in- 101
 mensae quaestionis est, utique si poetica recipiatur fabulo-
 sitas. Q. Ennius T. Caecilium Dentrem fratremque eius
 praecipue miratus propter eos sextum decimum adiecit an-
 nalem. L. Siccus Dentatus, qui tribunus plebei fuit Sp.
 Tarpeio A. Aterio consulibus haud multo post exactos re-
 ges, vel numerosissima suffragia habet centiens viciens proe-
 liatus, octiens ex provocatione victor, quadraginta quinque
 cicatricibus adverso corpore insignis, nulla in tergo. Idem 102
 spolia cepit xxxiv, donatus hastis puris duodeviginti, pha-
 leris xxv, torquibus iii et lxxx, armillis clx, coronis xxvi,
 civicis xiv, aureis viii, muralibus iii, obsidionali una,
 fisco aeris, x captivis et xx simul bubus, inperatores novem

§ 100. existimatur ut esset, *Θ. existimaturus esset*, R.Td. *existimatus est*, Rob.
β. existimatus ut esset, γ. Ceterum exscripsit Solin. 1, 113. — *acta tamen*,
 Td. — *fuisse*, K. — *laboravit* — *quater et*, d in rasura.

§ 101. *maxima*, K. — *poetica recipiatur*, R. *poetarum recipiatur*, Td. *recipia-
 tur poetica*, βγ. — Q., R. *qua*, *Θ. quam*, Td. — *Dentrem*, Hard. *Teucrum*,
 Rdβ. Vid. Gesner. chrestom. p. 155. — *sextum decimum*, RΘTd. *sextum*, β.
 — *Siccus*, Rd (codd. Gel.) *Siccus*, libri meliores ap. Salmas. exerc. p. 34. b. D.
Sicinius, Sol. 1, 102. Exscripsit Plin. Valerium Max. III. 2, 24. Vid. Niebuhr.
 hist. Rom. 2, 390. — *plebei*, Rd. *plebis*, βγ. — *A. Aterio*, Hard. *at no*, R.
Aterno, codd. Salmas. *Aternio*, ΘTd. *A. Aternio*, β, quod praefert Pigh. annal.
 1, 134. Vid. intpp. ad Liv. 3, 31. — *vel in eo num.*, K. — *victicribus*, d. —
averso, d.

§ 102. *Idem*, RΘTd. *Item*, βγ. — *XXXIV*, RSTd. *XXXIII*, β. — *puris*,
 om. β. — *III*, om. d. — *armis*, R. — *coronis XXXVI*, *Θ. — in civicis*,
 Rd (codd. Salmas. exerc. p. 35. a. C.) Haec, si diis placet, praepositio nihil esse
 videtur, nisi numerus ternarius pertinens ad numerum superiorem, ita ut pro
XXXVI legendum sit *XXVIII* tamque aliquid mutandum in numeris sequen-
 tibus; v. not. seq. — *obsidionalibus uno*, d. Ortum hoc esse videtur ex *obs. III*,
 quo numerus supra dictus efficitur. — *X*, ad superiora refert Hard., quamquam
 explicare nescit. — *et viginti*, d (codd. Salmas.) *et ingenti*, R. — *simul bubus*,
 Gel. *similibus*, Rd. *millibus*, codd. Salmas. *captivis XX millibus*, r. *ex fisco aeris*
decem millibus, *captivis et simul bubus viginti*, K. Similia coniecit Rhodig. L. A.
 29, 6., alia Salmas. Vid. Gesner. chrestom. p. 157. et Drakenb. ad Liv. 3, 31. —

ipsius maxume opera triumphantis secutus, praeterea, quod optimum in operibus eius reor, uno ex ducibus T. Romilio ex consulatu ad populum convicto male inperatae rei militaris. Haud minora forent Manli Capitolini decora, ni perdidisset illa exitu vitae. Ante decimum septimum annum bina ceperat spolia, primus omnium eques coronam muralem acceperat, vi civicas, xxxvii dona, xxiii cicatrices adverso corpore exceperat, P. Servilium magistrum equitum servaverat, ipse vulneratus umerum, femur; super omnia Capitolium summamque rem in eo solus a Gallis servaverat, si non regno suo servasset. Verum in his sunt quidem virtutis opera magna sed maiora fortunae; M. Sergio, ut equidem arbitror, nemo quemquam hominum iure praetulerit, licet pronepos Catilina gratiam nomini deroget. Secundo stipendio dextram manum perdidit, stipendiis duobus ter et vicicens vulneratus est, ob id neutra manu, neutro pede satis utilis, uno tantum servo, plurimis postea stipendiis debilis miles; bis ab Hannibale captus — neque enim cum quolibet hoste res fuit —, bis vinculorum eius profugus, in xx mensibus nullo non die in catenis aut conpedibus custoditus. Sinistra manu sola quater pugnavit, duobus equis insidente

T. Romilio, R^d. *T. Tiberio Romilio*, r. *T. Romilio*, β. Vid. Drakenb. l. l. — *convincto*, r. — *imperate rei militaris*, R¹. *imperatis eius militaris*, R². *imperitatis eius militaris*, d (codd. Salmas.) *acti imperii rei militaris*, β. *in imperio actae rei militaris*, Salmas. *acti imperii*. *Rei militaris haud*, Hard. γ. Scriptura R¹ (in qua *imperate* mutavi in *imperatae*) bene se habet: Plin. scilicet hoc maxime inter omnia sua facta Siccio laudi tribuit, quod Romilium consularem coram populo accusavit et convicit rem aliquam militarem exsequendam male i. e. imperite aut sibi alii cuipiam imperasse. Non igitur huc cum Hard. referendus est Liv. 3, 31., ut acute sensit Gesner. chrestom. p. 158., qui verba *quod optimum* — *reor* ita explicari non posse intelligit.

§ 103. *Manlii*, om. d. — *decimum septimum annum*, codd. Gel. *decem septem annos*, R^θ. *decies septem annos*, d. Errores ultimae vocis sunt orti ex numeris a Plinio positus, qui cum essent habendi ordinales, a librariis habiti sunt cardinales, quapropter ultima vox mutata. — *bina quo*, R. — *XXIII*, R^θ. *XXII*, T^d. *XXXIII*, β. Vid. Drakenb. ad Liv. 6, 20. — *cicatrices*, om. T. — *averso*, d. — *humero*, d. — *femur*, R^d. *ac femur*, βγ. — *summa qua re*, d.

§ 104. *in his sunt*, R^d. *sunt in his*, βγ. — *maiores*, d. — *M. Sergio*, exscripsit Solin. 1, 104. 105. — *equidem*, R^d. *quidem*, βγ. — *derogaret*, T. *derogavit*, K. — *dextram*, R. *dexteram*, θ à βγ. — *servo* i. e. serviente, officia praestante, coll. Ovid. Fast. 6, 558. *servatus*, Gesner. chrestom. p. 154. Aliam explicationem proponit Döderlein. lat. Synonym. 3, 306. — *res fuit*, d. *ras fuit*, R¹. *restitit*, R². — *vis in oculorum*, d. — *in XX*, R^d. *XX*, βγ. Vid. ad 32, 9. — *nullo* — *duobus* (§ 105.) om. R¹.

eo subfossis; dextram sibi ferream fecit eaque religata proeliatus Cremonam obsidione exemit, Placentiam tutatus est, duodena castra hostium in Gallia cepit, quae omnia ex oratione eius adparent habita cum in praetura sacris arceretur a conlegis ut debilis, quos hic coronarum acervos constructurus hoste mutato! Etenim plurimum refert, in quae¹⁰⁶ cuiusque virtus tempora inciderit. Quas Trebia Ticinusve aut Trasimenus civicas dedere? Quae Cannis corona merita, unde fugisse virtutis summum opus fuit? Ceteri profecto victores hominum fuere, Sergius vicit etiam Fortunam.

XXIX. 30. Ingeniorum gloriae quis possit agere delectum¹⁰⁷ per tot disciplinarum genera et tantam rerum operumque varietatem, nisi forte Homero vate Graeco nullum felicius existitisse convenit, sive operis fortuna sive materie aestumetur? Itaque Alexander magnus — etenim insignibus¹⁰⁸ iudiciis optume citraque invidiam tam superba censura peragetur —, inter spolia Darii Persarum regis unguentorum serinio capto quod erat auro, margaritis gemmisque pretiosum, varios eius usus amicis demonstrantibus, quando tadebat unguenti bellatorem et militia sordidum, „immo Hercule“, inquit, „librorum Homeri custodiae detur“, ut pretiosissimum humani animi opus quam maxime diviti opere servaretur. Item Pindari vatis familiae penatibusque iussit¹⁰⁹ parci, cum Thebas raperet; Aristotelis philosophi patriam condidit tantaque rerum claritati tam benignum testimonium miscuit. Archilochi poetae interfectores Apollo arguit Delphis. Sophoclem tragici cothurni principem defunctum sepelire Liber pater iussit, obsidentibus moenia Lacedaemo-

§ 105. *dextram*, R. *Dexteram*, dβγ. — *exemit obsidione*, d. — *praeturae*, R. *praetorio*, d. *praetorio eius*, T. — *constricturus*, d.

§ 106. *cuius*, d. — *Ticinusve*, RT. *Ticinusque*, d. — *annis*, d. — *unde fugisse*, Rθ¹ d. *indefessae*, θ². — *virtute*, R. — *fortuna*, d.

§ 107. *agere*, R. Num Plin. *agitare* scripsit? — *dilectum*, d. — *materie*, R. *materia*, βγ.

§ 108. *peragitur*, d. — *de auro*, Rob. — *margaritis gemmisque*, RT d (Rob.) *gemmisque ac margaritis*, βγ. — *pretiosissimi*, d. — *operi*, θ. — *servaretur*, hoc iudicio *dilectum gloriae ingeniorum ei adiudicans*, Rob.

§ 109. *ut familiae*, d. Haec omnia exscripsit Solin. 1, 117 — 123. — *raperet*, R. d. *caperet*, βγ. — *patriam suam credidit*, r (codd. Barbari.) *patriam suam credebatur*, Rob. — *interfectorem*, Pint. At v. Salmas. exerc. p. 38. a. F. — *sepelire*, Rθ. *sepeliri*, dβγ. — *qui*, R. d. *quis*, γ. — *neque difficultate*, T. — *ex iis*, R. *rex idem*, T. d.

niis, Lysandro eorum rege in quiete saepius admonito ut pateretur humari delicias suas; requisivit rex, qui supremum diem Athenis obiisset, nec difficulter ex iis quem deus significasset intellexit pacemque funeri dedit.

XXX. 31. Platoni sapientiae antistiti Dionysius tyrannus 110 alias saevitiae superbiaeque natus vittatam navem misit obviam, ipse quadrigis albis egredientem in litore excepit. Viginti talentis unam orationem Isocrates vendidit. Aeschines Atheniensis summus orator cum accusationem qua fuerat usus Rhodiis legisset, legit et defensionem Demosthenis qua in illud pulsus fuerat exsilium mirantibusque tum magis fuisse miraturos dixit, si ipsum orantem audivissent, calamitate testis ingens factus inimici. Thucydiden imperatorem 111 Athenienses in exsilium egere, rerum conditorem revocavere eloquentiam mirati, cuius virtutem damnaverant. Magnum et Menandro in comico socco testimonium regum Aegypti et Macedoniae contigit classe et per legatos petito, maius ex ipso, regiae fortunae praelata litterarum conscientia. Per- 112 hibuere et Romani proceres etiam exteris testimonia. Cn. Pompeius confecto Mithridatico bello intraturus Posidonii sapientiae professione clari domum forem percuti de more a lictore vetuit et fascis litterarum ianuae submisit is cui se oriens occidensque submiserat. Cato censorius in illa nobili trium sapientiae procerum ab Athenis legatione audito Carneade quamprimum legatos eos censuit dimittendos, quoniam illo viro argumentante quid veri esset haud facile discerni posset. Quanta morum conmutatio! Ille semper 113 alioquin universos ex Italia pellendos censuit Graecos, at

-§ 110. *Platonis*, d. — *alia*, d. — *saevitia*, d. — *vittatam* no. *Quem*, d. — *quadrigas*, d. — *a gradibus egredientes*, ST d. *Achradinae egrediens*, Pint. — *Rhodiis*, RT d. *Rhodia*, Ø. *Rhodi*, Rob. β. — *et legit et*, R. — *qua*, RØ T dr (Rob.) ob quam, β. — *pulsus*, RØ T d. *depulsus*, Rob. β. — *audissent*, Rob. — *calamitate*, R¹ T d. *calamitati*, R². in *calamitate*, codd. Barbari, β γ. Omitt. r (Rob.)

§ 111. *Thucydiden*, R. *Thucydidem*, d β γ. — *tragoediarum*, codd. Barbari. *rerum gestarum*, Barbar. — *contigit*, d habet ante *Aegypti*. In R¹ legitur ē *tingie*, in R² ē *tingit*, ut librarius in codice archetypo est invenisse videatur. — *ipsa regia*, d. — *fortuna*, d. — *scientia*, suspicatur Hard.

§ 112. *externis*, T d. Quae sequuntur, maximam partem exscripsit Solia. 1, 121. 122. — *forem*, RT d. *fores*, Rob. β γ. — *litterarum*, RØ T dr (codd. Salmas. exerc. p. 38. b. B., Rob.) *lictorios*, β. — *is*, om. d¹. — *nobilium*, d (Rob.)

§ 113. *alioqui*, d. — *ex Italia*, RØ. *exitia*, d. *exitiali nomine*, r (Rob.) — *pellendos*, R. *appellandos*, dr (Rob.) — *ac*, d.

pronepos eius Uticensis Cato unum ex tribunatu militum philosophum, alterum ex Cypria legatione deportavit, eandemque linguam ex duobus Catonibus in illo abegisse, in hoc inportasse memorabile est. Sed et nostrorum gloriam 114 percenseamus. Prior Africanus Q. Enni statuum sepulchro suo inponi iussit clarumque illud nomen, immo vero spoliū ex tertia orbis parte raptum in cinere supremo cum poetae titulo legi. Divos Augustus carmina Vergili cremari contra testamenti eius verecundiam vetuit maiusque ita vati testimonium contigit, quam si ipse sua probavisset. M. Varronis 115 in bibliotheca quae prima in orbe ab Asinio Pollione ex manubiis publicata Romae est unius viventis posita imago est, haud minore, ut equidem reor, gloria, principe oratore et cive ex illa ingeniorum quae tunc fuit multitudine uni hanc coronam dante, quam cum eidem Magnus Pompeius piratico ex bello navalem dedit. Innumerabilia deinde sunt exempla Romana, si persequi libeat, cum pluris una gens in quocumque genere eximios tulerit quam ceterae terrae. Sed quo te, M. Tulli, piaculo taceam, quove maxime ex- 116 cellentem insigni praedicem? quo potius quam universi populi illius gentis amplissimo testimonio, e tota vita tua consulatus tantum operibus electis? Te dicente legem agrariam hoc est alimenta sua abdicaverunt tribus, te suadente Roscio theatralis auctori legis ignoverunt notatasque se discrimine sedis aequo animo tulerunt, te orante proscriptorum liberos

eius, om. d¹. — uno, R. — in tribunatu, Dalec. — eam denique, Salmas. Eandem itaque, Dalec. — a duobus, d. — in, om. R. — illum et hunc, Dalec. — abegisse, T. abigisse, Rd. abieciisse, Rob. βγ. — imperitasse, Θ. — mirabile, Rob.

§ 114. nomen, β. — cum, R. in, d. — regi, r. — verecundia, Rob. — ita, om. T. — vati, Rd. vatis, T. Om. r. — contigit, R (Rob.) contegit, T d. — sua, RΘTd r (Rob.) sua carmina, β.

§ 115. Varro, Rd. — orbe ab, R. ora b, d. urbe, Sabell., cui addicere dicitur S. Probant Lips. de biblioth. p. 1137. et Thorbeck. de Asinio Pollione p. 41. in urbe omissio Romae aut Romae omissio in orbe coniecit Torrent. ad Horat. sat. I. 4, 22. in urbe Roma ab — publicata est, Dalec. — ex, R. de, K. Om. d. — imago omissio est, d. — gloriae, d. — dantem, d. — quam, om. d. — ceterae omnes terrae, r.

§ 116. Sed, Rr. Sed et, d (Rob.) γ. — quo te, R (Rob.) quo et te, Barbar. r. quid est, d. quid de, β. — piaculum, d. — populi et illius, r (Rob.) — amplissimi, codd. Gel. — et, Rd (Rob.) et e, ry. — et consul, Rob. — consulatum, d. et tota vita tua consulatus tanti operibus electum, Pint. — agrariam, R. agnatis lignariam, d¹. agrariam lignariam, d². lignariam, Rob. — abdicarunt, dr (Rob.) — auctori, Rd. auctor est, β. seditionis auctori leges, Rob. — notatasque se discrimine sedis, R (codd. Gel.) notatasque sedes, Barbar. Td. notatasque se igno-

honores petere puduit; tuum Catilina fugit ingenium, tu M. Antonium proscripsisti. Salve primus omnium parens patriae appellate, primus in toga triumphum linguaeque lauream merite et facundiae Latinarumque litterarum parens atque, ut dictator Caesar hostis quondam tuus de te scripsit, omnium triumphorum laurea maiore! Quanto plus est, ingeni Romani terminos in tantum promovisse quam inperii! XXXI. Reliquis animi bonis praestitere ceteros mortalis sapientia, ob id Cati, Corculi apud Romanos cognominati, apud Graecos Socrates oraculo Apollinis Pythii praelatus cunctis.

XXXII. 32. Rursus mortales oraculorum societatem dedere Chiloni Lacedaemonio praecepta eius Delphis conservando aureis litteris, quae sunt haec: nosse se quemque, et nihil nimium cupere, comitemque aeris alieni atque litis esse miseriam. Quin et funus eius, cum victore filio Olympiae exspirasset gaudio, tota Graecia prosecuta est.

XXXIII. 33. Divinitas et quaedam caelitus societas nobilissima ex feminis in Sibylla fuit, ex viris in Melampode apud Graecos, apud Romanos in Marcio.

XXXIV. 34. Vir optimus semel a condito aevo iudicatus est Scipio Nasica a iurato senatu, idem in toga candida bis repulsa notatus a populo. In summa ei in patria mori non licuit, non, Hercule, magis quam extra vincula illi sapientissimo ab Apolline iudicato Socrati.

miniae discrimine, Sr. Adstipulantur Rob. et K, nisi quod ille *notatosque*, hic *notasque* habet. — *et*, Rd. — *Catilinas*, d. — *ingenium*, d. — *tū*, d. — *M.*, omitt. d (Rob.) — *proscripsistis*, d.

§ 117. *linguamque*, Rd. — *Latinarumque*, R. *Latinarumque*, T d r (Rob.) — *atque*, R. *equae*, d (Rob.) — *omnibus triumphis*, K. — *laurea maiore*, Rd. *lauream adepte maiorem*, Rob. βγ. *adepte tanto maiorem*, Dalec. Vulgata cum aperte sit interpolata, ad codicum scripturam redeundum est, quam tamen durius modo explicari posse nemo non sentit. Scripsit, nisi fallor, Plinius: *laurea maior*, qua coniectura admissa haec verba superioribus egregie annectuntur.

§ 118. *Reliquis animi bonis*, inepte retulerunt ad superiora Hard. et γ. *animis*, K. — *praestitere et ceteros*, r. *praestitere et apud ceteros*, K. — *pati*, d. — *corculi*, Rd.

§ 119. *dederunt*, d (Rob.) — *praecepta*, Rd. *tria praecepta*, Rob. βγ. — *et nihil nimis omisso cupere*, Pint. — *miseriam*, Rd (Barbari codd., Rob.) *miserum*, θ. *sponsionem*, K. *comitemque sponsionis esse miseriam*, Pint. — *caeli*, T d. — *nobilissimae*, K.

§ 120. *adiurato*, r (Rob.) — *summa ei in patria*, R¹ (Rob.) *sua ei patria*, R². *summa eu patum*, d¹. *summa eum pati*, d². — *Hercule*, Rd (Rob.) *Hercules*, Harduini codd., γ.

XXXV. 35. Pudicissima femina semel matronarum sententia iudicata est Sulpicia Paterni filia, uxor Fulvi Flacci, electa ex centum praeceptis, quae simulacrum Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret; iterum religionis experimento Claudia, inducta Romam deum matre.

XXXVI. 36. Pietatis exempla infinita quidem toto orbe 121 exstiterent, sed Romae unum cui comparari cuncta non queant. Humilis in plebe et ideo ignobilis puerpera, supplicii causa carcere inclusa matre, cum inpetrasset aditum, a ianitore semper excussa, ne quid inferret cibi, deprehensa est uberibus suis alens eam. Quo miraculo matris salus donata filiae pietati est ambaeque perpetuis alimentis et locus ille eidem consecratus deae C. Quintio M. Acilio cos., templo Pietatis exstructo in illius carceris sede, ubi nunc Marcelli theatrum est. Gracchorum pater anguibus prehensis in domo, 122 cum responderetur ipsum victurum alterius sexus interempto, „immo vero”, inquit, „meum necate, Cornelia enim iuvenis est et parere adhuc potest.” Hoc erat uxori parcere et rei publicae consulere; idque mox consecutum est. M. Lepidus Appuleiae uxoris caritate post repudium obiit. P. Rupilius morbo levi ineditus, nuntiata fratris repulsa in consulatus petitione, illico exspiravit. P. Catienus Plotinus patronum adeo dilexit ut heres omnibus bonis institutus in rogum eius se iaceret.

Q. Fulvii Flacci, Pigh. annal. 3, 104. Ceterum v. Valer. Max. VIII. 15, 12. et Solin. 1, 126. — *praeceptis*, RT d (codd. Salmas. exerc. p. 39. a. D.) *praecipuis*, Mediolan. et unus liber Rezz. β. — *denum*, d.

§ 121. *unum Romae*, d. Vid. Valer. Max. V. 4, 7. et Solin. 1, 124. — *possint*, T d. *poss*, R. *possunt*, r (Rob.) — *inclusam*, Rob. *incolura*, Rd. — *matrem*, Rob. — *excussa*, Valer. Max. V. 7, 4. *excurrant*, R¹ d. *quirenti*, R². *curante*, r d p q (ap. Gronov. miscell. p. 846.) codd. Salmas., Rob. *excutente*, T (?). Prae aliis Salmas. (*curante* vel *exquirente*) et Gron. (*scrutante*) coniecturis praeferenda tertia Salmas. *excussa ante* et ob vestigia codicum et ob usum Plinii, qui adverbium verbis subiicere solet; v. ad 36, 18. — *filiae*, Rd r (Rob.) Om. β. — *pietate*, r. — *consecratus est*, r (Rob.) — *T.*, Pigh. annal. 2, 440. — *M.*, Pigh. M., Rd (Rob.) β.

§ 122. *apprehensis*, d. Ceterum v. Valer. Max. IV. 6, 1. — *seu*, r (Rob.) — *me necare*, RT d. *meum inquit necare*, Rob. — *enim*, R (Rob.) *nimium*, T d. — *es*, d. — *potes*, d. — *Hoc* — *est* omitt. R¹ d. — *consecuta*, θ. — *M. Lepidus* — *iaceret* omitt. Rd. — *Rupilius*, Drakenb. ad Liv. epit. 59. *Rutilius*, Rd β γ. — *Appuleius Catienus*, θ. — *Plotinus*, θ. *Philotimus*, β.

§ 123. *scientia*, Rd. *recensiores*, T. — *et innumerabiles*, Rob. — *astrologia*, R² (Rob.) *astriga*, R¹ d (Rigalt. ap. Salmas. exerc. p. 456. a. D.) *astrica*, Salmas. — *Beriosus*, d (Rigalt.) — *ob*, d². *ob id*, Rd¹. — *grammatica Apollodoros*,

XXXVII. 37. Variarum artium scientia innumerabiles 123
 enituer, quos tamen attingi par sit florem hominum liban-
 tibus: astrologia Berosus cui ob divinas praedictiones Athe-
 nienses publice in gymnasio statuam inaurata lingua statuere,
 grammatica Apollodorus cui Amphictyones Graeciae hono-
 rem habuere, Hippocrates medicina qui venientem ab Illyriis
 pestilentiam praedixit discipulosque ad auxiliandum circa
 urbis dimisit, quod ob meritum honores illi quos Herculi
 decrevit Graecia. Eandem scientiam in Cleombroto Ceo Pto-
 lemaeus rex Megalensibus sacris donavit c talentis, servato
 Antiocho rege. Magna et Critobulo fama est extracta Phi- 124
 lippi regis oculo sagitta et citra deformitatem oris curata
 orbitate luminis, summa autem Asclepiadi Prusiensi condita
 nova secta, spretis legatis et pollicitationibus Mithridatis re-
 gis, reperta ratione qua vinum aegris mederetur, relato ex
 funere homine et conservato, sed maxime sponsione facta
 cum fortuna, ne medicus crederetur si umquam invalidus
 ullo modo fuisset ipse; et vicit suprema in senecta lapsu
 scalarum exanimatus.

38. Grande et Archimedi geometricae ac machinalis scien- 125
 tia testimonium M. Marcelli contigit, interdicto cum Syra-
 cusae caperentur, ne violaretur unus, nisi fefellisset inperium
 militaris imprudentia. Laudatus est et Chersiphron Cnosius
 aede Ephesi Dianae admirabili fabricata, Philon Athenis ar-
 mamentario mille navium, Ctesibius pneumatica ratione et

omitt. R'd. — cui — habuere omitt. R.d. — medicina pollent qui, K. — qui,
 Rob. Omitt. T.d. In R casu periisse videtur initio versus. — Illyricis, T.d. —
 discipulosque, Rθ. et discipulos, Rob. β. discipulis quos, T.d. — quod, codd. Gel.
 quos, d. cui, K. De R valet quod modo supra. — interitum, d. — inde ombroto,
 d. — Ceo, codd. Gel. Ce, R.d. Om. r.

§ 124. Cyrobolo, B. — extincto, Rob. — curato orbe, K. — Asclepiades Pru-
 siensis, Kr (Rob.) — recta, d. — spretis, R.d. yprateris, Rob. — mederetur, d
 (Rob.) medetur, Rβ. — relato ex, θ. relato e, Rob. relate, R. relatae, d. —
 conservato, RθT.d (Rob.) servato, codd. Gel. βγ. — ne medicus crederetur,
 suppositicia habet Pithoeus adv. 1, 18. — ullo modo, om. d¹. — et vicit, RTd.
 et victor, Rob. βγ. — exanimatus, RTd (Rob.) exanimatus est, βγ.

§ 125. scientiae, B. — interdicta, RθT.d. — Syracuse caperetur, T.d. —
 Chersiphron, Pint. Cresipron, R. Cresimphro, T.d. Chrisippon, θ. Crissippon, codd.
 Salmas. exerc. p. 571. a. E. Ctesiphon, codd. Gelen. β. Vid. catalog. artif. p.
 148. Similis lectionis varietas est ap. Vitruv. III. 2, 6. VII. praef. § 16. —
 Gnosius, R.d. Gnesius, T. — Ephesi, R.d. Ephesii, θ. Ephesiā, βγ. — admi-
 rabili, RθT.d. admirabiliter, β. — Ctesibius, Barbar. Catesibius, B. ctesibius, d¹.
 ctesibius, d².

hydraulicis organis repertis, Dinochares metatus Alexandro condente in Aegypto Alexandriam. Idem hic inperator edixit ne quis ipsum alius quam Apelles pingeret, quam Pyrgoteles scalperet, quam Lysippus ex aere duceret, quae artes pluribus inclaruere exemplis.

XXXVIII. 39. Aristidis Thebani pictoris unam tabulam 126 centum talentis rex Attalus licitus est, octoginta emit duas Caesar dictator, Medeam et Aiace Timomachi, in templo Veneris Genetricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturam Magnetum exiti, haud mediocris spatii, pari rependit auro. Rhodum non incendit rex Demetrius expugnator cognominatus, ne tabulam Protogenis cremaret a parte ea muri locatam. Praxiteles marmore nobilitatus est Cnidiaeque Veneris praecipue vesano amore cuiusdam iuvenis insigni et Nicomedis aestumatione regis grandi Cnidiorum aere alieno permutare eam conati. Phidiae Iuppiter Olympius cotidie testimonium perhibet, Mentori Capitolinus et Diana Ephesia, quibus fuere consecrata artis eius vasa.

XXXIX. 40. Pretium hominis in servitio geniti maximum ad hanc diem, quod equidem conpererim, fuit gram-

Dinochares, R (libri meliores Salmas.) *Dionarces*, Td. *Dinocrates*, Solin. 32, 41. 40, 5., $\beta\gamma$. Vid. ad 34, 148. — *scalperet*, R θ T. *sculperet*, d $\beta\gamma$. — *incaruere*, R. *incaluere*, d.

§ 126. *licitus*, R θ Td (codd. optimi ap. Oudend. ad Appul. met. p. 143.) *licitatus*, β . — *Medeam*, Sabell. *Mediam*, R'd. *meta*, R². — *Aiace Timomachi*, R¹. *iacent monomachi*, R². *aia centhi monarchi*, d. — *Candaules*, d. *Cantaules*, β . — *Bolarchi*, d. *Olarchi*, R. — *haud*, RTd. Om. β . — *mediocris spatii*, Bud. de ass. p. 251. *mediocris pati*, R'd. *m. pate*, R². *medio crispanti*, codd. Bud. — *muri*, d.

§ 127. *gignendiaque*, d. — *verano*, R'd. — *insignis*, RTd. Plinius scripsisse videtur *insigni*, *set et*, quo ducunt vestigia codicum et quod tam meliore sermonis conformatione, quam usu Plinii commendatur, qui has particulas ita coniungere amat; v. 2, 5. 6, 54. 7, 10. 116. 29, 49. 65. 34, 49. 35, 11. — *grandis*, Rd. — *Diane*, Rd. — *Ephesia*, R². *Ephesi*, R' θ Td. Ceterum in hoc loco corruptelae aliquid latere docent cum vox *fuere*, quae de tempore praeterito modo valens minime conciliari potest cum verbis *quotidie perhibet*, tum verba 33, 154., ubi Plinius diserte ait: *nulum* (Mentoris vas) *exstare dicitur Ephesiae Dianae templi aut Capitolini incendiis*. Hinc illa ipsa templa Mentori testimonium quotidie perhibere nequitiam dici possunt, et persuasum mihi est Plinium scripsisse *Mentori olim sc. perhibuit*, quales omissiones eiusdem verbi, quamquam diverso tempore supplendi, saepissime inveniuntur; v. Heind. ad Horat. sat. I. 1, 28., Garat. ad Cic. Mil. 37. et Spohn. ad Verg. ecl. 9, 1. — *eius artis*, d. — *varra*, d.

§ 128. *humanis*, d. — *genitum*, Rd. — *compererit*, d. — *Daphni Natio*, codd. Salmas. exerc. p. 30. a. D. et Gronovii ad 25. c. 2. *dapnatio*, R. *dampnatio*, d. *Daphnidis*, Cn., β . *Daphnidis Egnatio*, Gronov. *Daphni*, Gnatio, Hard. γ . —

maticae artis Daphni, Natio Pisaurense vendente et M. Scauro principe civitatis III. dcc licente. Excessere hoc in nostro aevo nec modice histriones, sed libertatem suam mercati, quippe cum iam apud maiores Roscius histrio III. d annua meritasse prodatur; nisi si quis in hoc loco desiderat Ar-
129
meniaci belli paulo ante propter Tiridaten gesti dispensato-
rem, quem Nero III. cxxx manumisit. Sed hoc pretium belli, non hominis fuit tam, Hercules, quam libidinis, non for-
mae, Paezontem e spadonibus Seiani III. d mercante Lutorio Prisco. Quam quidem iniuriam lucri fecit ille mercatus in luctu civitatis, quoniam arguere nulli vacabat.

XL. 41. Gentium in toto orbe praestantissima una omnium 130
virtute haut dubie Romana exstitit. Felicitas cui praecipua fuerit homini, non est humani iudici, cum prosperitatem ipsam alius alio modo et suoapte ingenio quisque determinet. Si verum facere iudicium volumus ac repudiata omni fortunae ambitione decernere, nemo mortalium est felix. Abunde agitur atque indulgenter a fortuna deceditur cum eo qui iure dici non infelix potest. Quippe ut alia non sint, certe ne lassescat fortuna metus est, quo semel recepto solida felicitas

*Pisaurensi, β. — III, Hard. III, R d (omnes codd. Salmas.) III, M, β. H-S, γ. — DCCC, r. — histrioni reddi, R¹. histrionis reddi, R² d. Vulgata histr. sed cum sit aperte interpolata, in codicum scriptura numerum aliquem ingentem latere existimo, quo unus alterve histrionum libertatem suam mercatus erat, quam ad coniecturam numerus ingens statim sequens ducit, quem Roscius merita-
taverat. — histrio III, Hard. histrio III, R θ T d (codd. Salmas.) histrioni, K. histrio HS, β γ. — mercasse, K.*

§ 129. nisi si, R d (Ambr. I.) nisi, θ γ. — Tiridaten, R d. Tiridatem, β γ. — III, Hard. III, R d r (codd. Salmas. et Gronovii miscell. p. 846. et cod. Bud. de ass. p. 276.) in, alii codd. Gronov. HS, β γ. — CXXX, R r (codd. Salmas. et Gronovii, Medioll. et alii ap. Rezz.) CXX, d (cod. Bud.) β. centies vices, K. Ceterum de hoc et superioribus numeris consule Salmas. et Gronov., quorum vestigia tacite premit Hard. — Hercules, R d. Hercule, codd. Gel. β γ. — Paezontem, d (codd. Gel.) pzontem, R. Parenetemi, Vaticani et Passion. Paronetemi, Ambr. I. Pezontemes, Ambr. II. Patontemes, r. — e spadonibus, R d (codd. Gel.) spadonis, r (omnes codd. Rezz.) — Seiani, codd. Gelen. et Salmasii. reiani, R d. Seiano, codd. Rezz. γ. — III, Hard. III, R d (codd. Salmas. et Gronovii.) III M, codd. Gelen. β. HS, γ. — Lutorio, Lips. ad Tac. annal. 3, 49. L. Lutorio, Gronov. C. Lutorio, Hard. Sutorio, Barbar. R d (codd. Gelen. et Salmasii) β. Sutorio, Ambross. a Sutorio, codd. Gronov. a C. Lutorio, γ. — vocabat, R.

§ 130. omnium, R θ T d r (Rob.) omni, β, quod defendit Gesner. chrestom. p. 195. — suoapte, R. suapte, Rob. pro suoapte, Tr. prompte, d. — quisque, omitt. T d. — determinet, R θ T. terminet, d (Rob.) β γ. — nemo mortalium, R d (Rob.) mortalium nemo, β γ. — agitur, R θ T d r (Rob.) igitur, β. — a, R. Omitt. T d (Rob.) β γ. — deceditur, R θ T r (Rob.) decedita, d. decedit, β γ. indulgente fortuna deceditur, Hard.

non est. Quid quod nemo mortalium omnibus horis sapit? 131
 utinamque falsum hoc et non ut a vate dictum quam plu-
 rum iudicent! Vana mortalitas et ad circumscribendam se
 ipsam ingeniosa computat more Thraciae gentis, quae calcu-
 los colore distinctos pro experimento cuiusque diei in urnam
 condit ac supremo die separatos dinumerat atque ita de
 quoque pronuntiat. Quid quod iste calculi candore illo lau-
 datus dies originem mali habuit? Quam multos accepta ad- 132
 flixere inperia! quam multos bona perdidere et ultimis mer-
 sere suppliciis, ista nimium bona, cum interim illa hora in
 gaudio fuit! Ita est profecto, alius de alio iudicat dies et
 tamen supremus de omnibus ideoque nullis credendum est.
 Quid quod bona malis paria non sunt etiam pari numero,
 nec laetitia ullo minumo maerore pensanda? Heu vana et
 imprudens diligentia! numerus dierum comparatur, ubi quaeritur pondus.

XLII. 42. Una feminarum in omni aevo Lampido Lacedaemonia refertur quae regis filia, regis uxor, regis mater fuerit; una Berenice quae filia, soror, mater Olympionicarum; una familia Curionum in qua tres continua serie oratores exstiterint; una Fabiorum in qua tres continui principes senatus, M. Fabius Ambustus, Fabius Rullianus filius, Q. Fabius Gurgus nepos.

XLII. 43. Cetera exempla fortunae variantis innumera 134

§ 131. ut a, RTd. a, Rob. βγ. — circumscribendam, RΘK (Rob.) circumscribendum, dβγ. — separatim, K. — de, om. R¹. — quoque, R¹ (Rob.) quoquo, R². uno quoque, d. — laudato die, RΘTd. — abisset, R.

§ 132. prodidere, Rob. — nimium, RTd. nimirum, βγ. — cum, RΘTd. si cui, βγ. — interim, RΘTd. inter, βγ. — quod, om. R¹. — sint, Rob. — etiam — vana omisso heu, d ad marginem. — par, R. — ullo, R. uno, T. ulla, Kd (Rob.) γ. — pensanda, d (Rob.) pensandae, R. — Heu, Rob. Omitt. Rd. — vane, R. — diligentiae, d. — computatur, K.

§ 133. refertur, Td (codd. Bezz.) referitur, R. reperitur, codd. Gelen., Rob. βγ. — fuerit, RΘTd (Rob.) fuit, β. — Berenice, ΘTd. Verenice, R. Pherenice, Barbar. β. — familia, Rob. filia, Rd. — exstiterint, RΘ. exstiterunt, d (Rob.) βγ. — Rullianus, Rd (codd. Gel.) Rulliani, Θ.

§ 134. facit, RΘTd. fecit, Rob. β. — ex insignibus malis, Dalec. — XXXVI, Rd. XXXIII, r. — sed usque, RΘd. Om. β. Ceterum in h. l. corruptelam inesse senserunt et Pint. et Gesner., quorum ille coniectura satis violenta ei succurrere vult, hic chrestom. p. 199. diversus ab Hard., qui verba sed iterum proscriptus ad sequentia refert, haec ipsa verba cum β prioribus annectit. Sed haec ipsa ratio, quam interim ego quoque retinui, structuram reddit elumbem, et certo mihi persuasum est Plinium scripsisse proscriptura sc. fortuna.

§ 135. Pompeii, Br. Pompeius, STd. Huic voci addunt Strabonis βγ, quod

sunt; etenim quae facit magna gaudia nisi ex malis, aut quae mala immensa nisi ex ingentibus gaudiis?

XLIII. Servavit proscriptum a Sulla M. Fidustium senatorem annis xxxvi; sed iterum proscriptus; superstes Sullae vixit, sed usque ad Antonium, constatque nulla alia de causa ab eo proscriptum, quam quia proscriptus fuisset.

44. Triumphare P. Ventidium de Parthis voluit quidem solum, sed eundem in triumpho Asculano Cn. Pompei duxit puerum, quamquam Masurius auctor est bis in triumpho ductum, Cicero mulionem castrensis furnariae fuisse, plurimi iuventam inopem in caliga militari tolerasse. Fuit et Balbus Cornelius maior consul, sed accusatus atque de iure virgarum in eum iudicium in consilium missus, primus externorum atque etiam in oceano genitorum usus illo honore quem maiores Latio quoque negaverint. Est et L. Fulvius inter insignia exempla, Tusculanorum rebellantium consul eodemque honore cum transisset exornatus confestim a populo Romano, qui solus eodem anno quo fuerat hostis Romae triumphavit ex iis quorum consul fuerat. Unus hominum ad hoc aevi Felicis sibi cognomen adseruit L. Sulla, civili nempe sanguine ac patriae oppugnatione adoptatus; et quibus felicitatis inductus argumentis? Quod proscribere tot milia civium ac trucidare potuisset. O prava interpretatio et futuro tempore infelix! Non melioris sortis tunc fuere

cognomen nullus codex agnoscit. — Cicero, vel potius, si Plinius huc respicit, Plancus ad Ciceron. Fam. 10, 18. „Ventidii Mulionis castra despicio.” — *castrensis*, RTKdr. *castrensem*, βγ. — *furnariae*, Turneb. adv. 29, 18. *furinariae*, Θ. *fusinariae*, Td (codd. Turnebi.) *fufifurie*, R. *suffranium*, r. *ferraviam*, codd. nonnulli pervetusti Turnebi. *frumentarium*, codd. Barbari. *sufferaneum* vel potius *sufforaneum*, Sabell. *suffarranium*, βγ. — *inventam*, R. — *in*, om. r.

§ 136. *iudicium*, codd. Barbari et Gelenii. *iudicem*, RΘTd. *iudicium* — *missum*, Ruhnken. ad Vell. 2, 51. et Zumpt. *über die persönliche Freiheit des Röm. Bürgers* p. 41., cui coniecturae assentiret, nisi per eam collatis verbis statim infra sequentibus, quae arctissime cum superioribus cohaerent, structura tota frangeretur. Non multum abest, quin *iudicem* pro vero habeam, ut Plin. cum acrimonia quadam ei propria dicat Balbum eo ipso tempore, quo civitatis male affectatae accusatus sit, iudicis munere functum fuisse eumque quodammodo ipsum de se indicare debuisse. — *in oceano*, om. d. — *maiore statio*, d. — *negaverint*, RΘTd. *negaverunt*, βγ. — *eodem quoque honore transfuga*, S. — *qui fuerat*, Rd. — *de iis*, K.

§ 137. *Unum*, R. *Unem*, d. — *adoptatus*, d. *adoptat*, R. *adoptatum*, Hard. tacite, γ. — *et quibusnam*, Θr. Ita vel *ex quibusnam*, Sabell. *En quibus*, Pint. sed *quibus*, Salmas. exerc. p. 39. b. B. *At quibus*, Hard. — *indutus*, d. — *potuisset*, R. *posset*, Td. — *tempori*, Pint. — *Nam*, Dalec.

pereuntes quorum miseremur, cum Sullam nemo non oderit? Age, non exitus vitae eius omnium proscriptorum ab illo 138 calamitate crudelior fuit, erodente se ipso corpore et supplicia sibi gignente? Quod ut dissimulaverit et supremo somnio eius, cui immortalis quodammodo est, credamus ab uno illo invidiam gloria victam, hoc tamen nempe felicitati suae defuisse confessus est, quod Capitolium non dedicavisset.

45. Quintus Metellus in ea oratione quam habuit supremis 139 laudibus patris sui L. Metelli pontificis, bis consulis, dictatoris, magistri equitum, quindecimviri agris dandis, qui primus elephantos ex primo Punico bello duxit in triumpho, scriptum reliquit decem maximas res optumasque, in quibus quaerendis sapientes aetatem exigerent, consummasse eum; voluisse enim primum bellatorem esse, optimum orato- 140 rem, fortissimum imperatorem, auspicio suo maximas res geri, maximo honore uti, summa sapientia esse, summum senatorem haberi, pecuniam magnam bono modo invenire, multos liberos relinquere et clarissimum in civitate esse; haec contigisse ei nec ulli alii post Romam conditam. Longum est refellere et supervacuum, abunde uno casu refutante. Siquidem is Metellus orbam luminibus exegit senectam 141 amissis incendio cum Palladium raperet ex aede Vestae, memorabili causa sed eventu misero; quo fit ut infelix quidem dici non debeat, felix tamen non possit. Tribuit ei populus Romanus, quod nulli alii ab condito aevo, ut quotiens

miseremur, R. *miseremur hodie*, dβγ. — *cum te Sulla*, K. — *nemo adorat*, r. § 138. *eius*, om. r. — *tibi*, T. *ibi*, K. — *Quod*, om. R. — *dissimulaveris*, K. — *et*, om. β. — *eius*, om. r. — *cut*, Barbar. R. *civi*, d. *cum*, r. — *immortalis*, R.d. *mortuus*, rβ. *cuius vi mortuus*, Dalec. — *est*, R.d.r. *es*, K. — *credidit*, r. — *ipse*, Titz. p. 129. sq. — *tuae*, K. — *defuisse*, om. d'. — *es*, K. — *dedicavisses*, K.

§ 139. *Que*, R'. *Quod*, R². *Quem*, d. — *supremi*, R. — *L.*, om. d. — *XII viri*, r. — *dividendis*, K. — *plurimos*, Pint. — *ex*, RθT d.r. Om. β. — *reddendis*, r. — *consummasse aevo*. *Fuisse enim pr. bellatorem, optimum*, Pint.

§ 140. *eum valuisse. Primum enim bell.*, K (Rob.) *Valuisse*, S. — *in civ. est*, β. — *ei*, om. d'. — *refutante*, d.

§ 141. *eadem*, d. — *tamen esse*, Rob. — *nulli*, RθT (Rob.) *nunquam ulli*, dβγ. — *ab*, Rob. Omitt. RθT d. — *magnum ei et*, Rob.

§ 142. *dixit*, RθT d. *dixerat*, βγ. — *inter ra*, R. *intra*, d.r. — *numeretur*, d. — *e*, omitt. R.d. — *illatis*, R¹ d. — *praetorio*, Pint. et Pigh. annal. 3, 97. *praetorie*, R¹. *praetore*, R² dβ. — *duobus triumphalibus*, om. d'.

§ 143. C. Atinio, Torrent. ad Hor. sat. I. 6, 39. et Pigh. annal. 3, 20. Add. Corrad. ad Cic. Brut. p. 153., Torren. ad Valer. Max. VIII. 3, 2. et Duker. ad

in senatum iret, curru veheretur ad curiam, magnum et sublime sed pro oculis datum.

XLIV. Huius quoque Q. Metelli qui illa de patre dixit ¹⁴² filius inter rara felicitatis humanae exempla numeratur. Nam praeter honores amplissimos cognomenque e Macedonia quattuor filiis inlatus rogo, uno praetorio, tribus consularibus, duobus triumphalibus, uno censorio, quae singula quoque paucis contingere; in ipso tamen flore dignationis suae ab ¹⁴³ C. Atinio Labeone cui cognomen fuit Macerioni tribuno plebis, quem e senatu censor eiecerat, revertens e campo meridiano tempore vacuo foro et Capitolio ad Tarpeium raptus ut praecipitaretur, convolante quidem tam numerosa illa cohorte quae patrem eum appellabat, sed, ut necesse erat in subito, tarde et tamquam in exsequias, cum resistendi sacroquesanctum repellendi ius non esset, virtutis suae opera et censurae periturus, aegre tribuno qui intercederet reperto a limine ipso mortis revocatus; alieno bene- ¹⁴⁴ ficio postea vixit bonis inde etiam consecratis a damnato suo, tamquam parum esset faucium reste intortarum, expressi per auris sanguinis poenam exactam esse. Equidem et Africani sequentis inimicum fuisse inter calamitates duxerim, ipso teste Macedonico, siquidem dixit: „ite filii, celebrate exsequias, numquam civis maioris funus videbitis”; et hoc dicebat iam Balaricis, Diadematis, iam Macedonicus ipse. Verum ut illa sola iniuria aestumetur, quis hunc iure feli- ¹⁴⁵

Liv. epit. 59. Confirmat R. *Catinio*, β . *Catilino*, d. — *Macerionis*, Td. — et, om. β . — *praecipitaretur*; pone h. v. Pint. verba *virtutis* — *periturus* collocat. — *resistenti*, R. — *collegium repellendi*, r. — *perituris*, d. — *intercideret*, Rd. — *reperito*, R. *referto*, d. *recepto*, K. *referente*, r (codd. Barbari.)

§ 144. et inde, R. — *consecratus*, d. — *damnato*, RΘTSdr. *damnato*, β . Ruhnken. ad Vell. 1, 11. verba *a damn. suo* corrupta recte dicit, non acquiescens ergo in Hard. explicatione. — *quamquam parum obesset*, Titz. — *reste*, Ruhnken. recte, Pigh. certe, Rd $\beta\gamma$. — *expressi*, Rd. *expressique*, $\beta\gamma$. — *nares*, Pigh. *aures et nares*, Ruhnken. — *poena exacta est*, θ . *poena exacta esset*, T. *poenae exacta esset*, Rd. Veterem lectionem β recte praetulerunt Ruhnken. et Beier. ad Cic. Off. 1, 25. p. 198. — *Africani sequentis*, R. *Africanis equitis*, d. *Afr. Aemiliani*, r. *Afr. secundi*, Beier. — *siquidem*, RSTdr. *siquidem liberis*, $\beta\gamma$. — *Baliaricis*, R. *Balearicis*, d $\beta\gamma$. Huic voci addit et *Creticis* β , quod recte omitt. RTdr (tres codd. Medicei ap. Noris. cenot. Pis. p. 65.) Vid. Corrad. ad Cic. Brut. p. 154. sq. — *Diadematis*, Rd. et *Diadematis*, $\beta\gamma$. *Dalmaticis*, Beroald. K. Probant Gesner. chrestom. p. 217. et Titz. At v. intpp. ad h. 1., Ernesti. Cl. Cicer. p. 210. et Ellendt. ad Cic. Brut. p. LVII. ed. 1.

§ 145. iure, om. d¹.

cem dixerit periclitatum ad libidinem inimici nec Africani saltem perire? Quos hostis vicisse tanti fuit? aut quos non honores currusque illa sua violentia fortuna retroegit, per mediam urbem censore tracto, — etenim sola haec morandi ratio fuerat, — tracto in Capitolium illud, in quo triumphans ipse de eorum exuviis ne captivos quidem sic traxerat? Maius hoc scelus felicitate consecuta factum est, periclitato Macedonico vel funus tantum ac tale perdere, in quo a triumphalibus liberis portaretur in rogam velut exsequiis quoque triumphans. Nulla est profecto solida felicitas, quam contumelia ulla vitae rumpit, nēdum tanta. Quod superest, nescio, morum gloriae an indignationis dolori accedat inter tot Metellos tam sceleratam C. Atini audaciam semper fuisse inultam.

XLV. 46. In divo quoque Augusto, quem universa mortalitas in hac censura nuncupet, si diligenter aestumentur cuncta, magna sortis humanae reperiantur volumina: repulsa in magisterio equitum apud avunculum et contra petitionem eius praelatus Lepidus, proscriptionis invidia, conlegium in triumviratu pessimorum civium nec aequa saltem portione sed praegravi Antonio; Philippensi proelio morbi, fuga et triduo in palude aegroti et, ut fatentur Agrippa et Maecenas, aqua sup̄ter cutem fusa turgidi latebra, naufragia Siculo et alia ibi quoque in spelunca occultatio; iam in navali fuga urgente hostium manu preces Proculeio mortis admotae, cura Perusinae contentionis, sollicitudo Martis Actiaci,

ad libidinem, R. a libidine, Td. — *Africano saltem paris*, K. ab Africano s. perire, Dalec. — *rursusque*, r. — *et per*, d. — *morandi*, RTd. *moriendi*, β. — *Capitolio cum*, d. — *illo*, θ. *ille*, Rd. — *inquit*, d. — *deorum exuviis*, R. — *nec*, d.

§ 146. *ac*, om. d. — *rupit*, θr. — *maiorum*, r. *maior gloriae an indignationis dolor accedat*, K. *an dignationi dolor*, Dalec. — *Cattinii*, β. *catini*, d (ex corr.)

§ 147. *nuncupet*, R²Td². *nuncupit*, R¹d¹. *nuncupat*, βγ. — *cuncta*, R. *nunciam*, d. *nunquam*, codd. Salmas. *exere*. p. 17. a. C. *nunquam tam magna* — *rapientur*, r. *aestimetur*, *quam magna*, Salmas. — *reperientur*, K. *Exscripsit h. l. Solin.* 1, 48. 49. — *avuncularium*, R. *avuncularum*, d. *Plinius scripsisse videtur avunculum maiorem*, coll. Vell. 2, 59. et Suet. Aug. 7. — *petitionem*, RS. *voluntatem*, TdK. — *eius*, mihi suspectum, cum suam exspectetur; *Plinius potius ei scripsisse videtur*. — *invidia*, R (codd. Gelen.) *invidiam*, d (omnes codd. Salmas.) *ad proscr. invidiam*, Salmas. — *praegravi*, R. *praegravante*, Td (nonnulli codd. Salmas.)

§ 148. *morbi*, RθTd. *morbus*, βγ. — *triduo*, θdr. *tridui*, TK. *tridua*, R. — *palude*, RθTKdr. *palude latebrae*, β. — *aegrotantis*, r. — *turgidi latebra*,

Pannonicis bellis ruina e turri, tot seditiones militum, tot ancipites morbi corporis; suspecta Marcelli vota, pudenda 149 Agrippae ablegatio, totiens petita insidiis vita, incusatae liberorum mortes luetusque non tantum orbitate tristia, adulterium filiae et consilia parricidae palam facta, contumeliosus privigni Neronis secessus, aliud in nepte adulterium, iuncta deinde tot mala, inopia stipendi, rebellio Illyrici, servitorum delectus, iuventutis penuria, pestilentia urbis, fames Italiae, destinatio expirandi et quadridui inedia maior pars mortis in corpus recepta; iuxta haec Variana clades et maiestatis 150 eius foeda suggillatio, abdicatio Postumi Agrippae post adoptionem, desiderium post relegationem, inde suspicio in Fabium arcanorumque proditorem, hinc uxoris et Tiberi cogitationes, suprema eius cura. In summa, deus ille caelumque nescio adeptus magis an meritus herede hostis sui filio excessit.

XLVI. 47. Subeunt in hac reputatione Delphica oracula 151 velut ad castigandam hominum vanitatem a deo emissa. Duo sunt haec: Pedium felicissimum qui pro patria proxume occubisset; iterum a Gyge rege tunc amplissimo terrarum consulti, Aglaum Psophidium esse feliciorem; senior hic in angustissimo Arcadiae angulo parvom sed annuis victibus large sufficiens praedium colebat numquam ex eo egressus atque, ut e vitae genere manifestum est, minuma cupiditate minimum in vita mali expertus.

R^ΘTK dr. *turgida latera*, β. — *preces pro periculo mortis*, r. — *Pannonicis bellis*, Rr (codd. Salmas. exerc. p. 18. b. C.) *Pannonici/belli*, d. *Pannonici belli*, codd. Gelen. β. — *ruina e turri*, R. *ruine turri*, d. *ruinae curri*, Rigalt. *ruina in curru*, nonnulli codd. Salmas. *ruinae in curru*, r. *ruinae pontis*, K.

§ 149. *vita*, K. — *alienatio*, Torrent. ad Suet. Aug. 66. — *incusante*, d. — *orbitate*, d. *orbitatē*, R. — *tristis*, R. *triste*, d. *tristes*, βγ. *et amissis liberis non solus orbitatis dolor*, Salmas. e libris. — *in nepte*, R²ΘT. *inepte*, R¹. *inepre*, d. *neptis*, βγ. — *milia*, d. — *fames*, RΘr (codd. Salmas.) *fame siti*, T d. *fames sitisque*, βγ. — *Italiae*, R. — *corpore*, d.

§ 150. *adoptionem*, R. *adoptionem*, dβγ. — *relationem*, R. — *suspiciis*, R¹. — *proditorem*, Θ. *prodito*, K. *arcanorum proditorem vel proditoris*, Salmas. — *da illū*, R. — *hostis sui*, R (codd. Gelen.) *orti suo*, d. *non suo*, codd. Barbari.

§ 151. *hanc*, R. — *castiganda*, R. *castigandum*, d. — *vanitatum*, d¹. — *ab*, Θr. — *Pedium*, RTd. *Paedium*, Θ. *Phedium*, βγ. — *consulti*, RΘ. *consultu*, d. *consultum*, βγ. — *Prophidium*, R. *Prophodium*, d. Haec ex Valerio Max. VII. 1, 2. — *angustissimum*, d. *augustissimum*, R. — *eo*, Rd². *quo*, d¹. — *atque ut*, Rd. *utque*, S. *utique*, r. — *minime*, d. — *cupidine*, β.

XLVII. 48. Consecratus est vivos sentiensque eiusdem¹⁵² oraculi iussu et Iovis deorum summi adstipulatu Euthymus pyc^a, semper Olympiae victor et semel victus. Patria ei Locri in Italia. Ibi imaginem eius et Olympiae alteram eodem die tactam fulmine Callimachum ut nihil aliud miratum video ad eumque iussisse sacrificari, quod et vivo factitatum et mortuo; nihilque adeo mirum aliud quam hoc, placuisse dis.

XLVIII. 49. De spatio atque longinquitate vitae hominum non locorum modo situs verum exempla ac sua cuique sors nascendi incertum fecere. Hesiodus, qui primus aliqua de hoc prodidit, fabulose, ut reor, multa de hominum aevo referens cornici novem nostras attribuit aetates, quadruplum eius cervis, id triplicatum corvis, et reliqua fabulosius in phoenice ac Nymphis. Anacreon poeta Arganthonio Tartesiorum regi CL tribuit annos, Cinyrae Cypriorum x annis amplius, Aegimio cc, Theopompus Epimenidi Cnosio CLIII. Hellanicus quosdam in Aetolia Epiorum gentis cc explere, cui adstipulatur Damastes memorans Pictoreum ex iis praecipuum corpore viribusque etiam ccv vixisse; Ephorus Arcadium reges ccv annis; Alexander Cornelius Dandonem¹⁵⁵ quendam in Illyrico D vixisse, Xenophon in periplo Lu-

§ 152. eiusdem oraculi, Rd. oraculi eiusdem, βγ. — summi, R. vi, d. — adstipulatus, d. — Euthymus, Barbarus ex Pausan. VI. 6, 4. Eutymus, d. Eutimus, R. — pyc^a, Rd (codd. Barbari.) poeta, K. — sed ter, Meurs. Att. lectt. 5. p. 301. saepe, Davis. ad Cic. N. D. 3, 27. — Patrie et, Rd. — ubi, r. — eodem, Rd. eadem, βγ. — Callimachum, fragm. 399. ed. Bentl., ubi vix quemquam fugere potest, esse ex libro Callimachi περί θαυμαστων. — ut, om. d¹. — ad eumque, R. θ d. deumque, β. — sacrificare, θ. — nihilque de eo, T.

§ 153. spara, R. — Hesiodus, ap. Plutarch. def. orac. p. 415. C. — qui, om. d¹. — de, omitt. Rd, quod tamen me non movere potest, ut aliqua pro adverbio habeam. — nostras novem, d. — id, R. in, d. — in phoenice, R. in nice hoc, d.

§ 154. Anacreon, vid. Lucian. Macrob. 10. — Arganthonio, Barbar. Arguantonio, Rd. — Tartesiorum, Rd. Tartessiorum, βγ. — CL, RSTd. CLII, Augustin. de civ. dei 15, 12. hunc Plinii locum exscribens. — Egemio, R. — Theopompus; haec sumpta sunt ex Valer. Max. VIII. 13. ext. 5. — CLIII, RTd. CLVI, θ. CIV, r. CLVII, β. — Hellanicus, fragm. 89. ed. Müller. —

^{a h}
Aetoliepiorum, R. Ephyrorum, K. — et plere, d. — Damastes, codd. Gel. Damiates, Rd. Damiades, θ r. — Pictoreum, R. Pictorium, θ d. Lictorium, K. — iis, R. his, θ d. — Ephorū, R. Ephodorus, Td. Theophorus, r. Vid. Ephori fragm. 24. ed. Müller., coll. Censorin. d. nat. 17. — tricenis, θ.

§ 155. Dandonem, R. Candonem, θ d. — D, om. d. — periplo Lutniorum, ita e vestigiis codd. scripsi, quia omnes hucusque de h. l. prolatae coniecturae

timorum insulae regem de atque ut parce mentitus filium eius
 docet, quae omnia inscitia temporum acciderunt. Annum enim
 alii aestate unum determinabant et alterum hieme, alii qua-
 dripartitis temporibus, sicut Arcades quorum anni trimestres
 fuere, quidam lunae sensu, ut Aegyptii; itaque apud eos
 aliqui et singula milia annorum vixisse produntur. Sed ut 156
 ad confessa transeamus, Arganthonium Gaditanum octoginta
 annis regnasse prope certum est; putant quadragesimo coe-
 pisse. Masinissam sexaginta annis regnasse indubitatum est,
 Gorgian Saeculum centum et octo vixisse. Q. Fabius Maxu-
 mus sexaginta tribus annis augur fuit. M. Perperna et nu-
 per L. Volusius Saturninus omnium quos in consulatu sen-
 tentiam rogaverant superstites fuere; Perperna septem reliquit
 ex iis quos censor legerat; vixit annos xviii. Qua in re et 157
 illud adnotare succurrit, unum omnino quinquennium fuisse
 quo senator nullus moreretur, cum Flaccus et Albinus cen-
 sores lustrum condidere, usque ad proximos censores ab
 anno urbis quingentesimo septuagesimo nono. M. Valerius
 Corvinus c annos implevit, cuius inter primum et sextum
 consulatum xlvi anni fuere. Idem sella curuli semel ac vi-
 ciens sedit, quotiens nemo alius; aequavit eius vitae spatia

nihili erant; vera scriptura nondum detecta. *petropulutiniorum*, R. *petropulutinio-
 rum*, Lugdun. *petri plulutiniorum*, T. *petri plulutiniorum*, Sd (codd. Salmas.
 exerc. p. 13. b. B.) *petri pulutiniorum*, r. in *peri plutimiorum*, θ (*plut* in litura.)
Latinorum vel *Lamiorum*, K. *periplo maritimorum*, β. *per. Latimiorum*, Salmas.
per. Thyniorum, Hard. ed. 1. *per. Tyriorum*, idem in ed. 2., γ. Sed nomen insu-
 lae fabulosae in mari Baltico vel Atlantico sitae, quae maria adiisse Xenophon-
 tem Lampsacenum scimus, a littera L incipientis hic latere cum monstra lectio-
 num codd., tum Valer. Max. VIII. 13. ext. 7. ostendit, ubi *is enim Latinorum*
regem legitur; utroque loco Pighius *Lachminorum* praefert, causa non addita. —
insulae, om. β. — *patrem eius*, Pint. — *alium*, d. — *estate*, R. Haec exscrip-
 sit Solin. 1, 34. — *unum*, d. In R rasura. — *atque*, d¹. — *aliqui*, om. R. —
singuli, d.

§ 156. *Arganthonium*, Herodot. 1, 163. Sua sumpsit Plinius ex Valer. Max.
 VIII. 13. ext. 4. *Archandorium*, R. *Archantonium*, d. — *esse*, R². — *Masinis-
 sam* — *vixisse* om. d¹. — *Gorgian*, vid. Valer. Max. VIII. 13. ext. 2. *Goniam*, d.
Gorgoniam, R. — *sexaginta tribus*, Rd. LXVI, θ. LX, Barbar. LXII, Pigh.
 annal. 2, 223. coll. Liv. 30, 26. — *Perperna*, ita nos scripsimus. *Perpenna*,
 Rd β γ. Sumpsit haec Plinius ex Valer. Max. VIII. 13, 4. — *rogaverunt*, Td.
rogaver, R. — *his*, d. — *legerat* — *annos* om. R¹. — *XCVIII*, Rd.
LXXXVIII, θ. XCVII, r.

§ 157. *adnotaverit*, R¹. *adnotavere*, R². — *septuagesimo octavo*, r. — *Corne-
 lius*, R θ Td. Vid. Valer. Max. VIII. 13, 1. — *implevit annos*, d. — *cuius*, R.
cui, Td. — *spatia*, R θ Td. *spatium*, β γ.

PLIN. II.

Metellus pontifex. Et ex feminis **Livia Rutili** **xcvi** annos **158** excessit, **Statilia Claudio** principe ex nobili domo nonaginta novem, **Terentia Ciceronis** **ciii**, **Clodia Ofili** **cxv**, haec quidem etiam enixa quindecimens. **Luceia** **mima** centum annis in scaena pronuntiavit. **Galeria Copiola emboliaria** reducta est in scaenam **C. Poppaeo Q. Sulpicio** **coas.** ludis pro salute divi Augusti votivis; annum **viii** agens producta fuerat tirocinio a **M. Pompilio** aedile plebis **C. Mario** **Cn. Carbone** consulibus ante annos **xo**, a **Magno Pompeio** magni theatri dedicatione anus pro miraculo reducta. **Sammulam** quoque **159** centum annis vixisse auctor est **Pedianus Asconius**. **Minus** miror **Stephanionem**, qui primus togatus saltare instituit, utriusque saecularibus ludis saltavisse et divi Augusti et quos **Claudius Caesar** consulatu suo quarto fecit, quando **lxiii** non amplius anni interfuere, quamquam et postea diu vixit. In **Tmoli** montis cacumine quod vocant **Tempsim** **ol** annis vivere **Mutianus** auctor est, totidem annos censum **Claudi Caesaris** censura **T. Fullonium Bononiensem**, idque conlatis censibus quos ante detulerat vitaeque argumentis — etenim id curae principii erat — verum adparuit.

XLIX. 50. Poscere videtur locus ipse sideralis scientiae **160** sententiam. **Epigenes** **cxii** annos impleri negavit posse, **Be-**

§ 158. *Rutilia*, R Θ T d r. Vid. Valer. Max. VIII 13, 6. — *XCVI*, R. *XCVII*, d β γ. — *Statilia*, Θ. *Satilia*, R T d. *Stratiliae*, r. — modo, d. — *CIII*, d. *CIII*, R. *CVI*, Θ. — *Ofelli*, Θ. — *CV*, T d. — *emboliaria*, d. *empoliaria*, R. *empoliaria*, Salmas. ad scriptt. hist. Aug. p. 384. At v. Pigh. annal. 3, 256., Böttigeri opuscula p. 343., inscript. Orell. 2613. — *C. Poppaeo*, d. *C. Pompeo*, R T. *Cn. Pompeio*, β. Vid. Pigh. annal. 3, 256. 537. — *VIII*, R. *VIII*, T d. *centesimum quartum*, β γ. — *agens*, R T d (cod. antiquiss. ap. Oudend. ad Appul. met. p. 77.) *agens, quae*, β γ. — *Pompilio*, R. *Pomponio*, d β γ. — *aedile*, R Θ. *aedili*, d β γ. — *XC*, ita nos scripsimus. *XD*, R d. *XV*, Θ. *nonaginta novem*, β. *nonaginta unum*, γ. — *a*, R d. et *a*, β γ. — *Marco*, R d. — *Pomponio*, d. — *producta*, r.

§ 159. *Sammulam*, R. *Sammullam*, d. *Sumnullam*, Θ. *Samulam*, β. — *Pedianus Asconius*, R d. *Asc. Ped.*, β γ. — *togatus*, d. *togat*, R. *togatas*, Sabell. Torrent. ad Suet. Aug. 45., γ. *togatarius*, Grysar. in diurn. scholast. 1832. nr. 46. p. 361. At v. Hermann. opusc. 5, 261. — *saecularibus*, Barbar. R. *singularibus*, d. — *saltavisse et*, ita nos scripsimus. *saltavisse*, Θ. *saltavit sed*, R d. *saltasse et*, β γ. — *Claudius quos*, d. — *LXXXIII*, R. — *tot moli*, d. — *Tempsint*, R. — *Totidem annos id est CL*, r. — *censum*, r. *centum*, R d. *item censum*, K. — *Fallonium*, R. — *argumentis*, om. d'. — *id*, om. d. — *principio*, R T d.

§ 160. *sententiam*, om. d'. — *Epigenes*, B in margine. sic, d. — *CXII*, R T d. *CXXV*, Θ. *CXXII*, β. — *excedit*, R Θ T d. *excedi*, β γ. — *CXVII*, R. *CXVI*, T d (Salmas. de annis clim. p. 659. e codd. vett.) γ. — *Necepsus*, d.

rosus excedit cxxvii. Durat et ea ratio quam Petosiris ac Necepsos tradidere et tartemorion appellant a trium signorum portione, qua posse in Italiae tracta cxxiv annos vitae contingere adparet. Negavere illi quemquam xc partium exortivam mensuram, quod anaphoras vocant, transgredi et has ipsas incidi occursu maleficorum siderum aut etiam radiis eorum solisque, schola rursus Aesculapii secuta quae stata vitae spatia a stellis accipi dicit; sed quantum plurimum tribuat, incertum est. Rara autem esse dicunt longiora 161 tempora, quandoquidem mementis horarum insignibus lunae dierum, ut vii atque xv, quae nocte ac die observantur, ingens turba nascatur scansili annorum lege occidua quam climacteras appellant, non fere ita genitis lrv. annum excedentibus. Primum ergo ipsius artis inconstantia declarat, 162 quam incerta res sit; accedunt experimenta recentissimi census quem intra quadriennium imperatores Caesares Vespasiani pater filiusque censores egerunt. Nec sunt omnia vasaria excutienda; mediae tantum partis inter Appenninum Padumque ponemus exempla. Centum viginti annos Parmae 163 tres edidere, Brixelli unus cxxv, Parmae duo cxxx, Placentiae unus, Faventiae una mulier cxxxii, Bononiae L. Te-

— tradidere, R (ex corr.) tradiderit, Ød. tradiderunt, βγ. — tartemorion, Meinek. exercitt. ad Athen. 2. p. 31. tartemaron, R. artemorion, codd. Bud. de ass. p. 119. artemaron, d. tetarmorion, K. tetartemorion, Budaens, βγ. — appellat, R Ød. — CXXIV, R Td. CXXVII, Ø. CXXVI, β. — has, om. d¹. — maleficorum, R. — aut radiis eorum solis, Salmas. l. l. p. 663. — schola — secuta, T. scolapius rursus scolapii (sculapii, d) secuta, Rd. Aesculapii sententiam secuti, Sr. Asclepiadae, Pint. K. rursus om. r. rursus Aesculapii secta, β. — qui, Sr. — statuit, Rd. Id ego verum puto, ut dicit sit illius verbi glossa. — vitae spatia, S. spatia ///, R. spatia, d.

§ 161. quidem qm, R. quidem q^m, d. — dierum ut, R Ø Td. dierumve, β. — VII, Ø Td. septem, codd. Barbari. VIII, R. — XV, R Ø Td (codd. Barbari.) IK, β. — climacteros sc. legem, Salmas. l. l. p. 71. — appellat, R. — LIV, R. LIII, Td.

§ 162. ipsius artis, Rd. artis ipsius, βγ. — experimenta, d. experimenta exempla, R. experimenta et exempla, codd. Bezz. β. — quadragesimum, Ambr. I., Escor. II., Vatic. 1955. triennium, Vatic. 1953. — imperator^{us} Caesaris, R. imperator Caesaris, d. — vasaria, R. varia, Ø Td. — meridia, Rd.

§ 163. tres vicere, codd. Bezz. — Brixelli, R Ød. Brixilli, codd. Bezz. Brulii, r. — Placentias unus, Rd (codd. Bezz.) Placentias unus CXXXI, β. — Faventias, om. d¹. Florentias, Carbonar., Barbes. 758. — uni, d. — muliere, R. mulieri, d. — CXXXII, Salmas. et nonnulli codd. Bezz. CXXXV, R Ø Td. CXXXV, γ.

rentius Marci filius, Arimini vero M. Aponius cxi, Tertulla
 oxxxvii. Circa Placentiam in collibus oppidum est Veleia-
 cium, quo cx annos sex detulere, quattuor centenos vicens,
 unus cxi, M. Mucius M. F. Galeria Felix. Ac ne pluribus 164
 moremur in re confessa, in regione Italiae octava centenum
 annorum censi sunt homines liv, centenum densum homines
 xiv, centenum vicensum quinquaginta homines duo, centenum tri-
 eenum homines quattuor, centenum tricenum quinquaginta aut
 septenum totidem, centenum quadragesimum homines tres.
 Alia mortalitatis inconstantia: Homerus eadem nocte natos 165
 Hectorem et Polydamanta tradidit, tam diversae sortis viros.
 C. Mario Cn. Carbone in cosa. a. d. quintam kalend. Iu-
 nias M. Caelius Rufus et C. Licinius Calvos eadem die
 geniti sunt, oratores quidem ambo sed tam dispari eventu.
 Hoc etiam iisdem horis nascentibus in toto mundo cotidie
 evenit, pariterque domini ac servi gignuntur, reges et inopes.

L. 51. Publius Cornelius Rufus qui consul cum M'. Cu- 166
 rio fuit dormiens oculorum visum amisit, cum id sibi acci-
 dere somniaret; e diverso Pheraeus Iason deploratus a
 medicis vomicae morbo, cum mortem in acie quaereret, vol-
 nerato pectore medicinam invenit ex hoste. Q. Fabius Ma-
 xumus consul apud flumen Isaram proelio commisso adversus
 Allobrogum Arvernorumque gentes a. d. vi. idus Augustas,

animi, R. — M. Aponius, Escor. I. Maponius, Vatic. 1957. Maponias,
 RTd. M. Apomum vel Mapponius vel Mapomas vel Mapponias vel M. Apo-
 niam, codd. Rezz. Maponia, Ø. — CXL, Bergk. in diurn. antiq. 1849.
 nr. 3. p. 21. CX et L, R. C et L, codd. Rezz. VI et L, d. C tum et L vel

^{sex}
 CL vel sex et L vel C vel ser et vel sex et quinquaginta, alii codd. Rezz. et
 Clodia, Hertz. in diurn. antiquar. 1849. nr. 43. p. 344. CL, βγ. — Tertulla,
 R. Certulla, d. Tertullus, Salmas. — Circa, R. Citra, Salmas. Td (omnes
 codd. Rezz.) — Veleiacium, r (Medicaci et Salmas.) Veleacium, R. Veleiatium,
 dγ. Veleatium vel Veleatium vel Veleianum vel Veleiaditum, codd. Rezz. Vel-
 leiacium, β. — quo, R (cum parva rasura ante h. v.). in quo, d βγ. — detule-
 runt, d. — quattuor, Rd. quattuor vero, Ø T (et multi codd. Rezz.) — unus etiam,
 codd. Rezz. — CXL, Barber. I., Medic. I., Escor. I., Carbonar. ex quinquaginta,
 Rd. CL, Ø (multi codd. Rezz.) γ. — Galeria, r (codd. Rezz. et antiquus liber
 Francisci Asulani ap. Manut. ad Cic. Fam. VIII. 8.) Gali, Rd. Galius, alii
 codd. Rezz. Galerius, β.

§ 164. XIII, R Ø Tdr. LVII, β. — quinquaginta — tricenum om. r.
 § 165. Homerus, Il. σ, 249. — Polydamantem, d. — tradidit, R Ø Td. tradit,
 βγ. — iam, Rd. — vero, d. — Iunii, d. — Caelius, Coler. ad Valer. Max.
 IV. 2, 7., Buhnken. ad Vell. 2, 68., Ernesti. Cl. Cicer. p. 119. et Weichert.
 vet. poet. Lat. p. 90. Caecilius, Rd βγ. — et Cornelius Licinius, Rd. — tamen,
 Weichert.

cxxx m perduellium caesis, febri quartana liberatus est in
 acie. Incertum ac fragile nimium est hoc munus naturae, 167
 quidquid datur nobis, malignum vero et breve etiam in his
 quibus largissime contigit, universum utique aevi tempus
 intuentibus. Quid quod aestumatione nocturnae quietis di-
 midio quisque spatio vitae suae vivit, pars aequa morti ai-
 milis exigitur aut poenae, nisi contigit quies? Nec reputantur
 infantiae anni qui sensu carent, non senectae in poenam
 vivacis, tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot
 curae, totiens invocata morte ut nullum frequentius sit vo-
 tum. Natura vero nihil hominibus brevitate vitae praestitit 168
 melius; hebescent sensus, membra torpent, praemoritur vi-
 sus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta,
 et tamen vitae hoc tempus adnumeratur. Ergo pro miraculo
 et id solitarium reperitur exemplum Xenophili musici, cen-
 tum et quinque annis vixisse sine ullo corporis incommodo.
 At Hercule, reliquis omnibus per singulas membrorum partis 169
 qualiter nullis aliis animalibus certis pestifer calor remeat
 horis aut rigor, neque horis modo sed et diebus noctibusque
 trinis quadrinisve, etiam anno toto. Atque etiam morbus est 170
 aliquis per sapientiam mori; morbis enim quoque quasdam
 leges natura posuit, quadrini circuitus febrem numquam
 bruma, numquam hibernis mensibus incipere, quosdam post

§ 166. *Rufinus*, Pint. K. — *M.*, r. *Marco*, Rd (Rob.) — *Cario*, Rd (Rob.)
 — *Pheraeus Iason*, Pint. et Turneb. adv. 29, 18. *Phalere Iason*, R. *Phalereus*
Iacum, STd. *Phalereus Cacus*, Θ. *Phalereus*, β. — *deploratus*, Rd. tum *deplo-*
ratus, β. iam tum *depl.*, K. — *adversus Allobrogum*, R²d. *adlobrogum*, R¹. *Al-*
lobrogum regem, K. — *Augusti*, d.

§ 167. *fragile nimium*, RTK. *nimium fragile*, d. *fragile nimirum*, β. — *est*,
 om. d¹. — *his*, R Θ d. iis, β. — *longissime*, K. — *contigit*, R Θ. *contingit*, d β.
 — *Quid post aestumationem*, Rob. — *suae tantum vivit*, K. — *contigit*, R Θ T d r.
contingit, β. — *nec senectae*, r. — *mors*, r.

§ 168. *torpent*, Rd (codd. Gel.) *torquentur*, r (Rob.) — *ad ciborum*, Rob. —
adnumerant, Θ. — *Est ergo*, r. — *Xenophili musici*, R². *Xenophilum*, R¹d. *Xe-*
nophilinus, Rob. *Xenophilum musicum*, β γ. — *centum et quinque*, Rd (codd.
 Barbari.) *ducentos et quinque*, T. *ducentum et q.*, Θ. *ducentis et q.*, r (Rob.) Vid.
 Valer. Max. VIII. 13. ext. 3.

§ 169. *Hercule*, Rd. *Hercules*, β γ. — *certis aliis*, d. — *toto anno*, Rob.

§ 170. *Atque* — *mori*; quas de h. l. proposuerunt viri docti coniecturas, omnes
 sunt supervacaneae, cum iam Mercurialis var. lectt. 6, 20., Dalec., I. I. Scaliger
 in Scaligeranis p. 272. et Salmas. epistt. p. 79. 86. de *φπερίττι* agi docuerint,
 quam explicationem verba § 171. *sapientiae vero aegritudine* ut certissimam
 probant. — *enim quoque*, R. *quoque enim*, STd. *quoque*, Rob. — *imposui*, r
 (Rob.)

sexagesimum vitae spatium non accidere, alios pubertate deponi, a feminis praecipue, senes minime sentire pestilentiam. Namque et universis gentibus ingruunt morbi et generatim modo servitii, modo procerum ordini aliosque per gradus, qua in re observatum ab meridiana partibus ad occasum solis pestilentiam semper ire nec unquam aliter fere, non hieme, nec ut ternos excedat menses.

LI. 52. Iam signa letalia: in furoris morbo risum, a-¹⁷¹ pientiae vero aegritudine fimbriarum curam et strigulae vestis plicaturas, a somno moventium neglectum, praefandi umoris e corpore effluvium, in oculorum quidem et narium adspectu indubitata maxime, atque etiam supino assidue cubitu, venarum inaequali aut formicante percussu, quaeque alia Hippocrati principi medicinae observata sunt. Et cum innumerabilia sint mortis signa, salutis securitatisque nulla sunt, quippe cum censorius Cato ad filium de validis quoque observationem ut ex oraculo aliquo prodiderit senilem iuventam praematurae mortis esse signum. Morborum¹⁷² vero tam infinita est multitudo ut Pherecydes Syrius serpentium multitudine ex corpore eius erumpente exspiraverit. Quibusdam perpetua febris est, sicut C. Maecenati; eidem triennio supremo nullo horae momento contigit somnus. Antipater Sidonius poeta omnibus annis uno die tantum natali conripiebatur febre et eo consumptus est satis longa senecta.

accidere, θ. — alius, Rd¹. — a, om. d. — a feminis. Praecipue senes, K. — sentias, d. — per, om. d¹. — ab, ita nos scripsimus. ad, R. a, d β γ. — ad, R² (Rob.) et, R¹ T d. — occasum, R (Rob.) occasu, T d. — aliter fere, R θ T d (Rob.) fere aliter, β γ. — non, R θ T d (Rob.) nisi, β. — hieme sedari et ut ternos non excedat menses, K. — excedant, R (Rob.)

§ 171. *moventium, R (codd. Barbari.) morientium, ST θ (Rob.) monentium, d. fimbriarum oram et — plicaturas in omnes movere; neglectum praefandi, K. — praefandi, R (codd. Gel.) profundi, dr (codd. Barbari, Rob.) — corpori omisso e, d. — indubitata, R. — assiduo, K. — inaequalia, d. ac venarum inaequalium, et alia quoque, r. — innumerabilia, θ. — sint, Rob. Omitt. Rd. — de, Br. Omitt. T d. — valetudinis quoque observatione, r.*

§ 172. *Syrus, K. — serpentium multitudine, R θ d. copia serpentium, Rob. β. — sicut, R θ d (Rob.) ut, β. — natali tantum, Rob. Ceterum v. Valer. Max. I. 8, 16. — febre, R θ d. febrī, β. — et ea, K.*

§ 173. *Arbitrare, d. Haec sumpsit Plinius ex Valer. Max. I. 3, 12., excerptit Servius ad Vergil. Aen. 6, 218., respicit mythogr. Vatic. III. 6, 27. p. 190. ed. Bode. — C. Aelium, R (codd. Gel.) Caelium, θ. Celium, T d. — praetorem, d. — Messala, Rufus et, Heyn. antiq. Aufg. 2, 86. Messala Rufus et, β γ. — ut, d. — morti, Barbar. R² d². sorte, R¹. forti, d¹. forte morti, K (Rob.)*

§ 174. *De anima, Rd. Omitt. β γ. — Hermotini, codd. Gel. Hermoti, Rd. Hermolīni, K. Hermoni, Rob. Hermotini, γ operarum errore. — solitam, om. R¹.*

LII. 53. Aviola consularis in rogō revixit et quoniam 173
 subveniri non potuerat praevalente flamma vivos crematus
 est. Similis causa in L. Lamia praetorio viro traditur; nam
 C. Aelium Tuberonem praetura functum a rogo relatum
 Messala, Rufus et plerique tradunt. Haec est conditio mor-
 talium; ad has et eiusmodi occasiones fortunae gignimur,
 uti de homine ne morti quidem debeat credi. De anima re- 174
 perimus inter exempla Hermotimi Clazemenii animam re-
 lieto corpore errare solitam vagamque e longinquo multa
 adnuntiare quae nisi a praesente nosci non possent, corpore
 interim semianimi, donec cremato eo inimici qui Cantharidae
 vocabantur remeanti animae velut vaginam ademerint; Ari-
 steae etiam visam evolantem ex ore in Proconneso corvi
 effigie, magna quae sequitur fabulositate. Quam equidem 175
 et in Onosio Epimenide simili modo accipio, puerum aesta
 diei et itinere fessum in specu septem et quinquaginta dor-
 misse annis, rerum faciem mutationemque mirantem velut
 postero die experrectum, hinc pari numero dierum senio
 ingruente, ut tamen in septimum et quinquagesimum atque
 centesimum vitae duraret annum. Feminarum sexus huic
 malo videtur maxime opportunus conversione volvae, quae
 si corrigatur, spiritus restituitur. Huc pertinet nobile apud
 Graecos volumen Heraclidis septem diebus feminae exanimis
 ad vitam revocatae. Varro quoque auctor est xxviro se 176
 agros dividente Capuae quendam qui efferretur foro domum
 remeasse pedibus; hoc idem Aquini accidisse; Romae quo-
 que Corfidium materterae suae maritum funere locato re-
 vixisse et locatorem funeris ab eo elatum. Adicit miracula 177

— praesente, R^o Td. praesenti, β. — possunt, d (Rob.) — inimico, d. — vaginam, R². imaginem, R¹ d. — Aristae, Pint. d. Aristee, T. Ariste, R. Aristhae, θ. Aristaeae, r. — magna quae sequitur, codd. Barbari. magna; ritur ac (haec, man. sec.), B. quae magna quaeritur hic, θ. quae magna quaeritur hac, Td. magna equidem, alii codd. Barbari. Vulgatae aperte interpolatae quid sit ex B restituendum, nondum reperi.

§ 175. diei, R². Omitt. R¹ d β γ. — itinere, d in rasura. — rerum — miran-tem pone experrectum collocat Pint. faciem rerum, d. — die experrectum, R d. exp. die, β γ. — septimo, R. — Hoc, R d. — nobile illud, β.

§ 176. XXviro se, Pint. et Ursin. ad Varr. de re rust. l. 2, 10. Confirmat θ. XXviro, R T d. e XXviris, r (Rob.) XXviris, β. — agros, θ r (Rob.) egro, R T d. — dividente, R θ T d. dividentem, r (Rob.) dividitibus, β. — foro, R θ S T K d (Rob.) feretro, β. — Corfidium, Rob. Corfidius, R d. Corfidis, θ. Gorfidiis, K. — loca, d. — latum, d.

§ 177. Adicit miraculum quod totum, Rob.

quae tota indicasse conveniat: e duobus fratribus equestri ordinis Corfidio maiori accidisse ut videretur exspirasse apertoque testamento recitatum heredem minorem funeri instituisse, interim eum qui videbatur exstinctus plaudendo concivisse ministeria et narrasse a fratre se venisse, commendatam sibi filiam ab eo, demonstratum praeterea quo in loco defodisset aurum nullo conscio et rogasse ut iis funebribus quae comparasset efferretur. Hoc eo narrante fratris domestici propere adnuntiavere exanimatum illum, et aurum ubi dixerat repertum est. Plena praeterea vita est his vaticiniis; sed non conferenda, cum saepius falsa sint, sicut ingenti exemplo docebimus. Bello Siculo Gabienus Caesaris classium fortissimus captus a Sexto Pompeio, iussu eius incisa cervice et vix cohaerente, iacuit in litore toto die; deinde cum advesperavisset, cum gemitu precibusque congregata multitudine petiit ut Pompeius ad se veniret aut aliquem ex arcanis mitteret, se enim ab inferis remissum habere quae nuntiaret. Misit pluris Pompeius ex amicis quibus Gabienus dixit inferis diis placere Pompei causas et partis pias, proinde eventum futurum quem optaret; hoc renuntiare iussum, argumentum fore veritatis, quod peractis mandatis protinus exspiraturus esset, idque ita evenit. Post sepulturam quoque visorum exempla sunt, nisi quod naturae opera, non prodigia consecramur.

e, omitt. R.d. — Corfidis, R.d. — maioris, R. — fuerit, R¹.d. fratrem, R². maiorem fratrem, Sabell. — instituisse, Sabell. R². — concivisse, r. concinuisse, K. — misteria, d. mysteria, K. — fodisset, d¹. — uti his, d. — repertum est, R. esse, T.d.

§ 178. Gavienus, R. — classium, R.Θ.T.d.r (Rob.) classarius, βγ. — iussuque, T. — toto, R.Θ. tota, d (Rob.) β. — cum gemitu, R. gemitu, T.d.r (Rob.) — congregata multitudine quamquam paulo durius explicari potest, nihil tamen mihi certius est, quam Plinium congregata a mult. scripsisse. — ut, R (Rob.) uti, d.βγ. — arcanis, R.Θ.r (Rob.) caris, d.β. — missum, T. — habere quae, R (codd. Gel., Rob.) habereque quod, T. haberetque quod, d.

§ 179. dixit, R.Θ.T.d.r (Rob.) Om. β. — renuntiare, R.T.d. se nuntiare, Rob. βγ. — idque ita, d (Rob.) itaque ita, R.Θ.T. Haec scriptura optimorum librorum e dittographia orta; Plinius scripsit itaque i. e. et ita, coll. 7, 3. 12, 75. 33, 39. 36, 104. — venit, Θ. — prodigiosa, K.

§ 180. frequentia, R.Θ.T.d. frequenter, r (codd. Barbari, Rob.) frequenti, βγ. — mortes, R.d (codd. Barbari, Rob.) mortis, Θ.T. Varia coniecit Barbar.; sed retinenda librorum scriptura, ita ut post v. atque excidisse putemus v. adeo (v. 36, 6. coll. Iano ad 35. p. 419.). Dicit Plinius memorabiles esse mortes repentinas, eoque magis, quod adeo frequentes sint, uti ipse statim infra explicat.

LIII. 54. In primis autem miraculò sunt atque frequen- 180
tia mortes repentinae hoc est summa vitae felicitas, quas
esse naturalis docebimus; plurimas prodidit Verrius, nos
cum delectu modum servabimus. Gaudio obiere praeter
Chilonem, de quo diximus, Sophocles et Dionysius Siciliae
tyrannus, uterque accepto tragicae victoriae nuntio, mater
illa Cannensi filio incolumi viso contra nuntium falsa,
pudore Diodorus sapientiae dialecticae professor, lusoria
quaestione non protinus ad interrogationem Stilponis disso-
luta. Nullis evidentibus causis obiere dum calciantur ma- 181
tutino duo Caesares, praetor et praetura perfunctus dicta-
toris Caesaris pater, hic Pisis exanimatus, ille Romae; Q. Fa-
bius Maximus in consulatu suo pridie kalend. Ianuarias,
in cuius locum C. Rebilus paucissimarum horarum consu-
latum petiit; item C. Volcatius Gurgus senator, omnes adeo
sanj atque tempestivi ut de progrediendo cogitarent; Q. Ae-
milius Lepidus iam egrediens incusso pollice limini cubiculi;
C. Aufustius egressus cum in senatum iret, offenso pede in 182
comitio; legatus quoque qui Rhodiorum causam in senatu
magna cum admiratione oraverat in liminae curiae protinus
expiravit progredi volens; Cn. Bebius Tamphilus praetura
et ipse functus, cum a puero quaesisset horas; Aulus Pom-
peius in Capitolio, cum deos salutasset; M. Iuventius
Thalna consul, dum sacrificat; C. Servilius Pansa, cum
staret in foro ad tabernam hora diei secunda in Publium

— haec est, Pint. — cum delectu, R. dilectum, d. — servabimus, d. servavimus, R. servamus, r (Rob.) — diximus § 119. — Siciliae, R²d². Omitt. R¹d¹. — tyrannus, om. R¹. — traciae, d. — mater, Rd. mater pugna, βγ. — illa Can-
nensi, R²d. ille annensi, R¹. — incolumi, R¹. incolumis, R². incolume, d. —
reviso, θ. — nuntium falsum, Rd. falsum nuntium, βγ. — delectae, r. —
luxuriae, r. — interrogationem, R². interrogatione, R¹. interrogationes, dβγ. —
Stilbonis, R. tilbonis, d.

§ 181. obicere, d¹. — praetura perfunctus, Rd (codd. Gal.) P. R. functus, r.
— hipisis, R. hippasis, r. — exanimatus, R. exan. est, θTdr. — Or///bilus,
R. Orbilius, θ. Oreilius, T. Orabilius, Sr. more illius, d. Ex vestigiis codicum
nomini Rebilus iam in β restituto ego praenomen C. addidi. — Gurgus, R. —
senator, om. d¹. — cubiculo, d. cubili, Rob.

§ 182. C. Aufustius, RθTd. Caufustius, Rob. Caustitius, r. C. Aufidius, β.
— oraverat, R. eruerat, d. concionaverat, r (Rob.) — Tamphilus, Hard. Pam-
philus, d. Pampilus, R. — praefectura, d. — M., Hard. M., Rdβ. — Thalna,
RθTdr. Talva, β. Vid. Valer. Max. IX. 12, 3. — sacrificat, Rd. sacrificaret,
βγ. Ex illa codicum scriptura apparet pro cum legendum esse dum, ut statim
infra aliquoties; itaque hoc reposui. — secunda, d. ad secundam, Rθr.

fratrem innixus; Bebius iudex, dum vadimonium differri iubet; M. Terentius Corax, dum tabellas scribit in foro; nec non et proximo anno dum consulari viro in aurem dicit eques Romanus ante Apollinem eboreum qui est in foro Augusti; super omnis C. Iulius medicus dum inunguit, specillum per oculum trahens; Aulus Manlius Torquatus consularis, cum in cena placentam adpeteret; L. Tuccius medicus Valla, dum mulsi potionem haurit; Ap. Saufeius e balineo reversus, cum mulsum bibisset ovomque sorberet; P. Quintius Scapula, cum apud Aquilium Gallum cenaret; Decumus Saufeius scribe, cum domi suae pranderet. Cornelius Gallus praetorius et T. Haterius eques Rom. in venire obiere et quos nostra adnotavit aetas duo equestri ordinis in eodem pantomimo Mystico, tum forma praecellente. Operosissima tamen securitas mortis in M. Ofilio Hilare ab antiquis traditur. Comoediarum histrio is cum populo admodum placuisset natali die suo conviviumque haberet, edita cena caldam potionem in pultario poposcit simulque personam eius diei acceptam intuens coronam e capite suo in eam transtulit, tali habitu rigens nullo sentiente, donec adcubantium proximus tepescere potionem admoneret. Haec felicia exempla, at contra miseriarum innumera. L. Domitius clarissimae gentis apud Massiliam victus, Corfini captus ab eodem Caesare, veneno poto propter

fratrem, R d. Pansam fratrem, $\beta\gamma$. — innixus est, d. — dum, θ T d r. cum, R $\beta\gamma$. — vadimonium, R θ . babilium, T d. babilonium vadimonium, r. — differre, r. scriberet, r.

§ 183. et, d. ex, R. — per oculum, om. d¹. — trahens Aulus, r. trahensiu, R. trahens iam, θ . trahens ///, d. trahens, T. trahens; iam L., β . — Tuccius, Hard. Tuctius, codd. Torrent. ad Horat. epp. I. 15, l. i. tutius, R. Tuntius, θ . Tuscius, T d. Tunctius, r. Ductius, K. Tuncius vel Tuncius, codd. Hard. Cinthius, Rob. Dictius, Pint. Tucius, Torrent. Durius, β . — medicus Valla, R θ T d (Rob.) Valla medicus, $\beta\gamma$. medicus, calidam, Hard. Locis corruptis, ut in quo nonnulla exciderint, cum Plinius ita fere scripsisse videatur: L. Tuccius medicus dum . . . Valla dum, oculis librarii ab una particula ad alteram transcurrentibus. — Ap. Saucipeius, R. Appius Aupsius, d. — e, R θ T d r. cum a, $\beta\gamma$. — valineos, d. — cum, θ T r. eum, d. Omitt. R $\beta\gamma$. — Quilium Gallum, d.

§ 184. T., ita Valerius Max. IX. 12, 8. V., R θ T d. Q., Hard. γ . — Haterius, Hard. ex Valerio Maximo. Aetherius, θ β . Hectierius, R. Heterius, T d. Velthius, r (Rob.) — pantomimo, R². pantomimum, B¹. pantominum, d. — Mystico, T. histao, R¹. histico, B². ystico, d. mythico, $\beta\gamma$. Mithaeca, Salmas. ad hist. Aug. p. 504. b. C. Mysticus nomen proprium ex inscriptione ap. Boeckh. corp. T. I. nr. 268, 29. laudavit L. Dindorf. in Stephani thesauro. — tum, om. r. — Ofilo, r. Filio, R (prius o erasum.)

taedium vitae, postquam biberat omni ope ut viveret admissus est. Invenitur in actis Felice russei auriga elato in rogam eius unum e faventibus iecisse sese, frivolum dicta; ne hoc gloriae artificis daretur, adversis studiis copia odorum corruptam criminantibus. Cum ante non multo M. Lepidus nobilissimae stirpis, quem divorti anxietate diximus mortuum, flammae vi e rogo eiectus recondi propter ardorem non potuisset, iuxta sarmentis aliis nudus crematus est.

LIV. 55. Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris instituti; terra condebantur; at postquam longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc institutum. Et tamen multae familiae priores servavere ritus, sicut in Cornelia nemo ante Sullam dictatorem traditur crematus, idque voluisse veritum talionem eruto Gai Mari cadaverē. Sepultus vero intellegatur quoquo modo conditus, humatus vero humo contextus.

LV. 56. Post sepulturam variae manum ambages. Omnibus a suprema die eadem quae ante primum, nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut animae quam ante natalem. Eadem enim vanitas in futurum etiam se propagat et in mortis quoque tempora sibi vita mentitur alias immortalitatem animae, alias transfigurationem, alias sensum inferis dando et manis colendo deumque faciendo qui iam

§ 185. *histrio is, θ. istri is, R. ystriis, d. histrius, r. histrione. Is, β. — natale, R. — enita, d. — potionem, om. Lips. elect. 1, 4. — pultuario, R. poposcit in pultorio, d. — simul, d. — e, om. d. In R. omissum videtur. — capiti, d. — ea, d. — gens, R. — te poscere, R. deposcere, d.*

§ 186. *Cornifi, R¹d². Cornifici, R²d¹. — potato post, r. — ope, R. opere, dry. — annixus, β. — russei, R. rusei, d. russato, βγ. Lectio codicum retinenda videtur, ita ut, quod facillime suppleri poterat, coloris suppleatur. — sese, R. se, θ. Om. d. — a diversis, r. — corrumpum, R. correptum, K. — Lepidus, om. R. — divorti, Pint. diverti, R θ T d r. deverti, S. ingenii, K. eventii, β. Add. Freinsheim. ad Flor. III. 23, 7. — diximus § 122. Flamminiae viae, r. — de, d. — potuisset, d². potuisse, R d¹.*

§ 187. *post, R. — multae familias, R (codd. Gel.) multifarie, d. — Cornelianam, d. — eruto, θ T d. ab eruto, Hard. prob. Drakenb. ad Liv. 23, 6. coll. Hand. Tursell. 1, 61. ob erutum — cadaver, K. — G., R. Omitt. T d. — vero, R θ T d² K. Omitt. d¹ β. — intelligatur, R T d. intelligitur, Rob. βγ. — contextus, R (Rob.) tectus, T d. Ceterum Sepultus — contextus spuria habet Pint.*

§ 188. *variae, R T d. aliae, S θ (Rob.) aliae atque aliae, β. — primum si verum est, offendit sane propter suprema die; excusari tamen posse intelligo. — unitas, Rob. — tempore, r (Rob.) — sibi, R S T d r. ipsa sibi, Rob. βγ. — vita, θ Tr (codd. ap. Oudend. ad Appul. met. p. 284., Rob.) vitam, R d βγ. Vid. ad 35, 165.*

etiam homo esse desierit, ceu vero ullo modo spirandi ratio ceteris animalibus distet aut non diuturniora in vita multa reperiantur, quibus nemo similem divinat immortalitatem. Quod autem corpus animae per se? quae materia? ubi co- 189 gitatio illi? quomodo visus, auditus? aut qui tangit? quis usus eius? aut quod sine his bonum? quae deinde sedes quantave multitudo tot saeculis animarum velut umbrarum? Puerilium ista deliramentorum avidaeque numquam desinere mortalitatis commenta sunt. Similis et de adservandis corporibus hominum ac reviviscendi promissa Democrito vanitas, qui non revixit ipse. Quae, malum! ista dementia est 190 iterari vitam morte, quaeve genitis quies umquam, si in sublimi sensus animae manet, inter inferos umbrae? Perdit profecto ista dulcedo credulitasque praecipuum naturae bonum, mortem, ac duplicat obituri dolorem etiam post futuri aestumatione. Etenim si dulce vivere est, cui potest esse vixisse? At quanto facilius certiusque sibi quemque credere, specimen securitatis antegenitali sumere experimento!

LVI. 57. Consentaneum videtur; priusquam digrediamur 191 a natura hominum, indicare quae cuiusque inventa sint. Emere ac vendere instituit Liber pater; idem diadema re-

etiam, om. d'. Sensus loci: „qui iam (i. e. per mortem) vel homo esse desierit.” Errat Hand. Tursell. 2, 574. — *esse homo*, d. — *vero*, Rd² (codd. Barbari, Rob.) Om. d'. — *ratio*, RT d r (Rob.) *ratio homini a*, βγ. — *non*, om. d. — *multa in vita*, Rob.

§ 189. Quod — *materia*, RT d. Quae autem corporis prosequitur materiam, K. Quod autem corpus animae persequitur materiam, β. — *qui tangit*, RT d. *quis tangit*, r. *quid agit*, β. — *quis*, Rd. *qui*, βγ. — *visus*, d. — *stat*, d. — *deliramentorum*, R². *delinimentorum*, R¹. *delinimentorum*, Pint. Θγ. *elementorum*, ST d. — *desinere*, d. — *observandis*, R. — *aut*, d. — *promissa*, Rob. *promisso*, Rd. — *vanitas revixit*, ipsoque malo ista, r. — *ipse*, R. *ipsum*, d. Om. Rob.

§ 190. Quae malum — *est*, R (codd. Barbari.) Quae malum stat dementi ast, d. — *morte*, codd. Barbari. *mortem*, R. *mortemque*, d r. — *quaeve genti quies*, R. *vegenti quis*, d. *interea quies nunquam*, r. — *sit*, d. — *in sublimi*, d. *in sublime*, B Θ. *sublime*, r. — *ac duplicat*, R. *adduplicat*, d. — *obituri dolorem*, Pint. *obituri dolorem*, R Θ. *obitus hi*, T. *obitu sit*, d'. *obitus hui*, d². *obitus*, si *dolere*, βγ. — *aestimatione*, T d. *aestimatione*, R. *estimationem invenit*, Rob. *aestimatione evenit*, βγ. — *vire*, R. — *est*, R Θ. Omitt. d (Rob.) β. — *tertiusque*, R. — *specimen*, R Θ T d (Rob.) *ac specimen*, βγ.

§ 191. *videtur*, om. d'. — *cuiusque*, R. a quocumque, T d. *cuiusque scientia*, r (codd. Barbari, Rob.) — *sint*, R Θ T d (Rob.) *sunt*, codd. Barbari, β. — *aut*, R. — *illud*, Rob. — *regium*, R Θ T d (Rob.) *regum*, β. — *et*, R² d. *aut*, R¹. — *et panem conficere*, K. — *et alia in*, R (Rob.) *via alia in*, T d. *Italia et*, β. — *putaverunt*, d.

§ 192. *Assyriis*, Perizon. origg. Babyl. p. 10., R. *Assyrias*, d (Rob.) βγ. —

gium insigne et triumphum invenit; Ceres frumenta, cum antea glande vescerentur; eadem molere et conficere in Attica et alia in Sicilia, ob id dea iudicata; eadem prima leges dedit, ut alii putavere, Rhadamanthus. Litteras semper arbitror Assyriis fuisse, sed alii apud Aegyptios a Mercurio, ut Gellius, alii apud Syros repertas volunt; utique in Graeciam intulisse e Phoenice Cadmum sedecim numero, quibus Troiano bello Palameden adiecisse quattuor hac figura ΘΞΦΧ, totidem post eum Simoniden melicum ΖΗΨΩ, quarum omnium vis in nostris recognoscitur. Aristoteles x et viii priscas fuisse ΑΒΓΔΕΖΙΚΑΜΝΟΠΣΤΥΦ et duas ab Epicharmo additas ΘΧ quam a Palamede mavolt. Anticlidides in Aegypto invenisse quendam nomine Menon tradit xv m annorum ante Phoronea antiquissimum Graeciae regem idque monumentis adprobare conatur. E diverso Epigenes apud Babylonios dcccxx m annorum observationes siderum coctilibus laterculis inscriptas docet, gravis auctor in primis, qui minumum Berosus et Critodemus, ccccxo m. Ex quo adparet aeternus litterarum usus; in Latium eas attulerunt Pelasgi. Laterarias ac domum constituerunt primi Euryalus et Hyperbius fratres Athenis; antea specus

a Mercurio ut, R. *emergerii* ut, d. ut *Mercurius* et, Rob. — utique, Rob. *virique*, R¹. *easque*, R². *utrique*, Bochart. geogr. sacra p. 449., Td. — intulisse, Rd (cod. d. Gel.) *attulisse*, Tr (Rob.) — *Palameden*, R. — *hac*, om. d¹. — *HYΦΧ*, L. *NYΦΧ*, Rd (Rob.) — *eum*, R (Rob.) Omitt. Td. — *melicum*, R². *medicum*, R¹ Tdr. — *ΥΞΘΘ*, R. *ΥΞΘΘ*, d. *ΥΞΘΘ*, Rob. Ex his vestigiis codicum coll. Victorin. art. gramm. p. 1944. *ΥΞΘΘ* scribendum esse aliquis putet; nihil tamen in loco graviter corrupto mutare sum ausus, cum, quancumque scripturam probamus, in difficultates prorsus inextricabiles incidamus; v. Franz. elem. epigr. p. 13. — *quantum*, R. — *A—Φ* omitt. Rd. Nonnulla hic mutant Scaliger. ad Euseb. chron. p. 21. et Petit. obs. II. 1. p. 145. — *ΘΧ*, omitt. Rd. — *mavolt*, R¹. *mavult*, R². *maluit*, d.

§ 193. *Menon*, RTd. *Menona*, β, quod probat Iacobs. *verm. Schrift*. 4, 68. cogitans de Memnone. — *annorum*, RTθ. *annis*, dβγ. Cum ex illa optimorum librorum scriptura, tum ex ipsa loci natura ego addidi *M*, in quod iam Wesseling. ad Anton. itiner. p. 329. incidit *ΧV* scribens. — *Phoronea*, RθTd. *Phoroneum*, βγ. — *regem Graeciae*, d. — *M*, addidit Perizon. p. 13., om. Rdβ. — *Verosus*, R. — *CCCCXC*, RθTd. *CCCCXXX*, β. — *M*, addidit Periz. Om. Rdβ. Post ipsum numerum habent *annorum* βγ, quod om. Rd. Ceterum de toto h. l. vid. Bayl. diction. hist. et crit. 1, 414. et Ideler. mathem. chronol. 1, 215—218. — *apparet*, R². *appare*, d¹. *appareret*, R¹θTd². — *aeternus* — *usus*, Rd. *aeternum* — *usum*, θγ. — *eas attulerunt*, R². *erattulerunt*, Rd.

§ 194. *Laterarias ac domum*, RTd. *laterarias*. *Domum*, r (Rob.) *latericias domos*, K. *Laterarias ac domos*, β. — *primum*, Rob. — *Agrolas*, Reines. var. lect. 2, 7. p. 169. et Müller. de Orchom. p. 440. — *fratres Athenis antea*, r.

erant pro domibus. Gellio Toxius Caeli filius lutei aedifici inventor placet, exemplo sumpto ab hirundinum nidis. Opipidum Cecrops a se appellavit Cecropiam quae nunc est Athenis. Aliqui Argos a Phoroneo rege ante conditum volunt, quidam et Sicyonem, Aegyptū vero multo ante apud ipsos Diospolim. Tegulas invenit Cinyra Agriopae filius et 195 metalla aeris, utrumque in insula Cypro, item forcipem, martulum, vectem, incudem; puteos Danaus ex Aegypto advectus in Graeciam quae vocabatur Argos Dipsion; lapidinas Cadmus Thebis aut, ut Theophrastus, in Phoenice; Thrason muros; turris, ut Aristoteles, Cyclopes, Tiryntii, ut Theophrastus; Aegyptii textilia, inficere lanas Sardibus 196 Lydi, fusos in lanificio Closter filius Arachnae, linum et retia Arachne, fulloniam artem Nicias Megarensis, sutrinam Tychius Boeotius. Medicinam Aegyptii apud ipsos volunt repertam, alii per Arabum Babylonis et Apollinis filium, herbariam et medicamentariam a Chirone Saturni et Phillyrae filio. Aes conflare et temperare Aristoteles Lydum 197 Seythen monstrasse, Theophrastus Delan Phrygem putant, aerariam fabricam alii Chalybas, alii Cyclopes, ferrum Hesiodus in Creta eos qui vocati sunt Dactyli Idaei. Argentum invenit Erichthonius Atheniensis, ut alii, Aeacus, auri metalla et flaturam Cadmus Phoenix ad Pangaeum mon-

Toxius, R^ΘTd. *Taxius*, Rob. *Doxius*, βγ. — *Caelii*, K. — *nidis*, R^{dum}, d. — *est*//// *Athenis*, R. *est Athene*, Rob. *est Athenae*, r. *eithar Athenis*, d. *est arx Athenis*, βγ. — *vero*, R^Θd. Om. β.

§ 195. *Regulas*, r (Rob.) — *Agriopae*, L². *Agricolae*, RL¹Tdr (Rob.) — *aeris*, R. *et aes*, d. — *martulum*, Achilles Statius in Gruteri lamp. 2, 886., R^Θdr (Rob.) *martellum*, T. *marculum*, β. — *qua*, Barbar. et Unger. parad. Theb. 1, 306. — *lapidinas*, Td. *lapidicinas*, R^Θ (Rob.) — *aut ut Theophrastus*, Rd (codd. Barbari.) *Archeophrasius*, r. — *Tiryntii*, codd. Gel. *Tipintii*, Rd.

§ 196. *textilia*, Rob. *qui extilia*, R. *qui ex Italia*, d. — *inficere*, R^ΘTdr (Rob.) — *Closter*, d¹. — *Arachnae*, θ (Leid. antiquiss. ap. Oudend. ad Appal. met. p. 96.) *Arachne*, R (Rob.) *Anacrie*, Td. *Arachnes*, βγ. — *sutrinam*, T. *sutrinan*, Rd. *sutoriam*, Rob. — *Tychius Boeotius*, Harđ. *tibus Boeotius*, RT^Θd. *Boetius*, Rob. *Boethius*, β. — *Babylonis* vix sanum et aut *Babylones* aut *Babylonidis* scribendum. — *Phyllirae*, β.

§ 197. *Seytin*, Td. *Scitham*, Rob. — *Delan*, ita nos scripsimus. *Delam*, Rdβγ. *Delam*, K. — *putant*, R^ΘTd. *putat*, βγ. — *creta eos*, L². *Creteos*, RL¹d. — *dactylii*, Dein, d. — *Aeacus*, Rd (codd. Gel.) *Caecacus*, codd. Turneb. adv. 21, 9. *Ceacus*, Rob. — *flaturam*, R^Θ (Rob.) *conflaturam*, dβγ. — *Itonus*, Grot. ad Lucan. 6, 402. *Ianos*, Oudend. ibidem. *Cotos*, Unger. parad. Theb. 1, 300. coll. Muncker. ad Hygin. fab. 274. — *aut*, RTd. *et*, βγ. — *Eaelis*, RTd.

tem, ut alii, Thoas aut Eacis in Panchaia aut Sol Oceani filius, cui Gellius medicinae quoque inventionem ex melle adsignat; plumbum ex Cassiteride insula primus adportavit Midacritus. Fabricam ferream invenere Cyclopes, figlinas 198 Coroebus Atheniensis, in iis orbem Anacharsis Scythes, ut alii, Hyperbius Corinthius, fabricam materiariam Daedalus et in ea serram, asciam, perpendiculum, terebram, glutinum, ichthyocollam, normam autem et libellam et tornum et clavem Theodorus Samius, mensuras et pondera Phidon Argius aut Palamedes, ut maluit Gellius, ignem e silice Pyrodes Cilicis filius, eundem adservare ferula Prometheus; vehiculum cum quattuor rotis Phryges, mercaturas Poeni, 199 culturam vitium et arborum Eumolpus Atheniensis, vinum aquae misceri Staphylus Sileni filius, oleum et trapetas Aristaeus Atheniensis, idem miella; bovem et aratrum Buzyes Atheniensis, ut alii, Triptolemus; regiam civitatem Aegyptii, popularem Attici post Theseum. Tyrannus pri- 200 mus fuit Phalaris Agraganti; servitium invenere Lacedaemonii; iudicium capitis in Areopago primum actum est. Proelium Afri contra Aegyptios primi fecere fustibus quos vocant phalangas. Clipeos invenerunt Proetus et Acrisius inter se bellantes sive Chalcus Athamantis filius, lorica Midias Messenius, galeam, gladium, hastam Lacedaemonii,

Aechis, *Θ. Euclerus*, Unger. — quoque, om. d'. — ex melle, r (Rob.) et Metellus, R. ex mellis, Td. et mellis, β. — assignat, Rob. signat, R Td. signas, *Θ.* — Melicartus vel Melicartus, Bochart. geogr. sacra p. 651. Midas Phrygius, Hard.

§ 198. ferream, R Θ Td. ferrariam, β. — alii, Theophrast. ap. schol. Pindar. Ol. 18, 27. — Hyperbius, R Θ. Hyperbilius, d. Hyperbios, β. — fabricam materiariam, R (Rob.) fabricas materiam, Td. fabricam materiariam, K β. — serram asciam, R². serram artiam, R¹. serra marciam, d. — ichthyocollam, Bernsd. R. lithocollam, Tdr (codd. Gel., Rob.) — normam, fornem autem, K, ubi Dalec. forcipem legit. — Phido, β. — Argius, R T. Asgius, d. Argivus, β γ. — Ciricis, R. — et eundem, Rob. — ferula, R Td. ferulam, Rob. in ferula, β γ.

§ 199. culturam, R Θ Td. culturas, Rob. β γ. — vitum, d. — aquae, R. aque, Rob. aqua, d β γ. — Staphinus, Rob. — Sileni, codd. Gel. Siteni, R d. Sitheni, Rob. Silethi, K. — rapetas, d. — Aristeus, Rob. — Cyrenensis, Pint. — Buzyes, codd. Gel. Bytyges, *Θ* (cui vel Buziges suprascriptum.) Biziges, d. Biziges, R. Briges, K.

§ 200. Agraganti, R d. Agrigentinus, Rob. Agrigenti, β γ. — invenere, Rob. inherere, R d. invohere, T. — Areopago, R Θ dr. Ariopago, Rob. β. — primi, R Θ Td. primum, β. — phalangas, d. — Acrisius, vid. Apollodor. II. 2, 2. Acrisius, R d (Rob.) — se bellantes, R. rebellantes, d. — Chalcus, R. — Messenium, d.

ocreas et cristas Cares. Arcum et sagittam Scythæ Iovis 201
 filium, alii sagittas Persen Persei filium invenisse dicunt,
 lanceas Aetolos, iaculum cum ammento Aetolum Martis
 filium, hastas velitaris Tyrrenum, pilum Penthesileam
 Amazonem, securim Pisaeum, venabula et in tormentis
 scorpionem Cretas, catapultam Syrophoenicas, ballistam et
 fundam, aeneam tubam Pisaeum Tyrrenum, testudines Ar-
 temonem Clazomenium; equom qui nunc aries appellatur in 202
 muralibus machinis Epeum ad Troiam, equo vehi Bellerophontem,
 frenos et strata equorum Pelethronium, pugnare ex equo
 Thessalos qui Centauri appellati sunt habitantis secundum Pelium montem.
 Bigas prima iunxit Phrygum natio, quadrigas Erichthonius; ordinem exercitus, signi dationem,
 tesseras, vigilias Palamedes invenit Troiano bello, inducias Lycaon,
 foedera Theseus; auguria ex avibus Car a quo Caria ap- 203
 pellata, adiecit ex ceteris animalibus Orpheus, haruspicam Delphus,
 ignispicia Amphiaræus, extispicia avium Tiresias Thebanus,
 interpretationem ostentorum et somniorum Amphictyon, astrologiam Atlas
 Libyæ filius, ut alii, Aegyptii, ut alii, Assyrii; sphaeram in ea Milesius
 Anaximander, ventorum rationem Aeolus Hellenis filius; musicam Amphion, 204
 fistulam et monaulum Pan Mercuri, obliquam tibiam Midas in Phrygia,
 geminas tibias Marsyas in eadem gente, Lydios modulos Amphion,
 Dorios Thamyris Thrax, Phrygios Mar-

§ 201. *Iovis filius*, T. — *Aetolios*, R d. — *amentum ferunt invenisse*, Ambros. I II. (Rob.) — *pilumque*, β. Id. arripiens Heyn. in novis commentt. Gotting. 7, 41. infra *Pisaeum* delet, Müller. contra de Etruscis 1, 395. aut *pilum* delendum aut signa nominis alicuius omissi post illud ponenda, nomen *Pisaeum* autem delendum censet. Vulgatæ lectioni assentitur etiam Boswellii codex ap. Ulitium ad Grat. cyneg. 108.; sed eam interpolatam esse multa docent. — *Pisaeum*, β. — *Syrophoenicas*, R θ ST d (Ambr. I II.) *Syros*; *Phoenicas*, β. — *eniabam*, d. — *Pisaeum*, β.

§ 202. *Epeum*, d. *Saepeum*, R. *Epeum primum*, Rob. *primum Epeum*, r. — *appellati sunt*, R (Rob.) *sunt appellati*, T d. — *prima*, RT θ d. *primum*, Rob. β. — *specularum*, RT d r (Rob.) *specularem*, β. — *Lycaon*, RT K d (Rob.) *Lycaon*, eodd. Gel. β.

§ 203. *Chara ex quo*, Rob. — *aruspica*, R d. *aruspica*, θ. *auruspica*, T. *aruspicium*, Rob. β. — *Amphiaræus extispicia*, R². *Amphiaræus*, *auspicia*, β γ. Omitt. R¹ T d. *Amphiaræus* aut *Tiresias*, Pint. — *sphaeram*, vid. 2, 31. *speram* neam, R¹. *speram mineam*, R². *speraminea*, d. *spiramina*, r.

§ 204. *fistulam* — *Mercurii*, R d. *fistulam et monaulon Mercurius*; r. *fistulam Pan et monaulum Mercurius*, Rob. — *Thamyris*, ita nos scripsimus; v. infra. *Thamyras*, R d β γ. — *ut alii Linus ut alii Orpheus*, T d. — *septem chordis* — *additis*, θ. *septem chordis additis*, R d β γ. — *addit*, R. *adiecit*, T d. — *Citharam*, ST.

syas Phryx, citharam Amphion, ut alii, Orpheus, ut alii, Linus; septem chordis primum cecinit in ad III primas additis Terpander, octavam Simonides addidit, nonam Timotheus. Cithara sine voce cecinit Thamyris primus, cum cantu Amphion, ut alii, Linus; citharoedica carmina composuit Terpander; cum tibiis canere voce Troezenius Ardalus instituit. Saltationem armatam Curetes docuere, Pyrrichen Pyrrus, utramque in Creta. Versum heroum Pythio 205 oraculo debemus. De poematum origine magna quaestio est; ante Troianum bellum probantur fuisse. Prosam orationem condere Pherecydes Syrius instituit Cyri regis aetate, historiam Cadmus Milesius, ludos gymnicos in Arcadia Lycaon, funebris Acastus Iolco, post eum Theseus in Isthmo, Hercules Olympiae athleticam, Pythus pilam luseriam, Gyges Lydus picturam Aegypti, et in Graecia Euechir Daedali cognatus, ut Aristoteli placet, ut Theophrasto, Polygnotus Atheniensis. Nave primus in Graeciam ex Ae- 206 gypto Danaus advenit; antea ratibus navigabatur inventis in mari rubro inter insulas a rege Erythra. Reperiuntur qui Mysos et Troianos priores excogitasse in Hellesponto putent, cum transirent adversus Thracas. Etiamnunc in Britannico oceano vitiles corio circumsutae fiunt, in Nilo ex papyro et scirpo et harundine. Longa nave Iasonem pri- 207 mum navigasse Philostephanus auctor est, Hegesias Paralum, Ctesias Semiramim, Archemachus Aegaeonem, biremem

— *Thamyris*, R. *Θ.* *Thamiaris*, T. *Thamyris*, d. *βγ.* — *citharoedica*, R. (codd. Gel.) *citharnedica*, d. *cithara edita*, K. — *Ardalus*, Hard. *Dardanus*, R. d. (Rob.) *β.* — *Pyrrichus*, Kramer. ad Strabon. 10. p. 480.

§ 205. *heroum*, *Θ.* *eroum*, R². *oreum*, R¹. *heroicum*, d. (Rob.) *βγ.* — *habemus*, r. (Rob.) — *est*, omitt. Tr. (Rob.) — *probatur*, d. — *prorsam*, T. — *tempore Cyri regis*, r. (Rob.) — *Iolco*, *Θ*. T. *cole*, R. *io leo*, d. *in Iolco*, *β.* — *Sisyphus in Isthmo*, Pint. — *Pitus*, R. *Picus*, *Θ.* — *Gyges Lydus*, *Θ.* *Gyges Ludus*, R. d. *γ.* *Gyges Lidius*, R². *Gyges Lydius*, *β.* *Cyges luctus*, T. *Cynges Lyctius*, Pint. *Locus corruptus*. — *Aegypti*, et *in Graecia*, *Θ.* *Aegyptie et in Graecia*, T. *Aegyptie in Graecia*, R. *Aegyptie in Graecie*, d. *in Aegypto*, *in Graecia vero*, *βγ.* — *Euechir*, codd. Gel. *Euechirae*, *Θ.* *vehirre*, R. T. d. — *ut*, om. R. — *Aristotiles*, d. — *ut*, om. d.

§ 206. *Navem primus in Graecia* — *Danaus adinvenit*, r. (Rob.) *in Graeciam* — *advenit*, K. — *antea*, R. T. *Θ* d. r. (Rob.) *ante*, *β.* — *cratibus*, Heins. adv. p. 400. — *in*, om. R. — *Etiamnunc*, R². *Etiamnum*, R¹ d. — *atiles*, R. — *ac scirpo*, d.

§ 207. *Egeas*, d¹. *Etesias*, d². — *Ctesias Semiramim*, *Θ.* *Ctesias open'* *μυρά*, R. *cetesia sapanus miramin*, d. *Ctesias Somiram*, *Sophanus Semiramim*, *β.* *Fon-tem erroris aperuit Reines. var. lectt. 2, 7. p. 169.* — *Archemachus*, R. *Archeachus*, *Θ.* *Acheacus*, d. *Nacheacus*, T. *Antinachus*, K. *Archimachus*, *β.*

Damastes Erythraeos fecisse, triremem Thucydides Aminoclen Corinthium, quadriremem Aristoteles Carthaginiensis, quinquere-
 mē Mnesigiton Salaminios; sex ordinum Xenagoras 208
 Syracusios, ab ea ad decemremem Mnesigiton Alexandrum
 magnum, ad XII ordines Philostephanus Ptolemaeum Soterem,
 ad quindecim Demetrium Antigoni, ad XXX Ptolemaeum
 Philadelphum, ad XL Ptolemaeum Philopatorem qui Try-
 phon cognominatus est. Onerariam Hippius Tyrius invenit,
 lembum Cyrenenses, cymbam Phoenices, celetem Rhodii,
 cercyrum Cyprii; siderum observationem in navigando Phoe- 209
 nices, remum Copae, latitudinem eius Plataeae, vela Ica-
 rus, malum et antennam Daedalus, hippagum Samii aut
 Pericles Atheniensis, tectas longas Thasii; antea ex prora
 tantum et puppi pugnabatur. Rostra addidit Pisaeus Tyr-
 renus, ancoram Eupalamus, eandem bidentem Anacharsis,
 harpagones et manus Pericles Atheniensis, adminicula gu-
 bernandi Tiphys. Classe princeps depugnavit Minos. Ani-
 mal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus
 bovem.

Demasthenes, K. — Thucydides 1, 13., ubi v. intpp. — Aminoclen, R.d. Aminoclem, βγ. — quinquere-
 mē, R.d. quinquere-
 mē instituit, β. — Mnesigiton, R. Nesigiton, θ. Nesicton, d². Sicton, d¹. Nesichthon, β. — Salaminios, d. Salaminios, R.β.

§ 208. Xenagoras, d. Zenacoras, R. — Syracusios, d. Syracusius, R.β. — Mnesigiton, T. Nesigiton, R.θ d. Mnesigeton, Hard. Mnesigethon., β. Ab hac voce magna in β regnat perturbatio, ita ut verba ad XII ordines et quae eiusdem generis sequuntur semper ad praecedentia referantur, deinde Philostephanus Pt. Soterem ad quindecim interpungatur. Causa huius erroris fuit, quod in edd. vett. β verbis cognominatus est substituantur verba ad L, quae omittunt cum alii codices, tum RT d. Hanc pravam interpunctionem auctoribus illis codicibus emendavit Hard. — magnum, R.d. magnum ferunt instituisse, βγ. — Philopatore-
 rem, om. d¹. — cumbam, R. — celetem, R.θ dr. celeten, codd. Turneb. adv. 29, 18. celocem, β. — cercyrum, R² d. cescyrum, R¹. cercuron, β. cercurum, γ.

§ 209. rerum, d. — eius, R. navium, K. Om. d. — Plataeae, Barbar. R. Plate, d. Plato, Rob. — Icarus, ut suppositivum delet Gesner. chrestom. p. 601. — hippagum, ST. hippegum, R.d. hypagum, Barbar. — Samii, codd. Gel. Dami, R.d. Damia, T. Damias, S. — Piseus, β₁ — Tyrrhenius, Pint. R. Tyrrheni, θ d (Rob.) β. Etiam hanc vocem et sic deinceps omnia subiecta ad sequentia refert β; emendaverat iam Pint. — idem, d. — harpagones, R.d. harpagonas, βγ. — aut, Pint. — Tiphys. Classe, Rob. tipl////trasse, R. typlicasse, d.

§ 210. Ionum, d. Ione, R. Om. Hotomann. opp. III. p. 6. et Rob. et omnium, Petit. obs. 2, 1. p. 141. — uteretur, R. — sint, R.θ T d. sunt, βγ. — Delphica, R.d. Delphica tabula, βγ. — dicatio, R. — Ναυσικαδότης-χόρυ. Hanc inscriptionem mutilam ego dedi, ea tantum exhibens, quae ex codd. iam ab aliis recte eruta videntur, reliqua acutioribus enucleanda permittens. Scilicet R habet: ΑΔΥΙΚΑΤΗΚΑΝΕΘΕΤΟΤΝΔΙΟΚΟΡΝΤΔΝΑΣΡΑΤΑΝΝΑΘΞΙΟΔΑΤΟΝΟΝΟΝΑΕ, d vero: ΔΔΥΙΚΑΤΗΚΑΘΕΕ et IN ΔΙΟΙΗ ΔΙΟΚΟΡΗΝΔ ΕΚΑ ΘΑΝΝΑΔΕΞΙΟΔΙΟΝΟΝΑΕ. Et Scaliger. quidem ad Euseb.

LVII. 58. Gentium consensus tacitus primus omnium 210
conspiravit ut Ionum litteris uterentur.

LVIII. Veteres Graecas fuisse easdem paene quae nunc
sint Latinae indicio erit Delphica antiqui aeris quae est
hodie in Palatio dono principum Minervae dicata in biblio-
theca cum inscriptione tali: ΝΑΥΣΙΚΡΑΤΗΣ ΑΝΕΘΕΤΟ ΤΗ
ΔΙΟΣ ΚΟΡΗ.

LIX. 59. Sequens gentium consensus in tonsoribus fuit, 211
sed Romanis tardior. In Italiam ex Sicilia venere post Ro-
mam conditam anno quadringentesimo quinquagesimo quarto,
adducente P. Titinio Mena, ut auctor est Varro; antea in-
tonsi fuere. Primus omnium radi cotidie instituit Africanus
sequens, divos Augustus cultris semper usus est.

LX. 60. Tertius consensus fuit in horarum observatione 212
iam hinc rationi accedens. Quando et a quo in Graecia re-
perta, diximus secundo volumine. Serius etiam hoc Romae
contigit. Duodecim tabulis ortus tantum et occasus nomi-
nantur, post aliquot annos adiectus est et meridies, accenso
consultum id pronuntiante, cum a curia inter rostra et Grae-
costasim prospexisset solem; a columna Maenia ad carce-

p. 111. coniecit: ΝΑΥΣΙΚΡΑΤΗΣ ΤΙΣΑΜΕΝΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΣ, Dalecamp. β, nescio unde, scripsit: Ναυσικράτης Τισαμένου Ἀθηναῖος κόρη καὶ Ἀθηνᾶ ἀνέ-
θηκεν, cui suffragatur Boeckh. corp. inscr. T. I. p. 6., Turneb. adv. 29, 18.
Ἀδουικράτης ἀνέθετο τῇ Διὶς κόρῃ δεκάτην, ἥδε δέξατο ἡδίων τήνδε, cui
subscribit priore in parte Broter., qui γ in altera refingit: τὴν δεκάτην διὰ δε-
ξιδὸν αἰῶνα, Müller. in *kleine Schriften* 1, 256. Ναυσικράτης ἀνέθετο τῇ Διὶς
κόρῃ, Welcker. in *Rhein. Mus. f. Philologie* 1836. IV. p. 422. Ναυσικράτης
ἀνέθετο τῇ Διὶς κόρῃ || τὰν δεκάταν, ἃ δὲ δέξατ' ἀδελφὴ νόφ, ubi quae insuper
acute addit vir doctissimus, iam ipse retractabit ob deletam vocem *tabula*; Ros-
signol. in *révue de philologie* nr. 2. p. 109—132. (sive in: *trois dissertations*. Paris.
1850. p. 1—55.) ΝΑΥΣΙΚΡΑΤΗΣ ΤΙΣΑΜΕΝΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΚΟΡΑΙ ΚΑΙ
ΑΘΗΝΑΙ ΑΘΑΘ ΑΚΣΙΟΘΕΙΣ ΑΤΟΝΟΝ ΔΕ, Godofr. Hermann. de-
nique in litteris ad me datis, cum ad eum apographa R^d misissem: Ναυσικρά-
της ἀνέθετο τῇ Διὶς κόρῃ || ἥδε καί, ὡ Παιδὶν, σοί, ἀλέξιε δι' ὁμόνας.

§ 211. Titinio, Hard. Thinnio, R^θ. Thinio, d. T^ccinio, βγ. Harduino suffra-
gatur Schneider. ad Varr. — Varro de re rust. II. 11, 10. — antea, R^θ. ante,
dβ. — intonsi, R. attonsi, d. — Primum, d. — sequens, ad sequentia refert β.

§ 212. in, d. Omitt. RT (Rob.) — observationem, R². — hinc, RTd. hic,
βγ. — ratione, RTd. An Plin. rationem scripsit? Vid. 16, 204. coll. Dra-
kenb. ad Liv. IX. 40, 19. — reperta diximus; pro hac vera vulgatae βγ scri-
ptura habent diximus repente R^d. — diximus, RTdr. diximus in, βγ. Vid. ad
36, 122. — secundo § 187. — hoc, R. hic, Td. — a curia, Pint. et Turneb.
adv. 29, 18. ex optimis libris. Addicit K. auguria, RSTd (Rigalt. ap. Salmas.
exerc. p. 457. a. F.) curio, β. — Graecostasim, Sabell. RST (Rigalt., codd.
Barhari et Turnebi.) Graecos casim, d. — solem, codd. modo dicti. talem solem,
β. — Maenia, R^d. Menia, ΘTKr (codd. Salmas.) Mevia, codd. Turnebi. ae-
nea, β. — ad arcem, Urlichs. in *N. Rhein. Museum* IV. 4.

rem inclinato sidere supremam pronuntiavit, sed hoc serenis tantum diebus usque ad primum Punicum bellum. Princeps 213 Romanis solarium horologium statuisset ante XII annos quam Pyrrho bellatum est ad aedem Quirini L. Papirius Cursor, cum eam dedicaret a patre suo votam, a Fabio Vestale proditur; sed neque facti horologii rationem vel artificem significat nec unde translatum sit aut apud quem scriptum id invenerit. M. Varro primum statutum in publico secun- 214 dum rostra in columna tradit bello Punico primo a M'. Valerio Messala consule Catina capta in Sicilia, deportatum inde post XXX annos quam de Papiriano horologio traditur, anno urbis CCCCLXXXI., nec congruebant ad horas eius lineae; paruerunt tamen ei annis undecentum, donec Q. Marcius Philippus qui cum L. Paulo fuit censor diligentius ordinatum iuxta posuit, idque munus inter censoria opera gratissime acceptum est. Etiam nunc tamen nubilo incertae 215 fuere horae usque ad proximum lustrum; tunc Scipio Nasica conlega Laenatis primus aqua divisit horas aequae noctium ac dierum idque horologium sub tecto dicavit anno urbis DXCv. Tamdiu populo Romano indiscreta lux fuit. Nunc revertemur ad reliqua animalia primumque terrestria.

pronuntiavit, Salmas. R.d. *pronuntiabit*, codd. Salmas. *pronuntiabat*, βγ. Ceterum totum hunc locum foede interpolatum dat cod. Gotticus Floriani Senticensis apud Pint.

§ 213. *Romanis*, R. Omitt. ΘTdr (codd. Salmas.) — XII, R.d. *undecim*, Θr (codd. Salmas.) γ. *tredecim*, Salmas. — *Pyrrho*, R.d. *cum Pyrrho*, βγ. — *est eadem omissio ad*, R.d. — *Quirinib*; *Papirius*, R.d. — *eam*, R.ΘT.d. *eandem*, β. — *Vestale*, R.ΘT.d. *Vestali*, β. — *artificem*, R. *artificiū*, T.d. *artificis*, K. — *id*, omitt. T.d.

§ 214. *statum*, d. *statum*, R. *factum*, Θ. — *M'*, ita nos scripsimus. *M.*, R.d.βγ. — *Catina*, R.ΘT.d. *Cathina*, r. *Catana*, β. — CCCCLXXXI., Salmas. CCCCLXXVII., R.β. CCCCLXXXII., Θ. CCCLXXVI., T. CCCLXXVII., d. *trecentesimo quinquagesimo vigesimo septimo*, r. CCCCLXXXX., Pigh. *annal.* 2, 18. ex 34, 4. — *congruebat*, R.d. (codd. Salmas.) — *lineae*, R.d. *linea* (codd. Salmas.) *ad lineas eius horae*, r. — *et paruerunt*, r. — *ei*, K. (codd. Salmas.) *et*, R.d.r. *eis*, βγ. — *undecima*, K. — *Q.*, d. *quae*, R. — *consul*, d.

§ 215. *Etiam nunc*, R.². *Etiamnum*, R'ΘT.d. *Etiam tum*, βγ. — *nubilo*, R.d. (Rob.) *numero*, Θ. — *incertae*, R. (Rob.) *incerto*, Θd². *inter tot*, d¹. — *Laenatis*, codd. Gel. *Laenati*, R.ΘT.d. (Rob.) — *aequinocetium*, d. (Rob.) — *ac*, R.Tr. (Rob.) *et*, d. *ad*, β. — *id*, d. — *tecto*, Rob. *secto*, R.d. — *populo Romano*, R.ΘT.d. (Rob.) *populi Romani*, β. — *indiscreta*, R. — *revertemur*, R.ΘT.d. *revertamur*, Ambr. II., Rob. β. *revertens*, Ambr. I.

C. PLINI SECUNDI NATURALIS HISTORIAE

LIBER VIII.

CAP. I. SECT. 1. Ad reliqua transeamus animalia et pri- § 1
mum terrestria. Maxumum est elephas proximumque hu-
manis sensibus, quippe intellectus illis sermonis patrii et
inperiorum obedientia officiorumque quae didicere memoria,
amoris et gloriae voluptas, immo vero, quae etiam in ho-
mine rara, probitas, prudentia, aequitas, religio quoque si-
derum solisque ac lunae veneratio. Auctores sunt in Mau- 2
retaniae saltibus ad quendam amnem cui nomen est Amilo
nitescente luna nova greges eorum descendere ibique se
purificantis sollemniter aqua circumspergi atque ita salutato
sidere in silvas reverti, vitulorum fatigatos prae se ferentis.

Ad librum VIII. toti excussi sunt R d.

§ 1. *Ad reliqua — terrestria* omitt. Ambr. II, Rob., damnat Rezz. ut male
huc ex fine libri VII. translata. — *elephans*, T semper, nec aliter R d multis in
locis. Ceterum hinc sua sumpsit Solin. 25, 2 sqq. — *imperiorum*, codd. Gel.
in priorum, R (codd. Salmas. exerc. p. 216. a. B. et Gronovii miscell. p. 847.)
in porum, d¹. *in piorum*, d². *inprimis*, r (Rob.) — *obedientia*, R d (codd. Gel.,
Salmasii et Gronovii, Rob.) *obedientiae*, θ. — *officiorumque*, R (Rob.) *officiorum*,
d. — *quae*, d (Rob.) Om. R. *et in priorum obedientia officia, eorum quae*, Salmas.
— *siderum*, om. d¹. — *veneratio*, om. d¹.

§ 2. *Annulo*, codd. vetustiores Dalec. *Anulo*, codd. Voss. ad Mel. I. 5. *Aulo*,
codex R. Christinae ap. eund. *Valo* vel *Valon*, Voss. — *se atque*, Rob. —
sollemniter se purificantes, d. — *fatigatos*, T.

Alienae quoque religionis intellectu creduntur maria trans-³ ituri non ante navis conscendere quam invitati rectoris iureiurando de reditu, visique sunt fessi aegritudine, quando et illas molis infestant morbi, herbas supini in caelum iacientes, veluti tellure precibus adlegata. Nam quod ad docilitatem attinet, regem adorant, genua submittunt, coronas porrigunt; Indis arant minores quos appellant nothos.

II. 2. Romae iuncti primum subiere currum Pompei⁴ Magni Africo triumpho, quod prius India victa triumphante Libero patre memoratur; Procilius negat potuisse Pompei triumpho iunctos egredi porta. Germanici Caesaris munere gladiatorio quosdam etiam inconditos meatus edidere saltantium modo. Volgare erat per auras arma iacere non aufe-⁵ rentibus ventis atque inter se gladiatorios congressus edere aut lascivienti pyrriche concludere; postea et per funis incessere lecticis etiam ferentes quaterni singulos puerperas imitantis plenisque homine tricliniis accubitum iere per lectos ita libratis vestigiis, ne quis potantium attingeretur.

III. 3. Certum est unum tardioris ingenii accipiendis⁶ quae tradebantur saepius castigatum verberibus eadem illa meditantem noctu repertum. Mirum maxume et adversis quidem funibus subire, sed regredi magis utique pronis. Mutianus ter consul auctor est aliquem ex his et litterarum ductus Graecarum didicisse solitumque perscribere eius linguae verbis: „ipse ego haec scripsi et spolia Celtica dicavi”, itemque se vidente Puteolis, cum advecti e nave

§ 3. *regionis*, K. — *per herbas*, K. — *iacientes*, R. *iacentes*, ØTKd. — *telluri*, R. — *allegata*, Rd. *alligata*, Tr. *ablegata*, Sabell. K. — *nothos*, Rob. notos, Rd.

§ 4. *Africo*, Rd. *Africano*, βγ. — *egredi*, RØTd. *ingredi*, Barbar. Kβ. — *porta*, BØrK. *portam*, dβ. — *Germani*, Rd. — *quosdam*, RØS. *quo*, Td. — *etiam*, RØSTd. Om. β. — *meatus*, T. *maeatus*, R. *motus*, Sdβγ.

§ 5. *gladiatorius*, R. — *lascivienti*, Rd. *lasciviente*, βγ. — *pyrrhiche*, codd. Gel. *pyrrhice*, R. *pirrice*, d. *pernicitate*, Kr. — *colludere*, Rd (codd. Gel.) *collidere*, T. — *lecticis singulos*, Rd (codd. Gel.) *lecticis singulas*, r. — *plerisque*, Rdr. — *homine*, RØ. *hominem*, d. *hominum*, β. — *accubitum*, RØTd. *accubitus*, β. — *portantium*, Tr.

§ 6. *ingenii*, Rd⁴ *ingenii pro*, Td². *ingenii in*, βγ. — *eundem*, R². — *furi- bus subire*, Rd. — *magis*, d. Omitt. RT. — *III*, RTd. — *Graecarum*, RTd. *Graecorum*, β. — *dedicisse*, R². *dedidisse*, R¹. *decidisse*, Td. — *pscribere*, Rd. *praescribere*, γ. — *dicavi*, R. *ipse dicavi*, Td. — *e*, Rd. *de*, K. Om. r. — *ut sese in*, K.

egredi cogentur, territos spatio pontis procul a continente porrecti, ut sese longinquitatis aestumatione fallerent, aversos retrorsus isse.

4. Praedam ipsi in se expetendam sciunt solam esse in armis suis quae Iuba cornua appellat, Herodotus tanto antiquior et consuetudo melius dentis. Quamobrem deciduos casu aliquo vel senecta defodiunt. Hoc solum ebur est; cetero et in his quoque, qua corpus intexit, vilitas ossea, quamquam nuper ossa etiam in lamnas secari coepere paenuria; etenim rara amplitudo iam dentium praeterquam ex India reperitur, cetera in nostro orbe cessere luxuriae. Dentium candore intellegitur iuventa. Circa hos beluis summa cura; alterius mucroni parcunt, ne sit proeliis hebes, alterius operario usu fodiunt radices, inpellunt molis circumventique a venantibus primos constituunt, quibus sunt minumi, ne tanti proelium putetur; postea fessi impactos arbori frangunt praedaeque se redimunt.

IV. 5. Mirum in plerisque animalium scire quare petantur, sed et per cuncta quid caveant. Elephas homine obvio forte in solitudine et simpliciter oberrante clemens placidusque etiam demonstrare viam traditur, idem vestigio hominis animadverso prius quam homine intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu, circumspectare, iras proflare nec calcare sed erutum proxumo tradere, illum sequenti, simili nuntio usque ad extremum, tunc agmen circumagi et reverti aciemque dirigi, adeo omnium odori durare virus

§ 7. *in se*, omitt. Td. — *expetendam*, R. *expectandam*, Td. *expectandum*, K. — *Herodotus*, v. Wesseling. ad Herod. 3, 97. — *diffodiunt*, d. — *cetero*, R. *ceterum*, Td. *ceterum* iis quibus corpus intexitur, K. — *vilitas ossea*, RKd. *vilitas osse*, Ø. — *aliquaque nuper*, r. — *in lamnas*, R²d. *alamnas*, d.

§ 8. *dentibus*, r. — *iuventa*, d. — *hos*, Rd (codd. Gel.) *alios*, Ø. — *belluis*, Rd (codd. Gel.) *belli*, ØKr. — *curae*, d. — *sunt*, d (codd. Barbari.) *s̄ s̄*, R. *sint*, T. — *minimi*, R²d². *minime*, R¹d¹. — *ne*, omitt. Rd. — *postera*, R.

§ 9. *sed et per*, Rob. *sed per*, RTd. *sed et fere*, Salmas. exerc. p. 217. a. B. et Gesner. chrestom. p. 248. *sed et super*, Hard. In verbis *per cuncta* corruptela sane latere videtur, nondum tamen illis coniecturis sublata; non multum abest, quin Plinium *sed et percunctari* (i. e. *explorare*) scripsisse putem. — *homini et oberranti*, Hard. — *et placidus etiam*, Rob. — *quam hominem*, d. — *moetus*, R. — *subsistere*, d (Rob.) Om. R. — *ab*, om. Rob. — *olfactus*, R. — *istas*, d. — *erutum*, Barbar. RS. *derutum*, Td. *cretum*, Constant. Fanensis ap. Pint. — *simili nuntio*, Rd. *nuntio simili*, βγ. — *tunc*, Rd. *et tunc*, βγ. — *visus*, R. *visu*, d.

illud maiore ex parte ne nudorum quidem pedum. Sic et 10 tigris etiam feris ceteris truculenta atque ipsa elephantum quoque spernens vestigia hominis viso transferre dicitur protinus catulos, quonam modo agnito? ubi ante conspecto illo quem timet? Etenim talis silvas minime frequentari certum est. Sane mirentur ipsam vestigi raritatem; sed unde sciunt timendi esse? Immo vero cur vel ipsius conspectum paveant tanto viribus, magnitudine, velocitate praestantiores? Nimirum haec est natura rerum, haec potentia eius, saevissimas ferarum maxumasque numquam vidisse quod debeant timere et statim intellegere cum sit timendum.

V. Elephantum gregatim semper ingrediuntur. Ducit agmen 11 maximus natu, cogit aetate proximus; annum transitori minimos praemittunt, ne maiorum ingressu atterente alveum crescat gurgitis altitudo. Antipater auctor est duos Antiocho regi in bellicis usibus celebris etiam cognominibus fuisse; etenim noverit ea. Certe Cato, cum imperatorum nomina annalibus detraxerit, eum qui fortissime proelatus esset in Punica acie Surum tradidit vocatum, altero dente mutilato. Antiocho vadum fluminis experienti renuit Ajax alioqui 12 dux agminis semper; tum pronuntiatum eius fore principatum qui transisset, ausumque Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maxime gaudent, et reliquo omni primatu donavit. Ille qui notabatur inedia mortem ignominiae praetulit; mirus namque pudor est victusque vocem fugit victoris, terram ac verbenas porrigit. Pudore numquam nisi 13 in abdito coeunt, mas quinquennis, femina decennis; initur

§ 10. Sic, Rob. Sit, Rd. — elephantum, R (Rob.) elephantem, Tdr. — vestigia hominis, RΘ. vestigio hominis, Tdr. vestigia homine, Rob. β. — aut ubi, K. ubi autem, r. — timendi, RTd. timendos, Rob. timendum, βγ. timendi causam, Dalec. — ipsius, Rd. ipsum, T. saepius, K. — velocitate, om. d. — haec est potentia, Rob. — saevissima, T. — quae nunquam, K (Rob.) — vidisse, Rd¹. viderent, TKd² (Rob.) — timere statim omisso et, Barbar. — cum, RΘTd. cur, Rob. β.

§ 11. gurgitis, Rd. gurgitis, Rob. βγ. — detraxerit, RT. detruxerit, d¹. destruxerit, d². describeret, β. Vid. Gesner. chrestom. p. 249., qui apte laudat Cornel. Cat. 3. — Surum, d.

§ 12. alioqui, Rd. alioquin, βγ. — agminis reptum, R. agmini reptu', d. Plin., ni fallor, agminis repertus. Tum scripsit. — gaudens, Rd. — donatum, Dalec. — victusque. Pro hac voce habet oustq; R¹, eustq; R², ovisque Td. Ex vestigiis cod. R² conicio Plinium est ei, victusque scripsisse. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 9, 1. p. 610^a 16.

autem biennio, quinis, ut ferunt, cuiusque anni diebus, nec amplius; sexto perfunduntur amne non ante reduces ad agmen. Nec adulteria noverere nullave propter feminas inter se proelia ceteris animalibus pernicialia, nec quia desit illis amoris vis; namque traditur unus amasse quandam in Aegypto corollas vendentem ac, ne quis vulgariter electam putet, mire gratam Aristophani celeberrimo in arte grammatica; alius Menandrum Syracusanum incipientis iuventae in 14 exercitu Ptolemaei, desiderium eius, quotiens non videret, inedia testatus; et unguentariam quandam dilectam Iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta gaudium ad conspectum blanditiaeque inconditae stipesque quas populus dedisset servatae et in sinum effusae. Nec mirum esse amorem, quibus sit memoria. Idem namque tradit agnitum in 15 senecta multos post annos qui rector in iuventa fuisset; idem divinationem quandam iustitiae: cum Bocchus rex triginta elephantis totidem in quos saevire instituerat stipitibus adligatos obiecisset, procursantibus inter eos qui lacerarent, non potuisse effici ut crudelitatis alienae ministerio fungerentur.

VI. 6. Elefantos Italia primum vidit Pyrri regis bello 16 et boves Lucas appellavit in Lucanis visos anno urbis quadringentesimo septuagesimo secundo, Roma autem in triumpho septem annis ad superiorem numerum additis, eadem plurimos anno quingentesimo secundo victoria L. Metelli pontificis in Sicilia de Poenis captos; centum quadraginta duo fuere aut, ut quidam, CXL transvecti ratibus, quas doli-
 17

§ 13. in abdito, Aristot. hist. anim. 5, 2. p. 540^a 20. — a biennio, K. a triennio, Pint. ex Aristot. hist. anim. 5, 14. p. 546^b 10. At v. Schneider. ad h. l. p. 305. sq. — perniciose, r (Rob.) — nec quia, R.d. non quia, βγ. — traditur unus, d. tradit illis, R. — quondam, T. — electam, RθTdr. dilectam, β, quod praefert Bentlei. ad Horat. carm. II. 4, 17. — mire, RθT.d. mire etiam, Sabell. miretur, β. — Aristophanico, K. — celeberrimo, pone grammatica collocant T.d.

§ 14. ad conspectum, R.T. a conspectu, d βγ. — blanditiae inconditaeque, d².

§ 15. senectam, d. — item, γ vitio operarum. — Buccos, d. Bacus, R. — rex, R. VI et, T.d. — saevire instituerat, R.d. saevirent, r. — obiectis sed, R.d. — nec, θ.

§ 16. sex annis, Figh. annal. 1, 442. — quingentesimo quarto, Harduini editio 1. — CLXII, R. — aut ut quidam CXL, RθSTdr. Om. β. — qua, R. — imposuerat, R.d. imposuerunt, β.

in circo interfectosque iaculis tradit paenuria consili, quoniam neque ali placuisset neque donari regibus; L. Piso inductos dumtaxat in circum atque ut contemptus eorum incretaret ab operariis hastas praepilatas habentibus per circum totum actos; nec quid deinde iis factum sit auctorea explicant qui non putant interfectos.

VII. 7. Clara est unius e Romanis dimicatio adversus 18 elephantum, cum Hannibal captivos nostros dimicare inter sese coegisset; namque unum qui supererat obiecit elephanto et ille dimitti pactus, si interemisset, solus in harena congressus magno Poenorum dolore confecit. Hannibal cum famam eius dimicationis contemptum adlaturam beluis intellexeret, equites misit qui abeuntem interficerent. Probo- 19 scidem eorum facillime amputari Pyrrhi proeliorum experimentis patuit. Romae pugnasse Fenestella tradit primum omnium in circo Claudii Pulchri aedilitate curuli M. Antonio A. Postumio coss. anno urbis sexcentesimo quinquagesimo quinto, item post annos xx Lucullorum aedilitate curuli adversus tauros. Pompei quoque altero consulatu, dedica- 20 tione templi Veneris Victricis, viginti pugnare in circo aut, ut quidam tradunt, xvii, Gaetulis ex adverso iaculantibus, mirabili unius dimicatione qui pedibus confossis repa- sit genibus in catervas abrepta scuta iaciens in sublime, quae decidentia voluptati spectantibus erant in orbem circumacta, velut arte, non furore beluae iacerentur. Magnum et in altero miraculum fuit uno ictu occiso; pilum autem

§ 17. *iaculis*, om. T. — *consulum*, r. — *alii*, R. — *indoctos*, R.d. — *operis*, Lips. ad Tac. annal. 1, 16. — *deinde*, R.d. *dein de*, T. *dein*, Ø. — *iis*, R. *his*, Ø T.d. — *pactum*, R.d. — *auctor is explicat* — *putat*, Pint.

§ 18. *sese*, R Ø T.d. *se*, Rob. β. — *obiecti*, R¹. *obiecto*, R². — *illum* — *Solus ergo*, r (Rob.) — *aggressus*, Rob. — *intellexerat*, R. — *abeuntem*, R². *obeuntem*, R¹ d¹. *euntem*, d¹.

§ 19. *Promuscidem*, Kr (et codd. Davis. ad Caes. b. Afr. 84.) — CLV., Ø. CLVI., R. CLII., d.

§ 20. *viginti*, pone *circo* collocant β γ. — XVIII, Pint. ex Senec. brev. vit. 13. — *confossus*, T.d. — *in catervas*, om. r. — *abrepta*, R Ø T.d. *arrepta*, β. — *aspicientibus*, d. — *volubilitate spectantibus voluptati erant*, K. — *Magno*, d. — *ictu*, omitt. R.d. — *autem*, R Ø T.d. Om. β. — *adactum*, om. R.

§ 21. *circumdatis*, R Ø T.d. *circumdatis*, β γ. *circumdantis*, K. — *clastris*, Ø. *claustris*, r. Omitt. R T.d. — *ferreis*, omitt. R T.d. — *harena*, R.d. *euripos harenae*, K. — *accommodans*, K. — *barritu*, Fabric. ad Dion. Cass. T. I. p. 209. — *honori suo*, codd. Barbari. *honori sue*, R. *honorisve*, d. — *diras quaeque*, d. — *aquas*, R¹. — *imprecaretur*, R. *imprecatur*, d. *poenas imprecaretur*, β γ.

sub oculo adactum in vitalia capitis venerat. Universi eru-
ptionem temptavere non sine vexatione populi circumdatis
clathris ferreis; qua de causa Cæsar dictator postea simile
spectaculum editurus euripis harenam circumdedit, quos Nero
princeps sustulit equiti loca addens. Sed Pompeiani amissa
fugæ spe misericordiam volgi inenarrabili habitu quaerentes
supplicavere, quadam sese lamentatione conplorantes, tanto
populi dolore ut oblitus imperatoris ac munificentiae honori
suo exquisitæ flens universus consurgeret dirasque Pom-
peio quas ille mox luit inprecaretur. Pugnare et Caesari
dictatori tertio consulatu eius viginti contra pedites quin-
gentos iterumque totidem turriti cum sexagenis propugna-
toribus, eodem quo priore numero peditum et pari equitum
ex adverso dimicante, postea singulis principibus Claudio et
Neroni in consummatione gladiatorum. Ipsius animalis tanta
narratur clementia contra minus validos ut in grege pecu-
dum occurrentia manu dimoveat, ne quod operat imprudens,
nec nisi lacessiti nocent idque cum gregatim semper am-
bulent, minime ex omnibus solivagi. Equitatu circumventi
infirmos aut fessos vulneratosve in medium agmen recipiunt
ac velut inperio aut ratione per vicis subeuntes. Capti ce-
lerrime mitificantur hordei suco.

VIII. 8. Capiuntur autem in India unum ex domitis
agente rectore qui deprehensum solitarium abactumve a
grege verberet ferum, quo fatigato transcendit in eum nec
secus ac priorem regit. Africa foveis capit, in quas deer-
rante aliquo protinus ceteri congerunt ramos, molis devol-
vont, aggeres construunt omnique vi conantur extrahere.

§ 22. *quingenta*, K. At v. Oudend. ad Suet. Caes. 39. — *iterumque*, R⁰Td.
iterum, β. — *priore*, R⁰. *priori*, STd. *prioris*, βγ. — *singulis*, R⁰Tdr. *sin-*
guli, βγ.

§ 23. *ista*, d¹r. — *validos*, R⁰Td. *valida*, Pint. β. — *occurentium*, Salmas.
exerc. p. 217. a. D. — *quid*, K. — *nocent*, RTd. *noceant*, βγ. — *idque*
cum gregatim, R⁰S. *hique congregatim*, Td. *ideoque gregatim*, βγ. — *ambulent*,
R. *ambulant*, Td. — *agmen*, om. d¹. — *aut*, RSTdK. ac, βγ. *auctorati onus*,
Pint. — *subeuntes*, Td. *subeunte*, R. *subeunt*, βγ. — *et capti*, θ. — *celeri*, d.
— *mitigantur*, Cornar. ad Dioscor. 2, 76.

§ 24. *verberet ferum*, θ. *verbere et ferum*, d. *verbere iterum*, R. *verberat ferum*,
β. Ceterum haec sumpta sunt ex Aristot. hist. anim. 9, 1. p. 610^a 24. — *fati-*
gatis, R. — *regit*, om. d. — *aquas*, R¹. — *congregantur*, T. — *omnique*, Rd¹.
omnesque, Td². *omnesque vivum*, K. — *conantur*, R²Td². *negantur*, R¹d¹. Cum
vocis vi in codicibus modo tenuia exstent vestigia, ex ductibus litterarum colli-
go Plinium omnique ope con. scripsisse; v. 7, 186.

Ante domitandi gratia greges equitatu cogeant in vallem manu factam et longo tractu fallacem, cuius inclusos ripis fossisque fame domabant; argumentum erat ramus homine porrigente clementer acceptus. Nunc dentium causa pedes²⁵ eorum iaculantur alioquin mollissimos. Trogodytae contermini Aethiopiae, qui hoc solo venatu aluntur, propinquas itineri eorum conscendunt arbores; inde totius agminis novissimum speculati extremas in clunis desiliunt; laeva deprehenditur cauda, pedes stipantur in sinistro femore; ita²⁶ pendens alterum poplitem dextra caedit ac praecuta bipenni hoc crure tardato profugiens alterius poplitis nervos ferit, cuncta praeceleri pernicitate peragens. Alii tutiore genere sed magis fallaci ingentis arcus intentos defigunt humi longius; hos praecipui viribus iuvenes continent, alii connixi pari conatu contendunt ac praetereuntibus sagittarum venabula infigunt, mox sanguinis vestigiis secuntur. Elephantorum generis feminae multo pavidiore.

IX. 9. Domantur autem rabidi fame et verberibus, elephantis aliis admotis qui tumultuantem catenis coerceant, et alias circa coitus maxime efferantur et stabula Indorum dentibus sternunt; quapropter arcent eos coitu feminarumque pecuaria separant quae haud alio modo quam armentorum habent. Domiti militat et turris armatorum in hostis ferunt magnaque ex parte orientis bella conficiunt; proster-

Ante, RΘT. *Antea*, dβγ. — *militandi*, Barbar. — *gradu*, d. — *greges*, Barbar. (codd. Gel.) *regere*, R. *rege*, d¹. *reges*, Pint. r. *regis*, Kd². — *vallem*, RΘTd. *convallē*, βγ. — *inclusus*, R. — *euripis*, Pint.

§ 25. *mollissimo*, R. — *Trogoditi*, R. *Trogodytae*, dβγ. *Sumpsisse* haec videtur Plin. ex Agatharchid. exc. 25. ap. Phot. bibl. cod. 250. — *aguntur*, R¹. — *propinquas* — *arbores*, R (Rob.) *arb. prop. it. eor. consc.*, dβγ. — *deprehenditur*, RTd (Rob.) *apprehenditur*, βγ. — *femore*, R². *femere*, R¹. *fovere*, K. *femine*, dβγ.

§ 26. *caedit*, Θr. *cedit*, d (Rob.) *caede*, R. — *ac*, Rd (Rob.) Omitt. Pint. Θrβγ. — *alteris*, R. — *peragens*, R (Rob.) *agens*, Td. — *intentos*, pone *fallaci* collocant βγ. Nostram lectionem tuentur Rd (Rob.) — *aliquo conneru*, d. — *contendunt*, RΘTd. *tendunt*, Rob. β. — *vestigia*, ΘK. — *generibus*, Rob. Vid. Aristot. 1. 1. p. 610^a 20.

§ 27. *admonitis*, d². — *quo*, Hard. coniectura. — *plagis*, Gesner. histor. anim. 1. 382. — *alias* omisso et, r. Haec sumpta sunt ex Aristot. hist. anim. 6, 18. p. 571^b 31. — *fabula*, R. — *haut*, d². *aut*, d¹γ (vitio operarum.) *ad*, R. — *in hostes*, Rd. *in dorsis*, r (Rob.) — *minime*, R. — *vulnera utique*, d. — *territi* — *cedunt*, Rd² (Rob.) *vulneratis horror est procedunt*, d¹. — *Inclitum*, d. — *Africi*, R. *Afri*, dβγ. — *maior his*, T.

nunt acies, proterunt armatos. Iidem minumo suis stridore terrentur vulneratique et territi retro semper cedunt haud minore partium suarum perniciē. Indicum Africi pavent nec contueri audent, nam et maior Indicis magnitudo est.

X. 10. Decem annis gestare in utero vulgus existumat, 28 Aristoteles biennio nec amplius quam semel gignere plurisve quam singulos, vivere ducentis annis et quosdam trecentis. Iuventa eorum a sexagesimo incipit. Gaudent omnibus maxime et circa fluvios vagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non possint. Iidem frigoris impatientes — maximum hoc malum — inflationemque et profluvium alvi nec alia morborum genera sentiunt. Olei potu tela quae corpori eorum inhaereant decidere invenio, a sudore autem facilius adhaerescere. Et terram edisse his 29 tabificum est, nisi saepius mandant; devorant autem et lapides. Truncos quidem gratissimo in cibatu habent; palmas excelsiores fronte prosternunt atque ita iacentium absumunt fructum. Mandunt ore, spirant et bibunt odoranturque haud inproprie appellata manu. Animalium maxime odere murem et si pabulum in praesepio positum attingi ab eo videre fastidiunt. Cruciatum in potu maximum sentiunt hausta hirudine quam sanguisugam vulgo coepisse appellari adverto; haec ubi in ipso animae canali se fixit, intolerando adficit dolore. Durissimum dorso tergus, ventri molle, saetarum 30

§ 28. *gestari*, r. — *semel* — *quam* omitt. R¹d¹T, unde delevit Hard. γ. *semel* *pluresque quam*, R². *gignere semel. pluresque* pone *singulos* habet d². *semel gignere pluresque* eodem loco habent r (Rob.), quod probat Freinshem. ad Curt. IX. 2, 16. Qui totum hoc de elephantis caput Plinii exscripsit, Solin. 25, 8. haec habet: *non annis decem, ut vulgus, sed biennio, ut Aristoteles definit, utero gravescunt, nec amplius quam semel gignunt, nec plures quam singulos*. Revocavi autem ex β illa verba, quae Plinium ex male intellectis verbis Aristotelis hist. anim. 5, 14. p. 546^b 10. *δν δ' ἂν ἐγκύονα ποτὶσθαι, τοῦτον πάλιν οὐκ ἀντεταί*, deduxisse monuit Schneider. ad h. l. p. 305. — *ducentis et trecentis*, r (Rob.) Vid. Aristot. hist. anim. 8, 9. p. 596^a 11. collato tamen eodem 9, 46. p. 630^b 22. — *alioquin nare*, R. *inclinare*, d¹. *alioqui innare*, d². Vid. Aristot. hist. anim. 9, 46. p. 630^b 29. — *possunt*, R^d. — *Iidem frigoris* sqq.; haec sunt Aristotelis hist. anim. 8, 36. p. 605^a 23. — *inhaerebant*, θ. *inhaeserant*, r. *inhaeserunt*, K.

§ 29. *his*, R^θ d. iis, β. — *fronte*, R^d (Rob.) *fractu*, T d¹. *fritu*, Pint. K. Vid. Aristot. hist. anim. 9, 1. p. 610^a 23. — *atque*, R (Rob.) *ac*, d β γ. — *manu*, v. Aristot. hist. anim. 2, 1. p. 497^b 26. et part. anim. 2, 16. p. 658^b 33. — *assumunt*, T K. — *dicta*, r. — *arudine*, R. *harudine*, d. — *quem*, R. — *animae canali*, Sabell. et Barbar. R. *amne canali*, T d. *amne canali*, θ.

§ 30. *ventres molles*, r.

nullum tegimentum, ne in cauda quidem praesidium abi-
gendo taedio muscarum, — namque id et tanta vastitas sen-
tit, — sed cancellata cutis et invitans id genus animalium
odore. Ergo cum extenti recepere examina, artatis in rugas
repente cancellis comprehensas enecant; hoc iis pro cauda,
iuba, villo est. Dentibus ingens pretium et deorum simu-
lacris lautissima ex iis materia. Invenit luxuria commenda-
tionem et aliam expetiti in callo manus saporis, haud alia
de causa, credo, quam quia ipsum ebur sibi mandere videtur.
Magnitudo dentium videtur quidem in templis praecipua;
sed tamen in extremis Africae, qua confinis Aethiopiae est,
postium vicem in domiciliis praebere saepesque in iis et
pecorum stabulis pro palis elephantorum dentibus fieri Po-
lybius tradidit auctore Gulusa regulo.

XI. 11. Elefantos fert Africa ultra Syrticas solitudines³²
et in Mauretania, ferunt Aethiopes et Trogodytae, ut dictum
est, sed maximos India bellantisque cum iis perpetua dis-
cordia dracones tantae magnitudinis et ipsos ut circumplexu
facili ambient nexuque nodi praestringant. Commoritur ea
dimicatio victusque congruens complexum elidit pondere.

tegimentum, R^d. *tegum*., βγ. Vid. Aristot. hist. anim. 2, 1. p. 499^a 9. —
hoc genus, T. — *artatis*, R. *arctatis*, dβγ. — *repetente*, R. — *hoc iis*, R. *olius*,
d¹. *hoc his*, Td². — *iuba*, vi illo, R. *iuvamen*, Td. *pro iuba*, *pro villo*, K.

§ 31. *lautissima*, RθSt. *lautissimum*, d. *laudatissima*, β. — *his*, d. — *expe-
tit*—*saporis*, RθT. *expedit in callo manus vim saporis*, β. *expetit cum rasura* d;
deinde *saporis* d¹, *vim saporis* d². *commendationem*; et *aliam expedit*, K. r.
postum, d. — *sedesque omisso in*, K. — *his*, d. — *pro paliolis*, RTd. *propa-
lam*, r. *palos*, K, quod praefert Gesner. chrestom. p. 269. — *tradidit*, Rθd.
tradit, β. — *Gulusa*, R. *Gaulusa*, d. *Gaulussa*, K. *Gulussa*, βγ. *Πολοσσῆς* ap.
Polyb. exc. libri XXXI. p. 1473. ed. Gron.

§ 32. *Elephantos*, RθTd. *Elephantes*, β. — *dictum est* § 25. — *his*, d. —
et *ipsos ut*, RθSTdr. *ut et ipsos*, β. — *circumplexu*, RθSTd. *circumflexu*, r.
(Rob.) β. — *facili*, Rob. *facili*////, d. *faciunt*, RθST. *fasciatim*, Pint. Sed in
illo *faciunt* et *rasura codicis* d latere videtur *facili III* i. e. *ter*. — *Commoritura*,
nonnulli libri ap. Salmas. exerc. p. 217. b. E., qui *Commorituris* coniecit. —
addimicantes, R¹. — *ve victusque*, d². *victus namque*, Hard. — *complexus*, r. —
decidit, r.

§ 33. *praecipui quae*, R. *praecipuique*, Td¹. *pro se cuique praecipuaque*, d²r.
— *his*, Rθd. *iis*, β. *hic*, Salmas. — *una*; pone h. v. plene interpunxit Hard.
γ. — *scandendi*, d². *arcessendi*, RθTd¹ (codd. Salmas.) *laccessendi*, Salmas.
ascendendi, Hard. γ. Aut vulgatam lectionem retinendam aut ut ex imo scan-
dendi legendum censet Pint. — *tanta*, R. *tantam*, θd (codd. Salmas.) βγ. —
altitudine, R². *altitudinem*, R¹θd (codd. Salmas.) βγ. — *draconi*, RθTd (codd.
Salmas.) *Draco*, β ad sequentia referens. Totum locum, uti vulgo legitur, non
sanum esse docent et codices et ipsa orationis, quocumque demum modo inter-
pungitur, ratio; scripsit, nisi egregie fallor, Plin.: *Mira animalium praecipue*

XII. 12. *Mira animalium pro se cuique sollertia est, ut* 33
 his una scandendi in tanta altitudine difficultas draconi;
 itaque tritum iter ad pabula speculatus ab excelsa se arbore
 inicit. Scit ille inparem sibi luctatum contra nexus; itaque
 arborum aut rupium attritum quaerit. Cavent hoc dracones
 ob idque gressus primum adligant cauda. Resolvont illi no-
 dos manu; at hi in ipsas naris caput condunt pariterque
 spiritum praecludunt et mollissimas lancinant partis, iidem
 obvii deprehensi in adversos erigunt se oculosque maxime
 petunt; ita fit ut plerumque caeci ac fame et maeroris tabe
 confecti reperiantur. Quam quis aliam tantae discordiae cau- 34
 sam attulerit nisi naturam spectaculum sibi paria componen-
 tem? Est et alia dimicationis huius fama, elephantis frigi-
 dissimum esse sanguinem, ob id aestu torrente praecipue
 draconibus expeti; quamobrem in amnis mersos insidari
 bibentibus coartatosque inligata manu in aurem morsum de-
 figere, quoniam is tantum locus defendi non possit manu;
 dracones esse tantos ut totum sanguinem capiant, itaque

quae sollertia est, in (ita nos pro ut) his summa (ita nos pro una) lacesendi (cum Salmasio) *in tanta altitudine difficultas draconi; itaque* rel. Advertenda in his est oppositio inter sollertiam draconis et elephantis per totam hanc paragraphum exposita. Dicit igitur Plin.: ex praecipue mira (de adverbio suo adiectivo postposito v. 7, 88. 30, 37. 33, 32. 34, 19. 35, 180. 36, 44. 67. 37, 65.) animalium sollertia in his (sc. dracone et elephanto) draco, cui summa (ita pro una scribendum; ortus autem est error ex scriptura *hisumma*) difficultas est lacesendi in tanta elephantis altitudine, huius iter speculatur, elephantis vero attritum quaerit. Alias utriusque beluae sollertias deinde recenset. Apposuit vero Plin. ex usu omnibus scriptoribus usitatissimo eam enuntiationem, quae alteri subornanda erat (*una — draconi*), tamquam huic parem; v. Madvig. emendat. in Cicer. Legg. et Acad. p. 24—53., epist. crit. ad Orell. p. 134. et quos laudat Matthiae. ad Cic. l. Manil. 1. § 2. Ceterum v. Solin. 25, 11. — *tritum*, Rd (codd. Salmas. exerc. p. 218. a. A.) certum, T. ut *tritum*, Sr (Rob.) Omitt. $\beta\gamma$. ut *itiantem*, Pint. — *speculatus*, d. *speculatur*, R¹ (Rob.) *speculantur*, R². *speculetur*, r. — *excelsa arbore*, R. — *luctari contra. Nexus*, r. *se luctari c. n.*, Dalec. — *aut rupium aut eritum*, R. *aut rupium aut critum*, d. *aut rup.* *aut criptum*, codd. Salmas., qui *arborem aut rupem adfrictum* legit. Codicibus magis accommodatum est *adfrictum* legere. — *ipsas nares*, R⁰Td (codd. Voss. et Leid. ap. Oudend. ad Appul. met. p. 72., Rob.) *ipsa nare*, β . — *procludunt*, R. — *lancinant*, d²r (Rob.)

§ 34. *alia*, R. — *naturam*, R (Lips. Saturn. 2, 19. p. 966. e veteri libro.) *natura*, Θ Sdr. *naturae*, β . — *paria*, Rd (codd. Leidd. ap. Oudend. ad Suet. Vesp. 8.) *ac paria*, Θ Sr (vetus liber Lipsii) γ . — *componentem*, R⁰Td. *componenti*, β . *componens*, r. — *draconibus*, R. *a draconibus*, d $\beta\gamma$. — *amnis*, R. *amnes*, Rob. β . *amnis*, Td γ . — *bibentibus*, R². *viventibus*, R¹. *venientibus*, Td. — *coartatosque*, R² Θ . *arctatosque*, r (Rob.) *artatosque*, d². *motusque*, Td¹. *arctatisque*, $\beta\gamma$. *artiusque*, Salmas. exerc. p. 218. a. E. *intortuque*, Pellicer., quod probat Gesner. chrestom. p. 271. — *diffigere*, R. — *his et locis*, d. — *manus*, R. — *aes*, R. — *totum*, Rd. *tantum*, r (Rob.)

elephantos ab iis ebibi siccatosque concidens et dracones
febriatos opprimi commorique.

XIII. 13. Generat Aethiopia Indicis impares, vicenum³⁵
cubitorum; id modo mirum, unde cristatos Iuba crediderit.
Asachaei vocantur Aethiopes apud quos maxime nascuntur,
narrantque in maritimis eorum quaternos quinosque inter
se cratium modo inplexos erectis capitibus velificantis ad
meliora pabula Arabiae vehi fluctibus.

XIV. 14. Megasthenes scribit in India serpentis in tan-³⁶
tam magnitudinem adolescere ut solidos hauriant cervos tau-
rosque; Metrodorus circa Rhyndacum amnem in Ponto,
supervolantis ut quamvis alte perniciterque alites haustus
abreptas absorbeant. Nota est in Punicis bellis ad flumen
Bagradam Regulo inperatore ballistis tormentisque ut op-
pidum aliquod expugnata serpens cxx pedum longitudinis;
pellis eius maxillaeque usque ad bellum Numantinum dura-³⁷
vere Romae in templo. Faciunt his fidem in Italia appella-
tae boae in tantam amplitudinem exeuntes ut divo Claudio
principe occisae in Vaticano solidus in alvo spectatus sit
infans; aluntur trimo bubuli lactis suco, unde nomen traxere.
Ceterorum animalium, quae modo convecta undique Italiam
contigere saepius, formas nihil attinet scrupulose referre.

his, d.

§ 35. *Generat*, R. *Generat eos*, d. *Generat hos*, T. *Generat dracones*, r (Rob.)
Generat eos et, βγ. — *impares*, R². *pares*, R¹ d βγ. Quamquam Indicorum draco-
num veram magnitudinem secundum mensuram non affert Plin., nostram tamen
lectionem recipere non dubitavi, quia Indicos vicens cubitis longe maiores esse
docent verba § 32. *tantae magnitudinis* — *praestringant*. Aelian. quidem, qui
hist. azim. 2, 21. draconibus Aethiopicis longitudinem triginta orgyiarum
tribuit, alios fontes est secutus. Ceterum v. Solin. 52, 33. — *Asachae*, codd.
Barbari. — *narrantque*, R θ T d. *narraturque*, βγ. — *cratium*, d². *gratiam*,
R d¹. — *ereptis*, R.

§ 36. *Rhyndacum*, v. Aelian. l. 1. *Indicum*, R² (cum manus prima vulgatam
scripturam praebuisse videatur.) *Sindacum*, d (Rob.) — *supervolantes ut*, Rob.
supervolantes, R d. *ut supervolantes*, βγ. — *alites haustus*, R². *alites haustu*, d
(Rob.) βγ. *alite aut stultus*, R¹. — *abreptas*, R. *raptas*, d (Rob.) βγ. — *Regulo*,
R. a *Regulo*, d βγ.

§ 37. *usque*, om. d. — *in publico*, Rader. ad Curt. IX. 1, 4. ex Obsequente 29.
— *boae*, R². *bovae*, R¹ θ (Rob.) *boes*, d. — *magnitudinem*, T. — *est*, R d. Ce-
terum v. Solin. 2, 33. 34. — *trimo*, R S T d. *trivo*, θ. *primo*, βγ. *privo*, Salmas.
exerc. p. 61. a. G. *plurimo*, Hard. e Solino. — *suctu*, Schneider. hist. amphib.
2, 237. — *Italiam*, Hard. *Italia*, R d. *Italiae*, βγ.

§ 38. *fructicum*, d. *fructuum*, K. — *ferarum*, R d. — *iubantur*, R. Ceterum
v. Solin. 20, 4. — *visos*, v. Solin. 20, 5. *visos*, R d. — *qui*, R. — *potius*, omitt.
codd. Salmas. exerc. p. 163. a. B. — *cervique*, Salmas. *cerviceque*, T d. *cervicae*
quae, R. *cervice quam*, r. *cervive*, β. Multa mutat Dalec.

XV. 15. Paucissima Scythia gignit inopia fruticum, pauca 38
contermina illi Germania, insignia tamen boum ferorum ge-
nera, iubatos bisontis excellentique vi et velocitate uros,
quibus inperitum volgus bubalorum nomen inponit, cum id
gignat Africa vituli potius cervique quadam similitudine.

16. Septentrio fert et equorum greges ferorum, sicut asi- 39
norum Asia et Africa, praeterea alcen iuvenco similem, ni
proceritas aurium et cervicis distinguat; item natam in Scan-
dinavia insula nec umquam visam in hac urbe, multis tamen
narratam achlim haut dissimilem illi sed nullo suffraginum
flexu ideoque non cubantem sed adclinem arbori in somno;
eaeque incisa ad insidias capi, alias velocitatis memoratae.
Labrum ei superius prae grande; ob id retrograditur in pa- 40
scendo, ne in priora tendens involvatur. Tradunt in Paeonia
feram quae bonasus vocetur equina iuba, cetera tauro si-
milem, cornibus ita in se flexis ut non sint utilia pugnae;
quapropter fuga sibi auxiliari reddentem in ea fimum inter-
dum et trium iugerum longitudine, cuius contactus sequentis
ut ignis aliquis amburat.

17. Mirum pardos, pantheras, leones et similia condito in 41
corporis vaginas unguium mucrone, ne refringantur hebe-
tenturve ingrediendo, aversisque falculis currere nec nisi

§ 39. *equorum*, om. R¹. — *ferarum*, R. — *Asiae et Africae*, R. — *alcen*,
R. d. *alcem*, βγ. Vid. Solin. 20, 6. — *iuvenco similem*, R. *iuvento similem*, d.
Utramque vocem, eamque uti in d legitur, pone *distinguat* collocant βγ. —
natam, R. θ T. d. *notam*, β. — *hac urbe*, Salmas. R. T. d. *hoc orbe*, β, quod prae-
fert Voss. ad Caes. B. G. 6, 27. — *achlim*, d¹. *achlin*, θ T. (optimi libri ap.
Salmas. et Oudendorp. ad Caesar. l. l.) γ. *machlin*, R. (Rob.) β. *machim*, d².
achin, Dalec. — *illis et*, d. r. — *nulla*, R. — *sed*, R. et, θ d. (Rob.) — *adclinem*,
R. T. d. (Rob.) *adclivem*, θ β. — *ab insidiis*, T. d. — *memorandae*, Pint.

§ 40. *Labrum* — *involvatur*; haec verba pone *distinguat*, *iuvento similem* § 39.,
uti olim haec verba collocata legebantur, ponenda esse censent Pint. et Dalec.
ex Solino 20, 6. — *feram*, R² d². *ferum*, d¹. *ferunt*, R¹. — *bona*, R. — *inflexis*,
r. (Rob.) — *reddente*, R. *reddenti*, d. (in rasura, Rob.) — *trium iugerum*, ita
omnes quidem codd. et Solin. 40, 11.; sed Aristotel. hist. anim. 9, 45. p. 630^b 9.
εἰς τέτταρας ὀρυσσάς habet, eaque de causa Muretus var. lect. 14, 4. et C. Ges-
ner. hist. anim. 1, 135. apud Plinium *orgyiarum*, Pint. vero *III* scripserunt,
coll. Niclasio ad Aristotel. mirab. auscult. 1. p. 5. Quibus ego ita accedo, ut
III *orgyium* scribatur, coll. 6, 82. *amphorum*; ita fons erroris aperitur. —
longitudinem, R. — *amburat*, d. (codd. Gel.) *amburant*, R. *comburat*, Rob.

§ 41. *vaginas*, R. d. (Rob.) *vagina*, θ. — *refringantur*, d¹ (Rob.) *cinere frice-
tur*, R¹. *nerē fricetur*, R². *refringatur*, βγ. — *hebetenturve*, θ. d. *hebetenturque*, r.
(Rob.) *hebetentur*, R. *hebeteturve*, βγ. — *ingrediendo*, R². *ingressu*, d. *ingredi*,
R¹ (Rob.) βγ. — *adversisque*, d.

in adpetendo protendere. XVI. Leoni praecipua generositas 42
tunc cum colla armosque vestiunt iubae; id enim aetate con-
tingit leone conceptis; quos vero pardi generavere, semper
insigni hoc carent, simili modo feminae. Magna libido coitus
et ob hoc maribus ira. Africa haec maxume spectat inopia
aquarum ad paucos amnis congregantibus se feris. Ideo mul-
tiformes ibi animalium partus, varie et feminis cuiusque
generis maris aut vi aut voluntate miscente, unde etiam
volgare Graeciae dictum semper aliquid novi Africam ad-
ferre. Odore pardi coitum sentit in adultera leo totaque vi 43
consurgit in poenam; idcirco ea culpa flumine abluatur aut
longius comitatur; semel autem edi partum lacerato un-
guum acie utero in enixu volgum credidisse video. Ari-
stoteles diversa tradit, vir quem in his magna secuturus ex
parte praefandum reor. Alexandro magno rege inflammato 44
cupidine animalium naturas noscendi delegataque hac com-
mentatione Aristoteli summo in omni doctrina viro, aliquot
milia hominum in totius Asiae Graeciaeque tractu parere
iussa, omnium quos venatus, aucupia piscatusque alebant
quibusque vivaria, armenta, alvearia, piscinae, aviaria in cura
erant, ne quid usquam genitum ignoraretur ab eo; quos per-
contando quinquaginta ferme volumina illa praeclara de ani-
malibus condidit. Quae a me collecta in artum cum iis quae 45

in, Rob. Omitt. Rdβγ. — praetendere, K.

§ 42. leone, RθTd¹. ex leone, d². e leone, β. — quos vero; v. Solin. 27, 13. Hunc locum respiciant Serv. ad Vergil. Aen. 3, 113., Isidor. Hispal. origg. XII. 2, 11. et mythogr. Vatic. 1, 39. p. 14. ed. Bode. — Magna, Rd. Magna his, Rob. Magna iis, βγ. — coitur, R. — paucas, R. Haec omnia desumpsit Plin. ex Aristot. hist. anim. 9, 28. p. 606^b 19. — et feminis, T. effeminis, R. feminis, dβγ. — mares aut, R. mare se aut, dr. — voluntate, Rd. voluptate, βγ. — Africam afferre, R (Rob.) Africa affert, Td.

§ 43. ea culpa, θTd (hic in rasura.) arcu¹ a, R. et culpa, Rob. aut culpa, β. — partu, R. — lacerato; respicit huc Isidor. origg. XII. 2, 9. — videt, R. — Aristoteles, hist. anim. 6, 31. p. 579^b 2. — his, d. iis, Rβγ. — secuturus, RTd. secutus, r.

§ 44. scientia, K. — in, om. r. — parere ei, Hard. — omnium, om. Rob. et delendum videtur, cum ex dittographia vocis hominum ortum orationem valde languidam reddat. — ventos, R. — aucupia, Rob. aucupi, R¹d¹. aucupio, R²d². — piscatuque, d. — varia, r (Rob.) — alvearia, d² (Rob.) aduaria, Rd¹. — vivaria in curia, Rob. — genitum, RθTd. gentium, β.

§ 45. artum, Rd. arctum, βγ. — Is, de generat. anim. 3, 1. p. 750^a 32. — tradit, om. R. — singulos, d²r (Rob.) singuli, RTd¹. Ceterum v. Solin. 27, 17. — uno, omitt. RTdr (Rob.) V. Salmas. exerc. p. 230. a. F. — informes, Aristot. gener. anim. 4, 6. p. 774^b 14. — semenstres, R (ubique.) — ingredi,

ignoraverat quaeso ut legentes boni consulant, in universis rerum naturae operibus medioque clarissimi regum omnium desiderio cura nostra breviter peregrinantes. Is ergo tradit leaenam primo fetu parere quinque catulos ac per annos singulos uno minus, ab uno sterilescere; informis minumasque carnis magnitudine mustelarum esse initio, semestris vix ingredi posse, nec nisi bimestris moveri, in Europa autem inter Acheloum tantum Nestumque annis leones esse sed longe viribus praestantiores iis quos Africa aut Syria gignant.

18. Leonum duo genera, compactile et breve crispioribus⁴⁶ iubis; hos pavidiore esse quam longos simplicique villo; eos contemptores vulnere. Urinam maris crure sublato reddere ut canes; gravem odorem nec minus halitum; raros in potu vesci alternis diebus, a saturitate interim triduo cibis carere. Quae possint in mandendo solida devorare nec capiente aviditatem alvo coniectis in faucibus unguibus extrahere, ut, si fugiendum in satietate, abeant. Vitam iis longam docet ar-⁴⁷ gumento, quod plerique dentibus defici reperiuntur. Polybius Aemiliani comes in senecta hominem ab his adpeti refert, quoniam ad persequendas feras vires non superant; tunc obsidere Africa urbis eaque de causa cruci fixos vidisse se cum Scipione, quia ceteri metu eius poenae similis abstererentur eadem noxa.

d (Rob.) *credo*, R¹. *credo*, R². *credi*, T: — *bimestres*, Ø d T. *bimestris*, R (Rob.) *bimestrem*, β. — *Nestumque*, Barbar. Aristotel. hist. anim. 6, 31. p. 579^b 7. 8, 28. p. 606^b 16. *Νέστον* dicit. *Vestumque*, R. *estumque*, d¹ (Rob.) *Mestumque*, d², quod 4, 40. (ubi v. adnotat. nostram) et 42. a me ex optimis codd. est repositum, Plinio illic, ut apparet, alios fontes secuto. — *his*, d (Rob.)

§ 46. *compactile*, R. — *longos*, margo Dalec. *longo*, Rd (Rob.) β. Vid. Aristot. hist. anim. 9, 44. p. 629^b 33. — *vellere*, T d¹. — *crure*, d². *crutare*, R. *scrutare*, d¹. — *sullato*, r. — *odorez*, Rd. *odore*, r γ. — *aviditatem*, R T d (Ambr. II.) Omitt. r (Ambr. I.), quod probat Heins. adv. p. 137. — *faucis*, R¹. *fauces*, R² β γ. *faucibus*, T d. — *aut*, Rd r (Ambr. II.) α, Ambr. I. — *in*, R T d r. *non in*, β. — *satietate*, rd (cum rasura, et codd. Salmas. exerc. p. 229. b. F.) *satietatem*, R T. — *habeant*, Tr. *habeat*, Rd. *non satietate hebeant*, vir doctus ap. Pint. Locus, uti mihi videtur, lacunosus; quae vulgo leguntur, interpolatione orta sensu iusto carent.

§ 47. *docet*, hist. anim. 9, 44. p. 629^b 28. — *defici*, R². *deficit*, R¹. *deficere*, T d. *defecti*, β γ. *defractis*, Pint. *defectis*, Salmas. — *ab his adpeti*, Rd. *appeti ab iis*, β γ. — *superant*, R. *suppetant*, T d r. — *Africa*, Rd. *Africae*, β γ. — *metu eius*, R². *in eius*, d¹. *in ei*, R¹. *metu*, d² β γ.

*

19. Leoni tantum ex feris clementia in supplices, prostra-
tis parcat et saevire in viros potius quam feminas fremit, in
infantis non nisi magna fame. Credit Libya pervenire intel-
lectum ad eos precum. Captivam certe Gaetuliae reducem
audiui multorum in silvis inpetum a se mitigatum adloquio
ausae dicere se feminam, profugam, infirmam, supplicem
animalis omnium generosissimi ceterisque inperitantis, indi-
gnam eius gloria praedam. Varia circa hoc opinio, ex inge-
nio cuiusque vel casu mulceri adloquiis feras; quippe ob-
viam serpentis extrahi cantu cogique in poenam verum fal-
sumne sit, non vita decreverit. Leonum animi index cauda
sicut et equorum aures; namque et has notas generosissimo
cuique natura tribuit. Inmota ergo placido, clemens blan-
dienti, quod rarum est; crebrior enim iracundia. Eius in
principio terra verberatur, incremento terga ceu quodam in-
citamento flagellantur. Vis summa in pectore. Ex omni vol-
nere sive ungue inpresso sive dente ater profluit sanguis;
iidem satiati innoxii sunt. Generositas in periculis maxime
deprehenditur, non in illo tantummodo, quod spernens tela
diu se terrore solo tuetur ac velut cogi testatur cooriturque
non tamquam periculo coactus sed tamquam amentia iratus.
Illa nobilior animi significatio: quamlibet magna canum et

§ 48. *saevire*, R². ubi *saevit*, d β γ. — *potius*, R Θ ST d (Ambr. I II.) *prius*, β. — *quam*, R. *quam in*, d β γ. — *in magna*, codd. Rezz., Rob. — *Credit*, R d. — *pervenire intellectum*, R d. int. perv., β γ. Multa in h. l. mutarunt Pint. et Salmas. exerc. p. 230. a. C. — *alloquit*, R. — *ausae*, Θ. aut se, R. *ausa*, K. *ausam*, d β γ. — *ac ceteris*, ST. — *imperitantis*, R Θ ST d. *imperantis*, Ambros. I II. β. — *indignam*, R². *indignat*, R¹ d. — *hoc*, R Θ T d. *haec*, β. — *obviam*, R T d r¹ (codd. Salmas.) *cum iam*, r². *obvium*, Hard. γ. ubi etiam, β. — *serpentes*, R. *serpente*////, d¹. *serpentem*, d². — *cogique*, R d (hic in rasura.) *quoque*, T. — *falsumne*, R T Θ d. *falsumve*, β. — *non vita*, R d. *vita*, r (codd. Salmas.) *vita non*, β γ.

§ 49. *placido clemens blandienti*, R ST d. *placido clementi blandienti*, r. *placidus*, *clemens*, *blandientique similis*, β γ. — *iracundia. Eius in*, R. *iracundia eius. In*, β. *iracundia cuius in*, T (Rob.) *iracundia cinus in*, d. — *ater*, d² (Rob.) *alter*, R d¹. *ἐξ τῶν ἐλαίων ὑγῶρες πέουσιν ὀχρὸς σφόδρα*, Aristot. hist. anim. 9, 44. p. 630^a 5. His ex verbis colligo vocem *ater* ex interpolatione ortam et pro *alter* legendum esse *albidior*, quem huius adiectivi comparativum adhibuit (*pūs crassius et albidius*) Celsus V. 28, 4. — *profuit*, R. — *iidem*, v. Aristot. hist. anim. 9, 44. p. 629^b 9.

§ 50. *supernas*, R. — *tueretur*, R. — *cooriturque* — *iratus* ut suppositicia de-
lent Pint. et Salmas. exerc. p. 231. a. D. At v. Gronov. miscell. p. 847. *cogi-
turque*, r (Rob.) — *amentia*, R T d r (Rob.) *amentiae*, codd. Gel. β γ. — *aratus*,
R. — *Illa*, v. Arist. I. I. p. 629^b 12. — *ac*, d. — *vi*, d. ut, R. — *refutansque*,

venantium urgente vi contemptim restitansque cedit in campis et ubi spectari potest; idem ubi virgulta silvasque penetravit, acerrimo cursu fertur velut abscondente turpitudinem loco; dum sequitur insilit saltu, quo in fuga non utitur. Volneratus observatione mira percussorem novit et in quantalibet multitudine adpetit, eum vero qui tela quidem miserit sed tamen non volneraverit conreptum rotatumque sternit nec volnerat. Cum pro catulis feta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expavescat. Cetero dolis carent et suspicione nec limis intuentur oculis adspici-que simili modo nolunt. Creditum est a moriente humum morderi lacrimamque leto dari. Atque hoc tale, tam saevom animal rotarum orbis circumacti currusque inanes et gallinaceorum cristae cantusque etiam magis terrent, sed maxume ignes. Aegritudinem fastidi tantum sentit, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente adnexarum lascivia simiarum; gustatus deinde sanguis in remedio est.

20. Leonum simul plurium pugnam Romae princeps dedit Scaevola P. filius in curuli aedilitate, centum autem iubatorum primus omnium L. Sulla qui postea dictator fuit in praetura; post eum Pompeius Magnus in circo DC, in iis iubatorum CCCXV, Caesar dictator CCCC.

Td. — *penetraverit*, d² (Rob.) — *abscondendi se*, d in rasura. — *turpitudinem*, θ d² (codd. Gel.) *turpidi*, Rd¹. *turpi*, codd. Salmas. exerc. p. 231. a. C. *velut deputans absconsam* (*absconsionem*, Rob.) *turpitudinem* omisso loco, r (Rob.) *turpe*, Salmas. Locus corruptus et sensu carens; nam leo per virgulta silvasque aufugiens cum pudore afficiatur, non pudet eum suam turpitudinem loco abscondi, quod si fieret, pudoris causa non esset; immo pudet sibi fugiendum esse per locum, ubi (v. supra) palam restitare spectarique non potest. Hinc aut cum codicibus Salmasii *turpi* aut, quod mihi propter Rd probabilius est, *turpiori* legendum. — *insilit*; *saltu in fuga non utitur*, Salmas.

§ 51. *mira*, R² (Rob.) *mirum*, R¹d. Vid. Aristot. hist. anim. 9, 44. p. 629^b 24. — *tela*, R (Rob.) *telum*, dβγ. — *tamen*, omitt. d (Rob.) — *rotatumque*, R θ ST d r (Rob.) *raptatumque*, β. — *fata*, R. — *ne*, RT d (Rob.) *nec*, β. — *expavescat*, RT (Rob.) *expavescit*, dβ.

§ 52. *Cetero*, R θ T d. *Ceterum*, Rob. β. Vid. Aristot. l. l. p. 629^b 10. — *intuetur*, R. — *a*, omitt. Rd. — *moriente*, d. *morientem*, R. An Plin. *morienti* scripsit? — *tamque*, Rob. ec, R. *sed*, d. *tanquam*, r. Plin. etiam h. l. hoc scripsisse videtur. — *ignis*, T. Vid. Aristot. l. l. p. 629^b 21. — *tantum*, R. /// un ///, d.

§ 53. *pugnam*, R. *pugnam magnam*, Td. — *Scaevola*, RT d r. Q. *Scaevola*, βγ. — *P. filius*, Rd. *praefectus*, r. — *curulis*, R. — *iugatorum*, T, uti infra. — *rimos*, R. — *DC in iis*; pro hac vera scriptura (βγ) exhibent ac in iis Rr (codd. Budaei de ass. p. 229.), *acinus* d.

21. Capere eos ardui erat quondam operis foveisque 54
maxume. Principatu Claudii casus rationem docuit pudendam
paene talis ferae nomine, pastoris Gaetuli sago contra in-
gruentis inpetum obiecto, quod spectaculum in harenam pro-
tinus translatum est, vix credibili modo torpescens tanta
illa feritate quamvis levi iniectu operto capite, ita ut devin-
ciatur non repugnans; videlicet omnis vis constat in oculis,
quo minus mirum sit a Lysimacho Alexandri iussu simul
incluso strangulatum leonem. Iugo subdidit eos primusque 55
Romae ad currum iunxit M. Antonius et quidem civili bello,
cum dimicatum esset in Pharsaliis campis, non sine ostento
quodam, tempore illo generosos spiritus ingum subire illo
prodigio significante; nam quod ita vectus est cum mima
Cytheride, super monstra etiam illarum calamitatum fuit.
Primus autem hominum leonem manu tractare ausus et
ostendere mansuefactum Hanno e clarissimis Poenorum tra-
ditur damnatusque illo argumento, quoniam nihil non per-
suasurus vir tam artificis ingeni videbatur et male credi
libertas ei cui in tantum cessisset etiam feritas. Sunt vero 56
et fortunae eorum quoque clementiae exempla. Mentor Sy-
racusanus in Syria leone obvio suppliciter volutante attoni-
tus pavore, cum refugienti undique fera opponeret sese et
vestigia lamberet adulanti similis, animadvertit in pede eius
tumorem volnusque; extracto surculo liberavit cruciatu. Pi-

§ 54. *operis* — *pudendam*, d². Omitt. R d¹. — *penetralis*, R. *pene*////*ralis*, d.
— *parthis*, d¹. — *egetuli*, R. *e getulie*, d. Plin. videtur scripsisse *e Gaetulis*,
littera *s* per *sago* intercepta. Vid. 8, 158. — *pago*, d¹. — *tanta illa*, R. *illa*
tanta, d. *illa*, T. — *vis*, om. R¹. — *fit*, Kr. — *Alexandro*, R.

§ 55. *Pharsaliis*, Θ T. *Pharsalis*, R. *Pharsalicis*, d β γ. — *ostento quodam*,
R T d r. *quodam ostento*, codd. Gel. β γ. — *tempore illo*, r. *tempore*, R Θ T. *tem-*
porum, d (codd. Gel.) β γ. — *subire*, d². *ubi se*, R d¹. — *ima*, d. — *super*, R Θ T d.
supra, β γ. — *calamitatum*, R. *calamitatum*, d β γ. — *Hanno clarissimus*, r. —
in tantum, d². *tantum*, R d¹.

§ 56. *fortunae*, R d¹. *fortuita*, d² β γ. — *Mentu*, R¹. *Mentum*, R². — *volu-*
ptante, d. — *refugientium*, R. — *extracto*, R d. *et extracto*, β γ. — *Elpis*, R d.
Helpis, Rob. *Elphis*, γ vitio operarum. — *navi*, d. — *in fuga*, R. *fuga*, d β γ.
— *tum*, om. d. — *esset*, d.

§ 57. *Sed neque*, r (Rob.) — *profugium*, d. — *miseratione*, R¹. *miserationi*,
R². — *avidiori*, d. — *tum*, Θ T d (Rob.) *ntum*, R¹. *tantum*, R². — *poena*,
R Θ T d. *poenam*, Rob. *paene*, Barbar. β. — *suspectante*, r (Rob.) — *orante*, r
(Rob.) — *fortuitus*, R. Totus hic locus, *tum poena* — *contra feram*, aperte cum
sit vario modo depravatus, cum alii interpretes, quorum placita e margine Dalec.
petas, tum Pint. coniecturas protulerunt varias, sed omnes omni probabilitatis
specie adeo destitutas, ut eas afferre longum sit. Mihi Plin. scripsisse videtur:

ectura casum hunc testatur Syracusia. Simili modo Elpis Samius natione in Africam delatus nave, iuxta litus conspecto leone hiatu minaci, arborem in fuga petit Libero patre invocato, quoniam tum praecipuus votorum locus est cum spei nullus est; neque profugienti, cum potuisset, fera 57 institerat et procumbens ad arborem hiatu quo terruerat miserationem quaerebat. Os morsu avidiore inhaeserat dentibus cruciabatque inedia, tum poena in ipsis eius telis suspectantem ac velut mutis precibus orantem, dum fortuitu fidens non est contra feram; multoque diutius miraculo quam metu cessatum est. Degressus tandem evellit praebenti et quam 58 maxume opus esset adcommodanti, traduntque quamdiu navis ea in litore steterit retulisse gratiam venatus adgerendo. Qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacravit, quod ab eo facto Graeci *κεχηγότος Διονύσου* appellavere. Miremur postea vestigia hominum intellegi a feris, cum etiam auxilia ab uno animalium sperent? Cur enim non ad alia iere, aut unde medicas manus hominis sciunt? nisi forte vis malorum etiam feras omnia experiri cogit.

XVII. Aequè memorandum et de panthera tradit Deme- 59 trius physicus, iacentem in media via hominis desiderio repente adparuisse patri cuiusdam Philini adsectatoris sapientiae, illum pavore coepisse regredi, tamen feram circumvolitari non dubie blandientem seseque conflictantem

cruciabatque inedia tantum quantum poena in ipsis eius telis suspectantem—orantem illum, fortuitis fidens diffidens non esset contra feram. Leo igitur, quem aequè inedia ac poena i. e. dolor gravissimus eumque ob nimiam aviditatem puniens isque ipsius eius telis i. e. dentibus insidens cruciabat, ad arborem procumbens suspectabat et illum sc. Elpin velut mutis precibus orabat, ne, cum fortuitis i. e. ramorum arboris, cui insidebat, firmitati fideret, diffidens esset adversus feram, cui sententiae verba statim sequentia optime congruunt, quibus significatur Elpin fiduciam feras neque metum sensisse. Mutationes nostrae ex codicum scriptura omnes sequuntur, cum sint restitutiones litterarum, quae ob vicinitatem similis aut eiusdem vocis facillime, ut fit, exciderant. *Non pro ne positum vindicant ea quae dixerunt Reisig. scholl. gramm. Lat. p. 587. cum nota Haasii et Hand. Tursell. 4. 264. sq.; de usu praepositionis contra v. Hand. II. p. 116, 6. — multoque, R T d (Rob.) multo, β γ.*

§ 58. *Aegre os tandem, Pint. — eo, d. — in, om. β. — stetit, Rob. — gratiam retulisse, d. — aggerando, Rob. — quod ab effectu, Pint. — κεχηγότος, codd. Gél. ac chenotar, R d. Echenotar, T. acchenotos, S. σαρπηγός ναύς, K. Archenostu vel Archenosto neon, Pint. — Διονύσου, codd. Gél. Dionysu, d. Dionisii, R. Dionisi, T. — Ne miremur, Θ. — hominis, Rob. — iere, d². fere, R. ferae, d¹.*

§ 59. *tradidit, d. — repente, R. — tamen feram, d. tamen fero, R. feram vero, Rob. β γ.*

maerore qui etiam in panthera intellegi possit; feta erat, catulis procul in foveam delapsis. Primum ergo miserationis 60 fuit non expavescere, proximum et curam intendere, secutusque qua trahebat vestem unguium levi iniectu, ut causam doloris intellexit simulque salutis suae mercedem, exemit catulos eam prosequentis usque extra solitudines, deductus laeta atque gestiente, ut facile adpareret gratiam referre et nihil in vicem imputare, quod etiam in homine rarum est.

22. Haec fidem et Democrito adferunt, qui Thoantem in 61 Arcadia servatum a dracone narrat. Nutrierat eum puer dilectum admodum parensque serpentis naturam et magnitudinem metuens in solitudines tulerat, in quibus circumvento latronum insidiis agnitoque voce subvenit. Nam quae de infantibus ferarum lacte nutritis cum essent expositi produntur sicut de conditoribus nostris a lupa, magnitudini fatorum accepta ferri aequius quam ferarum naturae arbitror.

23. Panthera et tigris macularum varietate prope solae 62 bestiarum spectantur, ceteris unus ac suus cuique generi color est, leonum tantum in Syria niger; pantheris in candido breves macularum oculi. Ferunt odore earum mire sollicitari quadripedes cunctas, sed capitis torvitate terreri; quamobrem occultato eo reliqua dulcedine invitatas conripiunt. Sunt qui tradant in armo iis similem lunae esse maculam crescentem in orbis et cavantem pari modo cornua. Nunc varias et pardos, qua mares sunt, appellant in eo omni genere creberrimo in Africa Syriaque; quidam ab his pan-

possit, R.d. posset, $\beta\gamma$.

§ 60. mirationi, r. miraculum, Rob. — proximum, Rob. proximam, R.d. — et, R. ei, d (Rob.) $\beta\gamma$. — intellexit, R (Rob.) sensit, T.d. — eam prosequentes, R² θ . eamius pros., R¹. eam usque prosequentes, d. ea usque cum his prosequente, Rob. eaque cum iis prosequente, $\beta\gamma$. — deductus, R (Rob.) gratiam deductus, d. — invicem nihil, d.

§ 61. et, R θ T d r (Rob.) etiam, β . — Dathen, r (Rob.) — Achaia, K. — parensque, R θ S T K. pavensque, d (v in rasura, Rob.) β . — agnitaque, d. — magnitudini, d. magnitudine, R θ . — fatorum, d², ferarum, R d¹. — fieri, R θ d ($\theta\phi$ ap. Gronov. ad 28, 2.) referri, Sabell.

§ 62. maculorum, R. — cuique, R r (Rob.) unicuique, T.d. cuiusque, $\beta\gamma$. — generi, R θ T d. generis, Rob. $\beta\gamma$. — leonum, d². leonem, d¹. leone, R. — odore, Bud. de ass. p. 229. colore, θ T d r. colere, R. Vid. Aristot. hist. anim. 9, 6. p. 612^a 13. et Solin. 17, 8. — quadripedes, B¹. quadrupedes, R² d $\beta\gamma$.

§ 63. tradant, R θ T d. tradunt, β . — his, d. — orbis, B¹. orbes, R² $\beta\gamma$. orbe, d. — cornua, d². Omitt. R d¹. — qua, R¹ θ . quos, R³. qui, R² d $\beta\gamma$. Quah, l. ex usu scriptorum argenteae aetatis i. q. quatenus. V. Oudend. ad Lucan.

theras candore solo discernunt nec adhuc aliam differentiam inveni.

24. Senatusconsultum fuit vetus ne liceret Africanas in 64 Italiam advehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis permisitque circensium gratia inportare; primus autem Scaurus aedilitate sua varias centum quinquaginta universas misit, dein Pompeius Magnus quadringentas decem, divos Augustus quadringentas viginti.

25. Idem Q. Tuberone Fabio Maxumo coss. iv. nonas Ma- 65 ias theatri Marcelli dedicatione tigrim primus omnium Romae ostendit in cavea mansuefactam, divos vero Claudius simul quattuor. XVIII. Tigrim Hyrcani et Indi ferunt, 66 animal velocitatis tremendae et maxime cognitae, dum capitur totus eius fetus qui semper numerosus est. Ab insidiante rapitur equo quam maxime pernici atque in recentis subinde transferuntur. At ubi vacuum cubile reperit feta, — maribus enim subolis cura non est, — fertur praeceps odore vestigans; raptor adpropinquante fremitu abicit unum ex catulis; tollit illa morsu et pondere etiam ocior acta remeat iterumque consequitur ac subinde, donec in navim regresso inrita feritas saevit in litore.

26. Camelos inter armenta pascit oriens, quarum duo ge- 67 nera Bactriae et Arabiae differunt, quod illae bina habent tubera in dorso, hae singula et sub pectore alterum cui incumbant. Dentium superiore ordine ut boves carent in utro-

10, 84. et Rahnken. ad Vell. 2, 37. — *sunt*, d. In R rasura. — *appellati*, d. — *creberrimo*, om. r. — *his*, θ d. iis, R β γ . — *sole*, d. — *disces nunc*, R.

§ 64. *hos*, R d. — *gratiam*, R d. — CCCCX, d². au xit, R. aug¹¹x, d¹.

§ 65. Q., d. *que*, R. — *Maii*, d. — *dedicatio*, R d. — *tigrim*, R d. *tigrin*, β γ . — *mansuefactam*, R d. *mansuefactum*, β γ .

§ 66. *maxime cognitae*, Rob. *maxima cognita*, R d. — *capitur*. *Totus*, β , ita ut infra est, ab interpungatur. Ceterum v. Solin. 17, 6. — *eius*, R θ T d r (codd. Salmas. exerc. p. 148. b. E.) *enim*, β . Haec Plin. sumpsit ex Mela III. 5, 7. — *recentes*, R T d r. *recentem*, β . — *transferuntur*, d. *transferunt*, R. *transferitur*, Rob. β γ . — *etenim*, d. — *sobolis cura non est*, R T d (Rob.) *cura non est sobolis*, β γ . — *investigans*, d. — *ex*, R d. e, β γ . — *ocius*, K. — *remeat*, R d². *remittit*, T d¹. — *navim*, R T K r (Rob.) *navem*, d β . — *irrita*, R. *irritam*, d. *irritata*, K.

§ 67. *quarum*, Pint. R (codd. Salmas. exerc. p. 693. a. C.) *quorum*, d (Rob.) β . — *Bactriae et Arabiae*, R θ T K d r (Rob.) *Bactrianas et Arabicas*, codd. Salmas. *Bactriani et Arabici*, β . — *illae*, R θ S T d (codd. Salmas.) *illa*, Rob. illi, β . — *hae*, R θ S T d (codd. Salmas.) *hi*, Rob. β . — *singula*, d (Rob.) *singulae*, R. Vid. Aristot. hist. anim. 2, 1. p. 499^a 14. — *et*, R S T d (Rob.) Om. γ . — *sub*, R T d r (Rob.) *in*, S β . — *incumbunt*, K. — *superiori*, d.

que genere; omnes autem iumentorum ministeriis dorso funguntur atque etiam equitatu in proeliis. Velocitas inter 68 equos, sed sua cuique mensura sicuti vires; nec ultra ad-suetum procedit spatium nec plus instituto onere recipit. Odium adversus equos gerunt naturale. Sitim et quadriduo tolerant implenturque cum bibendi occasio est et in praeteritum et in futurum, opturbata proculcatione prius aqua; aliter potu non gaudent. Vivunt quinquagenis annis, quaedam et centenis. Utcumque rabiem et ipsae sentiunt. Castrandi genus etiam feminas quae bello praeparentur inventum est; fortiores ita fiunt coitu negato.

27. Harum aliqua similitudo in duo transfertur animalia. 69 Nabun Aethiopes vocant, collo similem equo, pedibus et cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguuntibus, unde appellata camelopardalis, dictatoris Caesaris circensibus ludis primum visa Romae. Ex eo subinde cernitur adspectu magis quam feritate conspicua, quare etiam ovis ferae nomen invenit.

XIX. 28. Pompei Magni primum ludi ostenderunt chama 70 quem Galli rufum vocabant, effigie lupi, pardorum maculis; iidem ex Aethiopia quas vocant χήπους, quarum pedes posteriores pedibus humanis et cruribus, priores manibus fuere similes. Hoc animal postea Roma non vidit.

ministeriis, Salmas. in his terris, R d. in iis terris, β. Vid. Solin. 49, 9. — equitatu, Tr (codd. Salmas.) equitatu////, d. equitatum, R. equitatus, θ. equitantur, β.

§ 68. inter equos, d. in equos, R. in equis, T (codd. Salmas.) Nisaeorum equorum, Pint. — sup, R T d. — cuique, T d². utque, R d¹. — mensura, R. mensurae, T d. — procedunt et recipiunt, T. — adversum, d. Vid. Aristot. hist. anim. 6, 18. p. 571^b 25. — prius, d². primus, R d¹. Vid. Arist. l. 1. 8, 8. p. 595^b 31. — quaedam, R θ T d. quidam, β. Vid. Aristot. l. 1. 6, 26. 8, 9. — ipsae, R θ T d (codd. Salmas.) ipsi, β. — fortioresque, T. Vid. Aristot. hist. anim. 9, 50. p. 682^a 27.

§ 69. Harum, R θ T d. Horum, β. — simili, R d¹. similimō, d². — Nabun, R d. Vid. Solin. 30, 19. Nabuna, θ Tr. Nabuna ethiopes, Rob. Nabim, codd. Barbari, β. Vid. Gesner. hist. anim. 1, 148. — magis, R (Rob.) ove magis, T d. — oviferae, R θ T d. ovis, non ferae, Gesner.

§ 70. chama, R θ¹ T d (codd. Salmas. exerc. p. 62. a. B.) chaum, θ² (Rob.) β. thoem, Dalec. et Ulit. ad Grat. cyneg. 255., qui tamen ad 200. vulgatum defendit. V. Köler. in Wolfii anal. 2, 327. — rufum, R θ T d. raphium, codd. Barbari, β. — idem, β. Vid. Solin. 30, 20. — χήπους, Hard. caepus, R. cephus, T d. caepus, θ. cephus, Rob. β.

§ 71. laudis, R. Haec Plin. sumpsit ex Agatharchide de mari rubro 36., ex Plinio Solin. 30, 20. — cornus, R θ d r (Rob.) cornu, β. — quem, d (Rob.) — par, R. est par, d¹. ei par, d² (Rob.) β γ. — buxeius, R.

XX. 29. Iisdem ludis et rhinoceros unius in nare cornus, 71
qualis saepe visus. Alter hic genitus hostis elephantis cornu
ad saxa limato praeparat se pugnae, in dimicatione alvum
maxime petens, quam scit esse molliorem. Longitudo par,
crura multo breviora, color buxus.

XXI. 30. Lynx volgo frequentis et sphingas fusco 72
pilo, mammis in pectore geminis, Aethiopia generat multa-
que alia monstri similia, pinnatos equos et cornibus arma-
tos quos pegasos vocant, crocotas velut ex cane lupoque
conceptos, omnia dentibus frangentis protinusque devorata
conficientis ventre, cercopithecus nigris capitibus, pilo asini
et dissimilis ceteris voce; Indicos boves unicornis tricornis- 73
que, leucrocottam perniciosissimam feram, asini feri magnitu-
dine, clunibus cervinis, collo, cauda, pectore leonis, capite
melino, bisulca ungula, ore ad aures usque rescisso, den-
tium locis osse perpetuo; hanc feram humanas voces tra-
dunt imitari. Apud eosdem et quae vocatur eale, magnitu-
dine equi fluviatilis, cauda elephantis, colore nigra vel fulva,
maxillis apri, maiora cubitalibus cornua habens mobilia,
quae alterna in pugna sistit variatque infesta aut obliqua,
utcumque ratio monstravit. Sed atrocissimos habet tauros 74
silvestris maiores agrestibus, velocitate ante omnis, colore
fulvos, oculis caeruleis, pilo in contrarium verso, rictu ad

§ 72. *monstri*, R. *θ d. monstra*, r (Rob.) — *crocotas*, Hard. Vid. Has. in Stephani thes. s. h. v. et Jacobs. ad Aelian. hist. an. 7, 22. *crocotas*, R.¹ T. *crogatas*, R.¹. *grocotas*, d. *crotocas*, Rob. *crocotas*, β. Plin. sua sumpsit ex Agatharchide de mari rubro 39. — *conceptas*, θ. — *asini*, R. θ. *asinino*, d. β γ.

§ 73. *Indi equos*, Pint. — *dicornes*, R. in *diu cornes*, T. d. *duicornes*, Rob. — *leucrocottam*, ita nos scripsimus. *leucrocotam*, R. d. *leucocrotam*, θ T (Rob.) *leucocrutam*, β. *leocrocotam*, Pint. *leocrocottam*, Salmas. exerc. p. 709. b. B. Exscripsit haec Solin. 52, 34. — *perniciosissimam*, θ r (Rob.) — *feri*, R. *fere*, d. β γ. — *clunibus*, R.² S T (Rob.) *clunis*, R.¹ θ d. *cruribus*, β γ. — *melino*, R.². *melium*, R.¹ d (Rob.) β γ. *camelino*, Pint. — *locis*, R. d. *loco*, Rob. γ. — *hunc*, R. — *eos*, r. — *et*, R. *est et*, d. — *eale*, v. Solin. 52, 35. *et*, R. d. — *equis*, R. — *fluviatiles*, R. d. *fluvialis*, K. — *vel fulva*, om. Pint. ex Solino. — *maxillis*, R. θ d. r. *maxillas*, β γ. — *in pugna*, om. R.¹. — *sistunt*, R. d. *sistit*, β γ. — *variaque*, R. T d (cod. Salmas. exerc. p. 711. b. A.) — *infesta*, T. *infestata*, R. d. *infestat*, cod. Salmas. — *aut*, R (cod. Salmas.) *et*, T. d. — *obliqui*, cod. Salmas. *sistit varaque infestat aut obliqua*, Salmas. Sed nihil mutandum, nisi quod pro *variaeque* scribendum *varieque*; ita explicatur adiectivum *alterna*, de qua copulae *que* vi explicativa v. ad 36, 15.

§ 74. *habet*, omitt. R. d, et fortasse omittendum est, ita ut post longiorem sane parenthesisin subiectum *αὐτὸ τοῦτο* repetatur *Aethiopia*; v. ad 33, 23. — *aggregibus* vel *congregibus*, Pint.

auris dehiscente, iuxta cornua mobilia; tergori duritia silicis omne respuens volnus; feras omnis venantur, ipsi non aliter quam foveis capti feritate semper intereunt. Apud eosdem nasci Ctesias scribit quam mantichoran appellat, triplici dentium ordine pectinatim coeuntium, facie et auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula infigentem, vocis ut si misceatur fistulae et tubae concentus, velocitatis magnae, humani corporis vel praecipue adpetentem; 31. in India et boves solidis ungulis, unicornis, et feram nomine axin, hinnulei pelle; pluribus candidioribusque maculis, sacrorum Liberi patris. Orsaei Indi simias candentis toto corpore venantur, asperrimam autem feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite cervo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente; hanc feram vivam negant capi.

32. Apud Hesperios Aethiopus fons est Nigris, ut plerique existumavere, Nili caput; argumenta quae diximus persuadent. Iuxta hunc fera appellatur catoblepas, medica alioqui ceterisque membris iners, caput tantum praegrave aegre ferens; id deiectum semper in terram; alias internicio

tergora, d¹. *tergoris*, Rob. — *feritate semper intereunt*, Diod. Sic. 3, 35. τὸ δ' εἰς δρυγμὰ πᾶσιν ἢ δι' ἄλλης ἀπάτης χειρωθὲν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ γίνεται περιπνιγός.

§ 75. *Ctesias*, Indic. § 7. ed. Bähr. — *appellant*, K. — *coeunti*, K. — *infingentem*, d. — *ei*, om. d¹. — *magni*, R.

§ 76. *in India*, Rob. *insidia*, R. *in psidia*, T d. Vid. Solin. 52, 38. — *et*, om. d. — *asin*, R d. — *hinnulei*, codd. Hard. *inulei*, R θ T d. *hinnuli*, β. — *candidioribus*, r. — *sacrorum*, R θ T d. *sacram*, codd. Barbari, β. Ceterum v. Solin. 52, 39. — *Orsaei*, R θ d. *Orsei*, β. — *duum*, d (Rob.) *du*, R⁴ *duorum*, R². — *imminente*, Rob.

§ 77. *argumenta*, R r (Rob.) *ut argumenta*, d β. — *diximus* 5, 52. — *alioqui*, R θ d. *aliqui*, Rob. *alioquin*, β γ. — *caput eius tantum*, K. Ceterum v. Solin. 30, 22. — *internicio*, R (Rob.) — *qui*, d² (Rob.) *que*, R d¹. — *oculis*, d.

§ 78. *et*, d (Rob.) *et de*, R T. — *basiliaci*, R¹ (Rob.) *basilicis*, R² T d. Exscripsit haec Solin. 27, 50—53. — *serpentis*, R¹ (Rob.) *serpentibus*, R² T d. Corruptela in codicibus optimis regnans orta est ex lemmate (v. libr. 1.) temere in ipsa Plinii verba adscito et manu secunda cum iis confuso. — *vis est*, T d. — *duodecim*, R (Rob.) *duodenum*, d β γ. — *mitrula*, Wotton. different. anim. fol. 101. F. ex Solino 27, 51. — *insignem*, R. *insigne*, T d r (Rob.) *insigni*, K. — *reliquae*, codd. Gel., Robert. *reliqua*, R θ T d. — *in*, delet Salmas. exerc. p. 263. b. C. a medio, Pint. — *contactas*, r (Rob.) — *afflatas*, Rob. *afflatus*, r. — *aliis*, R. *alis*, d. — *suis*, d. — *est*, ad sequentia referant R (Rob.)

§ 79. *occisum*, R θ T K d (Rob.) *occiso*, β. — *subeuntem*, θ. — *equitantem*, Rob. — *modo*, om. d. — *Huic*, R θ T d r (Rob.) *Atque huic*, codd. Salmas. β γ.

humani generis, omnibus qui oculos eius videre confestim expirantibus.

33. Eadem et basilisci serpentis est vis. Cyrenaica 78 hunc generat provincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula ut quodam diademate insignem. Sibilo omnis fugat serpentis nec flexu multiplici ut reliquae corpus inpellit sed celsus et erectus in medio incedens; necat frutices non contactos modo verum et adflatos, exurit herbas, rumpit saxa; talis vis malo est. Credendum quondam ex equo occisum hasta et per eam subeunte 79 vi non equitem modo sed equom quoque absumptum. Huic tali monstro — saepe enim enectum concupivere reges videre — mustelarum virus exitio est; adeo naturae nihil placuit esse sine pare. Iniciunt has cavernis facile cognitis soli tabe; necant illae simul odore, moriunturque et naturae pugna conficitur.

XXII. 34. Sed in Italia quoque creditur luporum visus 80 esse noxius vocemque homini quem priores contemplantur adimere ad praesens. Inertis hos parvosque Africa et Aegyptus gignunt, asperos trucisque frigidior plaga. Homines in lupos verti rursusque restitui sibi falsum esse confidenter existimare debemus aut credere omnia quae fabulosa tot

— enectum, R K d. erectum, r¹ (Rob.) Om. r². — concupiere, T. — reges videre, R (codd. Gel. et Salmas., Robert.) videre reges, T d. — placuit nihil, Rob. — pare, R Θ T d. pari, β γ. — Iniciunt, d? (codd. Gel.) Interficiunt, R Θ T r (codd. Salmas., Robert.) inferciunt, Salmas. perquam probabiliter. — has, R Θ T d. eas, codd. Salmas. β γ. eos, r (Rob.) — soli tabe, R T d¹ (codd. Salmas., Rob.) sola tabe, d² (codd. Gel.) solita enecant, Θ. — illi, K. — simul naturali odore, K. — morituraeque naturae, K. et periturae naturae, r. — pugnam conficiunt, Rob. pugnam conficiunt moriunturque et interiturae pugnam conficiunt, K. Missis his foedis interpolationibus sane locum mendo laborare arbitror, quamvis nemini animadverso. Scilicet quinam necant? Mustelaene? At tum ineptissime additur simul, cum uno odore neque alla re mustelae basiliscum interficiant. An basilisci? Ea fuit Harduini sententia, qui serpentium nomen modo virili, modo muliebri sexu efferri dicit, ea item illius, qui pro illae scripsit illi (v. supra.) At quomodo basilisci odore necare dici possunt, praesertim cum ita non de basiliscis, sed de mustelis necandis h. l. sermo sit? Deinde quam languide additur moriuntur, ubi denuo incertum est, de utrius morte dicatur! Omnibus his difficultatibus occurri potest levissima sive potius nulla mutatione, dummodo scribatur: necant odore moriunturque illae simul et n. p. c. Pronomen illae minime est otiosum, cum basiliscum quoque necari dicat Plin.; et pronomina hic — ille h. l. eodem modo ad unum subiectum referuntur, uti nunc 37, 177.

§ 80. contemplantur, T K. Sua hinc sumpsisse videtur Sextus Placidus 7, 3., sumpsit Solin. 2, 35. — rursusque, R Θ T d. rursusque, β γ. — esse confidenter, om. d¹.

saeculis conperimus. Unde tamen ista volgo infixa sit fama ⁸¹ in tantum ut in maledictis versipellis habeat, indicabitur. Euanthes inter auctores Graeciae non spretus tradit Arcadas scribere ex gente Anthi cuiusdam sorte familiae lectum ad stagnum quoddam regionis eius duci vestitaque in quercu suspenso tranare atque abire in deserta transfigurarique in lupum et cum ceteris eiusdem generis congregari per annos novem; quo in tempore si homine se abstinerit, reverti ad idem stagnum et cum tranaverit effigiem recuperare, ad pristinum habitum addito novem annorum senio. Id quoque ⁸² Fabius, eandem recipere vestem. Mirum est, quo procedat Graeca credulitas! Nullum tam impudens mendacium est ut teste careat. Itaque Agriopas qui Olympionicas scripsit narrat Demaenetum Parrasium in sacrificio, quod Arcades Iovi Lycaeο humana etiamtum hostia faciebant, inmolati pueri exta degustasse et in lupum se convertisse, eundem decimo anno restitutum athleticae certasse in pugilatu victoremque Olympia reversum. Quin et caudae huius animalis ⁸³ creditur volgo inesse amatorium virus exiguo in villo eumque cum capiatur abici nec idem pollere nisi viventi de-reptum; dies quibus coeat toto anno non amplius duodecim; eundem in fame vesci terra; inter auguria, ad dexteram ⁸⁴ conmeantium praeciso itinere, si pleno id ore fecerit, nul-

§ 81. Unde, om. d. Ceterum totum hunc locum depravatissimum censet Böttiger. *kleine Schr.* 1, 141. — tam, d¹. — sunt, R^θd. — in, omitt. R^θd. — maledictis in, *θ*. — habeat, R^d. abeat, *θ*. habeant, K. — Anthi, *θ*. Anti, R^Td. Antaei, *β*. — cuiusdam familiae electum, K. — tranare, R. transnatare, T^dγ. — abtenuerit, R. — tranaverit, R. transnataverit, T^dγ. — recuperare, R¹. recipere, d^βγ.

§ 82. falsius vel additur vel Addit quoque fabulis, Hard. in fabulis, Gesner. chrestom. p. 312. Addit quoque fabulosius, Pellicer., cui de extrema voce assentior, ita ut haec verba superioribus connectantur. Nomen Fabius plurimis nominibus offendit. — quam, K. — Itaque, K^d. Ita, S^Tr. Om. R. — Agriopas, codd. Gel. ///acopas, R. copas, T^Kd^r. — Olympionicas, R^r. Olympionica, T^Kd. — Demarchum, Pint. Demarchum, Böttiger. l. 1. p. 142. Sumpsit haec Plin. ex Varrone apud August. de civ. dei 18, 17. — etiamtum hostia, R. etiam cum hostia, r. etiam hostia cum, d. etiam hostia tum, T. — faciebat, R^d. — se, R^θT^dr. Pronomen omitt. codd. Gel., *β*. — athletice, Hard. — certasse in pugilatu, codd. Gel. restituisset in pugilatu, R^θT^d. restituisse in pugilatu, K^r. — victoremque Olympia, *β*γ. victoremque victoria Olympia, R^θT^Kd^r. restitutum, athletico certamine in pugilatu victorem Olympiis reversum, Dalec. At eiectis codicum dittographiis orta hinc interpolatione scribendum: restitutum athleticae in pugilatu victoremque Olympia reversum ac. esse.

§ 83. qui capiantur abicere, r. Vid. Solin. 2, 36. — dereptum, R. direptum, d^βγ. — in fame, om. d¹. Vid. Aristot. hist. anim. 8, 5. p. 594^a 26.

lum ominum praestantius. Sunt in eo genere qui cervarii vocantur, qualem e Gallia in Pompei Magni harena spectatum diximus. Huic quamvis in fame mandenti, si respererit, oblivionem cibi subrepere aiunt digreassumque quacere aliud.

XXIII. 35. Quod ad serpentis attinet, volgatum est co-⁸⁵lorem eius plerasque terrae habere in qua occultentur; innumera esse genera; cerastis corpore eminere cornicula saepe quadrigemina, quorum motu, reliquo corpore occultato, sollicitent ad se avis; geminum caput amphibiaenae hoc est et a cauda, tamquam parum esset uno ore fundi venenum; aliis squamam esse, aliis picturas, omnibus exitiale virus; iaculum ex arborum ramis vibrari nec pedibus tantum pa-⁸⁶ vendas serpentis sed et missili volare tormento; colla aspidum intumescere nullo ictu remedio praeterquam si confestim partes contactae amputentur. Unus huic tam pestifero animali sensus vel potius adfectus est. Coniugia ferme vagantur nec nisi cum pari vita est; itaque alterutra interempta incredibilis ultionis alteri cura; sequitur interfectorem⁸⁷ unumque eum in quantolibet populi agmine notitia quadam infestat, perrumpit omnis difficultatis, permeat spatia nec nisi annibus arcetur aut praeceleri fuga. Non est fateri, rerum natura largius mala an remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit eosque non in fronte adverso cernere sed in temporibus; — itaque excitatur

§ 84. *id ore*, R^d. *odore*, r. *in odore*, β. — *ominum*, Barbar. d. *hominum*, R^θST (codd. Salmas. exerc. p. 61. b. D.) *omnium*, β. *homini* vel *omnino*, Pint. — *quale Gallia*, R. *quales in Gallia*, d. — *diximus* § 70. — *respererit*, R^θTd (Rob.) *resperxit*, β. Vid. Solin. 2, 37. — *subrepere*, R^θdr. *surripere*, Rob. β.

§ 85. *pertinet*, d. — *eius*, R^θSTdr (Rob.) Om. β. — *plerasque*, R^θSTdr (Rob.) *plerosque*, β. — *terrae*, Pint. R^θdr (Rob.) *terras*, ST. — *in qua*, R^θSTdr (Rob.) *qua*, β. *earum plerasque terrarum in quas*, K. — *Cerastes*, R²d (Rob.) *Cerasti*, R¹. Vid. Solin. 27, 28. — *imminere*, Rob. — *occultato*, R (Rob.) *occulto*, θTd. — *caput*, Rob. *capitum*, R^d. — *et a cauda*, R^θTd. *et ad caput et ad caudam*, codd. Salmas. exerc. p. 240. a. D., Rob. β. — *squamam*, r (Rob.) *quam*, R^d. *in quam*, d². *squamas*, βγ.

§ 86. *pavendas*, θr (Rob.) *pavenda*, R¹. *pavendi*, R²Td. *cavendas*, β. — *ictu*///, R. *ictus*, dβγ. Vid. ad 35, 20. — *animalis*, R. — *Coniugia*, RTd (Rob.) *Coniuga*, β. — *pari*, R^θTd. *compari*, r (Rob.) *compare*, β. — *ultionis alteri*, R^d. *alteri ultionis*, βγ.

§ 87. *sequitur*, R^d. *sequitur fere*, T. *Persequitur*, βγ. — *permaneat*, R. — *hebetes*, R (Rob.) *hebetatos*, Td. — *adverso*, R^d (codd. Salmas. exerc. p. 243. b. F.) *ex adverso*, codd. Gel. β. *aut ex adverso*, K. — *cernere*, d. *cerneret*, R (codd. Salmas.) Plin. videtur scripsisse non ut in fr. adv. cernerent i. e. oculosque tales ut rel.

pede saepius quam visu; — XXIV. deinde internecinum bellum cum ichneumone.

36. Notum est animal hac gloria maxime in eadem natum ⁸⁸ Aegypto. Mergit se limo saepius siccaturque sole; mox ubi pluribus eodem modo se coriis loricavit in dimicationem pergit; in ea caudam attollens ictus inritos aversus excipit, donec obliquo capite speculatus invadat in faucis; nec hoc contentus aliud haud mitius debellat animal.

XXV. 37. Crocodilum habet Nilus quadripes malum et ⁸⁹ terra pariter ac flumine infestum. Unum hoc animal terrestre linguae usu caret, unum superiore mobili maxilla inprimit morsum alias terribilem, pectinatim stipante se dentium serie. Magnitudine excedit plerumque duodeviginti cubita. Parit ova quanta anseres eaque extra eum locum semper incubat praedivinatione quadam, ad quem summo auctu eo anno egressurus est Nilus. Nec aliud animal ex minore origine in maiorem crescit magnitudinem. Et unguibus autem armatus est contra omnis ictus cute invicta. Dies in terra ⁹⁰ agit, noctis in aqua, teporis utrumque ratione. Hunc satum cibo piscium et semper esculento ore in litore somno datum parva avis quae trochilos ibi vocatur, rex avium in Italia, invitat ad hiandum pabuli sui gratia, os primum eius adsultim repurgans, mox dentis et intus faucis quoque ad

pede saepius, Hard. *sed saepius*, R⁰Tdr (codd. Salmas.) *sed saepe ius*, Rigalt. ap. Salmas. *sed saepius auditu*, Rob. *saepius auditu*, β . *itaque ex auditu sentit citius*, Salmas. Neque haec neque Harduini coniectura apta est; Plin. scripsisse videtur *strepitu saepius*, quod a codicum scriptura propius abest. — *deinde*, R⁰Td (codd. Salmas.) *Deinde habet*, β .

§ 88. *cophis*, Rd. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 9, 6. p. 612^a 15. — *cauda se attollens*, r (Rob.) — *avertens*, d'. — *haud*, om. d'.

§ 89. *Crocodillum*, Rd (uterque semper.) Vid. Solin. 32, 22. — *quadripes*, R'. — *terribilem*, Hard. *terribile*, Rd (Rob.) — *duodeviginti* rel., v. Aristot. hist. anim. 5, 33. p. 558^a 18. — *quanta anseres*, Rob. *qua transare*////, R'. *quae transarenas*, R². *quae transferens*, Td. *quanta anseris*, Salmas. exerc. p. 314. a. F. — *eaque*, d (Rob.) *aque*, R. — *locum transferens semper*, K. — *quadam*, Rd. tamen, T. — *ad quem*, R. *atque*, d. — *auctu*, R. *actu*, dr (Rob.) — *quodem*, Rob. — *egressurus*, Td (codd. Salmas., Robert.) *aegressurus*, R². *aegessurus*, R'. *accessurus*, $\beta\gamma$. — *minore*, R. *minori*, d $\beta\gamma$. — *autem*, Rd (Rob.) *hic*, $\beta\gamma$. Vid. ad 2, 125.

§ 90. *teporis*, Barbar., Rob. *temporis*, Rdr. Vid. Aristot. hist. anim. 2, 10. p. 503^a 13. — *utrumque*, om. d'. — *trochilos*, vid. Herodot. 2, 68. et Aristot. l. 1. 9, 6. p. 612^a 20. — *rex Italia delere vult* Hard. — *hiandum*, Rob. *hian-*
tiatum, R. *hiatum*, Td. — *eius primum*, d. — *adsultum*, R' Td. *ad saltum*, R²r (Rob.) — *immissus*, R (Rob.) *immissum*, Tdr. — *alvo*, d.

§ 91. *scincos*, Rob. *cincos*, Rd. — *praecipuum*, K. — *antidatis*, Rd. *antido-*

hanc scabendi dulcedinem quam maxime hiantis, in qua voluptate somno pressum conspicatus ichneumon per easdem faucis ut telum aliquod inmissus erodit alvum.

38. Similis crocodilo sed minor etiam ichneumone est in 91
Nilo natus scincos, contra venena praecipuus antidotis, item ad inflammandam virorum venerem. Verum in crocodilo maior erat pestis quam ut uno esset eius hoste natura contenta. Itaque et delphini inmeantes Nilo, quorum dorso tamquam ad hunc usum cultellata inest spina, abigentes eos praeda ac velut in suo tantum amne regnantis, alioquin in pares viribus ipsi astu interimunt; valent enim in hoc cuncta animalia sciuntque non sua modo commoda verum et hostium adversa, norunt sua tela, norunt occasiones partis-
que dissidentium inbellis. In ventre mollis est tenuisque 92
cutis crocodilo; ideo se ut terrii mergunt delphini subeuntesque alvum illa secant spina. Quin et gens hominum est huic beluae adversa in ipso Nilo a Tentyri insula in qua habitat appellata. Mensura eorum parva, sed praesentia animi in hoc tantum usu mira. Terribilis haec contra fugientis belua est, fugax contra sequentis; adversum ire soli hi audent; quin et flumini innatant dorsoque equitantium modo inpo- 93
siti, hiantibus resupino capite ad morsum addita in os clava, a dextra ac laeva tenentes extrema eius utrimque ut frenis in terram agunt captivos ac voce etiam sola territos cogunt

tus, Rob. β . antidotum, K. — idem, T. et idem, r. — ad, d. et, R. — maior erat, Rob. maiores ad, R¹. maior est, R² T. maior est hac, d. — hoste, R² (Rob.) hostes, R¹. hostis, d. — tamquam, Rob. tamquam, R. tamanum, d. — spina, Hard. R². ptna, R¹. pinna, d β . penna, K (Rob.) — praeda, d. praedam, R (Rob.) — alioquin, Rd (Rob.) alioqui, $\beta\gamma$. — intermoto, R. — norunt sua — occasiones, B (Rob.) norunt suae occasionis tela norunt, Td. — inbellis, R. in bellis, θ TKd. inbellis, Rob. imbellis, $\beta\gamma$.

§ 92. illa, Rd (Rob.) mollem, K. Haec omnia Plin. sumpsisse videtur ex Senec. nat. qu. 4, 2. — pinna vel penna, Rondelet. de piscibus p. 325. — genus — adversum, Pint. — adversa, Rob. adversa est, R (ubi supra hominum est scriptum.) adversa. Est, Td. — a Tentyri, ita nos scripsimus. ad intyri, R. at in tyri, d¹. et in tyri, d². a Tintyri, θ . e Tintyri, T. et in tiro, Rob. et a Tentyra, r. Tentyrii, Merula. Tentyritae ab, Barbar. $\beta\gamma$, coll. Meinek. ad Stephan. Byz. p. 616, 16. Tentyris, Salmas. exerc. p. 817. b. E. De praepositione a v. ad 35, 86. — habitant, θ . — homini, R. hominum, Tdr (Rob.) — in, om. β . — tanto ausu, Salmas. — visu ira, d. — fugientes, Rd. fugaces, Rob. β . — sequentes, Dalec. serpentes, RTdr (Rob.) insequentes, $\beta\gamma$. — adversum, R. sed adversum, d (Rob.) $\beta\gamma$.

§ 93. quin et, r (Rob.) Qui et, Rd. Quin etiam, $\beta\gamma$. — a dextra, θ Tdr (Rob.) ad dextra, R. dextra, $\beta\gamma$. — terra, d. — a voce, r (Rob.)

PLIN. II.

evomere recentia corpora ad sepulturam. Itaque uni ei in- 94
sulae crocodili non adnāt olfactuque eius generis hominum
ut Psyllorum serpentes fugantur. Hebetes oculos hoc animal
dicitur habere in aqua, extra acerrimi visus, quattuorque
menses hiemis semper inedia transmittere in specu. Quidam
hoc unum quamdiu vivat crescere arbitrantur; vivit autem
longo tempore.

39. Maior altitudine in eodem Nilo belua hippopotamus 95
editur, ungulis binis quales bubus, dorso equi et iuba et
hinnitu, rostro resimo, cauda et dentibus aprorum aduncis
sed minus noxiis, tergoris ad scuta galeasque impenetrabilis
praeterquam si umore madeant. Depascitur segetes destina-
tione ante, ut ferunt, determinatas in diem et ex agro feren-
tibus vestigiis, ne quae revertenti insidiae conparentur.

XXVI. 40. Primus eum et quinque crocodilos Romae 96
aedilitatis suae ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit.
Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister ex-
stitit; adsidua namque satietate obesus exit in litus recentis
harundinum caesuras speculatum atque ubi acutissimam vi-
det stirpem inprimens corpus venam quandam in crure vol-
nerat atque ita profluvio sanguinis morbidum alias corpus
exonerat et plagam limo rursus obducit.

XXVII. 41. Simile quiddam et volucris in eadem Aegypto 97

evomes, R.

§ 94. uni ei, Rob. unici, R.d. — crocodili, Rob. crocodillo, R.d. — adnāt,
Θ. donant, R. domant, d. annatant, Rob. βγ. — olfactuque, Rob. factuque, R.d.
— semper inedia, R.d. (Rob.) inedia semper, βγ. — transmittere, Rob. tra-
miater, R. tramite heret, d. (in rasura.) — Quidam, vid. Aristot. hist. anim. 5,
33. p. 558^a 20. 23.

§ 95. hippopotami seditur, R. Ceterum v. Aristot. l. 1. 2, 7. p. 502^a 9. et So-
lin. 32, 30. — binis, RΘTdr. bifidis, β. — cauda torta et, K. Vid. Salmas.
exerc. p. 323. a. G. — noxius, Θ. — terгоре — impenetrabili, r. — madeant,
RTd. madeat, βγ. — Depascit, Td. — ut ferunt, R²d. auferunt, R¹. — indi-
dem, Salmas. l. 1. p. 324. a. F. — fallentibus, Massar. ad 9, 12. — aliquae, Θ.
— component, d¹.

§ 96. exstitit, R.d. existit, Θr (Rob.) — recentes, Rob. recenti, RΘTd (libri
plerique ap. Salmas. exerc. p. 324. b. A.) — caesuras, R (Rob.) caesura, ΘTd
(libri Salmas.) — speculatum, RΘTd. speculatus, Rob. β. — acutissimam,
RΘd (optimi Leidd. et Voss. ap. Oudend. ad Appul. met. p. 566., Rob.) acutis-
simum, Tβ. — vidit, Θ. — stipitem, Td²K. — crure, R. eruce, d¹. eruve, d².
cute, r (Rob.) — profluo, Rob.

§ 97. se perluens, Rob. se proluens, K. semper luens, RTd. — multis, RΘdr
(Rob.) a mutis, β. a multis, γ. At quoniam sunt illa multa animalia, quae haec
sola repererunt; excidit aliquid et Plin. videtur scripsisse: nec haec sola, immo
multa multis anim., quorum infra exempla adduntur. πολλά δὲ καὶ τῶν ἄλλων

monstravit, quae vocatur ibis, rostri aduncitate per eam partem se perluens qua reddi ciborum onera maxime salubre est. Nec haec sola multis animalibus reperta sunt usui futura et homini. Dictamnium herbam extrahendis sagittis cervi monstravere percussi eo telo pastuque herbae eius eiecto, — iidem percussi a phalangio quod est aranei genus aut aliquo simili cancos edendo sibi medentur; — est et ad serpentium iotus praecipua, qua se lacerti quotiens cum his conseruere pugnam vulnerati refovent. Chelidonium visui saluberrimam hirundines monstravere, vexatis pullorum oculis illa medentes. Testudo cunilae quam bubulam vocant pastu 98 viris contra serpentis refovet, mustela ruta in murium venatum cum iis dimicatione conserta; ciconia origano, hedera apri in morbis sibi medentur et cancos vescendo maxime mari eiectos. Anguis hiberno situ membrana corporis obducta feniculi suco impedimentum illud exuit nitidusque vernat; exuit autem a capite primum nec celerius quam uno die et nocte replicans, ut extra fiat membranae quod fuerit intus. Idem hiberna latebra visu obscurato, marathro herbae 99 se adfricans, oculos inunguit ac refovet; si vero squamae obtorpuere, spinis iuniperi se scabit. Draco vernam nausiam silvestris lactucae suco restinguit. Pantheras perfricata carne aconito — venenum id est — barbari venantur; occupat illico

ζῶων τῶν τετραπόδων ποιεῖ πρὸς βοήθειαν ἀποτοῖς φρονίμως, Aristot. hist. anim. 9, 6. p. 612^a 1. — future, d¹. — ex, R. Omitt. Td (Rob.) — homini, R¹Td. homine, R². hominum, Rob. — cervi, d (Rob.) Om. R. capri, Gesner. hist. anim. 1, 293. Vulgatam confirmat Solin. 19, 15. — herbae eius, R. eius herbae, d (Rob.) βγ. — eiecto, d (Rob.) electo, RθT. percussi et telo p. ei. h. eiecto, Gesner. percussi, telo pastu ei. h., Bodaeus ad Theophr. hist. pl. p. 1133. Varia excogitari possunt ad corrigendum locum aperte corruptum, nihil tamen, quod certum sit. — iidem, vid. Aristot. hist. anim. 9, 5. p. 611^b 23. — serpentium, Rd (Rob.) serpentum, β. — si, R. — Chelidonia, R. — usui, Rob.

§ 98. cuniculae, Rd. — parivises, R¹d¹. parivice, R². parivisos, d². — mustella, R. — ruta, RθKd. rutae, Pint. βγ. serpyllo, r (Rob.) Quas plures de h. l. protulit coniecturas Pint., eae omnes redarguantur per Aristotel. hist. anim. 9, 6. p. 612^a 28^b. 3. — venatum, R. venatu, dβγ. — his, d. — ciconia, Aristot. 1. l. p. 612^a 32. — in, om. d. — cancris et eiectis, r. — vecentes, Rob. — corpori, K. Sumpta haec sunt ex Aristot. hist. anim. 8, 17. p. 600^b 23. — nitidiusque, d. — et, Rθd. ac, βγ. — fuerit, R. fuerat, dβγ.

§ 99. ee, Rd (Rob.) sese, βγ. — cavernam, d. — nausiam, Rd (Rob.) nausiam, βγ. Vid. Aristot. hist. anim. 9, 6. p. 612^a 30. — perfricatas carnes, θ (codd. Salmas. exerc. p. 149. b. G.) perfricatas carnes, R. perfricatas cornea, d. per carnes fricatas, r (codd. Barbari, Rob.) — venenum id est, R. venenum idem, d. veneno iidem, r. veneno, Rob. iidem, K. Omnia haec omittunt codd. Barbari.

faucis earum angor, quare pardalianches id venenum appellare quidam. At fera contra hoc excrementis hominis sibi 100 medetur et alias tam avida eorum ut a pastoribus ex industria in aliquo vase suspensa altius quam ut queat saltu attingere iaculando se adpetendoque deficiat et postremo exspiret, alioqui vivacitatis adeo lentae ut eiectis interaneis diu pugnet. Elephas chamaeleone concolori frondi devorato occurrit oleastro huic veneno suo. Ursi cum mandragorae 101 malum gustavere formicas lambunt. Cervos herba cinare venenatis pabulis resistit. Palumbes, graculi, merulae, perdices lauri folio annuum fastidium purgant, columbae, turtures et gallinacei herba quae vocatur helxine, anates, anseres ceteraeque aquaticae herba siderite, grues et similes iunco palustri. Corvos occiso chamaeleone qui etiam victori nocet lauro infectum virus exstinguit.

XXVIII. 42. Milia praeterea, utpote cum plurimis ani- 102 malibus eadem natura rerum caeli quoque observationem et ventorum, imbrium, tempestatum praesagia alia alio modo dederit, quod persequi immensum est aequae scilicet quam reliquam cum singulis hominum societatem; siquidem et pericula praemonent non fibris modo extisque, circa quod magna mortalium portio haeret, sed alia quadam significatione.

§ 100. hoc, RTd. haec, β. Vid. Aristot. l. l. p. 612* 7. et Solin. 17, 10. — sibi, Rob. silu, R¹. silva, R². silvi, d. — in, Rob. ex, d. et, R. — queant, Rob. — saltus, d. — contingere, Rob. — appetendoque, Rd (codd. Gel.) eaque appetendo, Kr. ea appetendoque, Rob. — deficiat, codd. Gel. deficiunt, Rd. defigi, Rob. defatigata postr. vel defigatur postr., Barbar. — et, R (Rob.) ut, d. — exspiret, R. exspirent, d. exspirare, Rob. — aliquan, Rob. — adeo lentae, Rob. adeo lenter, R. dolentur, d. — diu, RθTd (Rob.) Om. β. — chamaeleonte, β. Vid. Solin. 25, 10. — frondi, d. fronde, BTr (Rob.)

§ 101. malum, RTd. mala, Rob. βγ. Vid. Solin. 26, 8. — cinare, v. Solin. 19, 16. — graculi, d. gracule, Rob. greguli, R. — merulae lauri f. ann. f. purgant, perdices, columbae, Dalec. coll. 22, 10. — turtures, ita βγ. totis, Rθd. Hac ex scriptura fortasse et otis elici potest. — helxine, Rd. — graves, R. — iunco palustri, Rob. lustro, R. et lustro, d. — chamaeleone, RθTdr. chamaeleonte, β. — victori suo, Rob. — lauru, θ. — infectum, Rob.

§ 102. alia alio modo, θ. alia aliis modo, R. alia aliis modo, Td. aliis alia, βγ. — febris, Rd.

§ 103. praenegant, R¹d. praenecant, R². — artem periculis fecere; apud Romanos sacerdotum, r. — In Thracia, vid. Plutarch. soll. anim. p. 968. F. In Thraciae, Pint. interea, RθTdr. Vid. Salmas. exerc. p. 313. a. A. Ceterum tota in hac narratione magna apparet orationis durities; nihil certius quam nonnulla excidisse. — sollertia dirum, RθTd. sollerti auditu, Pint. Kβ. — lacus, d. — eius itum reditumque, RθSTdr. pastus iturae redituraeque, β. — ea, R.

Ruinis imminentibus musculi praemigrant, aranei cum telis 103
primi cadunt. Auguria quidem artem fecere apud Romanos
et sacerdotum conlegium vel maxime sollemne est. In Thra-
cia locis rigentibus et volpes, animal alioqui sollertia dirum;
amnis gelatos lacusque nonnisi ad eius itum reditumque
transeunt; observatum eam aure ad glaciem adposita con-
nectare crassitudinem gelus.

XXIX. 43. Nec minus clara exiti documenta sunt etiam 104
in contemnendis animalibus. M. Varro auctor est a cuniculis
subfossus in Hispania oppidum, a talpis in Thessalia, ab
ranis civitatem in Gallia pulsam, ab locustis in Africa, ex
Gyara Cycladum insula incolas a muribus fugatos, in Italia
Amuncias a serpentibus deletas. Citra Cynamolgus Aethio-
pas late deserta regio est, a scorpionibus et solipugis gente
sublata, et a scolopendris abactos Rhoetiensis auctor est
Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera redeamus.

XXX. 44. Hyaeus utramque esse naturam et alternis 105
annis maris, alternis feminas fieri, parere sine mare volgas
credit, Aristoteles negat. Collum et iuba continuitate spinae
porrigitur flectique nisi circumactu totius corporis non quit.
Multa praeterea mira traduntur sed maxime sermonem hu-
manum inter pastorum stabula adsimulare nomenque alicuius
addisci, quem evocatum foris laceret; item vomitionem ho- 106

§ 104. in, ita nos scripsimus restituta praepos. ex ultima proximae vocis lit-
tera. ex, βγ. Omitt. RΘTd (Rob.) Vid. ad 37, 148. — et alpis, d¹. et talpis, d². —
Gyara, Rd. Gyaro, βγ. — incolas, Barbar. Amycleos, Rd. — Amuncias, ita nos
scripsimus ex Solino 2, 32. Mynclas, R. minclas, d. — Cynamolgus, Rd. — soli-
pugis, Td. solifugis, R (f e corr.) Ita et libri ap. Salmas. exerc. p. 70. b. E. et
Solin. 4, 3. 6. solpugis, Barbar. et Oudend. ad Lucan. 9, 837. solpugis, altera
Barbari coniectura, β. — Rhoetienses, Hard. Otreriæres, RT. ///otreriaeres, d.
Eretrienses, θ. Trierienses, β. abactas Etruriae res, r. — redeamus, RΘTd.
transeamus, r (Rob.) remeamus, β.

§ 105. annis, R². armis, R¹d. — mares, Rd (codd. Gel.) marem, codd. Rezz.,
Robert. — feminam, Rob. — mari, R (Rob.) — Aristoteles de generat. anim.
3, 6. p. 757^a 3. et hist. anim. 6, 32. p. 579^b 16. — Collum, RΘTd (codd.
Salmas. exerc. p. 238. b. A., Ambr. II.) Collo, r (Ambr. I., Rob.) — iuba, dr
(Ambr. I., Rob.) iubā, R. iubam, θT (codd. Salmas., Ambr. II.) — continui-
tate, ita βγ. et unitate, Rdr (Ambr. I., Rob.) et unitatem, θT (codd. Salmas.,
Ambr. II.) Multa in his verbis mutant Heins. adv. p. 81. et Schneider. hist.
amphib. 2, 369. Ceterum v. Solin. 27, 23—26. — porrigi reflectique, Ambr. II.
— circumac, R. — non quit, θd (codd. Oudend. ad Appul. de mundo, p. 346.)
nequit, R (Rob.) βγ. — assimulare, B (Rob.) assimilari, Td. Sumpta haec
sunt ex Aristot. hist. anim. 8, 5. p. 594^b 2. — addisci, RΘTd. addiscere,
Rob. βγ. — foris, RΘTdr. foras, Rob. βγ.

minis imitari ad sollicitandos canes quos invadat; ab uno animali sepulchra erui inquisitione corporum, feminam raro capi, oculis mille esse varietates colorumque mutationes, praeterea umbrae eius contactu canes obmutescere et quibusdam magicis artibus omne animal quod ter lustraverit in vestigio haerere.

45. Huius generis coitu leaena in Aethiopia parit crocot-¹⁰⁷ tam similiter voces imitantem hominum pecorumque. Acies ei perpetua, in utraque parte oris nullis gingivis, dente continuo; ne contrario occursu hebetetur, capsarum modo includitur. Hominum sermones imitari et mantichoran in Aethiopia auctor est Iuba.

46. Hyaenae plurimae gignuntur in Africa, quae et asi-¹⁰⁸ norum silvestrium multitudinem fundit. Mares in eo genere singuli feminarum gregibus inperitant, timent libidinis aemulos et ideo gravidas custodiunt morsuque natos maris castrant; contra gravidae latebras petunt et parere furto cupiunt gaudentque copia libidinis.

47. Eadem partis sibi ipsi Pontici amputant fibri peri-¹⁰⁹ culo urgente, ob hoc se peti gnari; castoreum id vocant medici. Alias animal horrendi morsus arbores iuxta flumina ut ferro caedit, hominis parte comprehensa non antequam fracta concrepuerint ossa morsus resolvit. Cauda piscium iis, cetera species lutrae; utrumque aquaticum, utrique mollior pluma pilus.

§ 106. *invadit*, R. — *feminam raro capi*, Aristot. gener. anim. 3, 6. p. 757^a 11. — *contactu*, om. d¹.

§ 107. *in Aethiopia*, RT. *Aethiopia*, Rob. *Aethiopica*, βγ. — *crocottam*, Rob. *corocottam*, Θγ. *corocotiam*, RTd. *crocutam*, β. *leocrocutam*, Pint. — *in utraque parte oris*, ad superiora refert β. Rectius interpunxit Hard. *in utroque orbe*, oris n. g., Pint. — *hominis*, d. — *ne*, id nos retinuimus ex βγ, qui qui ne habent. nec, RTd. — *hebetur*, R. *hebetatur*, Td.

§ 108. *singulis*, T. Ceterum v. Solin. 27, 27. — *furtim*, K.

§ 109. *peti gnari*, Rob. *pectinari*, RTd. — *incidit*, Td. Plura h. l. mutat Pint. — *crepuerint*, Rob. — *morsum*, K. — *his*, d. — *utique*, Rob.

§ 110. *quotidie*, Rd. *assidue*, Tr (Ambr. I. II., Rob.) — *pastu*, R (Ambros. I. II., Rob.) *a pastu*, dβγ. — *tamen*, Ambr. I. II. — *semper sibi*, Rd. *sibi semper*, Ambr. I. II., Rob. *sibi*, T.

§ 111. *Simul*, Ambr. I. II. — *fibri*, R ΘTdr (Ambr. I. II., Rob.) *fibro*, β. Ceterum v. Solin. 13, 2. — *est*, Td² (Ambr. II.) — *coagulum*, Θ. — *prudens*, d (in rasura, Rob.) *prodensa*, R. — *Theophrastus*, opp. T. I. p. 835. ed. Schn. — *anguis*, codd. Gel. *anguis*, RTdr. — *modo*, Rd (codd. Gel.) *eo modo*, r (codd. Rezz.) *eodem modo*, K. — *stelliones*, vid. Aristot. hist. anim. 8, 17. p. 600^b 22. — *itaque*, RTd. *eamque*, βγ. — *pestiferi*, R¹ (codd. Gel.) *postiferi*, R¹. *pestifertur*, d. *pestiferos ferunt* omisso *morsus*, K. *mortiferi*, βγ. — *mor-*

XXXI. 48. Ranae quoque rubetae, quarum et in terra et 110
in umore vita, plurimis refertae medicaminibus deponere ea
quotidie ac resumere pastu dicuntur, venena tantum semper
sibi reservantes.

49. Similis et vitulo marino victus in mari ac terra, si- 111
mile fibris et ingenium; evomit fel suum ad multa medica-
menta utile, item coagulum ad comitialis morbos, ob ea se
peti prudens. Theophrastus auctor est anguis modo et stel-
liones senectutem exuere itaque protinus devorare praeri-
pientis comitiali morbo remedia; eosdem pestiferi in Graecia
morsus, innocuos esse in Sicilia.

XXXII. 50. Cervis quoque est sua malignitas, quamquam 112
placidissimo animalium. Urgente vi canum ultro confugiunt
ad hominem et in pariendo semitas minus cavent humanis
vestigiiis tritas quam secreta ac feris opportuna. Conceptus
earum post arcturi sidus; octonis mensibus ferunt partus,
interim et geminos. A conceptu separant se, at mares re-
lictis rabie libidinis saeviunt, fodiunt scrobis; tunc rostra
eorum nigrescunt, donec aliqui abluant imbres. Feminae
autem ante partum purgantur herba quadam quae seselis
dicitur, faciliore ita utentes utero; a partu duas, quae aros 113
et seselis appellantur, pastae redeunt ad fetum; illis inbui
lactis primos volunt sucos quacumque de causa; editos par-

²us, innocuos, *Θ.* mortuos, *d.* mortuus, *R.* morsus, *innocuos*, codd. *Gel. βγ.* No-
mina *Graecia* et *Sicilia* transponit *Pint.* coll. auctore mirab. auscult. 160. et
Schneidero ad *Aristot. hist. anim.* 8, 29. *T. II.* p. 687.

§ 112. *sua est*, *d.* Haec omnia exscripsit *Solin.* 19, 9—18. — *semitas*, *Rob.*
emitari, *R¹.* imitari, *R²d.* Haec omnia sumpsit *Plin.* ex *Aristot. hist. anim.*
6, 29. et 9, 5. p. 611^a 16. — *quam quae secretae ac feris opportunae*, *r* (*Rob.*) —
arcturis idos, *R.* — *partus*, *interim*, *Θ.* *partus interim*, *R.* *parturiunt enim*, *Td.*
partus interdum, *βγ.* — *relictis*, *R* (*Rob.*) — *fodiuntque*, *K.* — *aliqui*, *R Θ Td.*
aliquando, *β.* — *seselis*, vid. *Cicer. de nat. deor. II.* 50, 127. *sese*, *RTd.* *siser*,
codd. *Barbari.*

§ 113. *duas*, *R Θ d* (codd. *Salmas. exerc.* p. 158. b. F.) *duas habent*, *r.* *duas*
herbas, *Rob.* *duas habent herbas*, *βγ.* — *qua & amo*, *R.* *qua et anno*, *Θ.* *quae*
tamo, *T* (*Rob.*) *quae como*, *d* (codd. *Salmas.*) *quae rhamnos*, codd. *Barbari.*
tamus, *Salmas. chorion*, *Bochart. hieroz.* 1. p. 891. Certi aliquid cum de his
plantis numquam elici possit, vulgatum retinui, quamquam e vestigiis codicum
cum *Salmasio tamus* vel potius *tamnus* (v. 21, 86.) legendum esse existimo. —
seselis, codd. *Barbari. siselis*, *RTd* (*Rob.*) *sicelisis*, *Θ.* *siselitis*, codd. *Salmas.*
sideritis, *Salmas.*, cui in eo assentiens, quod vulgatum ferri non posse vidit, cum
Plin. de seseli modo dicta iterum acturus aliter locuturus fuisset, ex codicibus
tamen et 20, 37. *sili* restituendum esse censeo. — *illis*, *Rd* (codd. *Gel.* et
Salmas. Rob.) *illos*, *r.* — *lacte*, *Rob.* — *primos*, *Rd* (codd. *Gel.* et *Salmas.*,
Rob.) *primo*, *Sr.* *illius inbui l. primo volunt succo*, *Pint.* — *volunt*, *r.*

tus exercent cursu et fugam meditari docent, ad praerupta ducunt saltumque demonstrant. Iam mares soluti desiderio libidinis avide petunt pabula; ubi se praepinguis sensere, latebras quaerunt fatentes incommodum pondus. Et alias semper in fuga adquiescunt stantesque respiciunt, cum prope ventum est, rursus fugae praesidia repetentes. Hoc fit intestini dolore tam infirmi ut ictu levi rumpatur intus. Fugion: autem latratu canum audito secunda semper aura, ut vestigia cum ipsis abeant. Mulcentur fistula pastorali et cantu; cum erexere auris, acerrimi sunt auditus, cum remisere, surdi; cetero animal simplex et omnium rerum miraculo stupens in tantum ut equo aut bucula accedente propius hominem iuxta venantem non cernant aut si cernant arcum ipsum sagittasque mirentur. Maria trameant gregatim nantes porrecte ordine et capita inponentes praecedentium clunibus vicibusque ad terga redeuntes — hoc maxime notatur a Cilicia Cyprum traicientibus — nec vident terras sed in odore earum natant. Cornua mares habent solique animalium omnibus annis stato veris tempore amittunt; ideo sub ista die quam maxime invia petunt; latent amissis velut inermes, sed et hi bono suo invidentes. Dextrum cornu negant inveniri ceu medicamento aliquo praeditum, idque mirabilius fatendum est, cum et in vivariis mutant omnibus annis; defodi ab iis putant. Accensi autem utrius libeat odore serpentes fugantur et comitiales morbi deprehenduntur. Indicia quoque aetatis in illis gerunt, singulos annis adicientibus ramos usque ad sexennia.

praerupta, R² (Rob.) *praeducta*, R¹. *praedicta*, d. — *saltumque*, *σκαδμους* Aristot. hist. anim. 6, 29. p. 578^b 21. 9, 5. p. 611^a 20. — *praepingues*, idem 9, 5. — *respiscunt*, r (Rob.) — *repetente*, R.

§ 114. *Hoc fit sc. alias semper in fuga adquiescunt*; v. Aristot. l. l. p. 579^a 15.

— *intestino*, d. — *infirmi ut ictu levi*, Rob. *infirmi t ictu levi*, R. *infirmata tubę vi*, d. — *abeant*, d. *habeant*, R (Rob.) — *et*, R (Rob.) *ex*, θ T d. — *acerrimi sunt*, θ. *acerrimis*, R. *acerrimi*, d (Rob.) — *auditus*, θ d Kr (Rob.) *audiu*, R. — *demisere*, Kr (Rob.) — *ceterum*, Kr (Rob.) — *et*, d. ei, R. — *bubula*, R. — *propius accedente*, d.

§ 115. *trameant*, R θ. *transnatant*, T d. *tranant*, Rob. β γ. — *natantes*, T. — *Non*, r. — *odore*, R θ T d r (Rob.) *odorem*, β. — *stato*, R. *statuto*, Rob. *aestate*, d. — *versi*, R. — *ista*, R d. *ipsa*, Rob. β γ. — *et ipsi vel sed et ipsi*, Pint. — *heic bonum suum*, Salmas. exerc. p. 156. a. E. — *invidentes*, R d (Rob.) *invidet*, γ.

§ 116. *Sinistrum*, Pint. — *his*, d. — *Accensi*, R S T d. *Accensa*, θ. *Accensis*, codd. Salmas., Rob. β. — *utrius libeat*, d. *utriusque libeat*, R T. *utrius collibeat*, S. *utriusque liberat*, θ. *utriuslibet*, Rob. γ. *utriusque libet*, codd. Salmas. *utrisli-*

Ab eo tempore similia revivescunt nec potest aetas discerni, sed dentibus senecta declaratur; aut enim paucos aut nullos 117 habent nec in cornibus imis ramos alioqui ante frontem prominere solitos iunioribus. Non decidunt castratis cornua nec nascuntur, erumpunt autem renascentibus tuberibus primo aridae cutis similia; eadem teneris increscunt ferulis, harundineas in paniculas molli plumata lanugine. Quamdiu carent iis, noctibus procedunt ad pabula; increscentia solis vapore durant, ad arborem subinde experientes; ubi placuit robur, in aperta prodeunt. Captique iam sunt hedera in 118 cornibus viridante ex attritu arborum ut in aliquo ligno, teneris dum experiuntur innata. Fuit aliquando et candido colore, qualem fuisse traditur Q. Sertori cervam, quam esse fatidicam Hispaniae gentibus persuaserat. Et iis cum serpente pugna; vestigant cavernas nariumque spiritu extrahunt renitentis; ideo singulare abigendis serpentibus odor adusto cervino cornu, contra morsus vero praecipuum remedium ex coagulo hinnulei matris in utero occisi. Vita 119 cervis in confesso longa, post centum annos a quibusdam captis cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate. Febrium morbos non sentit hoc animal, quin et medetur huic timori. Quasdam modo principes feminas scimus omnibus diebus matutinis carnem eam degustare solitas et longo aevo caruisse febribus, quod ita demum existumant ratum, si volnere uno interierit.

bet, β . — *serpentes fugantur et*, Rob. et, θ d. Omitt. haec omnia R γ . Vid. Solin. 19, 13. — *singulis*, K. — *reviviscunt*, d β . — *potest aetas*, R²d². *potestates*, R¹d¹. Huic voci adicit iis K.

§ 117. *alioquin*, β . — *prominet solito*, d. — *renascentibus*, R. *nascentibus*, Td. — *tuber imus*, T. — *eadem*, R. *Eiusdem*, Td. — *generis*, RTd. — *plumosa*, K. — *arborem*, R². *arbore*, R¹. *arbores*, d β γ . — *placuerit*, r.

§ 118. *ut in aliquo* — *innata* om. r. — *Fuit*, R θ T. *Fuunt*, d β γ . *Sunt*, S. *Fit*, r. — *ex*, RTd. — *tradit*, R. *tradunt*, d β γ . — *Q.*, d. *quae*, R. Omitt. T. — *Est*, K. — *iis*, R. *his*, dr (Rob.) *et iis*, K. — *cum*, RTr (Rob.) *est cum*, d β γ . — *vestigant*, T. *Vestigante*, Rd. *Investigant*, Kr. *Investiga*, Rob. — *retinentes*, Rd¹. — *singularis*, K. — *cervino*, R². *cervice*, R¹d. *cervi*, Rob. — *morsu*, R. — *hinnulei*, RT. *inolci*, d. *hinnuli*, β . — *matris in*, RTd. *in matris*, β γ .

§ 119. *Vita cervis*, quasdam huic loco tribuit Serv. ad Verg. ecl. 7, 30., quae non insunt. — *confesso*, Rob. *confessa*, R. *confessu*, d. — *a quibusdam*, R θ Td. *aliquibus*, Rob. β γ . — *timori*, Rob. *timor*, R θ Td. — *modo*, R θ Tdr (Rob.) *nos*, β . — *degustasse*, d. — *et*, R θ d (Rob.) Om. β .

XXXIII. Est eadem specie, barba tantum et armorum 120
villo distans, quem *τραγέλαφον* vocant, non alibi quam iuxta
Phasim amnem nascens.

51. Cervos Africa propemodum sola non gignit, at cha-
maeleonem et ipsa quamquam frequentiore Indiae. Figura
et magnitudo erat lacerti, nisi crura essent recta et excel-
siora. Latera ventri iunguntur ut piscibus et spina simili
modo eminet. Rostrum ut in parvo haud absimile suillo, 121
cauda praelonga in tenuitatem desinens, implicans se vipe-
rinis orbibus, unguis adunci, motus tardior ut testudini,
corpus asperum ceu crocodilo, oculi in recessu cavo, tenui
discrimine praegrandes et corpori concolores; numquam eos
operit nec pupillae motu sed totius oculi versatione circum-
adspicit. Ipse celsus hianti semper ore solus animalium nec
cibo nec potu alitur nec alio quam aeris alimento, circa
caprificos ferus, innoxius alioqui. Et coloris natura mira- 122
bilio; mutat namque eum subinde et oculis et cauda et
toto corpore redditque semper quemcumque proxume attingit
praeter rubrum candidumque; defuncto pallor est. Caro in
capite et maxillis, ad commissuram caudae admodum exigua
nec alibi toto corpore; sanguis in corde et circa oculos
tantum, viscera sine splene. Hibernis mensibus latet ut
lacerta.

§ 120. Est eadem, Rdr. Eadem est, βγ. — barba, d¹. barbara, Rd². —
Cervos — non gignit, Aristot. hist. anim. 8, 28. p. 606^a 6. post Herodot. 4, 192.
— chamaeleonem, Rob. chamaeleone, B. chamaeleon, d. chamaeleontem, codd.
Rezz. β. Vid. Aristot. hist. anim. 2, 11. p. 503^a 15. et Solin. 40, 21. — ipsi,
B. — Indiae, Rd. India, codd. Rezz., Rob. — Figura, Rob. Figurae, Rd. —
lacerti, RTd (Ambr. I. II.) lacerta, Rob. lacertae, β. — recta et, Rob. rectas,
B. recta, d. — ut piscibus, om. d. — modo. Eminent rostr., β.

§ 121. Rostrum, B (codd. Rezz.) Rostro, TdK. — in parvo sit, Ambr. I. —
absimili suillo, Pint., ita ut rostro praeferat. absimilis uillo, Rd. Et haec quidem
scriptura orta ex vulgatissimo librariorum errore Pintiani sententiam compro-
bare videtur; redarguunt eum verba sequentia. — tenuitate, Rd. — desinens,
Ambr. II. — implicans, Rd. implicant in se, Ambr. I. et implicans, βγ. —
testudinis, d. — recesso, B. — pergrandes, β. — operiri, codd. Rezz. — ver-
satione, RTdr. versione, β. — circumaspicit, RTd (Ambr. I. II., Passion.)
circumspici, β. Vid. Hand. Tursell. 2, 70. — alitur, RTd (Rob.) semper ali-
tur, K (Passion.) aliter, β. Om. Ambr. I. — aeris, Ambr. I. II. veris, Rd. —
contra, Ambr. II. — ferret, R. ferre, d (Ambr. I.) fere, Ambr. II. — aliqui, R.
aliquis, d.

§ 122. quaecumque, R. — praeter rubrum, vid. Theophr. opp. T. I. p. 830.
ed. Schn. — ad, Rd. et ad, βγ. — aliubi, Rd. alicubi, K. Vid. Hand. Tursell.
1, 277. — corporis, d. — oculis, Rd. — lacerta, Rdr. lacertae, βγ.

§ 123. coloribus, R¹. — et, Rob. Omitt. RTdr. — tarandrus, RTd (Rob.);

XXXIV. 52. Mutat colores et Scytharum tarandrus nec aliud ex iis quae pilo vestiuntur nisi in Indiis lycaon, cui iubata traditur cervix; nam thoes — luporum id genus est procerius longitudine, brevitae crurum dissimile, velox saltu, venatu vivens, innocuum homini, — habitum, non colorem mutant, per hiemes hirti, aestate nudi. Tarandro magnitudo quae bovi est, caput maius cervino nec absimile, cornua ramosa, ungulae bifidae, villus magnitudine ursum, sed cum libuit sui coloris esse, asini similis; tergori tanta duritia ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum, fruticum, florum locorumque reddit metuens in quibus latet; ideo raro capitur. Mirum esset habitum corpori tam multiplicem dari, mirabilius et villo.

XXXV. 53. Hystrices generat India et Africa spina contactas ac erinaceorum genere, sed hystriaci longiores aculei et cum intendit cutem missilibus ora urgumentum figit canum et paulo longius iaculatur; hibernis autem se mensibus condit, quae natura multis et ante omnia ursis.

XXXVI. 54. Eorum coitus hiemis initio nec vulgari quadripedum more sed ambobus cubantibus complexisque; dein secessus in specus separatim, in quibus pariunt trigesimo die plurimum quinos. Hi sunt candida informisque caro paulo muribus maior, sine oculis, sine pilo, ungues tantum prominent; hanc lambendo paulatim figurant. Nec

item infra. *tarandrus*, $\beta\gamma$. — *lycaon*, vid. Solin. 30, 24. — *thoes*, vid. Aristot. hist. anim. 6, 35. p. 580^a 26. — *habitum*, v. Aristot. l. l. 9, 44. p. 630^a 16.

§ 124. *est*, Rd T. Omitt. $\beta\gamma$. Ceterum v. Theophr. l. l. et Solin. 30, 25. — *cervin*, R. — *ungulae bifidae*, R (Rob.) *ungulae bifida*, d. *ungula bifida*, r. — *ursini*, Pint., qui verba *sed cum* — *similis* pone *capitur* collocat. — *similis*, BST d (Rob.) *similis est*, $\beta\gamma$. — *florium*, d. — *metuens*, Rd (Rob.) Pone *latet* collocant $\beta\gamma$. *locorumque in quibus latet, reddit metuens*, Pint. — *ideo*, R (Rob.) *ideoque*, d $\beta\gamma$. — *corpori*, EK d. *corpore*, β . — *est et*, T. — *villum*, K.

§ 125. *spina*, Rd. *spinea*, T (cod. Salmas. exerc. p. 277. a. A.) *spinea cute tectas*, Hard. Ceterum v. Solin. 30, 28. — *contacta*, Rd (codex Salmas.) — *ac*, om. γ . Locus sine dubio corruptus, id quod vestigia codicum et particula *ac* prorsus inepta et tota oratio demonstrant; fortasse Plin. scripsit *contactas herinaceorum omisso genere*, quod ortum ex superiore *generat*; tum *spina herinaceorum est spina herinaceis similis*; v. ad 35, 3. — *virenaceorum*, Rd. — *generis*, K. *genus*, Geom. hist. anim. 1, 563. — *missilibus ora*, R². *missiles*. *Ora*, R¹ $\beta\gamma$. *missas lessuras*, T. *missa* ^l *lessura*, d. — *figit*, R. *fugit*, T d r. — *hibernis autem*, quae abhinc de hystrice et de ursis narrantur, Plin. sumpsit ex Aristot. hist. anim. 6, 30, 8, 17., ex Plinio Solin. 26, 8. sqq.

§ 126. *ambobus*, Rob. *ambo*, Rd. — *dein*, R θ T d. *Deinde*, $\beta\gamma$. — *secessus*, T d². *cessus*, R. *incessus*, d¹. *recessus*, r (Rob.) — *Hi*, d. *Hie*, Rob. Om. R.

quicquam rarius quam parientem videre ursam; ideo mares quadragenis diebus latent, feminae quaternis mensibus. Specus si non habuere, ramorum fruticumque congerie aedifi-¹²⁷ cant inpenetrabilis imbribus mollique fronde constratos. Primis diebus bis septenis tam gravi somno premuntur ut ne vulneribus quidem excitari queant; tunc mirum in modum veterno pinguescunt. Illi sunt adipēs medicaminibus apti contraque defluvium capilli tenaces. Ab iis diebus residunt ac priorum pedum suctu vivunt. Fetus rigentis adprimendo¹²⁸ pectori foveant non alio incubitu quam ad ova volucres. Mirum dictu, credit Theophrastus per idem tempus coctas quoque ursorum carnis si adserventur increscere; cibi nulla tunc argumenta nec nisi umoris minimum in alvo inveniri, sanguinis exiguas circa corda tantum guttas, reliquo corpori nihil inesse, Procedunt vere, sed mares praepingues;¹²⁹ cuius rei causa non prompta est, quippe ne somno quidem saginatis praeter quattuordecim dies, ut diximus. Exeuntes herbam quandam arum nomine laxandis intestinis alioquin concretis devorant circaque surculos dentium praedominantes ora. Oculi eorum hebetantur, qua maxime causa favos expetunt ut convulneratum ab apibus os levet sanguinis gravedinem illam. Invalidissimum urso caput, quod leoni for-¹³⁰ tissimum; ideo urgente vi praecipitaturi se ex aliqua rupe manibus eo operto iaciuntur ac saepe in harena colapho

rarius, R.d. rarius homines, Sr (Rob.) — parentem, R. — Hieme mares, Pint. — feminaeque ternis, Salmas. exerc. p. 223. a. E.

§ 127. fruticumque, R. — congerie, d. — inpenetrabiles, Rob. inpenetrabilibus, R.d. Quaedam temere transponit Pint. — bis, Rob. vir, R.d¹. Delet d². — nec, R.d (Rob.) — defluvium capilli, R.d (Rob.) cap. defl., βγ. — his, d (Rob.) — residunt, R.d (Rob.) resident, Pint. Ky. — suctu, R.d. suctu, Rob.

§ 128. alio, R¹ (Rob.) alias, R². aliter, STd. — ad, R. θ Td (Rob.) quo, K. Om. β. non aliter quam incubitu ad ova volucres, Pint. — Theophrastus, in verbis a Plinio male intellectis de odoribus § 63.; v. Muret. var. lect. 13, 13. — idem, R. id, d (Rob.) βγ. — increscere ibi, R. — nulla tunc, R.d. tunc nulla, β. — si, d. — inventi, R.

§ 129. cui, r (Rob.) — ne, ita nos scripsimus. nec, R.d βγ. — saginati, Hard. — diximus § 127. — arum, R. charum, T.d. caram, codd. Salmas. exerc. p. 159. a. B. aron, alii codd. Salmas. (p. 224. b. E.) βγ. — alioquin, R.d. alioqui, βγ. — circulos, d. — dentium, R. θ T dr (codd. Salmas. exerc. p. 224. b. E.) sentium, alii codd. Salmas., β. cum dentiant vel dentitioni, Barbar. circa surculos quasi dentiant praedominantes. Hora eorum oc. h. vel Orbes oculorum, Pint. praedominant stuporem, cum Pellicerio Schneider. ad Aristot. hist. anim. 9, 6. p. 612^a 1. (adnotat. T. III p. 39.), qui haec habet: καὶ τὰ ὄφθαλμα διαμαρτύνται ὥστε πρὸ δοντοφυοῦσαι. Hinc sententia verborum Plinii explicatur, quae quomodo sint

infraeto exanimantur. Cerebro veneficium inesse Hispaniae credunt occisorumque in spectaculis capita cremant, testato, quoniam potum in ursinam rabiem agat. Ingrediuntur et bipedes; arborem aversi derepunt. Tauros ex ore cornibus-¹³¹ que eorum omnibus pedibus suspensi pondere fatigant; nec alteri animalium in maleficio stultitia sollertior. Annalibus notatum est M. Pisone M. Messala coss. a. d. xrv. kalendas Octobris Domitium Ahenobarbum aedilem curulem ursos Numidicos centum et totidem venatores Aethiopas in circo dedisse. Miror adiectum Numidicos fuisse, cum in Africa ursum non gigni constet.

XXXVII. 55. Conduntur hieme et Pontici mures dum-¹³² taxat albi, quorum palatum in gustu sagacissimum auctores quonam modo intellexerint miror; conduntur et Alpini, quibus magnitudo melium est, sed hi pabulo ante in specus convecto, cum quidem narrent alternos marem ac feminam, subrosae complexos fascem herbae, supinos, cauda mordicus adprehensa invicem detrahi ad specum ideoque illo tempore detrito esse dorso. Sunt his pares et in Aegypto similiterque residunt in clunis et in binis pedibus gradiuntur prioribusque ut manibus utuntur.

56. Praeparant hiemi et erinacei cibos ac volutati supra¹³³ iacentia poma adfixa spinis, unum amplius tenentes ore,

restituenda, adhuc incertum; magnam eorum esse corruptelam docent cum alia, tum copula que participio iuncta. — hora, T. — hebetantur, RSTdr (codd. Salmas.) hebetantur crebro, β. — sanguinis, R². sanguine, R¹dβγ.

§ 130. Validissimum, R¹. — firmissimum, Θ. — eo operto, R. cooperto, ΘTdr. — colapho infracto, Rd (codd. Gel.) collapsi, r. colaphis inflicti, K. — moriuntur, Td. — cremantur, K. — agant, R. agunt, d. — et in pedes arborem. Aversi, Θ. Sequentia omnia sumpsit Plin. ex Aristot. hist. anim. 8, 5. p. 594^b 9. — derepunt, codd. Gel. diripiunt, r. de re. tunc, Rd.

§ 131. omnibus pedibus, Rd. pedibus omnibus, βγ. pedibus manibus, Dalec. — suspensis, d. — malitia, S. maleficia, r. — astutia, S. — Aethiopas, om. r. — ursum, RΘTdr. ursos, β. — non, om. R¹.

§ 132. mures, Rdr. mures, hi, βγ. Vid. Aristot. hist. anim. 8, 17. p. 600^b 13. — dumtaxat albi, codd. Barbari. dumtaxata ibi, R. dumtaxat ///ibi, d. — palatus, Rd. — melium, RTd. medium, codd. Gel. media, r. medius exstat oculorum, Gesner. hist. anim. 1, 744. — quidem, Rd. quidam, βγ. — narrant, R. — subrosae, RΘTd. supra se, βγ. — complexos, Θ. complexo, Rβγ. complexu, Td. — fascem, RΘTd. fasce, βγ. — se trahere, r. detrahere, K. — detritos, Td. — residunt, codd. Gel. resident, RTdry. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 6, 37. et Theophr. fragm. 14. p. 834. — et in, RΘT. et, dβγ.

§ 133. et, om. d. — erinacei, d. irenacei, R. — iacentia, d (Rob.) latentia, R. — unum, RΘSTdr (Rob.) unum non, β.

portant in cava arbores. Iidem mutationem aquilonis in austrum condentes se in cubile praesagiunt; ubi vero sentire venantem, contracto et ore pedibusque ac parte omni inferiore, qua raram et innocuam habent lanuginem, convolvuntur in formam pilae, ne quid comprehendere possit praeter aculeos. In desperatione vero urinam ex se reddunt tabificam tergori suo spinisque noxiam, propter hoc se capi gnari; quamobrem exinanita prius urina venari ars est. Et tum praecipua dos tergori alias corrupto, fragili, putribus spinis atque deciduis, etiamsi vivat subtractus fuga; ob id non nisi in novissima spe maleficio eo perfunditur, quippe et ipsi odere suum veneficium, ita parcentes sibi terminumque supremum opperientes, ut ferme ante captivitas occupet. Calidae postea aquae adpersu resolvitur pila adprehensusque pes alter e posterioribus suspendiosa fame necat; aliter non est occidere et tergori parcere. Ipsum animal non, ut remur plerique, vitae hominum supervacuum est, si non sint illi aculei frustra vellerum mollietate in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur vestes. Magnum fraudis et ibi lucrum monopolio invenit, de nulla re crebrioribus senatusconsultis nulloque non principe adito querimoniis provincialibus.

XXXVIII. 57. Urinae et duobus aliis animalibus ratio mira; leontophonon accipimus vocari parvum nec alibi na-

portant in, d (Rob.) portantisi, R. — aquilonis et austri vel aquilonum et austrum, Pint. Vid. Aristot. hist. anim. 9, 6. p. 612^b 4. — se in, om. Dalec. — cubili, d. — et ore, B (Rob.) ore, d β γ. — ac, d (Rob.) a, R. — imaginem, d. ima///aginem, R. — convolvuntur, R θ T dr. confluent, β. — apprehendi, T. — ex se, d (Rob.) ex re, R. in se, θ T, quod praefert Gesner. chrestom. p. 340. V. Theophr. fragm. 15. p. 835.

§ 134. exinanita, Hard. exinanitates, R. exinanientes, T d. examinata, β. — tum, R dr. cum, β. — deciduis, d. decuhis, R. discussis, T. — in, R θ T dr. Om. β. — suum, R S T d. insitum, r.

§ 135. quae, R. — aspersura solvitur, r. — pes alter, R θ T dr. pede altero, β γ. — e, R θ T dr. a, β. — suspendiosa, R θ T dr. suspensio ac, β γ. — necat, θ r. necatur, R d β γ. — ut remur plerique, T. remur plerique, θ. uteremur plerique, R d. verentur plerique dicere, β. ut rentur aliqui, Pint. — est, R d. esse, β. — mollietate, R d. mollietate, β γ. mollietate, r. — pecude, R θ dr. pecore, β. — Huius, r. — acute, R d. — Magnum, R d. Magna, T. — monopolio, Barbar. monopolium, R θ T dr. fraude — monopolium, Dalec. — addito, d. — promittalibus, R d. pernicialibus, S T.

§ 136. Urina, r. — et, R dr. et e, β γ. — alias omisso animalibus, r. — ratione, r. — mira, R T dr. mira est, β γ. — alibi, Hand. Tursell. 1, 231. 277. Confirmant R d. aliubi, β γ. Ceterum v. Solin. 27, 21. — ut, R. est ut, T d. ac,

scens quam ubi leo gignitur, quo gustato tanta illa vis ut ceteris quadripedum inperitans illico exspiret. Ergo corpus eius exustum adspargunt aliis carnibus polentae modo insidiantes ferae necantque etiam cinere; tam contraria est pestis. Haud inmerito igitur odit leo visumque frangit et citra morsum exanimat; ille contra urinam spargit prudens hanc quoque leoni exitialem. Lyncum umor ita redditus 137 ubi gignuntur glaciatur arescitve in gemmas carbunculis similis et igneo colore fulgentis, lyncurium vocatas, atque ob id sucino a plerisque ita generari prodito. Novere hoc sciuntque lynces et invidentes urinam terra operiunt eoque celerius solidatur illa.

58. Alia sollertia in metu melibus; subflatae cutis distenta 138 ictus hominum et morsus canum arcent. Provident tempestatem et sciuri opturatisque qua spiraturus est ventus cavernis ex alia parte aperiunt fores; de cetero ipsis villosior cauda pro tegimento est. Ergo in hiemes aliis provisum pabulum, aliis pro cibo somnus.

XXXIX. 59. Serpentium vipera sola terra dicitur condi, 139 ceterae arborum aut saxorum cavis; et alias vel annua fame durant, algore modo dempto. Omnia secessus tempore veneno orba dormiunt. Simili modo et cocleae, illae quidem iterum et aestatibus, adhaerentes maxime saxis aut etiam iniuria resupinatae avolsaeque, non tamen exeuntes; in Ba- 140

β. — *exustum*, RTd (codd. Salmas. exerc. p. 281. b. A.) *adustum*, *βγ.* — *etiam in hora*, Salmas. p. 282. a. D. — *pestis*, R. *festis*, d¹. *feris*, Td². *cinere tam contrario feris*, r. — *expargit*, R.

§ 137. *Lyncarum*, R². — *redditis*, d. — *lyngirium*, Rd. — *id*, omitt. Rd. — *at plerique*, Rd. In his verbis, quae omnes interpretes sicco pede transierunt, cum tamen, uti vulgo leguntur, prorsus explicari nequeant, corruptela latet, quam sine dubio lacuna peperit. In codice archetypo hoc fere exstitisse videtur: *lyncurium vocatas atque ob [sucini similitudinem huic comparatas] sucino rel.* Solin. 2, 39. habet: *Lapidi isti ad succinum color est*; opinionem de sucinis origine simili lyncurio protulit Demonstratus; v. 37, 34. Ceterum sua Plinius hausit ex Theophr. de lapid. § 28. et fragm. 15. p. 835.

§ 138. *metu melibus*, Rob. *metu caelibus*, R. *metum celibus*, d. — *sufflatae cutis*, d (codd. Gel.) *sufflatae gutis*, R¹. *sufflac gitis*, R². *sufflata cute*, r (Rob.) — *distentu*, codd. Gel. *distentus*, Rd. *distentae*, r (Rob.) — *Provident*, R^θTdr. *praevident*, *β.* — *obturatis*, d. *tur ad his*, R. — *quacumque*, d¹. — *de cetero*, Rd. *detectis*, Barbar. K. — *hieme salis*, d. — *somnis*, R.

§ 139. *Serpentium cavis*; haec verba quia Arist. hist. anim. 8, 15. p. 599a 33. prorsus refragantur, Wottonus different. anim. fol. 99. F. ea corrupta habet, Pint. varias coniecturas de iis proponit. — *durant*, Rd (codd. Gel.) *edurant*, R. — *aut exeuntes*, R^θTd. *ut exeant*, *β.*

liaribus vero insulis cavaticae appellatae non prorepunt e cavis terrae neque herba vivont, sed uvae modo inter se cohaerent. Est et aliud genus minus volgare, adhaerente operculo eiusdem testae se operiens; obrutae terra semper hae et circa maritimas tantum Alpīs quondam effossae coepere iam erui et in Literno. Omnium tamen laudatissimae in Astypalaea insula.

60. Lacertae, inimicissimum genus cocleis, negantur semestrem vitam excedere. Lacerti Arabiae cubitales, in Indiae vero Nysa monte xxiv in longitudinem pedum, colore fulvi aut punicei aut caerulei.

XL. 61. Ex his quoque animalibus quae nobiscum degunt multa sunt cognitu digna fidelissimumque ante omnis homini canis atque equos. Pugnassee adversus latrones canem pro domino accepimus confectumque plagis a corpore non recessisse, volucris et feras abigentem; ab alio in Epiro agnitum in conventu percussorem domini laniatumque et latratu coactum fateri scelus. Garamantum regem canes ducenti ab exilio reducere proeliiati contra resistentis. Propter bella Colophonii itemque Castabalenses cohortes canum habuere; hae primae dimicabant in acie numquam detrectantes, haec erant fidissima auxilia nec stipendiorum indiga. Canes defendere Cimbris caesis domus eorum plaustris inpositas. Canis Iasone Lycio interfecto cibum capere noluit inediaque consumptus est, is vero cui nomen Hyrcani reddit Duris, accenso regis Lysimachi rogo, iniecit se flam-

§ 140. *inter se*, R. *in terra*, T d. — *testae se*, d. *testes*, R. — *obruta*, R d. — *haec*, R. — *Literno*, R. *Veliterno*, d β γ.

§ 141. *semestrem*, Aristot. hist. anim. 5, 33. — *Arabiae*, idem 8, 28. p. 606^b 5. — *India*, K. — *Mero*, Pint. — *Niso*, R θ T d (Rob.) *Nysaeorum*, K. *Nyssae*, Pint. — *longitudinem*, R θ T d. *longitudine*, Rob. β. — *fulvei*, R d.

§ 142. *omnis*, R. *omnes*, d (Rob.) *omnia*, β γ. — *homini canes*, Rob. *hominis canes*, R. *homines canes*, d. — *equi*, Rob. — *ac feras*, d. — *in conventu*, R. *in inventu*, T. *inventu*, d. Vid. Solin. 15, 8. — *laniatumque*, R θ d r. *laniatu*, β. *ut laniatu et latratu cogereetur fateri*, K. — *latratu adactum ut cogereetur fateri*, K. — *Garamantum*, Solin. 15, 9. *Garamantem*, Rob. *Garamanta*, R θ T d. — *proeliantes*, r (Rob.)

§ 143. *Colophonti*, d. *Coloponti*, R. Vid. Solin. 15, 9. — *Castabulenses*, R. — *hae*, R θ d. *eae*, β. — *bellabant*, T. — *fidissima*, R. *fidelissima*, d γ. — *Cim-bros caesis dominis eor. pl. inpositis*, K. — *inpositis*, R². — *Iaso*, Solin. 15, 8. — *cui*, d. *qui*, R. — *reddit Duris*, d². *reddituris*, R d¹. *reddidit Duris*, codd. Gel. β γ.

mae similiterque Hieronis regis. Memorat et Pyrrum Ge- 144
lonis tyranni canem Philistus; memoratur et Nicomedis Bi-
thyniae regis, uxore eius Consingi lacerata propter lasci-
viorum cum marito iocum. Apud nos Voleatium nobilem
qui Cascellium ius civile docuit asturcone e suburbano red-
euntem cum advesperavisset canis a grassatore defendit,
item Caelium senatorem aegrum Placentiae ab armatis op-
pressum, nec prius ille vulneratus est quam cane interempto.
Sed super omnia in nostro aevo actis populi Romani testa- 145
tum, Appio Iunio et P. Silio coss. cum animadverteretur
ex causa Neronis Germanici filii in Titium Sabinum et ser-
vitia eius, unius ex his canem nec in carcere abigi potuisse
nec a corpore recessisse abiecti in gradibus gemitoriis mae-
stos edentem ululatus, magna populi Romani corona, ex
qua cum quidam ei cibum obieciisset, ad os defuncti tu-
lisse. Innatavit idem cadaver in Tiberim abiecto sustentare
conatus effusa multitudine ad spectandam animalis fidem.
Soli dominum novere et ignotum quoque si repente veniat 146
intellegunt, soli nomina sua, soli vocem domesticam agno-
scunt. Itinera quamvis longa meminere nec ulli praeter ho-
minem memoria maior. Inpetus eorum et saevitia mitigatur
ab homine considente humi. Plurima alia in his cotidie vita 147
invenit, sed in venatu sollertia et sagacitas praecipua est.
Scrutatur vestigia atque persequitur, comitantem ad feram
inquisitorem loro trahens, qua visa quam silens et occulta
sed quam significans demonstratio est cauda primum, deinde
rostrum! Ergo etiam senecta fessos caecosque ac debilis sinu

§ 144. et Pyrrhi et Gelonis, Pint. — Philistis, r. — Consingi, codd. Gel. Con-
singu, R. eos ingu, d. — Vulcatium, d². Vulgatum, R. Vulgantium, d¹. — nobi-
lem virum, K. — Cascellium, Hard. sive potius Dalec. Carcellium, R⁰T d^r. Cese-
lium, β. V. Osann. ad Pompon. de orig. iur. p. 91. — asturcone, R. a sturcone, d.

§ 145. Sed, om. d. — in Titium, R⁰. nitium, d. in Titum, Rob. β. — in,
R d (Rob.) α, β γ. — carcerem, Rob. — neque, d. — abiecti, R⁰T d. abiectis,
r (Rob.) abiecto, β. — inde, Rob. — gemitoriis, R T d. gemoniis, β. — corona,
R T d^r (Rob.) corona circumstante, β. — cumq; d. — abiectisset, d. — cadaver,
R² d. cadavere, R¹ (Rob.) β. — abiecto, R (Rob.) abiecti, d γ. — spectandam,
R⁰T d^r (Rob.) spectandum, β γ.

§ 146. considente, d (Rob.) consedente, R. concedente, θ r. — humi; hac in
voce desinit Rob.

§ 147. alia, om. d¹. — cotidie, R. quotidie, Tr. quoque, d β γ. — venatu, d.
venatus, R⁰T. — sagittas, R d. — occultas sed, T. occultasset, R¹. occultasse,
R² d. occulta, codd. Gel. β γ. quamvis aquam transilient se occultasset. Significans,
r. et occultans se et, Hard. — significasse, R². — ac debiles caecosque, T d.

PLIN. II.

XLII. 64. Eidem Alexandro et equi magna raritas con- 154
 tigit; Bucephalan eum vocarunt sive ab adpectu torvo sive
 ab insigni taurini capitis armo impressi. Tredecim talentis
 ferunt ex Philonici Pharsalii grege emptum etiam tum puero
 capto eius decore. Neminem hic alium quam Alexandrum
 regio instratu ornatus recepit in sedem, alias passim reci-
 piens. Idem in proeliis memoratae cuiusdam perhibetur ope-
 rae, Thebarum oppugnatione volneratus in alium transire
 Alexandrum non passus, multa praeterea eiusdem modi, pro-
 pter quae rex defuncto ei duxit exsequias urbemque tumulo
 circumdedit nomine eius. Nec Caesaris dictatoris quemquam 155
 alium recepisse dorso equos traditur idemque similis homi-
 nis pedes priores habuisse, hac effigie locatus ante Veneris
 Genetricis aedem. Fecit et divos Augustus equo tumulum,
 de quo Germanici Caesaris carmen est. Agrigenti complu-
 rium equorum tumuli pyramidas habent. Equom adamatum
 a Semiramide usque in coitum Iuba auctor est. Scythici 156
 quidem equitatus equorum gloria strepunt: occiso regulo
 ex provocatione dimicante hostem cum victor ad spolian-
 dum venisset ab equo eius ictibus morsuque confectum,
 alium detracto oculorum operimento et cognito cum matre

§ 154. *Idem*, d. V. § 149. Ceterum v. Solin. 45, 8., qui magnam huius sectionis partem exscripsit. — *Alexander*., d. — *bucephalan*, d (codd. ap. Gronov. ad Gell. 5, 2.) *bucephalon*, Rβγ. V. G. Dindorf. in Stephani thesauro et Iacobi ad Aelian. hist. an. 6, 44. — *impressit*, d. *impresso*, R (e corr.) — *Tredecim*, Bud. de asse p. 320. XVI, Rdβ. — *capitum*, d. — *instratu*, Rd. *instratus*, βγ. *stratu*, Solin. — *ornatus*, R². *ornat*, R¹. *ornatu*, dβγ. — *alias*, hanc Flavii Ptolemaei in Gruteri lamp. crit. 1, 962. coniecturam confirant RθTd. *alios*, Rigalt. ap. Salmas. exerc. p. 627. b. A., βγ. Scripturam a nobis receptam probant etiam Salmas. et Fabricius ad Dion. Cass. T. I. p. 145. — *recipiens*, RθTd (Rigalt.) *reiciens*, β. — *eius modi*, T.

§ 155. *similis hominis*, R¹Td. *similis humanis*, R². *humanis similes*, βγ. *hominis* habet etiam r. — *complurimum*, d. — *pyramidas*, Rd. *pyramides*, βγ. — *in*, RTdr. *ad*, β. — *cultum*, Fabretti in actis erud. X. supplem. sect. 3. p. 121. *rogum*, Hard.

§ 156. *Scythici*, RθTd. *Scythae*, β. — *quidem*, omitt. codd. Salmas. exerc. p. 627. b. E. — *equorum*, RθTd. *et equorum*, β. — *strepunt*, R¹. *crepunt*, R². *se repunt*, d. *crepetunt*, codd. Salmas. *haec repetunt*, Salmas. — *occiso*, RθTd (codd. Salmas.) *occiso denique*, r. *occiso denique ipsorum*, β. — *dimicante*, Rd. *dimicantem*, θr. — *hostem*, Rθ. *hoste*, d. Omitt. r. — *victor*, R. Omitt. θdr. — *alium*, vid. Aristot. hist. anim. 9, 47. — *aegua*, Rθ (codd. Salmas.) *qua*, Td. *equam eadem*, r. *equae eadem*, βγ. — *doro*, r. — *laceratumque*, K. *laceratamque*, r. — *prorigam*, RTd (codd. Gel. et Victorii ad Varron. de re rust.

coitu petiisse praerupta atque exanimatum; aequa ex causa
in Reatino agro laceratum prorigam invenimus. Namque
et cognationum intellectus his est atque in grege prioris
anni sororem libentius etiam quam matrem equa comitatur.
Docilitas tanta est ut universus Sybaritani exercitus equi-
tatus ad symphoniae cantum saltatione quadam moveri so-
litus inveniatur. Idem praesagiunt pugnam et amissos lu-
gent dominos; lacrimas interdum desiderio fundunt. Interfecto
Nicomede rege equos eius inedia vitam finivit. Phylarchus
refert. Centaretum e Galatis in proelio occiso Antiocho po-
timum equo eius conscendisse ovanem, at illum indignatione
accensum domitis frenis ne regi posset praecipitem in ab-
rupta isse exanimatumque una; Philistus a Dionysio reli-
ctum in caeno haerentem, ut sese evellisset, secutum vestigia
domini examine apium iubae inhaerente eoque in ostento
tyrannidem a Dionysio occupatam.

65. Ingenia eorum inenarrabilia. Iaculantes obsequia ex-
periuntur difficilis conatus corpore ipso nisuque invitantium;
iam tela humi collecta equiti porrigunt. Nam in circo ad
currus iuncti non dubie intellectum adhortationis et gloriae
fatentur. Claudii Caesaris saecularium ludorum circensibus

II. 7, 8.) *pariter aurigam*, K. *quadrigam*, r. *perorigam*, Rhodig. lect. ant. 21, 24., Pintianus, Iul. Caesar Scaliger ad Aristot. hist. anim. VI. 22, 318., Victorius. *prorigam*, Turneb. adv. 24, 19. et Scaliger filius ad Varronem ex codicibus. Disputarunt de hac voce dubia Pontedera epist. 50. p. 435., Gesner. in thes. L. L. s. v. *peroriga* et Schneid. ad Varron. l. l. p. 460., qui cum fere in eo consentiant, ut ipsam vocem *origam* pro *aurigam* dictam esse opinentur, Gesner. h. l. *pariter aurigam* ex edd. vet. restituendum esse dicit. Mirum tamen esset, si notissima *aurigarum* vox per pronuntiationem in solo equos admittendi negotio mutata fuisset in *origas*; hinc in vulgata acquiescendum putavi.

§ 157. ex, d. — *his*, RTd. in iis, βγ. — *atque*, RΘTd. *itaque*, β. — *annis*, d. — *sorore*, R. *hororem*, d. *sorore*, βγ. — *matrem*, ita nos scripsimus. *matre*, Rdβγ. *sorores* — *matres equarum pulli comitantur*, K. — *Subaritani*, R. — *lacrimas*, Rd. *lacrimasque*, βγ.

§ 158. *Centaretum e*, Rd. *Centaretro me*, codd. Salmas. exerc. p. 628. b. A. *Centaretro duce e*, Salmas. *Citaretum*, K. *δνομα δὲ τῇ Γαλάτῃ Κεντοαράτης ἦν*, Aelian. hist. anim. 6, 44. Add. Schmidt. in diurn. antiq. 1840. nr. 49. — *succensum*, Td. — *isse*, d². *esse*, R. *cā*, d¹. — *vellisset*, RΘd. — *apium*, Rd (in rasura.) *apum*, βγ. — *iubae*, Rd. *iuba*, Θ. Om. T. — *eoque in*, RTd. *eoque*, βγ. — *tyrannide*, d. *tyrannice*, R. — *occupatum*, R.

§ 159. *inenarrabili*, Gesner. chrestom. p. 359. propter vulgatam sequentium vocum scripturam. — *obsequia*, RTd. *obsequio*, β. — *nisoque*, R¹. — *iniuvantium* vel *iuvantium*, codd. Hard.; posterius probat Gesner.

* excusso in carceribus auriga albato Corace occupavere prima, tum optinere opposcentes, effundentes omniaque contra aemulos quae debuissent peritissimo auriga insistentes facientes, cum puderet hominum artis ab equis vinci, peracto legitimo cursu ad cretam stetero. Maius augurium apud priscos plebeiis circensibus excusso auriga ita ut staret in Capitolium cucurrisse equos aedemque ter lustrasse, maximum vero eodem pervenisse ab Veiiis cum palma et corona effuso Ratumenna qui ibi vicerat, unde postea nomen portae est. Sar- matae longinquo acturi inedia pridie praeparant eos potum exiguum impertientes atque ita per centena milia et quinquaginta continuo cursu euntibus insident. Vivunt annis quidam quinquagenis, feminae minore spatio; eadem quinquennio finem crescendi capiunt, mares anno addito. Forma equorum qualis maxime legi oporteat pulcherrime quidem Vergilio vate absoluta est; sed et nos diximus in libro de iaculatione equestri condito et fere inter omnis constare video. Diversa autem circo ratio quaeritur; itaque cum bimi in alio subiungantur imperio, non ante quinquennis ibi certamen accepit.

§ 160. *albato*, Hard. (e codd.?) *albat hic quo*, R¹. *albat hic equi*, R². *albat equo*, T. *albat hic quo*, d¹. *albat hic quo*, codd. Salmas. exerc. p. 629. a. A. *alvatic quo*, d². *equo*, etiam *θ*. *albat equi*, β. Retinui scripturam Harduini, cuius de codicibus suis effato vix fidem habuerim, cum accuratius collati libri eum convincant; veram lectionem puto codicis T *albat equo*, a qua ceteri libri plus minus prope absunt. Auriga igitur suo iam in carceribus excusso equi albat prima tamen occupavere equo Corace, quibus verbis ad similitudinem locutionis *equo publico* additis Plin. indicat illos equos potissimum ad alacritatem incitatos fuisse per equum Coracem; de nominibus equorum v. Lipsii opera II. p. 572., Gronov. et Hemsterh. ad Lucian. Nigrin. T. I. p. 272. ed. Bip. et Orell. inscript. 2593. 4322. — *Corace*, R² T d (codd. Salmas.) *Carace*, θ¹. *palnam*, β mutata in seqq. interpunctione. — *prima tum*, R. *primatum*, d (codd. Salmas.) β. — *opponentes*, R T d (codd. Salmas.) *opposita*, β. Puto legendum esse *opponentes se*, hac voce per ultimam litteram vocis *opponentes* et primam vocis *effundentes* elisa. — *omniaque*, R θ T d (codd. Salmas.) *et omnia*, K. *omnia quae*, β. — *quae*, R θ T d (codd. Salmas.) Om. β. — *percussimodo auriga*, codd. Salmas. — *artes*, R d. *artem*, θ γ. — *cretam*, R θ T d (codd. Salmas. p. 642. a. C.) *metam*, β.

§ 161. *augurio*, Hard. — *plebeios*, R². — *ut*, R² d. *ut si*, R¹ β γ. *ut sisteret*, Tit. ap. Drakenb. ad Liv. 32. 1. — *in Capitolium cucurrisse*, om. d. — *aedemque*, Barbar. et Tit. et codd. Hard. *edemque*, R d. *sedemque*, β. — *lustrare*, d. — *ab Veiiis*, Beroald. et Barbar. *abeis*, R² d². *aseis*, R¹ d¹. — *offenso*, R². — *Ratumenna*, R d (codd. Salmas. exerc. p. 657. a. A.) *Ratumena*, β γ. — *nomen postea*, d. — *esse*, d.

§ 162. *longinquo*, R θ T d. *longinqua itinera*, β γ. — *actu*, R¹. — *eis*, d. — *potum exiguum*, θ T d. *potum*, R¹. *potum tantum exiguum*, R². *exiguum tantum po-*

66. Partum in eo genere undenis mensibus ferunt, duo-¹⁶³
decimo gignunt. Coitus verno aequinoctio bimo utrique
vulgaris, sed a trimatu firmior partus. Generat mas ad an-
nos triginta tris, utpote cum a circo post vicesimum annum
mittantur ad subolem; Opunte et ad quadraginta durasse
tradunt adiutum modo in attollenda priore parte corporis.
Sed ad generandum paucis animalium minor fertilitas, qua¹⁶⁴
de causa intervalla admissurae dantur, nec tamen quindecim
initus eiusdem anni valet tolerare. Equarum libido exting-
uitur iuba tonsis; gignunt annis omnibus ad quadragesi-
mum. Vixisse equum septuaginta quinque annos proditur.
In hoc genere gravida stans parit praeterque ceteras fetum
diligat. Et sane equis amoris enasci beneficium hippomanes¹⁶⁵
appellatum in fronte, caricae magnitudine, colore nigro, quod
statim edito partu devorat feta aut partum ad ubera non
admittit. Si quis praereptum habeat, olfactu in rabiem id
genus agitur. Amissa parente in grege armenti reliquae fe-
tae educant orbem. Terram attingere ore triduo proximo
quam sit genitus negant posse. Quo quis acrior in bibendo

tum, β . — *impertientes*, R θ T d. *impartientes*, β . — *Vivunt*, vid. Aristot. hist. anim. 6, 22. p. 576^a 26. — *femina*, R θ T d r. — *eadem*, R. *eadem*, θ T d. — *capunt*, R². *caput*, R¹. *capit*, θ T d. — *maxime*, om. d. — *debeat*, T d. — *Vergilio*, georg. 3, 75. — *aut*, R. — *subiungantur*, T d r. *subiungantur*, R. *subiungantur*, β γ . — *accepit*, R. *accipit*, d β γ . *accipiunt*, K.

§ 163. *Partum*, vid. Aristot. hist. anim. 6, 22. p. 575^b 26., ex quo quae sequuntur plurima sunt desumpta, et Colum. VI. 27, 3. — *utrique* RT. *utrinque*, d β γ . — *a trimatu*, Colum. VI. 27, 9. — *masculus*, T d. V. Aristot. l. I. 5, 14. p. 545^b 10. — *a circo*, R θ d. *iccirco*, θ ². Ceterum apodosis huius periodi non quadrat ad protasin, ita ut nonnulla excidisse sit probabile. — *Opunte*, θ T d. *Opante*, R¹. *reparandam*, R² β . Vid. Aristot. hist. anim. 6, 22. p. 576^b 25. — *motu*, d. — *priori*, d.

§ 164. *ad generandum*, R ex corr. *angentes angunt*, T d. Vid. Aristot. l. I. p. 576^b 28. — *paucis animalium*, R ex corr. — *intervalla*, R T d. *per intervalla*, β γ . — *nec tamen*, vid. Columell. VI. 27, 9. — *tonsis*, R². *tonis*, R¹. *tonsa*, d β γ . V. Aristot. hist. anim. 6, 18. p. 572^b 7. — *gignunt*, v. Aristot. l. I. 5, 14. p. 545^b 15. — *equam*, Pint. — *annis*, d. — *In hoc genere*, vid. Aristot. hist. anim. 6, 22. p. 576^a 24. — *aetas*, d. — *fetus*, d. V. Columell. VI. 27, 13.

§ 165. *Et sane equis* rel.; haec respiciunt et partim sua faciunt Serv. ad Vergil. Aen. 4, 516. et mythogr. Vatic. III. 9, 11. p. 219. ed. Bode. Vid. Aristot. hist. anim. 6, 22. p. 577^a 8. Hard. *Est sane* coniecit. — *enasci*, ita nos scripsimus. *etnasci*, R d. *innasci*, β γ . — *fetus*, d. — *aut*, R¹ d. *ante*, R². — *Si habeat* ad superiora refert β . Interpunctionem correxit Pint. ex Aristotele l. I. — *olfactum*, R d (nonnulli libri ap. Salmas. exerc. p. 661. a. F.) — *armenta*, R¹. V. Aristot. hist. anim. 9, 4. — *ore triduo*, d (ex corr.) *org&triduo*, R². *org&biduo*, R¹. — *natus*, T d. — *in bibendo acrior*, d.

profundius naris mergit. Scythae per bella feminis uti malunt, quoniam urinam cursu non inpedito reddant.

67. Constat in Lusitania circa Olisiponem oppidum et 166

Tagum amnem equas favonio flante obversas animalem concipere spiritum idque partum fieri et gigni pernicissimum ita, sed triennium vitae non excedere. In eadem Hispania Gallaica gens est et Asturica; equini generis — hi sunt quos thieldones vocamus, minore forma appellatos asturcomes, — gignunt quibus non vulgaris in cursu gradus sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio, unde equis totum carpere incursus traditum arte. Equo fere qui homini morbi praeterque vesicae conversio, sicut omnibus in genere veterino.

XLIII. 68. Asinum cccc milibus nummum emptum Q. Axio 167
senatori auctor est M. Varro, haud scio an omnium pretio animalium victo. Opera sine dubio generi mirifica, arando quoque, sed mularum maxime progeneratione. Patria etiam spectatur in his, Arcadicis in Achaia, in Italia Reatinis. Ipsum animal frigoris maxime inpatiens; ideo non generatur in Ponto nec aequinoctio verno ut cetera pecua admittitur sed solstitio. Mares in remissione operis deteriores; 168
partus a tricesimo mense ocissimus, sed a trimatu legitimus;

profundius, om. d. — intermisso, cod. Ursini ad Varr. de re rust. II. 7, 1. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 6, 22. p. 576^a 21.

§ 166. constant, R. Haec sumpsit Plin. ex Varrone de re rust. II. 1, 19., Trogo sive Iustino 44, 8. et Columella VI. 27, 7., ex Plinio Solin. 23, 5. — obversas, R. adversus, Θ T d. — concipere, R. — Gallia, R. Calcaica, T. Gallia, d. — est et, R. Θ. est, d. et, Barbar. β. — Asturica equini, R. r. Asturia equini, d. Asturicequini, R. 2. — hi sunt, R T d r. Om. Barbar. β. — thieldones, T d. tielldones, R. thiellones vel thellones, tredecim codd. ap. Carrion. emendatt. 1, 17., qui hoc aut potius tellones probat. Dubius haeret de scriptura huius loci Gesner. chrestom. p. 364. — minora, R d. minori, β γ. — fama, T. — tulotim, R. — carpere, codd. Barbari. capere, R Θ T d r. — incursu, R. in cursu, Θ T d r. Ego ex his lectionibus incursu malim, nisi carpere absolute pro viam carpere dici velis, ut tum scribatur in cursu. Hard. capere incessum mavult. — traditum, R (codd. Barbari.) traditur, d β γ. — qui homini morbi, vid. Aristot. hist. anim. 9, 24. p. 604^b 25.

§ 167. CCCC milibus, R. CCCC, d (codd. ap. Bud. de asse p. 214.) β. — nummum, R. nummos, d (os in rasura.) nummis, r (codd. ap. Bud.) quadraginta milibus, Varro de re rust. III. 2, 7. — generi, R d. geruli, β. — munifica, Θ r. — Arcadis, R d. Vid. Varron. de re rust. II. 1, 14. — inpatiens, vid. Aristot. hist. anim. 8, 25. et generat. anim. 2, 8. p. 748^a 22. — pecora, T d. pecuaria vel pauca, K. — sed et, Valsmas. exerc. p. 239. b. D.

§ 168. Mares, vid. Varron. II. 6, 4. — in remissione Pint., tum intermissione scribens vel remisse. retinens. — coitus, Pint. V. Arist. hist. anim. 5, 14. p. 545^b 20. 6, 23. p. 572^a 18. — a trimatu gignunt totidem, Pint. V. Aristot. hist. anim.

totidem quot equae et eisdem mensibus et simili modo; sed incontinens uterus urinam genitalem reddit, ni cogatur in cursum verberibus a coitu. Raro geminos parit; paritura lucem fugit et tenebras quaerit, ne conspiciatur ab hominē. Gignit tota vita quae est ei ad trigesimum annum. Partus caritas summa sed aquarum taedium maius. Per ignis ad 169 fetus tendunt; eadem, si rivos minumus intersit, horrent ita ut pedes omnino caveant tinguere, nec nisi adsuētos potant fontis quae sunt in pecuariis atque ita ut sicco tramite ad potum eant, nec pontis transeunt per raritatem eorum translucētibz fluvii. Mirumque dictu, sitiunt et si mutantur aquae ut bibant cogendae exorandae sunt. Nec nisi spatiosa incubitat laxitas; varia namque somno visa concipiunt ictu pedum crebro, qui nisi per inane emicuerit repulso durioris materiae clauditate illico adfert. Quae 170 ex iis opima praedia exsuperant; notum est in Celtiberia singulas quadringenta milia nummum enixas. Mularum maxime partu aurium referre in his et palpebrarum pilos aiunt; quamvis enim unicolor reliquo corpore totidem tamen colores quot ibi fuere reddit. Pullos earum epulari Maecenas instituit multum eo tempore praelatos onagris; post eum interiiit auctoritas sapor. Asino moriente viso celerrime id genus deficit.

6, 23. p. 577^a 24. — *hisdem*, R. — *urina genitale*, RTd. *virus genitale*, K. V. Aristot. gener. anim. 2, 8. p. 748^a 21. et hist. anim. 6, 23. p. 577^a 22. — *ac*, Θ. Praepositionem omitt. RTd. — *Raro*, Θ. *raros*, R.d. *raro sed*, T. — *paritura*, v. Aristot. hist. anim. 6, 23. p. 577^b 1. — *Par tunc*, R.d. — *magis*, K.

§ 169. *eadem*, R. *eae item*, K. *cadunt*, d. — *horrenta ut*, R. *horrent aut*, d. — *caveant*, om. R.d. — *quae*, R. *qui*, d.β. — *pontos*, T. — *pro raritate*, Θ. — *eorum*; pro hac voce *planicarum* vel *palancarum* coniecit Sabell., quorum illud praefert Gesner. hist. anim. 1, 6., hoc Schneider. ad Pallad. p. 29. Item Barbar. *palancarum* vel *phalangarum* mavult, *sublicarum* Dalec. — *sciunt*, R. — *mutentur*, R Θd. *immutentur*, βγ. — *exonerandaeve*, dK. — *incubitat laxitas*, d. *incubita laxitas*, R. *incubitant laxitate*, Bud. de asse p. 216. e codd., βγ. *spatiose incubant*; *alias atteruntur*. *Varia*, K. — *varia*, R (e corr.) *utavari*, d. — *somnio*, d. — *inanem*, R. — *emicuerit*, R. *emicuit*, Θd.

§ 170. *his*, d. — *exsuperat*, d. — *quadringenta*, Td¹. *quadringentena*, Θd²γ. *quadragintena*, R. *quadragena*, r. *quadragenis*, codd. Gel. β. *quadringenta* vel *quadringena* legendum esse viderat iam Drakenb. ad Liv. 45, 16. — *millia*, R ΘTd. *millibus*, codd. Gel. β. — *nummum*, R Θ. *nummos*, d. *nummorum*, βγ. *emi*, K. — *Mularum*, R Θd (libri ap. Salmas. exerc. p. 239. b. C.) *Ad mularum*, βγ. Scribendum *In mularum*, praepositione per sequentem litteram *m* intercepta. Ceterum v. Columell. VI. 37, 7. — *partu*, R Θd (codd. Salmas.) *partus*, βγ. — *aurium*, R². *arium*, R¹d. — *sapori*, Rd (codd. Salmas.) *saporis*, βγ. — *Asinio*, codd. Salmas. — *viso*, R. *visu*, d.

feminas. Conceptio uno initu peragitur, quae si forte per- 177
erravit, vigesimum post diem marem femina repetit. Pariunt
mense decumo; quidquid ante genitum inutile est. Sunt
auctores ipso complente decumum mensem die parere. Gi-
gnunt raro geminos. Coitus a delphini exortu a. d. pridie
nonas Ianuarias diebus triginta, aliquis et autumno, gentibus
quidem quae lacte vivunt ita dispensatus ut omni tempore
anni supersit id alimentum; tauri non saepius quam bis die
ineunt. Boves animalium soli et retro ambulantes pascuntur, 178
apud Garamantas quidem haud aliter. Vita feminis quinde-
nis annis longissima, maribus vicens; robur in quinquen-
natu. Lavatione calidae aquae traduntur pinguescere et si
quis incisa cute spiritum harundine in viscera adigat. Non
degeneres existumandi etiam minus laudato adspectu. Plu- 179
rumum lactis Alpinis quibus minumum corporis, plurimum
laboris capite, non cervice iunctis. Syriacis non sunt palearia
sed gibber in dorso. Carici quoque in parte Asiae foedi visu
tubere super artus a cervicibus eminente, luxatis cornibus,
excellentes in opere narrantur, cetero nigri coloris candidive
ad laborem damnantur. Tauris minora quam bubus cornua
tenuioraque. Domitura bouum in trimatu, postea sera, ante 180
praematura. Optime cum domito iuencus inbuitur; socium
enim laboris agrique culturae habemus hoc animal tantae
apud priores curae ut sit inter exempla damnatus a populo
Romano die dicta qui concubino procaci rure omassum edisse

§ 177. *pererravit*, R^ΘTdr. *erravit*, β. V. Aristot. hist. anim. 6, 21. init. — *vigesimum post diem*, R^Θd. *vigesimo post die*, β. — *larem*, d. — *ipsa*, K. — *mensem die*, K (codd. Gel.) *mense diem*, R.d. — *duos parere*, nunc, K. — *Gignunt*, R. *aiunt*, nunc, d. *Gign. unum*, Pint. — *a. d.*, Hard. *ad*, β semper. — *III. idus*, Pontedera antiquit. p. 372. 430. — *Ianuarias*, R^Θd. *Ianuarii*, β. *Iunias*, Ursin. ad Varr. de re rust. II. 5, 13. et Pontedera. — XXXX, Pint. et Pontedera ex Varr. l. l. — *aliquis et*, R. *aliquae*, d. *aliquibus et*, βγ. — *ita*, R. *lac*, T.d. — *dispensatus*, R. *dispensatur*, Tβ. *dispensat*, d.

§ 178. *Bobus*, R. — *et*, R. Om. T, in d rasura. — *vicens*, R.d. *tricens*, β. V. Schneider. ad hist. anim. 6, 21. p. 491. — *quinquennatu*, R.T.d. *quimatu*, β. — *leguntur*, T.d. V. Aristot. hist. anim. 8, 7. init. — *nec*, K. — *existimari*, r.

§ 179. *plurimum laboris*, om. d¹. *plus*, r. — *gibber*, R.d. V. Aristot. hist. anim. 8, 28. p. 606^a 15., ubi v. Schneider. p. 680. — *dorsum*, R. — *tubere*, R². *tuere*, R¹. *tantum vere*, d. — *asinos*, d. — *eminentes*, d. — *luxatis*, Tdr. — *ceteri*, r.

§ 180. *habemus*. Hoc, K. Sumpsit haec Plin. ex Columella 6. praef. § 7. coll. Varron. de re rust. II. 5, 3. et Valer. Max. VIII. 1. damn. 8. — *tantia*, R.d. — *curae*, om. d¹. — *a p. Romano*, R. *p. r.*, d. *apud pop. Rom.*, r. — *omassum*, R.d. *omasum*, βγ. — *negantem*, R.d.

se negante occiderat bovem, actusque in exilium tamquam colono suo interempto. Tauris in adpectu generositas, torva 181 fronte, auribus saetosis, cornibus in procinctu dimicationem poscentibus; sed tota comminatio prioribus in pedibus. Stat ira gliacente alternos replicans orbis spargensque in alvom harenam et solus animalium eo stimulo ardescens. Vidimus ex inperio dimicantis et ideo monstratos rotari, cornibus cadentis excipi iterumque resurgere, modo iacentis ex humo tolli bigarumque etiam curru citato velut aurigas insistere. Thessalorum gentis inventum est equo iuxta quadripedante 182 cornu intorta cervice tauros necare; primus id spectaculum dedit Romae Caesar dictator; hinc victimae opimae et laudatissima deorum placatio. Huic tantum animali omnium quibus procerior cauda non statim nato consummatae ut ceteris mensurae; crescit uni donec ad vestigia ima perveniat. Quam- 183 obrem victimarum probatio in vitulo ut articulum sparginis contingat, brevior non litant. Hoc quoque notatum vitulos ad aras umeris hominis adlatos non fere litare, sicut nec claudicante nec aliena hostia deos placari nec trahente se ab aris. Est frequens in prodigiis priscorum bovem locutum, quo nuntiato senatum sub divo haberi solitum.

XLVI. 71. Bos in Aegypto etiam numinis vice colitur, 184 Apim vocant. Insigne ei in dextro latere candicans macula cornibus lunae crescere incipientis; nodus sub lingua quem cantharum appellant. Non est fas eum certos vitae excedere

§ 181. *procinctu* omisso in, R.d. — *stat*, ad priora refert *β*. *statim*, d.K. — *ira gliacente*, R. *recalescente*, d. *calescente*, T. — *orbes*, *θ*. Omitt. R.d.βγ. — *spargensque*, *θ*. *spargensque*, R. *spargitque*, d. — *alvom*, R.T.d. *altum*, *β*. — *solum*, R. *solum*, T.d. *solum*, *β*. — *ex*, R.T.d. *de*, Barbar. *β*. — *monstratos*, R.d. *demonstratos*, Barbar. *β*. — *rege*, R.d. — *curru*, R.θ.K. *cornu*, T.d. *cursu*, *β*.

§ 182. *quadripedante*, R. *quadripedantem*, ST. *quadripedante*ⁿ, d. — *cornu*, d. — *intorta*, R² (omnes Leidd. ap. Oudend. ad Suet. Claud. 21.) *torta*, R¹.d. *intorto vestibis vel retibus*, Salmas. ad script. hist. Aug. p. 286. a. F. At v. Graev. ad Suet. l. 1., Voss. ad Catull. p. 194., Gronov. obs. 1, 17. et inprimis Böttiger. *kleine Schrift*. 3, 325. sqq. — *Huic*, R. — *opimae*, d. *optumae*, R.θ. *optime*, T. *optima*, r. V. 10, 42. — *laudatissima*, R.d. *lautissima*, βγ. — *Hanc*, R¹. — *crescit enim*, Hard.

§ 183. *victimarum*, om. d¹. — *contingat*, R. — *litigant*, d¹. — *non tantum*, d. — *litare*, R². *latere*, R¹.d. *litari*, Hard. — *nec claudicante*, habet ad marginem R manus altera. Omitt. R¹.d. — *divo*, ita nos scripsimus coll. 32, 133. *diu*, R.θ, qui semper ita habet. *dio*, dβγ. — *habere*, R¹.

§ 184. *Aegyptum*, R. Hunc Plinii locum exscripsit Solin. 32, 17. — *etiam numinis*, om. d¹. — *Apim*, R. — *latere*, om. d¹. — *incipientis crescere*, d.

habent, in Asia vero eodem genere Laodicæae. Alba Circumpadanis nulla praefertur nec libra centenos nummos ad hoc aevi excessit ulla. Oves non ubique tondentur, durat quibusdam in locis vellendi mos. Colorum plura genera, 191 quippe cum desint etiam nomina eis; quas nativas appellant, aliquot modis Hispania, nigri velleris praecipuas habet Pollentia iuxta Alpia, iam Asia rutili quas Erythraeas vocant, item Baetica, Canusium fulvi, Tarentum et suae puliginis. Sucidis omnibus medicata vis. Istriae Liburniaeque pilo propior quam lanae, pexis aliena vestibus, et quam Salacia scutulato textu commendat in Lusitania. Similis circa Pisenas provinciae Narbonensis, similis et in Aegypto, ex qua vestis detrita usu pingitur rursusque aevo durat. Est 192 et hirtae pilo crasso in tapetis antiquissima gratia; iam certe priscos iis usos Homerus auctor est. Aliter haec Galli pingunt, aliter Parthorum gentes. Lanae et per se coactam vestem faciunt et si addatur acetum etiam ferro resistunt, immo vero etiam ignibus novissimo sui purgamento; quippe aenis polientium extracta in tomenti usum veniunt Galliarum, ut arbitror, invento; certe Gallicis hodie nominibus discernitur nec facile dixerim qua id aetate coeperit. Anti- 193

Laodice, R. *Laodicæa*, d. — *tunduntur*, d.

§ 191. *desit*, Rd. — *nominalis*, R. *nominatis*, d. — *quos nativos*, Dalec. Ceterum haec verba usque ad *modis* ad priora refert β pone h. v. plene incidens; deinde ex verbis *Hispania* — *habet* singularem periodum facit, inde a *Pollentia* nova periodo incepta. Hanc malam interpunctionem emendavit Hard. ex Columella VII. 2, 4. — *habent*, Rd. — *iam Asia*, Hard. *atnia*, R¹. *atniva*, R². *cani*, *Asia*, d (codd. Gel.) β. *canusia*, codd. Hard. — *Baeticae*, Rd. — *fulvia*, Rd. — *Sucidis*, R². *Sicidis*, R¹d. — *medicata vis*, R Θ T dr. *usus medicatus*, codd. Gel. β. — *lino*, r. — *prior*, R. — *Salacia scutulato*, Hard. e codd. *Salacia stulato*, R. *sala castulatos*, d. *sola ars scutulato*, β. — *commende*, R. *commode*, d. — *Lusitaniam*, d. — *piscinas*, d. *piscinis*, R. — *in*, om. d. — *et*, R. — *pingitur*, R Θ dr. *cingitur*, K. *tingitur*, β. *tegitur*, Dalec.

§ 192. *priscos*, omitt. Rd. — *his*, d. — *usu*, Rd. — *Homerus*, Od. δ, 427. — *tingunt*, T d². — *coactam*, R T d. *coactae*, K β. V. Cuiac. obs. 5, 5. — *enis*, Rd. — *pollentium*, R. *pollentium*, d. *coquentium*, codd. Ferrar. de re vestiari. I. p. 57. *colentium*, K. — *extracta*, R d¹ (codd. Gel.) *extracto*, d². *extractae*, K γ. At non ex lanis, sed ex purgamentis tomenta fiunt; de transitu numeri singularis in pluralem v. ad 32, 24. Ceterum permulta in toto hoc loco mutant Barbar., Salmas. exerc. p. 278. a. A. — 282. b. D., Gronov. et Heins. in Burmanni sylloge 3, 127. 132., Withof. praemet. p. 208. — *in tomenti*, R Θ T d. *in tormenti*, β. *indumentis*, r (cod. Leid. ap. Heins.) — *vaeneunt*, r. — *inventum*, K.

§ 193. *de*, Ambr. II. — *etiam nunc*, d. *iam nunc*, R T. *nunc etiam*, Ambros. I. II. — *Gausapa*, Hard. *causa*, R T d. *gausape*, β ad superiora referens. *gau-*

quis enim torus e stramento erat qualiter etiam nunc in castris. Gausapa patris mei memoria coepere amphimallia nostra, sicut villosa etiam ventralia; nam tunica lati clavi in modum gausapae texti nunc primum incipit. Lanarum nigrae nullum colorem bibunt. De reliquarum infectu suis locis dicemus in conchyliis maris aut herbarum natura.

74. Lanam in colu et fuso Tanaquilis quae eadem Gaia¹⁹⁴ Caecilia vocata est in templo Sanci durasse prodente se auctor est M. Varro factamque ab ea togam regiam undulatam in aede Fortunae, qua Servius Tullius fuerat usus. Inde factum ut nubentis virgines comitaretur colus compta et fusus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicam, qualis cum toga pura tirones induuntur novaeque nuptae. Undulata vestis prima e laudatissimis fuit; inde sororicu-¹⁹⁵ lata defluxit. Togas rasas Phryxianasque divi Augusti novissimis temporibus coepisse scribit Fenestella; crebrae papaveratae antiquiorem habent originem iam sub Lucilio poeta in Torquato notatae; praetextae apud Etruscos originem invenere. Trabeis usos accipio reges, pictas vestis iam apud Homerum fuisse, unde triumphales natae. Acu facere id Phryges invenerunt ideoque Phrygioniae appellatae

sapinis, K. Vocem om. Ambr. II. — *amphimallia*, Rd. *amphimalia*, Ambros. I. II. *amphimalla*, βγ. — *etiam*, Rd. *etiam et*, Ambr. I. *et etiam*, r. — *neutralia*, Ambr. II. — *gausapae*, Hard. *causapo*, d¹. *causapa*, d². *capsapae*, R¹. *capsapre*, R². *gausape*, β. — *dicemus* 9, 134. 135. 21, 45. 46. — *maris*, RTd. *marinis*, βγ.

§ 194. in, R θ Td. cum, β. — *colu*, R θ (codd. ap. Oudend. ad Appul. met. p. 21.) *colo*, Td βγ. — *Gaia*, R. *Caia*, d βγ. — *Sanci*, Broter. *Sangi*, codd. Gel. βγ. *Sancus*, R θ Td. *M. Anci*, r. — *undulatam*, codd. Barbari. *ungulatam*, Rd r. V. Varron. ap. Non. p. 189, 26. — *Inde*, R. *unde*, Td. — *Ea prima*, R. *capina*, d. — *recam*, R. — *para*, R¹. — *tirones*, θ d. *tironi*, R β.

§ 195. *Undulata*, Rd (codd. Barbari.) *Ungulata*, Ambr. I. II. ap. Ferrar. de re vestiari. 1. p. 161. — *prima e*, θ. *prime*, R. *prima*, Td. *primo e*, β. — *laudatissimis*, RTd. *lautissimis*, codd. Gel. β. — *sororiculata*, Rr (codd. Barbari.) *sororeculata*, θ. *sororiculatae*, codd. ap. Turneb. adv. 22, 19., Ambr. I. II. *sororeculatae*, cod. pervetus ap. Turneb. *sororis culata*, Td. *suroriculatas* vel *suroreclatas*, Turneb. *orbiculata*, Böttiger. *Vasengem*. 3, 191. — *raxas*, R. — *Phryxianasque*, R θ r. *Phryxianisque*, d. *Phrygianasque*, β. — *papaveratae*, Rd. *papaveractae*, vetus et optimus liber ap. Salmas. exerc. p. 793. a. C. *papaveratae*, Salmas. *paveratae*, Scaliger pater exercit. ad Card. p. 325., filius ad Cirin p. 61. — *Lucio*, d. — *Etruscos quos*, Rd. — *pictae*, Rd. — *Homerum*, Iliad. γ, 125. — *Acu*, R. *acum*, d. ac, codd. Gel. — *Phrygioniae*, Td. *Phrygione*, R. *Phrygiones*, β. *Phrygiana*, Hard. — *appellatae*, RTd. *appellati*, β.

PLIN. II.

sunt. Aurum intexere in eadem Asia invenit Attalus rex, 196 unde nomen Attalicis. Colores diversos picturae intexere Babylon maxime celebravit et nomen inposuit; plurimis vero liciis texere quae polymita appellant Alexandria instituit, scutulibus dividere Gallia. Metellus Scipio tricliniaria Babylonica sestertium octingentis milibus venisse iam tunc ponit in Catonis criminibus, quae Neroni principi quadragiens sestertio nuper stetere. Servi Tulli praetextae, quibus 197 signum Fortunae ab eo dicatae coopertum erat, duravere ad Seiani exitum mirumque fuit neque defluxisse eas neque teredinum iniurias sensisse annis DLX. Vidimus iam et viventium vellera purpura, cocco, conchylio sesquipedalibus libris infecta, velut sic nasci cogente luxuria.

75. In ipsa ove satis generositatis ostenditur brevitate 198 crurum, ventris vestitu; quibus nudus esset, apicas vocabant damnabantque. Syriae cubitales ovium caudae plurimumque in ea parte lanici. Castrari agnos nisi quinque-
mestris praematurum existumatur.

XLIX. Est in Hispania sed maxime Corsica non ma- 199 xime absimile pecori genus musmonum caprino villo quam pecoris velleri propius, quorum e genere et ovibus natos prisci Umbros vocarunt. Infirmissimum pecori caput, quamobrem aversum a sole pasci cogendum. Quam stultissima animalium lanata; qua timere ingredi, unum cornu raptum sequuntur. Vita longissima anni x, in Aethiopia xiii, capris

§ 196. *Attalus*, om. R¹. — *vice*, R¹. — *quae*, om. d¹. — *sicutulis*, R. *sicut tullius*, d. — *tricliniaria*, d. *triclinaria*, Rβ. — *sestertium*, d. *sestertiis*, RθTr. — *ponit*, Rδ. *posuit*, βγ. — *Catonis*, RTδ. *Capitonis*, β. *capitalibus*, Ambros. I. II. Landian. — *quadragies sestertio*, R. *quadrigenis sestertiis*, T d¹. *quadrige*, d². *quadringenties sestertium*, duo codd. ap. Bud. de asse p. 240., cui ipse cum Hotomanno de re num. 2, 29. accedit. *quadringenties tertio*, Ambr. I. *quadringentis sestertiis*, Ambr. II. — *stetere*, T. *extitere*, Rθdr. *constitere*, Dalec., Ambr. II.

§ 197. *praetexta*, R (et duo codd. antiquissimi ap. Oudend. ad Suet. Caes. 30.) *praetextaque*, d. — *neque* — *nec*, Rδ. *nec* — *nec*, βγ. — *quingentis*, θ. — *iam*, om. d¹. — *bidentium*, K. — *sesquipedalibus libris*, RθSTr. *sesquipedalibus labris*, Pintian. K. *sesquiped. fibris*, Dalec. e cod. *sesquilibris*, β. *sesquipedalibus*, Bud. de asse p. 241. — *velut*, R. *velut illa*, dβγ.

§ 198. *generositas his*, r. — *et ventris*, r. — *vestitus*, Rθd. — *nudos esse tapicas*, R. V. Varron. de re rust. II. 2, 3. — *damnabantur*, r. — *Syriae*, v. Aristot. hist. anim. 8, 28. p. 606* 13. — *existimant*, r.

§ 199. *Est*, R. *Et*, d. *Est et*, βγ. — *musmonum*, Barbar. θ. *musmonium*, RTr (codd. Turnebi adv. 20, 9.) *musmonum*, d. *musimonum*, altera Barbari coniectura. *musmunum*, β. — *proprius*, R. — *priaci ymbres*, R. *priaci imbres*,

eodem loco XI, in reliquo orbe plurimum octoni. Utrumque genus intra quartum coitum inpletur.

L. 76. Caprae pariunt et quaternos, sed raro admodum; 200
ferunt quinque mensibus ut oves. Capri pinguitudine steri-
lescunt; ante trimos minus utiliter generant et in senecta
ultra quadriennium; incipiunt septimo mense et adhuc la-
ctentes. Mutilum in utroque sexu utilius. Primus in die
coitus non inplet, sequens efficacior ac deinde. Concipiunt
Novembri mense ut Martio pariant turgescuntibus virgultis,
aliquando anniculae, semper bimae, in trimatu utiles; pari-
unt octonis annis; abortus frigori obnoxius. Oculos subfusus 201
capra iunci puncto sanguine exonerat, caper rubi. Soller-
tiam eius animalis Mutianus visam sibi prodidit in ponte
praetenui, duabus obviis e diverso cum circumactum an-
gustiae non caperent nec reciprocationem longitudo in ex-
ilitate caeca, torrente rapido minaciter superfluente, alteram
decubuisse atque ita alteram proculcatae supergressam. Ma- 202
ris quam maxime simos, longis auribus infractisque, armis
quam villosissimis probant; feminarum generositatis insigne
laciniae corporibus a cervice binae dependentes. Non omni-
bus cornua, sed quibus sunt, in his et indicia annorum
per incrementa nodorum. Mutilis lactis maior ubertas.
Auribus eas spirare, non naribus, nec umquam febre carere
Archelaus auctor est; ideo fortassis anima his quam ovibus
ardentior calidioresque concubitus. Tradunt et noctu non 203

d. piscumbres, *Θ*. — vocaverunt, *Θ*. — pascendum, d¹. *cogi pascendo*, Dalec. V. Columell. VII 3, 24. — uno, Td. — raptu, Td. raptu, *Θ*. — in Aethiopia, v. Aristot. hist. anim. 6, 19. p. 573^b 28. — in eodem, T. — octoni, om. Rd. — completur, d.

§ 200. Capri, Schneider. ad Columell. VII 6, 3. Caprae, Rd βγ. V. Aristot. hist. anim. 5, 14. p. 546^a 1. 6, 19. p. 573^b 30. — pinguitudine, R. pingue-
dine, Tdr. — ante trimos, R Θ Td. ante trimas, Hard. trimae, β. — generant—
senecta omitt. Rd. — ultra, RSTd. nec ultra, β. trimi utiliter generant; minus
in senecta nec ultra quadriennium, Schneider. — et, R Td. Omitt. βγ. — lactentes,
R. lactantes, Θ Td. V. Columell. VII 6, 3. — Primo, T. — implet, d. implet,
T. implens, R. — saepe, K. — utiles, Pint. et Schneider. ad Columell. VII
6, 6. inutiles, Rd βγ. — abortis frigore, Rd.

§ 201. punctu, Hard.

§ 202. simos, om. *Θ*. — auribus infractisque, R Θ Td (codd. Gel.) auriculis
infractis, β. — cruribus, d¹. — villosissimis, R (codd. Gel.) villosissimas, Td.
villosissimos, K. — et cervice, Rd. — annorum per, omitt. R¹d. — intrimenta,
Θ. — Archelaus; Alcmaeonem dicit Aristotel. hist. anim. 1, 11. p. 492^a 14.
*

minus cernere quam interdiu; ideo si caprinum iecur vescantur restitui vespertinam aciem his quos nyctalopas vocant. In Cilicia circaque Syrtis villo tonsili vestiuntur. Capras in occasum declini sole in pascuis negant contueri inter sese sed aversas iacere, reliquis autem horis adversas et inter cognationes. Dependet omnium mento villus quem 204 aruncum vocant; hoc si quis adprehensam ex grege unam trahat, ceterae stupentes spectant; id etiam evenire, cum quandam herbam aliqua ex eis momorderit. Morsus earum arbori exitialis; olivam lambendo quoque sterilem faciunt eaque ex causa Minervae non immolantur.

LI. 77. Suilli pecoris admissura a favonio ad aequino- 205 ctium vernum, aetas octavo mense, quibusdam in locis etiam quarto usque ad octavom annum. Partus bis in anno, tempus utero quattuor mensum, numerus fecunditati ad vicienos, sed educare nequeunt tam multos. Diebus decem circa brumam statim dentatos nasci Nigidius tradit. Implentur uno coitu, qui et geminatur propter facilitatem abortiendi; remedium ne prima subatione neque ante flaccidas 206 auris coitus fiat. Mares non ultra trimatum generant, feminae senectute fessae cubantes coeunt; comesse fetus his non est prodigium. Suis fetus sacrificio die quinto purus est, pecoris die VII., bovis tricesimo. Coruncanius ruminialis

§ 203. *quam*, omitt. R¹d. — *et ideo*, r. — *si*, omitt. R¹STd. — *vescantur*, R². *vescentur*, R¹. *vescentibus*, STd. — *Cilicia*; Lyciam dicit Aristotel. Bekkeri 8, 28. p. 606^a 17. V. tamen Schneider. ad Colum. VII. 6, 1. — *Syrtis*, Barbar. Rd. *Syrias*, K, quam non malam lectionem dicit Bochart. hieroz. 1, 625. — *villi*, Rd. — *declini*, R²OT (antiquissimae membranae ap. Oudend. ad Appul. met. p. 719.) *declivi*, dβγ. Haec omnia sumpsit Plin. ex Aristot. hist. anim. 9, 3. — *cognitiores*, K. *cognatiores*, Gesner. hist. anim. 1, 268. *conunctioniores*, Dalec. Propter inter Schneider. ad Aristot. hist. anim. T. III. p. 29. *inter se* conficit.

§ 204. *omnibus*, β. — *maruncum*, d. — *spectant*; id, R². *spectad*, R¹. *spectam*, d. — *etiam evenire*, R. *devenire*, β. — *herbam*, ἡβύργιον, v. Theophr. T. I. p. 836. ed. Schn. — *his*, d. — *est exitialis*, θd. — *non*, omitt. Kr. V. Varron. de re rust. II. 1, 19.

§ 205. *aetas*, R²OTdr. *aetatis*, β. V. Aristot. hist. anim. 5, 14. p. 545^a 28. — *quibus*, Rd. — *octavum*, R²OTdr. VII., β. — *in*, R². Omitt. R¹dβγ. — *mensum*, R (venerandae membranae ap. Oudend. ad Suet. Aug. 65.) *mensium*, dβγ. — *fecunditati*, RTd. *fecunditatis*, βγ. — *nequeunt tam multos*, R. *non possunt tam multos*, Td. *tam multos nequeunt*, βγ. — *dentes*, K. — *abortiendi*, β. V. Schneid. ad Varron. de re rust. II. 4, 14. — *subatione*, Barbar. R. *subactione*, d.

§ 206. *cum messe*, d. — *decimo*, Pint. — VII., R². VI., Tdr. octavo, βγ. — *Coruncanius*, R. *Coruncanus*, dβγ. — *forent*, K. — *Sues*, R (ex corr.)

hostias donec bidentes fierent puras negavit. Sues oculo amisso putant cito exstingui, alioqui vita ad quindecim annos, quibusdam et videnos; verum efferantur, et alias obnoxium genus morbis, anginae maxime et strumae. In- 207
 dex suis invalidae cruor in radice saetae dorso evolsae, caput obliquom in incessu. Paenuriam lactis praepingues sentiunt et primo fetu minus sunt numerosas. In luto volutatio generi grata. Intorta cauda; id etiam notatum facilius litare in dexterum quam in laevom detorta. Pinguescunt lx diebus sed magis tridui inedia saginatione orsa. Animalium hoc maxime brutum animamque ei pro sale datam non inlepide existumabatur. Conpertum agnitam vo- 208
 cem suarii furto abactis mersoque navigio inclinatione lateris unius remeasse. Quin et duces in urbe forum nundinarium domosque petere discunt, et feri sapiunt palude confundere urinam, fugam levare. Castrantur feminae sic quoque uti et cameli, post bidui inediam suspensae pernis posterioribus, volva recisa; celerius ita pinguescunt. Ad- 209
 hibetur et ars iecori feminarum sicut anserum, inventum M. Apici, fico arida saginatis ac satie, necatis repente mulsi potu dato. Neque alio ex animali numerosior materia ganeae; quinquaginta prope sapes, cum ceteris singuli. Hinc censoriarum legum paginae interdictaque cenis abdo-

Suem, d βγ. — *amisso*, R². *misso*, R¹d. — *alioqui*, R. *aliqui*, d. *aliquibus*, r. V. Aristot. hist. anim. 6, 18. p. 573^b 13. — *et vic.*, R. *at*, T. *ad*, d. — *anguine*, R. *sanguine*, d.

§ 207. *Index*, R². *Inde*, R¹d. — *sues*, r. — *radices aetate*, d. — *obstipum*, Merula ad Enn. p. 433. — *in*, om. R. — *mammosae*, K. — *In luto*, v. Aristot. hist. anim. 8, 6. p. 595^a 31. — *litare*, R². *littere*, R¹. *latere*, Θ Td. *iacere*, K. — *in dexterum*, R. *dextro*, Td. — *laeva*, Td. — *detorta*, Rhenan. R^d. *detortam*, K. *detorto*, r. — *ante saginationem*, K. V. Aristot. l. l. p. 595^a 20. — *existimatur*, K. V. Davis. ad Cic. de nat. deor. 2, 64.

§ 208. *agnitam*, Rhenan. R. *agnita*, TKdr. — *vocem*, Rhenan. *voce*, RTKdr (Murbac.) — *suarii*, Rhenan. R²Kdr. *varii*, R¹ (Murbac.) — *abactos merso*, Kr. — *navigio*, Rhenan. Kr. *navigatio*, Rd (Murbac.) — *cicures*, Rhenan. *reduces*, Pint. — *spatium*, R². *apatium*, R¹. *patiunt*, Murbac. *patiuntur*, Td. — *palude*, Rd (Murbac.) *vestigia palude*, β. — *urinam*, Td (Murbac.) *urina* ///, R. *urina*, β. — *fugam*, Rd (Murbac.) *in fuga*, Rhenan. — *sic quoque uti et*, RTdr. *sic quoque uti*, Θ. *quoque sicuti*, βγ. — *posterioribus*, vir doctus apud Dalec. prob. Forberg. apophor. p. 347. *prioribus*, RTdγ. *primoribus*, β. Aristot. hist. anim. 9, 50. p. 632^a 23. *ὅταν κρεμάσωσι τῶν ὀπισθίων σκελῶν*.

§ 209. *arida*, R Θ Tdr (Murbac. et liber Ursini ad Ciaccon. tricl. p. 90.) *carica*, β. — *satie*, R. *satieta*, TKdγ. *siti enectis*, Ursin. — *repente*, T. — *dato*, om. d¹. — *gane*, R¹. *cene*, R².

mina, glandia, testiculi, volvae, sincipita verrina, ut tamen Publi mimorum poetae cena postquam servitutem exuerat nulla memoretur sine abdomine, etiam vocabulo suminis ab eo inposito.

78. Placueret autem et feri sues. Iam Catonis censoris orationes aprunum exprobrant callum. In tris tamen partis diviso media ponebatur, lumbus aprunus appellata. Solidum aprum Romanorum primus in epulis adposuit P. Servilius Rullus pater eius Rulli qui Ciceronis consulatu legem agrariam promulgavit. Tam propinqua origo nunc cotidianae rei est. Et hoc annales notarunt horum scilicet ad emendationem morum, quibus non tota quidem cena sed in principio bini ternique pariter manduntur apri.

LII. Vivaria horum ceterorumque silvestrium primus togati generis invenit Fulvius Lupinus; in Tarquiniensi feras pascere instituit; nec diu imitatores defuere L. Lucullus et Q. Hortensius. Sues ferae semel anno gignunt; maribus in coitu plurima asperitas; tunc inter se dimicant indurantes attritu arborum costas lutoque se tergorantes. Feminae in partu asperiores et fere similiter in omni genere bestiarum. Apri maribus nonnisi anniculis generatio. In India cubitales dentium flexus gemini a rostro, totidem a fronte ceu vituli cornua exeunt, pilus aereo similis agrestibus, ceteris niger; at in Arabia suillum genus non vivit.

minorum, d. — moreretur, R.

§ 210. *feri sues. Iam, Bud. de ass. p. 273., Rd. feri vesicam, cod. Budaei. feri vesiam, Murbac. feri vesicae in, T. feri vesicae, r. — aprunum, R. aprinum, d. aprugnum, βγ. — exprobrant, R. — tantum, K. — ponebantur, d. — aprunus, R. aprinos, Murbac. lumbos aprinos, d. aprugnus, Rhenan. βγ. diviso apro media ponebant, lumbos aprugnos, K. — Ciceronis consulatu, R. Ciceronis in consulatu, Td. Ciceroni si consulatu, Murbac. — natales, d¹. — scilicet, om. d¹. — non tota, Hard. post Lipsium, qui poliorc. 4, 1. p. 590. ne tota emendaverat. notata, Rd (Murbac.) β. — ea coena, K. — in, om. r. — pariter, omitt. Tdr. — manduntur, R Θ Tdr¹. mandantur, Murbac. β. mandebantur, r².*

§ 211. *horum, d. eorum, RT. — ceterarum, R. ceteraque, Td. — Lupinus, Θ Td. Lippinus, R (codd. Gel.) β. Hirpinus, Freinsheim. ad Curt. VIII 1, 11. V. Schneider. ad Varron. III 12, 1. — in, Rd. qui in, βγ. — diu, om. d¹. — et Q., R. atque, d.*

§ 212. *tergorantes, Rd² (Murbac.) trogorantes, d¹. stercorantes, STr. see thoracantes, Pint. V. Aristot. hist. anim. 6, 18. p. 571^b 15. — gemini a, Θ. gemina ex, Rd. gemini ex, βγ. — at in Arabia; de India hoc narrat Aristot. hist. anim. 8, 28. p. 606^a 8.*

LIII. 79. In nullo genere aequae facilis mixtura cum ²¹³ ferro, qualiter natos antiqui hybridas vocabant ceu semi-feros, ad homines quoque ut C. Antonium Ciceronis in consulatu conlegam appellatione translata. Non in suis autem tantum sed in omnibus quoque animalibus cuiuscumque generis ullum est placidum, eiusdem invenitur et ferum, utpote cum hominum etiam silvestrium tot genera praedicta sint. Caprae tamen in plurimas similitudines ²¹⁴ transfigurantur: sunt capreae, sunt rupicaprae, sunt ibices pernicitatis mirandae quamquam onerato capite vastis cornibus gladiatorumque vaginis; in haec se librat ut tormento aliquo rotatus in petras, potissimum e monte aliquo in alium transilire quaerens, atque recussu perniciosus quo liberit exultat. Sunt et oryges, soli quibusdam dicti contrario pilo vestiri et ad caput verso; sunt et damae et pygargi et strepsicerotes multaue alia haut dissimilia. Sed illa Alpes, haec transmarini situs mittunt.

LIV. 80. Simiarum quoque genera hominis figurae pro- ²¹⁵ xuma caudis inter se distinguuntur. Mira sollertia; visco inungi laqueisque calciari imitatione venantium tradunt, Mutianus et latrunculis lusisse, fictas cera icones usu distinguente; luna cava tristis esse quibus in eo genere cauda sit, novam exultatione adorare; nam defectum siderum et

§ 213. *fere*, d. — *inequaliter*, Td. — *hybridus suus*, TKd². — *ceu*, om. K. — *ut*, Rd. *ut in*, Murbac. βγ. — *translata*, R. — *autem*, Rθr. Omitt. dβ. — quoque, om. β. — *animalium*, K. — *ferarum*, d². — *praedicta sint* 7, 9. sqq.

§ 214. *Sunt caprae*, Rd. — *in his*, K. — *librat*, Td (Murbac.) *librant*, Rβγ. — *rotatus*, Td (Murbac.) *rotatis*, R. *rotati*, Kβγ. — *petris*, K. — *transilire*, R². *transili*, R¹. *transili*, Murbac. *transi/e*, d. *transitum*, ST. — *quaerens*, RTd (Murbac.) *quaerentes*, βγ. *cupientes*, K. — *recursu*, Rθd. *recursu su*, Murbac. — *pernici*, STK. — *libuerit*, R. *libuit*, θd (Murbac.) — *exultat*, RTd (Murbac.) *exultant*, βγ. — *vestiti*, d. — *ut damnae*, d. — *fluctus*, K.

§ 215. *visco*, Rhenan. Rd (codd. Gel.) *visa*, Murbac. — *inungi*, Rhenan. R² (codd. Gel.) *inungu*, R¹d (Murbac.) Exscripsit haec Solin. 27, 55—59. — *laqueisque*, Rhenan. R (codd. Gel.) *la quae his quae*, Murbac. *la que que*, d. — *calciari*, R². *calceari*, Rhenan., codd. Gel. βγ. *calcari*, d (Murbac.) *calari*, R¹. — *fictas*, R¹θTd. *ficta*, Murbac. *factis*, R². *fictis*, β. — *icones*, Salmas. exerc. p. 266. b. G. *cones*, R¹Td (Murbac.) *nuces*, R²θrβ. — *usu*, Hard. *ius*, Td (Murbac.) *vis*, R¹. *visu*, R²β. — *distinguente*, Rd. *distingue*, Murbac. *distinguit*, T. *distinguere*, codd. Salmas. β. — *triste*, Murbac. — *novam*, RTKd (codd. Gel., Murbac.) *nova*, θS. — *exultatione*, codd. Gel., Murbac. *exultationem*, RθSTd. *exultantes*, K. — *adorare*, codd. Gel. K. *adorari*, RTd (Murbac.) *adoriri*, θS.

ceterae pavent quadripedes. Simiarum generi praecipua 216 erga fetum adfectio; gestant catulos quae mansuefactae intra domos peperere, omnibus demonstrant tractarique gaudent gratulationem intelligentibus similis; itaque magna ex parte complectendo necant. Efferatior cynocephalis natura sicut satyris. Callitriches toto paene adspectu differunt, barba est in facie, cauda late fusa primori parte. Hoc animal negatur vivere in alio quam Aethiopiae quo gignitur caelo.

LV. 81. Et leporum plura sunt genera. In Alpibus can- 217 didi quibus hibernis mensibus pro cibatu nivem credunt esse; certe liquescente ea rutescunt annis omnibus et est alioqui animal intolerandi rigoris alumnum. Leporum generis sunt et quos Hispania cuniculos appellat, fecunditatis innumerae famemque Balarum insulis populatis messibus adferentis. Fetus ventri exsectos vel uberibus ablatos, non repurgatos interaneis, gratissimo in cibatu habent; laurices vocant. Certum est Baliaricos adversus proventum eorum 218 auxilium militare a divo Augusto petiisse. Magna propter venatum eum viverris gratia est. Iniciunt eas in specus qui sunt multifores in terra, unde et nomen animali, atque ita eiectos superne capiunt. Archelaus auctor est, quot sint corporis cavernae ad excrementa lepori, totidem annos esse aetatis; varius certe numerus reperitur. Idem utramque vim

§ 216. *genera*, d. — *fatum*, R¹. — *affectio*, R. *affectione*, d. *affectatio*, r. — *quae*, codd. Salmas. exerc. p. 267. a. E. *quem*, R. *qua*, Murbac. *quos*, d. β . — *gaudent tractatu*, K. — *gratulationem intelligentibus*, R. θ STd. *gratulationem intelligentes*, K. — *similis*, R. θ (Murbac.) *similiter*, Td. *similis*, r. *similes*, β γ , ita tamen, ut hanc vocem β pone *gaudent* colloceat. *intelligentes*. *Simiolos itaque*, Pint. — *cynocephalis*, v. Aristot. hist. anim. 2, 8. p. 502^a 19. — *sicut*, R. θ Tdr (Murbac.) *sicut miarissima*, R². *sicut mitissima*, β . — *satyris*, R. θ Tdr (Murbac.) *Satyris et sphingibus*, β . — *affectu*, d. — *primori*, Rd (Murbac.) *priori*, K. — *alio quam*, R. *aliquam*, d (Murbac.) — *Aethiopiae*, Rd (Murbac.) *in Aethiopiae*, β . *negatur esse nisi in Aethiopiae*, r.

§ 217. *conditi*, Murbac. — *gracilescent*, Rhenan. — *est et*, Barbar. — *alioqui*, Barbar. R. *aliquod*, d. — *frigoris*, T. — *generis*, d (Murbac.) *generi*, R. *genera*, T. — *innumerae*, r. — *Baliarum*, Rd. *Balearium*, Murbac. *Balearius*, β γ . — *adferens*, Rd (Murbac.) — *ventri*, Rd. *ventre*, β . — *repurgatos*, Hard. R. *repurgatis*, d. β γ .

§ 218. *eum venatum*, d. — *Archelaus*, v. Varron. de re rustie. III. 12, 4. ibique Schneider. p. 556.

§ 219. *Benigna* sqq.; ad verbum haec sumpsit Plin. ex Herodoto 3, 108. —

singulis inesse ac sine mare aequè gignere. Benigna circa 219
hoc natura innocua et esculenta animalia fecunda generavit.
Lepus omnium praedae nascens solus praeter dasypodem
superfetat aliud educans, aliud in utero pilis vestitum, aliud
inplume, aliud inchoatum gerens pariter. Nec non et vestis
leporino pilo facere temptatum est tactu non perinde molli
ut in cute, propter brevitatem pili dilabidas.

LVI. 82. Hi mansuescunt raro, cum feri dici iure non 220
possint; conplura namque sunt nec placida nec fera sed
mediae inter utrumque naturae ut in volucris hirundines,
apes, in mari delphini.

LVII. Quo in genere multi et hos incolas domuum po- 221
suere muris, haud spernendum in ostentis etiam publicis
animal. Adrosis Lanuvi clipeis argenteis Marsicum porten-
dere bellum, Carboni inperatori apud Clusium fasciis quibus
in calciatu utebatur exitium. Plura eorum genera in Cyre-
naica regione, alii lata fronte, alii acuta, alii erinaceorum
genere pungentibus pilis. Theophrastus auctor est in Gyara 222
insula cum incolas fugaverunt ferrum quoque rosisse eos,
id quod natura quadam et ad Chalybas facere in ferrariis
officinis; aurariis quidem in metallis ob hoc alvos eorum
excidi semperque furtum id deprehendi; tantam esse dul-
cedinem furandi. Venisse murem ex denariis Casilinum ob-
sidente Hannibale eumque qui vendiderat fame interiisse,

superfetum, d. — *aliunde deducens*, d (liber vetustissimus ap. Salmas. exerc.
p. 200. b. A.) — *pilis in utero*, d. *pilis iam*, r. — *vestitum*, Rd. — *implume*,
Salmas. — *inchoato gerens partu*, Barbar. K. — *pilis*, β. — *dilabidas*, H, R
(codd. Gel.) *dilabi lassi*, T d. *pilo labili*, K. *delebilis usu*, Pint.

§ 220. *Damae*, r. — *flaccida*, r. — *aper in campo*, in mari, r.

§ 221. *Quoque*, R. — *domum*, R (Murbac.) *domus*, Barbar. De forma geni-
tivi v. 36, 88. cum lect. var. — *Lanuvii*, Hard. *Lavinii*, Rd β. — *fasciis*, R.
— *irinaceorum*, R. V. Aristot. hist. anim. 6, 37.

§ 222. *Theophrastus*, T. I. p. 834. ed. Schneider. — *Gyara*, Rd (Murbac.)
Gyaro, β γ. — *fugaverunt*, Rr. *fugaverint*, θ T d (Murbac.) *fugassent*, β γ. —
eos id, d. *quos id*, R. *constat id*, Murbac. *Constat id quoque*, K. *Constat id natura*,
Dalec. — *iacturam*, K. — *quaedam*, d (Murbac.) *quedam*, R. *quidam*, K. —
excidi semperque, R. *excidisse perque*, d. *excidisse p quem*, Murbac. — *furtum id*,
R. *furtum*, Murbac. *in furtum id*, S T d. *futurum id*, β. — *tantum*, R (Murbac.)
— *furande*, Murbac. — *Vendidisse*, d (vendid in rasura.) — *denariis*, Bud.
de asse 3. p. 277. ed. Lugd. 1550. Omitt. Rd. *nummis*, β. — *Casilinum*, R.
— *interiisse fame*, d.

emptorem vixisse annales tradunt. Cum candidi venere, 223
laetum faciunt ostentum; nam soricum occentu dirimi au-
spicia annalis refertos habemus. Sorices et ipsos hieme condi
auctor est Nigidius sicut glires, quos censoriae leges prin-
cepsque M. Scaurus in consulatu non alio modo cenis ad-
emere quam conchylia aut ex alio orbe convectas avis. Se- 224
miferum et ipsum animal, cui vivaria in doliis idem qui
apris instituit. Qua in re notatum non congregare nisi po-
pularis eiusdem silvae, et si misceantur alienigenae amne
vel monte discreti interire dimicando. Genitores suos fessos
senecta alunt insigni pietate. Senium finitur hiberna quiete;
conditi enim et hi cubant; rursus aestate iuvenescunt, si-
mili et nitelis quiete.

LVIII. 83. Hic mirum rerum naturam non solum alia aliis 225
dedisse terris animalia sed in eodem quoque situ quaedam
aliquis locis negasse. In Messia silva Italiae non nisi in
parte reperiuntur hi glires. In Lycia dorcades non transeunt
montis, et his vicini onagri montem qui Cappadociam a Ci-
licia dividit. In Hellesponto in alienos finis non conneant
cervi et circa Arginussam Elaphum montem non excedunt,
auribus etiam in monte fissis. In Poroselene insula viam 226
mustelae non transeunt; in Boeotia Lebadeae inlatae solum
ipsum fugiunt quae iuxta in Orchomeno tota arva subruunt

§ 223. *venere*, R. *provenere*, dβγ. — *occenctum*, R². *occinctum*, R¹d. — *Saurices*, R. *Aurices*, Td. *mures*, r. — *ipso*, Td. — *leges*, Rhenan. et codd. Gel. *legis*, Rd (Murbac.) — *princepsque*, Rhenan. R (codd. Gel.) *princeps quem*, d (Murbac.) — *quam*, omitt. Rd. Haec omisso lacunam in superioribus prodit, ita ut a verbis *non alio nova* periodus incipiat; etiam ratio comparationis huc ducit.

§ 224. *Quo in genere*, K. — *congregare*, Rd. *congregari*, βγ. — *Somnus*, Pint. — *conditi*, v. Aristot. hist. anim. 8, 17. p. 600^b 12. — *vivescunt*, Pint. — *similis*, T (Murbac.) — *nitelis*, Murbac. *niteli*, R. *nitellis*, Td. *similes et mustelis*, Rhenan. — *quieti*, Murbac.

§ 225. *Hic mirum*, ita nos scripsimus. *Himirum*, R. *Sic mirum*, Tr. *His mirum*, Murbac. *Nimirum*, d. *Mirum*, βγ. V. Aristot. hist. anim. 8, 28. init. — *rerum*, omitt. d (Murbac.) — *aliquis*, R. *aliquibus*, dβγ. V. ad 33, 48. — *Messia*, Rd. *Maesia*, βγ. Apud Liv. 1, 33. habent *Mesia* optimi libri. — *Cilicia*, Pint. — *et his*, R². *sexis*, R¹d. *Syris*, βγ. — *vicini*, ita nos scripsimus. *vicino*, Rd. *vicinos*, βγ. Lycia cum montes Syriae vicinos non habeat, parva mutatione veram scripturam restituimus, prima vocis *onagri* littera, ut fit, in proximam vocem translata. De copula et post negationem negandi sensum adsciscente v. quae contra Bentleium ad Horat. epod. 16, 6., sat. I. 6, 68., Ruhnkenium ad Vell. 2, 45. dixerunt Wytttenbach. biblioth. crit. III. 4. p. 4. et

talpae, quarum e pellibus cubicularia vidimus stragula; adeo ne religio quidem a portentis submovet delicias. In Ithaca lepores inlati moriuntur extremis quidem in litoribus, in Ebuso litoribus cuniculi, scatent iuxta Hispania Baliaribusque. Cyrenis mutae fuere ranae, inlatis e continente vocalibus durat genus earum; mutae sunt etiamnum in Seripho insula, eadem alio translatae canunt, quod accidere et in lacu Thessaliae Sicandro tradunt. In Italia muribus araneis venenatus est morsus; eosdem ulterior Appennino regio non habet; iidem ubicumque sunt, orbitam si transiere, moriuntur. In Olympo Macedoniae monte non sunt lupi nec in Creta insula. Ibi quidem nec volpes ursive atque omnino nullum maleficum animal praeter phalangium; aranei id genus dicemus suo loco. Mirabilius in eadem insula cervos praeterquam in Cydoniatarum regione non esse, item apros et attagenas, erinaceos, in Africa autem nec apros nec cervos nec capreas nec ursos.

LIX. 84. Iam quaedam animalia indigenis innoxia advenas interimunt, sicut serpentes parvi in Tirynthe, quos terra nasci proditur. Item in Syria angues circa Euphratis maxime ripas dormientis Syros non attingunt aut, etiamsi calcati momordere, non sentiuntur maleficia, aliis cuiuscumque

Huschk. ad Tibull. II. 4, 17. — *onagrium* item, R. *anagum*. Item, d. — *Elatum*, Longol. apud Dalec. *Elatum*, Rd (codd. Barbari) β. V. Aristot. hist. anim. 6, 29. p. 578^b 26.

§ 226. *Poroselene*, Rd. *Pordoselene*, K. *portu Selene*, r. *Por*, Murbac. V. Aristot. hist. anim. 8, 28. p. 605^b 29. — *insulam*, dr. — *vicinam*, r. — *Boeotia*, r. *Boeotiae*, Rd βγ. — *Lebadeae*, Rd. *Lebadae*, r. *Lebadia*, codd. Barbari, βγ. — *qui*, Rd. — *externis*, K. — *Ebuso litoribus*, RT. *Ebuso litaribus*, d (Murbac.) *Ebuso in litoribus*, γ. *Ebuso cuniculi non sunt, scatent*, codd. Barbari, β. De praepositione *in* in appositione omissa v. ad 32, 17. — *iuxta*, RT d (Murbac.) in, codd. Barbari, β. *iuxta in*, γ. — *Hispaniam*, Td.

§ 227. *vocalibus*, Rd. — *etiamnum*, Rd (codd. Barbari.) *etiam nunc*, βγ. — *allatae*, r. — *Sicandro*, R² θ. *Sicendo*, R¹ d βγ. — *Apennina*, r. — *sunt*, Rd. *sint*, βγ. — *Creta*, v. Solin. 11, 11.

§ 228. *nec*, RT θ d. *non*, βγ. — *aranei*, θ d (Murbac.) *araneis*, RT. — *dicemus*, R θ T d (Murbac. et tres codd. ap. Oudend. ad Appul. metam. p. 77.) *de quo dicemus*, βγ. V. 11, 79. 29, 84. — *Cydoneatarum*, Rd. — *attagenas*, Barbar. R. *uttigenas*, d. *attigenas*, Lugdun. *apr.*, *attagenas et herin.*, Pint.

§ 229. *pariunt*, d. — *Mirinthe*, RT d (codd. Salmas. exerc. p. 325. a. A.) *Mynte*, Salmas. *Minthe*, Hard. Vulgata aperte interpolata. — *Eufraten*, R. — *calciati*, d. — *alios*, r.

gentis infesti, avide et cum cruciatu exanimantes, quamobrem et Syri non necant eos; contra in Latmo Cariae monte Aristoteles tradit a scorpionibus hospites non laedi, indigenas interimi. Sed reliquorum quoque animalium et praeterea terrestrium dicemus genera.

quamquamobrem, R. — *Aristoteles* in *νομίμοις βαρβαρίοις* ap. Apollon. mirab. 11. et Antigon. Caryst. 15. — *praeterea terrestrium*, R θ T d. *praeter terrestria*, β. — *indicemus*, β.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER IX.

CAP. I. SECT. 1. Animalium quae terrestria appellavimus § 1
hominum quadam consortione degentia indicata natura est,
Ex reliquis minumas esse volucris convenit; quamobrem
prius aequorum, amnium stagnorumque dicentur. II. Sunt 2
autem complura in iis maiora etiam terrestribus; causa evi-
dens umoris luxuria. Alia sors alitum, quibus vita penden-
tibus. In mari autem tam late supino mollique ac fertili
nutrimento, accipiente causas genitalis e sublimi semperque
pariente natura, pleraque etiam monstrifica reperiuntur per-
plexis et in semet aliter atque aliter nunc flatu nunc fluctu
convolutis seminibus atque principiis; vera ut fiat volgi opi- 3
nio quidquid nascatur in parte naturae ulla et in mari inesse
praeterque multa quae nusquam alibi. Rerum quidem non
solum animalium simulacra esse licet intellegere intuentibus

Ad hunc librum toti excussi sunt Rd.

§ 1. *quodam consortio degentium*, K. — *Ex reliquis — convenit*; haec se non
intelligere fatetur L. Gronov. — *aquarum*, Td. — *amnium stagnorumque*, R.
amnium regnorumque, d. *amniunque*, T.

§ 2. *his*, d. — *autem*, om. d'. — *lato*, L. Gronov. — *nutrimento*, R^θTdr.
accremento, β. *elemento*, L. Gronov. — *accipienti*, θ. — *e*, om. R. — *set*, Rd.

§ 3. *vera ut*, R^Td. *ut vera*, Kβ. — *sit*, K. — *inesse*, R²K. *esse*, R¹dβγ.

uvam, gladium, serras, cucumim vero et colore et odore similem, quo minus miremur equorum capita in tam parvis eminere cocleis.

III. 2. Pluruma autem et maxuma animalia in Indico mari, 4 ex quibus balaenae quaternum iugerum, pristis ducenum cubitorum, quippe ubi locustae quaterna cubita impleant, anguillae quoque in Gange amne tricenos pedes. Sed in mari beluae circa solstitia maxume visuntur. Tunc illic ruunt tur- 5 bines, tunc imbres, tunc deiectae montium iugis procellae ab imo vertunt maria pulsatasque ex profundo beluas cum fluctibus volvont, et alias tanta thynnorum multitudine ut magni Alexandri classis haud alio modo quam hostium acie obvia contrarium agmen adversa fronte direxerit; aliter spar- 6 sis non erat evadere. Non voce, non sonitu, non ictu sed fragore terrentur nec nisi ruina turbantur. Cadara appellatur 6 rubri maris paeninsula ingens; huius obiectu vastus efficitur sinus duodecim dierum et noctium remigio enavigatus Ptolemaeo regi, quando nullius aurae recipit flatum. Huius loci quiete praecipue ad immobilem magnitudinem beluae adoles- 7 cunt. Gedrosos qui Arabim amnem adcolunt Alexandri ma- gni classium praefecti prodiderunt in domibus fores maxillis beluarum facere, ossibus tecta contignare, ex quibus multa quadragenum cubitorum longitudinis reperta. Exeunt et pe- 8 cori similes beluae ibi in terram pastaeque radices fruticum remeant et quaedam equorum, asinorum, taurorum capitibus, quae depascuntur sata.

cucumin, d. *cucumi*///, B, quod nescio an audaciorum per synesin defendere possis. — in, omitt. Td. — *parcis*, B.

§ 4. *animalia*, pone *mari* collocant *βγ*. — *ex*, Rd. *e*, *βγ*. — *locustae*, sc. *marinae*. Hoc praeterridens Gesner. hist. anim. 4, 487. locum corruptum habet. — *anguillae*, v. Solin. 52, 41.

§ 5. *vulvas*, *β*. — *et alia*, r. — *thynnorum*; aut Plinio aut librario hac in voce errorem imputat Gesner. l. l. 4, 196. 724. — *direxerit*, R¹. *dere*, R¹. *direxit*, d. — *sparsis*, aperte est corruptum neque defenditur per Harduini contortam interpretationem: „si sparsae naves fuissent et a se invicem disiectae, nisi agmen stipassent ac densis simul ordinibus incessissent, fuissent illae haud dubie adverso thynnorum irruentium agmine victae et obrutae.” Et cui bono ita adiectum est *aliter*? Legendum est *saris*, quae hastae Macedonicae, quarum *δρύκτους πλῆγας* dicit Dionys. ant. Rom. 5, 15., unde eas in proverbium abiisse videmus apud auctores ad Herenn. IV. 32, 43., Plin. ait non multum abfuisse quin a thynnis superarentur. Corruptelam vulgatae scripturae sentiens vir doctus apud Dalec. *spissos* coniecit. — *evadere qui non*, Massar. K. — *non ictu sed fragore*; magna in his vocibus corruptela. Thynni enim nisi sonitu tarren-

IV. 3. Maxumum animal in Indico mari pistrix et ba-
laena est, in Gallico oceano physeter ingentis columnae modo
se attollens altiorque navium velis diluviem quandam eru-
ctans, in Gaditano oceano arbor in tantum vastis dispansa
ramis ut ex ea causa fretum numquam intrasse credatur.
Adparent et rotae appellatae a similitudine, quaternis di-
stinctae radiis, modiolos earum oculis duobus utrimque clau-
dentibus.

V. 4. Tiberio principi nuntiavit Olisiponensium legatio ob
id missa visum auditumque in quodam specu concha canen-
tem tritonem qua noscitur forma; et Nereidum falsa non
est, squamis modo hispido corpore etiam qua humanam ef-
figiem habet; namque haec in eodem spectata litore est, cu-
ius morientis etiam gannitum tristem adcolae audivere longe.
Et divo Augusto legatus Galliae compluris in litore adpa-
rere exanimis Nereidas scripsit. Auctores habeo in equestri
ordine splendentis visum ab his in Gaditano oceano mari-
num hominem toto corpore absoluta similitudine; adscendere
eum navigia nocturnis temporibus statimque degravari quas
insederit partis et si diutius permaneat etiam mergi. Tiberio
principe contra Lugdunensis provinciae litus in insula simul
trecentas amplius beluas reciprocans destituit oceanus mirae
varietatis et magnitudinis, nec pauciores in Santonum litore
interque reliquas elephantos et arietes candore tantum cor-

tur, quomodo illi fragore, qui nihil est nisi sonitus vehementior? Et quomodo
tribus his vocibus varios soni gradus indicantibus medius intercedit ictus, qui
multo melius cum ruina iungebatur? Causa magni alicuius fragoris excitati in
verbis ictu sed latet, quorum verborum medelam nondum reperire potui.

§ 6. quoniam nullius ante, r. — recepit, operae Hard. — statum, RT d. affla-
tum, βγ. — praecipue, d. praecipue, R. praecipua, βγ.

§ 7. Gedrosi, Barbar. r. — Arabim, Rθ. Arabim, Tdγ. Arbin, β. — pro-
fecto, r. — prodiderunt, Rr. prodidere, dβγ. — se facere, K. — quadragenum,
RT d. r. quadrigenum, β. — et ibi, r.

§ 8. pistrix, R². pristis, R¹dβγ. — se, om. d. — altioreque, Rondelet. de
pisc. p. 724. At v. Solin. 52, 42. — appellata/// a, R. appellata, d¹. appellata
ea, d². — eorum, Gesner. hist. anim. 4, 203.

§ 9. nascitur, d. — falsa opinio non est, r. — qua, R. in qua, S. aliqua, Td.
in quo, K. — speciem, T. — habet, Rd. habent, βγ. corpore ut in aqua — ha-
bente, Pint. — Nam, Td. Unaque hoc, Pint. — canitum, θTd. cantum, r. gemit-
um, K. — audiere, d.

§ 10. in, om. R. — cum, Rd. Omitt. rγ. — navigio, d. — Lugdunensis, θ.
Laudinensis, d. — litus impulsas, Pint. — ininsularimutrecentes, R. insularim
trecentas, θ. insularum ut recentes, d. contra litus insularum Lugdunensis provin-
ciae, r. simul trecentas omissis verbis in insula, γ. — reliquos, d. — tumore, d.

nibus' adsimulatis. Nereidas vero multas Turranius prodidit; 11
expulsam beluam in Gaditano litore, cuius inter duas pinnas
ultimae caudae cubita sedecim fuissent, dentes eiusdem cxx,
maxumi dodrantium mensura, minumi semipedum. Beluae
cui dicebatur exposita fuisse Andromeda ossa Romae ad-
portata ex oppido Iudaeae Iope ostendit inter reliqua mi-
racula in aedilitate sua M. Scaurus, longitudine pedum xl,
altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinae cras-
situdine sesquipedali.

VI. 5. Balaenae et in nostra maria penetrant. In Gadi- 12
tano oceano non ante brumam conspici eas tradunt, condi-
autem statis temporibus in quodam sinu placido et capaci
mire gaudentis ibi parere; hoc scire orcas, infestam his be-
luam et cuius imago nulla repraesentatione exprimi possit
alia quam carnis immensae dentibus truculentae; inrumpunt
ergo in secreta ac vitulos earum aut fetas vel etiamnum
gravidas lancinant morsu incursuque ceu Liburnicarum ro-
stris fodiunt. Illae ad flexum immobiles, ad repugnandum 13
inertes et pondere suo oneratae, tunc quidem et utero gra-
ves pariendive poenis invalidae solum auxilium novere in
altum profugere et se toto diffundere oceano; contra orcae
occurrere laborant seseque opponere et caveatas angustias
trucidare, in vada urgere, saxis inlidere. Spectantur ea 14
proelia ceu mari ipsi sibi irato, nullis in sinu ventis, flucti-
bus vero ad anhelitus ictusque quantos nulli turbines vol-
vont. Orca et in portu Ostiensi visa est, oppugnata a Claudio

adsimulatis, R. *assimilatis*, Td.

§ 11. *Turranius*, R. *Turanius*, β. *Turannius*, d. — *Gaditano litore*, R². *Gaditana litora*, R¹dβγ. — *pennas*, Rd. — *Iope*, Rd. *Ioppe*, βγ. Ceterum v. Solin. 34, 2. — *excedentes*, d.

§ 12. *statis*, R¹. *estatis*, R²T. *estatis*, d. *aestatis*, r. quod praefert L. Gronov. — *mire*, R². *re*, R¹d¹. *ore*, Td². — *catulos*, Hard. — *aut*, Rθdr. *et*, β. — *fetas*, θd. *fetus*, Rγγ. — *validas*, R¹. — *incursuque*, d. *incursuque*, R. *incussaeque*, β. — *rostris*, Rd. An Plin. scripsit *rostro*, prima sequentis vocis littera cum parva mutatione illi voci adfixa?

§ 13. *Illae*, Rd. *Ille*, T. *Illa*, β. — *toto*, d. *tote*, R¹. *tute*, R². Ex his vestigiis codicum et scriptura proximae vocis Plin. *tutante* scripsisse videtur. — *diffundere*, d. *defudere*, R. *defendere*, βγ. — *caveatas*, Hard. R. *cavetas*, θ. *cavatas*, r. *cavantes*, K. *incautas*, Td. *cautium*, β. *inpactas*, Pint. — *angustias*, K.

§ 14. *quantis nullo turbine*, r. — *volvunt*, Rd². *volant*, d¹r. *volvunt*, θγ. — *Venerat tunc*, βγ. — *evectorum*, Ambr. I. II. — *Galliis*, Td. — *atimulata*, RθTdr (Ambr. I. II.) *accumulata*, β. — *fluctibus et arena in*, Dalec. — *sagenam*, Ambr. I. II. *sagena*, R. — *propulsa fluctibus*

principe; venerat tum exaedificante eo portum, invitata naufragiis tergorum advektorum e Gallia satiansque se per conpluris dies alveum in vado sulcaverat, attumulata fluctibus in tantum ut circumagi nullo modo posset et dum saginam persequitur in litus fluctibus propulsa emerit dorso multum supra aquas carinae vicem versae. Praetendi iussit Caesar plagas multiplicis inter ora portus profectusque ipse cum praetorianis cohortibus populo Romano spectaculum prae-buit, lanceas congerente milite e navigiis adsultantibus, quorum unum mergi vidimus reflatu beluae oppletum unda.

6. Ora balaenae habent in frontibus ideoque summa aqua 16 natantes in sublime nimbos efflant; VII. spirant autem confessione omnium et paucissima alia in mari quae internorum viscerum pulmonem habent, quoniam sine eo spirare animal nullum putatur; nec piscium branchias habentis anhelitum reddere ac per vicis recipere existumant quorum haec opinio est, nec multa alia genera etiam branchiis carentia, in qua sententia fuisse Aristotelem video et multis persuasisse doctrina indignis. Nec me protinus huic opinioni eorum acce- 17 dere haut dissimulo, quoniam et pulmonum vice alia possunt spirabilia inesse viscera ita volente natura, sicut pro sanguine est multis alius umor. In aquas quidem penetrare vitalem hunc halitum quis miretur, qui etiam reddi ab his eum cernat et in terras quoque tanto spissiore naturae partem penetrare argumento animalium quae semper defossa vivunt, ceu talpae? Accedunt apud me certe efficacia ut cre- 18 dam etiam omnia in aquis spirare naturae suae sorte, pri-

orca non recte dicitur persequi *saginam*; hinc *propulsam* legendum. — *eminente*, Dalec. — *supra*, R. *super*, d. β. — *vicē versae*, R. *vicem inversae*, d. *vicem* habent etiam codd. ap. Oudendorp. ad Appul. met. p. 46. de proxima voce silentem. *vice inversae*, β γ.

§ 15. *Praetendi*, R. *Protendi*, Θ d. — *oras*, r. — *eflatu*, Ambr. II.

§ 16. *aque a*, R. *aquae*, d. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 1, 5. p. 489^b 4. et part. anim. 4, 13. p. 697^a 24. — *adnatantes*, r. — *nimbos in sublime*, d. — *alta*, Θ. — *spirare animal nullum putatur*, R T d. null. an. put. sp., β γ. — *redditur*, R. *reddi*, d. — *Aristotelem*, hist. anim. 8, 2. p. 589^b 4. — *doctrina*, R T. *doctrinam*, r. *doctrinae*, Barbar. d β γ. — *indignis*, T. *indigni*////s, R. *indignis*////, d. *indaginibus*, Barbar. β γ.

§ 17. *alia*, R. *aliis*, β γ. Om. T, in d. rasura. — *possunt*, R². *possunt alia*, R' β γ. *possint alia*, d. — *pro*, R d. *et pro*, β γ. — *terra*, T d. — *et tanto*, T d. — *artem*, R T d.

§ 18. *certae*, K. — *efficia*, R. *effici*////, d. — *suae naturae*, d.

num saepe adnotata piscium aestivo calore quaedam anhelatio et alia tranquillo velut oscitatio, ipsorum quoque qui sunt in adversa opinione de somno piscium confessio, — quis enim sine respiratione somno locus? — praeterea bullantium aquarum sufflatio lunaeque effectum concharum quoque corpora augescunt; super omnia est quod esse auditum et odoratum piscibus non erit dubium, ex aeris utrumque materia; odorem quidem non aliud quam infectum aera intellegi possit. Quamobrem de his opinetur ut cuique libitum erit. Branchiae non sunt balaenis nec delphinis; haec duo genera fistulis spirant quae ad pulmonem pertinent, balaenis a fronte, delphinis a dorso. Et vituli marini quos vocant phocas spirant ac dormiunt in terra; item testudines, de quibus mox plura.

VIII. 7. Velocissimum omnium animalium, non solum marinarum, est delphinus ocior volucre, acrior telo, ac nisi multum infra rostrum os illi foret medio paene in ventre, nullus piscium celeritatem eius evaderet. Sed adfert moram providentia naturae, quia nisi resupini atque conversi non corripunt, quae causa praecipue velocitatem eorum ostendit; nam cum fame conciti fugientem in vada ima persecuti piscem diutius spiritum continuere, ut arcu emissi ad respirandum emicant tantaque vi exsiliunt ut plerumque vela navium transvolent. Vagantur fere coniugia, pariunt catulos decimo mense aestivo tempore, interim et binos; nutriunt uberibus sicut balaena atque etiam gestant fetus infantia in-

alias, Dalec. — ipsarum, R.d. — quoque, R. que, d². Om. d¹. — sed somno, R.d. — confesso, R.d. — sufflatio, Ø.

§ 19. *est quod esse, RØTdr. esse, β. — aere, Td (hic in rasura.) — utrumque, R. utriusque, T. utrumque, d¹. utriusque, d². — aerem, d. — possit, ØTdr. posse, Rβ. — opinentur, K. — Branchiae rel., v. Aristotel. part. anim. 4, 13. p. 697^a 15. et hist. anim. 1, 5. p. 489^b 3. — fistulae, R.d. — At, L. Gronov. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 6, 12. p. 566^b 27. — mox, § 35—38.*

§ 20. *ocior, R¹. sed ocior, R². Ceterum hunc de delphino locum transcripsit Solin. 12, 3—12. — acrior, Rr. ocior, β. delphino sociorum lucre ocior, d¹. d. s. vel ocior, d². — a medio, Ød. — in, om. d. — providentia, R². improvidentia, R¹d.*

§ 21. *Namque fame, RTd. Ex hac codicum scriptura paene adducor, ut colligam Plinium Namque f. conc. cum fug. scripsisse. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 9, 48. p. 631^a 23. — concitati, Tdr. — fugientemque, Td. — arte missi, R.d. arce missi, Ø. — tantaque, R¹d. tantaque, R². Apparet vocem vi in utroque codice omissam absorptam esse per ultimas praecedentis vocis litteras. — transvolent, R. travolent, d¹. transvolatu, d². travolento, Ø (et optimi libri ap.*

firmos; quin et adultos diu comitantur magna erga partum caritate. Adulescunt celeriter, decem annis putantur ad summam magnitudinem pervenire; vivont et tricenis, quod cognitum praecisa cauda in experimentum. Abduntur tricenis diebus circa canis ortum occultanturque incognito modo, quod eo magis mirum est, si spirare in aqua non queunt. Solent 23 in terram erumpere incerta de causa, nec statim tellure tacta moriuntur multoque ocus fistula clausa. Lingua est his contra naturam aquatilium mobilis, brevis atque lata, haut differens suillae; pro voce gemitus humano similis, dorsum repandum, rostrum sinum, qua de causa nomen simonis omnes miro modo agnoscunt maluntque ita appellari.

8. Delphinus non homini tantum amicum animal verum et 24 musicae arti mulcetur symphoniae cantu et praecipue hydraulico sono. Hominem non expavescit ut alienum, obviam navigiis venit, adludit exultans, certat etiam et quamvis plena praeterit vela. Divo Augusto principe Lucrinum lacum invecus pauperis cuiusdam puerum ex Baiano Puteolos in ludum litterarium itantem, cum meridiano inmorans appellatum eum simonis nomine saepius fragmentis panis quem obiter ferebat adlexisset, miro amore dilexit — pigeret referre, ni res Maecenatis et Fabiani et Flavi Alfi multorumque esset litteris mandata —; quocumque diei tempore inclamatus 25 a puero quamvis occultus atque abditus ex imo advolabat pastusque e manu praebat adscensuro dorsum, pinnae aculeos velut vagina condens, receptumque Puteolos per ma-

Salmas. exerc. p. 130. a. C.) *transvolent saltu*, cod. vetustissimus Massarii. *vento*, libri minus antiqui ap. Salmas. *Varia* coniecit Barbar. — *Vagantur*, Salmas. R²T. *agantur*, R¹d (cum rasura.) *aguntur*, *Θ*. *Agunt*, *β*. *Varia* coniecerunt Barbar., Pint. et Rondelet. de pisc. p. 32. V. Solin. 12, 3. et Aristot. hist. anim. 9, 48. p. 631^b 1. — *fere*, R^ΘTd (optimi codd. Salmas.) *vere*, minus antiqui ap. eund. *vero*, r. — *coniugi*, Salmas. — *pariunt* rel., v. Aristot. hist. anim. 6, 12. p. 566^b 17. — *interdum*, r. — *balaenae*, *β*.

§ 22. *aquam*, R. — *non queunt*, R^ΘTdr. *nequeunt*, *β*.
§ 23. *nec*, R^ΘSTd. *et*, Barbar. *β*. — *haut*, R. *non*, Td. — *pro voce*, v. Aristot. hist. anim. 4, 9. p. 535^b 32. — *dorso*, d. — *rostrum*, omitt. R¹d.

§ 24. *homini*, codd. Gel. *hominis*, R^Θd. — *musica arte mulcetur symphoniae*, K. *ex musica arte*, Salmas. — *expavescunt*, R¹Td. — *si obviam*, Td². — *evenit*, K. *is venit*, Dalec. — *alluit*, B¹Td. — *Augusto*, R². *autem*, R¹d. — *Puteolis*, R^ΘTd. — *in ludo litterarum*, r. — *itantem*, *Θ*. *stantem*, B¹Tdr. — *memorans*, R¹Td. — *obiter*, R^ΘTd. *ob id*, *βγ*. — *adlexisse*, d. *adluxisse*, R. — *Fabiani*, Pint. d (?). *Flaviani*, R¹β. — *Flavi*, v. ad indicem huius libri nr. 48. — *est*, d.
§ 25. *pennae*, *Θr*. — *eculeo*////, d.

gnum aequor in ludum ferebat simili modo revehens pluribus annis, donec morbo extincto puero subinde ad consuetum locum ventitans tristis et maerenti similis ipse quoque, quod nemo dubitaret, desiderio exspiravit. Alius intra hos annos ²⁶ Africo litore Hipponis Diarryti simili modo ex hominum manu vescens praebensque se tractandum et adludens nantibus inpositosque portans unguento perunctus a Flaviano proconsule Africae et sopitus, ut adparuit, odoris novitate fluctuatusque similis exanimi caruit hominum conversatione ut iniuria fugatus per aliquot menses, mox reversus in eodem miraculo fuit. Iniuriæ potestatum in hospitalis ad visendum venientium Hipponensis in necem eius compulerunt. Ante ²⁷ haec similia de puero in Iaso urbe memorantur, cuius amore spectatus longo tempore, dum abeuntem in litus avidè sequitur, in harenam invectus exspiravit; puerum Alexander magnus Babylone Neptunio sacerdotio praefecit amorem illum numinis propitii fuisse interpretatus. In eadem urbe Iaso Hegesidemus scribit et alium puerum Hermian nomine similiter maria perequitantem, cum repentinae procellae fluctibus exanimatus esset, relatum delphinumque causam leti fatentem non reversum in maria atque in sicco exspirasse. Hoc idem et Naupacti accidisse Theophrastus tradit; nec ²⁸ modus exemplorum. Eadem Amphilochoi et Tarentini de pueris delphinisque narrant, quae faciunt ut credatur Arionem

ad, d. ac, R². ec, R¹.

§ 26. *inter, r. — Africo, Rd. in Afr., βγ. — Diarryti, Barbar. diarutis, Rd. — hominum, R¹Θ T d. hominis, R²β. — ferenusque, K. — nantibus, RΘ r. natantibus, d βγ. — impositosque, R². impositoque, R¹d. — unguentum, d¹. — potestatem, Rd. — in hospitales, Dalec. inhospitales, RΘ d β. V. Gesner. chrestom. p. 392.*

§ 27. *Iaso, RΘ d. Iasso, codd. Barbari, βγ. Asiae, r. — Babylonem nomine N., Salmas. exerc. p. 130. b. D. ex Solino. — Neptunio, RΘ d. Neptuni, βγ. — scripsit, d. — Hermian, Rd. Hermam, r. Hermiam, βγ. — est sed, d. — causa, Rd. — spirasse, Rd.*

§ 28. *Theophrastus, ut Hard. recte statuit, ἐν τῷ ἐρωτικῷ commemorato ab Athenaeo 13. p. 686. C. coll. Theophrast. opp. T. V. p. 199. Add. Gell. 7, 8. — Neci modus, Θ. Neci modos, d. Ceteram Pint. verba nec mod. ex. pone narrant collocat. — Eademque, d. — Amphilochoi, Hard. At vid. Stephan. Byz. s. h. v.: οἱ πολλοὶ τὰ Ἀμφίλοχοι καὶ Ἀμφιλοχοὶ ἐκ τοῦ Ἀμφιλοχίδου Ἀργος. — nautis — parantibus, R. parantibus mari, d. — mari, r. — Taenarium, Rd. Taenarium, γ.*

quoque citharoedicae artis interficere nautis in mari parantibus ad intercipiendos eius quaestus, eblanditum ut prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis, cum se iecisset in mare exceptum ab uno Taenarum in litus pervectum.

9. Est provinciae Narbonensis et in Nemausiensi agro stagnum Latera appellatum, ubi cum homine delphini societate piscantur. Innumera vis mugilum stato tempore angustis faucibus stagni in mare erumpit observata aestus reciprocatione; qua de causa praetendi non queunt retia aequae molem ponderis nullo modo toleratura, etiamsi non sollertia insidietur tempori. Simili ratione in altum protinus tendunt quod vicino gurgite efficitur locumque solum pandendis retibus habilem effugere festinant. Quod ubi animadvertere piscantes — concurrunt autem multitudo temporis gnara et magis etiam voluptatis huius avida — totusque populus e litore quanto potest clamore conciet simonem ad spectaculi eventum, celeriter delphini exaudiunt desideria, aquilonum flatu vocem prosequente, austro tardius ex adverso referente. Sed tum quoque improvise in auxilium advolant; properare adparet acies quae protinus disponitur in loco, ubi coniectus est pugnae; opponunt sese ab alto trepidosque in vada urgent. Piscatores circumdant retia furcisque sublevant; mugilum nihilominus velocitas transilit; at illos excipiunt delphini et occidisse ad praesens contenti cibos in victoriam

§ 29. *Nemausiensi*, Barbar. d. *Nemusiense*, R. — *Latera*, Rd¹. *Laterra*, d²β. *Lutera*, θ. *Latena*, r. *Laterna*, K. — *statuto*, dr. — *aeque*, Rdr. *quae*, β. — *moles*, r. — *nullo*, Rdr. *ullo*, β. — *toleratura*, r. *tollitur*, R. *tolerent*, dβ. *Varia* in his verbis tentant Dalec. et Voss. ad Mel. II. 5. p. 736. At Plin. scripsit: *retia aquae*; *moles ponderis* iis nullo modo *toleretur*, *etiamsi* rel. *Aquae* debetur Vossio, et *moles aquae* etiam alibi invenitur (v. Cort. ad Lucan. 5, 625.), *moles* vero *ponderi* non hoc modo loco coniungitur; v. Lucan. 8, 865. — *insidiaretur temporis*, Td.

§ 30. *affigitur*, r. *effecere*, K. *affunditur*, Dalec. — *autem*, R. *haud*, d. — *ignara*, d. — *totusque populus* pone *piscantes* collocat Pint. — *simone*, R. — *ad*, omitt. Rd, et fortasse omitti potest, si concedimus a verbo *conciendi*, quod h. l. simul sensum postulandi involvit, duplicem accusativum pendere posse. *simonem*, *spect. event. celer. del. ex. desiderari*, Hard. — *conventum*, d. — *flatu*, d². *flatum*, Rd¹. — *austro*, RTd. *austro vero*, βγ. — *referentes*, d. *referente aestum*, tum q., Voss. ad Mel.

§ 31. *Et*, θd. — *properare*, R. *Properat et*, Td. *Propere*, β. — *coniecta*, r. — *pugnae*, codd. Hard. *pugna*, RθKrβ. *pugnam*, Td. — *opponunt*, RTθKd. *opponente*, β. — *seseque*, Td. Multa in h. l. tentant Pint., Dalec. et Voss. — *continenti*, R.

differunt. Opere proelium fervet includique se retibus for-
tissime urgentes gaudent, ac ne id ipsum fugam hostium
stimulet, inter navigia et retia natantisve homines ita sensim
elabuntur ut exitum non aperiant. Salu, quod est alias blan-
dissimum his, nullus conatur evadere, ni submittantur sibi
retia; egressus protinus ante vallum proeliat. Ita peracta
captura quos interemere diripiunt; sed enixioris operae quam
in unius diei praemium conscii sibi opperiantur in posterum
nec piscibus tantum sed et intrita panis e vino satiantur.

10. Quae de eodem genere piscandi in Iasio sinu Mutia-
nus tradit hoc differunt, quod ultro neque inclamati praesto
sint partisque e manibus accipiant et suum quaeque cymba
e delphinis socium habeat quamvis noctu et ad facis. Ipsi
quoque inter se publica est societas. Capto a rege Cariae
adligatoque in portu ingens reliquorum convenit multitudo
maestitia quadam quae posset intellegi miserationem petens,
donec dimitti rex eum iussit. Quin et parvos semper aliquis
grandior comitatur ut custos conspectique iam sunt defun-
ctum portantes, ne laceraretur a beluis.

IX. 11. Delphinorum similitudinem habent qui vocantur 34
tursiones; distant et tristitia quadam adspectatus, abest enim
illa lascivia, maxime tamen rostris canicularum maleficientiae
adsimulati.

X. 12. Testudines tantae magnitudinis Indicum mare emit- 35
tit ut singularum superficie habitabilis casas integant atque

§ 32. *se retibus*, R. *retibus se*, dβγ. — *exitum*, RθTd. *exitus*, β. — *aperiant*, RθTd². *appareant*, R¹d¹. *appareat*, β. — *omitantur*, d. — *proeliantur*, codd. Barbari. — *quo*, R. *equo*, Td. — *interimere*, T. *aequo interim iure*, Pint. — *Sed ut*, K. — *praemii*, STd. — *sed et*, RT. *sed*, dβγ. — *intritu*, r. *interiectu*, K. — *e*, R. *et*, Td.

§ 33. *Iasio*, Barbar. *Latia*, R. *lacio*, d. Retinui Barbari coniecturam quamvis aperte falsam, cum de sinu Cretae dicto ab urbe *Λαρώ*, quae postea *Καυδρα* vocabatur (v. Steph. Byz. s. h. v.), agi videatur. Nota est inscriptio Latiorum et Oluntiorum ap. Boeckh. corp. inscr. T. II. nr. 2554. — *ultra*, R. — *inclamati*, RKd. *inclamanti*, β. — *sunt*, d. — *quemque*, r. — *cum hec*, d. *cum*////, R. *quaeque excubantes*, Dalec. — *habent*, R. — *ad*, omitt. RTd. — *face*, Td. — *Ipsius*, d. — *portu*, RTdr. *portu delphino*, β. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 9, 48. p. 681^a 11. — *qua*, d. — *possit*, Ed. — *aliquos*, β. — *grandior*, Td. *grandiore*, R. — *comitatur*, R. *eos comitatur*, Td. — *iam sunt*, RTd. *sunt iam*, βγ.

§ 34. *tursiones*, codd. Massar. *tursicines*, θTd. *thursicines*, R. — *quadam*, R². *quidam*, R¹. *quidem*, dβγ. — *aspectatus*, RθTd. *aspectus*, βγ. — *maleficientiae*, d. *maleficientia*, Rθ.

inter insulas rubri praecipue maris his navigent cymbis. Capiantur multis quidem modis sed maxume evectae in summa pelagi antemeridiano tempore blandito, eminente toto dorso per tranquilla fluitantes, quae voluptas libere spirandi in tantum fallit oblitae sui ut solis vapore siccato cortice non queant mergi invitaeque fluitent opportuna venantium praeda. Ferunt et pastum egressas noctu avideque saturatas lassari atque ut remeaverint matutino summa in aqua obdormiscere; id prodi stertentium sonitu; tum adnatate leviterque singulis ternos; a duobus in dorsum verti, a tertio laqueum inici supinae atque ita e terra a pluribus trahi. In Phoenicio mari haud ulla difficultate capiuntur ultroque veniunt stato tempore anni in amnem Eleutherum effusa multitudine. Dentes non sunt testudini sed rostri margines acuti, superna parte inferiorem claudente pyxidum modo. In mari conchyliis vivont, tanta oris durtia ut lapides conminuant, in terram egressae herbis. Pariunt ova avium ovis similia ad centena numero eaque defossa extra aquas et cooperta terra ac pavita pectore et conplanata incubant noctibus; educunt fetus annuo spatio. Quidam oculis spectandoque ova foveri ab iis putant, feminas coitum fugere, donec mas festucam aliquam inponat aversae. Troglodytae cornigeras habent ut in lyra, adnexis cornibus latis sed mobilibus, quorum in natando remigio se adiuvant; chelyon id vocatur

§ 35. *ut in*, R. Ceterum haec sumpsit Plin. ex Agatharchide 14. ap. Phot. bibl. 266. — *inter*, RTd. Om. post Harduinum γ vitio operarum. — *navigent*, RTd. *navigant*, β. — *cumbis*, R. *cum his*, d.

§ 36. *laxari*, K. Vid. Aristot. hist. anim. 8, 2. p. 590^b 4. — *remeaverint*, β. — *prodit terrenum sonitus*, Td. — *tum adnatate leviterque*, RTd. *tumque leviter capi*. *Adnatate enim*, β. *leniter*, Hard. Sed maior corruptela latet in his verbis, quam copula adverbio *leviter* nullo sensu addita prodiit. Videtur Plin. scripsisse: *adnatate leviter invectae* i. e. *aggredi, invadere*; hoc vero verbum dativo iunctum illoque sensu dictum illustravit Buhn. ad Rutil. Lup. p. 135. — *ternos*, α, R. *terno*, Td. — α, R. *ac*, d. — *e terra*, Td. *et terra*, R. *ad terram*, β. — *Phoenicio*, Rd. — *stato*, R. *statuto*, Tdr. — *jusa*, d.

§ 37. *testudinis et*, d. *testudinis set*, R. — *tanta conminuant*, haec verba pone *pyxidum modo* videntur collocanda. — *herbis*, Rd. *in herbis pariunt*, β. V. Aristot. hist. anim. 5, 33. p. 558^a 4. — *aquam sed*, d. — *terra pavita* vel *terra, eaque pavita*, Hard. Prius comprobatur Gesner. chrestom. p. 408. — *et conplanata*, R². *explanata*, Td. — *educunt*, RΘTd. *Educant*, β. — *spectando quoque*, β. — *his*, d. — *feminas*, RΘTd. *feminam*, β. — *mas festucam aliquam*, R. *in aspectu cameli quam*, d.

§ 38. *Troglodytae*, ita nos scripsimus. *Troglodytae*, Rdrβγ. — *adiuvent*, d. — *chelyon*, Hard. *celtium*, Rdβ. — *id*, RTd. *id genus*, β.

eximiae testudinis sed raras; namque scopuli praeacuti Chelonophagos terrent; Trogodytae autem, quos adnant, ut sacras adorant. Sunt et terrestres quae ob id in operibus chersinae vocantur in Africae desertis, qua parte maxime sitientibus harenis squalent, roscido, ut creditur, umore viventes; neque aliud ibi animal provenit.

XI. 13. Testudinum putamina secare in lamnas lectosque 39 et repositoria his vestire Carvilius Pollio instituit prodigi et sagacis ad luxuriae instrumenta ingeni.

XII. 14. Aquatilium tegimenta plura sunt. Alia corio et 40 pilis integuntur, ut vituli et hippopotami, alia corio tantum, ut delphini, cortice, ut testudines, silicum duritia, ut ostreae et conchae, crustis, ut locustae, crustis et spinis, ut echini, squamis, ut pisces, aspera cute, ut squatina, qua lignum et eboram poliuntur, molli, ut murenarum, alia nulla, ut polypi.

XIII. 15. Quae pilo vestiuntur animal pariunt, ut pristis, 41 balaena, vitulus. Hic parit in terra, pecudum more secundas partus reddit; in coitu canum modo cohaeret, parit nonnumquam geminis pluris, educat mammis fetum; non ante duodecimum diem deducit in mare, ex eo subinde adsuefaciens. Interficiuntur difficulter nisi capite eliso. Ipsae in sono mugitus, unde nomen vituli; accipiunt tamen disciplinam vo-

eximia, R. — *namque quasi*, K. — *quos*, R d. *ad quos*, βγ. — *adnant*, R θ d. *adnant*, βγ. — *ibi aliud*, d.

§ 39. *secari*, d. — *repositorium*, r. — *vestiri*, d. — *Carvilius*, R d (codd. Massar.) *Carbilius*, β.

§ 40. *pilis integuntur*, T d r. *pilinteguntur*, R. *pilo integuntur*, β. — *duri aut*, R. — *molli ut*, d. *molli*, R. *levi ut*, Massar. — *molli ut*, Massar.

§ 41. *animalia*, d². — *pristis* ego libris tribuo, cum Plin., ubi numero singulari utitur, ubique (9, 8, 32, 144, 36, 26.) alteram formam *pistrix* praetulisse videatur. — *ballene*, R. Ceterum corruptelam in his verbis latere opinantes vario modo eam sanare conati sunt Rondelet. de pisc. p. 115. et Conr. Gesner. hist. anim. 4, 728.; errorem Plinii agnoscit Schneider. ad Arist. hist. anim. T. II. p. 451., qui duos Aristotelis historiae animalium locos (1, 6. p. 490^b 26. et 6, 12. p. 566^b 2.) male ab eo coniunctos esse ostendit. — *secundas partus*, T. *secunda partus*, R d. *secundus partus*, Ambr. I. II. *secundus partus*, r. *secundas cum partu*, K. *secundo partus*, β. Etiam in his multa mutant Longol. ap. Pint., ipse Pint. et Dalec. V. Aristot. hist. anim. 6, 12. p. 566^b 27. — *in coitu*, R². *in/////*, R¹. *hinnito*, d. *in situ*, r βγ. Om. K. ad superiora refert β. V. Aristot. hist. anim. 5, 2. p. 540^a 23. — *parit*, R S d. *et parit*, β. — *nonnumquam*, Pint. R. *numquam*, d β. — *caput*, R. V. Aristot. hist. anim. 6, 12. p. 567^a 10. — *sono*, R θ S T d r (Ambr. I. II.) *somno*, Barbar. β. V. Aristot. l. l. — *nomen*, om. d¹. — *accipiunt*, ad superiora referunt r (Ambr. II.) *assumunt*, Ambr. I. — *tenent*, Passion. — *disciplinae*, r. — *vocēque*, d. — *viam*, R. *tussu*, T d. Hinc varia tentat Pint. — *condito*, r.

ceque pariter et visu populum salutant; incondito fremitu nomine vocati respondent. Nullum animal graviore somno 42 premitur; pinnis quibus in mari utuntur humi quoque vice pedum serpunt. Pellis eorum etiam detractas corpori sensum aequorum retinere tradunt semperque aestu maris recedente inhorrescere, praeterea dextrae pinnae vim soporiferam inesse somnosque adlicere subditam capiti. XIV. Pilo caren- 43 tium duo omnino animalia pariunt, delphinus ac vipera.

16. Piscium species sunt septuaginta quattuor praeter crustis intacta quae sunt triginta. De singulis alias dicemus; nunc enim naturae tractantur insignium.

XV. 17. Praecipua magnitudine thynni; invenimus talenta 44 quindecim pendisse, eiusdem caudae latitudinem quinque cubita et palmum. Fiunt et in quibusdam annibus haud minores, silurus in Nilo, isox in Rheno, attilus in Pado inertia pinguescens ad mille aliquando libras, catenato captus hamo nec nisi boum iugis extractus; atque hunc minumus appellatus clupea, venam quandam eius in faucibus mira cupidine adpetens, morsu exanimat. Silurus grassatur ubi- 45 cumque est, omne animal adpetens, equos innatantis saepe demergens; praecipue in Moeno Germaniae amne protelis boum et in Danuvio marris extrahitur, porculo marino si-

§ 42. *semper, β.* — *soporiferae eminus esse, d.*

§ 43. *carentia, T.* — *animalia, R²Td.* *animal, R¹βγ.* et *animal, r.* Multa mutant Massar. et Pint. — *species sunt, R.* *sunt species, dγ.* — CXLIV, Hard. e 32, 142. — *alias, 32, 142—154.*

§ 44. *Praecipuae, R.* Omitt. Td. — *magnitudines, d.* — *thynnus, r* (codd. Massar. et Ambr. I. II.), quod probant Rondelet. de pisc. p. 50. et Salmas. exerc. p. 939. b. E. — *quinque, Hard.* ex Aristot. hist. anim. 8, 30. p. 607^b 33. *duo, omnes codd. βγ.* — *Fiunt, Salmas. R.* *Fuit, Ambr. I.* *Sunt, dβγ.* — *annium, R¹.* — *minor est, d.* — *isox, ita nos scripsimus ex Hesychio et Isidori origg. XX. 2, 30., ubi isocē i. e. isocem legendum esse neminem facile effugere potuit. ixox, R¹. yzox, d. exos, R². esox, βγ.* — *atque, Rd.* *atque, βγ.* — *minimus, Rd* (Ambr. I. II.) *minimus piscis, βγ.* — *clupeam, d.* *culpea, R.*

§ 45. *innatantes, RTd.* *natantes, βγ.* — *Moeno, Rd* (codd. Massar.) *Meno, Ambr. I.* *Rheno, alii codd. Mass., Ambr. II.,* quod praeferunt Gesner. hist. anim. 4, 870. et Cornar. ad Dioscor. 2, 24. *Aeno, Barbar. K.* — *Germaniae amne, R²r.* *Germania ne, d¹.* *Germania eademne, θTd².* *Germaniae eadem ne, R¹.* Ceterum verba *praecipue* — *amne* ad superiora refert β; novum hinc punctum exorsus est Hard. — *protelis boum, RTdr* (codd. Massar., Lugdun., Ambr. I. II.) *protelis boum, θ.* *prope Lisboum, codd. Gel. β.* *prope Visbium, Barbar. K.* — *marris, Hard.* *mari, RθTd* (optimus cod. Salmas. exerc. p. 940. a. B., Ambr. I. II., Lugdun.) *mario, r* (codd. Gel.) β. *Varia de h. l. excogitarunt Rondelet. de pisc. p. 50., Wotton. different. anim. fol. 169. A., Geener. hist. anim. 4, 5. 53., Lips. epistol. quaest. 2, 13. et Salmas.*

millimus; et in Borysthene memoratur praecipua magnitudo, nullis ossibus spinisve intersitis, carne praedulci. In Gange 46 Indiae platanistas vocant rostro delphini et cauda, magnitudine autem xvi cubitorum; in eodem esse Statius Sebosus haud modico miraculo adfert vermis branchiis binis, lx cubitorum, caeruleos, qui nomen a facie traxerunt; his tantas esse yiris ut elephantos ad potus venientis mordicus comprehensa manu eorum abstrahant.

18. Thynni mares sub ventre non habent pinnam; intrant 47 e magno mari pontum verno tempore gregatim nec alibi fetificant. Cordyla appellatur partus qui fetas redeuntis in mare autumno comitatur; limosae vere aut e luto pelamides incipiunt vocari et cum annum excessere tempus thynni. Hi membratim caesi cervice et abdomine conmen- 48 dantur atque clidio recenti dumtaxat et tum quoque gravi ructu; cetera parte plenis pulpamentis sale adservantur. Melandrya vocantur quercus assulis similia; vilissima ex his quae caudae proxuma, quia pingui carent, probatissima quae faucibus; at in alio pisce circa caudam exercitatis- sima. Pelamides in apolectos particulatimque consecratae in genera cybiorum dispertiuntur.

19. Piscium genus omne praecipua celeritate adulescit, 49 maxime in ponto; causa multitudo amnium dulcis inferentium aquas. Amiam vocant, cuius incrementum singulis

Borysthene, v. Mel. II. 1, 6. et Solin. 15, 1.

§ 46. *caudam*, R. — *in eodem*, v. Solin. 52, 41. — XVI, R^Θ. XV, dβγ. — LX, R^d. sez, Gesner. hist. anim. 4, 1023., Salmas., Hard. — *potus*, R^ΘT d. *potum*, βγ. — *morem*, d.

§ 47. *appellatur*, R^d. *appellantur*, γ. Quae de thynnis narrat Plin., ea maximam partem hausta sunt ex Aristot. hist. anim. 6, 17. p. 571^a 7. 8, 13. p. 598^a 26. et 5, 9. 10. — *comitatur*, R. *comitantur*, dγ. — *vere*, Pint. et Gesner. hist. anim. 4, 974. *vero*, R^Tdβγ. Collatis verbis Aristot. hist. anim. 6, 17. p. 571^a 19. *σιελέουσαι δὲ (αἱ σαρκοφύλας) τοῦ ἔαρος ἤδη οὖσαι πληαίδεις* apparet ad sensum recte restitutum esse *vere*; ob totum tamen orationis habitum et codicum consensum malim legere: *limosae vero aut e l. pel.* incipiunt verno vocari, quae vox, praesertim si nō scripta erat, facillime litteris sequentibus absorberi potuit; verno autem absolute pro verno tempore saepe dixit Plin.; v. 2, 81. 11, 71. 17, 113. 135. 18, 147. 19, 37. 95. 129. 148. 22, 95. — *aut e*, R^ΘT d. α, β.

§ 48. *Hi membratim rel.*; hausta haec sunt e Xenocrate de alim. aquat. 36. — *atque*, R^d. *at*, T. Schneider. ind. scriptt. rei rust. p. 234. verba *atque clidio* ut suppositicia delect. — *ructu*, R. *ructu*, d. — *consecrata*, R^Td. *consecrata* *consecra*, βγ. — *quercus*, R^ΘT d. *quernis*, β. — *similia*, R^d. *simillima*, βγ. — *ecceci*

diebus intellegitur. Cum thynnis haec et pelamydes in pontum ad dulciora pabula intrant gregatim suis quaeque ducibus, et primi omnium scombri quibus est in aqua sulphureus color, extra qui ceteris. Hispaniae cetarias hi replent thynnis non conneantibus.

20. Sed in pontum nulla intrat bestia piscibus malefica 50 praeter vitulos et parvos delphinos. Thynni dextera ripa intrant, exeunt laeva; id accidere existimatur, quia dextro oculo plus cernant, utroque natura hebeti. Est in euripo Thracii Bospori quo Propontis Euxino iungitur, in ipais Europam Asiamque separantis freti angustii, saxum miri candoris a vado ad summa perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Asiae. Huius adspectu repente territi semper adversum Byzantii promontorium ex ea causa appellatum aurei cornus praecipiti petunt agmine; itaque omnis captura Byzantii est magna Chalcedonis paenuria et passibus medii interfluentis euripi. Opperiuntur autem aquilonis flatum ut secundo fluctu exeant e ponto, nec nisi intrantes portum Byzanti capiuntur; bruma non vagantur; ubicumque deprehensi usque ad aequinoctium, ibi hibernant. Iidem saepe navigia velis euntia comitantes mira quadam dulcedine per aliquot horarum spatia et passuum milia a gubernaculis spectantur, ne tridente quidem in eos saepius iacto territi; quidam eos qui hoc e thynnis faciant pompilos vocant.

tatissima, R^θ T d. *exercitissima*, β, quod praefert Gesner. hist. anim. 4, 974. — *apolectos*, codd. Barbari. *apelectos*, R d. — *cybiorum*, R d (codd. Barbari). *ciōrum*, Tr. — *dispartuntur*, R. *dispartuntur*, d β γ.

§ 49. *omne genus*, d. — *multitudinis*, d. — *haec*, R d. *hae*, K. *hae*, β. — *suis*, R. *cum suis*, d β γ. — *et in*, R d. — *colos*, d. — *aquis*, K. — *his*, K. — *non raro*, r.

§ 50. *dextera*, R. *dextra*, d β γ. — *hebeti*, R d. *hebetē*, β γ. — *ea ripa*, d. — *tracidi*, R d. — *separatis*, R d¹. — *litore*, codd. Massar. — *adversum*, Barbar. R. *adversus*, dr. — *aurei cornus*, R^θ d (omnes codd. ap. Salmas. exerc. p. 116. a. B.) *aureicornus*, T. *auricornu*, β. *chrysoceras*, Pint. K.

§ 51. *est magna*, R. *magna est*, d. — *Chalcedoniis*, K. *Chalcedone*, r. — *M*, R^θ r (codd. ap. Surit. ad Anton. itiner. p. 139.) *in*, d. DC. K (codd. Massar.) D, Barbar. β. — *passibus*, R d. *passuum*, β. — *medio interfluente euripo*, K. — *portum*, Lips. ad Tac. ann. 12, 63. *pontum*, R d β. — *Byzanti*, R (cum rasura.) *Byzantii*, β. *Byzantium*, T d γ. — *ubicumque*, R d². *ubicum*, d¹. *ubi eum*, θ. — *Ibidem*, T. — *aliquid*, R. — *spectantur*, R. *spectatur*, d. *non separantur*, K. — *ne* — *territi*, d. *nec* — *territi*, R². Om. R¹. — *e thynnis*, Barbar. R. *ut thynni*, T d (ut in rasura.) — *faciunt*, d. — *pompilos*, codd. Massar.

Multi in Propontide aestivant, pontum non intrant; item 52
soleae cum rhombi intrent, nec saepia est cum lolligo re-
periatur; saxatilius turdus et merula desunt sicut conchyli-
cum cum ostreae abundant. Omnia autem hibernant in Aegaeo;
intransium pontum soli non remeant trichiae — Graecis enim
in plerisque nominibus uti par erit, quando aliis atque aliis
eosdem diversi appellavere tractus —; sed hi soli in Histrum 53
annem subeunt et ex eo subterraneis eius venis in Hadria-
ticum mare defluunt; itaque et illic descendentes nec um-
quam subeuntes e mari visuntur. Thynnorum captura est a
vergiliarum exortu ad arcturi occasum; reliquo tempore
hiberno latent in gurgitibus imis nisi tepore aliquo evocati
aut pleniluniis; pinguescunt et in tantum ut dehiscant. Vita
longissima his bienni.

21. Animal est parvum, scorpionis effigie, aranei ma- 54
gnitudine. Hoc se et thynno et ei qui gladius vocatur
crebro delphini magnitudinem excedenti sub pinna adfigit
aculeo tantoque infestat dolore ut in navis saepenumero ex-
siliant, quod et alias faciunt aliorum vim timentes, mugiles
maxime tam praecipuae velocitatis ut transversa navigia in-
terim superiactent.

XVI. 22. Sunt et in hac parte naturae auguria, sunt et 55
piscibus praescita. Siculo bello ambulante in litore Augusto
piscis e mari ad pedes eius exsilivit, quo argumento vates

§ 52. *aestuant*, R^θd. — *non*, omitt. Td. — *soleae*, K. *soleme*, R. *solū*, d. —
eum, d. — *intrant*, d. — *non*, r. — *lolligo*, R. — *reperiant*, R. — *sicut* — *ab-*
undant om. d¹. — *aliis atque aliis*, R^d. *aliis*, β. — *eiusdem*, R.

§ 53. *in*, R^θd^r. Omitt. βγ. — *Histrum*, R^d. *Instrum*, θr. *Istrum*, Tβγ. —
annem, r. *mare*, R^θTd. — *et ex eo*, θr. *et eo*, d. *ex eo*, Rβγ. — *e mari*, non
Adriatico, uti Hard. interpretatur, sed ex interno sive mari proprie sic dicto. *in*
mari, K. — *capturae* a, d. — *plenilunius*, R. *plenilunio*, Td. — *et*, omitt. Td.
— *bienni*, R¹d. *biennium*, R¹. *biennio*, βγ.

§ 54. *Animalium*, R. V. Aristot. hist. anim. 8, 19. p. 602^a 25. — *se*, om.
Pint. r. — *et hicno*, R. *echino*, d. — *ei qui*, R. *equi*, d. — *magnitudine*, R^d. —
afficit, Td. — *aculeum*, Pint. — *ut in*, Barbar. ut, R^d. — *faciant*, d. — *vim*,
om. r. — *superiactant*, R. *superiacta*“t, d.

§ 55. *Sunt et* — *auguria*, R¹. Omitt. R¹θTd. — *sunt* — *praescita*, R^d (codd.
Gel.) *sunt et piscibus praescita in hac parte naturae auguria*, Sr. Consentunt
Ambr. I. II., nisi quod *naturae* omitt. — *ei*////, d. — *exsilivit*, d. *exsil. luit*, R. *ex-*
siliit, βγ. V. Drakenb. ad Liv. II. 10, 11. et Haas. ad Reisig. scholl. grammat.
Lat. p. 252. — *respondere*, R^θTKd^r. *spondere*, β. — *adoptante*, R¹TKd^r.
adoptato, β. — *repudiato Sexto Pompeio*, Ambr. I. *Sexto Pompeio repudiato*,
Ambr. II. *gloria repudiato sub*, r. — *illo tempore*, d.

respondere Neptunum patrem adoptante tum sibi Sexto Pompeio — tanta erat navalis rei gloria — sub pedibus Caesaris futuros qui maria tempore illo tenerent.

23. Piscium feminae maiores quam mares; in quodam 56 genere omnino non sunt mares sicut in erythinis et channis; omnes enim ovis gravidae capiuntur. Vagantur gregatim fere cuiusque generis squamosi; capiuntur ante solis ortum; tum maxime piscium fallitur visus. Noctibus quies, et inlustribus aequae quam die cernunt. Aiunt et si teratur gurgis interesse capturae, itaque pluris secundo tractu capi quam primo. Gustu olei maxime, dein modicis imbris gaudent alunturque. Quippe et harundines quamvis in palude prognatae non tamen sine imbre adulescunt, et alias ubicumque pisces in eadem aqua adsidui si non adfluat exanimantur.

24. Praegelidam hiemem omnes sentiunt sed maxime 57 qui lapidem in capite habere existimantur, ut lupi, chromis, sciaena, phagri. Cum asperae hiemes fuere multi caeci capiuntur; itaque his mensibus iacent speluncis conditi, sicut in genere terrestrium retulimus, maxime hippurus et coracini hieme non capti praeterquam statis diebus paucis et iisdem semper, item murena et orphus, conger, percae et saxatiles omnes. Terra quidem hoc est vado maris excavato condi per hiemes torpedinem, psettam, soleam tradunt.

§ 56. *Piscium* — mares, v. Aristot. hist. anim. 5, 5. p. 540^b 15. — *erythinis* et *channis*, ἐρυθρίνων καὶ χάννης, Aristot. hist. anim. 6, 13. p. 567^a 27. *erosthinis*, R. *arasthinis*, Θ. *arastinis*, Td. Ceterum ego *channis* rescripsi, cum *channis* habeant βγ; v. 32, 153. — *fere*. Cuiusque generis squamo si cap., r. — *Capiuntur*, R. — *tum*, om. R¹. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 8, 19. p. 602^b 5. — *quies* et, R.Td. *quidem*, β. — *Arut*, R. — *teratur*, Pint. RK. *iteratur*, Θd. *iteretur*, β. V. Aristot. hist. anim. 8, 15. p. 600^a 7. — *iactu*, Pint. K. — *Gustu* rel., v. Aristot. hist. anim. 8, 19. init., ubi v. Schneider. p. 644. — *de immodicis*, Massar. et Pint. — *prognata*, R. *prognata* ne, d. — *non* — *imbre*, R². *non tam eris sine imbre*, d. *nen eris sine mēbre*, R¹. — *adsuis*, d. — *si non*, R.ΘTd. *nisi*, β. — *affluat*, R.Θr. *affluent*, Td. *appluat*, Barbar. β. — *moriantur*, Td.

§ 57. *chromis*, v. Aristot. hist. anim. 8, 19. p. 601^b 30. *choromis*, R. *choramis*, ΘTd. *cromes*, codd. Massar. *chromes*, βγ. — *sciaena*, v. Aristot. l. l. *schienae*, R.Θ. *schiaena*, d. *sciaenae*, βγ. — *phagri*, ita nos scripimus coll. 32, 113. et Aristot. l. l. *pagri*, Rd βγ. — *Cum asperae* rel., v. Aristot. hist. anim. 8, 15. p. 599^b 2. — *genere terrestrium*, R. *terr. gen.*, d βγ. — *retulimus* 8, 126—135. — *coracini*, R.Td. *coracinus*, K βγ. — *captis*, Rd. — *statutis*, R. *aestatis*, Td. — *et*, om. d. — *item*, Rd. Omitt. βγ. — *excavato maris*, d. — *psettam*, Hard. *pyston*, R. *pieston*, d. *psittam*, Barbar. β. — *soleam*, Rd. *soleamque*, βγ.

25. Quidam rursus aestus impatientia mediis fervoribus 58
sexagenis diebus latent, ut glaucus, aselli, auratae. Fluvia-
tilium silurus caniculæ exortu sideratur et alias semper
fulgure sopitur; hoc et in mari accidere cyprino putant.
Et alioqui totum mare sentit exortum eius sideris, quod
maxime in Bosporo adparet; alga enim et pisces super-
feruntur, omnia ab imo versa.

XVII. 26. Mugilum natura ridetur in metu capite abs- 59
condito totos se occultari credentium. Iisdem tam incauta
salacitas ut in Phoenice et Narbonensi provincia coitus
tempore e vivariis marem linia longinqua per os ad bran-
chias religata emissum in mare eademque linia retractum
feminae sequantur ad litus rursusque feminam mares partus
tempore.

27. Apud antiquos piscium nobilissimus habitus acipenser, 60
unus omnium squamis ad os versis, contra quam in nando
meant, nullo nunc in honore est, quod quidem miror, cum
sit rarus inventu. Quidam eum elopem vocant.

28. Postea praecipuam auctoritatem fuisse lupo et asellis 61
Nepos Cornelius et Laberius poeta mimorum tradidere. Lu-
porum laudatissimi qui appellantur lanati a candore molli-
tiaeque carnis. Asellorum duo genera, callariae minores et
bacchi qui non nisi in alto capiuntur, ideo praelati pri-
oribus; at in lupis in aemne capti praeferuntur.

§ 58. *Quaedam*, R. — *sexagenis diebus*, R. Omitt. Td. At v. Aristot. hist. anim. 8, 15. p. 599^b 32. — *Fluviatilium*, v. Aristot. hist. anim. 8, 20. init. — *semper*, R^oTd. *semper per*, Rigalt. sp. Salmas. exerc. p. 939. b. F. Om. β. — *fulgure*, Barbar. θ (Rigalt.) *fulgore*, Tdr. *fulgere*, R. — *in mari*, post Dalec. ut glossema damnat Beckmann. Beiträge 3, 421. — *cyprino*, Barbar. Rd. *cyprino*, r. — *alioquin*, β. — *alga*, Hard. *Salga*, R. *Sagala*, Td. *Algae*, β. — *omnia* — *versa*, R. *omniaque* — *versa*, θTd. *ab imo versa omnia*, β.

§ 59. *caput abscondit totum*, Td. V. Aristot. hist. anim. 8, 2. p. 591^b 3. — *credens*, Td. — *tam incauta*, R²d. *tam intauta*, R¹. *tamen tanta*, βγ. — *facilitas*, R^oTdr. V. Aristot. hist. anim. 5, 5. p. 541^a 19. — *in*, omitt. Rd. — *e*, om. d. — *matrem*, R. — *brachia*, R². *rancias*, R¹d. — *rursumque*, d.

§ 60. *piscium antiquos*, Td. — *versus*, Ambr. I. — *contra quam*, R^od. *contra aquam*, Ambr. I. β. *contraque*, Ambr. II. — *in*, R^od. Omitt. Ambr. I. II. β. — *natando*, r (Ambr. I.) — *meant*, R^oTd (Ambr. I.) *meat*, Salmas. e libris, Ambr. II. β. — *nunc*, RTd (codd. Rezz. et Macrob. Saturn. II. 12. sive III. 16.) Om. β. — *equidem*, codd. Macrob.

§ 61. *Nepos Cornelius*, R. *Cornelius Nepos*, dβγ. — *callariae*, v. 32. 146. *colliri*, R. *colliri*, Td. *coliri*, θ. *galariae*, Gesner. enumerat. aquat. p. 31. — *bacchi*, codd. Massar. *brachi*, R^oTd. V. Gesner. hist. anim. 4, 92. 563. — *ideoque*, K. — *at in*, Rd. *at e*, K. *at*, β.

29. Nunc principatus scaro datur qui solus piscium di- 62
citur ruminare herbisque vesci, non aliis piscibus, Carpa-
thio maxime mari frequens; promontorium Troadis Lectum
numquam sponte transit. Inde advectos Tiberio Claudio
principe Optatus Elipertius praefectus classis inter Ostien-
sem et Campaniae oram sparsos disseminavit. Quinquennio 63
fere cura est adhibita ut capti redderentur mari; postea
frequentes inveniuntur Italiae litore non antea ibi capti,
admovitque sibi gula saporis piscibus satis et novom inco-
lam mari dedit, ne quis peregrinas avis Romae parere mi-
retur. Proxima est mensa iecori dumtaxat mustelarum,
quas, mirum dictu, inter Alpibus quoque lacus Raetiae Bri-
gantinus aemulas murenis generat.

30. Ex reliqua nobilitate et gratia maxuma est et copia 64
nullis sicut magnitudo modica, binasque libras ponderis
raro admodum exsuperant nec in vivariis piscinisque cre-
scunt. Septentrionalis tantum hos et proxima occidentis
parte gignit oceanus. Cetero genera eorum plura; nam et
alga vescuntur et ostreis et limo et aliorum piscium carne;
barba gemina insigniuntur inferiori labro. Lutarium ex iis 65
vilissimi generis appellant, — hunc semper comitatur sar-
gus nomine alius piscis et caenum fodiente eo excitatum de-

§ 62. *principatus — datur*, R^d. *scaro dat. princ.*, βγ. — *algisque*, Pint. Ce-
terum v. Aristot. hist. anim. 2, 17. p. 508^b 11. 8, 2. p. 591^b 22. 9, 50. p. 632^b 9.
et part. anim. 3, 14. p. 675^b 3. — *atque non*, Θ. — *Carpathio maxime mari*,
R^d. *mari Carp. max.*, βγ. — *Lectum*, R^d. *Lecton*, βγ. — *numquam sponte*,
R^d. *sp. numq.*, βγ. — *transiit*, R. — *Tiberio*, R. *ter*, T^d. — *Octavius*, Ma-
crob. II. 12. sive III. 16. — *Elipertius*, Θ^dr. *Elipersius*, T. *Elibertius*, R. *e li-*
bertis eius, codd. Gel. β, quod praefert Gesner. hist. anim. 4, 831. *Ditius*, codd.
Massar.

§ 63. *cura*, d. *cure*, R. Ab utroque libro est abest, cuius vestigium in scri-
ptura R superest. — *frequenter*, d. — *litore*, R^d. *in litore*, βγ. — *antea*,
R Θ T^d. *ante*, β. — *admovetque*, R. — *ibi*, d¹. — *gulae*, d. — *est*, R T^dr. *his*
in, K. *est his*, β. — *iecori*, Hard. *pecori*, T^dr. *peccori*, R. *pecoris*, SK. *generis*,
β. Uti Harduino de ipsa voce assentior, ita *iecoris* ego scribere malim, cum
dativus nullam admittat explicationem. — *lacus quoque*, d. — *Brigantinus*, R^d
(codd. Massar.) *Brigantius*, β. — *murenis*, R²r. *marinis*, R¹d βγ, quod prae-
fert Scaliger ad Aristot. hist. anim. II. 16, 108.

§ 64. *est*, om. d. — *binasque libras*, v. Macrob. Saturn. 2, 12. — *Septentrio-*
nales, R^d. — *parte*, R T^d. *parte non*, β. — *cetera*, r. — *genera eorum*, R^d.
eorum genera, βγ. — *nam et*, om. r. Ceterum vid. Aristot. hist. anim. 8, 2.
p. 591^a 12. — *barbe*, R. *et barba*, T^dr.

§ 65. *Lutarium*, d (codd. Massar.) *lutararium*, R. *alutarium*, Merula. — *his*,
d. — *eo fodiente*, d. V. Aristot. hist. anim. 8, 2. p. 591^b 19.

vorat pabulum, — nec litoralibus gratia; laudatissimi conchylium sapiunt. Nomen his Fenestella a colore mulleorum calciamentorum datum putat. Pariunt ter annis; certe totiens fetura adparet. Mullum exspirantem versicolori quadam et numerosa varietate spectari procere gulae narrant, rubentium squamarum multiplici mutatione pallescentem, utique si vitro spectetur inclusus. M. Apicius ad omne luxus ingenium mirus in sociorum garo — nam ea quoque res cognomen invenit — necari eos praecellens putavit atque e iecore eorum alecem excogitare provocavit; id enim est facilius dixisse quam quis vicerit.

31. Asinius Celer e consularibus hoc pisce prodigus Gaio princepe unum mercatus Romae viii milibus nummum, quae reputatio aufert transversum animum ad contemplationem eorum qui in conquestione luxus coquos emi singulos pluris quam equos quirtabant. At nunc coci triumphorum pretiis parantur et coquorum pisces nullusque prope iam mortalis aestumatur pluris quam qui peritissime census domini mergit. XVIII. Mullum lxxx librarum in mari rubro captum Licinius Mutianus prodidit, quanti mercatura eum luxuria suburbanis litoribus inventum!

32. Est et haec natura ut alii alibi pisces principatum optineant, coracinus in Aegypto, zeus idem faber appellatus Gadibus, circa Ebusum salpa, obscenus alibi et qui nusquam percoqui possit nisi ferula verberatus; in Aquitania salmo fluviatilis marinis omnibus praefertur.

litoralis, B.T.d. *litoralis* his, *θ*. — *mulleorum*, B. *molleorum*, *θ* d. *molliorum*, r. *muleorum*, Barbar. et Domit. — *annis*, R.d. *anno*; his, *βγ*.

§ 66. *versicoloris*, d. — *utrique*, R. — *ultro*, R.d. — *M.*, om. d. — *omne* — *mirus*, codd. Barbari. *ad omne* — *maius*, B. *omne* *luxus ingeniorum maius*, T.d. *omnem* *luxum ingenio mirus*, alii codd. Barbari et Massarii. Consentit r, nisi quod *magnus* habet. *magister*, Dalec.; Harduino rectius, puto, pro *maius* videtur *natus* scribendum, quamquam aliam quoque coniecturam proponit. — *siccari*, Salvia. de aquatil. fol. 238. a. — *praecellenter*, Salvia. T.d. — *quamvis*, d¹.

§ 67. *Claudio*, r (codd. Bud. de ass. p. 283.) *omnis* e, R. *omen*. C., d. — *Romae*, r. R., R.θ T.d. (fere omnes codd. ap. Salmas. ad Tertull. pall. p. 452.) Omitt. *βγ*. — *VIII milibus nummum*, r. *VIII mulum*, R. *VIII mullum*, d. *VIII mullum*, *θ* (codd. Salmas.) *sestertiorum octo milibus*, codd. Bud. — *reputatione*, R.d. Plin. scripsisse videtur *reputatio nunc*, ita ut ne ex *nūc* sit ortum. — *luxus*, R.d. iuribus, r. — *plures*, R.d. — *quaeritabant*, B. *queritabant*, r. — *Ad hunc*, d. — *trium equorum vel trium horum*, Reines. var. lect. 2, 7. p. 170. In hoc pariter incidit Meurs. de luxu Rom. p. 63.; mihi prior Reinesii

33. Piscium alii branchias multiplicis habent, alii sim-
plicis, alii duplicis; his aquam emittunt acceptam ore. Se-
nectutis indicium squamarum duritia, quae non sunt omnibus
similes. Duo lacus Italiae in radicibus Alpium Larius et
Verbannus appellantur, in quibus pisces omnibus annis ver-
giliarum ortu exsistunt squamis conspicui crebris atque
praeacutis, clavorum caligarium effigie, nec amplius quam
circa eum mensem visuntur.

XIX. 34. Miratur et Arcadia suum exocoetum appella-
tum ab eo, quod in siccum somni causa exeat. Circa Cli-
torium vocalis hic traditur et sine branchiis idem aliquis
adonis dictus.

35. Exeunt in terram et qui marini mures vocantur et
polypi et murenæ, — quin et in Indiae fluminibus certum
genus piscium, ac deinde resilit; — nam in stagna et
amnis transeunt. In plerisque evidens ratio est ut tutos fetus
edant, quia non sint ibi qui devorent partus fluctusque
minus saeviant. Has intellegi ab iis causas servarique tem-
porum vicis magis miretur si quis reputet quoto cuique
hominum nosci uberrimam esse capturam sole transeunte
piscium signum.

XX. 36. Marinorum alii sunt plani, ut rhombi, soleae
ac passerres qui ab rhombis situ tantum corporum differunt;
dexter hic resupinatus est illis, passeri laevos; alii longi, ut
murena, conger.

coniectura videtur praeferenda. — *equorum*, K. — *existimatur*, Rd. — *prodit*,
d. — *quantum luxuria mercatura eum captum suburb. lit.*, Sabell.

§ 68. *alii aliive*, Td. — *alibi* — nus om. R. — *Pone nusquam inserit alibi* β,
quod omitt. Rdγ.

§ 69. *Piscium alii*, v. Aristot. hist. anim. 2, 13. p. 505^a 7. — *ore*, Rd (codd.
Gel.) in ore, r. Varia coniecit Massar. V. Aristot. l. l. p. 504^b 29. — *Senectutis*, v. Aristot. l. l. 3, 11. fin. — *in omnibus*, β. — *Verbannus*, Rd. *Verbanus*,
βγ. — *eum*, d. ea, R.

§ 70. *Clitorum*, R. — *aliquis*, Rd. *aliquibus*, βγ.

§ 71. *marini mures*, v. Schneid. ad Theophr. T. IV. p. 801. — *et murenæ*, R.
murenæ, Td. — *Indiae*, Theophr. T. I. p. 825. — *nam in*, codd. Gel. *nam*,
RθTd. — *transeunt*. In, θ. *transeunti*, R. *transeunt*, Tdr. *transeundi*, βγ. *Alia*
coniecit Pint. — *ratio evidens*, d. — *tutos*, RθTd. *tuto*, β. — *qui*, Rθr. *quas*,
dβ. — *iis*, Rθ. *his*, dβ. — *vicinus*, Rd. — *magis quis miretur si reputet*, K. —
esse, om. d¹.

§ 72. *ab*, Rd. α; βγ. — *hic*, RTd. Omitt. βγ. — *resupinatus*, R. — *lae-
vus*, d. *laeus*, R¹. *laevus*, R². — *congeri*, Td.

PLIN. II.

37. Ideo pinnarum quoque fiunt discrimina, quae pedum 73 vice sunt datae piscibus, nullis supra quaternas; quibusdam binae, aliquis nullae; in Fucino tantum lacu piscis est qui octonis pinnis natat. Binae omnino longis et lubricis, ut anguillis et congris; nullae, ut murenis, quibus nec branchiae. Haec omnia flexuoso corporum impulsu ita mari utuntur ut serpentes terra; in sicco quoque repunt, ideo etiam vivaciora talia. Et e planis aliquando non habent pinnae, ut pastinacae — ipsa enim latitudine natant — et quae mollia appellantur, ut polypi, quoniam pedes illis pinnarum vicem praestant.

XXI. 38. Anguillae octonis vivunt annis; durant et sine 74 aqua et senis diebus aquilone spirante, austro paucioribus; at hieme eadem in exigua aqua non tolerant nec in turbida; ideo circa vergilias maxime capiuntur fluminibus tum praecipue turbidis; pascuntur noctibus. Exanimes piscium solae non fluitant.

XXII. Lacus est Italiae Benacus in Veronensi agro Min- 75 cium amnem transmittens, ad cuius emersus annuo tempore Octobri fere mense, autumnali sidere, ut palam est, hiemato lacu, fluctibus glomeratae volvuntur in tantum mirabili multitudine ut in excipulis eius fluminis ob hoc ipsum fabricatis singulorum milium reperiantur globi.

XXIII. 39. Murena quocumque mense parit, cum ceteri 76 pisces stato pariant; ova eius citissime crescunt. In sicco litore lapsas volgas coitu serpentium impleri putat. Aristot-

§ 73. Ideo, R. Dein, Td¹. De, d². V. Aristotel. hist. anim. 1, 5. p. 489^b 24. — quaternas, quibusdam, Massar. d. quasdam ternas quibus quae, R, ubi eadem manus primam vocem linea traducta delevit et voces quattuor quibusdam superscripsit. Pro quibusdam r nonnullis habet. — binae, RTd. binae, quibusdam trinae, β. — aliquis, R. aliquibus, dβγ. — natet, d. — et lubricis, Alcyon. apud Gesner. hist. anim. 4, 591. ut lumbricis, R²d. ut lombricis, R¹. — terrae, R.d. Quae lectio quamquam explicari potest, vulgatam tamen retinui, quia Plinium binos Aristotelis locos (hist. anim. 1, 5. p. 489^b 28. et part. anim. 4, 18. p. 696^a 8.) ad verbum convertisse apparet. — Et e — praestant om. d¹. — aliquando, R². aliqua, R¹dβγ. — ut polypi, R². polypi, R¹d. — § 74. aquis, r. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 8, 2. p. 591^b 30. — et, R. Omitt. dβγ. — hieme, R.d. hiemem, βγ. Nonnulla mutat Pint. — eadem, R.d. — neque omisso in, d. — iccirco, d. — virgilias, R.d. (ubique.) — Exanimes — fluitant om. r.

§ 75. hiemante, Pint. — reperiantur globi, R.d. globi reperiantur, βγ.

§ 76. mense, RTdr. tempore, β. — statuto tempore, r. — sicco, R². sicca, R¹Td. siccum, K (codd. Massar.) — litore, R. litora, Td. litus, K (codd. Massar.)

teles zmyrum vocat marem qui generet; discrimen esse, quod murena varia et infirma sit, zmyrus unicolor et robustus dentisque extra os habeat. In Gallia septentrionali murenis omnibus dextera in maxilla septenae maculae ad formam septentrionis aureo colore fulgent dumtaxat viventibus pariterque cum anima exstinguntur. Invenit in hoc 77 animali documenta saevitiae Vedius Pollio eques Romanus ex amicis divi Augusti vivariis earum inmergens damnata mancipia, non tamquam ad hoc feris terrarum non sufficientibus, sed quia in alio genere totum pariter hominem distrahi spectare non poterat. Ferunt aceti gustu praecipue eas in rabiem agi. Tenuissimum his tergus, contra anguillis crassius eoque verberari solitos tradit Verrius praetextatos et ob id multam his dici non institutam.

XXIV. 40. Planerum piscium alterum est genus quod 78 pro spina cartilaginem habet, ut raiae, pastinacae, squatinae, torpedo et quos bovis, lamiae, aquilae, ranae nominibus Graeci appellant, quo in numero sunt squali quoque, quamvis non plani. Haec Graece in universum *σελάχη* appellavit Aristoteles primus, hoc nomine eis inposito; nos distinguere non possumus nisi si cartilaginea appellare libeat. Omnia autem carnivora sunt talia et supina vescuntur, ut in delphinis diximus; et cum ceteri pisces ova pariant, hoc genus solum ut ea quae cete appellant animal parit, excepta quam ranam vocant.

— *lapsas*, d. *lapsus*, R. *elapsas*, K (codd. Massar.) — *putant*, d. — *Aristoteles*, hist. anim. 5, 10. p. 543^a 24. — *zmyrum* et *zmyrus*, R. Θ S T d K. *myrum* et *myrus*, codd. Massar. β γ. — *generet*, R d. *generat*, β γ. — *et*, om. d. — *in forma*, R d. — *intra extra os*, Pint. — *dextera*, R. *dextra*, d β γ.

§ 77. *spectare*, R. *spectari*, d β. — *rabie*, d. — *Laevissimum*, Massar. — *stercus*, d. — *multa in*, d. *multa*, R. — *dici*, R d. *dicit*, β. — *instituta*, d. *institutum*, Hard.

§ 78. *ut raiae*, Barbar. *ut rapae*, Θ T. *trapae*, R d. — *Graecia appellat*, T d. — *squali*, R d (codd. Salmas. exerc. p. 941. a. D.) *squalii*, codd. Turn. adv. 13, 22. *galei*, Massar., Salvan. de aquat. fol. 84. b. et Turneb. *squati* vel *squatinae*, Gesner. enumer. aquat. p. 59. et hist. anim. 4, 182. 899. *squilli* i. e. *scylli*, Salmas. At v. Rondelet. de pisce. p. 605. — *Graece*, R. *Graecia*, T K d. — *seladie*, R. — *Aristoteles*, hist. anim. 5, 5. p. 540^b 17. — *nomine eis*, R. *nomen eis*, K. *nomen*, T d. — *in possionus*, R. *imposuit onus*, T d. — *possum*, R. — *nisi si*, R Θ r. *nisi*, d β γ. — *cartilagina*, R d. — *carnivora*, R T d (codd. Massar.) *carnosiora*, r. — *diximus* § 20. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 8, 2. p. 591^a 9. et part. anim. 4, 13. p. 696^b 23. — *ranam*, v. Aristot. hist. anim. 6, 10. p. 564^b 15.

*

XXV. 41. Est parvos admodum piscis adsuetus petris 79
 echeneis appellatus; hoc carinis adhaerente naves tardius
 ire creduntur inde nomine inposito, quam ob causam ama-
 toriis quoque veneficiis infamis est et iudiciorum ac litium
 mora, quae crimina una laude pensat fluxus gravidarum
 utero sistens partusque continens ad puerperium; in cibos
 tamen non admittitur. Pedes eum habere arbitratur Aristo-
 teles, ita posita pinnarum similitudine. Mutianus muricem 80
 esse latiore purpura neque aspero neque rotundo ore ne-
 que in angulos prodeunte rostro sed simplice concha, utro-
 que latere sese colligente, quibus inhaerentibus plenam
 ventis stetisse navem portantem a Periandro ut castrarentur
 nobiles pueri, conchasque quae id praestiterint apud Cni-
 diorum Venerem coli. Trebius Niger pedalem esse et cras-
 situdine quinque digitorum navis morari; praeterea hanc
 esse vim eius adservati in sale ut aurum quod deciderit
 in altissimos puteos admotus extrahat.

XXVI. 42. Mutant colorem candidum menae et fiunt 81
 aestate nigriores, mutat et phycis reliquo tempore candida,
 vere varia; eadem piscium sola nidificat ex alga atque in
 nido parit.

43. Volat hirundo sane perquam similis volucris hirundini,
 item milvos.

XXVII. Subit in summa maria piscis ex argumento ap- 82

§ 79. *echeneis*, Barbar. R. *echineus*, d. — *litum*, d. V. Aristot. hist. anim. 2, 14. p. 505^b 18. — *grav. utique sistens*, Dalec. — *non habere*, K. — *arbitrantur*, RTd (codd. Massar.) Veram hanc esse lectionem verbaque Plinii esse lacunosa docet Aristot., qui l. l. illam de pedibus echeneidis opinionem ipse refutat. Plin. fere tale quid scripsit: *arbitrantur, contra quam Aristoteles, ita rel.* Ultima igitur verba explicant, unde illa opinio sit orta; de *contra quam* v. 9, 60. 10, 140. 11, 72. 12, 95. — *ex Aristotele*, codd. Massar. — *ita posita*, R. *id apposita*, Td. — *similitudine*, RTdr (codd. Massar.) *multitudine*, β.

§ 80. *purpuram*, d. — *spiro*, d. — *simplice*, R²K. si, d. In R¹ rasura duarum triumve litterarum. — *in utroque*, d. — *a*, codd. Hard. (?). *nuncios*, R². *nuncios a, β.* Omit. R¹Td. Ex his vestigiis codicum, nam Harduino vix fides habenda, iure colligere mihi videor, etiam hunc locum esse lacunosum et *Periandro* esse dativum qui dicitur Graecus, cui participium *missos* vel simile ali-quod sit addendum. — *conchasque quae id praestiterint*, Barbar. R. *conchas quae id praestiterunt*, Tdr. — *crassitudinem*, d. Ceterum R¹ ubique habet *grassus* et inde derivata. — *inaves*, R. *in naves*, d.

§ 81. *candidum menae*, R⁰. *candidum in hieme*, Td. *candidae hieme menae*, Pint. β. V. Aristot. hist. anim. 8, 30. p. 607^b 14. — *eadem fiunt*, Pint. — *hirundo*, d². Omit. Rd¹. V. Aristot. hist. anim. 4, 9. p. 535^b 27. — *milvus*, R². *milis*, R¹θ. *milus*, d (in rasura.)

pellatus lucerna linguaue ignea per os exserta tranquillis noctibus relucet. Attollit cornuta e mari sesquipedanea fere cornua, quae ab his nomen traxit. Rursus draco marinus captus atque inmissus in harenam cavernam sibi rostro mira celeritate excavat.

XXVIII. 44. Piscium sanguine carent de quibus dice-⁸³ mus; sunt autem tria genera: primum quae mollia appellantur, dein contacta crustis tenuibus, postremo testis conclusa duris. Mollia sunt loligo, saepia, polypus et cetera generis eius; his caput inter pedes et ventrem, pediculū octoni omnibus; saepiae et loligini pedes duo; ex his longissimi et asperi quibus ad ora admovent cibos et in fluctu se velut ancoris stabiliunt, cetera cirri quibus venantur.

XXIX. 45. Loligo etiam volitat extra aquam se effe-⁸⁴ rens, quod et pectunculi faciunt sagittae modo. Saepiarum generi mares varii et nigriores constantiaequae maioris; percussae tridente feminae auxiliantur, at femina icto mare fugit. Ambo autem, ubi sensere se adprehendi, effuso atramento quod pro sanguine his est infuscata aqua absconduntur.

46. Polyporum multa genera. Terreni maiores quam pe-⁸⁵ lagii; omnes brachiis ut pedibus ac manibus utuntur, cauda vero quae est bisulca et acuta in coitu. Est polypis fistula in dorso, qua transmittunt mare, eademque modo in dexteram

§ 82. *Subit* rel.; multa in his mutant Pint., Rondelet. de pisc. p. 434. et Wotton. different. anim. fol. 153. D. — *lingua qua*, Salvian. de aquatil. fol. 188. b. ex MS. verba *item milvus* ad sequentia referens. — *lignea*, R. *lineam*, d. Om. *θ*. — *tranquillis*, R. *tranquillat*, *θ* d. — *cornuta*, codd. Massar. Omitt. R d (codd. Gel.) *βγ*. Hoc vero nomen restituendum esse docet pronomen *quae*, cum eius loco per synesin scribendum sit *qui sc. piscis*. — *sesquipedalia*, r. *semipedalia*, Rondelet. de pisc. p. 303. 517. — *missus*, in *arena*, Pint. et Schneider. ad Aristot. hist. anim. 9, 37. p. 621^a 4. (T. III. p. 173.)

§ 83. *Piscium*, R d. *Piscium quidam*, *βγ*. V. Arist. hist. anim. 4, 1. p. 523^b 1. — *primum*, T d. *primis*, R. in *primis*, *βγ*. — *dein*, R. *deinde*, d *βγ*. — *generis eius*, R d. *eius generis*, *βγ*. — *in ventre*, d. — *loliginiae*, R. — *fluctu*, R *θ* T d. *fluctibus*, *βγ*. — *velut aut choris*, R. *volutant choris*, d. V. Aristot. hist. anim. 4, 1. p. 523^b 29. — *cetera*, R *θ* T d. *ceteri*, *β*. *ceteri curti sunt*, nonnulli codd. Massar. — *nantant*, Hard.

§ 84. *etiam*, om. T d. — *generi*, R *θ* T d. *generis*, *βγ*. V. Aristotel. hist. anim. 4, 1. p. 525^a 9. — *et feminae ictu*, d. V. Aristotel. l. l. 9, 1. p. 608^b 16. — *mas*, d². — *Ambo*, v. Aristot. l. l. 4, 1. p. 524^b 16. — *iis*, d.

§ 85. *pelagii*, d (codd. Gel.) *pelagi*, R. *pelagici*, r. V. Aristot. hist. anim. 4, 1. p. 525^a 14. — *omnibus*, R. V. Aristot. l. l. p. 524^a 2. — *Est*, d. *et*, R. — *eademque*, R. *eaque*, *β*. *eamque*, d (codd. Massar.) *γ*. — *dexteram*, R. *dextram*, d *βγ*.

partem, modo in sinistram transferunt. Natant obliqui in 86 caput quod praedurum est sufflatione viventibus; cetero per braccia velut acetabulis dispersis haustu quodam adhaerescunt; tenent supini ut avelli non queant. Vada non adprehendunt et grandibus minor tenacitas. Soli mollium in siccum exeunt dumtaxat asperum; levitatem odere. Vescuntur conchyliorum carne, quorum conchas complexu crinium frangunt; itaque praeiacentibus testis cubile eorum deprehenditur. Et cum alioqui brutum habeatur animal, ut 87 quod ad manum hominis adnatet, in re quodammodo familiarari callet; omnia in domum conportat, dein putamina erosa carne egerit adnatantisque pisciculos ad ea venatur. Colorem mutat ad similitudinem loci et maxume in metu. Ipsum braccia sua rodere falsa opinio est; id enim a congris evenit ei; sed renasci sicut colotis et lacertis caudas haud falsum.

47. Inter praecipua autem miracula est qui vocatur nau-88 tilos, ab aliis pompilos. Supinus in summa aequorum pervenit ita se paulatim subrigens ut emissa omni per fistulam aqua velut exoneratus sentina facile naviget; postea prima duo braccia retorquens membranam inter illa mirae tenuitatis extendit, qua velificante in aura ceteris subremigans brachiis media se cauda ut gubernaculo regit; ita vadit alto Liburnicarum ludens imagine, si quid pavoris interveniat hausta se mergens aqua.

§ 86. *sufflatione*, R d. *sufforatione*, K. et *sufflatum*, L. Gronov. ex Aristot. hist. anim. 4, 1. p. 524^a 16., quod probat Schneider. ad eund. T. II. p. 176. T. III. p. 339. 507. et *tanquam inflatum*, Dalec. quod *praedurum*, ut *sufflatione*, *viventibus*, Hard. — *Ceterum*, Sr. — *disparsis*, S. — *haustu quodam*, R. *quodam haustu*, d. ex *hausto quodammodo*, K. — *adhaerescunt*, R d K. cui *adhaerescunt*, r. — *tenentque supini*, K. *tenentque dum non supini*, Dalec. V. Aristotel. hist. anim. 4, 1. p. 524^a 17. — *levitatem odere*, R. *levitate morderi*, T d. *levitatem odore*, β. V. Aristotel. l. 1. 9, 37. p. 622^a 31. — *conflexu*, R. *confluxu*, d. *Ceterum v. Aristot.* l. 1. 8, 2. p. 591^a 1. 9, 37. p. 622^a 5. — *crinium*, R. *crinum*, d. *cru- rum*, r.

§ 87. *adnatet*, B T d r. *adnatat*, β γ. — *putamina erosa*, d. *putamine rosa*, R¹. *putamine erosa*, R². *putamina rosa*, r. — *natantesque*, omnes codd. Massar. — α, om. d¹. — *sicut*, om. d¹. — *colotis*, Barbar. *colcotis*, R. *colcitis*, Θ d. *colubris*, Pint. K. τῶν τε σαύρων καὶ τῶν ὄφρων, Aristot. hist. anim. 2, 17. p. 598^b 7. — *caudas*, Θ d r. *cauda*, R. *caudam*, β.

§ 88. *ab aliis pompilos*, om. R¹. — *polypi ovum*, Rondelet. de pisc. p. 622. *polyu oon*, Scaliger ad Aristot. hist. anim. IV. 2, 54. p. 525^a 21. *polypoon*, idem ad eund. IX. 62, 299. p. 622^b 10. *pontilos*, Salvia. de aquat. fol. 162. a.

XXX. 48. Polyporum generis est ozaena dicta a gravi⁸⁸ capitis odore, ob hoc maxime murenis eam consectantibus. Polypi binis mensibus conduntur; ultra bimatum non vivunt, pereunt autem tabe semper, feminae celerius et fere a partu. Non sunt praetereunda et L. Lucullo proconsule Baeticae conperta de polypis quae Trebius Niger e comitibus eius prodidit: avidissimos esse concharum; illas ad tactum conprimi praecedentis bracchia eorum ultroque escam ex praedante capere. Carent conchae visu omnique sensu⁹⁰ alio quam cibi et periculi; insidiantur ergo polypi apertis inpositoque lapillo extra corpus, ne palpitatu eiciatur; ita securi grassantur extrahuntque carnis; illae se contrahunt, sed frustra, discuneatae. Tanta sollertia animalium hebetissimis quoque est. Praeterea negat ullum atrocius esse animal ad conficiendum hominem in aqua. Luctatur enim con-⁹¹plexu et sorbet acetabulis ac numeroso suctu diu trahit, cum in naufragos urinantisve inpetum cepit; sed si invertatur, elanguescit vis; exporrigunt enim se resupinati. Cetera quae idem retulit monstro propiora possunt videri. Cartae in cetariis adsueta exire e mari in lacus eorum apertos atque ibi salsamenta populari — mire omnibus marinis expetentibus odorem quoque eorum, qua de causa et nassis inlinuntur, — convertit in se custodum indignationem adsiduitate furti inmodici. Saepes erant obiectae, sed has⁹² transcendebat per arborem nec deprehendi potuit nisi canum sagacitate; hi redeuntem circumvasere noctu concitique cu-

— *supervenit*, d. — *adsubrigens*, Rd. Ex dittographia coniuncta id natum. — *ut facile*, d. — *enaviget*, Dalec. — *auras*, r. — *se cauda*, R^θ d. *secundo*, r. *cauda*, codd. Barbari, βγ. *maria sulcando*, Dalec. — *regit*, R^θ d. *se regit*, codd. Barbari, βγ. — *alto*, d. *alio*, R.T. — *ludens*, R (codd. Gel.) *gaudens*, T.d. — *si*, R^θ T. *et si*, d βγ.

§ 89. *omzena*, d. V. Aristotel. hist. anim. 4, 1. p. 525^a 19. — *a*, omitt. Rd. — *consectantibus*, R. *coniectantibus*, T.d. *coniacantibus*, θ. — *feminae*, v. Aristotel. l. 1. 9, 37. p. 622^a 14. — *praedante capere*, R. *praeda accipere*, T.d.

§ 90. *conchae*, R. *ut conchae*, T.d. — *inposito lapillo intra*, K. — *eiciantur*, Rd. — *et ita*, r. — *negatur*, d. — *atrocius esse*, Rd. *esse atr.*, βγ. — *aquā*, R.

§ 91. *Luctantur*, Rd. — *sumptu*, d. — *diu trahit*, R². *du trahit*, R¹. *dum trahit*, γγ. *trahit*, T.d. *detrahit*, β. — *naufragio*, d. — *urinantisvae*, R. — *capit*, d. — *elanguescit*. *Vix enim exporrigunt se resup.*, S. — *ceteris*, R. — *lacus mercatorum*, K. *cupas, labra eorum*, Massar. — *mire illinuntur*, RST d. *Pone resupinati collocat* β. — *inmodici*, R². *immodicant*, R¹. *Immodicae his*, dγ ad sequentia referentes.

§ 92. *transcendebant*, Rd.

vore et retrorsi pari velocitate redeunt; dimicant inter se ut arietes adversis cornibus incursantes; contra serpentium ictus medentur; sole cancri signum transeunte et ipsorum cum exanimati sunt corpus transfigurari in scorpiones narratur in sicco. Ex eodem genere sunt echini quibus spinae pro pedibus; ingredi est his in orbem volvi; itaque detritis saepe aculeis inveniuntur. Ex his echinometrae appellantur quo-
rum longissimae spinae, calyces minumi. Nec omnibus idem vitreus color; circa Toronen candidi nascuntur spina parva. Ova omnium amara, quina numero; ora in medio corpore in terram vertunt. Tradunt saevitiam maris praesagire eos conreptisque opperiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientis; nolunt volutatione spinas atterere. Quod ubi videre nautici, statim pluribus ancoris navigia infrenant.

XXXII. In eodem genere cocleae aquatiles terrestres-
que, exserentes se domicilio binaque ceu cornua protendentes contrahentesque; oculis carent; itaque corniculis praetemptant iter.

XXXIII. Pectines in mari ex eodem genere habentur, reconditi et ipsi magnis frigoribus ac magnis aestibus, unguisque velut igne lucentes in tenebris, etiam in ore mandentium.

52. Firmioris iam testae murices et concharum genera, in quibus magna ludentis naturae varietas; tot colorum differentiae, tot figurae, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe caesis, in dorsum elatis, levibus, rugatis, denticulatis, striatis, vertice muricatim intorto, margine in mucronem emisso, foris effuso, intus replicato;

§ 99. *et*, R^d. *etiam*, βγ. — *retrorsi*, R. *retrorsum*, dβγ. — *aversis*, d. — *et ferendum non videtur*, cum de simili aliorum animalium transfiguratione nihil dicatur; orta copula videtur ex litteris *e* et *i* repetitis et postea corruptis. — *exanimati sunt*, R. *exanimatum sit*, T^d. *exanimati sint*, βγ. — *narrantur*, Ambr. I. — *echini*, v. Aristotel. hist. anim. 4, 5. p. 530^a 32. — *est his*, R. *est*, d. — *saepe* — *inveniuntur* omitt. R¹d.

§ 100. *spinae longissimae*, d. — *Toronen*, R^d. *Toronen*, Barbar. βγ. V. Aristotel. 1. I. p. 530^b 10. — *vertunt*, R T^d. *versa*, βγ. — *opperiri*, R θ T^d. *operari*, β. — *volunt statione*, d.

§ 101. *cornuaque*, R. — *ideoque*, r. Ceterum v. Aristotel. hist. anim. 4, 4. p. 528^b 24. — *ipsi*, R^d. *ipsi in*, βγ. — *aestibus*, R. *aestatibus*, θ T^d. V. Aristotel. 1. I. 8, 13. extr. — *etiam et in*, T.

§ 102. *Firmiores*, R. — *muricis*, R. — *limatis*, r.

iam distinctione virgulata, crinita, crispa, cuniculatum, pe-
ctinatim divisa, imbricatum undata, cancellatum reticulata,
in obliquum, in rectum expansa, densata, porrecta, sinuata,
brevis nodo ligatis, toto latere connexis, ad plausum apertis,
ad bucinum recurvis. Navigant ex his veneriae prae-ben-tes-
que concavam sibi partem et aurae oppositas per summa
aequorum velificant. Saliunt pectines et extra volitant seque
et ipsi carinant.

XXXIV. 53. Sed quid haec tam parva commemoro, cum 104
populatio merum atque luxuria non aliunde maior quam e
concharum genere proveniat? Iam quidem ex tota rerum
natura damnosissimum ventri mare est tot modis, tot men-
sis, tot piscium saporibus, quis pretia capientium periculo
fiunt. XXXV. Sed quota haec portio est reputantibus pur- 105
puras, conchyliis, margaritis? Parum scilicet fuerat in gulas
condi maria, nisi manibus, auribus, capite totoque corpore
a feminis iuxta virisque gestarentur. Quid mari cum vesti-
bus, quid undis fluctibusque cum vellere? Non recte recipit
haec nos rerum natura nisi nudos. Esto, ait tanta ventri
cum eo societas, quid tergori? Parum est, nisi qui vescimur
periculis etiam vestiamur; adeo per totum corpus anima
hominis quaesita maxime placent.

54. Principium ergo columnaeque omnium rerum preti mar- 106
garitae tenent. Indicus maxime has mittit oceanus inter illas
beluas talis tantasque quas diximus per tot maria venientis,
tam longo terrarum tractu e tantis solis ardoribus; atque
Indis quoque in insulas petuntur et admodum paucas. Fer-

§ 103. *ungulata*, r. — *cuniculatum*, codd. Hard. *caniculatum*, R θ d. *canalicu-*
latum, r. *claniculatum*, K. *canaliculatum*, β. — *pectinatim* — *cancellatum* om. r. —
divisa, R θ ST d. Om. β. — *cancellata*, d. — *obliquum*, d². *obliquo*, Rd¹. —
spansa, Rd. — *pensata*, Rd. *praedensata*, K. — *pertis*, R. — *bucinum*, R θ T.
buccinum, d γ. *buccinam*, β. — *Neritae*, K. — *concavam*, codd. Gel. *convacant*,
d. *convacant*, R. — *sibi*, R θ K d. *sui*, codd. Gel. β γ. — *aurae*, R. *aurem*, d.
alteram aurae, K. — *pectines*, v. Aristotel. hist. anim. 4, 4. p. 528^a 30.

§ 104. *quid*, d. *qui*, R. — *ventri*, R θ TK d. Omitt. codd. Gel. β. — *mari*,
Rd. — *quis*, Rd. *quibus*, β γ.

§ 105. *Parvum*, d. — *recte*, om. d. cum rasura supra lineam. *Nun rite re-*
cipit, Pint. — *hic*, Barbar. — *tantum*, Pint. — *Parum sit nisi*, Barbar. — *quis*,
Pint. — *anima*, Barbar. Rd (codd. Gel.) *animae*, r. *animas hominis periculo*
quaesita, K.

§ 106. *columnaeque*, R Tr. *culmenque*, d β γ. — *omnium operum pretium*, r. —
diximus § 4. — *et*, d. — *atque Indis* — *paucas*, R (codd. Gel.) *eae quoque ab*
Indicis insulis — *paucis*, K. *atque in his q. in insulis* — *paucas*, d.

tilissima est Taprobane et Stoidis, ut diximus, in circuitu mundi, item Perimula promontorium Indiae; praecipue autem laudantur circa Arabiam in Persico sinu maris rubri. Origo atque genitura conchae est haud multum ostrearum 107 conchis differens. Has ubi genitalis anni stimularit hora, pandentis se quadam oscitatione inpleri roscido conceptu tradunt, gravidas postea niti partumque concharum esse margaritas pro qualitate roris accepti; si purus influxerit, candorem conspici, si vero turbidus, et fetum sordescere; eundem pallere caelo minante conceptum; ex eo quippe constare, caeli quietis maiorem societatem esse quam maris, inde nubilum trahi colorem aut pro claritate matutina serenum; si 108 tempestive satientur, grandescere et partus; si fulguret, comprimi conchas ac pro ieiuni modo minui; si vero etiam tonuerit, pavidas ac repente compressas quae vocant physemata efficere, speciem modo inani inflatam sine corpore; hos esse concharum abortus. Sani quidem partus multiplici constant eute, non inproprie callum ut existumari corporis possit; itaque expurgantur a peritis, miro ipso tantum eas caelo gaudere, sole rufescere candoremque perdere ut corpus humanum. Quare praecipuum custodiunt pelagiae, altius mersae 109 quam ut penetrent radii; flavescunt tamen et illae senecta rugisque torpescunt nec nisi in iuventa constat ille qui quaeritur vigor; crassescunt etiam in senecta conchisque adhaerescunt nec his avelli queunt nisi lima. Quibus una tantum

Stoidis, K. *Toidis*, d (codd. Barbari) β. ⁱ *to////dis*, R. *Tyndis*, Salmas. exerc. p. 838. b. D. *Asthoidis*, Barbar. — *diximus* 6, 81. 110. — *Perimula*, R². *pericula*, R¹ d. Apud Aelian. hist. anim. 15, 8. *Περμουόδα*. Alterutra scriptura est vitiosa, orta illa ex confusis inter se litteris Δ et Α.

§ 107. *differentis vel concha est*, Hard. Hoc probavit Gesner. chrestom. p. 417. — *stimularit*, R^d. *stimulaverit*, βγ. *annis cumulaverit*, ora *pandentes se quadam*, r. Hinc *annus et ceu Dalec*. Ceterum v. Solin. 53, 23. — *se*, Rr. *sese*, d βγ. — *concentu*, R. — *eniti*, d. — *accepta*, d. — *candore*, Pint. — *pallescere*, ST. — *caeli quietis*, R θ T d (vett. libri ap. Salmas. exerc. p. 798. b. D.) *caelique eis*, βγ. *caeli quieti his*, Salmas. *caeli eis*, Gesner. chrestom. p. 418. *caeli quoque eis*, Hard. coll. Ammian. 23, 6. p. 304. ed. Ern. — *matutinum*, d.

§ 108. *grandes esse*, T. — *etiam*, R θ d² r. et, β. Om. d¹. — *speciem*, R K d (codd. Gel.) *specie*, θ T. — *inanem et*, K. — *inflatam*, K (codd. Gel.) *inflatas*, R θ T d. — *expurgantur*, R. et *purgantur*, d β γ. — *miro*, R d. *Mirum*, cod. Salmas. exerc. p. 798. a. A. *Miror*, β γ. — *eas*, R T d r. *eos*, cod. Salmas. β. — *rufescere*, R² (cod. Salmas. et libri ap. eund. p. 804. b. F.) *rufiscere*, R¹ d. *rubescere*, β γ. — *in*, d.

est facies et ab ea rotunditas, aversis planities, ob id tympania nominantur. Cohærentis videmus in conchis hac dote unguenta circumferentibus. Cetero in aqua mollis unio exemptus protinus durescit.

55. Concha ipsa cum manum vidit comprimit sese operit- 110
que opes suas gnara propter illas se peti, manumque si
præveniat acie sua abscindit, nulla iustiore poena, et aliis
munita suppliciis, quippe inter scopulos maior pars invenitur;
in alto quoque comitantur marinis canibus nec tamen aures
feminarum arcentur. Quidam tradunt sicut apibus 111
ita concharum examinibus singulas magnitudine et vetustate
præcipuas esse veluti duces mirae ad cavendum sollertiae;
has urinantium cura peti, illis captis facile ceteras palantis
retibus includi, multo deinde obrutas sale in vasis fictilibus;
rosa carne omni nucleos quosdam corporum hoc est uniones
decidere in ima.

56. Usu atteri non dubium est coloremque indiligentia 112
mutare. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, levore,
pondere, haud promptis rebus in tantum ut nulli duo reperiantur
indiscreti, unde nomen unionum Romanae scilicet inposuere
deliciae; nam id apud Graecos non est, ne apud barbaros
quidem inventores eius aliud quam margaritae. Et 113
in candore ipso magna differentia; clarior in rubro mari
reptis, Indicos specularium lapidum squama adsimulat alias
magnitudine præcellentis. Summa laus coloris est exaluminatos
vocari. Et procerioribus sua gratia est; elenchos ap-

§ 109. *præcipuus eum*, Salmas. p. 798. a. A. — *pelago*, K. — *turpescunt*, Hard. — *in iuventa*, R^θ d. r. *iuventa*, β. — *conchisque*, R². *concisisque*, R¹ d. — *is*, β. — *evelli*, r. — *et ab planities* om. d¹. — *videmus*, R d. *vidimus*, γ. — *ac*, d. — *inventa*, Dalec. — *conferentibus*, T d. — *Ceterum*, r.

§ 110. *vidit*, R^θ. *videt*, d β γ. *senti*, Dalec. Ceterum v. Isidor. ap. Athenaeum 3., p. 94. — *abscidat*, R d. — *iustiori*, d. — *in*, R d. *sed in*, β γ. — *marini canes*, Dalec.

§ 111. *singula*, R d. — *venustate*, Hard. coll. Aelian. hist. anim. 15, 8. — *velut*, d. — *capta illa*, codd. Barbari. — *obrutas*, R. *obruta*, d. *obrutis*, Dalec. γ. Sed plena interpunctione pone *includi* in minorem mutata nulla est opus coniectura. — *rosa*, R^θ d. *erosa*, β γ.

§ 112. *mutare*, R^θ T d. *mutari*, β. — *leviore*, R. *leviori*, d. — *promotis*, R d. — *diligentiae*, T d. — *nec*, d.

§ 113. *reptis*, R T d. *reptus*, β. — *Indicos*, R. *Indico* ///, d. *Indico*, T. *Indicus*, β. — *squama*, codd. Hard. *squamas*, R d β. — *præcellentes*, R^θ T d. *præcellens*, β. *præcellentibus*, Dalec. — *elenchos*, Barbar. *elencos*, R. *elenticos*, d.

pellant fastigata longitudine alabastrorum figura in pleniore orbe desinentis; hos digitis suspendere et binos ac ternos auribus feminarum gloria est. Subeunt luxuriae eius nomina 114 et taedia exquisita perditio nepotatu; siquidem cum id fecere crotalia appellant, ceu sono quoque gaudeant et conlisu ipso margaritarum; cupiuntque iam et pauperes lictorem feminae in publico unionem esse dictitantes. Quin et pedibus nec crepidarum tantum obstragulis sed totis socculis addunt; neque enim gestare iam margaritas, nisi calcent ac per uniones etiam ambulent, satis est. In nostro mari repe- 115 riri solebant, crebrius circa Bosporum Thracium, rufi ac parvi in conchis quas myas appellant; at in Acarnania quae vocatur pina gignit, quo adparet non uno conchae genere nasci. Namque et Iuba tradit Arabicis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorum modo, ipsum unionem in carne, grandini similem. Conchae non tales ad nos adferuntur. Nec in Acarnania autem laudati reperiuntur, enormes et feri colorisque marmorei; meliores circa Actium, sed et hi parvi, et in Mauretaniae maritimis. Alexander polyhistor et Sudines senescere eos putant coloremque exspirare.

57. Eorum corpus solidum esse manifestum est, quod nullo 116 lapsu franguntur. Non autem semper in media carne reperiuntur sed aliis atque aliis locis, vidimusque iam in extremis etiam marginibus velut concha exeuntis et in quibusdam quaternos quinosque. Pondus ad hoc aevi semunciae pauci singulis scripulis excessere. In Britannia parvos atque deo-olores nasci certum est, quoniam divos Iulius thoracem quem

fastigata, R. *fatigata*, Td. *fastigiata*, β. — *vel alabastr. figura vel in*, Dalec. — *pleniore orbe*, R. *pleniori orbe*, d. *pleniorum orbem*, βγ.

§ 114. *Subeuntque*, θd. — *fastidia exquisito*, K. — *perditio nepotatu*, R (codd. Turneb. adv. 10, 9.) *perditione potatu*, θSTd. *perditis nepotatu*, K. *perditione portatu*, β. — *fecerit*, d. — *colliso ipsi*, R. — *cupiuntque*, RTdr. *affectantque*, β. — *licitatorem*, Merula apud Barbar. (codd. Massar. ?) — *dictitantes*, R²dr. *dictantes*, β. — *obstragulis*, R². *obstra*, R¹. *abstrahet*, d. — *et*, R. Om. d.

§ 115. *myas*, om. d¹. — *aut*, R. — *pina*, ita nos scripsimus; v. ad 32, 150. *penna*, Rdβγ. — *simili*, R. — *pectinis in senecta*, d. — *enormis*, R. — *et feri*, R¹θTdr. *fere*, codd. Massar. et Gel. β. *et fere*, R². — *concoloresque marmori*, codd. Massar. *marmoreique coloris*, Dalec. — *parvis*, R. *par*////vi///, d.

§ 116. *solidum*, om. R. — *frangantur*, Td. — *velut*, R. *velut*, d. *velut e*, r. — *singuli*, Rd. — *scripulis*, R. *scrupulis*, dβγ. — *In Britannia*; haec cum seqq. exscripsit Solin. 53; 28. 29.

§ 117. *Gai*, R. *Caii*, dβγ. — *aut*, Rθdr. *ac*, β. — *vidi*, R. *viridis*, d. — *texto*, R. *textu*, dβγ. — *crinium*, Salmas. exerc. p. 326. a. C. *crinis*, Heins.

Veneri Genetrici in templo eius dicavit ex Britannicis margaritis factum voluerit intellegi.

58. Lolliam Paulinam quae fuit Gai principis matrona ne 117 serio quidem aut sollemni caerimoniarum aliquo adparatu sed mediocrium etiam sponsalium cena vidi zmaragdis margaritisque opertam alterno texto fulgentibus toto capite, crinibus, spira, auribus, collo, monilibus digitisque, quae summa quadringentiens HS. colligebat, ipsa confestim parata mancipationem tabulis probare; nec dona prodigi principis fuerant sed avitae opes provinciarum scilicet spoliis partae. Hic est 118 rapinarum exitus, hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriente interdicta amicitia a Gaio Caesare Augusti filio venenum biberet, ut neptis eius quadringentiens HS. operta spectaretur ad lucernas. Conputet nunc aliquis ex altera parte, quantum Curius aut Fabricius in triumphis tulerint, imaginetur illorum fercula, ex altera parte Lolliam unam inperi mulierculam adcubantem: non illos curru detractos quam in hoc vicisse malit? Nec haec 119 summa luxuriae exempla sunt. Duo fuere maximi uniones per omne aevom; utrumque possedit Cleopatra Aegypti reginarum novissima, per manus orientis regum sibi traditos. Haec, cum exquisitis cotidie Antonius saginaretur epulis, superbo simul ac procaci fastu, ut regina meretrix lautitiam eius omnem adparatumque optrectans, quaerente eo quid adstrui magnificentiae posset, respondit una se cena centiens HS. absumpturam. Cupiebat discere Antonius, sed fieri posse 120 non arbitrabatur; ergo sponsionibus factis postero die quo

adv. p. 411. — *spira*, R^o T^o d^r (codd. Bud. de asse p. 172.) *spiris*, β. — *colli*, Salmas. — *monilibus*, R^o ST d^r. *manibus*, Barbar. β. — *digitisque*, R^d. *digitis*, ST. — *quae*, om. d. — *ipsa—parata*, R. *ipsa—parata*ⁿ, d. *ipsa—parari*, θ. *ipsam—paratam*, β, quod probat Dirksen. *vermischte Schriften* 1, 81. — *mancipationem*, R^o T^o d^r. *nuncupationem*, β, quod ego, quia de hereditate, non de emptione sermo est (v. Gali institut. 2, 104.), cum Alciato parerg. 2, 32., Torrentio ad Suet. Calig. 38. et Dirksenio l. l. p. 85. praefero. *aucupationem*, codd. Bud. de asse p. 172. *aucupationem tribulis* ex ed. princ. praefert Schmidt. in ephem. litter. Ienens. 1842. nr. 232. p. 958., vulgatam vero scripturam Schulzing. in iurisprud. anteiustinianea ad Ulpian-fragm. XIX. 1, 3.

§ 118. *M.*, R². Omitt. R¹ d. — *a g.*, R. *agu*ⁿ, d. — *Caesaris*, d¹. — *Augusto*, R^d. — *biberet*, R². *voberet*, R¹. *voveret*, d. — *ex*, R^d. et *ex*, β γ. — *imperator*, Dalec. — *illis currus*, K. — *defractus quam huius CCCC HS. malit*, Pint. At v. Turneb. adv. 10, 9. — *mallit*, R.

§ 119. *posset*, R^o d. *possit*, β. Ceterum haec excerpit Macrob. Saturn. 2, 13. — *centies HS.*, omitt. R^d. — *adsumturam*, R.

iudicium agebatur magnificam alias cenam, ne dies periret, sed cotidianam Antonio adposuit inridenti computationemque expostulanti. At illa corollarium id esse et consumpturam eam cenam taxationem confirmans solamque se centiens HS. cenaturam inferri mensam secundam iussit. Ex praeepto ministri unum tantum vas ante eam posuere aceti cuius asperitas visque in tabem margaritas resolvit. Gerebat 121 auribus cum maxime singulare illud et vere unicum naturae opus; itaque exspectante Antonio quidnam esset actura detractum alterum mersit ac liquefactum absorbit. Iniecit alteri manum L. Plancus iudex sponsionis eius, eum quoque paranti simili modo absumere, victumque Antonium pronuntiavit omine rato. Comitatur fama unionis eius parem capta illa tantae quaestionis victrice regina dissectum, ut esset in utrisque Veneris auribus Romae in Pantheo dimidia eorum cena.

59. Non ferent hanc palmam spoliabunturque etiam luxu- 122 riae gloria. Prior id fecerat Romae in unionibus magnae taxationis Clodius tragoedi Aesopi filius relictus ab eo in amplis opibus heres, ne triumviratu suo nimis superbiat Antonius paene histrioni comparatus et quidem nulla sponsione ad hoc producto, quo magis regium fiat, sed ut experiretur in gloria palati quidnam saperent margaritae, atque ut mire placuere, ne solus hoc sciret, singulos uniones convivis quoque absorbendos dedit. Romae in promiscum ac frequentem 123

§ 120. *id*, R^d. *quidem*, r. — *et consumpturam eam coenam*, R^θ d^r (cod. Ursini apud Ciaccon. tricl. p. 88.) *consumpturamque se ea coena*, β. — *se centiens*, R. *sectiens se*, d. *sexcenties*, β.

§ 121. *absorbit*, R^d. *absorbuit*, Hard. — *parante*, Gesner. chrestom. p. 423. Multa h. l. mutat Pint. — *omine rato*, R^θ d (codd. Turn. adv. 15, 10.) *homine rato*, T. *homine irato*, β. *omine ei rato*, Ursin. l. l. — *Comitatur*, R^T d. *Committatur*, θ. *Comitetur*, β. — *victrice*, R^d. *victa*, K. — *utrisque*, R^θ T.

§ 122. *ferent*, d. *fecerent*, R¹. *fecerunt*, R². — *hanc*, R^d. *tamen hanc*, β^γ. — *etiam*, om. d¹. — *gloriae*, R. — *Claudius*, d. — *tragoedie sophi*, R. — *ne*, R^θ S^T d^r (codd. Bud. de asse p. 279. et Turnebi.) *ne in*, β. — *superbia attolitus*, d. — *quo magis*, R^θ T^d r (codd. Turnebi.) *quod id magis*, β. — *regium*, R^T d. *refugium*, θ^r (codd. Turnebi.) — *fiat*, R^θ T^d r (codd. Turnebi.) *erat*, β. — *quidnam*, T^d 2. *quidam*, R^d 1. *quid*, β^γ. — *margarita*, R^d. — *ne*, om. d. — *convivis*, R. — *quoque*, R^θ T^d. Om. β.

§ 123. *promiscum*, R. *promiscuum*, d β^γ. — *a*, R. — *Alexandrea* — *redacta*, R. *Alexandria* — *redacta*, d. — *deditionem*, β. — *circa*, om. d. — *Iugurthinum*

bellum, R^d. — *impuni cum*, R. in *punicum*, d. Haec verba esse corrupta docent

usum venisse Alexandria in dicionem redacta, primum autem coepisse circa Sullana tempora minutas et vilis Fene-stella tradit manifesto errore, cum Aelius Stilo Iugurthino bello unionum nomen inpositum maxime grandibus margaritis prodatur.

60. Et hoc tamen aeternae prope possessionis est, sequitur heredem, in mancipatum venit ut praedium aliquod; conchy-lia et purpuras omnis hora atterit, quibus eadem mater luxu-ria paria paene etiam margaritis pretia fecit. XXXVI. Pur-purae vivunt annis plurimum septenis, latent sicut murices circa canis ortum tricenis diebus, congregantur verno tem-pore mutuoque attritu lentorem cuiusdam cerae salivant; simili modo et murices, sed purpurae florem illum tinguen-dis expetitur vestibis in mediis habent faucibus. Liquoris hic minimi est in candida vena, unde pretiosus ille bibitur, nigrantis rosae colore sublucens; reliquom corpus sterile. Vivas capere contendunt, quia cum vita sucum eum evo-munt; et maioribus quidem purpuris detracta concha aufe-runt, minores cum testa vivas frangunt, ita demum eum expuentis. Tyri praecipuus hic Asiae, in Meninge Africae et Gaetulo litore oceani, in Laconica Europae. Huic fasces securesque Romanae viam faciunt idemque pro maiestate pueritiae est; distinguit ab equite curiam, dis advocatur placandis omnemque vestem inluminat, in triumphali misce-tur auro. Quapropter excusata et purpurae sit insania; sed

codicum scripturae, e quibus colligo Plinium tale quid scripsisse: *Iugurthinum bellum — imposuisse. — grandius, d.*

§ 124. *prope aeternae, d. — hora, Gesner. hist. anim. 4, 534. et Freinshem. ad Curt. V. 9, 4. horas, R.d. ora, β. — etiam, R. et, θ. e, d.*

§ 125. *senis, Pint. ex Aristot. hist. anim. 5, 15. p. 547^b 9. — circa, om. R¹. contra, r. V. Aristotel. l. 1. 8, 13. p. 599^a 17. — mutuamque, R θ d. — attri-tum, R² d. attrito, R¹. — et, om. T. — florem, v. Aristotel. l. 1. 5, 15. p. 547^a 15.*

§ 126. *Liquoris nimirum est, Dalec. — nigrantis rosae color, Dalec. — vita, R T d (codd. Massar. et Gel.) vita sua, r. — concha, om. R¹. — cum testa, Hard. cum testis, Pint. cum terra, R θ S T d. trapetis, β. Probavit Harduini emendationem Schneider. ad Aristotel. hist. anim. l. 1. p. 547^a 22. T. II. p. 312. — vivas, Hard. R.d. vitis, S.T. vilis, θ. Om. β. — eum, R.d². Om. d¹. rorem eum, β γ. — expuentes, R θ T d. excipientes, β cum sequentibus iungens.*

§ 127. *Tyrii, d β ad priora referens. — in Meninge, Barbar. menige, R¹ d. minimus, R². — Hinc, K. Omitt. R.d. — fasces ut securesque, R.d. Ex his ve-stigiis codicum, omisso pronomine huic, quod libraribus debere videtur, scriben-dum puto: Fasces illi securesque, sensu eodem, qualis est ex vulgata scriptura. — Romanam, d. — maiestate imperii est, Barbar.*

unde conchyliis pretia, quis virus grave in fuco, color austereus in glauco et irascenti similis mari? Lingua purpurae 128 longitudine digitali, qua pascitur perforando reliqua conchyliis; tanta duritia aculeo est. Aquae dulcedine necantur et sicubi flumen inmergitur; alioqui captae et diebus quinquagenis vivunt saliva sua. Conchae omnes celerrime crescunt, praecipue purpurae; anno magnitudinem implent.

61. Quod si hactenus transcurrat expositio, fraudatam pro- 129fecto se luxuria credat nosque indiligentiae damnet; quambrem persequemur etiam officinas ut tamquam in victu frugum noscitur ratio sic omnes qui istis gaudent praemia vitae suae calleant. Concharum ad purpuras et conchyliis — eadem enim est materia, sed distat temperamento — duo sunt genera: bucinum minor concha ad similitudinem eius qua bucini sonus editur, unde causa nomini, rotunditate oris in margine incisa. Alterum purpura vocatur cuniculato procur- 130rente rostro et cuniculi latere introrsus tubulato, qua proseratur lingua; praeterea clavatum est ad turbinem usque aculeis in orbem septenis fere qui non sunt bucino, sed utrisque orbis totidem quot habeant annos. Bucinum nonnisi petris adhaeret circaque scopulos legitur.

XXXVII. Purpurae nomine alio pelagiae vocantur. Ea- 131rum genera plura pabulo et solo discreta: lutense putre limo et algense enutritum alga, vilissimum utrumque; melius taeniense in taeniis maris collectum, hoc quoque tamen etiamnum levius atque dilutius; calculense appellant a calculo

§ 128. *est aculeo*, d. Ceterum v. Aristotel. hist. anim. 5, 15. p. 547^b 6. et part. anim. 2, 17. p. 661^a 21. — *Aquae*, R. *Aqua*, dβ. — *dulcedine*, d. *dulcedi*, R. *dulci*, β. — *canitur*, d. — *flumini immerguntur*, K. V. Aristotel. hist. anim. 8, 20. p. 603^a 13. — *et*, R d. Omitt. βγ.

§ 129. *nosque—damnet* om. d¹. — *viam quam*, R d. — *victu*, R Θ T d r. *vita*, βγ. — *praemia*, d. *praemio*, R Θ r. — *purpurea et conchyliata*, K. — *enim*, R T d. *quidem*, β. — *sunt*, om. d. — *maior*, Rondelet. de pisce. p. 131. — *eius qua buccini*, R. *eius qua buccine*, T d. *eius buccini quo*, β. — *unde*, R d. *unde et*, βγ.

§ 130. *cuniculato*, ita nos scripsimus. *caniculato*, R Θ T d. *cuniculatim*, Barbar. βγ. *canaliculatim*, r (codd. Barbari.) *claviculatim*, altera Barbari coniectura, K. — *et—intror* om. d. — *caniculi*, R. *canaliculi*, r (codd. Barbari.) *canicula*, Θ. — *itinere*, Dalec. — *proseratur*, R. *proferatur*, dβγ. — *clavata*, Dalec. — *utriusque*, d. V. Aristot. hist. anim. 5, 15. p. 547^b 8. — *adhaeret petris*, d.

§ 131. *putre*, T d. *e putre*, R. *putri*, βγ. — *utrumque*, R T d. *utrisque*, β. — *taeniense*, R d. *Teniense*, β. — *taeniis*, Turneb. adv. 9, 5. *tenaci*, R. *tenū*, d.

maris mire aptum conchyliis, et longe optimum purpuris dialutense id est vario soli genere pastum. Capiuntur autem 132 purpurae parvulis rarisque textu veluti nassis in alto iactis; inest iis esca clusiles mordacesque conchae, ceu mitulos videmus; has seminecis sed redditas mari avido hiatu reviviscentis adpetunt purpurae porrectisque linguis infestant; at illae aculeo exstimulatae claudunt sese comprimuntque mordentia; ita pendentis aviditate sua purpurae tolluntur.

XXXVIII. 62. Capi eas post canis ortum aut ante ver- 133 num tempus utilissimum, quoniam cum cerficavere fluxos habent sucos; sed id tinguentium officinae ignorant, cum summa vertatur in eo. Eximitur postea vena quam diximus, cui addi salem necessarium, sextarios ferme centenas in libras; macerari triduo iustum, quippe tanto maior vis, quanto recentior; fervere in plumbo singulasque amphoras centenas ad quingentenas medicaminis libras aequari ac modico vapore torreri et ideo longinquae fornacis cuniculo. Ita despu- 134 matis subinde carnibus, quas adhaesisse venis necesse est, decumo ferme die liquata cortina vellus elutriatum mergitur in experimentum et donec spei satis fiat uritur liquor. Rubens color nigrante deterior. Quinis lana potat horis rursusque mergitur carminata, donec omnem ebibat saniem. Bucinum per se damnatur, quoniam fucum remittit; pelagio admodum adligatur nimiaeque eius nigritiae dat austeritatem illam nitoremque qui quaeritur cocci. Ita permixtis viribus 135 alterum altero excitatur aut adstringitur. Summa medicami-

tenei, *Θ r* (codd. Turnebi.) *Tenarii*, codd. Barbari. *Tenei*, *β*. — *maris*, *R Θ dr* (codd. Turnebi.) *maris ora*, codd. Barbari, *β*. — *etiam*, *T d*. — *calculense*, *Hard*. *cauculese*, *R¹*. *cauculose*, *R²*. *cauculosae*, *d*. *calculosae*, *β*. — *appellant*, ita nos scripsimus. *appellant*, *R*. *appellantur*, *d β*. *appellatur*, *γ*. — *mari*, *R*. *mare*, *T d*. — *aptum*, *R T d* (codd. Turnebi.) *apto*, *β*. — *optime*, *Dalec*. — *dialucense*, *R d* (codd. Turn. et Salmas. exerc. p. 797. b. B.) — *pastu*, *r*.

§ 132. *in iis*, *β*. — *mitulos*, *β*. — *mordentes*, *Dalec*.

§ 133. *cerficavere*, *R Θ K T d*. *retificavere*, *β*. *V. Aristotel. hist. anim.* 5, 15. p. 547^a 20. — *fluxus*, *R d*. — *diximus* § 126. — *saltem*, *d²*. *saturem*, *R d¹*. — *centenas in libras*, *R d*. *in libras centenas*, *β γ*. — *tanto maior vis*, *R d r*. *maior vis tanto*, *β*. — *singulisque aquae amphoris*, *β*. — *ad*, *Hard*. *at*, *T*. *atque*, *R d β*. — *quingentenas*, *R T d*. *quinguagenas*, *β*. — *aquari*, *Dalec*.

§ 134. *adhaesisse*, *R Θ T d*. *hausisse*, *K*. *haesisse*, *β*. — *liquatis in cortina*, *K*. — *Rubens*, *Barbar*. *R d*. *Rubeus*, *T* (codd. Barbari.) — *colore*, *T d*. — *remittat*, *d*. — *ad modum*, *Dalec*. *admotum*, *Salmas. exerc. p. 797. a. F.* non improbante *Handio Tursell. 1, 173.* — *alligatur*, *R T d*. *alligantur*, *β*.

num in *L* libras vellerum bucini ducenae, et e pelagio *cxl*. Ita fit amethysti color eximius ille. At Tyrius pelagio primum satiatur inmatura viridique cortina; mox permutatur in bucino. Laus ei summa in colore sanguinis concreti nigricans adspectu idemque suspectu refulgens, unde et Homero purpureus dicitur sanguis.

XXXIX. 63. Purpurae usum Romae semper fuisse video, ¹³⁶ sed Romulo in trabea; nam toga praetexta et latiore clavo Tullum Hostilium e regibus primum usum Etruscis devictis satis constat. Nepos Cornelius qui divi Augusti principatu obiit, „me”, inquit, „iuvene violacea purpura vigeat cuius libra denariis centum venibat, nec multo post rubra Tarentina. Huic successit dibapha Tyria quae in libras denariis ¹³⁷ mille non poterat emi; hac P. Lentulus Spinther aedilis curulis primus in praetexta usus inprobabatur, qua purpura quis non iam”, inquit, „tricliniaria facit?” Spinther aedilis fuit urbis conditae anno *dcxci*. Cicerone consule. Dibapha tunc dicebatur quae bis tincta esset, veluti magnifico impendio, qualiter nunc omnes paene commodiores purpurae tinguntur.

64. In conchyliata veste cetera eadem sine bucino, prae- ¹³⁸ terque ius temperatur aqua et pro indiviso humani potus excremento; dimidia et medicamina adduntur. Sic gignitur laudatus ille pallor saturitate fraudata tantoque dilutior, quanto magis vellera esuriunt.

XL. Pretia medicamento sunt quidem pro fertilitate lito-

§ 135. *L*, Hard. Omitt. *Rdβ*. — *ducenae*, d. *ducena*, R. *ducenta*, β. — et e pelagio, ita nos scripsimus. *pelagio*, r. & *epalatio*, R. *te palatio*, d. *pelagii*, βγ. — *CX*, Hard. — *fiat*, d. — *colos*, d. — *Ac*, d. — in colore, R θ T d. *color*, β. — idemque suspectu, om. d¹. *suspectum*, Barbar. — et, om. β. — Homero, Iliad. ρ, 360.

§ 136. *trabeana*. Toga, d.

§ 137. *improbatur*, r. — *tricliniaria*, R. *triclinaria*, dβ. — *Spinther* — *tinguntur* ut suppositicia delet Schott. ad Corn. Nep. fragm. 8, 6. — *annis*, R². — *DCXCl*, Hard. et ante eum Pigh. annal. 3, 323., qui mero, ut videtur, errore calami *DCXC*. scripsit, chronologiae Pliniana perquam peritus. *DC*, R θ T d. *DCC*, β. Add. Clinton. fastt. Hellen. 3, 178.

§ 138. *conchyliata*, R. — *temperatur aqua*, R d (codd. Gel.) *temperatura et quae*, codd. Turn. adv. 9, 5. — et pro indiviso, R T d. *pro invisio*, S (codd. Gel.) *pro improvisio*, β. Varia mutant Turneb. et Dalec.; at v. Salmas. ad Tertull. pall. p. 188. — et, R (codd. Gel.) Om. d. — *dilutior*, R S. *dilucidior*, T d. — *vili-oro*, R (ex corr.) *viriola*, d. — *centenas*, R θ T d. Om. β. — *quingentos*, Salmas. exerc. p. 797. a. E. — *buccinos*, R¹ d. — *sciant centenos*, d. — *immensos*, d.

rum viliora, non tamen usquam pelagii centenas libras quinquagenos nummos excedere et bucini centenos sciant qui ista mercantur immenso.

65. Sed alia e fine initia, iuvatque ludere inpendio et lusus geminare miscendo iterumque et ipsa adulterare adulteria naturae, sicut testudines tinguere, argentum auro confundere ut electra fiant, addere his aera ut Corinthia.

XLII. Non est satis abstulisse gemmae nomen amethystum; rursum absolutum inebriatur Tyrio ut sit ex utroque nomen improbum simulque luxuria duplex, et cum confecere conchyliia transire melius in Tyrium putant. Paenitentia hoc primum debet invenisse, artifice mutante quod damnabat; inde ratio nata, votum quoque factum e vitio portentosis ingeniis et gemina demonstrata via luxuriae, ut color alius operiretur alio suavior ita fieri leniorque dictus, quin et terrena miscere coccoque tinctum Tyrio tinguere ut fieret hyssinum. Coccum Galatiae rubens granum, ut dicemus in terrestribus, aut circa Emeritam Lusitaniae in maxuma laude est. Verum ut simul peragantur nobilia pigmenta, anniculo grano languidus sucus, idem a quadrimo evanidus; ita nec recenti vires neque senescenti. Abunde tractata est ratio, qua se virorum iuxta feminarumque forma credit amplissimam fieri.

XLII. 66. Concharum generis et pina est; nascitur in limosis subrecta semper nec umquam sine comite quem pinotheren vocant, alii pinophylacem, id est squilla parva;

§ 139. *Et, d. — alia e fine, R. aliae finem, d (codex Salmas.) alia sunt e fine, codd. Gel. β. Nec habent finem vitia, K. — iterumque, R θ T d (codd. Salmas.) iterum, codd. Gel. β. — absolutum, R θ T d. absolutus, β. ablutus, Dalec. — improbum Tyriamethystus, K. — luxuria, Barbar. d. luxurie, R.*

§ 140. *primum, R. primo, θ T d. — invenisse, R. invenire, T d. — artificem ut quod ante, d. — ratio, R θ T d r. ratio est, K. ratione, β. — ingenuus, d. — ut, R. haud, d. — operiatur, d. — quin, om. d. — hyssinum, Bud. de asse p. 243. hisginum, R. his schynum, d. his schymum, codd. Budaei. byssinum, codd. Massar. bis byssinum, Barbar. K.*

§ 141. *granum, vir doctus apud Barbar. gram, R. gramen, θ T d r. — dicemus 16, 32. 22, 3. 24, 8. — peraguntur, R. — grano, R. gramine, θ T d r. — habundet, d. — amplissimam fieri, om. R¹.*

§ 142. *pina, ita nos scripsimus. pinna, R d β γ. — subiecta, r. At v. Aristotel. hist. anim. 5, 15. p. 547^b 15. — pinotheren, R. pinnotheren, d. pinnoterem, β γ. — pinophylacem, R. pinophylacem, d β γ. De scribendi ratione v. ad 32, 150. — id, R θ d. Is, β γ. — squilla, Barbar. chilla, R d.*

aliubi cancer dapis adsectator. Pandit se pina luminibus orbum corpus intus minutis piscibus praebens; adsultant illi protinus et ubi licentia audacia crevit implent eam. Hoc tempus speculatus index morsu levi significat; illa comprehenso quidquid inclusit exanimat partemque socio tribuit.

67. Quo magis miror quosdam existumasse aquatilibus nullum inesse sensum. Novit torpedo vim suam ipsa non torpens versaque in limo se occultat piscium qui securi supernatantes optorpuere conripiens; huius iecori teneritas nulla praefertur. Nec minor sollertia ranae quae in mari piscatrix vocatur; eminentia sub oculis cornicula turbato limo exserit, adsultantibus pisciculis detrahens, donec tam prope accedant ut adsiliat. Simili modo squatina et rhombus abditis 143 pinnas exsertas movent specie vermiculorum, itemque quae vocantur raiae. Nam pastinaca latrocinatur ex occulto, trans-euntis radio quod telum est ei figens; argumenta sollertiae huius, quod tardissimi piscium hi mugilem velocissimum omnium habentes in ventre reperiuntur.

XLIII. Scolopendrae terrestribus similes quas centipedes 145 vocant hamo devorato omnia interanea evomunt, donec hamum egerant, deinde resorbent. At volpes marinae simili in periculo glutunt amplius usque ad infirma liniae quae facile praerodant; cautius qui glanis vocatur aversos mordet hamos nec devorat sed esca spoliat.

aliubi, R. *alibi*, dβγ. — *pandisse*, d. — *pina*, R². *pila*, R¹d. *pinna*, βγ. — *comprehenso*, R. *comprehensio*, Td. *ore compresso*, β. *compressu*, ΘKγ. *compressa*, Pint. — *inclusit*, RΘKd. *incluserit*, r.

§ 143. *versa*que, Pellicer. R. *versa*que, dβγ. Ceterum haec omnia Plin. sumpsit ex Aristot. hist. anim. 9, 37. — *supernatantes*, RΘd. *natantes*, r. — *nulli*, d. — *terebrato*, Petav. apud Broter. — *adsultantibus pisciculis*, R.T. *adsultantibus pisciculos*, d. *assultantes pisciculos*, βγ. — *detrahens*, R². *pertrahens*, R¹TKdγ. *atrahens*, β. *συχαράγει*, Aristot. hist. anim. 9, 37. p. 620^b 18. — *tam*, om. d. — *assiliant*, Θ.

§ 144. *squatina*, R. et *quatina*, d. — *additi*, d. — *quae*, omitt. Td. — *vocantur raiae*, RΘTd. *vocatur raia*, β. — *radium*, d. — *huius*, om. d¹. — *vel velocissimum*, β.

§ 145. *qua nascenti pedes*, d. — *marinae*, om. r. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 9, 37. p. 621^a 6. — *infirma*, Gesner. hist. anim. 4, 1045., K. V. Aristot. l. l. p. 621^a 12. — *quam*, T. *qua*, Hard. — *cautius*, d (codd. Massar. et Gel.) *Clautius*, R. *Glanus* vel *Glaucus*, Barbar. *Cestreus*, Pint. Aristot. l. l. p. 621^b 2. rem aliter narrat. — *qui*, Bd (codd. Gel.) *qui et*, codd. Massar. Idem vel et *qui* legit Barbar. V. Gesner. l. l. 4, 385. 388. — *mugil a nobis voc.*, Pint. — *aversus*, Td. — *celato*, d.

XLIV. Grassatur aries ut latro et nunc grandiorum navium in salo stantium occultatus umbra si quem nandi voluptas invitet exspectat, nunc elato extra aquam capite piscantium cymbas speculatur occultusque adnatans mergit.

XLV. 68. Equidem et his inesse sensum arbitror quae 146 neque animalium neque fruticum sed tertiam quandam ex utroque naturam habent, urticis dico et sponseis. Urticae noctu vagantur noctuque mutant; carnosae frondis his natura et carne vescuntur; vis pruritu mordax eademque quae terrestria urticae; contrahit ergo se quam maxime rigens ac praenatante piscicula frondem suam spargit conplectensque devorat. Alias marcenti similis et iactari se passa fluctu al- 147 gae vice contactos piscium attrituque petrae scalpentis pruritus invadit. Eadem noctu pectines et echinos perquirat; cum admoventi sibi manum sentit colorem mutat et contrahitur; tacta uredinem mittit paulumque si fuit intervalli absconditur. Ora ei in radice esse traduntur, excrementa per summa tenui fistula reddi.

69. Spongearum tria genera accepimus: spissum ac prae- 148 durum et asperum; tragos id vocatur, spissum et mollius manos, tenue densumque ex quo penicilli Achillium. Nascuntur omnes in petris, aluntur conchis, pisce, limo. Intellectum inesse his adparet, quia ubi avolsorem sentire contractae multo difficilius abstrahuntur; hoc idem fluctu pulsante faciunt. Vivere esca manifesto conchae minutae in his reptatae

§ 146. *Et quidem*, d. — *in his*, d. — *neque — fruticum*, R. *neque anim. nec frut.*, d. *neque frut. neque anim.*, r. — *terciam quandam*, Rr. *tertia quadam*, Ø d. *terciam*, β. — *utroque*, Ø d. — *natura*, Ø d. — *habentur*, Ø. — *sponseis*, Rd (ubique.) *spongiis*, βγ. — *aguntur*, a. *aluntur*, Hard. V. Aristot. hist. anim. 1, 1. p. 487^a 23^b. 11. 4, 6. p. 531^a 31. 5, 16. p. 548^a 24. et part. anim. 4, 5. p. 681^a 35. — *mutant*, R Ø T dr. *mutantur*, β. — *frondis his*, R. *frondis us*, d¹. *frondibus*, d². *frondes ii*, codd. Massar. — *naturae*, d. — *ut carne vescantur*, r (codd. Massar.) — *se eademque*, d.

§ 147. *marcentis*, R Ø d. — *simili*, R¹. — *contactos*, Barbar. d. *contractos*, RT Ø. — *piscium*, R Ø T d. *pisces*, βγ. — *attrituque*, d. *attrique*, R¹. *attritumque*, R². — *petras scalp. ob pruritus*, Dalec. — *perqua'frit*, d. — *cum*, Rr. *eu*¹, d. *dum*, βγ. — *tacta*, R. *Tracta*, Ø T d. — *paululumque*, T d. — *fuit*, R. *fuerit*, T dr. — *Os — traditur*, Dalec. — *et*, Rd. — *radice*, R. *radices*, Ø T d. V. Aristotel. hist. anim. 8, 2. p. 590^a 27.

§ 148. *accepimus*, R Ø. *accipimus*, d β. V. Aristot. hist. anim. 5, 16. p. 548^a 32. — *spissum et moll.*, R Ø d. *minus spissum et moll.*, β. Verba *spissum — tenue om.* T. — *manos*, R¹ Ø d. *manu*, R². *manon*, βγ. — *Achillium*, Rd. *Achilleum*, βγ. — *pisci*, d.

ostendunt; circa Toronen vesci illis avolsas etiam aiunt et ex relictis radicibus recrescere. In petris cruoris quoque in- 149 haeret color, Africis praecipue quae generantur in Syrtibus. Maxumae fiunt manoe sed mollissimae circa Lyciam, in profundo autem nec ventoso molliores, in Hellesponto asperae et densae circa Maleam. Putrescunt in apricis locis, ideo optumae in gurgitibus. Viventibus idem qui madentibus nigricans colos. Adhaerent nec parte nec totae; intersunt enim 150 fistulae quaedam inanes quaternae fere aut quinae, per quas pasci existumantur; sunt et aliae sed superne concretae; et subesse membrana quaedam radicibus earum intellegitur. Vivere constat longo tempore. Pessimum omnium genus est earum quae aplyisiae vocantur, quia elui non possunt, in quibus magnae sunt fistulae et reliqua densitas spissa.

XLVI. 70. Canicularum maxime multitudo circa eas uri- 151 nantis gravi periculo infestat. Ipsi ferunt et nubem quandam crassescere super capita animalium planorum piscium similem, prementem eos arcentemque a reciprocando, et ob id stilos praeacutos liniis adnexos habere sese, quia nisi perfossae ita non recedant, caliginis et pavoris, ut arbitror, opere; nubem enim et nebulam, cuius nomine id malum appellant, inter animalia haud ullam conperit quisquam. Cum caniculis 152 atrox dimicatio; inguina et calcis omnemque candorem corporum adpetunt. Salus una in adversas eundi utroque terrendi; pavet enim hominem aequae ac terret, et sors aequa in gurgite. Ut ad summa aquae ventum est, ibi periculum

Toronen, R.d. *Toronen*, γ. — nasci, Cornar. ad Dioscor. 5, 102.

§ 149. *manoe*, R. *mantiae*, d. *manae*, Barbar. β γ. — *optime*, β. — *idem qui*, Rθ. *idemque*, T dr. *itemque*, Barbar. — *madentibus*, R.d. *mandentibus*, θ r β. *non madentibus*, Pontedera antiquitt. p. 613. ex Aristot. hist. anim. 5, 16. p. 548^b 29. *ἀπλυτοι*, quod probat Schneider. T. II. p. 333. — *colos*, R. *color*, d β γ.

§ 150. *Adhaerens*, R.d. — *Vivere* — *tempore pessimum omnium genus earum*, quae rel., Hard., quod probat Schneider. ad Aristot. hist. anim. 5, 16. p. 549^a 7. T. II. p. 334. — *aplyciae*, R. *aplitiae*, d. — *flui*, R. *fluvii*, d.

§ 151. *maxima*, T. — *multitudo* — *infestat*, Rθ ST dr. *multitudine* — *infestatur*, β. — *Ipsis*, K. — *quandam animalium crass.*, Pint. r. — *animalium*, ST d. *animali*, R. Om. β. — *quorundam piscium*, K. — *eas*, Dalec. — *et*, om. d. — *praeacuto*, R. — *lignis*, K. — *nilil*, d. — *recedent*, d¹. — *haud pavore sed caligine ut arbitror opertae*, Dalec. — *ulla*, Rθ d. *ultra*, r.

§ 152. *Cum*, R (ex corr.) *Et*, d. *At*, Tr. *Ut*, θ. *Haec cum*, K. *At cum*, β γ. — *candorum*, R. — *utroque*, d. *utroque*, R¹. *in utroque*, R². — *frons*, R. *infrons*, θ T d. — *in*, om. d¹. — *aeque*, R. — *emergere*, R². *remergere*, R¹ d. —

anceps adempta ratione contra eundi dum conetur emergere, et salus omnis in sociis; funem illi religatum ab umeris eius trahunt; hunc dimicans ut sit periculi signum laeva quatit, dextera adprehenso stilo in pugna est; modicus alias tractatus. Ut prope carinam ventum est, nisi praeceleri vi repente 153 rapiat, absumi spectant; ac saepe iam subducti e manibus auferuntur, si non trahentium opem conglobato corpore in pilae modum ipsi adiuvere. Protendunt quidem tridentis alii; sed monstro sollertia est navigium subeundi atque ita e tuto proeliandi. Omnis ergo cura ad speculandum hoc malum insumitur.

XLVII. Certissima est securitas vidisse planos piscis qui numquam sunt ubi maleficae bestiae, qua de causa urinantes sacros appellant eos.

71. Silicea testa inclusis fatendum est nullum esse sen- 154 sum ut ostreis. Multis eadem natura quae frutici, ut holothuriis, pulmonibus, stellis, adeoque nihil non gignitur in mari, ut cauponarum etiam aestiva animalia pernici molesta saltu aut quae capillus maxime celat exsistant et circumglobata escae saepe extrahantur, quae causa somnum piscium in mari noctibus infestare existumatur; quibusdam vero ipsis innascuntur, quo in numero chalcis accipitur.

XLVIII. 72. Nec venena cessant dira, ut in lepore qui 155 in Indico mari etiam tactu pestilens vomitum dissolutionemque stomachi protinus creat, in nostro offa informis, colore

ab humeris, R. ad humeros, Td. — tradunt, T. — sit, R². si, R¹d. — dextera, R.d. dextra, βγ. — tractatus, R^θTd.r. tractus, βγ.

§ 153. rapiat, Td. rapiant, β. In R Ian. dicit videri esse rapuit, quod, si vere esset, ego praeferrem. — spectant, R. spectat, Td. — ope, d. — adiuvere, R. adiuuare, d. adiuverit, K. V. Aristotel. hist. anim. 9, 48. p. 681^a 30. — Protendant, d. — tridentes alii, sed, R (codd. Massar.) tridentis aliis, et, d. — depeculandum, r. — planos, R². plano, R¹. plane, d. anthias, Pint. ex Aristot. hist. anim. 9, 37. p. 620^b 33. — qui, R. quia, dβγ. — de, R^θTd. Om. β.

§ 154. Silicea testa, R.d. Scilicet testa, r. Scilicet a testa, θ. — sensum, om. R¹. — holotyris, d. olotyriis, R. olothris, θ. V. Aristotel. part. anim. 4, 5. p. 861^a 17. — cauponarum, codd. Hard. caponarum, R. camponarum, d. campo. Nam, K. conopeorum, Scaliger ad Propert. p. 246. conoparum, Rutgers. var. lect. 3, 9. At v. Torrent. ad Horat. epod. 9, 16. De re v. Aristotel. hist. anim. 4, 10. p. 537^a 5. — aut, R²Td. ut, R¹θ. et, Pint. βγ. — et, d. Om. R. — circumglobat escae, R. circumglobate, d. esca, θ, de cuius prioris vocis scriptura siletur. — extrahantur, R. extrahuntur, dβ. — somnium, r. — innoscuntur, R.d. V. Aristotel. hist. anim. 8, 20. p. 602^b 28.

§ 155. pestilens tactu, d.

tantum lepori similis, in Indis et magnitudine et pilo duriore tantum; nec vivos ibi capitur. Aequè pestiferum animal araneus spinæ in dorso aculeo noxius, sed nullum usquam execrabilius quam radius super caudam eminens trygonia quam nostri pastinacam appellant, quincunciali magnitudine; arbores infixus radici necat, arma ut telum perforat vi ferri et veneni malo.

XLIX. 73. Morbos universa genera piscium ut cetera ¹⁵⁶ animalia etiam fera non accipimus sentire; verum aegrotare singulos manifestum facit aliquorum macies, cum in eodem genere praepingues alii capiantur.

L. 74. Quonam modo generent, desiderium et admiratio ¹⁵⁷ hominum differri non patitur. Pisces attritu ventrium coeunt tanta celeritate ut visum fallant, delphini et reliqua cete simili modo et paulo diutius. Femina piscis coitus tempore marem sequitur ventrem eius rostro pulsans; sub partu mares feminam similiter ova vescentes earum. Nec satis est generationi per se coitus, nisi editis ovis interversando mares vitale adperserint virus; non omnibus id contingit ovis in tanta multitudine; alioqui replerentur maria et stagna, cum singuli uteri innumerabilia concipiant.

LI. Piscium ova in mari crescunt, quaedam summa celeritate, ¹⁵⁸ ut murenarum, quaedam paulo tardius. Plani piscium, quibus cauda non obest aculeique, et testudines in coitu superveniunt, polypi crine uno feminae naribus adnexo, saepiae

nec, R. Omitt. TK d. — *Atque*, d. — *sed nihil usquam*, Dalec. — *quin concilia*, T. — *radicitus*, Pint. — *telum*, R. *eum*, d. — *vi*, R. *ut*, d. — *mali*, r.

§ 156. *Morbos*, v. Aristotel. hist. anim. 8, 20. p. 602^b 12. — *alii praepingues*, d.

§ 157. *et paulo*, RT d. *sed paulo*, r. *paulo*, β. — *mare*, R. Ceterum de toto hoc capite v. Aristotel. l. 1. 5, 5. — *partu*, RT dr. *partum*, β γ. — *feminam*, R. *feminas*, θ T d γ. Numerum singularem ex optimo libro praetuli, quamquam sequitur earum. Nam non uno in loco Plin. praecedentis substantivi numero singulari coniungit pronomen numero plurali (10, 202. 16, 243.), uti item prorsus contraria ratione utitur; v. 13, 105. In utraque constructione non singulae res ipsae, sed totum earum genus respicitur. — *est*, d. *et*, R. — *interservando*, R θ T d. *inter se versantes*, K. *inter se versando*, β. V. Aristotel. hist. anim. 6, 13. p. 567^b 3. — *mares*, R θ d. *mares et feminae*, β. — *replentur*, R. — *singularum*, Dalec.

§ 158. *obest*, K. *est*, Rd (codd. Gel.) β. V. Aristotel. l. 1. 5, 5. p. 540^b 10. — *aculeique*, K. *aculeatiquae*, Rd (codd. Gel.) β. — *et d. ut*, K (codd. Gel.) β. In R rasura. — *testudines et rariae*, K. *pastinacae*, Pint. *ut rariae et pastinacae*, Salvan. de aquatil. fol. 150. b. — *coctus*, R. — *superinsunt*, Dalec. — *polypi*,

et loliginis linguis, componentes inter se brachia et in contrarium nantes; ore et pariunt; sed polypi in terram verso capite coeunt, reliqua mollium tergis ut canes, item locustae et squillae, cancri ore. Ranae superveniunt, prioribus pedibus alas feminae mare adprehendente, posterioribus clunibus; pariunt minutas carnis nigras quas gyrinos vocant, oculis tantum et cauda insignis, mox pedes figurantur cauda findente se in posteriores; mirumque semestri vita resolvuntur in limum nullo cernente et rursus vernis aquis renascuntur quae fuere, naturae perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eveniat. Et mituli et pectines sponte naturae in harenosis proveniunt; quae durioris testae sunt, ut murices, purpurae, salivario lentore, sicut acescente umore culices; apua spuma maris incalescente, cum admissus est imber; quae vero siliceo tegmine operiuntur, ut ostrea, putrescente limo aut spuma circa navigia diutius stantia defixosque palos et lignum maxime. Nuper conpertum in ostreariis umorem iis fetificum lactis modo effluere. Anguillae atterunt se scopulis; ea strigmenta vivescunt nec alia est eorum procreatio. Piscium diversa genera non coeunt praeter squatinam et raiam; ex quibus nascitur priore parte raias similis et nomen ex utroque compositum apud Graecos trahit. Quaedam tempore anni gignuntur et in umore ut in terra; vere pectines, limaces, hirudines; eadem tempore evanescent. Pi-

v. Aristotel. l. l. 5, 6. — *feminae*, om. r. — *linguis*, om. Petav. ap. Broter. *fistulis* coniicit Dalec. — *complectentes*, Massar. — *schillae*, R. d. V. Aristotel. l. l. 6, 7.

§ 159. *mari*, R. d. V. Aristotel. l. l. 5, 3. — *chrinos*, R. *crinos*, d. — *insigne*, R. d. — *cauda findente se*, R. *caudam findentes*, T. d. — *naturae*, Hard. tacite. *natae*, R. d. β ad superiora referentes. — *proinde*, r.

§ 160. *mytuli* vel *mutuli*, Popma ad Cat. de re rust. 158, 1. Ceterum v. Aristotel. hist. anim. 5, 15. p. 547^b 13. — *natae*, R. ex corr. — *salivariae*, R. d. — *acescente*, S. *acrescente*, R. *accrescente*, θ T. d. *crescente*, r. *arescente*, Lindenbr. ad catal. p. 290. — *apua*, R. θ T. d. r. *atque*, β. *apuae*, γ. V. Aristotel. l. l. 6, 15. p. 569^a 24. — *incalescente*, Hard. — *stantia*, R. θ T. d. *stante*, β. — *sed ligno vel ilignos*, Pint.

§ 161. *his*, d. — *Anguillae*, v. Aristotel. l. l. 6, 16. init. — *se sub*, R². — *strigmenta*, R². — *viviscunt*, R² β. — *protectio*, R¹. — *ranam*, d. V. Aristotel. l. l. 6, 11. p. 566^a 26. — *priore*, R. *priori*, d. β γ. — *ranae*, d.

§ 162. *tempore*, Pint. et codd. Massar. — *humorem*, d. — *ut*, R. T. d. *et*, β. — *hirudines*, Cuvier. ad h. l. T. VII. p. 198. Confirmat R, qui *hiru//dines* habet. *hirundines*, d. β γ. — *eadem*, R. *eodem*, d. β. *eadem autumni tempore*, K. *eodem tempore viviscunt*, Pint. *eadem autumnno eviescunt*, Heins. advers. p. 461.

scium lupus et trichias bis anno parit et saxatiles omnes, nulli ter ut chalcis, cyprini sexiens, scorpaenae bis, ac sargi vere et autumnno; ex planis squatina bis, sola autumnno, occasu vergiliarum; plurimi piscium tribus mensibus Aprili, Maio, Iunio, salpae autumnno, sargi, torpedo, squali circa aequinoctium, molles vere, saepia omnibus mensibus; ova ¹⁶³ eius glutino atramenti ad speciem uvae cohaerentia masculus prosequitur adflatu, alias sterilesunt. Polypi hieme coeunt, pariunt vere ova tortili vibrata pampino tanta fecunditate ut multitudinem ovorum occisi non recipiant cavo capitis quo praegnantem tulere; ea excludunt quinquagesimo die, e quibus multa propter numerum intercidunt. Locustae ¹⁶⁴ et reliqua tenuioris crustae ponunt ova super ova atque ita incubant. Polypus femina modo in ovis sedet, modo cavernam cancellato brachiorum inplexu claudit. Saepia in terreno parit inter harundines aut sicubi enata alga, excludit quinto ac decimo die. Lolligines in alto conserta ova edunt ut saepiae. Purpurae, murices eiusdemque generis vere pariunt. Echini ova pleniluniis habent hieme et cocleae hiberno tempore nascuntur.

75. Torpedo octogenos fetus habens invenitur eaque intra ¹⁶⁵ se parit ova praemollia, in alium locum uteri transferens atque ibi excludens; simili modo omnia quae cartilaginea appellavimus; ita fit ut sola piscium et animal pariant et ova concipiant. Silurus mas solus omnium edita custodit ova, saepe et quinquagenis diebus, ne absumantur ab aliis; ceterae feminae in triduo excludunt, si mas attingit.

trichias, d. De toto loco v. Aristotel. hist. anim. 5, 9. p. 543^b 3. — *cyprini*, R. *cyprinis*, d. *cyprinus*, βγ. — *exigens*, d. — *scorpaenae*, codd. Barbari. *scorpenae*, ΘΤ. *corpoene*, R. *corpene*, d. *scorpiones*, βγ. — *squatina bis* — *vergiliarum*, R. d. *squatina sola bis autumnno et virgiliarum occasu*, codd. Barbari, β. *autumno et Iunio virgiliarum*, K. — *Martio, Aprili, Maio*, Massar. Ceterum v. Aristotel. l. 1. 5, 11. init. — *salpae*, d. a *salpe*, R. — *sargi*, Massar. R. d. (codd. Gel.) *spari*, K. *spargi*, codd. Massar. *squati* vel *squatinae*, Tura. adv. 13, 22., Gesner. hist. anim. 4, 899., enumer. aquat. p. 59. et Salmas. exerc. p. 941. a. G. — *molles*, v. Aristotel. l. 1. 5, 11. init.

§ 163. *multitudine*, R. d. — *cavo*, R. d. (codd. Barbari.) *cranio*, K. V. Aristot. l. 1. 4, 1. p. 525^b 5, 18. p. 550^a 1. — *peregrinantes*, d. — *cludunt*, R. d.

§ 164. *Locusta*, R. — *travioris*, R. l. — *Saepia in*, R. T. d. r. *Saepia et in*, β. — *alga*, om. d. — *quinto ac decimo*, R. *quinto decimo*, d. βγ. — *conservata*, d. — *eius denique generis*, K. — *Echini ova*, R. *echini et coclee*, d.

§ 165. *habent*, R. l. d. *habet*, R. l. Ceterum v. Aristotel. l. 1. 6, 10. p. 565^b 25.

76. *Acus* sive *belone* unus piscium dehiscente propter multitudinem utero parit; a partu coalescit volnus, quod et in caecis serpentibus tradunt. *Mus marinus* in terra scrobe effosso parit ova et rursus obruit terra, tricesimo die refossa aperit fetumque in aquam ducit.

LII. 77. *Erythini* et *channae* volvas habere traduntur; qui trochos appellatur a Graecis ipse se inire. Fetus omnium aquatilium inter initia visu carent.

LIII. 78. Aevi piscium memorandum nuper exemplum accepimus. *Pausilypum* villa est Campaniae haud procul Neapoli; in ea in Caesaris piscinis a Pollione Vedio coniectum piscem sexagesimum post annum exspirasse scribit *Annaeus Seneca*, duobus aliis aequalibus eius ex eodem genere tunc viventibus. Quae mentio piscinarum admonet ut paulo plura dicamus hac de re, priusquam digrediamur ab aquatilibus.

LIV. 79. *Ostreorum* vivaria primus omnium *Sergius* 168 *Orata* invenit in Baiano aetate *L. Crassi* oratoris ante *Marsicum* bellum, nec gulae causa sed avaritiae, magna vectigalia tali ex ingenio suo percipiens, ut qui primus pensilis invenerit balneas, ita mangonicatas villas subinde vendendo. Is primus optimum saponem ostreis *Lucrinis* adiudicavit, quando eadem aquatilium genera aliubi atque aliubi meliora; sicut lupi pisces in *Tiberi* amne inter duos pontis, rhombus 169 *Ravennae*, *murena* in *Sicilia*, *elops Rhodi*, et alia genera similiter, ne culinarum censura peragatur. Nondum *Britannica* serviebant litora, cum *Orata* *Lucrina* nobilitabat; postea

— *eaque*, R. in *ea* *quae*, d. — *inter*, d. — *cartilagina*, R.d. — *Silurus*, v. *Aristot.* l. i. 9, 37. p. 621* 20.

§ 166. *Acus* sive, R. *A coitu* e, d. — *bellone*, R.d. — *magnitudinem*, *Salvian.* de aquatilibus fol. 69. a., *Pint.*, *Hard.* V. *Aristot.* l. i. 6, 13. p. 567^b 22. — *coalescit*, codd. *Gel.* *qualescit*, R. *quale sit*, d. *callescit*, K. — *caeciliis*, *Massar.* et *Pint.* — *terras*, R.d. — *et rursus* — *tricesimo*, R^oTKd. *et obruit terra*; *rursus tricesimo*, *Pint.* β. — *Omnes erythini*, *Salvian.* de aquatilibus fol. 229. b. *Ceterum* v. *Aristot.* generat. anim. 3, 6. — *channae*, R. *chamae*, d. *chanae*, βγ. — *Fetus omnium aquat.*, R.d. *Aquatil. omn. fetus*, βγ.

§ 167. *numerandum*, R.d. — *in Caesaris*, R. *Caesaris*, d. — *coniectum*, R²d. *coestum*, R¹.

§ 168. *Serginus*, d. *Serginus*, R. Descripsit haec *Plin.* ex *Columell.* VIII. 16, 5., ex *Plinio* *Macrob.* Saturn. 2, 11. — *invenerit*, R^oTd. *invenit*, β. — *mangonicatas*, R. *mangonicatas*, dβγ. — *illas*, θ. — *alibi atque alibi*, d. V. *Hand.* Tursell. 1, 278.

§ 169. *murena*, R^oTd. *murenae*, β. — *ora*////, d.

visum tanti in extremam Italiam petere Brundisium ostreas, ac ne lis esset inter duos sapes, nuper excogitatum famem longae advectionis a Brundisio conpascere in Lucrino.

80. Eadem aetate prior Licinius Murena reliquorum piscium vivaria invenit, cuius deinde exemplum nobilitas secuta est Philippi, Hortensi; Lucullus exciso etiam monte iuxta Neapolim maiore inpendio, quam villam exaedificaverat, euripum et maria admisit, qua de causa Magnus Pompeius Xerxen togatum eum appellabat. Quadragens HS. piscinae a defuncto illo venire pisces.

LV. 81. Murenarum vivarium privatim excogitavit ante alios C. Hirrus qui cenis triumphalibus Caesaris dictatoris sex milia numero murenarum mutua adpendit; nam permutare quidem pretio noluit aliave merce. Huius villam intra quam modicum quadragens piscinae vendiderunt. Invasit dein singulorum piscium amor. Apud Baulos in parte Baiana piscinam habuit Hortensius orator, in qua murenam adeo dilexit ut exanimatam flesse credatur. In eadem villa Antonia Drusi murenae quam diligebat inauris addidit, cuius propter famam nonnulli Baulos videre concupiverunt.

LVI. 82. Coclearum vivaria instituit Fulvius Lupinus in Tarquiniensi paulo ante civile bellum quod cum Pompeio Magno gestum est, distinctis quidem generibus earum, separatim ut essent albae quae in Reatino agro nascuntur, se-

extremam Italiam, R^d (codd. Gel.) *extrema Italiae*, r. *extrema Italia*, K. — *petere*, om. d¹. — *Brundisium*, R^d. *Brundisio*, r. — *ostrea*, d. — *ne lis esset*, Barbar. *nelitis*. Sed, R^d.

§ 170. *Lucinius*, ØT d. — *Ostensi*, R. *Philippus*, *Hortensius*, r. — *exaedificaverat*, RØT d. *aedificaverat*, β. — *maria*, R. *mare*, T d. — *Quadrages HS.*, Hard. XL hu se, R¹. *Quadrages sesteris*, TKr (cod. ap. Bud. de ass. p. 269.) XL *his*, d. *ipse*, R². *Tricies*, β. *Varia coniecerunt* Barbar., Budae., Massar., Hotomann. numm. 2, 27. p. 609. V. Schneider. ad Columell. VIII. 16, 5. — *piscinae a*, R. *e piscina*, T d (cod. Budaei et codd. Ursini ad Varron. de re rust. III. 2, 17.) — *venire*, R (cod. Bud.) *venere*, d.

§ 171. *ante alios*, R. Pone nomen *Hirrus*. ponunt has voces dβγ. — *Hirrus*, RØ. *hyrus*, d. *Hirtus*, K. *Hirrus*, βγ. V. Schneider. ind. scriptt. rei rust. s. h. v. et ad Varron. de re rust. III. 17, 3. — *mutua*, R^d (duo Leidd. antiquissimi ap. Oudend. ad Suet. Aug. 53.) *mutuo*, β. — *voluit*, R^d. — *modicum*, R T d (codd. Bud. de ass. p. 270.) *modicam*, β. V. Hand. Tursell. 3, 439. — *quadrages*, Bud. *quadragesima*, R. XL, d (codd. Bud.) V. Gronov. de sestert. p. 282. — *pisces*, Pint. et Schneider. ad Varron. I. 1. — *vendiderunt*, RØT d r. *venierunt*, β.

§ 172. *dein*, R. *deinde*, dβγ. — *addit*, d.

§ 173. *Lupinus*, ita nos scripsimus coll. 8, 211. *Lupinus*, T. *Lippinus*, RØ d (codd. Gel.) *Hirpinus*, βγ. — *actum*, K. — *albulae*, Pint. ex Varr. de re rust. III. 14, 4. — *ut*, R. Omitt. dβγ. — *Solitani*, Gronov. ad 80, 6. § 45.

paratim ut Illyricae quibus magnitudo praecipua, Africanæ quibus fecunditas, Solitanae quibus nobilitas; quin et saginam earum commentus est sapa et farre aliisque generibus ut cocleae quoque altiles ganeam inplerent, cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta sit ut octoginta quadrantis caperent singularum calices. Auctor est M. Varro.

LVII. 83. Piscium genera etiamnum a Theophrasto mira produntur: circa Babylonis rigua decedentibus fluviis in cavernis aquas habentibus remanere quosdam, inde exire ad pabula pinnulis gradientis crebro caudae motu contraque ventantis refugere in suas cavernas et in iis obversos stare; capita eorum esse ranae marinae similia, reliquas partis gobionum, branchias ut ceteris piscibus. Circa Heracleam et Cromnam et Lycum et multifariam in ponto unum genus esse quod extremas fluminum aquas sectetur cavernasque sibi faciat in terra atque in his vivat, etiam reciprocis amnibus siccato litore; effodi ergo; motu demum corporum vivere eos adprobant. Circa Heracleam eandem eodemque Lyco amne decedente ovis relictis in limo generari piscis qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchiis, quo fieri non indigos umoris, propter quod et anguillas diutius vivere exemptas aquis; ova autem in sicco maturari ut testudinum. Eadem in ponti regione adprehendi glacie piscium maxime gobiones, non nisi patinarum calore vitalem motum fatentis. Est in his quidem tametsi mirabilis, tamen aliqua ratio.

§ 174. commentus, Pint. commentatus, R^θSTdr. — farre, R. surra, d. — ut, omitt. Rd. — perducta sit, BTdr. perductae sint, β, quod praefert Schneider. ad Varron. p. 565. perductas ut — calices, auctor, K. perducta, Ursin. ad Varron. de re rust. III. 14, 4. — Varro, l. l.

§ 175. Theophrasto, T. I. p. 825. ed. Schneid., coll. auctore de mirab. auscult. 72—75. — produntur circa B. rigua. Decedentibus fl. — aquas hebetes remanere, K. cavernas aquas habentes remanere quosdam, r. — aquam, Td. — remanere quosdam; inde exire, Schneider. ad Theophr. T. IV. p. 802. remanere. Quosdam inde exire, βγ. — his, d. — adversos, Harduini operae et γ. — gobionum, R^θTd. gobiorum, β. — branchias, R. brachia, d.

§ 176. Cromnam, vir doctus ap. Pint. Kr. Crona, Td. Chronum, R. Crenam, θ. Scrona, S. — et Lycum, omitt. RTd. et Lycum amnem, Kr. Circa Her. ad Lycum amnem et Cromnam et multif., Pint. magna cum probabilitate. circa Her. ad Lycum amnem, Tion et Cromnam, Dalec. — multifaria, RTd. — sibi faciat, Rd. faciat sibi, βγ. — vivere apparebant, T. motuque demum — probati, Dalec.

§ 177. eandem Heracleam, d. — quo, RTd. quod, β. idque, K. — indigos, Pint. indigo, Rdβ. indigis, K. — ut, d. in, R. — in glacie, K. — calorem, R. — Est, R^θd. Om. β. — tamen, θ. est tamen, Rβ. est tn, d (lineola per secundam vocem tracta.) Om. r.

Idem tradit in Paphlagonia effodi piscis gratissimos cibis, 178
 terrenos, altis scrobibus in his locis in quibus nullae resta-
 gnent aquae, miratusque et ipse gigni sine coitu umoris
 quidem vim aliquam inesse quam puteis arbitratur, ceu vero
 in nullis reperiantur pisces. Quidquid est hoc, certe minus
 admirabilem talparum facit vitam subterranei animalis, nisi
 forte vermium terrenorum et his piscibus natura inest.

LVIII. 84. Verum omnibus his fidem Nili inundatio ad- 179
 fert omnia excedente miraculo; quippe detegente eo muscoli
 reperiuntur inchoato opere genitalis aquae terraeque, iam
 parte corporis viventes, novissima effigie etiamnum terrena.

LIX. 85. Nec de anthia pisce sileri convenit, idque ple- 180
 rosque adverto credidisse. Chelidonias insulas diximus Asiae,
 scopulosi maris, ante promontorium sitas; ibi frequens hic
 piscis et celeriter capitur uno genere. Parvo navigio et con-
 colorum veste eademque hora per aliquot dies continuos pi-
 scator enavigat certo spatio escamque proicit. Quidquid ex
 eo mittitur suspecta fraus praedae est, cavensque quod ti-
 muet, cum id saepe factum est, unus aliquando consuetu-
 dine invitatus anthias escam adpetit. Notatur hic intentione 181
 diligenti ut auctor spei conciliatorque capturae; neque est

§ 178. in quibus, R^ΘT d^r. ubi, βγ. — miratusque, R^d. miraturque, β. —
 aliquam, R^d. aliam, codd. Hard. (?) γ. sine coitu humoris. Vim quidem aliquam,
 Pint. — arbitratur, R². Omitt. R¹ d. — ceu vero in nullis, Hard. e codd. (?). ceu
 vero nullis, R. ceu nullis, Θ. avero nullus, d. cum nonnulli, K. cum in nonnullis, β.
 ceu vero in illis, Voss. ad Mel. 2, 5. p. 738. Sententia huius loci, de quo vel
 explicando vel emendando Schneider. ad Theophrast. T. IV. p. 809. desperat,
 ita est expedienda: Theophrastus de piscibus in sicco degentibus § 11., ubi de
 hoc piscium miraculo locutus est, eius causas, quae afferri possint, proponit et
 postremo hanc affert: εἴτε θεῖν νοεῖν ἔκ τινων τόπων ὑγρότητας, αὐ συνεπι-
 φέρουσι τὰς γεννώσας ἀρχάς. Plin. igitur ait Theophrasti opinionem esse, illis
 locis inesse vim aliquam humoris, similem illam humori puteorum; quae simi-
 litudo ut grammaticae quoque stabiliatur, pro voce quam, quae nulla ratione
 expediri potest (at posset, si pro aliquam Plin. eandem scripsisset), legendum
 est inesse equam i. e. aequam humori puteorum, de qua in comparisonum usu
 breviloquentia etiam Plinio usitata v. ad 32, 149. Eam vero sententiam huius
 loco subesse vidit iam Gesner. hist. anim. 4, 372. coniciens qualem in puteis.
 Hanc vero Theophrasti opinionem ut falsam refutaturus addit verba ceu vero
 in illis (sc. puteis) reperiuntur pisces, uti cum Vossio est legendum, cuius con-
 iectura egregie confirmatur per scripturam codicis R, ubi quod legitur nullis
 nihil est nisi in illis; in puteis autem pisces non reperiri esse certum. Particulae
 ceu vero a Plinio saepissime (vid. ind. verbor.) ad convincendum aliorum erro-
 rem adhibentur. — reperiatur piscis, d. — admirabilem et vitam, R^ΘSTK d.
 admirabile et vita, codd. Barbari, β. — et his, Rr. et in his, T d. et iis, K. et, β.
 Aut hoc est revocandum aut simpliciter his scribendum, epm de aliis piscibus
 vermium terrenorum naturam habentibus nihil dicatur.

difficile, cum per aliquot dies solus accedere audeat. Tandem et aliquos invenit paulatimque comitatio postremo greges adducit innumeros, iam vetustissimis quibusque adsuetis piscatorem agnoscere et e manu cibum rapere. Tum ille paulum ultra digitos in esca iaculatus hamum singulos involat verius quam capit, ab umbra navis brevi conatu rapiens ita ne ceteri sentiant, alio intus excipiente centonibus raptum ne palpitatio ulla aut sonus ceteros abigat. Conciliatorem nosse ad hoc prodest ne capiatur, fugituro in reliquom grege. Ferunt discordem socium duci insidiatum pulchre noto cepisse malefica voluntate; agnitum in macello a socio cuius iniuria erat et damni formulam editam condemnatumque addit Mutianus aestumata lite. Idem anthiae, cum unum hamo teneri viderint, spinis quas in dorso serratas habent liniam secare traduntur, eo qui tenetur extendente ut praecidi possit; at inter sargos ipse qui teneatur ad scopulos liniam terit.

LX. 86. Praeter haec claros sapientia auctores video mirari stellam in mari. Ea figura est, parva admodum caro intus, extra duriore callo. Huic tam igneum fervorem esse tradunt, ut omnia in mari contacta adurat, omnem cibum statim peragat. Quibus sit hoc cognitum experimentis, haud

§ 179. *excedente*, R. *excedentem*, dβ. *excedens*, Dalso. Ceterum haec Plin. sumpsit ex Mela I. 9, 3. — *miraculo*, RTd. *miracula*, β. — *detegente*, R. *degente*, d. *decedente*, codd. Massar. *deturgente*, K. — *etiamnon*, R.

§ 180. *sileri*, R. *silere*, θTd. — *idque*, R². *que*, R¹. *quae*, dβγ. — *diximus* 5, 131. — *scopulos in mari*, d. *scopulosinmalis*, R. Ex hac scriptura apparet vulgatam esse interpolatam, et cum Plin. l. l. illas insulas *pestiferas navigantibus* dicat, legendum puto *scopulos inmanis* i. e. *immanes*, uti Dido apud Vergilium Aen. I, 616. *Carthagini oras immanes* dicit utpote advenis pestiferas per immanes ferosque incolas. — *ante Tauri prom.*, Barbar. K. — *ea*, d. — *mutetur*, Rd. — *cavetque quod timuit*. Cum, r.

§ 181. *est*, Rd (hic in rasura.) *enim est*, βγ. — *abducit*, θ. — *quibus*, R. — *paululum*, d. — *ultra*, codd. Massar. *ultra ad*, Rd. — *digitos*, omitt. codd. Massar. — *hamo*, d. — *inuncat*, K. — *conatu absens*, R. *conatur absens*, θ. *conatur abesse*, Td. *abscedens*, Barbar. K.

§ 182. *fugituro* — grege, RTdr. *Parcit piscator fugituro in reliquom gregem*, β. — *duci socii ins.*, K. — *cepisse*, Rd. *cepisseque*, βγ. — *a*, om. d. — *et damni*, RTdr. *et dati damni*, β. *rati damni*, Heins. advers. p. 65. — *formula ex edicto condemnatum*, K. — *addit*, BdK. *addidit*, βγ. — *aestimata lite*, RT. *aestimat aliter*, d. *aestimata lite decem libris*, β. *aest. lite HS. D. M. Anthiae*, Hard. — *tradunt*, d. — *teneatur*, R. *tenetur*, dβγ.

§ 183. *stellam in mari*, om. d¹. — *Ea stellae figura*, K. — *est parva* — *intus*, Rdr. *est parva admodum, caro intus*, β. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 5, 15. p. 548^a 7.

facile dixerim, multoque memorabilius dixerim id cuius experiendi cotidie occasio est.

LXI. 87. Concharum e genere sunt dactyli ab humano-¹⁸⁴
rum unguium similitudine appellati. His natura in tenebris
remoto lumine alio fulgere claro et quanto magis umorem
habeant lucere in ora mandentium, lucere in manibus atque
etiam in solo ac veste decidentibus guttis, ut procul dubio
pateat suci illam naturam esse quam miraremur etiam in
corpore.

LXII. 88. Sunt et inimicitiarum atque concordiae mira-¹⁸⁵
cula. Mugil et lupus mutuo odio flagrant, conger et mu-
rena caudam inter se praerodentes. Polypum in tantum lo-
custa pavet ut si iuxta videat omnino moriatur, locustam
conger; rursus polypum congrui lacerant. Nigidius auctor est¹⁸⁶
praerodere caudam mugili lupum eosdemque statis mensibus
concordis esse, omnis autem vivere quibus caudae sic am-
putentur. At e contrario amicitiae exempla sunt praeter illos,
de quorum diximus societate, balaena et musculus, quando
prae gravi superciliorum pondere obrutis eius oculis infestan-
tia magnitudinem vada praenatans demonstrat oculorumque
vice fungitur. Hinc volucrum naturae dicentur.

multoque, RΘTKd. multo, βγ. — dixerim, RTdr. duzerim, β. — Id genus
experiendi, r.

§ 184. e genere, R. genera, Td. — dactyli, om. Pint. — ab — appellati, R.
humanorum unguium similitudinem appellant, Td. ab humanorum similitudine un-
gues appellati, Pint. — fulgere, Td. fugere, R. fulgore, β. — claro, RΘTd.
clarere, β. lumine alio fulgere clare, r. — habeant, RTKd. habent, β. — lucere,
RΘTKdr. ludere, β. — ora, Θr. hora, R. ore, dβγ. — mandentium, RΘd.
cernentium, r. — miraremur, RΘ. miraretur, r. miramur, Dalec. Td. mire-
mur, β.

§ 185. caudam, r. caudā, R. caudas, dβγ. Ceterum v. Aristotel. hist. anim.
9, 2. — ut si, R². ut, R¹Td. — videat, R (ex corr.) vidit, Θγ. visum, Td.
viderit, β. V. Aristotel. 1. 1. 8, 2. p. 590^b 14. — Locustae congrum, Pint. ex
Aristotele; at v. Schneider. adnot. T. II. p. 571. — gonger et gongri, R.

§ 186. estatis, RTd. aestatis, Θr. — illa, d. — de, om. d. — diximus § 142.
— societatis, d. — quandoque, Θ. — sistentia, K. — magnitudine in, d.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER X.

CAP. I. SECT. 1. Sequitur natura avium quarum gran- § 1
dissimi et paene bestiarum generis struthocameli Africi vel
Aethiopici altitudinem equitis insidentis equo excedunt, ce-
leritatem vincunt, ad hoc demum datis pinnis ut currentem
adiuvent; cetero non sunt volucres nec a terra tolluntur.
Ungulae iis cervinis similes quibus dimicant, bisulcae et
comprehendendis lapidibus utiles quos in fuga contra sequentis
ingerunt pedibus. Concoquendi sine delectu devorata mira 2
natura sed non minus stoliditas in tanta reliqui corporis al-
titudine, cum colla frutice occultaverint, latere sese existu-
mantium. Praemia ex iis ova propter amplitudinem pro
quibusdam habita vasis conosque bellicos et galeas adon-
nantes pinnae.

Ad hunc librum toti sunt excussi R d.

§ 1. *struthocameli*, RT d. *struthocameli*, β γ. — *celeritatem*, R (Murbac.)
celeritate, TK d r. — *tantum*, Ambr. II. — *pinnis*, Θ R (hic ubique.) *pennis*,
d β γ. — *e cetero*, d (Ambr. II.) — *Ungula ei*, R. *Ungula eis*, d. — *ei*, RT d
(Ambr. II.) Omitt. Ambr. I. β. — *comprehendunt de*, d. — *pedibus*, propter
praecedentem vocem *Ungulae* suppositivum videtur.

§ 2. *dilectu*, R d. — *minor*, r. — *frutice*, R. — *occultaverint*, R d (Ambr. I. II.)
occultaverunt, Try. V. ad 33, 100. — *sese*, R Θ T d. *se*, β. — *Praemia*, R' d.
Praecipua, R². — *his*, d. — *quibusdam habita pro vasis*, Pint. — *conisque belli-*
cis galeas, Pint.

II. 2. Aethiopes atque Indi discolores maxume et inenar-
 rabilis ferunt avis et ante omnis nobilem Arabia phoenicem,
 haud scio an fabulose, unum in toto orbe nec visum magno
 opere; aquilae narratur magnitudine, auri fulgore circa colla,
 cetero purpureus, caeruleam roseis caudam pinnis distin-
 guentibus, cristis faucis, caputque plumeo apice honestari.
 Primus atque diligentissime togatorum de eo prodidit Ma-
 nilius senator ille maxumis nobilis doctrinis doctore nullo:
 neminem exstitisse qui viderit vescentem, sacrum in Arabia
 soli esse, vivere annis *DXL*, senescentem casia turisque sur-
 culis construere nidum, replere odoribus et superemori; ex
 ossibus deinde et medullis eius nasci primo ceu vermiculum,
 inde fieri pullum principioque iusta funera priori reddere et
 totum deferre nidum prope Panchaiam in Solis urbem et in
 ara ibi deponere. Cum huius alitis vita magni conversionem
 anni fieri prodit idem Manilius iterumque significationes tem-
 pestatum et siderum easdem reverti, hoc autem circa meri-
 diem incipere quo die signum arietis sol intraverit, et fuisse
 eius conversionis annum prodente se P. Licinio Cn. Cornelio
 consulibus ducentesimum quintum decumum. Cornelius Va-
 lerianus phoenicem devolavisse in Aegyptum tradit Q. Plau-
 tio Sex. Papinio consulibus; adlatus est et in urbem Claudi

§ 3. *Arabiae*, d. — *Phoenicen*, d (Murbac.) — *haud*, om. Murbac. — *an*, d. Omitt. R (Murbac.) — *magno opere*, R. *magnopere*, dβγ. — *cetero*, R Θ T d. *cetera*, β. — *fauces*, Salmas. exerc. p. 385. b. B. ex Solino 33, 11., ubi *cristatis faucibus* legitur. *faces*, Θ T d. *facies*, R. *faciem*, β. — *honestari*, ita nos scripsimus. *honestare*, R Θ T (Murbac.) *honestante*, dγ. *cohonestante*, β.

§ 4. *diligentissime*, R T d r (Murbac.) *diligentissimus*, βγ. — *Manilius*, R T d (in ind. auctorum libri 1.) *Mamilius*, a (in ind. auctorum.) *Mamillius*, R T d (Murbac.) *M. Amilius*, Rhenan. Omnium licet codicum testimonio et hoc loco et infra adversante, tamen scripturam vulgatam βγ retinui, cum de Mamilio senatore doctissimo nihil aliunde constet, at M'. Manilius Nepos, aevi sui homo doctissimus (v. inprimis Cicer. orat. III 33, 133.), varia scripserit opera, quorum in uno de ave phoenice egerit. Ceterum ubique duo haec nomina confunduntur. V. Orell. onomastic. Tullian. p. 375. — *maximus*, d. — *doctrinis*. *Autor is est neminem*, r. — *in Arabiae solo*, K. — *DXL*, R T d (nonnulli libri ap. Salmas. exerc. p. 387. a. C. et Solin. 33, 12.) *XL*, multi libri ap. Salmas. *DXI*, Θ K'. *DLX*, SK²γ. *DCLX*, β. — *casia*, R² d. *cossa*, R'. *casiae*, Θγ. — *et*, R d. *ac*, r. — *deinde e*, R. *deinde*, d. — *funera*, R Θ T d r (omnes codd. ap. Salmas.) *funeri*, β. *funerea*, Salmas. Ego vix refrager, si quis totam vocem interpolatori debere iudicet. — *Panchaiam*, Solin. 33, 12. *pacatam*, R² (quid manus prior habuerit, non liquet.) *pacatum*, Rigalt. ap. Salmas. exerc. p. 388. a. A. *spectatam*, d.

§ 5. *prodit*, R d. *prodidit*, βγ. — *Mamilius*, R d. — *significatione*, d. — *eodem*, r. — *Cn.*, Θ T d (Rigalt.) *M.*, β. In R rasura. — *CCXV.*, R Θ T K d (Rigalt.)

principis censura anno urbis DCCC. et in comitio propositus, quod actis testatum est, sed quem falsum esse nemo dubitaret.

III. 3. Ex his quas novimus aquilae maxumus honos, maxima et vis. Sex earum genera: melanaetos a Graecis dicta, eadem valeria, minuma magnitudine, viribus praecipua, colore nigricans; sola aquilarum fetus suos alit, ceterae, ut dicemus, fugant; sola sine clangore, sine murmuratione; conversatur autem in montibus. Secundi generis pygargus in oppidis mansitat et in campis, albicante cauda; tertii morphos quam Homerus et percnum vocat, aliqui et plangum et anatariam, secunda magnitudine et vi; huic vita circa lacus. Phemonoe Apollinis dicta filia dentis ei esse prodidit, mutae alias carentique lingua; eandem aquilarum nigerriam, prominentiore cauda; consensit et Boeus. Ingenium est ei testudines raptas frangere e sublimi iaciendo, quae sors interemit poetam Aeschylum praedictam fatiis, ut ferunt, eius diei ruinam secuta caeli fide caventem. Item quarti generis est percnopterus, eadem oripelargus, volturina specie, alis minimis, reliqua magnitudine antecellens sed inbellis et degener ut quam verberet corvos; eadem ieiunae semper aviditatis et querulae murmurationis. Sola aquilarum ex-

Om. β . — *devolavisse*, R θ d. *devolasse*, β . — *tradiit*, Rdr (Ambr. II.) *tradidit*, Ambr. I. γ . — Q., R. *que*, d¹. *qui*, d² (Ambr. II.) *quod* Q., Ambr. I. *quodque*, r. — *Plauto*, d. — *est et*, Rhenan. *esset*, Rd (Murbac.) — *quod*, omitt. d¹. — *quae*, r. — *falsa*, r (Ambr. I. II.) — *dubitarit*, Ambr. II.

§ 6. *melanaetos*, v. Aristotel. hist. anim. 9, 32. — *eadem*, R θ Td. *eademque*, $\beta\gamma$. — *valeria*; huic voci praemittunt praepositionem in R θ Td, quae ita emendanda, ut scribatur *trivaleria*, coll. *trivenefica* apud Plant. Aulul. I. 2, 8. Neque *valeria* neque *trivaleria* fuerunt nomina Romanis usitata, verum Plin. hoc nomen ex scriptore aliquo antiquo desumpsisse videtur, quibus talia composita frequentia fuisse constat. — *dicemus* § 13. — *mansitat*, omitt. R.

§ 7. *Homerus*, Iliad. ω , 316. — *percnum*, Rd. *percnon*, $\beta\gamma$. — *aliquae*, R (ex corr.) — *plangum*, $\pi\lambda\acute{\alpha}\gamma\gamma\omicron\varsigma$ Aristoteli l. l. p. 618^b 23., unde Plinium emendavi. *plancum*, β . *clangum*, codd. Barbari. *clanug*, θ d. *digum*, r. *clangen*, R² (prior scriptura non liquet.) *clangam*, γ . *placunta*, Sabell. — *etiam natariam*, d. — *huic*, R Td. *huicque*, $\beta\gamma$. — *Phemonoe*, Murbac. *Phoemonoe*, R β . *Phenicemone*, d. — *prominentiore cauda*; haec verba Pint. pone *alis minimis* § 8. collocat. — *consensit*, R θ T. *consentit*, d $\beta\gamma$. — *Boeus*, Pint. *Boethius*, R. *Boethius*, T. *boet. huius*, d. *poeta*, θ . *Boethus*, Barbar. β . — *e*, d. *et*, R. — *fors*, R Tdr. — *ei*, R θ Td (Murbac.) Nonnulla mutat Rhenan. — *cavent*, d.

§ 8. *Item*, R Tdr. Omitt. $\beta\gamma$. — *percnopterus*, Barbar., codd. Gel. *percepturus*, R. *perceptorus*, d. — *oripelargus*, codd. Gel. *oriperlacus*, Rd (Murbac.) *nari per lacus*, θ . *moratur per lacus*, K. *eadem super lacus*, Rhenan. — *ut*, Rd (codd. Gel.) *utpote*, r. — *verberent corvi*, Td.

anima fert corpora, ceterae cum occidere considunt. Haec facit ut quintum genus γνήσιον vocetur, velut verum solumque incorruptae originis, media magnitudine, colore subru-tilo, rarum conspectu. Superest haliaetus clarissima oculorum 9 acie, librans ex alto sese visoque in mari pisce praeceps in eum ruens et discussis pectore aquis rapiens. Illa quam tertiam fecimus aquaticas avis circa stagna adpetit mergentis se subinde donec sopitas lassatasque rapiat. Spectanda dimicatio, ave ad perfugia litorum tendente, maxime si condensa harundo sit, aquila inde ictu abigente alae et cum adpetat in lacus cadente umbramque suam nanti sub aqua a litore ostendente, rursus ave in diverso et ubi minime se credat exspectari emergente, Haec causa gregatim avibus 10 natandi, quia plures simul non infestantur respersu pinna- rum hostem obcaecantes. Saepe et aquilae ipsae non tole- rantes pondus adprehensum una merguntur. Haliaetus tan- tum inplumis etiamnum pullos suos percutiens subinde cogit adversos intueri solis radios et si conniventem umectantem- que animadvertit praecipitat e nido velut adulterinum atque degenerem, illum cuius acies firma contra stetit educat. Ha- 11 liaeti suum genus non habent sed ex diverso aquilarum coitu nascuntur; id quidem quod ex iis natum est in ossifragis genus habet, e quibus voltures minores progenerantur, et ex iis magni qui omnino non generant. Quidam adiciunt genus aquilae quam barbatam vocant, Tusci vero ossifragam.

fert, R². *feri*, R¹d. — *genesion*, d. — *hemiola magn.*, Pint.

§ 9. *haliaetus*, ita nos scripsimus ex Aristot. l. l. p. 619^a 4. *halietus*, R. *ali- etus*, d. *haliaetos*, βγ. Ceterum v. eundem 9, 34. p. 619^b 26. — *rapiens*. Pone h. v. Pint. verba *Saepe et aquilae* — *merguntur* § 10. collocat. — *Ille*, d. *Illam*, R θ (Murbac.) — *aquaticas* — *stagna*, R d. *circa st. aq. aves*, βγ. — *mergente* ///, R. — *inde ictu*, R. *in deiectu*, θ T d r. — *ala*, R T d (Murbac.) *alia*, θ r. *alio*, Pint. K. — *appetat*, R θ T d (Murbac.) *impetit*, r. *adpetit*, βγ. — *lacus*, d. *latus*, R θ T r (Murbac.) — *cadente*, d². *candentes*, R²d¹. *cadentes*, R¹. *candante*, Murbac. Quaedam mutat Rhenan. — *aquā*, R. — *diverso*, R d (Murbac.) *diversa*, β. — *spectari*, K.

§ 10. *hostem*, R. Omitt. θ T d r (Murbac.) — *tolerante*, R¹ (Murbac.) Non- nulla mutat Rhen. — *adversos*, R¹. *adversus*, R². *aversos*, d. — *conniventem*, Rhen. R². *conhibentem*, R¹d (Murbac.) — *flectentemque*, r. *flentemque*, K. *ni- ctantemve*, Pint. — *praecipitante*, R. — *stetit*, R θ T d (Murbac.) *steterit*, β.

§ 11. *his*, d. — *in ossifragi*, R d. *ossifragi*, r. Haec sumpsit Plin. ex Aristot. mirab. auscult. 61. — *habent*, Tr. — *minores progenerantur*, R. *prog. min.*, d βγ. *his*, d.

4. Tribus primis et quinto aquilarum generi inaedificatur ¹² nido lapis aetites quem aliqui dixere gangiten, ad multa remedia utilis, nihil igne deperdens; est autem lapis iste praegnans, intus alio cum quatiis velut in utero sonante, sed vis illa medica non nisi nido direptis. Nidificant in petris et arboribus, pariunt et ova terna, excludunt pullos binos, visi sunt et tres aliquando; alterum expellunt taedio nutriendi. Quippe eo tempore ipsis cibum negavit natura pro- ¹³ spiciens ne omnium ferarum fetus raperentur; unguis quoque earum invertuntur diebus iis, albescent inedia pinnae, ut merito partus suos oderint. Sed eiectos ab his cognatum genus ossifragi excipiunt et educant cum suis; verum adultos quoque persequitur parens et longe fugat, aemulos scilicet rapinae. Et alioquin unum par aquilarum magno ad ¹⁴ populandum tractu ut satiatur indiget; determinant ergo spatia et in proximo praedantur. Rapta non protinus ferunt sed primo deponunt expertaeque pondus tunc demum abeunt. Oppetunt non senio nec aegritudine sed fame, in tantum superiore adrescente rostro ut aduncitas aperiri non queat. A meridiano autem tempore operantur et volant, prio- ¹⁵ ribus horis diei donec impleantur hominum conventu fora ignavae sedent. Aquilarum pinnae mixtas reliquarum alitum pinnae devorant. Negant unquam solam hanc alitem fulmine exanimatam; ideo armigeram Iovis consuetudo iudicavit.

§ 12. *Tribus primis et quinto*, d¹. *tribus primis est*. Quinto, R (Murbac.) *Tribus primis est et quinto*, d². Haec exscripsit Solin. 37, 14. 15. — *generi aquilarum*, d. — *inaedificatione nidi*, d. *infertur*, Dalec. — *aetites*, Barbar. R. *edites*, d. *aedites*, Murbac. — *gangiten*, Hard. *gagiten*, R¹ (et nonnulli libri ap. Salmas. exerc. p. 177. b. E.) *gagyten*, alii libri ap. eundem. *gagaten*, R² d^β. *Varia* mutat Salmas. *echiten*, Cornar. ad Macr. f. 115. b. — *utilis nihil*, d. *nihil utilis*, R. *nihil*, r. — *inde*, r. — *ipse*, ΘT. — *alio cum*, Salmas. exerc. p. 502. a. G. *alvo cum*, R². *avo cum*, R¹ d (codd. Salmas.) *cum*, βγ. — *velut*, R d (codd. Salmas.) *alio velut*, βγ. — *direptis*, R² (Murbac.) *dereptis*, R¹ d. — *et in arbor.*, d. V. Aristot. hist. anim. 6, 6. 9, 32. p. 619^a 25. — *et ova*, ΘTd (Murbac.) *et vo*, R. *ova*, β.

§ 13. *invertuntur. Diebus iis*, r. — *ossifragi*, R ΘTd r. *ossifragae*, β.

§ 14. *alioquin*, Rd. *alioqui*, γ. — *indigent*, R². *in dic et*, R¹ d. — *et*, Rd. *nec*, βγ. — *avehunt*, Fint. — *nec*, R. *non*, d. — *ut superiore*, d. — *aduntiatas*, d. — *aperire*, d.

§ 15. *Negant unquam*, d. *Negatumquam*, R. *Negatumque*, r. — *iudicavit*, d. *indicavit*, R Θ.

IV. 5. Romanis eam legionibus Gaius Marius in secundo 16 consulatu suo proprie dicavit. Erat et antea prima cum quattuor aliis; lupi, minotauri, equi aprique singulos ordines anteibant; paucis ante annis sola in aciem portari coepta erat, reliqua in castris relinquebantur; Marius in totum ea abdicavit. Ex eo notatum non ferre legiones umquam hiberna esse castra, ubi aquilarum non sit iugum. Primo et se- 17 cundo generi non minorum tantum quadripedum rapina sed etiam cum cervis proelia; multum pulverem volutatu collectum insidens cornibus excutit in oculos, pinnis ora verberans, donec praecipitet in rupis. Nec unus hostis illi satis est; acrior cum dracone pugna multoque magis anceps etiam in aere. Ova hic consecatur aquilae aviditate malefica, at illa ob hoc rapit ubicumque visum; ille multiplici nexu alas ligat ita se implicans ut simul decadat.

V. 6. Est percelebris apud Seston urbem aquilae gloria, 18 educatam a virgine retulisse gratiam, avis primo, mox deinde venatus adgerentem; defuncta postremo in rogum accensum eius iniectisse sese et simul conflagrasse. Quam ob causam incolae quod vocant heroum in eo loco fecere appellatum Iovis et virginis, quoniam illi deo ales adscribitur.

VI. 7. Volturum praevalent nigri. Nidos nemo attingit; 19 ideo et fuere qui putarent illos ex adverso orbe advolare

§ 16. *Gaius*, R. C., dβγ. — *lupis, minotauris, equis, apris quae*, r. — *ferre*, R². *ferre*, R¹Kdr (Murbac.) βγ. — *legiones*, R. *legionis*, dβγ. *apud legiones*, Kr (Murbac.) — *hiberna esse*, R¹Tdr (Murbac.) *hibernasse*, R²β. *hibernatum esse in castris*, K.

§ 17. *ora*, R². Omitt. R¹d. — *illis*, R. — *satis*, om. d. — *acrior cum*, RTr. *acrior satis cum*, d. *acrior est cum*, βγ. — *malefica*, R. — *at*, d. ab, R (Murbac.) — *nexu*, d. in *exu*, R¹. in *nexu*, R². — *ista se explicat*, T. *illa se explicat*, K. — *decadat*, Rθr. *decidant*, Tdβ.

§ 18. *Est percelebris*, scriptura vulgata, sed ea interpolata. *Saepe celebris*, R²β. *Saepe celebres*, R¹d (Murbac.) *Saepe celebrem*, T. *Est percelebre*, θ. *Semper celebris*, r. Adverbium *saepe* priori verbo adiungunt Rhen., Pint., Dalec.; at ego vestigium lacunae hic deprehendi existimo, ut scribendum sit *simul decadat*. *Saepe* ..... *Celebris apud*, nonnullis verbis deperditis, in quibus de illa aquilae cum dracone pugna cum aliquid narretur, haec narratio ab adiectivo *celeber* incipit. — *Seston*, R²ST. *Sesto*, Murbac. *Sexto*, R¹d. — *gloriae*, R. *gloria est*, Pint., quae coniectura per cod. R nunc fere comprobata unice vera habenda est, si initium huius paragraphi respicias. — *eductam*, R. *esse ductam*, θTd. — *retulisset*, d. — *adgerentem*, R¹. — *eius*, om. d. — *heroeum*, d (Murbac.)

§ 19. *atingit*, RTr (Murbac.) *attigit*, βγ. — *et*, Rd. *etiam*, βγ. — *adversa urbe*, Rd. V. Aristot. hist. anim. 6, 5. 9, 11. — *nidificant*, Rd. *nid. enim*,

falso; nidificant in excelsissimis rupibus; fetus quidem saepe cernuntur, fere bini. Umbricius haruspicum in nostro aevo peritissimus parere tradit ova tredecim, uno ex iis reliqua ova nidumque lustrare, mox abicere; triduo autem ante volare eos ubi cadavera futura sunt.

VII. 8. Sanqualem avem atque immusulum augures Ro-²⁰ mani in magna quaestione habent. Immusulum aliqui volturis pullum arbitrantur esse et sanqualem ossifragae; Masurius sanqualem ossifragum esse dicit, immusulum autem pullum aquilae priusquam albicet cauda; quidam post Mutium augurem visos non esse Romae confirmavere, ego, quod veri similis, in desidia rerum omnium arbitror non adgnitos.

VIII. 9. Accipitrum genera sedecim invenimus; ex iis²¹ aegithum claudum altero pede prosperrimi auguri nuptialibus negotiis et pecuariae rei; triorchim a numero testium, cui principatum in auguriis Phemonoe dedit; buteonem hunc appellant Romani; familiam etiam ex eo cognominatam, cum prospero auspicio in ducis navi sedisset. Epileum Graeci vocant, qui solus omni tempore adparet; ceteri hieme abeunt. Distinctio generum ex aviditate; alii non nisi ex terra ra-²² piunt avem, alii non nisi circa arbores volitantem, alii sedentem in sublimi, aliqui volantem in aperto. Itaque et

βγ. — in ante nostro aevo om. Kritz. ad Sall. Cat. 48, 5. At v. ad 33, 149. — tredecim, R^Θ Td. *tria*, Sabell. *β.* — *tria*, d. *tridivo*, R¹. *tridivum*, R². — ante volare, ST (Murbac.) *ante advolare*, R^γ. *antea* /// *volare*, d. *ante aut biduo volare*, *β.* — eo, Pint.

§ 20. *Sanqualem*, Rd. *Sangualem*, *Θγβ.* — *imusulum*, Rd. *imusulum*, *βγ.* — in, omitt. R^Θ dr. — *magni quaestioni*, R. *magnae quaestioni*, *Θr.* *magni quaestione*, d. — *Immusulum* — dicit om. d. — *sanqualem*, R (bis.) *sangualem*, *Θβ.* — *ossifragum*, R. — *sanqualem*, Murbac. *sangualem*, *Θβ.* — *ossifragum*, R^Θ (Murbac.) *ossifragam*, *β.* — *veri similis*, d. *vere similis*, R. *vero similis*, Murbac. His vocibus addit est *β*, quod omitt. R T dr (Murbac.) — *desideria*, Murbac. Nonnulla inde mutat Rhen. — *arbitror non*, R T d. *non arbitror*, *βγ.*

§ 21. *genera sunt decem non minus*, Pint. ex Aristot. hist. anim. 9, 36. p. 620^a 22. — *novimus*, K. — *ex iis* — *pecuariae rei*; haec verba aliunde huc advecta putat Pint. ex iis, R K. ex his, *Θd.* — *aegithum*, ST dr. *aegythum*, *Θ.* *aegithum*, R (in rasura.) *circon*, K β. V. Aristot. l. 1. 9, 15. — *claudum* — *pede* om. K. — *peculiae*, d. *pecuariae*, Murbac. — *triorchim*, ita nos scripsimus coll. 204. 207. *triorchem*, *βγ.* *triorche*, Rd. — *butionum*, R. *bucionum*, d. — *familiam*, Rd. *familia*, *βγ.* — *ex eo*, R. Omitt. T dr. — *cognominatam*, Rd. *cognominata*, *βγ.* — in *M. Fabii ducis*, Figh. annal. 2, 29. — *Epileum*, R T d. *Epilaenum*, *Θ.* *Epilacon*, r. *Aesalona*, Barbar. *β.*

§ 22. *et*, R. e, d. — *aliqui*, R. *alii*, T d.

columbae novere ex iis pericula visoque considunt vel subvolant, contra naturam eius auxiliantes sibi. In insula Africae Cerne in oceano accipitres totius Masaesyliæ humi fetificant nec alibi nascuntur, illis adsueta gentibus.

10. In Thraciae parte super Amphipolim homines et accipitres societate quadam aucupantur; hi ex silvis et harundinetis excitant avis, illi supervolantis deprimunt; rursus captas aucupes dividunt cum iis. Traditum est missas in sublime sibi excipere eos et cum sit tempus capturae clangore ac volatus genere invitare ad occasionem. Simile quiddam lupi ad Maeotim paludem faciunt; nam nisi partem a piscantibus suam acceperint, expansa eorum retia lacerant. Accipitres avium non edunt corda. Nocturnus accipiter cybindis vocatur, rarus etiam in silvis, interdiu minus cernens; bellum internecinum gerit cum aquila cohaerentesque saepe prenduntur.

IX. 11. Coccyx videtur ex accipitre fieri, tempore anni figuram mutans, quoniam tunc non adparent reliqui nisi perquam paucis diebus; ipse quoque modico tempore aestatis visus non cernitur postea; est autem neque aduncis unguibus solus accipitrum, nec capite similis illis neque alio quam colore, ac rictu columbi potius; quia et absumitur ab accipitre, si quando una adparuere, sola omnium avis a suo genere interempta. Mutat autem et vocem, procedit vere, occultatur caniculae ortu semperque parit in alienis nidis, maxime palumbium, maiore ex parte singula ova, quod nulla

his, d. — Masaesyliæ, d. Mas /// sliæ, R. Massaesyliæ, Θ T. Massyliæ, Barbar. β.

§ 23. partes, R d. — Cedropolin, Barbar. At v. Schneider. ad Aristot. l. l. T. III. p. 165. — et, R d. atque, β γ. — his, d. — sibi, R d (codd. Gel.) ibi, r. — sit tempus, R². tempus sit, β γ. sint, T d (in hoc parva ante sint rasura.) sit, R¹ (Murbac.) Nonnulla mutat Rhen. — clamore ac vocatus gen. invitari, Pint. Etiam Beckmann. Beiträge zur Gesch. der Erfind. 2, 163. de corruptela huius loci cogitat.

§ 24. ad, R Θ T d. apud, β. V. Aristot. l. l. 9, 36. — acceperint, R². accipere, R¹ d β γ. — expansa, K. — Accipitres, v. Aristot. hist. anim. 9, 11. — cybindis, R T d. cypindis, Θ. cymindis, β γ. Scripturam a nobis receptam commendant etiam libri plerique omnes ap. Aristot. hist. anim. 9, 12. p. 615^b 6. 10. coll. Schneid. ad h. l. T. III. p. 92. Vulgatam scripturam praefert Gesner. hist. anim. 3, 56. — interdum, d. — internecinum, Θ. internecivum, T. internecibum, d. internicium, R². internecybum, R¹. — prenduntur, r. pręduntur, R¹. praedantur, R² T d.prehenduntur, β γ.

§ 25. videtur ex accipitre, R d. ex accipitre videtur, β γ. — mutante, quoniam non apparet nec reliqui, Schneider. ad Aristot. hist. anim. 6, 7. p. 563^b 14.

alia avis, raro bina. Causa pullos subiciendi putatur, quod sciat se invisam cunctis avibus; nam minutae quoque infestant; ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur ni fefellerit, quare nullum facit nidum, alioqui trepidum animal. Educat ergo subditum adulterato feta nido; ille avidus ex 27 natura praeripit cibos reliquis pullis, itaque pinguescit et nitidus in se nutricem convertit; illa gaudet eius specie miraturque esse ipsam quae talem pepererit; suos conparatione eius damnat ut alienos absumique etiam se inspectante patitur, donec conripiat ipsam quoque iam volandi potens. Nulla tunc avium suavitate carnis comparatur illi.

X. 12. Milvi ex eodem accipitrum genere magnitudine 28 differunt. Notatum in his rapacissimam et famelicam semper alitem nihil esculenti rapere umquam ex funerum ferculis nec Olympiae ex ara ac ne ferentium quidem manibus nisi lugubri municipiorum inmolantium ostento. Iidem videntur artem gubernandi docuisse caudae flexibus, in caelo monstrante natura quod opus esset in profundo. Milvi et ipsi hibernis mensibus latent, non tamen ante hirundinem abeunt; traduntur autem et a solstitio adfici podagra.

XI. 13. Volucrum prima distinctio pedibus maxime con- 29 stat; aut enim aduncos unguis habent aut digitos aut palmpedum in genere sunt, ut anseres et aquaticae fere aves. Aduncos unguis habentia carne tantum vescuntur ex parte magna; XII. 14. cornices et alio pabulo, ut quae duritiam 30 nucis rostro repugnantem volantes in altum in saxa tegu-

T. II. p. 436. — *ipse quoque*, R^θTd. *ipseque*, β. — *capitis*, Rd. — *alioqui*, Rhen. — *victu*, R²θ (codd. Gel.) *vitū*, R¹d. *visu*, Sr. Aut hanc ultimam scripturam praeferendam aut *nictu* legendum dicit Rhenan. *rictu* praefert Gesner. I. 1. 3, 363. *ambobus columbi potius*, Pint. *nec similis illis alio quam colore*, *capite ac rictu columbi potius*, Schneider. — *absumitur*, Rd. *sumitur*, cum Harduini operis γ. — *ab*, om. R.

§ 26. *Mutat*, add. Aristot. I. 1. 9, 49. p. 633^a 11. — *interque*, Rd (Murbae.) *intereaque*, Rhen. — *maiore*, R. *maiori*, dβγ. — *pullos subiciendi*, Rd. *subic. pull.*, βγ. — *minutae*, K. *minuta*, RTdr. *minutas*, βγ. V. Schneider. I. 1. — *alioquin*, β.

§ 27. *subditicium*, Dalec. — *feto*, R (ex corr.) *fetu*, d. — *nixu*, Kr. — *esse*, RTd. *sese* βγ. — *Ipsae*, d. — *quae*, T. *quod*, Rdβγ. — *tunc*, Rd. *tum*, β. *tamen*, r.

§ 28. *caudae*, R. *et avidae*, d. — *quod*, R^θdr. *quo*, K. *quid*, β. — *Milvi*, v. Aristot. hist. anim. 8, 16. — *solisticio*, R. *solisticus*, d (Murbae.) βγ.

§ 29. *in genere sunt*, R. *ingerescunt*, d. — *ut*, R^θd. *uti*, βγ.

§ 30. *ut quae*, R^θTKd. *atque*, β. — *duritiam*, T. *duritie nucem*, Dalec.

laeve iaciant iterum ac saepius, donec quassatam perfringere queant. Ipsa ales est inauspicatae garrulitatis, a quibusdam tamen laudata; ab arcturi sidere ad hirundinum adventum notatur eam in Minervae lucis templisque raro, alibi omnino non adspici, sicut Athenis; praeterea sola haec etiam volantis pullos aliquamdiu pascit, inauspicatissima fetus tempore hoc est post solstitium.

15. Ceterae omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos³¹ ac volare cogunt, sicut et corvi, qui et ipsi non carne tantum aluntur sed robustos quoque fetus suos fugant longius. Itaque parvis in vicis non plus bina coniugia sunt, circa Crannonem quidem Thessaliae singula perpetuo; genitores suboli loco cedunt. Diversa in hac et supradicta alite quaedam; corvi ante solstitium generant, iidem aegrescunt sexagenis diebus siti maxime antequam fici coquantur autumno; cornix ab eo tempore conripitur morbo. Corvi pariunt cum plurimum quinos; ore eos parere aut coire volgas arbitrat³²ur ideoque gravidas si ederint corvinum ovom per os partum reddere atque in totum difficulter parere si tecto inferuntur. Aristoteles negat, non Hercule magis quam in³³ Aegypto ibim, sed illam exosculationem quae saepe cernitur qualem in columbis esse. Corvi in auspiciis soli videntur intellectum habere significationum suarum; nam cum Medi hospites occisi sunt, omnes e Peloponneso et Attica regione volaverunt. Pessuma eorum significatio, cum glutiant vocem velut strangulati.

16. Uncos unguis et nocturnae aves habent, ut nocturnae,³⁴ bubo, ululae; omnium horum hebetes interdiu oculi. Bubo

iaciant, R ΘTKd. *iaciunt*, βγ. — *avis*, d. — *est*, om. d. — *ad*, om. d. — *adventu*, d. — *alibi*, r, quod certe praetulisset Hand. Tursell. 1, 281. 277., nisi hic locus eius curam effugisset. *alicubi*, R dβγ. — *etiam*, R. Omitt. Td. — *auspici*, R. — *Petreterea*, R. V. Aristot. hist. anim. 6, 6. extr.

§ 31. *Cetera omnia*, T. — *nido*, d. — *alunt*, r. — *fugant*, om. d¹. V. Aristot. hist. anim. 9, 31. — *non plus quam*, K. *non plus una vel binum coniugia*, Pint. Dubitat Schneid. ad Aristot. hist. anim. l. 1. T. III. p. 140. — *ita singula*, K. — *cedunt*, R. *habent*, Td.

§ 32. *et*, d. *ac*, γ. In R rasura. — *egrescunt*, R¹. *nigrescunt*, R². — *inferuntur*, Rd. *inferantur*, βγ.

§ 33. *Aristoteles*, generat. anim. 3, 6. — *Medi*, Rr. *Medi hii*, d. *Mediae*, βγ. *ot Μηδίου ξένοι*, Aristot. hist. anim. 9, 31., ubi v. Schneid. T. III. p. 140. coll. Victor. var. lect. 37, 2. — *advolaverunt*, K.

§ 34. *praecipue publicis*, d. — *cantu*, R. *tantum*, d. — *vocali*, r. — *itaque*, R.

funebri et maxime abominatus publicis praecipue auspiciis deserta incolit nec tantum desolata sed dira etiam et inaccessa, noctis monstrum, nec cantu aliquo vocalis sed gemitu; itaque in urbibus aut omnino in luce visus dirum ostentum est. Privatorum domibus insidentem plurimum scio non fuisse feralem. Volat numquam quo libuit sed transversus aufertur. Capitoli cellam ipsam intravit Sex. Palpelio Histrio L. Pedanio coss., propter quod nonis Martiis urbs lustrata est eo anno.

XIII. 17. Inauspicata est et incendiaria avis, quam propter saepenumero lustratam urbem in annalibus invenimus, sicut L. Cassio C. Mario coss., quo anno et bubone viso lustrata est. Quae sit avis ea, non reperitur nec traditur. Quidam ita interpretantur, incendiariam esse quaecumque adparuerit carbonem ferens ex aris vel altaribus; alii spinturnicem eam vocant, sed haec ipsa quae esset inter avis qui se scire diceret non inveni. XIV. Cliviam quoque avem ab antiquis nominatam animadverto ignorari; quidam clamatoriam dicunt, Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium subis appellatur avis quae aquilarum ova frangat. XV. Sunt praeterea conplura genera depicta in Etrusca disciplina sed ulli non visa, quae nunc defecisse mirum est, cum abundant etiam quae gula humana populatur.

XVI. 18. Externorum de auguriis peritissime scripsisse Hylas nomine putatur. Is tradit noctuam, bubonem, picum arbores cavantem, trygonam, cornicem a cauda de ovo exire, quoniam pondere capitum perversa ova posteriorem partem corporum fovendam matri adplicant.

qui, d (in rasura.) — *luco*, Pint. — *ostentum*, R. *monstrum*, d.

§ 35. *plurimum*, θ d. *plurum*, R². *plurim*, R¹ (Murbac.) *plurimis*, Rhen. β. — *libuit*, Rd (Murbac.) *libet*, r. — *aufertur*, R². *aufferuntur*, R¹. *aufferunt*, d. — *Palpelio*, Hard. ex inscript. ap. Gruter. p. 447. *Palpellio*, R θ d. *Papellio*, β. — *Istro*, β. — *Pedaneo*, R.

§ 36. *quam propter*, R. *quapropter*, d. *propter quam*, β γ. — *G.*, R. — *lustrata est*, R. *lus tractata esse*, Murbac. *lus tractata esse*, d. *lustrata est*. *Sed quae*, Rhen. — *non*, RT. *nec*, d β γ. — *quaecumque*, R. *quacumque*, T d. — *spinturnicem*, R.

§ 37. *Cliviam*, R θ T d. *Clivinam*, β. — *subi*, d. *subter*, θ. *supi*, R. — *appellatam*, d. — *sed ulli*, RT d. *se tuli*, Murbac. *seculis*, β.

§ 38. *Hylas*, d (codd. Barbari.) *Illas as*, R θ. *Illashas*, T. — *cavantes*, d. — *trygonam*, θ coll. Valcken. ad Theocr. Adonias. 38. p. 378. *trigonam*, RT d. *trigonem*, β. *trigonem*, γ. — *magis fovendam*, K.

XVII. 19. Noctuarum contra avis sollers dimicatio; maiore circumdatae multitudine resupinae pedibus repugnant collectaeque in artum rostro et unguibus totae teguntur; auxiliatur accipiter conlegio quodam naturae bellumque partitur. Noctuas sexagenis diebus hiemis cubare et novem voces habere tradit Nigidius.

XVIII. 20. Sunt et parvae aves uncorum unguium, ut pici Martio cognomine insignes et in auspiciis magni. Quo in genere arborum cavatores scandentes in subreptum felium modo, illi vero et supini, percussi corticis sono pabulum subesse intellegunt; pullos in cavis educant avium soli. Adactos cavernis eorum a pastore cuneos, admota quadam ab his herba, elabi creditur volgo; Trebius auctor est clavom cuneumve adactum quanta libeat vi arbori in qua nidum habeat statim exsilire cum crepitu arboris, cum insederit clavo aut cuneo. Ipsi principales Latio sunt in auguriis a rege qui nomen huic avi dedit. Unum eorum praescitum transire non queo: in capite praetoris urbani Aeli Tuberonis in foro iura pro tribunali reddentis sedit ita placide ut manu prehenderetur; respondere vates exitium imperio portendi si dimitteretur, at si exanimaretur praetori; et ille autem protinus concepsit nec multo post inplevit prodigium.

21. Vescuntur et glande in hoc genere pomisque multae sed quae carne tantum non vivunt, excepto milvo, quod ipsum in auguriis dirum est. XIX. Uncos unguis habentes omnino non congregantur et sibi quaeque praedantur; sunt

§ 39. consortio, K. — cubare, d. subare, R^ΘT.

§ 40. auspiciis, R. *auspicatis*, T d r (Murbac.) *auspicatu*, Rhen. Multa hic mutat Pint. — *cadentes*, R¹d¹. *cadentes*, R²d². — *subreptum*, sive a *subrependo* sive cum Hard. a *surripiendo* derivas, ineptam modo explicationem admittit, neque de alterutro verbo h. l. sermonem esse docet quod sequitur *supini*. Hinc ego cum Pint. scripturam nonnullarum editionum vetustissimarum *subrectum* praefero, qua voce Plin. et alibi utitur. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 9, 9. — *educunt* i. e. *excludunt*, Pint. d¹. — *arborum*, Pint. K. — *Adductus cuneus*, r. — *elabi*, om. R¹. — *vulgo creditur*, T d. a pastore *elabi creditur* (traditur, m. pr.), aut (Rhen. at) *vulgo admota quadam ab his herba*. Trebius, Murbac. V. extrema huius paragraphi. — *cuneum vel*, R d. — *libet*, d. — *arboris*, R d. — *crepitu*, R d. *strepitu*, Θ r (Murbac.) — *cuneo*; huic voci addunt *elabi creditur* aut *vulgo* R d. Male haec sunt repetita ex superioribus; rursus in superioribus Murbac. male traiectis verbis laborat. Ceterum Pint. et K verba *clavo aut cuneo* ut suppositicia omitt.

§ 41. *principalis*, R. — *Aelii*, R^ΘT d. L., β. — *reddenti*, R d. — *autem*, R d. *avem*, Coler. ad Valer. Max. V. 6, 4., γ. coll. ad 2, 125. Quae tamen potest, annon *alitem* sit legendum. — *correpsit*, R d.

autem omnes fere aktivolae praeter nocturnas, et magis maiores; omnibus alae grandes, corpus exiguum; ambulant difficulter, in petris raro consistunt curvatura unguum prohibente.

22. Nunc de secundo genere dicamus quod in duas dividitur species, oscines et alites; illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit; XX. itaque praecedent et ordine omnisque reliquas in his pavonum genus cum forma intellectu eius et gloria. Gemmantis laudatus expandit colores adverso maxime sole, quia sic fulgentius radiant; simul umbrae quosdam percussus ceteris, qui in opaco clarius micant, conchata quaerit cauda omnisque in acervom contrahit pinnarum quos spectari gaudet oculos. Idem cauda annuis vicibus amissa cum foliis arborum, donec renascatur alia cum flore, pudibundus ac maerens quaerit latebram; vivit annis xxv, colores fundere incipit in trimatu. Ab auctoribus non gloriosum tantum animal hoc traditur sed et malevolum, sicut anser verecundum, quoniam has quoque quidam addiderunt notas in his haud probatas mihi.

23. Pavonem cibi gratia Romae primus occidit orator Hortensius aditiali cena sacerdoti; saginare primus instituit circa novissimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco exque eo quaestu reditus sestertium sexagena milia habuit.

XXI. 24. Proxume gloriam sentiunt et hi nostri vigiles nocturni quos excitandis in opera mortalibus rumpendoque somno natura genuit. Norunt sidera et ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitum quartaque ca-

§ 42. *sed reliquae*, Dalec. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 8, 3. init. — *sed sibi*, K. — *quaeque*, codd. Gel. *quaque*, R.d. — *praedantur*, R²d. *praedatur*, K. *praedat*, R¹.

§ 43. *genere—quod*, R. Θ T d. *ordine—qui*, β. — *praecedente*, d. — *omnisque*; hinc novum caput incipit β. *omnes*, Murbac. — *gloriam*, R.d. — *Gemmatos*, d¹. *Gemmatos*, d². — *qui in*, R (cum rasura inter utramque vocem.) *qui et in*, Θ T d γ. — *omnemque*, Murbac.

§ 44. *alia*, R T d. *iterum*, β γ. — *fundere incipit*, R.d. *incipit fundere*, β γ. V. Aristot. hist. anim. 6, 9. — *Ab auctoribus*, Aristot. l. l. 1, 2. p. 488^b 23. — *malevolum*, R. — *anserum*, R.

§ 45. *aditiali*, R.d. *adiciāli*, β. — *ex quo eo*, R.d (Murbac.) — *quaestu*, d. *quaestus*, R (Murbac.) *quaestus reditu*, Rhen. Sumpsit haec Plin. ex Varr. de re rust. III. 6, 6. — *sestertium*, d. *his*, R. *is*, Θ. *is sestertium*, K. *sestertia*, r. — *sexagena*, R Θ T d r. *sexaginta*, β.

§ 46. *operam*, R.d. — *naturaque*, R. — *eum*, R¹.

strensi vigilia ad curas laboremque revocant, nec solis ortum incautis patiuntur obrepere diemque venientem nuntiant cantu, ipsum vero cantum plausu laterum. Inperitant suo 47 generi et regnum in quacumque sunt domo exercent. Dimicatione paritur hoc inter ipsos velut ideo tela adgnata crucibus suis intellegentes, nec finis saepe conmorientibus; quod si palma contingit, statim in victoria canunt seque ipsi principes testantur; victus occultatur silens aegreque servitium patitur. Et plebs tamen aequae superba graditur ardua cer- 48 vice, cristis celsa, caelumque sola volucrum adspicit crebra, in sublime caudam quoque falcata erigens; itaque terrori sunt etiam leonibus ferarum generosissimis. Iam ex his quidam ad bella tantum et proelia adsidua nascuntur, quibus etiam patrias nobilitarunt, Rhodum aut Tanagram. Secundus est honos habitus Melicis et Chalcidicis, ut plane dignae aliti tantum honoris perhibeat Romana purpura. Horum 49 sunt tripudia solistima, hi magistratus nostros cotidie regunt domusque ipsis suas claudunt aut reserant, hi fascis Romanos inpellunt aut retinent, iubent acies aut prohibent, victoriarum omnium toto orbe partarum auspices, hi maxime terrarum imperio inperant, extis etiam fibrisque haud aliter quam opimae victoriae dis grati. Habent ostenta et praeposteri eorum vespertinique cantus; namque totis noctibus canendo Boeotiis nobilem illam adversus Lacedaemonios praesagivere victoriam, ita coniecta interpretatione, quoniam victa ales illa non caneret.

veniente, R. — plosu, Merula ad Enn. p. 589.

§ 47. hoc, R T d. hoc quoque, β γ. — intelligentium finis, d. — principes ipsi, d.

§ 48. crebra, R d (Murbac.) crebro, β γ. — sublimi, d. — leonibus dominis ferarum iam, r. — aut, R θ T d. ac, β γ. — anagram, R d. — medicis, d. Hunc librarii errorem verbis Columell. VIII. 2, 4. defendi male quis putaverit. — et, R θ d. ac, β. — perhibeat, R θ T d r (cod. vetustiss. ap. Oudend. ad Appul. met. p. 442.) praebeat, β γ.

§ 49. magistratus, R². magis corvus, R¹. magis corvo, d. magistros, θ. — nostro, d. — domusque, R d. domosque, Murbac. β γ. — ac, r. aures. erant, d. — faces, R². fuces, R¹ d. — ac, r. — ac, r. — omnium, om. r. — maximo, K. — inperitabant, r. — ex his, R d (Murbac.) Ex iis, K. — fibrisque haud, R d. fibrae sunt haud, K. fibris quae aut, Murbac. — quam, om. Murbac. haud aliter ac opimae, Rhen. — victoriae, R d. victimae, θ T (Murbac.) — gratae, K. — et, R¹ d (Murbac.) ex se, R². ex se et, r. Om. T. — praeproperi, T. — Lacedaemonas, d.

§ 50. Desinunt canere, omitt. R¹ d. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 9, 50.

25. Desinunt canere castrati, quod duobus fit modis: 50
lumbis adustis candente ferro aut imis cruribus, mox ulcere
oblito figlina creta; facilius ita pinguescunt. Pergami omni-
bus annis spectaculum gallorum publice editur ceu gladia-
torum. Invenitur in annalibus in agro Ariminensi M. Le-
pido Q. Catulo coss. in villa Galeri locutum gallinaceum,
semel quod equidem sciam.

XXII. 26. Est et anseri vigil cura Capitolio testata de- 51
fenso, per id tempus canum silentio proditis rebus, quam
ob causam cibaria anserum censores in primis locant; quin
et fama amoris, Aegii dilecta forma pueri Olenii et Glau-
ces Ptolemaeo regi cithara canentis, quam eodem tempore
et aries amasse proditur. Potest et sapientiae videri intel-
lectus his esse; ita comes perpetuo adhaesisse Lacydi phi-
losopho dicitur, nusquam ab eo, non in publico, non in bal-
neis, non noctu, non interdiu digressus.

27. Nostri sapientiores qui eos iecoris bonitate novere; 52
fartilibus in magnam amplitudinem crescit, exemptum quo-
que lacte mulso augetur. Nec sine causa in quaestione est,
quis tantum bonum invenerit, Scipione Metellus vir consu-
laris an M. Seius eadem aetate eques Romanus. Sed, quod
constat, Messalinus Cotta, Messalae oratoris filius, palmas
pedum ex his torrere atque patinis cum gallinaceorum cri-
stis condire reperit; tribuetur enim a me culinis cuiusque
palma cum fide. Mirum in hac alite a Morinis usque Ro- 53
mam pedibus venire; fessi proferuntur ad primos, ita ceteri
stipatione naturali propellunt eos. Candidorum alterum ve-
tigal in pluma. Velluntur quibusdam locis bis anno; rur-

p. 631^b 25. — *his lumbis*, d. — *pinguescunt*, R. *pinnescunt*, Θ. *pennescunt*, Td
— *agro Ariminensi*, Rd. *Arim. agro*, βγ. — *Gallerii*, β.

§ 51. *Est et*, R². *Et*, R¹Td (Murbac.) γ. — *causam*, RΘTd r. rem, β. —
fame moris, Rd. — *Aegii*, Gesner. hist. anim. 3, 155. *Argis*, Rdβ. V. Aelian.
hist. anim. 5, 29. et Athen. 18. p. 606. C. — *Olenii*, Gesner. *nomine Oleni*,
Rdβ. — *Glaucēs*, Rd. — *eodem*, R. *ex eodem*, ΘTd. — *amasse*, RΘTd.
adamasse, βγ. — *his esse*. *Ita comes*, R. *his ita esse*. *Comes*, T. *ita ita esse*. *Comes*,
r. Cum R conspirat β, nisi quod ita habet. — *balineis*, Θ. — *digressum*, Rd.

§ 52. *quis*, RTd. *quis primus*, βγ. — *Scipione*, R. *Scipio*, d (codd. Gel.) β.
Scipio an, r. — *Seius*, Pint. Θ. *Seseius*, RTSd. *Sestius*, β. — *palma*, Rd.
plantos, r. — *torrere*, R². *sorbere*, R¹d.

§ 53. *a Morinis—Romam*, Rd (codd. Barbari.) *amor niusque Romam*, alii
codd. Barbari. — *venere*, codd. Barbari.

PLIN. II.

sus plumigeri vestiuntur; mollior quae corpori proxuma, et e Germania laudatissima; candidi ibi, verum minores, gantae vocantur. Pretium plumae eorum in libras denarii quini. Et inde crimina plerumque auxilium praefectis, a vigili statione ad haec aucupia dimissis cohortibus totis; eoque deliciae processere ut sine hoc instrumento durare iam ne virorum quidem cervices possint.

28. Aliud reperit Syriae pars quae Commagene vocatur, adipem eorum in vase aereo cum cinnamo nive multa obrutum ac rigore gelido maceratum ad usum praeclari medicaminis quod ab gente dicitur Commagenum.

29. Anserini generis sunt chenalopeces et quibus lautiores epulas non novit Britannia chenerotes fere ansere minores. Decet tetraonas suus nitor absolutaque nigritia, in superciliis cocci rubor. Alterum eorum genus volturum magnitudinem excedit, quorum et colorem reddit, nec ulla ales excepto struthocamelo maius corpore implens pondus, in tantum aucta ut in terra quoque immobilisprehendatur. Gignunt eos Alpes et septentrionalis regio; in aviariis saporem perdunt; moriuntur contumacia spiritu revocato. Proxumae eis sunt quas Hispania avis tardas appellat, Graecia ἀνίδας, damnatas in cibis; emissa enim ossibus medulla odoris taedium extemplo sequitur.

XXIII. 30. Inducias habet gens Pygmaea abscessu gruum, 58

mollior—proxima, R^ΘTdr. *molliorque corp. proxima*, Murbac. *molliorque quae corpori quam proxima*, β. — *ibi*, R². *sive*, R¹d (Murbac.) — *gantae*, R^ΘTd (Murbac.) *ganzae*, β.

§ 54. *plura*, Rd (Murbac.) — *earum*, R. *eorum HS. in libras pondo VII*, Gronov. sestert. p. 47. — *auxilium*, Rr (Murbac.) *auxiliorum*, dβγ. — *hoc*, d. in hoc, R. — *stramento*, Dalec. — *possunt*, Rd.

§ 55. *Comagene*, β. — *cinamo*, R. — *Commagenum*, R. *Commagum*, ΘTd. *Comagenum*, β.

§ 56. *Anseris*, R. — *chenalopes*, p. *penelopes*, Barbar. K, quod improbat Wotton. different. anim. f. 133. E. *chenelopes*, Gesner. hist. anim. 3, 108. — *et*, R. e, d. — *chenerotes*, d. *cerenotes*, R^Θ. *ceramides*, codd. Barbari. *cheremutes*, p. *chenalopeces*, Gesner. — *fere*, RSTdr. *vero*, Θ. *fero*, β. *ferae*, Pint. — *tetraonas*, Polit. miscell. 57. *et trahonas*, R. *et traonas*, cod. Medic. Politiani. *et traionas*, d. Emendatio huius loci et Suetoniani Calig. 22. a Politiano proposita nititur glossa Hesychii: *τετραών· ὀρνίς ποίος*, quacum nihil commune habent glossae eiusdem: *τετραών· ὀρνέον τι, Ἀλχάτος*, *et: τετραών· ὀρνιθάρειον τι, Ἀλκυονες*. Et apud Athen. 9, 387. E. et 14, 654. C., ubi olim *τετραώνας* exstabat, nunc correctum legitur *τετράπους*. Politiani vero emendationem, de qua dubitat Loens. epiphyll. 5, 9., comprobant Torrent. Casaubon. et Graev. ad Suet. l. 1. — *absolutaque*, R. *absolutamque*, Θdp. — *nigritiam*, R^Θdp. — *supercili-*

ut diximus, cum iis dimicantium. Inmensus est tractus quo veniunt, si quis reputet, a mari Eoo. Quando proficiscantur consentiunt; volant ad prospiciendum alte; ducem quem sequantur eligunt; in extremo agmine per vicis qui adclament dispositos habent et qui gregem voce contineant. Excubias⁵⁹ habent nocturnis temporibus lapillum pede sustententis qui laxatus somno et decidens indiligentiam coarguat; ceterae dormiunt capite supter alam condito, alternis pedibus insistentes; dux erecto providet collo ac praedicit. Eaedem mansuefactae lasciviunt gyrosque quosdam indecoro cursu vel singulae peragunt. Certum est pontum transvolaturas⁶⁰ primum omnium angustias petere inter duo promontoria Criumetopon et Carambim, mox saburra stabiliri; cum medium transierint abici lapillos e pedibus, cum attigerint continentem et e gutture harenam. Cornelius Nepos qui divi Augusti principatu obiit, cum scriberet turdos paulo ante coeptos saginari, addidit ciconias magis placere quam grues, cum haec nunc ales inter primas expetatur, illam nemo vellet attigisse.

31. Ciconiae quonam e loco eveniant aut quo se referant,⁶¹ inconpertum adhuc est. E longinquo venire non dubium eodem quo grues modo, illas hiemis, has aestatis advenas; abiturae congregantur in loca certa comitataeque sic ut nulla generis sui relinquatur nisi captiva et serva ceu lege

ciis, R. — *excellit*, d¹. — *struthocamelo*, R d. *struthiocamelo*, βγ. — *implet*, Dalec.

§ 57. *viariis*, R d. *vivariis*, θ. — *spiratus evocatio*, d. — *his*, θ. — *aves* om. d.

§ 58. *diximus* 4, 44. 7, 26. — *his*, d. — *eo*, d. — *proficiscuntur*, K (Murbac.) V. Aristot. hist. anim. 9, 10. et Solin. 10, 11. — *consentiunt sequantur* om. R¹. *consentiunt*, R²ST d (Murbac.) *consertim volant*, K (codd. Barbari.) — *altae*, K. *ante*, Murbac. — *lucem*, Murbac. — *per vices qui*, R d (Murbac.) *per vicesque*, θ. — *ad clementis positos*, Murbac. *acclamantes dispositos*, θ. *ad clamantis positos*, R. *ad dementis positos*, d. — *habeant*, d. *habebant*, R (Murbac.)

§ 59. *lassatus*, R θ d (Murbac.) *lassatis*, T. — *cursu vel rictu sivo rinctu*, Rhen.

§ 60. *Carambim*, R. *Caramvim*, d. *Carambin*, βγ. — *transierit*, R¹ d. — *lapillos*, v. Aristot. hist. anim. 9, 12. p. 597^b 1. — *continentem et e*, R. *continentem mete*, d². *tellurem et e*, d¹. — *gutere*, R d. — *nunc*, R. Omitt. d β. — *velit attigisse*, Rhen. d. *velit at egisse*, R. *velitate igisse*, Murbac. *tetigisse*, K.

§ 61. *eveniant*, R d. *veniant*, βγ. — *loca*, R². *loco*, R¹ d βγ. — *certa*, R d βγ. — *cunctataeque*, Pint. — *generis sui*, R d. *sui generis*, βγ. — *et serva*, ut suppositicia delet Pint.

praedicta die recedunt. Nemo vidit agmen discedentium, cum discessurum adpareat, nec venire sed venisse cernimus; utrumque nocturnis fit temporibus, et quamvis ultra citrave pervolent, numquam tamen advenisse usquam nisi noctu existumantur. Pythonos comen vocant in Asia patentibus cam- 62
pis, ubi congregatae inter se conmurmurant eamque quae novissima advenit lacerant atque ita abeunt. Notatum post idus Augustas non temere visas ibi. Sunt qui ciconiis non inesse linguam confirment. Honos iis serpentium exitio tantus ut in Thessalia capital fuerit occidissee eademque legibus poena quae in homicidam.

32. Simili anseres quoque et olores ratione conneant, sed 63
horum volatus cernitur; Liburnicarum more rostrato inpetu feruntur, facilius ita findentes aera quam si recta fronte in-
pellerent; a tergo sensim dilatante se cuneo porrigitur agmen largeque inpellenti praebetur aerae; colla inponunt praecedentibus, fessos duces ad terga recipiunt. Ciconiae nidos eosdem repetunt, genetricum senectam invicem educant. Olorum morte narratur flebilis cantus falso, ut arbitror, aliquot experimentis. Iidem mutua carne vescuntur inter se.

33. Verum haec conneantium per maria terrasque per- 64
egrinatio non patitur differri minores quoque quibus est natura similis, utcumque supradictas magnitudo et vires corporum invitare videri possint. Coturnices ante etiam semper adveniunt quam grues, parva avis et cum ad nos venit terrestres potius quam sublimis. Advolant et hae simili modo 65

§ 62. *Pythonos*, d. *Pitonas*, R². *Pitones*, R¹. V. Solin. 40, 25. *Pithonos comen*, codex Sabell. *Pythonen* vocant, K. — *novissimo*, K. — *Augusti*, β. — *linguam*, R. Θ T d. *linguas*, β γ. — *confirmant*, T d. — *his*, d. — *serpentium*, R d. *de serp.*, β. — *capital*, cod. vetustiss. Leid. ap. Oudend. ad Suet. Calig. 24. *capita*, l., d. *capitali*, θ. *capitale*, R β γ. V. auct. mirab. auscult. 22. — *eademque*, R d (Murbac.) *eadem*, r. — *legibus*, om. R¹. — *quae*, om. d.

§ 63. *more*, R d. *modo*, β γ. — *dilatante*, d. — *a terga*, R². *terga*, R¹. *tergo*, T d. — *genetricum*, R. *genitricum*, d β γ. *genitorum*, Dalec. At v. Salmas. exerc. p. 615. b. D. — *falso*, R. *falsis*, T d r. V. Aristot. hist. anim. 9, 12. p. 615^b 2. — *mutua carne*, v. Aristot. l. l. 9, 1. p. 610^a 2.

§ 64. *utcumque*, R. *utcumque enim*, d β γ. Particula altera eiecta non amplius opus est interpunctione Iani in diurn. antiq. 1834. nr. 52. p. 422., qui ab *utcumque* novam periodum incipiendam esse scite monet, cuius apodosin verba effici. ant *coturnices* et quae sequuntur. — *invitari*, R. — *possint*, R. *possunt*, θ d β. — *semper*, om. d.

§ 65. *Advolant*, R. *Advolat*, T d. V. Solin. 11, 20. — *haec*, R d. — *similitudo non*, d. — *appropinquavere*, R. *appropinquavit*, T. *appropinquaverit*, d. —

non sine periculo navigantium, cum adpropinquavere terris; quippe velis saepe incidunt et hoc semper noctu merguntque navigia. Iter est his per hospitia certa. Austro non vo-⁶⁶lant, umido scilicet et graviore vento; aura tamen vehi volunt propter pondus corporum virisque parvas; hinc volantium illa conquestio labore expressa; aquilone ergo maxime volant ortygometra duce. Primam earum terrae adpropinquantem accipiter rapit. Semper hinc remeantes comitatum sollicitant abeuntque una persuasae glottis et otus et cychramus. Glottis praelongam exserit linguam, unde ei nomen; ⁶⁷hanc initio blandita peregrinatione avide profectam paenitentia in volatu cum labore scilicet subit, reverti in comitatam piget et sequi nec umquam plus uno die pergit, in proximo hospitio deserit; verum invenitur alia antecedente anno relicta, simili modo in singulos dies. Cychramus perseveran-⁶⁸tior festinat etiam pervenire ad expetitas sibi terras; itaque noctu is eas excitat admonetque itineris. Otus bubone minor est, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus, unde et nomen illi — quidam Latine asionem vocant —, imitatrix alias avis ac parasita et quodam genere saltatrix; capitur haut difficulter ut noctuae, intentam in aliquo circumeunte alio. Quod si ventus agmen adverso flatu coepit inhibere, pon-⁶⁹duculis lapidum adprehensis aut gutture harena repleto stabilitae volant. Coturnicibus veneni semen gratissimus cibus, quam ob causam eas damnavere mensae simulque comitia-

incidunt, R Θ K d (codd. Salmas. exerc. p. 128. a. A.) *insidunt*, β. Nostram lectionem tuetur etiam Solin. — *certo*, d.

§ 66. *Austro*, v. Aristot. hist. anim. 8, 12. p. 597^b 10. — *graviori*, d. — *eam*, Salmas. — *hic*, R d (Murbac.) Nonnulla mutat Rhen. — *persuasae*, Murbac. *persuas*///, R¹. *per sua signa*, R² K. *perversa*, d. — *glottis et otus*, Θ T d r. *glottis et otis*, Murbac. β. *glotites*, R¹. *gloti*///, R¹. Otus defendit etiam Gesner. hist. anim. 3, 484. — *cychramus*, Murbac. *cycramus*, d². *chicramus*, R. *cytharmus*, d¹. *cenchraxis*, r. V. Schneider. ad Theophrast. T. V. p. 9.

§ 67. *Glottis*, d. *Gotis*, R¹. *Glottites*, R². — *blandita*, d. — *profectam*, r. — *paenitentiam*, R d. — *incomitata*, R d. — *sequitur*, d. — *peragit*, K. — *hospitium*, d. — *inventura*, d.

§ 68. *Cychramus*, R. *Cytharmus*, d¹. *Cythramus*, d². *Cenchraxis*, K. — *persevera*///tior, R. — *sibi*, om. d. — *noctuis*, Murbac. — *Otus*, R Θ d r. *Otis*, β. V. Gesner. hist. anim. 3, 621. et Aristot. hist. anim. 8, 12. p. 597^b 21. — *actionem*, R d. Retinui vulgatam scripturam, cum ea 29, 117. e codd. Barbari sit enotata, quamquam et illic R v d *axionis* habent. — *parans ita*, R d. — *intentam*, R Θ T. *intenta*, d r β γ. — *aliquo*, R. *aliquem*, Θ T d. — *circumveniente*, d¹.

§ 69. *eventus*, d. — *coepit*, R d. *coeperit*, β γ. — *stabilitate*, R Θ d r. — *veratri*, Barbar. At v. § 197. — *comitalem*, tacite om. Gronov. miscell. p. 848.

lem propter morbum despui suetum, quem solae animalium sentiunt praeter hominem.

XXIV. 34. Abeunt et hirundines hibernis mensibus, sola 70 carne vescens avis ex iis quae aduncos unguis non habent; sed in vicina abeunt apricos secutae montium recessus inventaeque iam sunt ibi nudaе atque deplumes. Thebarum tecta subire negantur, quoniam urbs illa saepius capta sit, nec Bizyas intrant propter scelera Terei. Caecina Volater- 71 ranus equestri ordinis quadrigarum dominus comprehensas in urbem secum auferens victoriae nuntias amicis mittebat in eundem nidum remeantis inlito victoriae colore. Tradit et Fabius Pictor in annalibus suis, cum obsideretur praesidium Romanum a Ligustinis hirundinem a pullis ad se adlatam, ut lino ad pedem eius adligato nodis significaret, quoto die adveniente auxilio eruptio fieri deberet.

35. Abeunt et merulae turdique et sturni simili modo in 72 vicina, sed hi plumam non amittunt nec occultantur, visi saepe ibi quo hibernum pabulum petunt; itaque in Germania hieme maxime turdi cernuntur. Verius turtur occultatur pinnaeque amittit. Abeunt et palumbes; quoniam et in iis incertum. Sturnorum generi proprium catervatim volare et quodam pilae orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus. Volucrum soli hirundini flexuosi volatus velox 73 celeritas, quibus ex causis neque rapinae ceterarum alitum obnoxia est; ea demum sola avium nonnisi in volatu pascitur.

despui suetum, R (Murbac.) *despuisse eum*, d. *despui suetae eum*, Rhen. *suetae* habent etiam Tr. — *solae*, R.d. *sola*, β.

§ 70. *his*, d. — *apricos*, R. *Africos*, codd. Rezz. *Africo*, Θ. *Africae*, T.d. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 8, 16. — *secutae*, R.T.d. *secuta*, β. — *saepius*, R.d. *saepe*, β. — *Bizyas*, R. *Bizicis*, Θ.T.d. (Murbac.) *Bissos*, libri Salmas. exerc. p. 116. b. E. *Bizyen* vel *Bizyam*, Rhenan. *Bizyes*, Salmas. *Bizyae*, βγ. — *intran*, R¹. in *trema*, R¹. in *troea*¹, Murbac. in *Thracia*, βγ. Nisi fallor, utraque lectione coniuncta scribendum est in *Thracia* vel *Thracia intrant*, cum nomine terrae h. l. vix egere possimus, verbum autem *intran* simili loco § 79. et negatione nec defendatur. Tum verbum *subire* commodè refertur ad *tecta*, minus commodè ad ipsum nomen urbis; ceterum v. Solin. 10, 18. — *terrae*, d.

§ 71. *Caecina*; multa in h. l. mutat Rhenan. in epistola ad Pirckhaimer. — *victoriae*, R. *victoria*, T.d. *illita victoria*, Pint. — *Ligusticis*, K. — *a pullis*, R.d. (Murbac.) *cum epistola*, K. *epistolam*, r. *a pullis ad se allatam ut lino pro epistola*, Dalec. — *significare*, R. — *quo*////, R. *quo*, d.

§ 72. *simili modo*, om. d¹. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 8, 12. p. 597^b 3.

XXV. 36. Temporum magna differentia avibus: perennes, ut columbae; semestres, ut hirundines; trimestres, ut turdi, turtures et quae cum fetum eduxere abeunt, ut galguli, upupae.

XXVI. 37. Auctores sunt omnibus annis advolare Ilium 74 ex Aethiopia avis et configere ad Memnonis tumulum, quas ob id Memnonidas vocant; hoc idem quinto quoque anno facere eas in Aethiopia circa regiam Memnonis exploratum sibi Cremutius tradit.

38. Simili modo pugnant Meleagrides in Boeotia. Africae hoc est gallinarum genus, gibberum, variis sparsum plumis; quae novissimae sunt peregrinarum avium in mensas receptae propter ingratum virus; verum Meleagri tumulus nobilis eas fecit.

XXVII. 39. Seleucides aves vocantur quarum adventum 75 ab Iove precibus inpetrant Casii montis incolae, fruges eorum locustis vastantibus; nec unde veniant quoque abeant conpertum, numquam conspectis nisi cum praesidio earum indiget.

XXVIII. 40. Invocant et Aegyptii ibis suas contra serpentium adventum et Elei Myiagron deum, muscarum multitudine pestilentiam adferente, quae protinus intereunt qualitatum est ei deo.

XXIX. 41. Sed in secessu avium et noctuae paucis die- 76 bus latere traduntur, quarum genus in Cretae insula non est,

16. p. 600^a 10. — *visi*, Rd (Murbac.) *nisi*, TK. — *spe cibi*—*putant*, K. — *in*, om. R. — *Verius*, Rd (Murbac.) *Vere*, r. V. Aristotel. 1. 1. 8, 3. p. 598^a 16. 8, 16. — *Abeunt et*, d. *Abeunte*, R. — *generi*, R². *genere*, R¹ d. — *prius*, R θ d.

§ 73. *ea*, R θ T dr. *Eadem*, β. — *tempore*, d ad superiora referens. — *trimestres*, R semper. — *turdi*, Rd. *turdi et*, β γ. — *cumque*, d. — *garguli*, d.

§ 74. *quoque*, om. d¹. — *in*, om. R¹. — *ethiopia*, R¹. V. Solin. 40, 19. — *virus*, R². *muris*, R¹ d. *munus*, codd. Salmas. exerc. p. 612. a. A., qui varia mutat. — *Meleagri*, R². *ille agri*, R¹ d. Haec sunt desumpta ex Varr. de re rust. III. 9, 18.

§ 75. *ad Iovem*, d. — *Casii*, Barbar. *Cadmi*, Rd. — *indigent*, K. — *Aegyptii*, v. Herodot. 2, 75. — *ibis*, Rd. *ibes*, β γ. — *Elei*, codd. Gel. *evi*, Rd. *eliti*, θ. *avis*, Rigalt. ap. Salmas. exerc. p. 10. a. C. — *Myiagron*, codd. Gel. *mysacoren*, Rd. *nysacoren*, Rigalt. *nisacoren*, θ. *Cyrenaici Achorem*, K. *Myiacoren*, Salmas. *Myiacopon*, Böttiger. *Kunstmyth.* 2, 140. — *qua*, R θ (codd. Gel.) *quam*, Salmas. d γ. *postquam*, Tr. *quum*, Wytttenbach. ad Plutarch. de capiendis ex inim. utilit. p. 90. C. — *ei deo*, R θ T dr. *illi die*, codd. Gel. β.

§ 76. *in secessu*, R. *incesso*, d. — *Cretae*, R. *Creta*, d β γ. V. ad 36, 16.

etiam si qua invecta sit, emori. Nam haec quoque mira naturae differentia; alia aliis locis negat tamquam genera frugum fruticumve sic et animalium; non nasci translaticium, invecta emori mirum. Quod illud est unius generis saluti adversum quaeve iis naturae invidia aut qui terrarum dicti avibus termini? Rhodos aquilam non habet; Transpadana 77 Italia iuxta Alpīs Larium lacum appellat amoenum arbusto agro, ad quem ciconiae non permeant sicuti nec octavom citra lapidem ab eo; immensa alioqui finitimo Insubrium tractu examina graculorum monedularum, cui soli avi furacitas argenti aurique praecipue mira est. Pious Martius in Tarentino agro negatur esse. Nuper et adhuc tamen rara ab 78 Appennino ad urbem versus cerni coepere picarum genera quae longa insignes cauda variae appellantur; proprium his callescere omnibus annis cum serantur rapa. Perdices non transvolant Boeotiae finis in Attica nec ulla avis in Ponto, insula qua sepultus est Achilles, sacratam ei aedem. In Fidenate agro iuxta urbem ciconiae nec pullos nec nidum faciunt; at in agrum Volaterranum palumbium vis e mari quotannis advolat. Romae in aedem Herculis in foro boario 79 nec muscae nec canes intrant. Multa praeterea similia quae prudens subinde omitto in singulis generibus, fastidio parcens, quippe cum Theophrastus tradat investicias esse in Asia etiam columbas et pavones et corvos et in Cyrenaica vocalis ranas.

et etiam, r. — emori, R d. emoritur, βγ. Ceterum v. Solin. 11, 14. — he, R. heic, Salmas. exerc. p. 124. a. E. ex libris. — fruticumque, Salmas. e libris. — animalium nasci, K. — Non nasci ea, Salmas. s libris. Sed pronomen cum βγ omitt. R d (Murbac. et codd. Bud. de ass. p. 218.) — translaticiorum, K. — invecta emori, Rhen. B. invictae mori, d¹. invectae mori, d². invicte mori, Murbac. invecta mori, K (codd. Bud.) — Quod, R θ d (Murbac. et codd. Salmas.) Quid, K (codd. Bud.) βγ. Verba Quod — adversum om. T. — illud est, R θ d (Murbac. et codd. Salmas.) est enim, codd. Bud. est illud, K βγ. — aliti, Pint. K. — quatenam est, K. — iis, K. is, R (Murbac.) his, T d. ista, codd. Salmas. βγ. — dicti avibus, R θ T. dicti avibus, Murbac. dicit iavius, d. dicati avibus, β.

§ 77. Rodos, R d. Rhodos, βγ. — Alpes om. d¹. — lacum Larium, Ambr. I. — arbustata, Pint. — agrum, K. — permeant, R d. transmeant, K. trasmeant, Ambr. I. meant, Ambr. II. — sicut, d. — ne, R d. — citra, R θ T d r (Ambr. I. II.) circa, β. — immenso, R d (Ambr. I. II.) Recipere voluit Broter., cui operae non paruerunt. — Insubrium, R. — tractu, R. — graculorum, R. — monedularum, R d (Ambr. I.) et monedularum, Ambr. II. monedularumque, βγ. — argenti aurique, R θ d. auri argentique, β. — mire est, r.

§ 78. Atticam, Gesner. hist. anim. 3, 671. Ceterum v. Solin. 7, 28. — Ponti, r. V. Solin. 19, 1. — quo, Murbac. — infectat sacratam, r.

42. Alia admiratio circa oscines; fere mutant colorem vo-
cemque tempore anni ac repente fiunt aliae, quod in gran-
diore alitum genere grues tantum; hae enim senectute ni-
grescunt. Merula ex nigra rufescit, canit aestate, hieme
balbutit, circa solstitium muta; rostrum quoque anniculis in
ebur transfiguratur dumtaxat maribus. Turdis color aestate
circa cervicem varius, hieme concolor.

43. Lusciniis diebus ac noctibus continuis quindecim gar-
rulus sine intermisso cantus densante se frondium germine,
non in novissimum digna miratu ave. Primum tanta vox
tam parvo in corpusculo, tam pertinax spiritus; deinde in
una perfecta musica scientia modulatus editur sonus et nunc
continuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo,
nunc distinguitur conciso, copulatur intorto, promittitur re-
vocato, infuscatur ex inopinato, interdum et secum ipse mur-
murat, plenus, gravis, acutus, creber, extentus; ubi visum
est, vibrans, summus, medius, imus; breviterque omnia tam
parvulis in faucibus quae exquisitis tiliarum tormentis ars
hominum excogitavit, non sit ut dubium hanc suavitatem
praemonstratam efficaci auspicio cum in ore Stesichori ce-
cinit infantis. Ac ne quis dubitet artis esse, plures singulis
sunt cantus nec iidem omnibus sed sui cuique. Certant inter
se palamque animosa contentio est; victa morte finit saepe
vitam, spiritu prius deficiente quam cantu. Meditantur aliae
iuveniores versusque quos imitentur accipiunt; audit disci-

§ 79. *Herculis*, v. Solin. 1, 11. — *fastidio*, om. d¹. — *Ania*ⁿ, d. — *cervos*, RTdr.

§ 80. *admiratio*. *Oscines fere*, r. — *tempore*, R. ut *tempore*, θ d. — *hae*, R θ d. eae, β. V. Aristot. hist. anim. 3, 12. init. et Solin. 11, 16. — *Merulae*, θ. V. Aristot. l. 1. 9, 49. B. init. — *rubescit*, r. *rufescunt*, θ. — *balbutit*, R. — *muta*, R. *mutat*, T dr. — *anniculis*, R. *anni circulis*, T d. — *etate*, d.

§ 81. *garrulis*, r. *Ceterum* v. Aristot. l. 1. p. 632^b 21. — *intermissione*, d. — *novissimis*, K. — *musica*, R θ T d (Ambr. I.) *musice*, Ambr. II. *musicae*, β γ. V. ad 36, 159. — *modulatu*, d¹. — *promittitur*, d (Murbac.) *promittur*, R r. — *revocatur*, r. — *ex inopinatu*, r (Ambr. I. II.) — *murmurat*, Rhen. R d (in rasura.) *memorat*, θ. — *actus*, d.

§ 82. *quae*, R. *quae tot*, d (omnes codd. ap. Rezz.) — *inquisitis*, R². — *instrumentis*, Dalec. — *non sit ut*, R d. ut *non sit*, β γ. — *artis*, R (Murbac.) *artes*, d (Ambr. I. II.) *arte*, r. — *esse*, Rhen. R dr (Ambr. I. II.) *sese*, Murbac. — *singulis*, Rhen. *singuli*, R dr (Murbac. Ambr. I. II.) — *cantu*, R¹. — *nec*, R d. ut *nec*, Murbac. et *non*, codd. Rezz. — *idem*, r (Murbac.) — *sonus*, r (codd. Rezz.)

§ 83. *aliae*, om. d¹. — *iuveniores*, R θ T d (Ambr. I. II.) *iuniores*, β.

pula intentione magna et reddit vicibusque reticent; intelligitur emendatae conreptio et in docente quaedam reprehensio. Ergo servorum illis pretia sunt et quidem ampliora quam quibus olim armigeri parabantur. Scio sestertiis sex candidam alioquin, quod est prope invisitatum, venisse quae Agrippinae Claudii principis coniugi dono daretur. Visum iam saepe iussas canere coepisse et cum symphonia alternasse sicut homines repertos qui sonum earum, addita in transversas harundines aqua, foramen inspirantes linguaeve parva aliqua opposita mora indiscreta redderent similitudine. Sed hae tantae tamque artifices argutiae a quindecim diebus paulatim desinunt nec ut fatigatas possis dicere aut satiatas; mox aestu aucto in totum alia vox fit nec modulata aut varia; mutatur et color; postremo hieme ipsa non cernitur. Linguis earum tenuitas illa prima non est quae ceteris avibus: Pariunt vere primo cum plurimum sena ova.

44. Alia ratio ficedulis; nam formam simul coloremque mutant. Hoc nomen autumnno; non habent postea, melanocoryphi vocantur. Sic et erithacus hieme idem phoenicurus aestate. Mutat et upupa, ut tradit Aeschylus poeta, obscena alias pastu avis, crista visenda plicatili, contrahens eam subrigensque per longitudinem capitis.

45. Oenanthe quidem etiam statos latebrae dies habet; 87

intentione", d. — *magna et*, R². *magna*, R¹. *ac*, d. — *vicibus*, Ambr. II. — *reticent*, d. *reticens*, R (Ambr. I. II.) *γ. recitant*, K. *reticet*, Dalec. — *emendatae*, R. *emendata*, Td. — *correptio*, R^ΘTdr (Ambr. I.) *correctio*, Ambr. II., β. Obsecutus plerisque optimis codicibus cum Broterio recepi illam vocem, qua Plin. nove usus indicare vult, lusciniam discipulam praecepta magistrae acerrime arripere et magno cum studio eam aemulari.

§ 84. *Scio sestertiis sex*, Rhen. R. *Sciotis in*, Murbac. *Socii suc*, d. *Scio visui vel Scio inconditam*, codd. Rezz. — *invisitatum*, R (Murbac.) *invisitatum*, dβ. — *transversas fronde harundinea, quasi foramine, inspirantis linguae, ut parva*, K. *arundine aqua foramine inspirantes*, r. *Varia mutat Dalec.* — *linguaeve*, Rdr (Murbac.) *linguaeque*, βγ. — *opposita*" *ora*", d. — *indiscretam*, d. — *similitudinem*, d.

§ 85. *hae*, Murbac. *haec*, Rd. — *deficiunt*, Td. — *Linguis*, v. Aristot. hist. anim. 9, 15. — *Pariunt*, v. Aristotel. 1. 1. 5, 9. p. 542^b 25.

§ 86. *ficedulia*, v. Aristot. 1. 1. 9, 49. p. 632^b 32. — *Hoc tamen nomen*, T. *Multa in h. l. tentat Pint.* — *autumno* — *postea*, Rd. *non nisi autumnno habent, postea mel.*, β. — *notantur*, r. — *Aeschylus*, apud Aristotel. 1. 1. — *pastu*, om. Pint. — *ceu trahens*, d. — *eam*, R. *amo*, d.

§ 87. *Ouante*, R. V. Aristot. 1. 1. p. 633^a 15. — *Merulae*, v. Aristot. 1. 1. 9, 19. et Solin. 7, 12. — *alibi*, Hand. Tursell. 1, 231. 277. *aliubi*, Rdβγ. — *nigra est*, R. *nigrae*, d. V. Aristot. 1. 1. 9, 27. et Solin. 32, 32.

exoriente sirio occultata ab occasu eiusdem prodit, quod miremur, ipsis diebus utrumque. Chlorion quoque, qui totus est luteus, hieme non visus circa solstitia procedit. XXX. Merulae circa Cyllenen Arcadiae nec usquam alibi candidae nascuntur. Ibis circa Pelusium tantum nigra est, ceteris omnibus locis candida.

XXXI. 46. Oscines praeter exceptas non temere fetus 88 faciunt ante aequinoctium vernum aut post autumnale, ante solstitium autem dubios, post solstitium vitalis.

XXXII. 47. Eo maxime sunt insignes halcyones; dies 89 earum partus maria quique navigant novere. Ipsa avis paulo amplior passere, colore cyaneo ex parte maiore, tantum purpureis et candidis admixtis pinnis, collo gracili ac procero. Alterum genus earum magnitudine distinguitur et cantu; minores in harundinetis canunt. Halcyonem videre rarissi- 90 mum est nec nisi vergiliarum occasu et circa solstitia brumamve, nave aliquando circumvolata statim in latebras abeuntem. Fetificant bruma, qui dies halcyonides vocantur, placido mari per eos et navigabili, Siculo maxime; faciunt autem septem ante brumam diebus nidos et totidem sequentibus pariunt. Nidi earum admirationem habent pilae figura 91 paulum eminenti, ore perquam angusto, grandium spongearum similitudine; ferro intercidi non queunt, franguntur ictu

§ 89. *Eo*, R (Murbac.) *Et eo*, T d. V. Aristot. l. 1. 5, 8. p. 542^b 4. — *maria* quique, R d (Murbac.) *qui maria quoque*, r. — *colore*, om. d'. — *cyaneo*—ma-

ex parte
iore, R (?). *cyane* nequa tenuiore, d. *cyaneta* ex partem teiore, Murbac. — *purpureas* omisso et, R θ (Murbac.) *purpuras*, d. — *pallidis*, Pint. — *admixta*, R θ (Murbac.) γ. *admixtas*, d. In scriptura vulgata h. l. esse plura corrupta docent codicum lectiones; a vero prope abest Rhen., qui corrigit *cyanea* et ex parte interiore t. *purpurea*, ubi illud ex parte interiore fortasse idem esse voluit, quod in simili descriptione § 99. dicitur *intus*. At cum huius rei apud Aristotelem nulla sit mentio, mihi scribendum videtur: *cyanea* et ex parte minore tantum *purpurea*, sed *candidis admixta pennis*. Et *admixtus* quidem cum ablativo eadem ratione coniungitur ut apud Lucret. 4, 1243. *Aegra admiscetur muliebri semine semen* et Cicer. de nat. deor. II. 10, 27. *aer multo calore admixtus*. Ceterum haec sumpsit Plin. ex Aristot. hist. anim. 9, 14. init. — *Alterum*, v. Aristot. l. 1. 8, 3. p. 593^b 8. — *et cantu*, R d'. *et canunt*, d². *nec canunt*, Pint.

§ 90. *Halcyones*, T. V. Aristot. l. 1. 5, 9. p. 542^b 21. — *latebris*, R. — *maxime*. Pone hanc vocem inserant verba *In reliquis partibus est quidem mitius pelagus; Siculum utique (utrinque, R²r) tractabile* R d β, quae cum Pint., Hard. γ. Ian. quoque in nunt. liter. Monac. 1836. nr. 167. p. 291. damnat.

§ 91. *harum*, d. V. Aristot. l. 1. 9, 14. — *paululum*, d. — *eminenti ore*, R. *eminentiore*, d β. — *sponge earum*, R d. — *magnitudine*, Dalec. — *incidi*, T d.

valido ut spuma arida maris; nec unde confingantur inveni-
tur; putant ex spinis aculeatis, piscibus enim vivont. Sub-
eunt et in amnis, pariunt ova quina.

48. Gaviae in petris nidificant, mergi et in arboribus;
pariunt plurimum terna, sed gaviae aestate, mergi inci-
piente vere.

XXXIII. 49. Halcyonum nidi figura reliquarum quoque 92
sollertiae admonet neque alia parte ingenia avium magis
admiranda sunt. Hirundines luto construunt, stramento ro-
borant; si quando inopia est luti, madefactae multa aqua
pinnis pulverem spargunt, ipsum vero nidum mollihus plu-
mis floccisque consternunt tepefaciendis ovis, simul ne durus
sit infantibus pullis; in fetu summa aequitate alternant ci-
bum; notabili munditia egerunt excrementa pullorum adul-
tioresque circumagi docent et foris saturitatem emittere. Al- 93
terum est hirundinum genus rusticarum et agrestium quae
raro in domibus diversos figura sed eadem materia confin-
gunt nidos, totos supinos, faucibus porrectis in angustum,
utero capaci, mirum qua peritia et occultandis habilis pullis
et substernendis mollis. In Aegypti Heracleotico ostio molem 94
continuatione nidorum evaganti Nilo inexpugnabilem oppo-
nunt stadi fere unius spatio, quod humano opere perfici non
posset. In eadem iuxta oppidum Copton insula est sacra
Isidi, quam ne laceret amnis idem muniunt opere, incipien-
tibus vernis diebus palea et stramento rostrum eius firman-

confringantur, Td. — *ex*, R. et, d. — *aculeati*, Salvian. aquatil. fol. 69. a. et
Gesner. hist. anim. 3, 88. coll. 32, 145. *acus piscis*; *pisc.*, Pint. *acularum*, Gro-
nov., quod probat Schneider. ad Aristot. hist. anim. T. III. p. 106. — *Subeunt*
— *amnis*; haec fortasse corrupta dicit Gesner. hist. anim. 3, 86. — *Caviae*, Rd.
Gaviae et mergi in petr. nid. maritimis; *pariunt*, Pint. ex Aristot. hist. anim. 5, 9.
init. At v. Claymond. ap. Wotton. different. anim. fol. 130. d. — *gaviae*, R.
caviae, d. — *incipiunt*, d.

§ 92. *nos admonet*, r. — *sunt*, R^oTdr. Om. β. — *Hirundines*, v. Aristot.
hist. anim. 9, 7. p. 612^b 21. — *maderfactae*, codd. Gel. *maderfacta*, Rd. *mader-*
factum, K. *maderfactis aspergunt*, Dalec. — *cibos*, Td.

§ 93. *est hirundinum genus*, R. *hirundinum genus est*, d. *genus hirundinum est*,
βγ. — *peritiae occ.*, R. *peritia occ.*, d. — *habillis*, R. *babulis*, d. — *substratu*, Dalec.

§ 94. *Aegyptio*, d. — *inexpugnabile*, Rd. — *eadem*, RTd (Murbac.) *eadem*
Aegyptio, β. — *rostrum eius*, R. *rostrum est*, Murbac. *rostrum*, T. *rostro*, dK. V.
Grenov. diatr. Stat. T. I. p. 295. — *continuatis triduo*, K. — *et mori*, d. —
eaque, R^oTdr. *ea*, β.

§ 95. *genus*, RTdr (quinque Leidd. ap. Oudend. ad Appul. met. p. 77.) *ge-*
nus quae, βγ. — *excavant ripas*, Rd. *ripas excavant*, βγ. — *internidificant*,
Rhen. Rd. *in ter nidificant*, Murbac. *in terra nidificant*, TK¹. *intro nidificant*,
K¹. — *omnis*, d. — *attingant*, Rd. *attingat*, Salmas. exerc. p. 116. b. E.

tes, continuatis per triduum noctibus tanto labore ut multas in opere emori constet; eaque militia illis cum anno redit semper. Tertium est earum genus; excavant ripas atque ita ⁹⁵ internidificant. Harum pulli ad cinerem ambusti mortifero faucium malo multisque aliis morbis humani corporis mendentur. Non faciunt hae nidos migrantque multis diebus ante, si futurum est ut auctus amnis attingant.

50. In genere vitiparrarum est cui nidus ex musco arido ⁹⁶ ita absoluta perficitur pila ut inveniri non possit aditus. Acanthyllis appellatur eadem figura ex lino intexens. Pictorum aliquis suspenditur surculo primis in ramis cyathi modo ut nulla quadripes possit accedere. Galgulos quidem ipsos dependentis pedibus somnum capere confirmant, quia tutiores ita se sperant. Iam publicum quidem omnium est tabu- ⁹⁷ lata ramorum sustinendo nido provide eligere, camarare ab imbri aut fronde protegere densa. In Arabia cinnamolgi avis appellatur; cinnami surculis nidificat; plumbatis eos sagittis decutiunt indigenae mercis gratia. In Scythis avis magnitudine otidis binos parit, in leporina pelle semper in cacuminibus ramorum suspensa. Picae cum diligentius visum ⁹⁸ ab homine nidum sensere ova transerunt alio. Hoc in his avibus, quarum digiti non sint adcommo-
dati complectendis transferendisque ovis, miro traditur modo; namque sureulo super bina inposito ac feruminato alvi glutino, subdita cervice medio, aequa utrimque libra deportant alio.

§ 96. *vitiparrarum*, Hard. e codd. (?). *vitaeparvarum*, R T d. *parrarum*, codd. Gel. *β. item ripariarum*, Barbar. et Gesner. hist. anim. 3, 566. Et idem nomen *rip.* habet Murbac. — *absoluto*, d. — *pila*, om. d¹. — *Acanthyllis*, Barbar. *Agathillis*, T d. *Agatillis*, R θ (codd. Barbari.) *Argatilis*, β. V. Aristot. hist. anim. 9, 13. — *texens*, Murbac. — *aliquis*, R d (Murbac.) *alicui*, Rhen. γ. — *suspenditur*, R θ T d (Murbac.) *suspendit in*, β. — *primus*, Murbac. — *ramis*, Murbac. *rami*, R d. — *calathi*, K. — *Galgulos*, R θ d. *Gaululos*, T. — *sperant*, R d. *sperent*, β γ.

§ 97. *quidem*, om. R¹. — *ramorum*, om. d¹. — *camarare*, R. *camerare*, θ T d. *cameramque*, r. *cameraque*, β. — *imbri*, R r. *imbre*, T d. — *aut*, R. ut, d¹. et, d². Om. r. — *cinnamolgi*, R d. *cinnamolgos*, codd. Salmas. exerc. p. 391. a. F. *cinnamologus*, θ. *cinnamologos*, β. *cinnamomus*, Salmas. ex Aristot. l. 1. — *nidificat*, d (codd. Salmas.) *nidificant*, R. — *percutiunt*, T. — *aves magnae nomine otides binos pariunt*, Pint. *bina sc. ova*, Dalec. — *semper*, om. T. Ceterum v. Aristot. l. 1. 9, 33.

§ 98. *transerunt*, R θ K T d r. *transferunt*, β. — *sint*, R d. *sunt*, β γ. — *ovis quae*, R d. — *bina*, R. *trina*, T d¹. *bina ova*, d². — *ac feruminato*, omitt. R T d (Murbac.) — *glutinosius ita cervice*, Murbac. *glutino sui lita*, Rhen. — *media aequae*, K.

51. Nec vero iis minor sollertia quae cunabula in terra 99
 faciunt corporis gravitate prohibita sublimē petere. Me-
 rops vocatur genitores suos reconditos pascens, pallido intus
 colore pinnarum, superne cyaneo, primori subrutilo; nidi-
 ficant in specu sex pedum defossa altitudine. Perdices spina 100
 et frutice sic muniunt receptaculum ut contra feras abunde
 vallentur; ovis stragulum molle pulvere contumulant nec in
 quo loco peperere incubant; ne cui frequentior conversatio
 suspecta sit transferunt alio. Illae quidem et maritos suos
 fallunt, quoniam intemperantia libidinis frangunt earum ova
 ne incubando detineantur; tunc inter se dimicant mares de-
 siderio feminarum; victum aiunt venerem pati. Id quidem 101
 et coturnices Trogius et gallinaceos aliquando, perdices vero
 a domitis feros et novos aut victos iniri promiscue. Capiun-
 tur quoque pugnacitate eiusdem libidinis contra aucupis in-
 licem exeunte in proelium duce totius gregis; capto eo pro-
 cedit alter ac subinde singuli. Rursus circa conceptum
 feminae capiuntur contra aucupum feminam exeuntes ut ri-
 xando abigant eam. Neque in alio animali par opus libidinis; 102
 si contra maris steterint feminae, aura ab his flante prae-
 gnantes fiunt, hiantes autem exserta lingua per id tempus
 aestuant. Conciipiunt et supervolantium adflatu, saepe voce
 tantum audita masculi, adeoque vincit libido etiam fetus
 caritatem ut illa furtim et in occulto incubans, cum sensit
 feminam aucupis accedentem ad matrem, recanat revocetque

§ 99. *his*, d. V. Aristot. l. l. 6, l. p. 558^b 31. — *sublimia*, T. — *genitos*, d. V. Aristot. l. l. 9, 13. coll. 6, l. p. 559^a 4., ubi Schneider. *δέπονα* coniecit, Bekker. e codd. *σῖπονα* dedit. — *superne*, om. d¹. — *primori*, d. *priori*, Br. *superiori*, K. — *nidificat*, B T d. *Nidificat*, β γ. — *specus*, d. — *defossa*, B. *defossus*, θ. *defossus*, d.

§ 100. *spinas et frutices*, B. V. Aristot. l. l. 9, 8. p. 613^b 8. — *ferus*, R. *feram*, θ T d r (codd. Salmas. exerc. p. 106. b. A.) — *molli*, β. *molli e*, Salmas. — *ne cui*, θ d r. *nec cui*, T. *neui*, B. *neve cui*, β γ. — *frequentiore conversatione* *sint susp.*, *transfert*, Pint. Vid. Solin. 7, 28. — *suspecta sit*, R d. *sit suspecta*, β γ. — *quoniam omni intemp.*, d.

§ 101. *Inquit et*, K. — *quotornices*, B. — *domitos a feris et ovantibus ut victos*, K. — *inlicem*, Scaliger ad Varr. de re rust. III. 7, 6., Turneb. adv. 24, 38. Recte probat Bochart. hieroz. 2. p. 90., tacite recepit Gronov. lectt. Plant. p. 286. *contra aucupem illicem*, Pint. *indicem*, R d β γ. *contra aucupem feminae exeunte et abigat*, Kr. *Varia tentant* Pint. et Dalec. — *eum*, B T d r (Murbac.)

§ 102. *Nec*, d. — *contra maris*, v. Aristot. l. l. 5, 5. p. 541^a 26. — *Conci-
piunt et*, R θ T d. *Conciipiuntque*, β. — *olfactu*, Pint. — *vicit*, B. — *incubans*,
R d. — *sensit*, Barbar. R². *sit*, R¹ d (Murbac.) *cursum femina*, Rhen. — *femi-*

et ultro praebeat se libidini. Rabie quidem tanta feruntur ut in capite aucupantium saepe caecae metu sedeant. Si ad nidum is coepit accedere, adprocurrit pedes eius feta prae-¹⁰³ gravem aut delumbem sese simulans subitoque in procursu aut brevi aliquo volatu cadit fracta ut ala aut pedibus; pro- currit iterum iamiam prehensurum effugiens spemque fru- stratur donec in diversum abducat a nidis. Eadem pavore libera ac materna vacans cura in sulco resupina glæba se terrae pedibus adprehensa operit. Perdicum vita ad sedecim annos durare existimatur.

XXXIV. 52. Ab his columbarum maxime spectantur si-¹⁰⁴ mili ratione mores iidem, sed pudicitia illis prima et neutri nota adulteria; coniugi fidem non violant communemque servant domum; nisi caelebs aut vidua nidum non relinquit. Et inperiosos maris, subinde etiam iniquos ferunt; quippe suspicio est adulteri, quamvis natura non sit; tunc plenum querela guttur saevique rostro ictus, mox in satisfactione exosculatio et circa veneris preces crebris pedum orbibus adulatio. Amor utrique subolis aequalis; saepe et ex hac¹⁰⁵ causa castigatio, pigrius intrante femina ad pullos; partu- rienti solatia et ministeria ex mare. Pullis primo salsiorem terram collectam gutture in ora inspuunt praeparantes tem- pestivitatem cibo. Proprium generis eius et turturum cum bibant colla non resupinare largeque bibere iumentorum modo.

nam, R. femina, d. feminae, Murbac. — accedente, d. ad feminam aucupis accedentem marem, e Dalecampii coniectura probat Schneider. ad Aristot. hist. anim. T. III. p. 68. — recanet, R. recinat, Dalec. — se praebeat, d. — aucu- pantis, Rhen. — metu, om. Pint. accedente Schneidero. velut, Salmas. exerc. p. 107. b. C.

§ 103. coepit, Rθ. coeperit, dβ. V. Aristot. l. l. 9, 8. p. 613^b 17. — adpro- currit, R. aut procurrat, d. procurrat ad, βγ. — eius, Rθ Tdr. Om. β. — fra- cta ut, R. fracta aut, dβγ. ut fracta, r, quod probat Schneider. l. l. p. 60. — aut procurrat, R.d. ac procurrat, r. — pressurum, R². prae surum, R¹. — speque, Murbac. — frustratur, R ex corr. frustrans, d (Murbac.) βγ. — in pavore, R.d. (codd. Gel.) — vocant, R.d. — sedecim, v. Aristotel. l. l. 6, 4. extr. 9, 7. p. 613^a 24.

§ 104. Avis, R. Aves, Tdr (Murbac.) Scriptum fuit *Abis* i. e. *ab iis*. Ceterum v. Aristot. l. l. 9, 7. p. 612^b 31. — inde, RTdr (Murbac.) vitas, Rhen. — sed, R (Murbac.) et, Td. — communemque, R. — caelebs, R. — relinquit, T. — natura, om. d¹. — exosculatio, R. et osculatio, d. osculatio, K.

§ 105. ex hac, R. hac, d. — colliquatam, Pint. At v. Schneider. ad Aristot. l. l. T. III. p. 54. — ciborum, T. — vivant, R. — colla, R. collo, T. collum, K. — ni large bibere, Pint.

XXXV. Vivere palumbis ad xxx. annum, aliquas et ad 106
 xl. habemus auctores, uno tantum incommodo unguium eo-
 dem et argumento senectae, qui citra perniciem reciduntur.
 Cantus omnibus similis atque idem trino conficitur versu
 praeterque in clausula gemitu, hieme mutis, a vere vocali-
 bus. Nigidius putat cum ova incubet sub tecto nominatam
 palumbem relinquere nidos; pariunt autem post solstitium.
 Columbae et turtures octonis annis vivont. XXXVI. Con- 107
 tra passeri minimum vitae, cui salacitas par; mares negan-
 tur anno diutius durare argumento, quia nulla veris initio
 adparet nigritudo in rostro, quae ab aestate incipit; feminis
 longiusculum spatium. Verum columbis inest quidam et glo- 108
 riae intellectus; nosse credas suos colores varietatemque
 dispositam, quin etiam ex volatu quaeritur plaudere in caelo
 varieque sulcare. Qua in ostentatione ut vinctae praebentur
 accipitri, implicatis strepitu pinnis, qui non nisi ipsis alarum
 umeris eliditur, alioquin soluto volatu in multum velociores;
 speculatur occultus fronde latro et gaudentem in ipsa gloria
 rapit. XXXVII. Ob id cum iis habenda est avis quae tin- 109
 nunculus vocatur; defendit enim illas terretque accipitres
 naturali potentia in tantum ut visum vocemque eius fugiant.
 Hac de causa praecipuus columbis amor eorum, feruntque
 si in quattuor angulis defodiantur in ollis novis oblitis non
 mutare sedem columbas — quod et auro insectis alarum
 articulis quaesivere aliqui non aliter innoxiiis vulneribus —

§ 106. *aliquas et ad*, d. *reliquas et ad*, R.T. *reliquas et*, Θ. *aliquos ad*, Barbar. βγ. Verba *aliquas*—XL. om. Murbac. V. Aristot. l. l. 9, 7. p. 613^a 19. et 6, 4. extr. — *Aristoteles auctor est*, r. — *commodo*, d. *quomodo*, R. — *senectae*, R. — *praeterque*, R.d (Murbac.) *praeterquam*, K. — *clausula*, d (Murbac.) *clauusulae*, RΘK. — *hieme*, v. Aristot. l. l. 9, 49. p. 633^a 6. — *a vere*, Hard. *habere*, RΘT d. r. *at vere*, Dalec. *vere*, β. — *incubet*, RΘT d. *incubat*, Murbac. β. *incubant*, K. — *nominata*, R. — *post solstitium*, R². *post solstitia*, r. *cum solstitium*, R¹. *cum solstitio*, T d (Murbac.)

§ 107. *ut*, Θ. — *annis*, om. d¹. — *passerum*, d. Ceterum v. Aristot. l. l. 9, 7. p. 613^a 29. — *pars*, R.d. — *Maris*, R.d¹. — *apparet*, T.d². *apparent*, R.d¹. *appareat*, βγ.

§ 108. *quidem*, T. — *oppositu quae etiam in*, r. — *quin*, Rhen. *qui*, R.d (Murbac.) — *creditur*, r. *creduntur*, K. — *aeremque*, K. — *vinctae*, Barbar. *victae*, RΘT d. — *implicati*, R² d. — *strepitus*, d. — *alioquin*, R.d. *alioqui*, γ. *alio qui*, K. — *volatu multo*, K. — *velociores*, R.T.d (Murbac.) *velociorem*, Pint. K. *velociore*, β. — *speculatur*, ΘT.d (Murbac.) *speculator*, R.

§ 109. *iis*, R. *his*, Θ d. — *tinnunculus*, d. *tinnungulis*, R. *tristunculus*, oodd. Barbari. V. Gesner. hist. anim. 3, 54. Sumpsit haec Plin. ex Columell. VIII. 8, 7. — *puli defodiantur*, K. — *oblitis*, R. — *quod et auro*, RΘT. *quo de tau-*

multivaga alioquin ave; est enim ars illis inter se blandiri et corrumpere alias furtoque comitatiores reverti.

53. Quin et internuntiae in magnis rebus fuere, epistulas 110 adnexas earum pedibus obsidione Mutinensi in castra consulum Decumo Bruto mittente. Quid vallum et vigil obsidio atque etiam retia amne praetenta profuere Antonio, per caelum eunte nuntio? Et harum amore insaniunt multi; super tecta exaedificant turris iis nobilitatemque singularum et origines narrant vetere iam exemplo. L. Axius eques Romanus ante bellum civile Pompeianum denariis quadringentis singula paria venditavit, ut M. Varro tradit. Quin et patriam nobilitavere, in Campania grandissimae provenire existumatae.

54. Harum volatus in reputationem ceterarum quoque vo- 111 lucrum inpellit. XXXVIII. Omnibus animalibus reliquis certus et unius modi et in suo cuique genere incessus est, aves solae vario meatu feruntur et in terra et aere. Ambulant aliquae, ut cornices, saliant aliae, ut passeress, merulae, currunt, ut perdices, rusticulae, ante se pedes iaciunt, ut ciconiae, grues, expandunt alas pendentesque raro intervallo quatiunt, aliae crebrius, sed et primas dumtaxat pinnae; aliae et tota latera pandunt, quaedam vero maiore ex parte 112 compressis volant percussoque semel, aliquae et gemino ictu aere feruntur ut inclusum eum prementes, eiaculantur sese in sublime, in rectum, in pronum. Inpingi putes aliquas aut rursus ab alto cadere has, illas salire. Anates solae quaeque sunt eiusdem generis in sublime protinus sese tollunt atque

ro, d. quod auro, βγ. — quaesivere, Rd. quesiēre, βγ. — aliquis, d. — alioquin, d. alioqui, Rγ. — ave; est; pro his vocibus Rd abest habent.

§ 110. magnis rebus, R. rebus magnis, d (Murbac.) βγ. — adnexas, d (Murbac.) fuere adnexas, R. — Mutinensi, Murbac. Mutinensi, R. Mutinicensi, d. — Decio, d (ex corr.) — profuere, R. fuere, d. — turres, R. res, d. — his, d. — L. Axius, Bud. de ass. p. 217., R. Laxius, d (codd. Bud.) V. Varr. de re rust. III. 7, 10. — venditavit, Bud. vendicavit, K (codd. Bud.) vendi ita VI, R. vendit VI, d. — tradidit, r.

§ 111. relatus, R²Td (Murbac.) velatus, R¹. — volucrum, Rd (Murbac.) volucrum nos, βγ. — metu, d. motu, T. — et aere, R. et in aere, d βγ. — saliant aliae, RΘTd. saliant aliquae, β.

§ 112. alia, R. — totas alas, K. — plaudunt, R. plaudunt, d. tendunt, K. — maiori, d. — aliaequae, d. — aere feruntur, d. ///referuntur, R. — ut, R. vel, Td (Murbac.) velut, K βγ. — prementes eiaculantur, R. exprimentes. Iaculantur, K. iaculantur prementes, Td. hae iaculantur, Murbac. — probum, Rd. — pingui, d. pingui, R. — potes, Rd. — ab alto, R². ablatis, R¹d. ablatis, θ. — prosilire, K. — sint, R.

PLIN. II.

e vestigio caelum petunt, et hoc etiam ex aqua; itaque in foveas quibus feras venamur delapsae solae evadunt. Voltur 113 et ferae graviores nisi ex procursu aut altiore cumulo immissae non evolant, cauda reguntur; aliae circumspectant, aliae flectunt colla, nec ullae vescuntur ea quae rapuere pedibus. Sine voce non volant multae aut e contrario semper in volatu silent. Subrectae, pronaе, obliquae, in latera, in ora, quaedam et resupinae feruntur ut, si pariter cernantur plura genera, non in eadem natura meare videantur.

XXXIX. 55. Plurimum volant quae apodes, quia ca- 114 reant usu pedum, ab aliis cypseli appellantur, hirundinum specie; nidificant in scopulis. Hae sunt quae toto mari cernuntur, nec umquam tam longo naves tamque continuo cursu recedunt a terra ut non circumvolitent eas apodes. Cetera genera residunt, insistent; his quies nisi in nido nulla; aut pendent aut iacent.

56. Et ingenia aequae varia, ad pastum maxime. XL. Ca- 115 primulgi appellantur grandioris merulae adspectu, fures nocturni; interdiu enim visu carent. Intrant pastorum stabula caprarumque uberibus advolant suctum propter lactis, qua iniuria uber emoritur caprisque caecitas quas ita mulsero oboritur. Platea nominatur advolans ad eas quae se in mari mergunt et capita illarum morsu conripienti, donec capturam extorqueat. Eadem cum devoratis se inplevit conchis, calore

e, om. R¹. — solum, Pint. — et hoc, R. ex hoc, d. — qua, R¹ d.

§ 113. altiori, d. — tumulo, K. — flectunt, Rd (Murbac.) reguntur aliae, circumspectant aliae flectuntque, ΘK. — nec ullae, R¹ d (Murbac.) Nec nullae, r. Nonnullae, βγ. — semper, om. d. — subrecto, Rd (Murbac.) — in ora, pone resup. collocat T. — quaedam et resupinae, om. d¹. — genera non, om. R¹. — meare, om. d.

§ 114. volant, d. n. volant, R. — apodes vocantur, K. V. Aristot. hist. anim. 9, 30. — carent, d (Murbac.) — cypseli, ex vitio operarum γ. — hirundinē, R. — non, om. d. — insistent, Rd (Murbac.) et insistent, βγ.

§ 115. Et, R. Et nec, d (Murbac.) Haec sumpta ex Aristot. 1. 1. — partem, R¹. — grandioris, R (codd. Gel.) grandiores, Tdr. app. a suctu, grandiores merula, Pint., quod probat Schneider. ad Aristot. hist. anim. 1. 1. T. III. p. 139. — propter succum, T. — advolans, RTd. advolant, β. Ceterum v. Aristot. 1. 1. 9, 10. et Cicer. de N. D. II. 49, 124., ubi haec avis plateale audit. — coctas, R². concis, R¹. cunctas, T d. — his eculeant, d. — eligit, R. legit, d. legit, βγ. — excreans, K¹. excutiens, R².

§ 116. Villaribus, delet Pint. ex Aristot. 1. 1. 6, 2. p. 560^b 7. nec ipsum adiectivum agnoscit, quod alias villaticus dicatur. — religio inest, R² d². religiones, R¹ d¹. — aut, RT. ac, dβγ. Tacite omisit Schneid. ad Aristot. hist. anim.

ventris coctas evomit atque ita ex iis esculenta eligit testas excernens.

XLII. 57. Villaribus gallinis et religio inest; inhorrescunt 116

quo excutiuntque sese et circumactae purificant aut aliqua sese et ova lustrant. XLII. Minumae avium imperata faciunt, nec voce tantum sed pedibus et manibus. Est quae boum mugitus imitetur, in Agro taurus appellata; alioquin parva est; equorum hinnitus anthus nomine herbae pabulo adventu eorum nitatur ad hunc modum se ulciscens.

super omnia humanas voces reddunt, psittaci quidem 117 innocinantes. India hanc avem mittit, sittacen vocat, toto corpore, torque tantum miniato in cervice distincta. Imperatores salutat et quae accipit verba pronuntio vino praecipue lasciva. Capiti eius duritia eadem ostro; hoc, cum loqui discit, ferreo verberatur radio; nitit aliter ictus. Cum devolat rostro se excipit, illi r leviolemque ita se pedum infirmitati facit.

Minor nobilitas, quia non ex longinquo venit, sed ex 118 loquacitas generi picarum est. Adamant verba quae ur, nec discunt tantum sed diligenter meditantesque amet cura atque cogitatione intentionem non occultonstat emori victas difficultate verbi ac, nisi subinde audiant, memoria falli quaerentisque mirum in mo-

111. — alioquin, Rd¹. alioqui, d²γ. — est; equorum, RTd. est quae 8γ. equorum, r. Ceterum v. Aristot. l. 1. 9, 2. p. 609^b 14. — paulo, d. et quidem, K. — sittacen, codd. Gel. septagen, Rθd (codd. Salmas. 713. a. F.) siptacen, Rigalt. ap. eund. Ceterum hinc sua sumpsit So- 8—45., ex Solino Appul. florid. 2, 12., uterque ea quae infra de picis ad psittacos referens. — vocant, d. — destinctam, R. — lascivae, d. 1, d. — haec, r. — cum, R². in ea, R¹d. — ferro, R¹d¹. — ita se, 2, βγ.

generi, Rd. certo generi, β, quod nescio an sit praeferendum propter § 119. — nec, R. Omitt. Td. — tantum sed, R. et, Td. — curā, R¹. curā, R¹. curvantque, d. — cogitationē, R. cogitationem, d. — intentionemque, d. His in verbis aliquid est corruptum, quod qui codicem d interpolavit sensisse videtur. Nemo enim facile assequatur, quomodo is qui aliquam rem meditatur possit dici non occultare intentionem cura et cogitatione; nam qui aliquid meditatur non aliter id facere potest, quam ut cura atque cogitatione utatur; Plin. vero ex vulgata scriptura dicit picam verba humana meditantem non occultare suam intentionem adhibita cura et cogitatione; deinde ineptum est dicere aliquem suam intentionem occultare cogitatione, cum cogitatio dici possit occultari, non possit occultare. Hinc recepta codicum scriptura et electo glossemate Plinium scripsisse existimo: curam atque intentionem non occultant, coll. § 83. — quaerentesque, RTKd. quaerentes, β.

dum hilarari, si interim audierint id verbum. Nec vulgaris iis forma, quamvis non spectanda; satis illis decoris in specie sermonis humani est. Verbum addiscere alias negant posse 119 quam quae ex genere earum quae glande vescantur, et inter eas facilius quibus quini sint digiti in pedibus, ac ne eas quidem ipsas nisi primis duobus vitae annis. Latiores his est lingua omnibusque in suo cuique genere quae sermonem imitantur humanum, quamquam id paene in omnibus contingit. Agrippina Claudii Caesaris turdum habuit, quod num- 120 quam ante, imitantem sermones hominum. Cum haec proderem, habebant et Caesares iuvenes sturnum, item luscini- nias Graeco ac Latino sermone docilis, praeterea meditantis in diem et adsidue nova loquentis longiore etiam contextu. Docentur secreto et ubi nulla alia vox misceatur, adsidente qui crebro dicat ea quae condita velit ac cibis blandiente.

XLIII. 60. Reddatur et corvis sua gratia indignatione 121 quoque populi Romani testata, non solum conscientia. Tiberio principe ex fetu supra Castorum aedem genito pullus in oppositam sutrinam devolavit, etiam religione commendatus officinae domino. Is mature sermoni adsuefactus omnibus matutinis evolans in rostra in forum versus Tiberium, dein Germanicum et Drusum Caesares nominatim, mox transeuntem populum Romanum salutabat, postea ad tabernam remeans, plurium annorum adsiduo officio mirus. Hunc sive 122 aemulatione vicinitatis manceps proxumae sutrinae sive ira-

hilaris, R¹d. *hilaes*, R². — *si*, omitt. Rd. — *iterum*, r. — *Ne*, R. — *his*, d. — *quam*, d. — *decoris in specie*, d. Om. R¹. *decoris in spe*, R².

§ 119. *Verbum*, R². *Verum*, R¹dβγ. — *quam*, om. d. — *harum*, d. — *quae*, R. *sunt quae*, dβγ. — *vescuntur*, d. — *ea*, Rd. — *quibus* nī, R. *quibus* in, d. — *sint*, Rθ d. *sunt*, βγ. — *nefas*, d. — *nisi*, omitt. RTKd. Agnoscit Solini 52, 44. paraphrasis. — *Latiores his est*, R (ex corr.) *Latiores iis est*, βγ. *Latiores*, Tdr. — *lingua*, R¹. *linguae*, R¹Tdr. — *omnibus quae*, T pronominae quae statim sequente omisso. — *contingit*, d. *contigit*, R. *contingat*, T.

§ 120. *Agrippina*, Rθ Td. *Agrippina contuz*, multi codd. ap. Rezz. β. — *antea*, θ. — *omnium*, cod. Rezz. — *Cum haec proderem*; novam hinc periodum incipiunt Rezz. et γ, ad superiora refert β. — *Caesaria*, Ambr. II. — *item sturnum*, d (Ambr. I. II.) — *ac*, Rd. *atque*, βγ. — *nova*, R²d (Ambr. II.) no, R¹. *vana*, Ambr. I. — *misceantur*, R. — *ac cibis*, R (codd. Gel.) *adclivis*, T. *adclivis*, d¹. *adclivis*, d². *aliquo*, S (omnes codd. Rezz.)

§ 121. *corvi*, R. — *sui*, d. — *quoque*, om. Ambr. I. — *Romani*, Ambr. II. Om. Rd (Ambr. I.) — *attestata* — *conscia*, K. — *fectu*, Rd. — *Castoris*, Ambr. II. — *genito*, Rθ Td. *genitus*, β. — *appositam*, Tdr. — *religionem*, R. — *in forum*, Rd (omnes codd. Rezz.) in om. K. — *verorsus*, R ex dittographia orthographica. — *salutat*, d. — *amorum*, d. — *mirans*, d. *meritus*, r (omnes codd. ap. Rezz.)

cundia subita, ut voluit videri, excrementis eius posita calceis macula exanimavit tanta plebei consternatione ut primo pulsus ex ea regione, mox et interemptus sit funusque aliti innumeris celebratum exsequiis, constratum lectum super Aethiopum duorum umeros, praecedente tibicine et coronis omnium generum ad rogam usque qui constructus dextra viae Appiae ad secundum lapidem in campo Rediculi appellato fuit. Adeo satis iusta causa populo Romano visa est 123 exsequiarum ingenium avis aut supplicis de cive Romano in ea urbe, in qua multorum principum nemo deduxerat funus, Scipionis vero Aemiliani post Carthaginem Numantiamque deletas ab eo nemo vindicaverat mortem; hoc gestum M. Servilio Gaio Cestio coss. a. d. v. kalend. Aprilia. Nunc 124 quoque erat in urbe Roma haec prodente me equitis Romani cornix e Baetica primum colore mira admodum nigro, deinde plura contexta verba exprimens et alia atque alia crebro addiscens. Nec non et recens fama Crateri Monocerotis cognomine in Erizena regione Asiae corvorum opera venantis eo, quod devehebat in silvas eos insidentis corniculis umerisque; illi vestigabant agebantque eo perducta consuetudine ut exeuntem sic comitarentur et feri. Tradendum pu- 125 taverem memoriae quidam visum per sitim lapides congerentem in situlam monumenti, in qua pluvia aqua durabat sed quae attingi non posset; ita descendere paventem expressisse tali congerie quantum poturo sufficeret.

§ 122. *incitatus*, K. — *posita*, R⁰ T d r. *imposita*, β. — *aliti innumeris*, R d. *inn. al.*, β γ. *avi*, codd. Rezz. *in humeris* infra omisso *exsequiis*, Pint. — *via*

Appia, d. — *Rediculi*, Barbar. *Rādiceuli*, θ. *ridiculi*, d. *ridiculi*, R.

§ 123. *deduxerat*, R θ r. *duxerat*, T d β γ. — *post*, omitt. R¹ d. — *ab eo*, delet Pint. — *Gaio*, ita scribendum. *go*, R². *ho*, R¹. *vero*, d. C., β γ.

§ 124. *equitanis*, d. — *e*, R. *a*, T d. — *nigra*, T. — *contextū*, R². *contexta*, R¹. *contextu*, T d. Scribendum videtur *contextim*, qua voce Plin. usus est § 147. — *alia atque alia*, R d. *alia*, γ. V. ad 34, 144. — *Erizena*, R d. *Eriza*, vetus liber Salmas. exerc. p. 386. b. C. *Cicyzena* vel *Trözena* (quod praefert Bochart. hieroz. 2, 271.) vel *Erizaca* vel *Cazaea*, codd. Barbari. *Eresia*, Salmas. — *eo* quod devehebat, R. *eo* quo decebat, d. *equo* devehebat, r. — *silvis*, d. — *insidentes*, R θ d. *considentes*, K β. — *corniculi*, R d (vet. lib. Salmas.) qui *corniculo* coniciunt. *considentes humeris*. Atqui *corniculos illi*, K. *cuniculos*, Dalec. Multa mutat Pint. — *illis*, d. — *vertebant*, d¹. — *consuetudine perducta*, d. — *fieri*, d.

§ 125. *sitlam*, R¹. — *aquam*, r. — *durabat*, d. *dabat*, R (ex corr.) r. — *possit*, R d. — *congeri*, B. — *quantum*, R d r (codd. Gel.) *quanta*, T. *quae*, K. — *poturo*, R² K d (codd. Gel.) *potero*, R¹. *potui*, r.

XLIV. 61. Nec Diomedias praeteribo avis; Iuba catara- 126
ctas vocat et eis esse dentis oculosque igneo colore, cetero
candidis, tradens; duos semper iis duces, alterum ducere
agmen, alterum cogere; scrobis excavare rostro, inde crate
consternere et operire terra quae ante fuerit egesta; in his
fetificare; fores binas omnium scrobibus; orientem spectare
quibus exeant in pascua, occasum quibus redeant; alvum
exoneraturas subvolare semper et contrario flatu. Uno hoc 127
in loco totius orbis visuntur, in insula quam diximus nobi-
lem Diomedis tumulto atque delubro, contra Apuliae oram,
fulicarum similes. Advenas barbaros clangore infestant, Grae-
cis tantum adulantur miro discrimine, velut generi Diome-
dis hoc tribuentes, aedemque eam cotidie pleno gutture,
madentibus pinnis perluunt atque purificant, unde origo fa-
bulae Diomedis socios in earum effigies mutatos.

XLV. 62. Non omittendum est, cum de ingeniis disseri- 128
mus, e volucris hirundines indociles esse, e terrestribus
muris, cum elephantis iussa faciant, leones iugum subeant,
in mari vituli totque piscium genera mitescant.

XLVI. 63. Bibunt aves suctu, ex his quibus longa colla 129
intermittentes et capite resupinato velut infundentes sibi.
Porphyrio solus morsu bibit; idem est proprio genere,
omnem cibum aqua subinde tinguens, deinde pede ad rostrum
veluti manu adferens. Laudatissimi in Commagene; rostra
iis et praelonga crura rubent.

XLVII. 64. Haec quidem et himantopodi multo minori, 130
quamquam eadem crurum altitudine. Nascitur in Aegypto;

§ 126. *Diomedias*, R.d. *Diomedes*, βγ. Sua hinc sumpsit Solin. 2, 45—50.
— *cataractas*, R.d. *catharactas*, T. *catuructas*, β. — et, R^θ T d. Omitt. βγ. —
candidas, r (codd. Salmas. exerc. p. 64. b. A.) Aut hoc praeferendum aut pro-
pter copulam et ex omnibus codd. receptam *tradens* ut glossema expungendum.
— *his*, d.

§ 127. *hoc*, R' d. *hac*, R². *hae*, βγ. Ceterum v. auct. mirab. auscult. 80. —
urbis, R.d. — *diximus* 3, 151. — *discrimine miro*, d. — *eademque*, R. — *effi-
gie*, d.

§ 128. *indociles esse*, R.d. *esse ind.*, βγ. — *faciunt*, d.

§ 129. *suctu ceterae, et ex iis*, K. V. Arist. hist. anim. 8, 6. p. 595^a 10. — *intus
mittentes*, d. — *supinato*, T d. — *veluti*, d. — *infundentibus*, θ. — *Porphyrio*, R.
— *est*, R.d. e, r. Om. Dalec. — *his*, d.

§ 130. *himantopodi*, v. Oppian. ixent. 2, 9. *imantopodi*, codd. Barbari. *eman-
topodi*, R^θ d. *haematopodi*, Kγ. — *minori multo*, d. — *in eadem*, R.d. quod rece-
pissem, nisi quamquam adesset. — *ei*, R. et, d. — *musculi*, Cuvier. sp. Aiasson.

insistit ternis digitis; praecipue ei pabulum muscae; vita in Italia paucis diebus.

65. Graviore omnes fruge vescuntur, altivolae carne tantum. Inter aquaticas mergi soliti sunt devorare quae ceterae reddunt.

66. Olorum similitudinem onocrotali habent nec distare existimarentur omnino, nisi faucibus ipsis inesset alterius uteri genus. Huc omnia inexplabile animal congerit, mira ut sit capacitas; mox perfecta rapina, sensim inde in os red-dita, in veram alvum ruminantis modo refert. Gallia hos septentrionali proxima oceano mittit.

67. In Hercynio Germaniae saltu invisitata genera alitum accipimus, quarum plumae ignium modo conluceant noctibus; in ceteris nihil praeter nobilitatem longinquitatem factam memorandum occurrit. XLVIII. Phalerides in Seleucia Parthorum et in Asia aquaticarum laudatissimae, rursus phasianae in Colchis geminas ex pluma auris submittunt sub-riguntque. Numidicae in parte Africae Numidia omnesque iam in Italia.

68. Phoenicopteri linguam praecipui saporis esse Apicius docuit nepotum omnium altissimus gurgis. Attagen maxime Ionius celebris et vocalis alias, captus vero obmutescens, quondam existimatus inter raras avis iam et in Gallia Hispaniaque capitur et per Alpem etiam, ubi et phalacrocoraces, aves Baliarium insularum peculiare, sicut Alpium pyrocorax luteo rostro niger et praecipuo sapore lagopus; pedes leporino villo nomen ei hoc dedere, cetero candidae, colum-

T. VII. p. 406. — *vita*, om. d¹. — *aquaticas*, d (in rasura.) — *soliti sunt*; hanc scripturam a nullo codice confirmatam interpolatam esse docent et codicum lectiones et perfectum, cui hic nullus est locus. *solido ut*, R. *solita ut*, Θ. *solida ue*, d¹. *solida et*, d². Non multum abest, quin Plinium *mergi soli solent* scripsisse credam. — *devorare*, d. *devoravere*, RΘ.

§ 131. *Hoc*, R d. — *in denos*, d. *inde honor*, R. — *vera*, R. — *modo*, R K. *more*, dr (codd. Barbari) γ. — *fertur*, r. *defert*, K. — *septentrionali*, Pint. R d. *septentrionalis*, T.

§ 132. *invisitata*, R T. *invisitata*, d β. V. Solin. 20, 3. — *accipimus*, R T d. *accepimus*, β γ. — *omnique*, K.

§ 133. *Poenico obteri*, R. — *celeber et*, R T d. *celeber*, r. *celebratur*, β γ. — *existimatus*, R T dr. *extimatus*, β. — *ras*, R. *has*, T d (hic in rasura.) — *per*, omitt. R d. — *niger et*, R Θ r. *in genere*, T d. *et*, β. — *praecipua*, T d. — *pedes*, r. *pede*, R d. — *leporini villi*, r. — *ei*, d. Omitt. R r.

barum magnitudine. Non extra terram eam vesci facile, 134
quando nec vita mansuescit et corpus occisi emarcescit. Est
et alia nomine eodem, a coturnicibus magnitudine tantum
differens, croceo tinctu cibus gratissima. Visam in Alpibus
ab se peculiarem Aegypti et ibim Egnatius Calvinus prae-
fectus earum prodidit.

XLIX. 69. Venere in Italiam Bedriacensibus bellis ci- 135
vilibus trans Padum et novae aves — ita enim adhuc vocan-
tur — turdorum specie, paulum infra columbas magnitudine,
sapore gratae. Baliares insulae nobiliorem etiam supra dicto
porphyryonem mittunt; ibi et buteo accipitrum generis in
honore mensarum est, item vipiones; sic enim vocant mi-
norem gruem.

70. Pegasos equino capite volucris et grypas aurita ad- 136
uncitate rostri fabulosos reor, illos in Scythia, hos in Ae-
thiopia; equidem et tragopana, de qua plures adfirmant,
maiorem aquila, cornua in temporibus curvata habentem,
ferruginei coloris, tantum capite phoeniceo. Nec sirenes in-
petraverint fidem, adfirmet licet Dinon, Clitarchi celebrati
auctoris pater, in India esse mulcerique earum cantu quos
gravatos somno lacerent. Qui credat ista, et Melampodi pro- 137
fecto auris lambendo dedisse intellectum avium sermonis
dracones non abnuat, vel quae Democritus tradit nominando
avis, quarum confuso sanguine serpens gignatur, quem quis-
quis ederit intellecturus sit alitum conloquia, quaeque de
una ave galerita privatim commemorat, etiam sine his in-

§ 134. terram in qua nascitur eam, K. — vita, R^θ. viva, dβγ. — occisi, R^d. occisae, βγ. — emarcescit, R^d. statim marcescit, βγ. — Esse alia, R. Est alia, d. — unctu, R. — et, om. β. — ibim, β. — Egnatius, R T d. M. Egnatius, Barbar. β. — Calvitiu, R.

§ 135. Venerē, R. Venere////, d. — Bedriacensibus, R. hebruacensibus, d. Be-
briacensibus, Merula, codd. Gel. βγ. — dorum, R^d. — dictis, K. V. § 129. —
buteo, R². in puteo, R¹ d. — vipiones, R. bibiones, dγ. — enint, omitt. T d r.

§ 136. grypas, θ. gryppas, R. gryphas, dβγ. grypos, Gronov. ad 33, 4. —
auritos, K. — hos, om. d¹. — equidem et, R. et quidem, d. — tragopana, R T d.
tragopanadem, Turneb. adv. 6, 19. Alia coniiciunt Barbar., Pint., Schott. ad
Mel. III. 9, 2. et Salmas. exerc. p. 283. a. E. — affirmet licet, R T d r. licet
affirmet, βγ. — Dinon, T d r. Din, R. Dino, βγ. — cantus, R. — lacerant, T K d.

§ 137. credat, R θ T d. credit, βγ. — augures, θ T d. — abnuat, R θ T d.
abnuet, βγ. — Democritos, R¹. Haec exscripsit Gell. 10, 12. — gignantur, R.

§ 138. Homero, Odyss. ε, 66. — saturicos, R. — insidentur, T d. assidentur,
R θ. insident, β. incedunt, K. insidentur, Hard. e codd. (?) γ. — plerisque, R² d.
plerique, R¹ θ T. — noscuntur, d. nascuntur, R β. — deservisset, R.

mensa vitae ambage circa auguria. Nominantur ab Homero 138
scopes avium genus; neque harum satyricos motus cum
insidentur plerisque memoratos facile conceperim mente,
neque ipsae iam aves noscuntur. Quamobrem de confessis
disseruisse praestiterit.

L. 71. Gallinas saginare Deliaci coepere, unde pestis ex- 139
orta opimas avis et suoapte corpore unctas devorandi. Hoc
primum antiquis cenarum interdictis exceptum invenio iam
lege Gai Fanni cos. xi annis ante tertium Punicum bellum,
ne quid volucre poneretur praeter unam gallinam quae non
esset altilis, quod deinde caput translatum per omnis leges
ambulavit; inventumque diverticulum est in fraudem earum 140
gallinaceos quoque paseendi lacte madidis cibus; multo ita
gratiores adprobantur. Feminae quidem ad saginam non
omnes eliguntur, nec nisi in cervice pingui cute; postea cu-
linarum artes, ut clunes spectentur, ut dividantur in tergora,
ut a pede uno dilatatae repositoria occupent. Dedere et
Parthi cocis suos mores; nec tamen in hoc mangonio quic-
quam totum placet, hic clune, alibi pectore tantum laudatis.

72. Aviaria primus instituit inclusis omnium generum 141
avibus M. Laenius Strabo Brundisi equestris ordinis; ex
eo coepimus carcère animalia coercere quibus rerum natura
caelum adsignaverat. LI. Maxime tamen insignis est in hac
memoria Clodi Aesopi tragici histrionis patina HS. ò taxata,
in qua posuit avis cantu aliquo aut humano sermone vocalis

§ 139. *Gallinam*, d. — *Deliacia*, R. — *cenarum*, R. *eranum*, Td². *enarum*, d¹. — *longe*, d. — *Gai*, R. C., dβγ. — *undecim annis*, R. *undecima*, d. — *volucre*, R² Td (cod. Ursini ap. Ciacc. de triel. p. 94.) *volucrum*, β. — *proponeretur*, r. — *at illis*, R¹.

§ 140. *diverticulum*, R. *diverticulum*, dβγ. — *fraudem*, r. *fraude*, Rdβγ. — *lacte*, TKdr (codd. Gel.) *lacti*, R. — *madidis*, codd. Gel. *addidis*, R. *additis*, STd. *addito*, Krγ. — *cibus*, RTKd (codd. Gel.) Omitt. Sr. *lacte addito mulo*; ita, Pint. et Schneider. ad Colum. VIII. 7, 1. — *quaedam*, Td. — *clunē*, Rd. — *expectentur*, d¹. — *pede dilatatae unae rep.*, Schneider. l. 1. — *pari*, d. — *quicquam*, om. T. — *hic*, omitt. Rd. — *laudato*, d.

§ 141. *Laenius*, Pint. et Schneider. ad Varr. de re rust. III. 5, 8. Confirmat d. *Laelius*, Rβ. — *rerum*, Pint. R. *rebus*, ØSTd. Om. β. — *nature*, R. — *HS. C*, ita nos scripsimus; v. nos ad 35, 163. *HS. centum*, Bayf. de vascc. p. 12. et Salmas. ad Tertull. pall. p. 156. e vett. libris, γ. in is, R. in his, d. *sexcentis HS*, β. V. Gronov. de sest. p. 450 — 453. — *taxata*, d (in rasura.) ita eva, R.

HS. $\bar{v}$ singulas coemptas, nulla alia inductus suavitatem nisi ut in his imitationem hominis manderet, ne quaestus quidem suos reveritus illos opimos et voce meritos, dignus prorsus filio, a quo devoratas diximus margaritas. Non sit tamen, ¹⁴² ut verum fatear, facile inter duos iudicium turpitudinis, nisi quod minus est summas rerum naturae opes quam hominum linguas cenasse.

LII. 73. Generatio avium simplex videtur esse, cum et ¹⁴³ ipsa habeat sua miracula, quoniam et quadrupedes ova gignunt, chamaeleontes, lacertae et quae diximus inter serpentis; pinnatorum autem infecunda sunt quae aduncos habent unguis; cenchris sola ex his supra quaterna edit ova. Tribuit hoc avium generi natura ut fecundiores essent fugaces earum quam fortes. Plurima pariunt struthocameli, gallinae, perdices, soli. Coitus avibus duobus modis, femina considente humi, ut in gallinis, aut stante, ut in gruibus.

74. Ovorum alia sunt candida, ut columbis, perdicibus, ¹⁴⁴ alia pallida, ut aquaticis, alia punctis distincta, ut meleagridum, alia rubri coloris, ut phasianis, cenchridi; intus autem omne ovum volucrum bicolor, aquaticis lutei plus quam albi idque ipsum magis luridum quam ceteris; piscium unus

HS. *VI*, ita nos scripsimus, ut sint sena sestertia, uti paulo ante centena sestertia. HS. *sex*, Salmas. γ . *hixvi*, Rigalt. ap. Salmas. in *his VI*, R θ . *nummis* (hoc in rasura) *sex*, d β . Rem varie expedire conantur Hotomann. de re num. 2, 28., Bud. de ass. p. 216., Torrent. ad Hor. sat. II 3, 245. et Gronov. — in *his*, d². *his*, R δ ¹. — *imitatione hominem*, Lips. de magnit. Rom. 4, 7. p. 882. — *ne*, R. in *ea*, d. — *diximus* 9, 122.

§ 142. *sit*, R. *sic*, θ . *si*, d. — *tamen*, R¹ θ d. *tamen avium*, R². — *fatear*, omitt. R θ d. — *facere*, θ . — *si quod*, RST d. *sed quidem*, K. — *est*, om. d. — *summa*, R δ . — *avium*, Hotomann. K. Alia vult Pint.

§ 143. *habeat sua*, R δ . *sua habeat*, $\beta\gamma$. — *quin et*, T. — *gignant*, d. — *diximus*. Quem affert Hard. locum 8, 89., is non nisi maxima cum duritia huc referri potest; tamen Plin., ubi de serpentibus loquitur (8, 85—87.), nihil de hac re dicit, uti ipse infra § 169. commemorat, qui locus Harduinum sui erroris facile convincere potuit. Hinc pone v. *diximus* nonnulla excidisse putamus, quam nostram suspicionem eo confirmamus, quod pro *inter*, quod R δ retinent, θ item habet. Quadrupedes igitur Plin., qui scripserat et quae diximus inter [aquatica]; item serpentes, opponit serpentibus. Inter aquatica vero Plin. enumeravit et pisces ova parientes et cete (balaenas, delphinos) catulos edentes; praeterea ipsos pisces Plin. h. l. silentio praeterire non potuit. — *Pennatarum*, d. V. Aristot. hist. anim. 6, 1. p. 558 b 27. — *cenchris*, Barbar. *cancris*, R δ . *generis*, codd. Barbari. — *sola*, R δ . *nulla*, codd. Barbari. — *Plura*, T. — *struthocamelinae* omisso *gallinae*, R δ . — *soli*, R δ . *sali*, β . Utraque scriptura corrupta, in qua avis cuiusdam nomen latere videtur. Et pro *sali* quidem, litteris proxime praecedentibus adiunctis, facile *aesali* scribi posset, quae avis Aristoteli hist. anim. 9, 36. commemorata ibi quoque in multis codd. *σαλός* scribitur; at ea

color, in quo nihil candidi. Avium ova ex calore fragilia, 145
serpentium ex frigore lenta, piscium ex liquore mollia, aqua-
tilium rotunda, reliqua fere fastigio cacuminata; exeunt a
rotundissima sui parte dum pariuntur molli putamine sed
protinus durescente, quibuscumque emergunt portionibus.
Quae oblonga sint ova, gravioris saporis putat Horatius Flac-
cus. Feminam edunt quae rotundiora gignuntur, reliqua ma-
rem. Umbilicus ovis a cacumine inest, ceu gutta eminens
in putamine.

LIII. Quaedam omni tempore coeunt, ut gallinae, et pa- 146
riunt praeterquam duobus mensibus hiemis brumalibus; ex
iis iuvencae plura quam veteres, sed minora, et in eodem
fetu prima ac novissima; est autem tanta fecunditas ut ali-
quae et sexagena pariant, aliquae cotidie, aliquae bis die,
aliquae in tantum ut effetae moriantur; Hadrianis laus ma-
xuma. Columbae deciens anno pariunt, quaedam et undeciens,
in Aegypto vero etiam brumali mense. Hirundines et meru- 147
lae et palumbi et turtures bis anno pariunt, ceterae aves
fere semel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes
paene contextim in secessu generant. A coitu diebus decem
ova maturescunt in utero, vexatis autem gallinae et colum-

cum sit ex accipitrum genere, Plin. eam h. l. afferre non potuit. Quam contra
Hard. est ingressus viam, qui a *Soli* novam periodum exordiens hanc vocem ad
coitus refert, eam iam Schneider. ad Aristot. l. l. T. III. p. 162. propter sen-
sum neglectum nihili esse dixit; ego etiam grammaticam desidero. — *conti-*
nente humi, R.d. *humi considente*, βγ. V. Aristot. hist. anim. 5, 2. p. 539^b 28.

§ 144. *puncta*, R. — *meleagridum*, Rθ d. *meleagridi*, βγ. Nonnulla mutat
Pint. ex Aristot. l. l. 6, 2. p. 559^a 25. — *probris*, R.d. — *quo alibi*, R.d. V. Ari-
stot. l. l. et gener. anim. 3, 1. p. 751^b 12. — *id*, R. — *unicolor*, T.d. — *nihil*,
R. nil, dβγ. in quo plus candidi vel in quo nil candidi, aequabili candido, Pint.

§ 145. *lenta*, d. *lenia*, R. *levia*, θ. — *cacuminata exeunt* — *sui parte*; *dum*, r.
— *potaminis*, R¹. — *Flaccus*, sat. II. 4, 13., ubi v. Bentr. — *gutta*; *suspecta*
videtur haec vox Schneidero ad Aristot. l. l. 6, 3. p. 561^a 9. T. II. p. 416.

§ 146. *coeunt et pariunt ut gallinae*, Pint. V. Aristot. l. l. 6, 1. init. — *his*, d.

— *iuvencae*, R (ex corr.) *iuvenes*, T. *iuvene*///, d. — *aliquae et*, R. *aliquae*, T.d.
Ceterum Petav. apud Broter. ex Aristot. verbis l. l. 6, 1. *πλήθος δὲ τίχτουσιν*
ἐνταὶ (ἀλεξτοπίδες) καὶ τῶν γενναίων πρὸ ἐπωασμοῦ καὶ ἐξήχοντα, scite col-
legit pone *aliquae* verba ante incubitum excidisse. — *effectae*, R. — *Hadrianis*,
Aristot. l. l. et gener. anim. 3, 1. p. 749^b 29. — *Columbae*, Aristot. hist. anim.
5, 13. 6, 4. — *vero*, Rθ d. Om. β.

§ 147. *luto*, omitt. T.d¹. — *nidificantes*, R.d. *nidos aedificantes*, T. — *diebus*
decem, d. *diebus decim*, R. *decem diebus*, βγ. Haec omnia sumpsit Plin. ex Ari-
stot. l. l. 6, 2. p. 560^b 23. 6, 3. init. — *vexatis*, Rθ d. *vexatae*, βγ. Varia
mutat Pint.

bae pinna evolsa aliave simili iniuria diutius. Omnibus ovis 148
 medio vitelli parva inest velut sanguinea gutta, quod esse
 cor avium existumant, primum in omni corpore id gigni
 opinantes; in ovo certe gutta ea salit palpitatque. Ipsum
 animal ex albo liquore ovi corporatur; cibus eius in luteo
 est. Omnibus intus caput maius toto corpore, oculi compressi
 capite maiores. Incremente pullo candor in medium vertitur,
 luteum circumfunditur. Vicesimo die, si moveatur ovum, iam 149
 viventis intra putamen vox auditur; ab eodem tempore plu-
 mescit ita positus ut caput supra dextrum pedem habeat,
 dextram vero alam supra caput; vitellus paulatim deficit.
 Aves omnes in pedes nascuntur, contra quam reliqua ani-
 malia. Quaedam gallinae omnia gemina ova pariunt et ge- 150
 minos interdum excludunt, ut Cornelius Celsus auctor est,
 alterum maiorem; aliqui negant omnino geminos excludi.
 Plus vicena quina incubanda subici vetant. Parere a bruma
 incipiunt. Optima fetura ante vernum aequinoctium; post
 solstitium nata non implent magnitudinem iustam tantoque
 minus, quanto serius provenire.

LIV. 75. Ova incubari intra decem dies edita utilissimum; 151
 vetera aut recentiora infecunda; subici inpari numero debent.
 Quarto die postquam coepere incubari, si contra lumen ca-
 cumine ovorum adprehenso una manu purus et unius modi
 perluceat color, sterilia existumantur esse proque eis alia
 substituenda. Et in aqua est experimentum; inane fluitat,
 itaque sidentia hoc est plena subici volunt. Concuti vero 152

pennae evolsae, d. — *aliave*, R^d. — *diutius*, R^d.

§ 148. *in medio*, T^d. V. Aristot. l. l. 6, 3. p. 561^a 9. — *albi*, Pint. — *gignunt*, R. — *in ovo* — *gutta* delet Pint. — *ea*, RST^d. — *eius*, R^d. Om. γ. — *luteo*, RθT^d.

§ 149. *si*, R². Omitt. R¹T^d. V. Aristot. l. l. 6, 3. p. 561^b 27. — *moveatur*, T^d. — *ovum* — *putamen* om. T. — *defecit*, R. — *Aves omnes*, v. Schneider. ad Aristot. l. l. p. 561^a 9. T. II. p. 414. sq.

§ 150. *omnia*, om. r. Vid. Aristot. l. l. p. 562^a 27. — *gemina*, om. R¹T. — *Plus vicena*, v. Varr. de re rust. III. 9, 8. et Colum. VIII. 5, 8. — *subiici vetant*, R². *subiicique tant*, R¹. *incubandas ubiq; tam*¹, d. — *a*, om. R. — *pervenere*, K.

§ 151. *infra*, K. — *decim*, R. — *incubari*, R²d. *incubare*, r. *incubat*, R¹. — *ima*, R^d.

§ 152. *educunt*, d^r. V. Aristot. l. l. 6, 2. p. 559^b 29. — *Sic*, R. — *incubitu*, RθST^d. *incubatu*, β. — *tonuit*, RθT^dr. *tonuerit*, β.

experimento vetant, quoniam non gignant confusis vitalibus venis. Incubationi datur initium post novam lunam, quia prius inchoata non proveniant. Celerius excluduntur calidis diebus; ideo aestate undevicesimo educunt fetum, hieme xxv. Si incubitu tonuit, ova pereunt, et accipitris audita voce vitiantur. Remedium contra tonitrus clavos ferreus sub stramina ovorum positus aut terra ex aratro. Quaedam autem et citra incubitum sponte naturae gignant ut in Aegypti fimetis. Scitum de quodam reperitur Syracusis tamdiu portare solitum, donec cooperta terra fetum ederent ova.

LV. 76. Quin et ab homine perficiuntur. Iulia Augusta prima sua iuventa Tiberio Caesare ex Nerone gravida, cum parere virilem sexum admodum cuperet, hoc usa est puellari augurio ovom in sinu fovendo atque cum deponendum haberet nutrici per sinum tradendo, ne intermitteretur tepor; nec falso augurata proditur. Nuper inde fortassis inventum ut ova calido in loco inposita paleis igne modico foverentur homine versante pariterque et stato die illic erumperet fetus. Traditur quaedam ars gallinari cuiusdam dicentis quod ex quaque esset. Narrantur et mortua gallina mariti earum visi succedentes invicem et reliqua fetae more facientes abstinentesque se cantu. Super omnia est anatum ovis subditis atque exclusis admiratio prima non plane agnoscens fetum, mox incerti singultus solícite convocantis, postremo lamenta circa piscinae stagna, mergentibus se pullis natura duce.

§ 153. *tonitrus*, R⁰. *tonitrua*, d. *tonitruum*, r. *tonitrum*, β. — *stramina*, R. *stramine*, d β γ. — *aratro*, R². *eretro*, R¹. *ereto*, d. — *natura gignit*, R² K. V. Gron. ad 28, 7. — *figmentis*, d. — *Scriptum*, K. V. Aristot. l. l. 6, 2. p. 559^b 2. — *quodam*, R T d. *quodam potore*, β. — *donec ab eo coop.*, K. — *storea*, Pint. — *edere*, R⁰ d.

§ 154. *Iulia*, R d (codd. Gel. et antiquissimi Leidd. ap. Ruhnck. ad Vell. 2, 71.) *Livia*, Mitaller. et Hard. in edit. 2. — *Tibius Caesarē*, R. — *in*, om. d. — *fovendum*, R. — *cum*, om. d. — *haberet*, R². *habere*, R¹ d. — *interimeretur*, K. — *falso*, R² d. *falsu*, R¹. *falsa*, T. — *augurata*, R². *Augusta*, R¹ T K d. — *proditur imperatoris inde foeta*. *Sed inventum*, K. — *fortassis*, R d. *fortasse*, β γ. — *calido in*, R d. *in calido*, β γ. — *pariter nocte ac die et statuto die illinc erumpere*, K. — *estato*, R. — *illic*, R². *miliu*, R¹ d. *illinc*, β γ. — *erumperet*, R². *erumpet*, R¹. *erumpere*, d.

§ 155. *quoque*, K. — *essent*, R². *esse*, R¹ d. — *Narrantur*, Aristot. l. l. 9, 49. — *se*, R d. *se a*, β γ. — *prima*, R K T d. *primo*, β γ. — *incerti singultus*, Pint. — *incertis incubitus*, T d. *incertis incubitus*, R. *incerti incubitus*, codd. Barbari. *incerti concubitus*, K. *incertos incubitus*, β γ.

LVII. 77. Gallinarum generositas spectatur crista erecta, 156
interim et gemina, pinnis nigris, ore rubicundo, digitis in-
paribus, aliquando et super quattuor digitos transverso uno.
Ad rem divinam luteo rostro pedibusque purae non viden-
tur, ad opertanea sacra nigrae. Est et pumilionum genus
non sterile in his, quod non in alio genere alitum, sed qui-
bus certa fecunditas rara et incubatio ovis noxia.

LVII. 78. Inimicissima autem omnium generi pituita ma- 157
xumeque inter messis ac vindemiae tempus. Medicina in
fame et cubitus in fumo, utique si e lauru aut herba sabina
fiat, pinna per transversas inserta naris et per omnis dies
emota, cibus alium cum farre aut aqua perfusus in qua ma-
duerit noctua aut cum semine vitis albae coctus ac quae-
dam alia.

LVIII. 79. Columbae proprio ritu osculantur ante coitum; 158
pariunt fere bina ova, ita natura moderante ut aliis crebrior
sit fetus, aliis numerosior. Palumbes et turtures plurimum
terna nec plus quam bis vere pariunt, atque ita, si prior
fetus corruptus est; et quamvis tria pepererint, numquam
plus duobus educunt; tertium quod inritum est urinum vo-
cant. Palumbes incubat femina post meridia in matutinum, 159
cetero mas. Columbae marem semper et feminam pariunt,
priorem marem, postridie feminam. Incubant in eo genere
ambo, interdum mas, noctu femina; excludunt vicesimo die,
pariunt a coitu quinto; aestate quidem interdum binis men- 160
sibus terna educunt paria; namque decimo octavo die ex-
cludunt statimque concipiunt. Quare inter pullos ova inve-

§ 156. *crista erecta*, d. *criste erecta*, R². *X pecta*, R¹. — *interim*, R. *inter-*
dum, dβγ. — *et*, R. Omitt. dγ. — *pinnis*, Pint. *θ. pennis*, RTdγ. *primis*, β.
— *cetera rubicundae*, K. *colore rub.*, Hard. — *in partibus*, d. — *pumilionum*,
R. — *in his*, R.d. *in iis*, β. *minus*, θ. — *centra*, R. *contra*, Tdr. *certo*, K. *Var-*
ia tentat Pint.

§ 157. *messis ac*, ita nos scripsimus. *messe sae*, R. *messis et*, dβγ. *messes et*,
r. — *Medicina*, om. R¹. — *cubitus*, RθTd (codd. Gronov. ad 20, 21.,) qui
cubitus coniecit. *cubatus*, β. — *fimo*, R¹. — *si e*, R. *si ex*, βγ. Om. d. —
lauru, R. *lauro*, dβγ. — *pennas*, R. — *emota*, Tr. *et mota*, R.d. *mota*, βγ. —
cum farre, R. *conferre*, d. — *maduerit*, Rθ. *laverit*, β. De d non liquet. — *ac*,
RθTd. *et*, βγ.

§ 158. *Columbae*, Aristot. hist. anim. 6, 2. p. 560^b 25. — *Parit*, T. V. Ari-
stot. l. 1. 6, 4. extr. — *fetus*, Rθdr. *fastus*, T. *partus*, β. — *Palumbes*, R².
Palumbis, R¹θ. *Palumbus*, d. — *turtures*, R²d. *turturi*, θ. *turtur*, R¹Tr. — *vere*,
RTdr. *fere*, β. — *prioris*, d. — *educunt*, R.d. *educant*, θTr. *excludunt*, Pint.
— *quod*, R². Omitt. R¹Td. — *urinum*, R. *ac urinum*, Td.

niuntur et alii provolant, alii erumpunt; ipsi deinde pulli quinquemestres fetificant. Et ipsae autem inter se, si mas non sit, feminae aequae saliant pariuntque ova inrita, ex quibus nihil gignitur, quae hypenemia Graeci vocant.

LIX. Pavo a trimatu parit; primo anno unum aut alterum 161 ovom, sequenti quaterna quinave, ceteris duodena, non amplius, intermittens binos dies ternosve parit, et ter anno, si gallinis subiciantur incubanda. Mares ea frangunt desiderio incubantium, quapropter noctu et in latebris pariunt aut in excelso cubantes, et nisi molli strato excepta franguntur. Mares singuli quinis sufficiunt coniugibus; cum singulae aut 162 binae fuere, conrumpitur salacitate fecunditas. Partus excluditur diebus ter novenis aut tardius tricesimo. Anseres in aqua coeunt, pariunt vere aut si bruma coiere post solstitium, quadraginta prope, bis anno, si priorem fetum gallinae excludant, alias plurima ova sedecim, paucissima septem. Si quis subripiat, pariunt donec rumpantur; aliena non excludunt. Incubanda subici utilissimum novem aut un- 163 decim. Incubant feminae tantum tricenis diebus, si vero tepidiores sint, viginti quinque. Pullis eorum urtica contactu mortifera, nec minus aviditas, nunc satietate nimia, nunc suamet vi, quando adprehensa radice, morsu saepe conantes avellere, ante colla sua abrumpunt. Contra urticam remedium est stramento ab incubitu subdita radix earum.

LX. Ardeolarum tria genera: leucon, asterias, pellos. Hi 164 in coitu anguntur; mares quidem cum vociferatu sanguinem etiam ex oculis profundunt; nec minus aegre pariunt gravi-

§ 159. *masculus*, T. — *semper marem*, Td. *saepe*, Pint. r. — *pariunt*, om. R¹. — *posteriorem vel post triduum*, Pint. — *mas et femina*, R. *mares et feminae*, Td. — XXV., r.

§ 160. *terne*, d. — *interdum*, om. r. — *educunt*, T θ d r. *educant*, R (a ex corr.) *edunt*, β. — *namque*, RTd. *nam*, β γ. — *ova*, RTd. *saepe ova*, β γ. — *deinde*, R. *quoque*, Td. — *semestres*, Pint. — *nihil omnino*, Td.

§ 161. *incubando*, θ. V. Aristot. l. l. 6, 9. — *aut*, omitt. Pint. et r. V. Columell. VIII. 12, 9. — *stratu*, d.

§ 162. *singulis*, Rd. — *tricesimo*, RTd. *tricesimo*, θ. *vicesimo*, β. — *coiere*, Rd. *coivere* β γ. — *quadragesimo*, STr. — *Ter*, Pint. — *alia*, Rd.

§ 163. *vicenis quinis*, Pint. Ceterum v. Varr. de re rust. III. 10, 5. — *contractu*, d. — *ne*, R¹. *nimisque herbarum aviditas*, Dalec. — *incubitu*, R θ Td. *incubatu*, β.

§ 164. *Ardiolarum*, R¹d. V. Aristot. l. l. 9, 1. p. 609^b 21. — *leugon*, R¹d. — *suasperia pelion*, Rd.

dae. Aquila tricenis diebus incubat et fere maiores alites, minores vicens ut milvos et accipiter; singulos fere parit, 165 numquam plus ternos; is qui aegolios vocatur et quaternos, corvos aliquando et quinos; incubant totidem diebus. Cornicem incubantem mas pascit. Pica novenos, melancoryphus supra vicens parit, semper numero impari, nec alia pluris; tanto fecunditas maior parvis. Hirundini caeci primo pulli et fere omnibus quibus numerosior fetus.

80. Inrita ova, quae hypenemia diximus, aut mutua fe- 166 minae inter se libidinis imaginatione concipiunt aut pulvere, nec columbae tantum sed et gallinae, perdices, pavones, anseres, chenalopeces, sunt autem sterilia et minora ac minus iucundi saporis et magis umida. Quidam et vento putant 167 ea generari, qua de causa etiam zephyria appellantur. Urina autem vere tantum fiunt, incubatione derelicta, quae alii cynosura dixere. Ova aceto macerata in tantum emolliuntur ut per anulos transeant; servari ea in lomento aut hieme in paleis, aestate in furfuribus utilissimum, sale exinaniri creduntur.

LXI. 81. Volucrum animal parit vespertilio tantum, cui 168 et membranaceae pinnae uni. Eadem sola volucrum lacte nutrit ubera admovens; parens geminos volitat amplexa infantis secumque portat. Eidem coxendix una traditur et in cibatu culices gratissimi.

LXII. 82. Rursus in terrestribus ova pariunt serpentes, 169 de quibus nondum dictum est; coeunt complexu, adeo cir-

ferre, R. — mediocres, Pint. — accipiter et milvus, Pint.

§ 165. Sed hic binos fere, Pint. Milvus binos fere, Gesner. hist. anim. 3, 612. — egonos, R. egon', d. aegornos, Θ. egonus, T. Apud Aristot. l. 1. 6, 6. legitur αἰγῳλιος; Plin. secutus est pravam nonnullorum codicum scripturam ἐγῳλιος ortam illam ex litteris T et Γ inter se confusis; v. Bast. comment. palaeogr. p. 710. — et quaternos, R². quaternos, d² βγ. Ceterum R¹ d' r verba is qui quaternos omitt. — Pica, Aristot. l. 1. 9, 13. init. — vicens, R^d. XX. β. — plures, codd. Gel. in plures, R T d. — tanta, S T d. nec alias in pluribus tanta fecunditas, maior tamen in parvis, K. — fetus, R Θ T d r. partus, β.

§ 166. Inrita ova, Aristot. l. 1. 6, 2. p. 559^a 21. — diximus § 160.

§ 167. generare, d. — Urina, R² Θ. in, R¹. non, T. n', d. Haec, βγ. Ex scriptura optimorum codd. a nobis recepta iam evanescit iusta dubitatio Schneideri ad Aristot. l. 1. 6, 2. p. 560^a 5. T. II. p. 409. de sanitate scripturae vulgatae; ceterum huic dicuntur οἰπτα, in paucioribus modo codd. οἰπινα. — fiunt, R Θ T d. Urina fiunt, β. — in ante lomento et furfuribus om. d.

§ 168. in tantum, R d. — pennae, d. — uni, delet Gesner. hist. anim. 3, 767. — admovens, R (ex corr.) admovet, T d γ. — parens, R Θ S T d r. Om. β. — portat, R Θ T d. deportat, β. — coxendis, R d.

cumvolutae sibi ipsae ut una existumari biceps possit. Viperæ mas caput inserit in os, quod illa abrodit voluptatis dulcedine. Terrestrium eadem sola intra se parit ova unius 170 coloris et mollia ut pisces; tertia die intra uterum catulos excludit, dein singulis diebus singulos parit, viginti fere numero; itaque ceteri tarditatis inpatientes perrumpunt latera, occisa parente. Ceteræ serpentes contexta ova in terra incubant et fetum sequente excludunt anno; crocodili vicibus incubant, mas et femina. Sed reliquorum quoque terrestrium reddatur generatio.

LXIII. 83. Bipedum solus homo animal gignit. Homini 171 tantum primi coitus paenitentia, augurium scilicet vitae a paenitenda origine. Ceteris animalibus statim per tempora anni concubitus, homini, ut dictum est, omnibus horis dierum noctiumque; ceteris satias in coitu, homini prope nulla. Mes- 172 salina Claudii Caesaris coniux regalem existumans palmam elegit in id certamen nobilissimam et prostitutis ancillam mercenariae stipis eamque nocte ac die superavit quinto atque vicesimo concubitu. In hominum genere maribus deverticula veneris excogitata, omnia scelere naturae, feminis vero abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores quam ferae sumus! Viros avidiores veneris hieme, feminas aestate Hesiodus prodidit. Coitus aversis elephantis, camelis, tigribus, 173 lyncibus, rhinoceroti, leoni, dasypodi, cuniculis, quibus aversa genitalia. Cameli etiam solitudines aut secreta certe petunt neque intervenire datur sine pernicie. Coitus tota die,

§ 169. *sit*, R d r. Orta haec scriptura ex *st*, uti saepe; v. Madvig. opuscul. 1, 184. 2, 222. et ad Cic. de fin. 3. § 58. p. 448. — *coeunt*, Aristot. l. 1. 5, 4. — *ipsi*, d.

§ 170. *Terrestrium*, Aristot. l. 1. 5, 34. — *dein*, R d. *deinde*, β γ. — *singulis diebus singulos*, R. *singulos singulis diebus*, d γ. *singulos diebus singulis*, β. — *ceteri*, R d. *ceterae*, β γ. — *Ceteri*, d. — *contexta*, R Θ S T d r. *contecta*, β.

§ 171. *Bipedum*, Aristot. l. 1. 5, 1. p. 539^a 15. — *paenitentiae*, R. — *statuti*, r. — *ut dictum est* 7, 38. — *satias*, R. *satis*, Θ. *satietas*, d β γ.

§ 172. *regalem*, R T d. *regalem hanc*, Θ. *hanc regalem*, K. *hoc regalem*, β. — *vilissimam*, K. — *mercedariae*, R. — *stirpis*, T d. — *nocte ac die*, R Θ d. *die ac nocte*, β. — *atque*, R d. *ac*, β. — *manibus*, R S T d. — *deverticula*, R. *diverticula*, d β γ. — *scelere*, d. *scelera*, R r. — *avidioris*, R d. — *Hesiodus*, op. 586. coll. Aristot. l. 1. 5, 8. p. 542^a 32.

§ 173. *aversis*, R Θ T K d r (codd. Salmas. exerc. p. 230. a. E.) *aversus*, β. Ceterum v. Aristot. l. 1. 5, 2. init. et Solin. 27, 16. — *certe*, R d². *certa*, r. Om. d¹. — *tota die*, R². *tote*, R¹. *tote*, d. V. Aristot. l. 1. p. 540^a 13.

et his tantum ex omnibus quibus solida ungula. In quadri-
pedum genere maris olfactus accendit. Avertuntur et canes,
phocae, lupi in medioque coitu invitique etiam cohaerent.
Supra dictorum plerumque feminae priores superveniunt, 174
in reliquis mares. Ursi autem, ut dictum est, humanitus
strati, erinacei stantes ambo inter se complexi, feles mare
stante, femina subiacente, volpes in latera proiectae marem-
que femina amplexa. Taurorum cervorumque feminae vim
non tolerant, ea de causa ingrediuntur in conceptu. Cervi
vicissim ad alias transeunt et ad priores redeunt. Lacertae
ut ea quae sine pedibus sunt circumplexu venerem novere.
Omnia animalia quo maiora corpore, hoc minus fecunda; 175
singulos gignunt elephantia, cameli, equi, acanthis duodenos,
avis minuma. Ocissime pariunt quae plurimos gignunt.
Quo maius est animal, tanto diutius formatur in utero; diu-
tius gestantur, quibus longiora sunt vitae spatia, neque cre-
scentium tempestiva ad generandum aetas. Quae solidas ha-
bent ungulas, singulos, quae bisulcas, et geminos pariunt.
Quorum in digitos pedum fissura divisa est, ea numerosiora 176
in fetu. Sed superiora omnia perfectos edunt partus, haec
inchoatos, in quo sunt genere leaenae, ursae; et volpes in-
formem etiam magis quam supradicta parit, rarumque est
videre parientem. Postea lambendo calefaciunt fetus omnia
ea et figurant; pariunt plurimum quaternos. Caecos autem 177

et his tantum ex, R Θ d. est tantum iis, β. — accendit, d. antecedit, R Θ TK.

§ 174. plerumque, RT d. plerisque, codd. Barbari, β γ. *Dasypodum mari-
bus feminae*, Pint. — *superveniuntur*, R. — *in reliquis*, T d. *reliquis*, R. *reliquis*,
β γ. — *dictum est* 8, 126. — *humi*, Pint. V. Aristot. l. 1. p. 539^b 33. — *iranecae*,
d. — *stantes ambo*, R d. *stantes*, Ita, r. — *latere*, K. — *amplexe*, R. *complexa*,
d. — *conceptu*, R Θ d. *coitu*, Barbar., codd. Gel. β. — *et ad priores redeunt*, om.
r. V. Aristot. l. 1. 6, 29. p. 578^b 10. — *circumflexu*, R Θ T d r. V. Aristot.
l. 1. 5, 4.

§ 175. *maiora*, R Θ. *matura*, d. *maiore*, β. — *fecunda*, R d. *fecunda sunt*, β γ.
— *longiora*, R (ex corr.) *longiora*, d. — *singulos quae*, R. *singulas*, d.

§ 176. *enumerosiora* omisso *ea*, R d. — *fetus*, d. — *genere sunt*, d. — *infor-
mem*, ita nos scripsimus, ut ex superioribus partum intelligatur. *informe*, R. *in-
formia*, d β γ. Plura in his mutat Pint. — *parit*, R. *pariunt*, ST d. *ursa parit*,
Θ r. *ursae pariunt*, β. — *parientem*, R Θ d r. *parientes*, β. V. Aristot. l. 1. 6, 34.

§ 177. *pantherae*, R Θ T d. *panthera*, β. V. Aristot. l. 1. 6, 35. — *plurima*, d.
V. Aristot. l. 1. 6, 20. init. — *Laconiae*, d. — *utrumque*, R d. — *septuaginta*,
K. — *tribus mensibus*, K. — *catulos nec*, v. Aristot. l. 1. 6, 20. p. 574^a 25. *ca-
tuli se*, d. *catulis*, R. — *ruina*, R¹.

§ 178. *duodenis*, R. — *quosque*, Ian. in nunt. litt. Monac. 1836. nr. 166.
p. 283. *quoque*, R d β γ. — *alternant*, RST d. *alternant si ineant opportuno et*

gignunt canes, lupi, pantherae, thoes. Canum plura genera; Laconicae octavo mense utrimque generant, ferunt sexaginta diebus et plurimum tribus; ceterae canes et semestres coitum patiuntur; implentur omnes uno coitu. Quae ante iustum tempus concepere, diutius caecos habent catulos, nec omnes totidem diebus. Existumantur in urina attollere crus fere semestres; id est signum consummati virium roboris; feminae hoc idem sidentes. Partus duodeni quibus numerosis- 178
simi, cetero quini, seni, aliquando singuli, quod prodigiosum putant, sicut omnis maris aut omnis feminas gigni. Primos quosque maris pariunt, in ceteris alternant; ineuntur a partu sexto mense; octonos Laconicae pariunt. Propria in eo genere maribus post laborem salacitas. Vivont Laconici annis denis, feminae duodenis, cetera genera quindenos annos, aliquando et viginti, nec tota sua aetate generant fere a duodecimo desinentes. Felium et ichneumonum reliqua ut canum; vivont annis senis. Dasypodes omni mense pariunt et 179
superfetant sicut lepores; a partu statim implentur; concipiunt quamvis ubera siccante fetu, pariunt vero caecos. Elephanti, ut diximus, pariunt singulos magnitudine vituli trimestris. Cameli duodecim mensibus ferunt, a trimatu pariunt vere iterumque post annum implentur a partu. Equas autem post tertium diem aut post unum ab enixu utiliter admitti putant coguntque invitas, et mulier septumo die concipere facillime creditur. Equarum iubas tondere praecipiunt, ut 180

recto mense, β, quae improbat etiam Ian., nisi forte *ineantur* sit legendum. — *post laborem*, Pint., quod probat etiam Schneider. ad Aristotel. l. 1. 6, 20. p. 574^b 29. T. II. p. 489. *labores*, R^θ d. *laboris*, β. *labore*, Broter. γ. Praeterea Pint. pro *maribus* legit *maior*; mihi *maribus maior* post scribendum videtur. — *salacitas*, R^θ T d. *alacritas*, β. — *XV annis*, d. — *et*, R^θ T d. Om. β. — *viginti*, R. XX, T^θ β. *vicenos*, dγ. — *nec tota*, Aristot. l. 1. 5, 14. p. 546^a 28. — *denis*, Broter.

§ 179. *conciunt*, om. Pint. — *vero*, Hard. n, R d β. Harduino quodammodo iam praeiverant Pint. et Gesner. hist. anim. 1, 365. coll. Aristot. hist. anim. 6, 38. — *Elephant*, Aristot. l. 1. 5, 14. extr. — *diximus* 175. 8, 28. — *a*, R². e, R¹. in, T d. Om. γ. — *diem*, R^θ T d r. *annum*, β. Vid. Aristot. l. 1. 6, 22. p. 576^b 30. — *admittere*, Dalec. — *mulier*, omnium est librorum scriptura; nam quod Dalec. e ^θ K affert *equa*, nititur illud aperto errore. Iam vero hanc vocem esse corruptam recte senserunt Pint., qui *asina* emendavit, et Iacobs. ad Aelian. hist. anim. 5, 32. T. II. p. 658. Parum considerate de ipsa muliere generis humani agi dicunt Hard. et Döderl. synonym. 4, 327., de mula vero nos cogitare vetat ipse Plin. 8, 173., ubi quae Plin. de mula saepe pariente addit, huc non quadrant. — *septimo*, R^θ d r. *septima*, β.

asinorum coitum patiantur humilitate; comantis enim gloria superbire. A coitu solae animalium currunt ex adverso aquilone austrove, prout marem aut feminam concepere. Colorem illico mutant rubriore pilo vel quicumque sit plenior; hoc argumento desinunt admittere, etiam nolentis. Nec impedit partus quasdam ab opere falluntque gravidae. Vi-¹⁸¹ cisse Olympia praegnantem Echecratidis Thessali invenimus. Equos et canes et sues initum matutinum adpetere, feminas autem post meridiem blandiri diligentiores tradunt; equas domitas LX diebus equire antequam gregales, sues tantum coitu spumam ore fundere, verrem subantis audita voce, ni admittatur, cibum non capere usque in maciem, feminas autem in tantum efferari ut hominem lancinent candida maxime veste indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturae adperso; ¹⁸² aviditas coitus putatur et cibus fieri, sicut viro eruca, pecori caepa. Quae ex feris mitigentur, non concipere, ut anseres, apros vero tarde et cervos nec nisi ab infantia educatos mirum est. Quadripedum praegnantes venerem arcent praeter equam et suem; sed superfetant dasypus et lepus tantum.

LXIV. 84. Quaecumque animal pariunt, in capita gi-¹⁸³ gnunt, circumacto sub enixum fetu alias in utero porrecto. Quadripedes gestantur extentis ad longitudinem cruribus et alvom suam adplicatis, homo in semet conglobatus, inter duo genua naribus sitis. Molas, de quibus ante diximus, gigni ¹⁸⁴ putant ubi mulier non ex mare verum ex semetipsa tantum conceperit, ideo nec animari, quia non sit ex duobus, altri-

§ 180. coitum, R^o Td. in coitu, βγ. — humilitate, R^o Td. humilitatem, βγ. — aquilone austrove, Hard. e codd. (?). aquilonem austrumve, R^o STd. aquilonem austrorumve, β. In optimorum librorum consensu, cui Harduini testimonium nihil detrahit, mihi exadversum (3, 127.) vel exadversum (6, 48.) scribendum videtur. — raviore, Pint. — nolentes, R^o d. volentes, β. — quasdam, R. quasdam, d βγ.

§ 181. Echecratis vel Echecratidae, Pint. — hinnitum, d. initium, R. — meridianum, Pint. — diligentius, r. — XL, r. — ni, Rd. nisi, βγ. — usque ad, K. — efferari, d. efferri, RT (cod. ap. Oudend. ad Suet. Cal. 50.) afferri, θ. — lancinent, R² θ T (cod. Oudend.) lacinent, R¹ d. lacerent, βγ.

§ 182. coitu, d. — eruga, R. — mirum est, ad sequentia refert β. Verum dant R^o d.

§ 183. Quaecumque, v. Aristot. hist. anim. 7, 8. — animalia, Td. — fetu, omitt. Rd. — alias, Barbar. alia, R^o Td. — porrecto, Barbar. porrecta, R^o Td. — extentis, R. extensis, d βγ. — alvum, Rd¹. ad alvum, d² βγ. V. ad 2, 145.

§ 184. diximus 7, 63. — a sem., R. — sues, codd. Gel. ue, d. e, R. V. Aristot. gen. anim. 4, 6. p. 774^b 17. — tantum, codd. Gel. tantus, R. tantos, d. —

cemque habere per se vitam illam quae satis arboribusque contingat. LXV. Ex omnibus quae perfectos fetus sues tantum et numerosos edunt, item pluris contra naturam solidipedum aut bisulcorum.

85. Super cuncta est murium fetus haud sine cunctatione ¹⁸⁵ dicendus, quamquam sub auctore Aristotele et Alexandri magni militibus. Generatio eorum lambendo constare, non coitu dicitur; ex una genitos cxx tradiderunt, apud Persas vero in praegnantis ventre parientis repertas; et salis gustatu fieri praegnantis opinantur. Itaque desinit mirum esse, ¹⁸⁶ unde vis tanta messis populetur murium agrestium, in quibus illud quoque adhuc latet, quonam modo illa multitudo repente occidat; nam nec exanimis reperiuntur neque exstat qui murem hieme in agro effoderit. Plurimi ita ad Troada proveniunt et iam inde fugaverunt incolas. Proven- ¹⁸⁷ tus eorum siccitatibus; tradunt etiam obituris vermiculum in capite gigni. Aegypti muribus durus pilus sicut erinaceis; iidem bipedes ambulant ceu Alpini quoque. Cum diversi generis coiere animalia, ita demum generant si tempus nascendi par habent. Quadripedum ova gignentium lacertas ore parere, ut creditur vulgo, Aristoteles negat; neque incubant eadem, oblitae quo sint in loco enixae, quoniam huic animali nulla memoria; itaque per se catuli erumpunt.

LXVI. 86. Anguem ex medulla hominis spinae gigni ac- ¹⁸⁸ cipimus a multis. Pleraque enim occulta et caeca origine proveniunt etiam in quadripedum genere; LXVII. sicut salamandrae, animal lacertae figura, stellatum, numquam nisi

item pluris; haec verba pro glossemate vocis *numerosos* habenda sunt. Pint. item *his* offensus pro *numerosos* sumit *unum et duos* legendum esse.

§ 185. *Super*, R d. *Supra*, β. — *sub*, om. r. — *Aristotele*, hist. anim. 6, 37. — *militibus*, *generatio* — *dicatur*, r. — *genitas*, d. — *apud*, R¹. *aut*, R¹ d. — *in praegnantis*, θ d. *in praegnatis*, R. *praegnantis*, codd. Barbari, β γ. — *ventre*, R θ d. *in utero*, codd. Barbari. *et in ventre*, β γ. — *parientis*, R θ d. *parentis*, codd. Barbari, β γ. — *opinatur*, R¹.

§ 186. *illud*, om. d. — *in hieme*, d. — *itaque*, r. — *Troada*, R θ. *Troadem*, d β γ.

§ 187. *Proventus*, d². — *societatis*, d. — *tradunt*, ad superiora refert β. — *et iam*, β. — *cante*, R. — *Aegypti*, d. *Aegyptii*, R. *Aegyptiis*, β γ. — *quoque*, R θ T d. Om. β. — *diversi quaeque*, r. *diversi quoque*, K. — *coiere*, R. *coivere*, d β γ. — *lacertas*, R θ T d. *lacertam*, β. — *Aristoteles*, loco deperdito. — *eodem*, R T d. — *sunt*, β. — *animalia*, R. — *per se catuli*, R θ T d. *catuli per sese*, β.

§ 188. *accipimus*, R θ r. *accepimus*, d β. — *salamandrae*, R T d. *salamandra*, β γ. — *lacertae*, d. *lacerte*, R. *lacerti*, β γ.

magnis imbribus proveniens et serenitate desinens. Huic tantus rigor ut ignem tactu extinguat non alio modo quam glacies; eiusdem sanie, quae lactea ore vomitur, quacumque parte corporis humani contacta, toti defluunt pili idque quod contactum est colorem in vitiliginem mutat.

LXVIII. 87. Quaedam ergo gignuntur ex non genitis et 189 sine ulla simili origine ut supra dicta et quaecumque ver statumque tempus anni generant. Ex his quaedam nihil gignunt ut salamandrae, neque est in his genus masculinum femininumve, sicut neque in anguillis omnibusque quae nec animal nec ovum generant. Neutrum est et ostreis genus et ceteris adhaerentibus vado vel saxo. Quae autem per se 190 generantur, si in maris et feminas descripta sunt, generant quidem aliquid coitu sed imperfectum ac dissimile et ex quo nihil amplius gignatur, ut vermiculos muscae. Id magis declaravit natura eorum quae insecta dicuntur, arduae explanationis omnia et privatim dicato opere narranda. Quapropter ingenium praedictorum et reliqua subtexitur edissertatio.

LXIX. 88. Ex sensibus ante cetera homini tactus, dein 191 gustatus; reliquis superatur a multis. Aquilae clarius cernunt, voltores sagacius odorantur, liquidius audiunt talpae obrutae terra, tam denso atque surdo naturae elemento; praeterea voce omni in sublime tendente sermonem exaudiunt et si de iis loquere intellegere etiam dicuntur et profugere. Auditus cui hominum primo negatus est, huic et 192 sermonis usus ablati, nec sunt naturaliter surdi ut non

desinens, R⁰T d r. *deficiens*, βγ. — *tactu*, R⁰T d. *tactum*, β. — *extinguat*, R d. *restinguat*, θβ. V. Aristot. hist. anim. 5, 19. p. 552^b 16. — *totius*, Pint.

§ 189. *ergo*, θT. *vero*, R d βγ. — *dicta* § 188. — *ver statumque*, R². *aestas aut ver statumque*, β. Ex r certe *statutum* enotatum. Omnia omitt. R¹T d γ. V. Ian. in nunt. litt. Monacc. 1836. nr. 105. p. 274. — *tepor*, Pint. — *generant*, R. *generat*, dγ. — *his*, R d. *iis*, βγ. — *in his*, R d. *iis*, βγ. — *masculum*, R. *masculinum*, dβγ. — *anguillis*, v. Aristot. l. l. 4, 11. p. 538^a 3. — *omnibus*, R. — *generant*, R. *ex sese generant*, dβγ. — *vel*, R². *nec*, R¹d.

§ 190. *et*, R d. *ac*, βγ. Ceterum v. Aristot. l. l. 5, 1. p. 539^a 22. — *ac*, R θ. *et*, dβγ. — *declaravit natura*, R⁰T d. *deklarant naturae*, βγ. — *earum*, R d. — *ducuntur*, R d. — *ardua*, R¹. — *ut ingenium pr. ita et rel. subtexit*, K. — *edissertatio*, R² θ d. *et dissertatio*, T. *edisrestatio*, R¹. *dissertatio*, β.

§ 191. *obruta*, T d. — *omni*, R⁰T. *omnium*, dβγ. *hominum*, K. — *tendentes*, θ. — *sermones*, T. — *loquatur*, T d. — *intelligunt*, T. — *etiam profugere*, R¹d. Om. R¹T.

§ 192. *homini*, d. V. Aristot. l. l. 4, 9. p. 536^b 3. — *ut non iidem*, d. *t non idem*, R². Om. R¹. — *sunt*, R d. — *dicuntur*, R⁰T d. Om. β. — *solenes*,

iidem sint et muti. In marinis ostreis auditum esse non est verisimile, sed ad sonum mergere se dicuntur solenes; ideo et silentium in mari piscantibus.

LXX. 89. Pisces quidem auditus nec membra habent nec 193 foramina, audire tamen eos palam est, utpote cum plausu congregari feros ad cibum adsuetudine in quibusdam vivariis spectetur; et in piscinis Caesaris genera piscium ad nomen venire quosdam singulos. Itaque produntur etiam clarissime audire mugil, lupus, salpa, chromis et ideo in vado vivere.

90. Olfactum iis esse manifeste patet; quippe non omnes 194 eadem esca capiuntur et prius quam adpetant odorantur. Quosdam et speluncis latentis salsamento inlitis faucibus scopuli piscator expellit veluti sui cadaveris agnitionem fugientis, conveniuntque ex alto etiam ad quosdam odores, ut saepiam ustam et polypum quae ideo coniciuntur in nassas. Sentinae quidem navium odorem procul fugiunt, maxime tamen piscium sanguinem. Non potest petris avelli polypus; 195 idem cunila admota ab odore protinus resilit. Purpurae quoque faetididis capiuntur. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus cervini odore serpentes fugantur, sed maxime styracis; origani aut calcis aut sulphuris formicae necantur. LXXI. Culices acida petunt, ad dulcia non advolant. Tactus sensus omnibus est, etiam quibus nullus alius; nam et ostreis et terrestrium vermibus quoque.

Hard. ex Aristot. hist. anim. 4, 8. p. 535^a 14. *solent*, RT d. *solere*, *θ*. — *mare*, R. — *piscantibus*, R. *piscant habere*, d. *piscantes habere*, T.

§ 193. *auditus*, R. *audiunt vocem*, T. d. V. Aristot. l. l. 4, 8. p. 533^a 34. — *nec membra habent*, om. γ vitio operarum. — *ut patet*, RT d. γ. *ut paret*, r. — *assuetudine*, R *θ*. *assuetum*, T. d. *consuetudine*, β. — *spectetur*, RT d. r. *spectatur*, β. — *quosdamque*, R *θ* T. d. *quosdam*, β. — *et ideo vivere*; haec verba, quae iam Pintiano dubitationem moverunt, Schneider. ad Aristot. hist. anim. T. II. p. 237. aut mutila aut ineptissimo loco addita existimat.

§ 194. *his*, d. V. Aristot. l. l. 4, 8. p. 534^a 14. — *eadem*, d. *eandem*, RT. — *esca*, R (ex corr.) *escam*, T. Om. d. — *capiunt*, T. — *appetant*, R. d. *capiant*, T. — *velut*, *θ*. — *agnitione*, Pint. — *coniciuntur*, codd. Gel. *coguntur*, BTK d. r. *congeruntur*, Dalec. — *massas*, r. — *odoro*, R.

§ 195. *cunila*, d. *cunicula*, *θ* T (et optimi libri ap. Salmas. exerc. p. 900. b. D.) *unicula*, R. — *ab odore*, om. r. — *Cornu*, T. — *serpentes*, *χάυνωνες* Aristoteli hist. anim. 4, 8. p. 535^a 3., unde Pint. *insecta* coniiicit. — *est*, om. T. — *alius*, om. R¹. — *terrestrium*, R *θ* ST d. *terrestribus*, β. *alius ostreis*; nam et terrestrium vermibus quoque existimaverim, r.

91. Existamaverim omnibus sensum et gustatus esse; cur enim alios alia sapes adpetant? in quo vel praecipua naturae architectae vis. Alia dentibus praedantur, alia unguibus, alia rostri aduncitate carpunt, alia latitudine eruunt, alia acumine excavant, alia sugunt, alia lambunt, sorbent, mandunt, vorant. Nec minor varietas in pedum ministerio, ut rapiant, distrahant, teneant, premant, pendeant, tellurem scabere non cessent.

LXXII. 92. Venenis capreae et coturnices, ut diximus, pinguescunt, placidissima animalia, at serpentes ovis, spectanda quidem draconum arte; aut enim solida hauriunt, si iam fauces capiunt, quae deinde in semet convoluti frangunt intus atque ita putamina extussiunt, aut si tenerior est catulis adhuc aetas, orbe adprehensa spirae ita sensim vehementerque praestringunt ut amputata parte ceu ferro e reliqua quae amplexu tenetur sorbeant. Simili modo avibus devoratis solidis, contentione plumam excitam revomunt.

93. Scorpiones terra vivont, et serpentes, cum occasio est, vinum praecipue adpetunt, cum alioqui exiguo indigeant potu, eadem minime et paene nullo cibo, cum adservantur inclusae, sicuti aranei quoque, alioqui suctu viventes; ideoque nullum interit fame aut siti venenatum; nam neque calor his nec sanguis nec sudor, quae aviditatem naturali sale augent. In quo genere omnia magis exitialia, si suum genus edere antequam noceant. Condit in thesauros maxillarum cibum sphingiorum et satyrorum genus; mox inde sensim ad mandendum manibus expromit, et quod formicis

§ 196. *appetant*, R θ Td. *appetunt*, β . — *quod*, d. — *architectae vis*, Hard. e codd. *architectio* (ex corr.) *his*, R. *arcite et vivis*, T. *arcitae et fibis*, d. *architectique vis*, r. *architectio*, β . — *alia latitudine eruunt*, R²K. *alia lat. ruunt*, β γ . Omitt. R¹d. — *pendant*, K. *pendant*, Pint. *suspendant*, Dalec.

§ 197. *diximus* § 69. — *ad*, R. — *serpentes*, v. Aristot. l. 1. 8, 4. — *ova*, R. — *extussiunt*, R θ S Td. *excutiunt*, β . — *est*, θ Td. et, R. *est et*, β . — *catulis*, R θ Td. *catuli*, β . — *e reliqua*, R. et *reliqua*, T. *reliqua*, θ d. *reliquam*, β γ . — *contentione*, Td. *contione*, R θ r. *certione*, S. *contritione*, K (codd. Barbari.) — *plumam*, RSd. *pluma*, T (codd. Barbari.) *pluri*, r. *plurima*, θ . *plumas*, K β . — *excitam*, Hard. et *cita*, Td. et *citha*, R. et *cita et ossa*, r. et *cetera ossa*, K. et *ossa*, β . *Varia coniecerunt Barbar., Pint., Dalec.*

§ 198. et, R. Omitt. d β γ . — *aliqui*, d. — *eadem*, RKd. *edunt*, r. — *mini mi et paene nullius cibi*, K. — *cum*, om. d¹. — *ructu*, R. — *ideoque*, R. *ideo*, d β . — *caloris*, R. *caloris vim*, r. — *nec*, Rd. *neque*, r β γ . — *sanguinis*, Rr. — *nec*, Rd. *neque*, r β γ . — *sudoris*, r. — *naturalem sola*, Pint.

in annum sollemne est, his in dies vel horas. LXXIII. Unum animal digitos habentium herba alitur lepus, sed et fruge; solidipedes et e bisulcis sues omni cibatu et radicibus. Solidipedum volutatio propria. Serratorum dentium carnivora sunt omnia. Ursi et fruge, fronde, vindemia, pomis vivont et apibus, cancris etiam ac formicis, lupi, ut diximus, et terra in fame. Pecus potu pinguescit; ideo sal illis aptissimus; 200 item veterina, quamquam et fruge et herba; sed ut bibere, sic edunt. Ruminant praeter iam dicta silvestrium cervi, cum a nobis aluntur, omnia autem iacentia potius quam stantia, et hieme magis quam aestate, septenis fere mensibus. Pontici quoque mures simili modo remandunt.

94. In potu autem, quibus serrati dentes, lambunt, et 201 mures hi volgares, quamvis ex alio genere sint; quibus continui dentes, sorbent, ut equi, boves; neutrum ursi, sed aquam quoque morsu vorant. In Africa maior pars ferarum aestate non bibunt inopia imbrium, quam ob causam capti mures Libyci si bibere moriuntur. Orygem perpetuo sitientia Africae generant ex natura loci potu carentem, et mirabili modo ad remedia sitientium; namque Gaetuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum saluberrimi liquoris vesicis. Insidunt in eadem Africa pardi condensa arbore oc- 202 cultatique earum ramis in praetereuntia desiliunt atque e volucrum sede grassantur. Feles quidem quo silentio, quam levibus vestigiis obrepunt avibus! quam occulte speculatae in musculos exsiliunt! Excrementa sua effossa obruunt terra intellegentes odorem illum indicem sui esse.

§ 199. *sphingiorum*, Barbar. *sphingiorum*, R. *spongiorem*, d. — *exprimit*, R^ΘTdr. — *in dies*, R²d². *dies*, R¹d¹r. — *hora*, r. — *sues*, Aristot. hist. anim. 8, 6. p. 595^a 15. — *Serratorum*, Aristot. l. l. 8, 5. init. — *apibus*, om. d¹. — *ac*, R^Θd. et, β. — *diximus* 8, 83.

§ 200. *aptissimum*, r. V. Aristot. l. l. 8, 10. init. — *ut bibere*; pro his vv. habent *vivere* Rd. V. Aristot. l. l. 9, 8, 8. — *sic edunt*, R^ΘTd. *secedunt*, β. — *Ruminant*, v. Aristot. l. l. 9, 50. p. 632^a 33. — *et praeter*, R.

§ 201. *potu*, ΘT. *pontum*, Rd. Vid. Aristot. hist. an. 8, 6. init. — *autem*, R^ΘTd. Om. β. — *ferarum pars*, d. — *non bibunt aestate*, d. — *bibere*, R^ΘTd. *biberint*, β. V. Aristot. l. l. 8, 28. p. 606^b 27. — *perpetuos*, R. — *sitientem*, SKr. — *Africa*, RSKr. — *generat*, SKr. — *ex natura loci*, R. *ex natura loco*, SK. *ex naturali loco*, r. et *natura loci*, dβγ. — *carentem*, R. *carente*, STKd. — *cum eo*, r. — *pro corpore*, RKd. — *earum*, K.

§ 202. *arbore*, R^ΘTdr. *arborum*, β. — *earum*, R^Θd. *eius*, r. — *lenibus*, K. — *occulte speculatae*, R^ΘTd. *occulto speculatu*, β.

LXXIV. 95. Ergo et alios quosdam sensus esse quam 203
 supra dictos haut difficulter adparet; sunt enim quaedam
 his bella amicitiaeque, unde et adfectus, praeter illa quae de
 quibusque eorum suis diximus locis. Dissident olores et aquilae,
 corvos et chloreus noctu invicem ova exquirentes; simili
 modo corvos et milvos, illo praeripiente huic cibos; cornices
 atque noctua, aquilae et trochilus, si credimus, quoniam rex
 appellatur avium; noctuae et ceterae minores aves. Rursus 204
 cum terrestribus, mustela et cornix, turtur et pyralis, ichneumones
 vespae et phalangia aranei; aquaticae, anates et gaviae,
 harpe et triorchis accipiter. Sorices et ardeolae invicem
 fetibus insidiantes, aegithus avis minuma cum asino; spine-
 tis enim se scabendi causa atterens nidos eius dissipat, quod
 adeo pavet ut voce omnino rudentis audita ova eiciat, pulli
 ipsi metu cadant; igitur advolans ulcera eius rostro excavat.
 Volpes et nisi; angues, mustelae et sues. Aesalon vocatur 205
 parva avis ova corvi frangens, cuius pulli infestantur a vol-
 pibus; invicem haec catulos eius ipsamque vellit; quod ubi
 viderunt corvi, contra auxiliantur velut adversus communem
 hostem. Et acanthis in spinis vivit; idcirco asinos et ipsa
 odit flores spiniae devorantis, aegithum vero anthus in tan-
 tum ut sanguinem eorum credant non coire multisque ob id
 veneficiis infament. Dissident thoes ac leones, et minuma 206
 aequae ac maxuma. Formicosam arborem eruciae cavent. Li-
 brat araneus se filo in caput serpentis porrectae sub umbra

§ 203. *sunt enim*, v. Aristot. l. l. 9, 1. p. 608^b 19. — *chloreus*, Turneb. adv. 18, 16. *choreus*, R^o T^d. *chlorio*, β. De corruptela loci cogitant Wotton. differ. anim. f. 128. A., Gesner. hist. anim. 3, 261., Pint., qui *sorex* et *chl.* coniicit, et Hard., qui *turtur* et *chl.* suspicatur; praeterea Turneb. pro *corvus* substituit *pipra* ex Aristotele l. l. p. 609^a 30. — *atque*, R^o d^r. et, β. — *trochilus*, R². *prochilus*, R¹ d. *orchilus*, Turneb.

§ 204. *Rursus*; qui verba hinc sequentia accuratius consideraverit, valde ea corrupta esse non dubitabit. Quod enim ad enuntiationis rationem attinet, verba *cum terrestribus* non habent, unde pendeant, nisi ex *dissident* supplere vis, quo facto huic ipsi verbo subiectum suum deest, quia *cornix* non ad verba *cum terr.*, sed ad unum *mustela* refertur. Deinde ubi sunt illa terrestria, quibuscum bellum est avibus? Una commemoratur h. l. *mustela* et multo demum infra, postquam terrestrium nulla est facta mentio, *sorices*, *vulpes*, alia referuntur. Hinc magnae in his verbis corruptelae et luxationes statuendae, quae meliores codices expectant. — *vespae phalangia et aranei*, r. *phalanges aranei*, Barbar. — *anates*, v. Schneider. ad Aristot. l. l. T. III p. 8. Omit. R^d γ. *aquatica*, *anates*, *gaviae et harpe*, *triorches*, *accipiter*, Pint. — *gavi*, d. — *triorchis*, R^d. *triorches*, β γ. — *et sorices*, d. — *ovis et fetui*, Pint. — *spinis*, r. — *scalpendi*, d. — *ova*, R². *qua*, d. *qu*, R¹. — *itaque*, T^d.

arboris suae tantaque vi morsu cerebrum adprehendit ut stridens subinde et vertigine rotata ne filum quidem pendentis rumpere, adeo non fugere queat; nec finis ante mortem est.

96. Rursus amici pavones et columbae, turtures et psittaci, merulae et turtures, cornix et ardeolae, contra volpium genus communibus inimiciis; harpe et milvos contra triorchim. Quid, non et adfectus indicia sunt etiam in serpentibus, inmitissimo animalium genere? Dicta sunt quae Arcadia narrat de domino a dracone servato et agnito voce draconi. De aspide miraculum Phylarcho reddatur: is enim auctor est, cum ad mensam cuiusdam veniens in Aegypto aleretur adsidue, enixam catulos, quorum ab uno filium hospitis interemptum, illam reversam ad consuetudinem cibi intellexisse culpam et necem intulisse catulo nec postea in tectum id reversam.

LXXV. 97. Somni quaestio non obscuram coniectationem habet. In terrestribus omnia quae conniveant dormire manifestum est. Aquatilia quoque exiguum quidem, etiam qui de ceteris dubitant, dormire tamen existunt, non oculorum argumento, qui non habent genas, verum ipsa quiete cernuntur placida seu soporata neque aliud quam caudas moventia et ad tumultum aliquem expavescentia. De thynnibus confidentius adfirmatur; iuxta ripas enim aut petras dormiunt, plani autem piscium in vado, ut manu saepe tollantur; nam delphini balaenaeque stertentes etiam audiuntur.

§ 205. nisi, Turneb. nili, Rd. Nili, codd. Gel. β ad sequentia referentes. mili, Ø. milvi, angue, K. — et mustelae, Kd. — cornu, d. — florē, R (ex corr.) — anthus, om. R. — multisque ideo, r. — infamant, d.

§ 206. thopes, d. iopes, R. — at leones, d. a leones, R. — erucas, Pint. R². urucac, R¹ ØSKr. murucac, d. sorices, β. — carent, R¹d. — Librat, Aristot. hist. anim. 9, 39. p. 623^a 33. — et, Rd. ac, βγ. — virgine, R¹. — pendenti, Rd. desuper pendenti, βγ.

§ 207. Rursusque, β. — merulae et turtures, R ØSd. merulae et turdi, β. — triorchim, r. triorchin, Rdγ. triorchem, β. — Quid non et, R. Quin non et, d. Quin et, r. — effectus, r. — Dicta sunt 8, 61. — et agnito, ØTd. et agnita, R (tres ultimae litterae ex corr.) agnita, β. — draconi, RTd. draconis, Ø. hominis, β.

§ 208. Phylarcho reddatur is, Rd² (codd. Gel.) Phylarcho reddituris, d¹. a Phylarcho traditur is, K. — enixa, Rd. — interemptum hospitii, d. — id, om. K.

§ 209. conniveant, R²d. contueant, T. continuant, R¹. contuentur, Sr. cor habent, K. V. Aristot. l. l. 4, 10. init. — extimant, R¹. aestimant, r. — qui, R. quia, dβγ. — in ipsa, K. — seu, T. — aliud, R Ø. alia, Td. alio, K. — caudas, R. caudis, ØTdK. — se moventia, K. — expavescentia, R ØSTdr. expaventia, β.

Insecta quoque dormire silentio adparet, quae ne luminibus quidem admotis excitentur.

98. Homo genitus premitur somno per aliquot menses, 211 dein longior in dies vigilia. Somniat statim infans; nam et pavore expergiscitur et suctum imitatur; quidam vero numquam, quibus mortiferum fuisse signum contra consuetudinem somnium invenimus exempla. Magnus hic invitat locus et diversis refertus documentis, utrumne sint aliqua praescita animi quiescentis, qua fiant ratione, an fortuita res sit ut pleraque. Si exemplis agatur, profecto paria fiant. A vino et a cibus proxuma atque in redormitione vana esse visa prope 212 convenit. Est autem somnus nihil aliud quam animi in medium sese recessus. Praeter hominem somniare equos, canes, boves, pecora, capras palam est; ob hoc creditur et in omnibus quae animal pariant; de iis quae ova gignunt incertum est, sed dormire ea certum. Verum ad insecta transeamus.

§ 210. quae, R.d. quia, βγ.

§ 211. dein, R.d. deinde, βγ. — Somnia, R. — somnium, T. somniorum, S. somnum, Θ. somniare, Pint. V. Aristot. l. l. 4, 10. extr. — in vita, Θ T. — refertur, R. — qua—rat; his in verbis ego ea de causa offendor, quia geminatae illi interrogationi utrumne—an prorsus insolita ratione nova interrogatio inseritur, quae inseri non potuit, quia haec nova interrogatio a priori pendet; ea de causa scribendum videtur quaque i. e. et si sunt praescita aliqua animi quiescentis, qua tum ratione ea fiant. — Si, R.d. Et si, βγ. — agantur, d. — sunt, T.d. — A vino; pro his vv. habent autumnus R Θ T.d. — redormitione, R Θ r. dormitione, T.d. redormitione, βγ.

§ 212. sese, R². se, R¹.d. — et omnia, K. — animalia pariunt, T.d. — est, R². Omitt. R¹.d. — transeamus; hac in voce desinit β. At in R T d γ haec adduntur: haec namque restant immensae subtilitatis animalia, repetita illa ex initio libri sequentis, verbis haec namque a librario, qui primus ea repetit, interpolatis. Illa vero verba non ad hunc, sed ad sequentem librum pertinere comprobatur primum eo, quod Plin. nullo alio in loco id fecit, ut eadem verba ita, uti hoc loco factum esset, repeteret, deinde quod, ubi in exitu libri alicuius argumentum sequentis breviter exponit, prorsus ita versatur, uti hoc loco eum secundum β versatum esse videmus, nulla ampliore explicatione addita; v. IV. VII. VIII. IX. XI. XIV. XV. XXII. XXIII. XXIV. XXVI. XXVIII. XXIX. XXX. XXXI.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER XI.

SECT. 1. Restant immensae subtilitatis animalia, quando § 1
aliqui ea neque spirare et sanguine etiam carere prodiderunt. CAP. I. Multa haec et multigena terrestrium volucrumque vita. Alia pinnata, ut apes, alia utroque modo, ut formicae, aliqua et pinnis et pedibus carentia, iure omnia insecta appellata ab incisuris quae nunc cervicum loco, nunc pectorum atque alvi praecincta separant membra, tenui modo fistula cohaerentia. Aliquis vero non tota incisura, eam ambiente ruga, sed in alvo aut superne tantum, imbricatis flexilibus vertebrae, nusquam alibi spectatiore naturae rerum artificio. II. In magnis siquidem corporibus aut certe maioribus facilis officina sequaci materia fuit; in his tam parvis

Ad hunc librum toti excussi sunt Rd.

§ 1. *sanguine etiam carere*, RTdr. *sine sanguine esse etiam*, β. — *Multa haec*, Rd. *Multaque*, T. — *multigena*, R Θdr (codd. Turneb. adv. 10, 4.) *multigena*, Ambr. I. II, Passion. β. Ceterum quae hinc de insectis sequuntur, maximam partem sumpsit Plin. ex Aristot. hist. anim. 4, 7. — *volucrumque*, R Θd. *volucrum*, r. *volucrumque*, β. — *utroque*, R. — *iure*, Td. *ut iure*, R (ut ex corr.) *et iure*, Ambr. I. II γ. — *Aliquis*, Rd. *Aliquibus*, β γ. — *eam*, R ΘTd (codd. Turnebi.) *ea*, Ambr. I. II. *eorum*, K. *eas*, Passion. β. — *rugam*, ΘT (codd. Turnebi.) *roga*, R'd. *rugam*, R². *rugam*, Ambr. I. II. Passion. β. — *flexilibus*, R². *flexili*, Td (codd. Turnebi) γ. *flexilium*, codd. Rezz. — *nunquam*, d.

§ 2. *in his vero tam*, r.

atque tam nullis quae ratio, quanta vis, quam inextricabilis perfectio! Ubi tot sensus conlocavit in culice? — et sunt alia dictu minora; — sed ubi visum in eo praetendit? ubi gustatum adplicavit? ubi odoratum inseruit? ubi vero truculentam illam et portione maxumam vocem ingeneravit? qua subtilitate pinnas adnevit, praelongavit pedum crura, 3 disposuit ieiunam caveam, uti alvom, avidam sanguinis et potissimum humani sitim accendit, telum vero perfodiendo tergori quo spiculavit ingenio? Atque ut in capaci, cum cerni non possit exilitas, reciproca generavit arte, ut fodiendo acuminatum pariter sorbendoque fistulosum esset. Quos teredini 4 ad perforanda robora cum sono teste dentis adfixit potissimumque e ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur umeros taurorumque colla et trucis in sublime iactus, tigrium rapinas, leonum iubas, cum rerum natura nusquam magis quam in minimis tota sit. Quapropter quae so ne legentes, quoniam ex his spernunt multa, etiam relata fastidio damnent, cum in contemplatione naturae nihil possit videri supervacuum.

III. 2. Insecta multi negarunt spirare, idque ratione per- 5 suadentes, quoniam viscera interiora nexus spirabilis non inesset; itaque vivere ut fruges arboresque, sed plurimum interesse, spiret aliquid an vivat; eadem de causa nec sanguinem iis esse, qui sit nullus carentibus corde atque iecore; sic nec spirare ea quibus pulmo desit: unde numerosa quae- 6 stionum series exoritur. Iidem enim et vocem esse his ne- gant in tanto murmure apium, cicadarum sono et aliis quae suis aestumabuntur locis. Nam mihi contuenti semper suasit rerum natura nihil incredibile existumare de ea, nec video, cur magis possint non trahere animam talia et vivere quam

tam inextr., Rd. — *illam portionem*, d.

§ 3. *adnevit*, *θ*. *adnectit*, Rd. *adnexuit*, βγ. — *caveam*, codd. Barbari. *ca-*
vam, Rd. — *potissimam*, Rd. — *reciproca*, Rd. *ita reciproca*, βγ. *reciprocam*,
Dalec. — *generavit arte*, *θ* d. *genera vitare*, R. *geminavit arte*, β.

§ 4. *ne*, RT d. *ne nostra*, γγ. *ne haec*, β. — *spernuntur*, K. — *in*, omitt. Rd.

§ 5. *idque ea*, Tr. — *viscera interiora*, RθTd. *per viscera interiora*, Sr. *vi-*
sceri interiora, K. *visceri interiori*, β. *in viscera interiora*, Hard. γ. V. statim in-
fra. — *nexos*, K. — *inesset*, Rd. *esset*, S. Quam emendationem superiorum
verborum proposuit Hard., probari ea nequit, quia *inesse in rem* est soloecum;
codicum deteriorum interpolationes non minus spernendae. Corruptela latet in
v. *inesset*, pro quo mihi *inisset* legendum videtur. — *interest*, Td. — *aliquis*,
RT dr. — *his*, d. — *nullus*, Tr. *nullis*, Rd βγ.

spirare sine visceribus, quod etiam in marinis docuimus, quamvis arcente spiratum densitate et altitudine umoris. Volare quidem aliqua et animatu carere in ipso spiritu viventia, habere sensum victus, generationis, operis atque etiam de futuro curam, et quamvis non sint membra quae velut carina sensus invehant, esse tamen his auditum, olfactum, gustatum, eximia praeterea naturae dona, sollertiam, animum, artem, quis facile crediderit? Sanguinem non esse his fateor, sicut ne terrestribus quidem cunctis, verum simile quiddam. Ut saepiae in mari sanguinis vicem atramentum optinet, purpurarum generi infector ille sucus, sic et insectis quisquis est vitalisumor, hic erit sanguis. Donec aestumatio sua cuique sit, nobis propositum est naturas rerum manifestas indicare, non causas iudicare dubias.

IV. 3. Insecta, ut intellegi possit, non videntur nervos habere, nec ossa, nec spinas, nec cartilaginem, nec pinguia, nec carnis, ne crustam quidem fragilem ut quaedam marina, nec quae iure dicatur cutis, sed mediae cuiusdam inter omnia haec naturae corpus arenti simile, nervo mollius, in reliquis partibus tutius vere quam durius. Et hoc solum his est, nec praeterea aliud; nihil intus nisi admodum paucis intestinum implicatum. Itaque divolsis praecipua vivacitas et partium singularum palpitatio, quia quaecumque est ratio vitalis, illa non certis inest membris sed toto in corpore, minime tamen capite, solumque non movetur nisi cum pectore avolsum. In nullo genere plures sunt pedes, et quibus ex his plurimi, diutius vivunt divolsa, ut in scolopendris videmus. Habent autem oculos praeterque e sensibus tactum atque gustatum, aliqua et odoratum, pauca et auditum.

§ 6. *his esse*, d. — *apum*, β. — *alia*, R^d. Hac ex codd. scriptura colligo Plinium et quae alia scripsisse. — *mihi*, om. r. — *semper suavit*, T^dr. *se persuasit*, R^βγ. — *non possint*, d. — *et*, om. d. Varia in his mutat Dalec. — *docuimus* 9, 16—19. — *spiratum*, R^Td^r. *spiritum*, β.

§ 7. *et in ipso*, θ. *sine ipso*, Dalec. — *gustum*, T^d.

§ 8. *simile quiddam*, Barbar. *similem quidem*, R^d. — *sepia*, K. — *vice*, K. *vire*, d¹. *vires*, R^θST^d2. *vices*, Barbar. — *obtineat*, R^d. — *insectis*; pro h. v. habent *infectus* R^d. — *erit*, R^d. *erit et*, βγ. — *sanguinis*. Sed, K. — *existimatio*, R^d. — *natura*, R. — *indicare dubias*, R. *dubias indagare*, T^d.

§ 9. *nec crustam*, dr. — *nec quae*, R²d. *neque*, R¹r. — *dicetur*, r. — *tutius*, R². *istius*, R¹d. *siccus*, βγ. *hirtius*, Turneb. adv. 10, 4. — *vere*, R^θT^d. *verius*, β. *fere*, Turneb. — *in his*, r. — *intestinum adm. paucis replicatum*, Pint.

§ 10. *caput*, r. — *e*, omitt. R^d. — *gactum*, R.

V. 4. Sed inter omnia ea principatus apibus et iure praecipua admiratio, solis ex eo genere hominum causa genitis. Mella contrahunt sucumque dulcissimum atque subtilissimum ac saluberrimum, favos confingunt et ceras mille ad usus vitae, laborem tolerant, opera conficiunt, rem publicam habent, consilia privatim ac duces gregatim et, quod maxime mirum sit, mores habent. Praeterea, cum sint neque mansueti generis neque feri, tamen tanta est natura rerum ut prope ex umbra minumi animalis incomparabile effecerit quiddam. Quos efficaciae industriaeque tantae conparemus nervos, quas viris, quos rationi medius fidius viros? Hoc certe praestantioribus, quo nihil novere nisi commune. Non sit de anima quaestio, constet et de sanguine; quantum tamen esse in tantulis potest! Aestumemus postea ingenium.

VI. 5. Hieme conduntur — unde enim ad pruinas nivisque et aquilonum flatus perferendos vires? —, sane et insecta omnia, sed minus diu; quae parietibus nostris occultata mature tepescunt. Circa apis aut temporum locorumve ratio mutata est aut erraverunt priores. Conduntur a vergiliarum casu et latent ultra exortum, adeo non ad veris initium, ut dixere, nec quisquam in Italia de alvis existumat. Ante fabas florentis non exeunt ad opera et labores nullusque, cum per caelum licuit, otio perit dies. Primum favos construunt, ceram fingunt hoc est domos cellasque faciunt; dein subolem, postea mella, ceram ex floribus, melliginem e lacrimis ar-

§ 11. mille, R^o T d. Illae, β. — labores, T. — rempublicam; pro hac voce habent semper R d. — ad, R.

§ 12. tamen, omitt. R^o d r. — tantum, R^o d. — minima, R T d. — incorporabile, T. — tantos, R d. — ratione, R^o T d. — viris viros, T. — praestantiores, T. praestantioris, d (ultima in rasura.)

§ 13. perferre, R d. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 8, 14. — mature, om. d¹. — et, R² T d. se, R¹. sed, β γ. — nec, Turneb. e libris. ne, R T d. nec ut, β. — alvis, R T d. alius, θ. alius, r. illis, Dalec.

§ 14. non, omitt. R^o S T d r (codd. Turnebi) γ. At v. 18, 253. coll. Schneider. ad Colum. IX. 14, 7. — Primum favos rel. Haec omnia sunt desumpta ex Aristot. l. 1. 5, 21. 22. et 9, 40. — dein, R d. deinde, β γ. — sucus, R d. — cummi, ita nos scripsimus coll. ad 32, 27. cum his, d. gummi, R β γ.

§ 15. alvum, R d. — ipsam, R d. ipsum, β γ. — totum ferri cum nequeat, aut totam aut, quod mihi multo probabilius videtur, in totum legendum; v. ad 2, 45. — sucis, R¹. suis, R¹ d. — his, omitt. T d r. — dein, R T d. deinde, β γ. — arctiores, Pint.

§ 16. commosin, codd. Hard. ^omisin, R. commisin, d. comosin, codd. Barbari. *χόνισιν* Aristot. l. 1. 9, 40. p. 628^b 31., ubi alii libri *χώνισιν* et *χόνισιν* habent.

borum quae glutinum pariunt, salicis, ulmi, harundinis, suco, gummi, resina. His primum alvom ipsam intus totum ut 15 quodam tectorio inlinunt et aliis amarioribus sucis contra aliarum bestiolarum aviditates, id se facturas consciae quod concupisci possit; his dein fores quoque latiores circumstruunt.

VII. 6. Prima fundamenta commosin vocant periti, se- 16 cunda pissoceron, tertia propolin, inter coria cerasque, magni ad medicamina usus. Commosis crusta est prima saporis amari; pissoceros super eam venit, picantium modo, ceu dilutior cera; e vitium populorumque mitiore cummi propolis crassioris iam materiae, additis floribus, nondum tamen cera sed favorum stabilimentum, qua omnes frigoris aut iniuriae aditus obstruuntur, odore et ipsa etiamnunc gravi, ut qua plerique pro galbano utantur.

7. Praeter haec convehitur erithace quam aliqui sandara- 17 cam, alii cerinthum vocant. Hic erit apium dum operantur cibis qui saepe invenitur in favorum inanitatibus sepositus, et ipse amari saporis; gignitur autem rore verno et arborum suco, cummiu modo, africi minor, austri flatu nigrior, aquilonibus melior et rubens, plurimus in Graecis nucibus. Menecrates florem esse dicit, futurae messis indicium, sed nemo praeter eum.

VIII. 8. Ceras ex omnium arborum satorumque floribus 18 confingunt excepta rumice et echinopode; herbarum haec genera. Falso excipitur et spartum, quippe cum in Hispania

mityn, K, quod et h. l. et infra praefert Schneider. ad Aristot. l. l. T. III. p. 196. — *pissoceron*, πισσοχύρος Aristoteli l. l. p. 624^a 17. *dissoceron*, Rd (etiam infra.) — *propoli*, R^l. — *Metys*, K. — *crusta est nigra*, Barbar. — *picationis*, Dalec. — *cera*, R Θ dr. *cere*, T. *ceras*, Barbarus et β ad sequentia referentes. — *e vitium populorumque*, R Θ S T dr. *initium plerumque e*, β. — *mitiore*, R. *mitior est*, T d. — *cummi*, d. *gummi*, R β γ. — *etiamnunc*, Rd. *etiamnum*, β γ. — *pro galbano plerique*, d.

§ 17. *Praeter haec*, v. Aristot. l. l. 5, 22. p. 554^a 16. — *apum*, β. — *saporis cibis*, r. *saporis sed plenus humoris cibis*, K. — *rore marino*, Pint. — *commium*, R (ρ φ ap. Gronov. ad 22, 23.) *commi*////, d. *gummi*, β. *gummium*, Gronov. γ. — *africi*; pro h. v. dant *capita fici* R T d, unde fortasse *cummium* modo capitur, *africi* legendum. — *ex Graecis*, Dalec. — *florem se*, R. *flore mensem*, d. — *futurae messis indicium*, omitt. Rd γ. At v. Schneid. ind. scriptt. rei rust. p. 136. et Ian. in nuntt. litt. Monac. 1836. nr. 166. p. 283.

§ 18. *echinopode*, R Θ T dr (omnes codd. Salmas. exerc. p. 912. a. C.) *chenopode*, β. — *genera*, om. d. Non solum autem hoc substantivum, sed tota enuntiatio herb. h. gen. ut ineptum glossema est delenda.

multa in spartariis mella herbam eam sapiant; falso et oleas excipi arbitror, quippe olivae proventu plurima examina gigni certum est. Fructibus nullis nocetur; mortuis ne floribus quidem, non modo corporibus insidunt. Operantur¹⁹ intra sexaginta passus; subinde consumptis in proximo floribus speculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehensae in expeditione excubant supinae, ut alas a rore protegant.

IX. 9. Ne quis miretur amore earum captos, Aristomachum Solensem duodesexaginta annis nihil aliud egisse, Philiscum vero Thasium in desertis apibus colentem Agrium cognominatum, qui ambo scripsere de his.

X. 10. Ratio operis haec: interdiu statio ad portas more²⁰ castrorum; quies in matutinum, donec una excitet gemino aut triplici bombo ut bucino aliquo. Tunc universae provolant, si dies mitis futurus est; praedivinant enim ventos imbrisque et se continent tectis. Itaque temperie caeli — et hoc inter praescita habent — cum agmen ad opera processit, aliae flores adgerunt pedibus, aliae aquam ore guttasque lanugine totius corporis. Quibus est earum adulescentia, ad opera²¹ exeunt, supradicta convehunt; seniores intus operantur. Quae flores conportant, prioribus pedibus femina onerant propter id natura scabra, pedes priores rostro, totaeque onustae remeant sarcina pandatae; excipiunt eas ternae quaternaeque atque exonerant. Sunt enim intus quoque officia divisa; aliae²²

§ 19. *quadraginta*, r. — *subinde*, R. et *subinde*, dβγ. — *illiscum*, R.d.

§ 20. *haec*, omitt. RT dγ. — *quies*, R.d. *noctu quies*, βγ. — *excite et*, R. — *omnes gemino*, r. — *buccina aliqua*, Gesner. hist. anim. 4, 134. — *et se*, RST d r. *et in se*, θ. *et tunc se*, β. — *temperies*, RT d. — *et*; pro h. v. habent cum RT d. Esse aliquid in his verbis corruptum cum haec ipsa varietas lectionis docet, tum collocatio verborum. Etenim cum ea non de apibus sint intelligenda (quod faciens Gesner. chrestom. p. 471. totam parenthesin tum esse supervacuam vidit), sed ad rusticos referenda, potius pone vv. *continent tectis* ut ponerentur, expectare poteras. Ita rem se habere docet Aristot. l. 1. 9, 40. p. 627^b 12. *ὁδὲ ἀποπέτονται γὰρ (αἱ μέλιτται), ἀλλ' ἐν τῇ εὐδίᾳ αὐτοῦ ἀνελκόμεναι, ὥς γινώσκουσιν οἱ μελιττοῦργοι, ὅτι χειμῶνα προσδέχονται.* — *processerit*, T.d.

§ 21. *Quibus adulescentia*, R.d. *quibus est earum. Adollescentiores*, S. *Quarum adollescentiores*, r. *Harum adollescentiores*, Dalec. Sed his interpolationibus spreis ita modo ab optimorum librorum scriptura recedendum est, ut pro *earum*, quod prorsus otiose additur, *etiamnum* legatur. — *supradicta*, R. et *supr.*, dβγ. — *scabri pedes priores vicini rostro*, r. — *ternae quaternaeque*, Rθ d. *ternae aut quaternae*, β. — *atque*, excidit in Rθ d propter praecedentes litteras *aeque*; id non perspicuus Hard. interpolavit et receptum a γ.

struunt, aliae poliunt, aliae suggerunt, aliae cibum conparant ex eo quod adlatum est; neque enim separatim vescuntur, ne inaequalitas operis et cibi fiat et temporis. Struunt orsae a concamaratione alvi textumque velut a summa tela deducunt, limitibus binis circa singulos actus, ut aliis intrent, aliis exeant. Favi superiore parte adfixi et paulum²³ etiam lateribus simul haerent et pendent una. Alvom non contingunt obliqui, nunc rotundi, qualiter poposcit alvos, aliquando et duorum generum, cum duo examina concordibus populis dissimilis habuere ritus. Ruentis ceras fulciunt, pilarum intergerivis a solo fornicatis, ne desit aditus ad sarcicendum. Primi fere tres versus inanes struuntur, ne prom-²⁴ptum sit quod invitet furantem; novissimi maxume implentur melle; ideo aversa alvo favi eximuntur. Gerulae secundos flatu captant; si cooriatur procella, adprehensi pondusculo lapilli se librant; quidam in umeros eum inponi tradunt. Iuxta vero terram volant in adverso flatu vepribus evitatis. Mira observatio operis; cessantium inertiam notant, casti-²⁵gant, mox et puniunt morte. Mira munditia; amoliantur omnia e medio nullaeque inter opera spurcitiae iacent; quin et excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congesta in locum, turbidis diebus et operis otio egerunt. Cum advesperascit, in alvo strepunt minus ac minus, donec²⁶ una circumvolet eodem quo excitavit bombo ceu quietem capere impetans iis, et hoc castrorum more; tunc repente

§ 22. Sunt enim in iis, r. — aut cibi, K. — orsae a, Pint. R. orsa ea, Tdβ. — concamaratione, ita scribendum. concameratione, βγ. concava ratione, RTd. — alvi, RT. alvei, dβγ. — velut—tela, R. vehut—cella, T. ul' stasum macella, d. vel usque ad summa tecta, β. Varia coniecerunt Pint., Turneb. adv. 22, 13. et Dalec. — actus, RΘTdr. arcus, Barbar. β.

§ 23. paululum, β. — ima, RTd. — Alvum, R. Alveum, dβγ. Solum, Schneider. ad Colum. IX. 15, 7. — contingunt, Rd. contingunt nunc, βγ. — oblongi, Pint. — poscit, K. — alvus, R. alveus, dβγ. Illa scriptura cum ubique a R exhibeatur, hinc non amplius de hac re loquar; v. Harduin. ad 10, 15. et Schneid. ad Colum. IX. 6, 1. — situs, Dalec. — pilarum instar, r. — intergerivis, RTd. intergerinis, βγ. — a, Rd. sic a, γ. — sola, d. — formati, r.

§ 24. ideo, RΘdδρφ (ap. Gronov. ad 21, 12.) ideoque, βγ. — aversa alvo, RΘd. adversa alvo, δ. averso alveo, β. inverso, Dalec. — apprehensi—lapilli se, codd. Gel. apprehensis — lapillis, RΘd. — evitatis, Dalec. R. hebetatis, Θ. evacuatis, Tdr. evavatis, Leidens. apud Oudendorp. ad Appul. met. p. 409., qui enatis vel enavigatis legit. hebetato, β.

§ 25. Mirae observationis, d. — Emoliantur, Θ. — e, omitt. Rd.

§ 26. impetrans iis, ita nos scripsimus. impetratis, R. imperans, d (rans in ras.) βγ.

omnes conticescunt. XI. Domos primum plebei exaedificant, deinde regibus. Si speratur largior proventus, adiciuntur contubernia et fucis; hae cellarum minumae, sed ipsi maiores apibus.

11. Sunt autem fuci sine aculeo, velut imperfectae apes 27 novissimaeque, a fessis et iam emeritis inchoatae, serotinus fetus et quasi servitia verarum apium, quamobrem inperant iis primosque expellunt in opera, tardantis sine clementia puniunt; neque in opere tantum sed in fetu quoque adiuvant eas, multum ad calorem conferente turba. Certe quo 28 maior eorum fuit multitudo, hoc maior fiet examinum proventus. Cum mella coeperunt maturescere, abigunt eos multaeque singulos adgressae trucidant. Nec id genus nisi vere conspicitur. Fucus ademptis aliis in alvom reiectus ipse ceteris adimit.

12. Regias inperatoribus futuris in ima parte alvi exstruunt 29 amplas, magnificas, separatas, tuberculo eminentis; quod si exprimatur, non gignuntur suboles. Sexangulae omnes cellae a singulorum pedum opere. Nihil horum statotempore, sed rapiunt diebus serenae munia; melle uno alterove summum die cellas replent. XII. Venit hoc ex aere et maxime 30 siderum exortu praecipueque ipso sirio exsplendescente fit, nec omnino prius vergiliarum exortu, sublucanis temporibus. Itaque tum prima aurora folia arborum melle roscida inve-niuntur ac, si qui matutino sub divo fuere, unctas liquore vestis capillumque concretum sentiunt, sive ille est caeli su-

conticescunt, R. — *plebei*, R^ΘTd. *plebeis*, β. — *longior*, Θ. — *contubernio et fuci*, Dalec. — *hae*, R^ΘTd. *His*, β. — *ipsi*, R. *ipsae*, Td. *ipsis*, Dalec.

§ 27. *imperfecta et*, Rd. — *a*, om. d. — *apum*, β. — *inperant iis primosque*, R. *imperantesque* (suprascr. *primos*), d. — *expellunt in opera*, Rd. *in opera expellunt*, βγ.

§ 28. *eorum fuit*, R^ΘTd. *fuerit*, β. — *hoc*, R^ΘTd. *eo*, β. — *coeperint*, Td. — *multae*, T. — *aggressae et*, Td. — *Fucus*, R¹d. — *reiectis*, d.

§ 29. *ima*, Pint. R^Θd. *una*, β. — *alvi*; pro h. v. Schneid. ad Aristot. l. 1. T. III. p. 408. *cerarum vel favorum* conicit. — *eximatur*, Pint. — *cellae a singulorum*, d. *cella ea singul.*, R. *cellae sing.*, γγ. Praepositio *a* saepe indicat id, quod ab aliqua re venit, exit; v. 34, 21. 35, 101. 37, 1. — *pedum*, RTd. *eae pedum*, βγ. — *statuto*, d. — *et melle*, βγ. — *summum*, R^δθρρ (ap. Gronov. miscell. p. 848.) *sinum*, d. *ad summum*, βγ. V. Gronov. ad Liv. 21, 35. et Garat. ad Cic. Mil. 5.

§ 30. *ex*, omitt. Rd. *ἐκ τοῦ δέπος*, Aristot. l. 1. 5, 22. p. 553^b 29. — *sirio*, R. *irio*, d (codd. Salmas. exerc. p. 717. b. G.) *ipsa iride*, nonnulli codd. Voss.

dor, sive quaedam siderum savora, sive purgantia se aeris sucus, utinamque esset et purus ac liquidus et suae naturae, qualis defluit primo; nunc vero e tanta cadens altitudine 31 multumque dum venit sordescens et obvio terrae halitu infectus, praeterea e fronde ac pabulis potus et in utriculo congestus apium — ore enim eum vomunt —, ad hoc suco florum corruptus et alvis maceratus totiensque mutatus magnam tamen caelestis naturae voluptatem adfert.

XIII. 13. Ibi optimum semper, ubi optimum doliolis 32 florum conditur; Atticae regionis hoc et Siculae, Hymetto et Hybla a locis, mox Calydna insula. Est autem initio mel ut aqua dilutum et primis diebus fervet ut musta seque purgat, vicesimo die crassescit, mox obducitur tenui membrana quae fervoris ipsius spuma concrecit; sorbetur optimum et minime fronde infectum e quercus, tiliae, harundinum foliis.

XIV. 14. Summa quidem bonitatis natione constat, ut 33 supra diximus, pluribus modis. Aliubi enim favi cera spectabiles gignuntur, ut in Sicilia, Pelignis, aliubi copia mellis, ut in Creta, Cypro, Africa, aliubi magnitudine, ut in septentrionalibus, viso iam in Germania octo pedum longitudinis favo in cava parte nigro. In quocumque tamen tractu 34 terna sunt genera mellis: vernum ex floribus constructo favo, quod ideo vocatur anthinum. Hoc quidam attingi ventant ut largo alimento valida exeat suboles; alii ex nullo minus apibus relinunt, quoniam magna sequatur ubertas

ad Mel. 3, 7. p. 824. Quod Plin. scripsit *sirio*, debetur hoc scripturae aliquot codd. ap. Aristot. l. 1. spernendae illi prae vulgata *ἡ ἱπρις*. — *exsplendescens fit*; pro his vv. habent *exsplendescit* R^θTd; idem vel *explende sit* dant codd. Salmas., qui nonnulla mutat. — *divo*, Rd (quinque codd. Leidd. ap. Oudend. ad Suet. Caes. 72.) *dio*, βγ. — *quae*dam — *utinam* omitt. RTd. Deinde pro *quae esset* iidem libri *quae est* exhibent; ortus est error ex homoeoteleutis. *succus sive aquae purus*, r.

§ 31. *fronde* omisso e, RTKd. — *epotus*, K. — *et*, omitt. Td. — *utriculo*, RTd. *utriculos*, θ. *uterculos*, β. *ventriculo*, Hard. — *apum*, β. — *enim eum*, R^θTd. *enim*, β. — *ad hoc*, R^θ (tres codd. Leidd. ap. Oudend. ad Suet. Aug. 25.) *adhuc*, Td. *ad haec*, βγ.

§ 32. *optimum*, r. — *caliculis*, Dalec. — *hoc*, R^θTd. *hic*, β. Pro *et*, quod statim sequitur, habent *est* Rd. — *a*, Rd. *ab*, βγ. *Hymetti et Hyblae editis locis*, Dalec. — *mel*, om. d'. — *velut aqua*, Td. — *musta*, R^θTd. *mustum*, β. — *Servatur*, Pint. — *tiliae*, d. *filiae*, R'. *filio et*, R².

§ 33. *nationis bonitate*, T. *bonitas*, K. — *supra* § 32. — *Aliubi*, T (etiam infra.) — *enim ceruae*, r. — *Sicilia, Pelignis*, Rd. *Pelignis Sicilia, βγ*. — *copia mellis*, Rd. *mellis copia*, βγ. — *cavae et nigra*, Rd.

§ 34. *genera mellis*, B. *mellis genera*, dβγ. — *e, d*. — *anthinum*, d.

magnorum siderum exortu, praeterea solstitio, cum thymum et uva florere incipiunt, praecipua cellarum materia. Est autem in eximendis favis necessaria dispensatio, quoniam inopia cibi desperant moriunturque aut diffugiunt, contra copia ignaviam adfert ac iam melle, non erithace pascuntur. Ergo diligentiores ex hac vindemia xv. partem apibus relinquunt. Dies status inchoandae, ut quadam lege naturae, si scire aut observare homines velint, tricesimus ab educto examine fereque Maio mense includitur haec vindemia. Alterum genus est mellis aestivi quod ideo vocatur ὥπατον a tempestivitate praecipua, ipso sirio exsplendescente post solstitium diebus tricenis fere. Immensa circa hoc subtilitas naturae mortalibus patefacta est, ni fraus hominum cuncta perniciem eonrumperet. Namque ab exortu sideris cuiuscunque, sed nobilium maxime, aut caelestis arcus, si non sequantur imbres sed ros tepescat solis radiis, medicamenta, non mella gignuntur, oculis, ulceribus internisque visceribus dona caelestia. Quod si servetur hoc sirio exoriente casuque congruat in eundem diem ut saepe Veneris aut Iovis Mercurive exortus, non alia suavitas visque mortalium malis a morte vocandis quam divini nectaris fiat.

solstitio, d. soliti, R θ (codd. Turneb. adv. 5, 14.) Retinui lectionem vulgatam, scribendum vero puto solstiti i. e. solstitii, ut ex superioribus suppleatur exortu; solstitii enim exortus, hoc est longissimi diei (18, 333.), non minus bene dici potest quam exortus solstitialis et illo loco et alibi a Plinio dictus. Praeterea plenam pone exortu interpunctionem mutavi minore, ut vv. praecipua materia sint ablativi absoluti. — thymum, R.

§ 35. *diffugiunt, R T d r. effugiunt, β. — XV., R θ. quintam decimam, T d. duodecimam, β γ. quintam aut decimam, Schneid. ad Colum. IX. 15, 8. valde probabiliter. decimam aut IIX., Ursin. ad Varr. de re rust. III. 16, 33. — inchoandi, β. — et quadam, Dalec.*

§ 36. *ὥπατον, Hard. oraeon, R. oreon, d. horaeum, β. — sublimitas, ST. — ni, R d. nisi, β γ.*

§ 37. *caelesti arcu, Salmas. exerc. p. 718. a. A. — medicata melle, Dalec. — visque, codd. Gel. suisque, R d. — vocandi, R d.*

§ 38. *verius, R. — sereno, R d. serena, β γ. — fluxit, R θ T d r (Leid. ap. Gronov. obs. 2, 16. p. 343.) fuit, β. — appellatur, R θ S T d. appellaturque, β. — acetum, R θ S T d; v. Lobeck. in act. societ. Gr. 2, 301. aceton, codd. Barbari, β. acoetum, Leid. acedon, Pint. acerum, Petav. et Schneid. ad Colum. XII. 5, 1. ἄκτρον, Ian. in nunt. litt. Monac. 1836. nr. 166. p. 284. Glossam Hesychii ἄκτρον χρᾶταρον huc non pertinere vidit iam Schneider. — est estivum, R². est estiu, R¹. est. Est etiam, Leid. est etiam, r. Hard. γ. Vulgatam β tuetur Salmas. exerc. p. 709. a. E. — ut diebus—siccioribus; pro his vv. habent vel (?) siccioribus R d, ut siccioribus T, ut ulceribus r, quod praefert Salmas., vel*

XV. 15. Mel plenilunio uberius capitur, sereno die pin- 33
guis. In omni melle quod per se fluxit, ut mustum oleum-
que, appellatur acetum. Maxime laudabile est aestivom omne
rutilum, ut diebus confectum siccioribus; aptissimum existu-
matur e thymo, coloris aurei, saporis gratissimi. Quod fit
palam delioliis, pingue; marino e rore spissum; quod con-
crescit autem, minime laudatur. Thymosum non coit et tactu 39
praetenuia fila mittit, quod primum gravitatis argumentum
est. Abrumpi statim et resilire guttas, vilitatis indicium ha-
betur. Sequens probatio ut sit odoratum et ex dulci acre,
glutinosum, perlucidum. Aestiva mellatione decumam partem 40
Cassio Dionysio apibus relinqui placet si plenae fuerint alvi,
si minus, pro rata portione, aut si inanes, omnino non at-
tingi. Huic vindemiae Attici signum dedere initium capri-
fici, alii diem Volcano sacrum.

XVI. Tertium genus mellis minime probatum, silvestre, 41
quod ericaeum vocant; convehitur post primos autumnii im-
bris, cum myrice sola floret in silvis, ob id harenoso simile.
Gignit id maxime arcturi exortus ex ante pridie idus Se-
ptembris. Quidam aestivam mellationem ad arcturi exortum
proferunt, quoniam ad aequinoctium autumnii ab eo supersint
dies quattuordecim et ab aequinoctio ad vergiliarum occa-

sic auribus Hard. γ . — *existimatur*, codd. Gel. *existimatus*, R. *existimamus*, Td. *in aestimatu est*, $\gamma\gamma$. Restitui per hunc locum scripturam β vulgatam, non quod integram eam haberem, sed ut eum ab Harduini γ interpolationibus liberarem; corruptum autem eum esse docet et ipsa ratio verborum, ubi statim hoc offendit, quod mel thymosum dicitur *aptissimum*, omissa ea re, cui sit aptum, et discrepantia ab Aristot. hist. anim. 9, 40. p. 626^b 32., unde sua certe ex parte sumpsit Plin. Illic τὸ πυρρὸν dicitur ἀλγύον. Corruptelae et lacunae archetypi pessime sunt interpolatae et expletae a librariis, et omnes conatus verae scripturae restituendae, qualem inter alios fecit Ian. l. l., irriti habendi. — *coloris*, R. *exinii coloris*, Td. — *Quod fit*, d (codd. Gel.) *quo sit*, R. — *palam*—*pingue*, corrupta haec esse docet Schneid. ad Varr. de re rust. III. 16, 26. *et faba et dolichis liquidum* coniicit. *foliolis*, Dalec. — *pingue*, R. — *e rore*, om. d. re, R. — *cogrescit*, R. eo *crescit*, d. — *minime*, Rdr. *hoc minime*, β .

§ 39. *primum nobilitatis*, K. — *levitatis*, Pint. — *et ex*, R θ Td. *ex*, β . — *acre*, codd. Gel. re, Rd.

§ 40. *Cassio*, R θ TKd. *Thasio*, β . — *plenae*, R θ . *pleni*, d d d p p (ap. Gronov. ad 21, 12.) β . — *alvei*, β . — *initium*, om. Ambr. l. — *caprifici alii*, R θ Td. *caprificiali*, codd. Turneb. adv. 10, 5. *caprificialem*, β . — *die*, Td.

§ 41. *myrice*, Rd. *erice*, $\beta\gamma$. V. 24, 67. — *Gignit*, Rd. *Gignitur*, $\beta\gamma$. — *exortus*, ita nos scripsimus. *exortus*, R. *exortu*, d $\beta\gamma$. Add. notam sequentem. — *ex ante*, codd. Hard. *ex a*, R. *sex a*, Td. a, β . V. Hand. Tursell. 1, 382. — *pri*, R. — *semper sint*, r. — *dies XII*, Pint. *dies XIII*, Dalec.

sum diebus XLVIII plurima sit erice. Athenienses tamaricem 42
appellant, Euboea sisirum, putantque apibus esse gratissi-
mam, fortassis quia tunc nulla alia sit copia. Haec ergo
mellatio fine vindemiae et vergiliarum occasu idibus Novem-
bribus fere includitur. Relinqui ex ea duas partis apibus ratio
persuadet et semper eas partis favorum quae habeant eri-
thacen. A bruma ad arcturi exortum diebus LX somno alun- 43
tur sine ullo cibo; ab arcturi exortu ad aequinoctium ver-
num tepidiore tractu iam vigilant, sed etiam tunc alvo se
continent servatosque in id tempus cibos repetunt. In Italia
vero hoc idem a vergiliarum exortu faciunt; in eum dor-
miunt. Alvos quidam in eximendo melle expendunt, ita di- 44
ribentes quantum relinquunt; aequitas siquidem etiam in eis
obstringitur feruntque societate fraudata alvos mori. In pri-
mis ergo praecipitur ut lautī purique eximant mella; et fu-
rem mulierumque menses odere. Cum eximantur mella, apis 45
abigi fumo utilissimum, ne irascantur aut ipsae avide vorent.
Fumo crebriore et ignavia earum excitatur ad opera;
nam nisi incubavere, favos lividos faciunt. Rursus fumo nimio
infiuntur, quarum iniuriam celerrime sentiunt mella vel mi-
nimo contactu roris acescentia; et ob id inter genera ser-
vatur quod acapnon vocant.

16. Fetus quonam modo progenerarent, magna inter eru- 46
ditos et subtilis fuit quaestio; apium enim coitus visus est

erice, Rd (codd. Barbari.) erithace, Θ.

§ 42. tamaricem, Hard. tam terradicem, R. tamen teradicem, T. eam tetralicem, Θ. teradicem//, d. tetralicem, βγ. Add. Schneid. ad Colum. IX. 14, 11. — sisirum, d. sysirum, T. sysyrum, R. Θ. sisaram, β. — putantque, Rd. quam putant, β. — quia nulla tunc alia, β. sit florum copia, Dalec. — Novembribus, R. Novembris, d. βγ. — habeant, d (in rasura.) haec, R. — inheritacen, R.

§ 43. diebus—exortu om. R¹. — nonaginta, Dalec. — etiamnunc, T. d. — et in eum, β.

§ 44. diripientes, RT d. dirimentes, ry. dimetientes, K. — siquidem, T. d. quidem, R (codd. Gel.) — lautī, Rd. loti, β. — odore, R.

§ 45. eximantur, Rd. eximuntur, βγ. — ereniore, R¹. erebiore, R². rariore, Pint. — et, Rd. etiam, βγ. — Nam ubi, K. Sed si, Dalec. — fumo nimio, Rd. nimio fumo, βγ. — afficiuntur, K. — oris, Pint. — servantur, Rd. — acapnon, Barbar. acapnunc, Rd. — vocant; pone h. v. β habet haec verba: Album mel non fit, quod bithymum est; sed oculis et ulceribus aptissimum existimatur, quae omnia omitt. RST d (codd. Turnebi adv. 10, 5.) γ. Exstittisse tamen videntur in codd. Gel., et ex K enotatur quod e mero thymo est. Cum haec verba huc certe minime quadrent, Ian. ea paragrapho 38. inserere voluit.

§ 46. fuit quaestio, Rd. quaestio fuit, βγ. — apum, β. — apportari, K¹. procreari, K². exist. confici ex apportatis floribus cerinthis, Dalec. — apte, om. d. —

numquam. Plures existumavere oportere confici floribus compositis apte atque utiliter, aliqui coitu unius qui rex in quoque appellatur examine; hunc esse solum marem, praecipua magnitudine ne fatiscat; ideo fetum sine eo non edi apisque reliquas tamquam marem feminas comitari, non tamquam ducem, quam probabilem alias sententiam fucorum proventus coarguit. Quae enim ratio ut idem coitus alios perfectos, 47 imperfectos generet alios? Propior vero prior existumatio fieret, ni rursus alia difficultas occurreret; quippe nascuntur aliquando in extremis favis apes grandiores quae oeteras fugant. Oestrus vocatur hoc malum, quonam modo nascens, si ipsae fingunt? Quod certum est, gallinarum modo incubant; id quod exclusum est primo vermiculus videtur candidus, iacens transversus adhaerensque ita ut pars cerae videatur. Rex statim mellei coloris ut electo flore ex omni copia factus, neque vermiculus sed statim pinniger. Cetera turba cum formam capere coepit, nymphae vocantur, ut fuci, sirenes aut cephenes. Si qui alterutris capita demat prius- 49 quam pinnae habeant, pro gratissimo sunt pabulo matribus. Tempore procedente instillant cibos atque incubant, tum maxime murmurantes, calor, ut putant, faciendi gratia necessarii excludendis pullis, donec ruptis membranis, quae singulos cingunt ovorum modo, universum agmen emergat. Spectatum hoc Romae consularis cuiusdam suburbano, alvis cornu lanternae tralucido factis; fetus intra XLV. diem per-

qui, RTd. Om. β . — ideo, R¹d (in rasura.) Tedio, R². — edi, RTd. edit, β . — proventus, R (codd. Gel.) ore ventus, d.

§ 47. alios perfectos, om. d. — Proprio, R. — ni, d². ne, R. nec, d¹. — si ipsae se, K. At neque in hac neque in vulgata scriptura iustus sensus inest. Plin. scilicet de generatione apium duas attulit sententias, alteram eas e floribus gigni, alteram per coitum unius. Ipse praefert generationem ex floribus, quam tamen sententiam rursus redargui dicit generatione oestri; hoc enim malum e floribus certe non gigni, cum gignatur in extremis alvis; sequi igitur, ut gignatur ab ipsis apibus, unde porro sequi, etiam ceteras apes oestri instar ab apibus fingi. Hinc patet pro si scribendum esse ni vel nisi, cuius coniecturae veritatem statim agnosces, si formam periodi interrogativam mutaveris in aientem.

§ 48. gallinarum incubant; haec repetit Philarg. ad Verg. georg. 4, 200. — primo, Rd. primum, $\beta\gamma$. — pars cerae, Petav. pascere, libri β . De R tacet Ian. V. Schneid. ad Aristot. hist. anim. 5, 22. p. 554* 21. T. II. p. 363. — ut ex el. flore in omnibus, Dalec. — ceperit, d. — fuci quos cephenes, Dalec. — serenes, R. feneres, d.

§ 49. qui, ita nos scripsimus. $\bar{q}$, R. quis, d $\beta\gamma$. — procedentes, RTd. — tum, R. tunc, Td. Omitt. $\beta\gamma$. — ut, R. ve, d. — necessariis, Rd. — lanternae, Rd. laternae, $\beta\gamma$. — tralucido, R. translucido, d $\beta\gamma$. — dias, Td.

agitur. Fit in favis quibusdam qui vocatur clavos, amarae 50
 duritia cerae, cum fetum inde non eduxere morbo aut igna-
 via aut infecunditate naturali; hic est abortus apium. Pro-
 tinus autem educti operantur quadam disciplina cum matribus
 regemque iuvenem aequalis turba comitatur. Reges plures 51
 inchoantur ne desint; postea ex his suboles cum adulta esse
 coepit, concorde suffragio deterrimos necant ne distrahant
 agmina. Duo autem genera eorum; melior rufus quam niger
 variusque. Omnibus forma semper egregia et duplo quam
 ceteris maior, pinnae breviores, crura recta, ingressus cel-
 sior, in fronte macula quodam diademate candicans; multum
 etiam nitore a volgo differunt.

XVII. 17. Quaerat nunc aliquis, unusne Hercules fuerit 52
 et quot Liberi patres et reliqua vetustatis situ obruta! Ecce
 in re parvâ villisque nostris adnexa, cuius assidua copia
 est, non constat inter auctores, rex nullumne solus habeat
 aculeum maiestate tantum armatus, an dederit quidem eum
 natura sed usum eius illis tantum negaverit; illud constat
 imperatorem aculeo non uti. Mira plebei circa eum obedien- 53
 tia; cum procedit, una est totum examen circaque eum
 globatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tem-
 pore, cum populus in labore est, ipse opera intus circumit
 similis exhortanti, solus immunis; circa eum satellites qui-
 dam lictoresque assidui custodes auctoritatis. Procedit foras 54
 non nisi migraturo examine; id multo intellegitur ante, ali-
 quot diebus murmure intus strepente adparatus indice diem

§ 50. *clavus*, R.T.d. *sclerus*, Pint. *θ* (?). *clerus*, β. Schneider., qui ad Colum.
 IX. 13, 10. hanc lectionem probaverat, ad Aristot. l. I. 8, 27. T. II. p. 675.
 codicum scripturam recte praefert. — *cerae*. Cum *naturali*, hic interpungit
 Pint. — *apum*, β.

§ 51. *ne desint*, Barbar. *nec desunt*, R.Θ.T.d. — *esse*, om. d. — *coeperit*, dr.
 — *concorde*, R. *concordi*, d.β.γ. — *deterrimos*, dr. — *rufus quam*, Aristot. l. I.
 5, 21. et 9, 40. p. 624^b 22. *ὁ μὲν βελτίων πυρρός, ὁ δ' ἕτερος μέλας καὶ*
ποικιλωτάτος. Omitt. R.Θ.T.d.γ. V. Schneid. ad Colum. IX. 10, 1. et Niclas.
 ad Geop. XV. 2, 16. — *niger*, om. *θ*. *quam nigro varius*, K. — *ceterae*, d. —
erecta, K.

§ 52. *quot Liberi Patres*, Pint. R.d. *quot Liberi patres sepulcrum*, r. *quo Liberi*
patres sepulcrum, *θ*. *quod Liberi patris*, S.T. *quod Liberi patris sepulcrum*, β. —
venustatis, R. — *assiduæ*, R. — *quidem eum*, R. *eum quidem*, d.β.γ. — *eius*,
 R²d². *est is*, R¹. *mestis*, d¹. — *illis tantum*, ita nos scripsimus. *illistatum*, R¹.
ille statutum, R². *illi*//// *statutum*, d (suprascr. *tantum* posteriori voci.) *illi tamen*,
 K. *illi tantum*, β.γ. De *illis* relato ad rex v. ad 9, 157.

tempestivom eligentium. Si quis alam ei detruncet, non f-
giat examen. Cum processere, se quaeque proxumam illi
cupit esse et in officio conspici gaudet; fessum umeris sub-
levant, validius fatigatum ex toto portant. Si qua lassata
defecit aut forte aberravit, odore persequitur. Ubicumque
ille consedit, ibi cunctarum castra sunt.

18. Tunc ostenta faciunt privata ac publica, uva depen- 55
dente in domibus templisque, saepe expiata magnis eventibus.
Sedere in ore infantis tum etiam Platonis, suavitatem
illam praedulcis eloqui portendentes; sedere in castris Drusi
inperatoris, cum prospere pugnatum apud Arbalonem est,
haud quaquam perpetua haruspicum coniectura, qui dirum
id ostentum existumant semper. Duce preno totum tenetur 56
agmen, amisso dilabitur migratque ad alios. Esse utique sine
rege non possunt; invitae autem interimunt eos cum plures
fuere, potiusque nascentium domos diruunt, si proventus
desperatur; tunc et fucos abigunt. Quamquam et de iis 57
video dubitari propriumque iis genus esse aliquos existu-
mare, sicut furibus, grandissimis inter illas sed nigris lata-
que alvo, ita appellatis, quia furtim devorent mella. Certum
est ab apibus fucos interfici. Utique regem non habent; sed
quomodo sine aculeo nascantur in quaestione est. Umido 58
vere fetus, sicco mel copiosius. Quod si deficit aliquas alvos
cibus, inpetum in proxumas faciunt rapinae proposito; at
illae contra dirigunt aciem et si custos adsit, alterutra pars,
quae sibi favere sensit, non adpetit eum. Ex aliis quoque

§ 53. *globatur*, R^θ d. *conglobatur*, codd. Gel. β. — *circumit*, R. *circuit*, d β γ. — *assidui*, d (codd. Gel.) *assidua*, R.K. — *custodes*, Rd (codd. Gel.) *custodien-*
tes, K. — *auctoritatis*, R (codd. Gel.) *auctoritate*, K. *auctoritato*, d.

§ 54. *fores*, R. — *migratur*, R. — *indicio*, K. — *fugiat*, Rd. *fugiet*, β γ. —
quoque, Rd. — *et*, om. R. — *lassatus*, Barbar. K. quod probat Schneid. ad
Aristot. l. l. 9, 40. p. 624^a 27. T. III. p. 200. — *defecit*, R.T.d. *deficit*, β γ. —
concedit, R.

§ 55. *una dependentes*, r. — *tum*, d (codd. Gel.) *tam*, R. *tamquam*, T. in-
fantis Platonis tum etiam, r. — *prospere*, R². *prosperi*////, R¹. *prosperissime*, d
(codd. Gel.) β γ. — *semper*, ad sequentia referunt R^θ.

§ 56. *preno*, R^θ. *prehenso*, d β γ. — *non*, R² d². *con*, R¹. *eum*, d¹. — *pos-*
sint, d¹.

§ 57. *et*, R.T.d. Omitt. β γ. — *his*, T.d. — *existimavere*, d. — *illos*, T.d. —
sed quomodo; pro his vv. habent *Eguomodo* R, *aequo modo* d, *Hi quomodo* r.

§ 58. *fetus*, Rd. *melior fetus*, β γ. — *deficit*, R. *defecit*, *θ* d. *defecerit*, β γ. —
aliquas alvos, R^θ T.d. *alicuius alvei*, β. — *et*; pro h. v. habet ei R. Omitt. T.d.
— *sibi*, R^θ S.T.d. *suis*, codd. Gel. β. — *sensit*, R^θ T. *senti*, S.d β γ.

saepe dimicant causis easque acies contrarias duo imperatores instruunt, maxime rixa in convehendis floribus exorta et suos quibusque evocantibus, quae dimicatio iniectione pulveris aut fumo tota discutitur; reconciliatur vero lacte vel aqua mulsa.

XVIII. 19. Apes sunt et rusticae silvestresque, horridae 59 adspectu, multo iracundiores, sed opere ac labore praestantes. Urbanarum duo genera: optumae breves variaequae et in rotunditatem compactiles, deteriores longae et quibus similitudo vesparum; etiamnum deterrimae ex iis pilosae. In Ponto sunt quaedam albae, quae bis in mense mella faciunt, circa Thermodontem autem fluvium duo genera, aliarum quae in arboribus mellificant, aliarum quae sub terra triplici cerarum ordine, uberrimi proventus. Aculeum apibus dedit 60 natura ventri consertum. Ad unum ictum hoc infixum quidam eas statim emori putant, aliqui non nisi in tantum adacto ut intestini quippiam sequatur, sed fucos postea esse nec mella facere ut castratis viribus pariterque et nocere et prodesse desinere; est in exemplis equos ab iis occisos. Odere foedos odores proculque fugiunt, sed et fictos; itaque 61 unguenta redolentis infestant, ipsae plurimorum animalium iniuriis obnoxiae. Inpugnant eas naturae eiusdem degeneres vespaes atque crabrones, etiam e culicum genere qui vocantur muliones, populantur hirundines et quaedam aliae aves.

dimicant saepe, d. — *duasque acies*, Pint. — *rixam et in*, codd. Gel. — *exserta*, d. *exhortantibus* suos quibusque evocantibusque; *dimicatio*, Pint. — *fumi*, T. — *reconciliatur*, R^θ d. *reconciliantur*, β. Haec repetit Philarg. ad Verg. Georg. 4, 88.

§ 59. *praestantiores*, T d. — *rotunditate*, d. — *determine*, R. *teterrimae*, r. V. Varr. de re rust. III. 16, 19. — *his*, d. — *Thermodontem*, R d. *Thermodoontem*, β γ.

§ 60. *dedit natura*, R d. *natura dedit*, β γ. — *tactum*, R. *in tantum non nisi*, d. — *intestini*, R. — *quippiam*, R. *quidpiam*, d γ. — *faciunt*, R. — *ut*, ita nos scripsimus. *sed ut*, R d (*sed casu repetitum e superioribus*.) *velut*, β γ. — *diem desinere*, K. — *et quos*, d. — *his*, d.

§ 61. *odore*, R. — *fictos*, R^θ T d r. *infectos*, β. — *eas*, R^θ T d. *eas*, β. — *vespae genere*, d. Om. R, sed habet ad marginem voce atque omissa. — *etiam*, R^θ T d. *et*, β. — *muliones*, v. Aristot. l. l. 4, 8. p. 534^b 19., ubi v. Schneid. T. II. p. 239.

§ 62. *ranaeque maxima*, θ T. — *per eas*, r (codd. Gel.) *pertas*, R¹. *repertas*, R². *aperita*, T d. *opertas*, K. — *afflant*, r. — *ac hoc*, r. *ab hoc*, K. — *spatio*, R^θ T K d r. Omitt. β γ. Nove hoc dictam nec cuius aliud exemplum promptum habeo; codicibus tamen obtemperandum ratus, in quos quomodo haec vox casu an interpolatione pervenerit, non patet, ita eam interpretandam puto, ut sit i. q.

Insidiantur aquantibus ranae, quae maxima earum est ope- 62
ratio tum cum subolem faciunt; nec hae tantum quae sta-
gna rivosque obsident, verum et rubetae veniunt ultro adre-
pentesque foribus per eas sufflant; ad hoc spatio provolat
confestimque abripitur; nec sentire ictus apium ranae tra-
duntur. Inimicae et oves difficile se e lanis earum expli-
cantibus. Cancrorum etiam odore, si quis iuxta coquat, ex-
animantur.

20. Quin et morbos suapte natura sentiunt. Index eorum 63
tristitia torpens et cum ante fores in tepore solis promotis
aliae cibos ministrant, cum defunctas progerunt funeran-
tiumque more comitantur exsequias. Rege ea peste consum-
pto maeret plebes ignavo dolore, non cibos convehens, non
procedens; tristi tantum murmure glomerantur circa corpus
eius. Subtrahitur itaque diducta multitudine; alias spectantes 64
exanimem luctum non minuunt. Tunc quoque ni subvenia-
tur, fame moriuntur; hilaritate igitur et nitore sanitas existu-
matur. XIX. Sunt et operis morbi; cum favos non explent,
claron vocant; item blapsigonian, si fetum non peragunt.

21. Inimica et echo est resultanti sono, qui pavidas al- 65
terno pulset ictu; inimica et nebula. Aranei quoque vel ma-
xume hostiles; cum praevaluere ut intexant, enecant alvos.
Papilio etiam ignavos et inhonoratus, luminibus accensis ad-
volitans, pestifer nec uno modo; nam et ipse ceras depa-
scitur et relinquit excrementa quibus teredines gignuntur;

per exiguum spatium; comparari potest 9, 162. tempore, mit der Zeit, im Verlauf der Zeit, bald nachher. — provolat, R. provolant, Θ T d β γ. provolantes confestim, r. provolant et confestim, K. — abripitur, R. arripitur, d. abripiuntur, K r β γ. — difficile se e, ita nos scripsimus. difficile se, R. difficiles e, d. difficile se a, β γ.

§ 63. mortuos, R². mortuus, R¹ d. — naturae, d. — Index, d. — tepore, Rr. tempore, T d. teporem, β γ. — cum—progerunt om. R d. — funerantium quam, R. funerantium quaⁿ, d. — ea, R Θ T d. a, r. hac, Barbar. K. Om. β. — plebes, R¹ d. plebs, R² β γ. — si navo, R¹. — convehens non procedens, R Θ T d r¹. convehunt non procedunt, r². convehit non procedit, β. — glomerantur, R T d r. glomeratur, β γ.

§ 64. diducta multitudine, Pint. r. diducte multitudine, R. diductae multitudine, Θ d¹. diducte multitudini, T. diductae multitudini, S d². deductae multitudini, β. An Plin. scripsit diducta e multitudine? Codices certe Θ d¹ R eo ducunt. — existimatur, R² d. stimatur, R¹. aestimatur, β γ. — non, R d². Omitt. d¹ et Hard. V. Geaener. chrestom. p. 488. et Schneid. ad Colum. IX. 13, 10. — claron, R d. cleron, β. scleron, Dalec. — item, Pint. R. id est, d. — blapsigonian, R. blapsigoniam, d β γ. — peragunt, Rr. peragant, d β.

§ 65. et echo est, R. et echo, d. est et echo, β γ. — pulset, R Θ T d. pulsat, β. — etiam, R T d r. etiam hic, β. Ceterum v. Aristot. l. I. 8, 27. — teredides, R.

fila etiam araneosa, quacumque incessit, alarum maxime lanugine obtexit. Nascuntur et in ipso ligno teredines quae ceras praecipue adpetunt. Infestat et aviditas pastus, nimia florum satietate verno maxime tempore alvo cita. Oleo quidem non apes tantum sed omnia insecta exanimantur, praecipue si capite uncto in sole ponantur. Aliquando et ipsae contrahunt mortis sibi causas, cum sensere eximi mella, avide vorantes, cetero praeparcae et quae alioqui prodigas atque edacis non secus ac pigras atque ignavas proturbent. Nocent et sua mella ipsis, inlitaque ab adversa parte moriuntur. Tot hostibus, tot casibus — et quotam portionem eorum commemoro! — tam munificum animal expositum est. Remedia dicemus suis locis; nunc enim sermo de natura est.

XX. 22. Gaudent plausu atque tinnitu aeris eoque con-
vocalur, quo manifestum est auditus quoque inesse sensum. Effecto opere, educto fetu, functo munere omni exercitatio-
nem tamen sollemnem habent spatiatque in aperto et in altum datae, gyris volatu editis, tum demum ad cibum red-
eunt. Vita eis longissima, ut prospere inimica ac fortuita cedant, septenis annis universa. Alvos numquam ultra decem annos durasse proditur. Sunt qui mortuas, si intra tectum hieme servantur, dein sole verno torreantur ac ficulneo cinere toto die foveantur, putent revivescere; 23. in totum 70 vero amissas reparari ventribus bubulis recentibus cum fimo obratis, Vergilius iuvenecorum corpore exanimato, sicut equorum vespas atque crabrones, sicut asinorum scarabaeos, mu-

fila, R Θ T d. *filis*, codd. Gel. β. — *incesserit*, K.

§ 67. *alioquin*, β. — *Nocentes sua*, d. *Nocent sua*, R. — *aversa*, Pint. — *quotam* — *commemoratio*, tam, Θ T. *quotam* — *commemoratio*, R d. *quota* — *commemoratio* tam, β. — *mirificum*, T d. — *dicemus* 21, 78.

§ 68. *initu*, R d¹. — *est*, R Θ T d. Om. β. — *functo*, R Θ T d. *functae*, β γ. — *tamen*, R T K d. *tum*, β γ. — *habent sollemnem*, T d. — *editus*, R d. — *ad cibum*, om. r.

§ 69. *Vita est long.*, R d. — *aut*, R. — *cedant*, R Θ T d. *cadant*, β. — *si*, om. d. — *servetur*, R. — *dein*, R. *deinde*, d β γ. — *sole*, R d¹. *si sole*, T d¹. — *ac ficulneo* — *foveantur* omitt. R T d. — *totidem tepide*, Θ. — *putant*, d. — *revivescere*, R. *reviviscere*, d β.

§ 70. *Vergilius*, R. V. georg. 4, 284. — *scarabaeorum*, R d. — *ex aliis* — *in fetu*, d². Om. d¹. *ex aliis* — *cernuntur* om. R.

§ 71. *nidum*, T. *Ceterum* v. Aristot. l. 1. 5, 23. 9, 42. — *in his*, R Θ T d. *et in iis*, β. *et in his*, γ. — *cavernis*, R d. *in cavernis*, β γ. — *aut*, R Θ T d. *ac*, β. — *cera*, R γ. *ceras*, d. *cere*, T. Inepte Hard. *spretura* vulgata β *scriptura cetera* recepit *cera*; nihil enim Aristot. l. 1. 5, 23., ad quem provocat, de *χηρῶν*, sed de *χηρῶν* (*cellis*) dicit, quas ipsas *ὅν ἐκ χηρῶν συγκατασταί* ait. De cetera v.

tante natura ex aliis quaedam in alia. Sed horum omnium coitus cernuntur, et tamen in fetu eadem prope natura quae apibus.

XXI. 24. Vespae in sublimi e luto nidos faciunt, in his 71 ceras; crabrones cavernis aut sub terra. Et horum omnium sexangulae cellae, cetera autem cortice araneosae. Et fetus ipse inaequalis et barbarus; alius evolat, alius in nymphea est, alius in vermiculo. Et autumnno, non verno omnia ea; plenilunio maxime crescunt. Vespae quae ichneumones vo- 72 cantur — sunt autem minores quam aliae — unum genus ex araneis perimunt phalangium appellatum et in nidos suos ferunt, deinde inlinunt et ex iis incubando suum genus procreant. Praeterea omnes carne vescuntur, contra quam apes quae nullum corpus attingunt; sed vespae muscas grandiores venantur, amputato iis capite reliquom corpus auferunt. Cra- 73 bronum silvestres in arborum cavernis degunt, hieme ut cetera insecta conduntur, vita bimatum non transit. Ictus eorum haut temere sine febris est; auctores sunt ter novenis punctis interfici hominem. Aliorum qui mitiores videntur duo genera: opifices minores corpore, qui moriuntur hieme, matres, quae biennio durant; ii et clementes. Nidos vere fa- 74 ciunt fere quadriforis, in quibus opifices generantur; iis eductis alios deinde maiores nidos fingunt, in quibus matres futuras producant. Iam tum opifices funguntur munere et pascunt eas. Latior matrum species, dubiumque an habeant aculeos, quia non egrediuntur. Et his sui fuci. Quidam opi-

ad 37, 89. — *cortice araneosae*, d. *cortice araneose*, T. *cortice araneus*, R. *cortice et araneis*, r. *cortice manent*, Θ. *cortice et arena*, Barbar. e *cortice et arena*, β. *corticea et araneosa*, Hard. γ, ad sensum quidem recte (σύγχεται — ἐκ φλοιώδους καὶ ἀραχνώδους ὅλης τὸ κηρίον, Aristoteles), at remotius a codicibus. Ut aliquid exstaret, quod legi posset, recepi scripturam d, censeo autem ex R scribendum esse: in *corticē* (i. e. *corticiem*) *araneosum*. Et praepositio quidem in evanuit per litteram m proxime praegressam, in *corticem* vero prorsus est Plinianum (v. ad 2, 89.), similitudinem corticis indicat, adiectivum denique in scriptura R satis clare prostat. — *Et fetus*, ita nos scripsimus. *effetus*, R. *fetus*, dβγ. — *ipsae*, d. — *et barbarus*, RΘTdr. ut *barbaris*, β. — verno, RΘTdr. vere, Pintian. β. — *omnia ea*, ad sequentia referunt Θr.

§ 72. *inlinunt*, d. — *his*, d. — *vescuntur*; *contraque apes nullum*, r. — *amputato*, Rd. et *amputato*, β.

§ 73. *temeres in*, R. *inermes in*, d¹. *emeres in*, d². — *oriuntur*, RTd. At v. Aristot. l. 1. 9, 41. p. 628^a 4.

§ 74. *vero*, r. — *generantur*, RTd. *generentur*, βγ. — *subinde*, T. — *maiores nidos*, Rd. *nidos maiores*, βγ. — *exseruntur*, Dalec. — *Et in sui*, Rd.

nantur omnibus his ad hiemem decidere aculeos. Nec crabronum autem nec vesparum generi reges aut examina, sed subinde renovatur multitudo subole.

XXII. 25. Quartum inter haec genus est bombycum, in 75 Assyria proveniens, maius quam supra dicta. Nidos luto fingunt, salis specie, adplicatos lapidi, tanta durtia ut spiculis perforari vix possint. In his ceras largius quam apes faciunt, dein maiorem vermiculum.

26. Et alia horum origo. Ex grandiore vermiculo gemina 76 protendens sui generis cornuum urica fit, dein quod vocatur bombylis, ex ea necydalus, ex hoc in sex mensibus bombyx. Telas araneorum modo texunt ad vestem luxumque feminarum, quae bombycina appellatur. Prima eas redordiri rursusque texere invenit in Coe mulier Pamphile, Plateae filia, non fraudanda gloria excogitatae rationis ut denudet feminas vestis.

XXIII. 27. Bombyces et in Coe insula nasci traduntur, 77 cupressi, terebinthi, fraxini, quercus florem imbribus decusum terrae halitu animante; fieri autem primo papiliones parvos nudosque, mox frigorumpatentia villis inhorrescere et adversus hiemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentis foliorum lanuginem vellere; hanc ab his

§ 75. Quarum, R. V. Aristot. l. l. 5, 24. — haec, Rd². hoc, β. Om. d'. — Asurras, R. — lapide, d². latide, Rd'. — durtia, R. durtie, dβγ. — his, Rd. iis et, β. — dein, R. deinde, dβγ. — maiores, Td.

§ 76. Ex, Td. ea, R. e, Barbar. βγ. — protendens, Rd. protendente, γ. — suis, R. — cornuum, Rθd (um in ras.) corumum, T. cornua, βγ. De gemina cornuum v. Roth. ad Tac. Agric. p. 189. — urica, ita scribendum coll. 18, 154. uricas, RθTd. Hi erucacae sunt, β ceterum interpunctione multum mutata. primum eruca, Hard. γ. Add. Salmas. ad Tertull. de pall. p. 281. — fit, Td. fi, R. sit, θ. — dein, Rθ. deinde, Tdβγ. — bombylis, Rd (Rigalt. ap. Salmas.) bombylius, β. — ex ea, Rd (Rigalt.) ex eo, β. — necydallus, R (uti codd. ap. Aristot. l. l. 5, 19. p. 551 b 12.) incydalis, d. — et hoc mensibus. Bombyces telas, Petav. ap. Broter. γ ex Aristot. l. l. — Primo, d. — eas, sc. telas, non, uti alii volunt, vestes; v. Hard. et Schneid. ind. scriptt. rei rust. p. 367. — redordiri, R (codd. Gel.) retorderi, d. retorquere, r. retorqueri, Salmas. l. l. p. 227. ex omnibus codd. — rursusque, d. — Coe, Rθdr. Coe, Barbar. βγ. Cum Plin. 4, 62. Varronem de insula Coe haec narrantem sit secutus, h. l. Aristotelis testimonio utitur. — Pamphile, ita scribendum. Pamphilae, d. Pampilae, R. Pamphila, βγ. — Plateae, Rd. Plateae, θ. Latoi, βγ. V. Aristot. l. l. p. 551 b 16. cum varr. lectt. — vestis bombyca. Et in C. ins., r.

§ 77. Bombyces, codd. Gel. Bombycas, Rdβγ. — Coe, Rd. Co, βγ. — traduntur, Rd. tradunt, βγ. — terebinthin, R. terebintini, d. — flore, Rd. — decursum, R. — halitum, Rd. — papiliones parvos, d. papilionis parvo, R. papilionis et parvo, Rigalt. — adversus, R. adversum, dβγ. —

cogi unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari
 ceu pectine, postea adprehensam corpori involvi nido volu-
 bili; tum ab homine tolli fictilibusque vasis tepore et fur- 78
 furum esca nutrirī atque ita subnasci sui generis plumas,
 quibus vestitos ad alia pensa dimitti; quae vero coepta sint
 lanificia, umore lentescere, mox in fila tenuari iunceo fuso.
 Nec puduit has vestis usurpare etiam viros levitatem pro-
 pter aestivam. In tantum a lorica gerenda discessere mores
 ut oneri sit etiam vestis; Assyria tamen bombyce adhuc fe-
 minis cedimus.

XXIV. 28. Araneorum his non absurde iungatur natura 79
 digna vel praecipue admiratione. Plura autem sunt genera
 nec dictu necessaria in tanta notitia. Phalangia ex his ap-
 pellantur quorum noxii morsus, corpus exiguum, varium,
 acuminatum, adultum ingredientium. Altera eorum species
 nigri, prioribus cruribus longissimis. Omnibus internodia
 terna in cruribus. Luporum minumi non texunt, maiores in 80
 terra, et cavernis exigua vestibula praepandunt. Tertium
 eorundem genus erudita operatione conspicuum. Orditur te-
 las tantique operis materiae uterus ipsius sufficit, sive ita
 corrupta alvi natura stato tempore, ut Democrito placet, sive
 est quaedam intus lanigera fertilitas; tam moderato ungue,
 tam tereti filo et tam aequali deducit stamina, ipso se pon-

lanuginem, R. *lanugine*, Td. — *vellere*, codd. Hard. *vellera*, RTd. in *vellera*, β.
 — *cogi*, codd. Gel. *cogiquae*, R. *cogique*, d. *cogi subigique*, β. Ex illorum codd.
 scriptura verba ita scribenda censeo: *foliorum lanuginem*; *vellere* (i. e. *vellicare*
bombyces) *hanc ab his* (sc. *pedibus*), *cogique ung.*, ut transitus fiat ab activo verbi
 ad passivum. — *inter ramos tenuari*, R. in *terram attenuari*, Td. *tenuarique*, K.

§ 78. *nutrirī atque*, d. (*atque* in *rasura*.) *nutricelquae*, R. — *alias*, Rd. —
pensas dimitti, d. *pensandi dimitti*, R. Plin. *pensa inde dim.* scripsisse videtur. —
coepta, codd. Hard. *capta*, RTKd (Rigalt. ap. Salmas. ad Tertull. pall. p. 237.)
 — *sit*, R (Rigalt.) *capta sit lanitia*, Salmas. — *lentescere more cerae*, codd.
 Barbari. — *tenuarit unceo*, R. — *fucō*, Rd (omnes codd. Salmas.) qui *uncto*
foco legit. — *levitatem propter aestivam*, R (codd. Gel.) *levitate propterea ae-*
stiva, Td. *has vestes etiam viros levitate usurpare propter onera aestiva*, K. —
decessere, θ. — *onere*, R'. *honore*, d. — *sit et vestis*, R θ d. *sint et vestes*, β. —
adsirā, R.

§ 79. *praecipue*, RTdr. *praecipua*, β. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 9, 39.
 — *longissimis cruribus* omitt. Rd.

§ 80. *minimi*, R θ STdr (codd. Turneb. adv. 5, 14.) *nomine minimi*, Barbar.
 β. — *in terra*, K. *interna*, R θ d γ. *intexa*, T. *internae*, codd. Turnebi. V.
 Schneid. ad Aristot. l. l. 9, 38. p. 623^a 3. T. III. p. 187. — *et cavernis*, θ. *et*
caverna, Rd. *caverna*, T. *cavernae*, codd. Turnebi. *cavernis*, β. *cavernarum*, K.
 πρὸς τῇ γῇ καὶ ταῖς αἰμασθαῖς, Aristot. Ceterum hic locus iam eximendus
 numero eorum, quos ad 2, 110. apposui. — *et tam*; pro his vv. habent etiam Rd.

dere usus. Texere a medio incipit, circinato orbe subtemina⁸¹ adnectens, maculasque paribus semper intervallis sed subinde crescentibus ex angusto dilatans indissolubili nodo implicat. Quanta arte celat pedicas a scutulato rete grassantis! quam non ad hoc videtur pertinere crebratae pexitas telae et quadam politurae arte ipsa per se tenax ratio tramae! quam laxus ad flatus ac non respuenda quae veniant sinus! De-⁸² relicta lasso praetendi summa parte arbitrare licia; at illa difficile cernuntur atque ut in plagis liniae offensae praecipitant in sinum. Specus ipse qua concamaratur architectura, et contra frigora quanto villosior! quam remotus a medio aliudque agentis similis, inclusus vero sic ut sit necne intus aliquis cerni non possit! Age firmitas quando rumpentibus⁸³ ventis, qua pulverum mole degravante! Latitudo telae saepe inter duas arbores, cum exercet artem et discit texere, longitudo filo a culmine ac rursus a terra per illud ipsum velox reciprocatio, subitque pariter ac fila deducit. Cum vero captura incidit, quam vigilans et paratus adkursus! Licet extrema haereat plaga, semper in medium currit, et quia sic maxume totum concutiendo implicat. Scissa protinus reficit⁸⁴ ad polituram sarcians. Namque et lacertarum catulos venantur os primum tela involventes et tunc demum labra utraque morsu adprehendentes, amphitheatrali spectaculo, cum contingit. Sunt ex eo et auguria; quippe incremento annium futuro telas suas altius tollunt; iidem sereno non texunt,

§ 81. *a*, om. d. — *subtemina*, R.T. *subtegmina*, dβγ. — *indissolubile*, R. — *a*, R.d. Omittit β. — *rete ad capiendas muscas circa grass.*, K. *circumcursantes*, Pintian. *crescentes*, Dalec. — *crebratae*, Salmas. exerc. p. 277. a. G. Confirmant R.T.d. *crebra tapexitas* vel *crebrate pexit ascile*, codd. Sabell., qui *cribrata* legit. *cribratae*, K.β. V. Döderl. lat. Synon. 4, 439. — *plexitas* — *politura artis* — *ratio trina*, K. — *quaedam*, R.d. — *per se*, R.d. *se*, β. — *laxus*, R.d. — *ac non*, R.Θ.T.d.r. non ad, β.

§ 82. *praetendi*, R.Θ.T.d. (codd. Turnebi adv. 5, 14.) *praetenti*, codd. Gel. β. — *arbitrere licia at*, R.T.d. (*licea*, R.d.) *arbitrari liceat*, Θ (codd. Turnebi.) *ut arbitrari licet*, codd. Gel. β. — *illa*, R.Θ.T.d. (codd. Turnebi.) *illa quae*, β. Varia coniecerunt Dalec. et Ulit. ad Grat. cyneg. 27. — *concamaratura*, R.d. — *quando*, R. — *aliudquae*, R. — *agentis*, Θ. *gentis*, R.d. *agenti*, β. — *necte*, R.d. — *potest*, R.d.

§ 83. *Age*, Tr. *Ager*, R.d. — *quando rumpentibus*, R.T.d.r. *quanta irrumpentibus*, β. — *discet*, R.d. — *filo*, R.d. *fili*, βγ. — *acumine*, R.d. — *velox*, R. *velut*, K. *felix*, T.d. — *reducit*, Dalec. — *accursus*, R.Θ. *ac rursus*, T.d. *ad cursum*, βγ. — *et quia*, R.²T. *ex quia*, R.¹. *quia*, dβγ. *ex quo* — *implicet*, K. — *incutiendo*, T.

§ 84. *abolita resarcit*, Pint. — *os*, R.Θ.S.d. *hos*, β. — *involvente sed*, R. /// *volvente sed*, d. — *cum*, R.¹. Omitt. R.²T.d. — *contingit*, T.d. — *non texunt*,

nubilo texunt, ideoque multa aranea imbrum signa sunt. Feminam putant esse quae texat, marem qui venetur; ita paria fieri merita coniugio.

29. Aranei conveniunt clunibus, pariunt vermiculos ovis 85 similis; nam nec horum differri potest genitura, quoniam insectorum vix ulla alia narratio est. Pariunt autem omnia in tela, sed sparsa qua saliant, atque ita emittunt. Phalangia tantum in ipso specu incubant magnum numerum qui, ut emerit, matrem consumit, saepe et patrem; adiuvat enim incubare; pariunt autem et trecenos, ceterae pauciores; et incubant triduo. Consummantur aranei quater septenis diebus.

XXV. 30. Similiter his et scorpiones terrestres vermicu- 86 los ovorum specie pariunt similiterque pereunt, pestis inportuna, veneni serpentium, nisi quod graviore supplicio lenta per triduum morte conficiunt, virginibus letali semper ictu et feminis fere in totum, viris autem matutino, exeuntes cavernis priusquam aliquo fortuito ictu ieiunum egerant venenum. Semper cauda in ictu est nulloque momento meditari 87 cessat, ne quando desit occasione. Ferit et obliquo ictu et inflexu. Venenum ab iis candidum fundi Apollodorus auctor est, in novem genera descriptis per colores maxime, supervacuo, quoniam non est scire quos minime exitialis praedixerit; geminos quibusdam aculeos esse marisque saevissimos — nam coitum iis tribuit —, intellegi autem gracilitate et longitudine; venenum omnibus medio die, cum incandueret 88

v. Schneid. ad Theophr. T. IV. p. 737. *retexunt*, *Θ. texunt*, RT. *texit*, d. — *multa aranea*, R^ΘTd. *multae araneae*, β. — *sunt signa*, d. — *venatur*, Rd.

§ 85. *clunibus*, v. Aristot. l. l. 5, 8. p. 542^a 15. — *vix ulla*; pro his vv. habent *via culla* B¹, *via vix* R², *viacula* d. — *omnia*, R^ΘTd. *ova ea*, Barbar. βγ. V. Schneid. ad Aristot. l. l. 5, 27. T. II. p. 376. — *tela*, *ΘTK. telas*, Rd βγ. — *sed*, Pint. *et*, Rd (codd. Gel.) βγ. *expansa*, Barbar. — *qua saliant*, ita nos scripsimus. *quas aliunt*, d. *quas aliud*, R. *quia saliant*, βγ. Sed apud Aristot. nulla causae commemoratio. — *ita*; pro h. v. habet in R, m¹ d. — *Phalangia incubant*, R^ΘTd. *Phalangius incubat*, β. — *magnum numerum*, R^ΘTd. *magno numero*, β. — *emerit*, R^Θd. *emererit*, β. — *adiuvant*, R. — *incubatum*, K. *incubantem*, Dalec. — *trecenos*, codd. Brot. *tricenot*, Rd (codd. Gel.) β. *trecentos*, Barbar. *τριακόσια*, Aristot.

§ 86. *his*, omitt. Sr. V. Aristot. l. l. 5, 26. — *scorpionibus*, d. — *perimunt*, r. — *infortuna*, R. — *veneno*, Dalec. — *graviore*, d. — *feminini*, R. — *cum exeunt e*, K. *exeuntibus e*, Dalec. — *ieiunum*, R^ΘKd. *ieiunium*, β. *ieiuni*, Dalec.

§ 87. *nec*, R. — *Ferit et*, R. *Feriet*, d¹. *Ferit*, Td². — *inflexu*, RTdr. *inflexo*, β. — *his*, d (semper, quapropter non amplius commemorabo.) — *supervacuo*, Pint. *supervacuos*, Rd β. — *his tribuunt*, *Θ.* — *gracilitatem et longitudinem*, Rd.

solis ardoribus, itemque cum sitiunt, inexplibili potu. Constat et septena caudae internodia saeviora esse; pluribus enim sena sunt. Hoc malum Africae volucre etiam austri faciunt, pandentibus brachia ut remigia sublevantes; Apollodorus idem plane quibusdam inesse pinnas tradit. Saepe 89 Paylli, qui reliquarum venena terrarum invehentes quaestus sui causa peregrinis malis implevere Italiam, hos quoque importare conati sunt; sed vivere intra Siculi caeli regionem non potuere; visuntur tamen aliquando in Italia, sed innocui, multisque aliis in locis, ut circa Pharum in Aegypto. In Scythia interimunt etiam sues alioquin vivaciores contra 90 venena talia, nigras quidem celerius, si in aquam se immerserint. Homini icto putatur esse remedio ipsorum cinis potus in vino. Magnam adversitatem oleo mersis et stellionibus putant esse, innocuis dumtaxat iis qui et ipsi carent sanguine, lacertarum figura, atque scorpiones in totum nulli nocere quibus non sit sanguis. Quidam et ab ipsis fetum 91 devorari arbitrantur; unum modo relinqui sollertissimum et qui se ipsius matris clunibus inponendo tutus et a cauda et a morsu loco fiat; hunc esse reliquorum ultorem qui postremo genitores superne conficiat. Pariuntur autem undeni.

XXVI. 31. Chamaeleonum stelliones hi quodammodo naturam habent, rore tantum viventes praeterque araneis.

32. Similis cicadis vita, quarum duo genera: minores, quae 92 primae proveniunt et novissimae pereunt; sunt autem mutae. Sequens est volatura ea quae canunt; vocantur achetae,

§ 88. *inexplibili*, *Θ*T d. *inexplibile*, R. *inexplibiles*, *βγ*. — *potius*, R. — *volucres*, d. — *pandentes br. ut remigio*, Dalec. — *plene*, *Θ*.

§ 89. *venenum*, *β*. — *impleverunt*, d. — *Pharum*, v. Aristot. l. 1. 8, 29. init.

§ 90. *Caria*, Pint. ex Aristot. — *quam*, R. — *immerserit*, R d. — *Homini*, om. R¹. — *potatus*, r. — *sed stell.*, R d. — *toto*, d. — *nulli*, R² d. *nonnulli*, R¹. *nullis*, Dalec., codd. (?) Hard. *γ*. — *nocuere*, d.

§ 91. *imponendi*, R¹. — *totus*, R¹ d. — *multorum*, R. — *supremus*, Dalec. — *conficiant*, d. *conficiunt*, R. — *hi*, R *Θ* T d. Omitt. *βγ*. — *Chamaeleones stellionum*, Dalec. — *aranei*, R d.

§ 92. *novissime*, K (codd. Bezz.) — *mutae*, R. — *volatura ea quae*, d. *volatur aquae*, R¹. *volatur ea quae*, R². *volatus rara; quae*, codd. Barbari, *βγ*. Et *volatura* quidem praetulit iam Schneid. ad Colum. VIII. 9, 1. et ad Aristot. l. 1. 5, 30. T. II. p. 381. — *canant*, R¹. *cantant*, r. — *achetae*, R d. *achatae*, *β*. *echetae*, Dalec. Sic etiam infra. — *sed*, d. — *his*, R *Θ* d. *eis*, *β*. — *tetogonia*, R d. *tettigoniae*, codd. Barbari, *βγ*. — *sonorae*, T d. — *corrupti*, Pint. R *Θ* r. *corruptis*, T d. *corruptis*, *β*. *conceptis*, Petav. ap. Broter. *γ*. *eius utero collectis*, Dalec.

et quae minores ex his sunt tettigonia; sed illae magis canorae. Mares canunt in utroque genere, feminae silent; gentes vescuntur iis ad orientem, etiam Parthi opibus abundantibus; ante coitum maris praeferunt, a coitu feminas, ovis earum corrupti, quae sunt candida. Coitus supinis; asperitas 93 praecuta in dorso, qua excavant feturae locum in terra. Fit primo vermiculus, deinde ex eo quae vocatur tettigometra, cuius cortice rupto circa solstitia evolant, noctu semper, primo nigrae atque durae. Unum hoc ex iis quae vivunt et sine ore est; pro eo quiddam aculeatorum linguis simile et hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum; hoc canunt achetæ, ut diximus. De cetero in 94 ventre nihil est; excitatae cum subvolant, umorem reddunt, quod solum argumentum est rore eas ali. Iisdem solis nullum ad excrementa corporis foramen. Oculis tam hebetes ut, si quis digitum contrahens ac remittens adpropinques, trans-eant velut in folia. Quidam duo alia genera faciunt earum, succulariam quae sit grandior, frumentariam quam alii avenariam vocant; adparet enim simul cum frumentis arescentibus. XXVII. Cicadae non nascuntur in raritate arborum 95 — idcirco non sunt Cyrenis circa oppidum — nec in campis nec in frigidis aut umbrosis nemoribus. Est quaedam et iis locorum differentia; in Milesia regione paucis sunt locis, sed in Cephallania amnis quidam paenuriam earum et copiam dirimit; at in Rhegino agro silent omnes, ultra

§ 93. *excubant*, R¹. — *deinde*, R^d. *dein*, βγ. — *cuius*, d. *oui*///s, R. — *corrupto*, R. — *volant*, d. — *primo*, R^d. *primum*, βγ. — *et*, explicatur iis quae infra sequuntur § 94. *iisdem solis* — *foramen* et § 116. *unum animalium* — *exitus*. Agnoscimus in his aliquod anacoluthon. — *est*, R^d². *sunt*, d¹. — *aculeatorum*, Dalec., quod probat Schneider. ecl. phys. p. 49. et ad Aristot. l. l. 4, 7. p. 532^b 12. *aculeatarum*, R^θTdγ. *aculeatum*, β. — *dicimus*, R.

§ 94. *est*, om. R¹. — *eas*, R^θTd. *easdem*, β. — *Oculis*, R^{TK}. *Oculi*, d/βγ. — *remittens*, R^d. *remittens iis*, βγ. — *adpropinques*, R². *adpropinquens*, R¹. *adpropinquans*, d. *adpropinquet*, βγ. Recepta a nobis illa lectione et expulso pronomine iis, vox *quis* non est pronomen indefinitum, sed dativus pluralis pronominis relativi. — *velut in folia*, Barbar. Omitt. R^d. — *alia duo*, d. — *succulariam*, R. *succulariam*, T. — *venariam*, R¹. — *enim*, om. d.

§ 95. *non sunt*, R^θd. *sunt*, Barbar. β, recte quidem ad sensum, uti videntur Schneid. ad Aristot. l. l. 5, 30. p. 556^a 22. T. II. p. 383. et Thrige de rebus Cyren. p. 94. At tota loci ratio Plinium Aristotelis male intellecti arguit. — *nec nemoribus*, θ. — *differentia*; in Milesia; pro his vv. habent Milesia differentia R^d. Ceterum v. Aristot. l. l. 8, 28. init. — *pauci sunt loci*, d. — *Cephallania*, ita nos scripsimus coll. ad 32, 18. *Cephania*, R^θd. *Cephalenia*, βγ.

flumen in Locrensi canunt. Pinnarum illis natura quae apibus, sed pro corpore amplior.

XXVIII. 33. Insectorum autem quaedam binas gerunt 96 pinnae, ut muscae, quaedam quaternas, ut apes; membranis et cicadae volant; quaternas habent quae aculeis in alvo armantur. Nullum cui telum in ore pluribus quam binis advolat pinnis; illis enim ultionis causa datum est, his aviditatis; nullis eorum pinnae revivescunt avolsae; nullum cui aculeus in alvo bipinne est.

34. Quibusdam pinnarum tutelae crusta supervenit, ut scabrae 97 rabaeis, quorum tenuior fragiliorque pinna. His negatus aculeus, sed in quodam genere eorum grandi cornua praelonga, bisulcis dentata forcibus in acumine cum libuit ad morsum coeuntibus; infantium etiam remediis ex cervice suspenduntur; Lucanos vocat hos Nigidius. Aliud rursus eorum 98 genus, qui e fimo ingentis pilas aversi pedibus volunt parvosque in iis contra rigorem hiemis vermiculos fetus sui nidulantur. Volitant alii magno cum murmure ut mugitu, alii focos et prata crebris foraminibus excavant nocturno stridore vocales. Lucent ignium modo noctu laterum et clunium colore lampyrides, nunc pinnarum hiatu refulgentes, nunc vero compressu obumbratae, non ante matura pabula aut post desecta conspicuae. E contrario tenebrarum alumna blattis 99 vita lucemque fugiunt in balneis maxime umido vapore prognatae. Fodiunt ex eodem genere rutili atque praegrandes scarabaei tellurem aridam favosque parvae et fistulosae modo spongiae e medicato melle fingunt. In Thracia iuxta

pro, R^d. quae, T.

§ 96. autem, R^θT^dr. Om. β. V. autem Aristot. l. l. 1, 5. p. 490^a 13. — datum et his, R²θT^d. daet, R¹. — revivescere, R. reviviscere, d.

§ 97. crista, d. — scarabaeis. Quorum — penna, hic, K. — grandia, T. — forcibus, R^d (eodd. ap. Oudend. ad Suet. Aug. 75.) forcipibus, βγ. — acumine, R^Td. cacumine, βγ. — infantium, R^θd. infantum, β. — Lucanos, R^θd.

§ 98. eorum rursus, d. — fidentes, Dalec. Ceterum v. Aristot. l. l. 5, 19. p. 552^a 17. — volunt, R. volitant, d. r. — ut, R. aut, d. ac, βγ. — extabant, R¹. — clunium candore, Fint.; v. Aristot. l. l. 4, 1. p. 523^b 19. — desecta, R^d.

§ 99. blat', R. blattis vita. Lucem eas fugiunt, K. — vitam, d. — balineas, d. — rutili, R. rutuli, d. β. — et, R^d. ac, βγ. — sponge, R. — e, R^θd. Omitt. βγ. — Thretia, R¹. Trecia, d. V. auct. mirab. auscult. 130. — ob id, R²T. ob hic, R¹. ubi, d. ob hoc, βγ.

§ 100. nisi; pro h. v. habent sine R^d. — scorpione, R. — ut, om. d. — culici, R^θT^d. culicibus, β. — in quo loco, K. — nec sunt, R²d. necant, R¹. — scolopendra, R²T^θd. scolopendae, R¹. scolopendae, β.

Olynthum locus est parvos, in quo unum hoc animal exanimatur, ob id Cantharolethrus appellatus. Pinnae insectis 100 omnibus sine scissura, nulli cauda nisi scorpionis; hic eorum solus et brachia habet et in cauda spiculum. Reliquorum quibusdam aculeus in ore, ut asilo, sive tabanum dici placet; item culici et quibusdam muscis. Omnibus autem his in ore et pro lingua sunt hi aculei, quibusdam hebetes neque ad punctum sed ad suctum, ut muscarum generi, in quo lingua evidens fistula est; nec sunt talibus dentes. Aliis cornicula ante oculos praetenduntur ignava, ut papilionibus. Quaedam insecta carent pinnis, ut scolopendra.

35. Insectorum pedes quibus sunt, in obliquom moventur; 101 quorundam extremi longiores foris curvantur, ut locustis. XXIX. Hae pariunt in terram, demisso spinæ caule, ova condensa autumnis tempore; ea durant hieme sub terra; subsequenti anno exitu veris emittunt parvas, nigrantis et sine cruribus pinnisque reptantis; itaque vernis aquis intereunt ova, sicco vere maior proventus. Alii duplicem earum fetum 102 geminumque exitum tradunt; vergiliarum exortu parere, deinde ad canis ortum obire et alias renasci; quidam arcturi occasu renasci. Mori matres cum pepererint certum est, vermiculo statim circa faucis innascente qui eas strangulat; eodem tempore mares obeunt. Tam frivola ratione morientes serpentem cum libuit necant singulae, faucibus eius adprehensis mordicus; non nascuntur nisi in planis et rimosis locis. In India ternum pedum longitudinis esse traduntur, 103 cruribus et feminibus serrarum usum praebere cum inaruerint. Est et alius earum obitus: gregatim sublatae vento in

§ 101. in terram, R d. in terra, r. Ceterum haec vv. cum Schneidero ad Aristot. l. l. 5, 28. p. 555^b 20. T. II. p. 377. ad superiora retuli, cum hucusque proxime sequentibus verbis coniungerentur. — *spiculae caudae*, Dalec. — *sub terra*; pro his vv. habent *eterra* R, *terra* d. — *subsequenti*, R. *subsequente*, d γ. — *et*, omitt. T d. — *sicco*, R d. *siccoque*, β γ. — *maior est*, T d.

§ 102. *geminumque*, d. *gemitumque*, R. *geminum*, γ. — *exitum*, R θ Tr. *exitum*, d β. — *parare*, R. — *deinde obire et ad canis ortum alias renasci*, Pint. — *pepererit*, R. — *innascente*, R d. *enascente*, β γ. — *obeunt*, R d. Haec scriptura, cuius in vulgata lectione nulla prorsus causa invenitur, facit, ut Plinium mare obeunte scripsisse suspicer. — *fribula*, R. — *serpentes*, d. V. Aristot. l. l. 9, 6. p. 612^a 34. — *curri*, R. — *nisi in planis et rimosis*; haec ex β restituit Schneider. l. l. ἐν τῇ κατὰ δὲ καὶ κατεργυρία, Aristot. in rimosis, R θ d¹. in primo, T d². nisi rimosis, γ.

§ 103. *sed rarum*, R d. — *praebentes*, K. — *Est et*, d. *Esset*, R.

maria aut stagna decidunt; forte hoc casuque evenit, non, ut prisci existumavere, madefactis nocturno umore alia. Iidem quippe nec volare eas noctibus propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab iis transiri continuata plurimum dierum, quod maxime miremur, fame quoque quam propter externa pabula petere sciunt. Deorum irae pestis ea ¹⁰⁴ intellegitur; namque et grandiores cernuntur et tanto volant pinnarum stridore ut aliae alites credantur, solemque obumbrant sollicitis suspectantibus populis ne suas operiant terras. Sufficiunt quippe vires et, tamquam parum sit maria transisse, immensos tractus permeant diraque messibus nube contegunt, multa contactu adurentes, omnia vero morsu erodentes et fores quoque tectorum. Italiam ex Africa maxime ¹⁰⁵ coortae infestant, saepe populo ad Sibyllina coacto remedia confugere inopiae metu. In Cyrenaica regione lex etiam est ter anno debellandi eas, primo ova opterendo, dein fetum, postremo adultas, desertoris paena in eum qui cessaverit. Et in Lemno insula certa mensura praefinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Graculos quoque ¹⁰⁶ ob id colunt, adverso volatu occurrentis earum exitio. Necare et in Syria militari imperio coguntur; tot orbis partibus vagatur id malum. Parthis et hae in cibo gratae. Vox earum proficisci ab occipio videtur. Eo loco in commissura scapularum habere quasi dentis existumantur eosque inter se terendo stridorem edere circa duo maxime aequinoctia, sicut cicadae circa solstitium. Coitus locustarum qui et insectorum oranium quae coeunt, marem portante femina, in eum feminarum ultimo caudae reflexo tardoque digressu. Minores autem in omni hoc genere feminis mares.

casuque, d. *casuqui*, R. *casu*, *Θ*. — *prius*, T. — *amore*, R. — *ignari*, d (codd. Gel.) *in mari*, R. — *etiam*, d (codd. Gel.) *et ē*, R. — *miremur* — *sciunt*, R d (codd. Gel.) *miremur famem quoque, quam propter externa pabula petiere, sciunt imminere*, K (codd. Barbari.)

§ 104. *Deorum*, *ΘK*. *dierum*, R d. — *irae*, K. *mire*, R¹ *Θ*. *mirae*, dr. *imbre*, R². — *obumbrans*, R. *obumbrantes*, T d. *obumbrent*, K. — *sollicitis*, R *Θ* T dr. *sollicite*, β. — *diraque*, d. *diramque*, R *Θ*. — *nube contegunt*, R. *nubem tegunt*, d. *contegunt nubem*, *Θ*. *contegunt nube*, β γ. — *foros*, R.

§ 105. *maxima cohorte*, r. — *coarto*, R d. — *devaledi*, R¹. *divellendi*, R². *divellendi*, T d. — *prima*, *Θ* T. — *opcerendo*, R. *deterendo*, T d. *adiicere*, r. — *dein*, R T d. *deinde*, β γ. — *poenam in*, d. *poenam*, R². *poenarum*, R¹. — *cesserit*, r.

XXX. 36. Plurima insectorum vermiculum gignant; nam 108
et formicae similem ovis vere, et hae communicantes labo-
rem ut apes; sed illae faciunt cibos, hae condunt. Ac si
quis conparet onera corporibus earum, fateatur nullis por-
tione viris esse maiores. Gerunt ea morsu; maiora aversae
postremis pedibus moliantur, umeris obnixae. Et iis rei pu- 109
blica ratio, memoria, cura. Semina adrosa condunt ne rur-
sus in frugem exeant e terra, maiora ad introitum dividunt;
madefacta imbre proferunt atque siccant. Operantur et noctu
plena luna; eadem interlunio cessant. Iam in opere qui
labor, quae sedulitas! Et quoniam ex diverso convehunt al-
tera alterius ignara, certi dies ad recognitionem mutuam nun-
dinis dantur. Quae tunc earum concursatio, quam diligens 110
cum obviis quaedam conlocutio atque percontatio! Silices
itinere earum attritos videmus et opere semitam factam, ne
quis dubitet et qualibet in re quid possit quantulacumque
adsiduitas. Sepeliunt inter se viventium solae praeter homi-
nem. Non sunt in Sicilia pinnatae.

XXXI. Indicae formicae cornua Erythris in aede Her- 111
culis fixa miraculo fuere. Aurum hae cavernis egerunt terrae
in regione septentrionalium Indorum qui Dardae vocantur.
Ipsae color felium, magnitudo Aegypti luporum. Erutum hoc
ab iis tempore hiberno Indi furantur aestivo fervore, con-
ditis propter vaporem in cuniculos formicae, quae tamen
odore sollicitatae provolant crebroque lacerant quamvis prae-
velocibus camelis fugientis; tanta pernicitas feritasque est
cum amore auri.

§ 106. *Gragulos*, R. — *Necari*, d. — *occipitiū videtur eo loco ubi commissura scapularum. Habere*, Dalec.

§ 107. *terendos*, R.d. — *maxime aequinoctia*, R.T.d. *aequinocetia maxime*, βγ. — *in alvum femin.*, Dalec.

§ 108. *similiter*, T. — *apibus*, Pint. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 5, 25. — *hae*, Barbar. T. *haec*, R.d. — *ut*, R². *sed*, R¹Tdγ. *ut apes laborem, sed apes utiles faciunt*, Kr¹. — *sed illae*, R². *uti ille*, R¹. *utiles*, Tdγ. *laborem ut apes sed illae om.* r². — *Ac*, RθTd. *Et*, β. — *portatione*, R². — *pedibus postremis*, d.

§ 109. *frugem*, R.d. *fruges*, βγ. — *e*, d. *et*, R (ex corr.) — *plena luna*, θ. V. Aristot. l. l. 9, 38. — *eadem*, d. — *ignara*, K.d. *ignaro*, R. *ignarae*, θ. Huic voci subiicit *ut signa invicem recognoscant* K. — *morua*, R. — *velut nundinis*, Dalec.

§ 110. *ea*, R. — *opere*, R.d. *in opere*, βγ. — *et*, R.d. Omitt. βγ. — *Sepeliunt*, RθTd. *Sepeliuntur*, β.

§ 111. *he*, R. *hee*, d. *ex*, βγ. — *gerunt*, R¹d. — *terra*, R.d. — *ardae*, d. — *fedium*, d. *foetus*, r. — *Aegyptu*, R. — *cuniculis*, r. — *lacerent*, R.

XXXII. 37. Multa autem insecta et aliter nascuntur, at- 112
que in primis ex rore. Insidet hic raphani folio primo vere,
sed spissatus sole in magnitudinem mili cogitur; inde por-
rigitur vermiculus parvos et triduo mox urica quae adiectis
diebus adcrecit, immobilis, duro cortice; ad tactum tantum
movetur araneo adcreta, quam chrysallidem appellant; rupto
deinde cortice volat papilio.

XXXIII. 38. Sic quaedam ex imbre generantur in terra, 113
quaedam et in ligno; nec enim cossi tantum in eo sed etiam
tabani ex eo nascuntur et alia ubicumque umor est nimius,
sicut intra hominem taeniae trecenum pedum aliquando et
plurium longitudine; 39. iam in carne exanima et viventium 114
quoque hominum capillo, qua foeditate et Sulla dictator et
Aelman ex clarissimis Graeciae poetis obiere. Hoc quidem
et avis infestat, phasianas vero interimit nisi pulverantis
sese. Pilos habentium asinum tantum immunem hoc malo
credunt et ovis. Gignuntur autem et vestis genere, praecipue 115
lanicio interemptarum a lupis ovium. Aquas quoque quas-
dam, quibus lavemur, fertiliores eius generis invenio apud
auctores, quippe cum etiam cerae id gignant quod anima-
lium minum existumatur. Alia rursus generantur sordibus
a radiis solis, posteriorum lascivia crurum petauristae; alia
pulvere umido in cavernis volucra.

XXXIV. 40. Est animal eiusdem temporis, infixo semper 116
sanguini capite vivens atque ita intumescens, unum anima-

§ 112. *atque*, R^d (codd. Gel.) *atque asilus*, r. — *ex rore*, Barbar., codd. Gel. *xore*, R². *exore*, R¹d. V. Aristot. l. l. 5, 19. p. 551^a l. — *vereset*, R². *verset*, R¹. *versatur*, d. *vere et*, βγ. — *spissatur*, d. — *solo*, R¹. — *porrigitur*, R² (codd. Gel.) *rigitur*, R¹. *oritur*, T d. *porro gignitur*, Dalec. — *mox*, R T d (codd. Barbari.) Omitt. βγ. — *urica*, a. *urucu*, R²θ T. *rara*, R¹. *ut ruga*, d. *eruca*, βγ. — *quae immobilis accrescit, sed adiectis diebus dura tecta cortice et araneis obsita ad tactum tantum movetur*, Dalec. — *araneo accreta*, T d. *araneo accreto*, R. *araneo occreta*, θ. *aranei*; *haec eruca*, β. — *chrysallidam*, R. — *cortice*, R. *eo cortice*, θ T d.

§ 113. *ex imbrī*, R θ d. *exinde*, r. — *alia*, d. *alias*, θ. *alibi*, T. Om. R. — *trecenum*, Broter. *tricennum*, R d β.

§ 114. *exanima*, R². *exanim*, R¹d. *exanimi*, βγ. *iam in carne viventium quoque hominum et capillo*, r. — *capillo*, om. Pint. — *obire*, d. *Ceterum v. Aristot.* l. l. 5, 31. p. 556^b 30. — *interemit*, R. — *se*, R². *ei*, R¹. *esse*, d. — *boves*, Dalec.

§ 115. *Gignuntur*, v. Aristot. l. l. 8, 10. extr. — *lavemur*, R d. *lavamur*, βγ. — *etiam*, R θ T d r. *et*, β. — *animal id*, R θ d. V. Aristot. l. l. 5, 32. p. 557^b 6. — *Alia petauristae* om. R. — *a radiis*, r. *aridi*, T d β. *a radio*, γ. — *solis*, T d r. *solī*, β. — *lascivia crurum*, θ d. *crurum lascivia*, β. — *petauristae*, Hard. *petauris*, T d. *petauristis*, r. *petauristarum*, Barbar. β.

lium cui cibi non sit exitus, dehiscitque nimia satietate, alimento ipso moriens. Numquam hoc in iumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquando, in quibus omnia; in ovibus et capris hoc solum. Aequae mira sanguinis et hirudinum in palustri aqua sitis; namque et hae toto capite conduntur. Est volucre canibus peculiare suum malum, auris maxime lancinans quae defendi morsu non queunt.

XXXV. 41. Idem pulvis in lanis et veste tineas creat, 117 praecipue si araneus una includatur; sitit enim et omnem umorem absorbens ariditatem ampliat; hoc et in chartis nascitur. Est earum genus tunicas suas trahentium, quo cocleae modo, sed horum pedes cernuntur; spoliatae expirant; si adcrevere, faciunt chrysallidem. Ficarios culices caprificus 118 generat, cantharidas vermiculi ficorum et piri et peuces et cynacanthae et rosae. Venenum hoc remedia secum habet; alae medentur quibus demptis letale est. Rursus alia genera culicum acescens natura gignit, quippe cum et in nive candidi inveniantur, et vetustiore vermiculi, in media quidem altitudine rutili, — nam et ipsa nix vetustate rufescit, — hirti pilis, grandiores torpentesque.

XXXVI. 42. Gignit aliqua contrarium naturae elemen- 119 tum; siquidem in Cypri aerariis fornacibus et medio igni maioris muscae magnitudinis volat pinnatum quadripes; appellatur pyrallis, a quibusdam pyrausta. Quamdiu est in igni, vivit; cum evasit longiore paulo volatu, emoritur.

§ 116. *temporis*, R^ΘTd. *turpitudinis*, Barbar. β. — *sanguine*, R. *capite sanguine*, r. — *dehiscit cui*, R. *dehiscit cum*, Td. — *Nonnunquam*, Pint. — *et*, R^d. *et in*, βγ. — *Aequae*, R^ΘTdr (quinque codd. Leidd. ap. Oudend. ad Appul. metam. p. 274.) *Aequae est*, β. — *hirudinum*, R^d. *hirud. generi*, βγ. — *Est*, R^d. *Est et*, βγ. — *lanians*, r. — *quae*, R^Θd. *qua*, β. — *queant*, d.

§ 117. *tineas*, R. — *sititur*, R^d. — *absorbens*, d. — *ampliat ariditatem*, d. — *quo et*, d. — *horum*, R. *harum*, dβγ. — *adspirant*, R^Θd.

§ 118. *Ficarias*, d. — *remedia* — *medentur*, R². *medentur*, R¹. *remediantur*, T. *remediantur*, d. *alae medentur*, Hard. γ. V. Ian. in nunt. litter. Monac. 1836. nr. 165. p. 274. — *inveniantur*, R^ΘTd. *reperiantur*, β. Ceterum v. Aristot. l. I. 5, 19. p. 552^b 4. — *rutili*, d. — *rufescit*, ^ΘTd. *rufetis*, R. *rubescit*, βγ. Ceterum multa in hoc loco mutant Pint. et Salmas. exerc. p. 125. a. D.

§ 119. *aliqua*, R². *aliquid*, Td. *aliqui*, R¹. *aliquando*, r. *aliqua et*, βγ. — *natura*, dr. — *et*, R (codd. Oudend. ad Thom. Mag. p. 767.) e, d. ex, β. — *ignium*, Salmas. — *musca magnitudinis* vel *muscae magnitudinis*, Muret. var. lect. 16, 2. Vid. Aristot. l. I. p. 552^b 10. — *pyrallis*, R^d. *pyralis*, βγ. — *pyroto*, RTd (multi codd. ap. Oudend. l. I.) *pyrato*, ^Θ. *pyrotus*, codd. Barbari. V. Aristot. l. I. 8, 27. — *igni*, R. *igne*, dβγ. — *evaserit*, Td. — *volatu tunc moritur*, r.

43. Hypanis fluvius in Ponto circa solstitium defert aci- 120
norum effigie tenuis membranas quibus erumpit volucre
quadripes supra dicti modo, nec ultra unum diem vivit, unde
hemerobion vocatur. Reliquis talium ab initio ad finem se-
ptenarii sunt numeri, culici et vermiculo ter septeni, corpus
parientibus quater septeni; mutationes et in alias figuras
transitus trinis aut quadrinis diebus. Cetera ex his pinnata
autumno fere moriuntur, tabani quidem etiam caecitate. Mu-
scis umore exanimatis, si cinere condantur, redit vita.

XXXVII. 44. Nunc per singulas corporum partis praeter 121
iam dicta membratim tractetur historia. Caput habent cuncta
quae sanguinem. In capite paucis animalium nec nisi vo-
lucris apices diversi quidem generis, phoenici plumarum
serie, e medio eo exeunte alio, pavonibus crinitis arbusculis,
- stymphalidi cirro, phasianae corniculis, praeterea parvae avi
quae ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico vo-
cabulo etiam legioni nomen dederat alaudae. Diximus et cui 122
plicatilem cristam dedisset natura; per medium caput a rostro
residentem et fulicarum generi dedit, cirros pico quoque
Martio et grui Balaricae, sed spectatissimum insigne gal-
linaceis, corporeum, serratum; nec carnem rite esse, nec
cartilaginem nec callum iure dixerimus, verum peculiare.
Draconum enim cristas qui viderit non reperitur.

45. Cornua multis quidem et aquatiliū et marinorum et 123
serpentium variis data sunt modis, sed quae iure cornua in-

§ 120. *volucre*, Θ d. *volucres*, R.r. *volucris*, Schneid. ad Aristot. l. 1. 5, 19.
p. 552^b 20. T. II. p. 356. — *quadrupedes*, R Θ dr. — *supradicti*, R. *supradi-*
ctae, Θ dr, quod probat Schneider. — *hemerebion*, d. — *vermiculi*, R.d. — *Ce-*
tere, R. — *quidem etiam*, R. *etiam quidem*, d. *etiam quidam*, T. — *redit*, Ita, d.

§ 121. *Itaque nunc*, r. — *corporum*, R Θ Tr. *corporis*, d $\beta\gamma$. — *Caput habent*,
v. Aristot. part. anim. 4, 10. p. 685^b 35. — *alia*, Salmas. exerc. p. 386. —
stymphalidi, r. *stymphalide*, R.T.d. *stymphalides*, β . — *phasianis*, K. — *avi*,
Salmas. R. aut, Θ T.d. (codd. Salmas.) at, codd. Barbari. Om. β . *paro et avi*, r¹.
partes quae, r². *paro atque*, K. — *galerita*, R¹d. *galeritia*, R². *galeritas appel-*
latae quondam quae, K. — *quondam*, om. d. — *dedit*, Kr.

§ 122. *Diximus* 10, 86. — *dedisse naturam*, T.d. *credidisse naturam*, r. —
residentem. *Et fulicarum g. dedit cirros; pico*, β . Interpunctionem emendavit
Hard. — *scirrhos*, Dalec. — *grui Balaricae*, R. (codd. Barbari.) *gruib; aricae*,
d. *gruib; Africae*, Hard. — *corporeum, serratum*, R. *corpore conserratum*, Θ K.d.
corpore consertum, r. — *nec carnem rite esse*, R². *nec carnem ita esse*, dr. *nem ita*
ei, R¹. *nec carnem id esse*, $\beta\gamma$. — *nec gallum*, d. *negallum*, R. — *peculiarem*, d.
peculiarum, R.

§ 123. *serpentium*, R.d. *serpentum*, $\beta\gamma$. — *intelliguntur*, T.d. — *tantum ge-*
neri, R.d. *gen. tant.*, $\beta\gamma$. — *Cipum*, R.d. *Cibum*, Θ ¹. *vel: in cibum*, Θ ². *Cippum*,

tellegantur, quadripedum tantum generi; Actaeonem enim et Cipum etiam in Latia historia fabulosos reor. Nec alibi maior naturae lascivia. Lusit animalium armis, sparsit haec in ramos, ut cervorum, aliis simplicia tribuit, ut in eodem genere subulonibus ex argumento dictis, aliorum fudit in palmas digitosque emisit ex iis, unde platycerotas vocant. Dedit 124 ramosa capreis, sed parva, nec fecit decidua; convoluta in anfractum arietum generi, ceu caestus daret, infesta tauris. In hoc quidem genere et feminis tribuit, in multis tantum maribus; rupicapris in dorsum adunca, damis in adversum, erecta autem rugarumque ambitu contorta et in leve fastigium exacuta, ut liras diceres, strepsiceroti quem addacem Africa appellat; mobilia eadem, ut auris, Phrygiae armentis, 125 Trogodytarum in terram directa, qua de causa obliqua cer-vice pascuntur; aliis singula et haec medio capite aut nari-bus, ut diximus; iam quidem aliis ad incursum robusta, aliis ad ictum, aliis adunca, aliis redunca, aliis ad iactum, pluri-bus modis, supina, convexa, conversa, omnia in mucronem migrantia; in quodam genere pro manibus ad scabendum corpus; cocleis ad praetemptandum iter corporea haec, sicut 126 cerastis; aliquando et singula, cocleis semper bina et ut protendantur ac resiliant. Urorum cornibus barbari septen-trionales potant urnisque bina capitis unius cornua implent; alii praefixa hastilia cuspidant. Apud nos in lamnas secta

β. V. Valer. Max. V. 6, 3. — *Latia*, RΘSTd. *Latina*, βγ. — *nec albi ma-*
ior, R linea per has voces traducta. — *lascivae*, R. — *ramos*, R². *ramis*, R¹d.
— *fudit*, RΘ. *figit*, Td. — *platycerontas*, R². *platygerontas*, R¹Θd.

§ 124. *damis*, R. — *fastidium*, Rd. — *liras*, codd. Barbari, β. — *diceres*,
codd. Barbari. *dicerent*, Θr. *decerent*, RTd. — *Afri appellant*, Td.

§ 125. *mobilia*, Aristot. l. 1. 3, 9. p. 517^a 28. — *derecta*, R. — *diximus*
8, 71. 76. — *quidem*, Tr. *quid*, R. *quod*, Θ. *qd*", d. *que*, β; v. ad 33, 40. —
redunca, Rd (codd. Barbari.) *trunca*, r. *reunca*, codd. Hard.; v. Schneid. gramm.
Lat. 1, 581. — *convexa*, *conversa*, RTd. *conversa*, *conneza*, β. — *nigrantia*, R.
— *scalpendum*, Td.

§ 126. *praetendendum*, β. — *corpora*, R. — *et singula*, *cochleis*, d. *cocleis sin-*
gula, R. Multa in his mutat Pint. — *bina*, R. *bipenna*, Td. — *protendantur*,
Rdr. *praetendantur*, β. — *barbaris septentrionalibus*, Rd. — *potant urnisque*,
Salmas. exerc. p. 263. b. A. Confirmat R². *putant urnisque*, d. *putantur nis*
quae, R¹ (vetus scriptura Salmas.) *urnisque*, etiam ΘT. *potant urnasque*, β. *po-*
tant urnaque, γ. — *bina*, RΘTd. *binas*, β. — *alia cuspidant*; latet in his
aliqua corruptela, cum pronomine iis sc. *cornibus* vix carere possimus. Lenior
tamen praesto est medicina, si legitur *aliis* sc. *barbaris*, dativo pendente a *cuspi-*
dant, cui verbo facillime *cornua* suppleri potest. Aptissime ita per idem subie-

ctum pergitur ad sequentia. — *hastilia*, RSTd (codd. Gel.) *haspila*, codd.
Salmas. *his pila*, r, Salmas.

tralucent atque etiam lumen inclusum latius fundunt multasque alias ad delicias conferuntur, nunc tincta, nunc sublita, nunc quae cestrota picturae genere dicuntur. Omnibus 127 autem cava et mucrone demum concreta sunt, cervis tantum tota solida et omnibus annis decidua. Boum attritis ungulis cornua unguendo arvina medentur agricolae. Adeoque sequax natura est ut in ipsis viventium corporibus ferventi cera flectantur atque incisa nascentium in diversas partis torqueantur; in singulis capitibus quaterna fiunt. Tenuiora 128 feminis plerumque sunt, ut in pecore multis; ovium nulla, nec cervorum, nec quibus multifidi pedes, nec solidipedum ulli excepto asino Indico qui uno armatus est cornu. Bisulcis bina natura tribuit, nulli superne primores habenti dentis. Qui putant eos in cornua absumi facile coarguuntur cervarum natura, quae neque dentis habent ut neque mares, nec tamen cornua. Ceterorum ossibus adhaerent, cervorum tantum cutibus enascuntur.

46. Capita piscibus portione corporum maxuma, fortassis 129 ut mergantur; ostrearum generi nulla nec spongeis nec aliis fere, quibus solus ex sensibus tactus est. Quibusdam indiscretum caput, ut caneris.

47. In capite animalium cunctorum homini plurimus pilus, 130 iam quidem promiscue maribus ac feminis apud intonsas utique gentis. Atque etiam nomina ex eo Capillatis Alpium incolis, Galliae Comatae, ut tamen sit aliqua in hoc terrarum differentia. Quippe Myconii carentes eo gignuntur sicut in

traducent, R. *traducunt*, T.d. *translucent*, $\beta\gamma$. — *multaque alia*, T.d. — *conferuntur*, R. *conferunt*, T.d. *comparantur*, Dalec. — *cestrota*, R.d. (codd. Turneb. adv. 13, 24.) *cerostrota*, Barbar. β . *cestrota a*, Hard. V. Schneid. ad Vitruv. IV. 6, 6. p. 281.

§ 127. *mucrone*, r. *mucronē*, R. in *mucronem*, T.d. in *mucrone*, $\beta\gamma$. V. Aristot. l. 1. 2, 1. p. 500^a 6. — *tantum*, R. *autem*, d $\beta\gamma$. Om. T. — *Boum*, v. Aristot. l. 1. 8, 7. — *arvina unguendo*, d. — *nasendo*, K. — in *sing.*, R. ut *sing.*, d $\beta\gamma$. — *capitibus*, R¹ d. *partibus*, R². — *fiunt*, R, qui praeterea pone *capit.* plene interpungit, verba *quat. fi.* ad seq. referens et pone *Tenuiora* iterum interpungens. *fiant*, d $\beta\gamma$.

§ 128. *multis ovium nulla*, ita interpunxit Brot. γ . *pecore*; *multis ovium nulla*, r. *mutilis*, Hard. Ad v. Schneid. ad Aristot. l. 1. 4, 11. extr. T. II. p. 261. — *cervorum*, R T.d. *cervarum*, $\beta\gamma$. — *solidipedum*, Hard. tacite. *solipedum*, R d β . — *natura tribuit*, ita nos scripsimus praeeunte Broterio, qui γ *tribuit natura* scripsit. Ipso substantivo cum egeri non possit, nostra collocatio propter litterarum ductus praeferenda videbatur. *tribuit*, R d β . — *nulla*, Brot. ex ed. princ. γ . *habent*, R.d. *nullis qui superne primores habent*, K. — *cornu*, R. *cornibus*, d. — *Ossibus*

Cauno lienosi. Et quaedam animalium naturaliter calvent, sicut struthocameli et corvi aquatici, quibus apud Graecos nomen inde. Defluvium eorum in muliere rarum, in spa-¹³¹ donibus non visum, nec in ullo ante veneris usum, nec infra cerebrum aut infra verticem aut circa tempora atque auris. Calvitium uni tantum animalium homini praeterquam innatum; canities homini tantum et equo, sed homini semper a priore parte capitis, tum deinde ab aversa.

48. Vertices bini hominum tantum aliquis. Capitis ossa¹³² plana, tenuia, sine medullis, serratis pectinatim structa conpagibus; perfracta non queunt solidari, sed excepta modice non sunt letalia, in vicem eorum succedente corporea cicatrice; infirmissima esse ursis, durissima psittacis suo diximus loco.

49. Cerebrum omnia habent animalia quae sanguinem,¹³³ etiam in mari quae mollia appellavimus, quamvis careant sanguine, ut polypus; sed homo portione maximum et umidissimum omniumque viscerum frigidissimum, duabus supra supterque membranis velatum, quarum alterutram rumpi mortiferum est; cetero viri quam feminae maius. Hominibus¹³⁴ hoc sine sanguine, sine venis, et reliquis sine pingui. Aliud esse quam medullam eruditi docent, quoniam coquendo durescat. Omnium cerebro medio insunt ossicula parva. Uni homini in infantia palpitat nec corroborantur ante primum sermonis exordium. Hoc est viscerum excelsissimum proximumque

adhaerent cervorum tantum, ceterorum cui. enasc., Schneid. ad Aristot. l. l. 2, 1. p. 500^a 7. T. II. p. 77.

§ 129. *solis*, Td. — *ut*, RTd. *est ut*, βγ.

§ 130. *In capite*, Aristot. l. l. 2, 1. p. 498^b 16. — *animalium cunctorum*, Rd. *cunct. anim.*, βγ. — *Alpum*, d. — *et Galliae*, r. — *lienosi*, Barbar. d. *leniosi*, R¹. *lentosi*, R². — *struthocameli*, RTd. *struthiocameli*, βγ. — *inde*, Rd. *est inde*, βγ.

§ 131. *nullo*, Oudend. ad Appul. met. p. 335. ex omnibus codd., ut sint duae negationes. Ceterum v. Aristot. l. l. 3, 11. p. 518^a 24. — *equo*, Rθ. *equis*, dβγ. — *priore*, R. *priori*, dβγ.

§ 132. *hominum*, RTd. *homini*, β. — *aliquis*, RTd. *aliquibus*, rβ, quae novam inde periodum incipit. — *excepta*, Rd. *exenta*, βγ. — *diximus* 8, 130. 10, 117.

§ 133. *etiam*, R. *aeque*, Tdr. — *polypus*, R. *polypi*, dβγ. — *alterutram*, R². *alterum*, R¹. *alteram*, Td. — *abrumpi*, R. — *cetera viro*, θ.

§ 134. *pinguia lid*, R¹. — *medio*, Rd. Om. β. — *homini in*, d. *hominum*, Rβ. — *corroborantur*, R (corro ex corr.) *comburantur*, d. *corroboratur*, βγ. — *Hoc est*—*proximum* omitt. RSTd.

caelo capitis, sine carne, sine cruore, sine sordibus; hanc habent sensus arcem, huc venarum omnis a corde vis tendit, hic desinit, hoc columen altissimum, hic mentis est regimen. Omnibus autem animalium in priora pronum, quia et sensus 135 ante nos tendunt. Ab eo proficiscitur somnus, hinc capitis nutatio; quae cerebrum non habent non dormiunt. Cervis in capite inesse vermiculi sub linguae inanitate et circa articulum, qua caput iungitur, numero viginti produntur.

50. Aures homini tantum immobiles; ab iis Flaccorum 136 cognomina. Nec in alia parte feminis maius impendium margaritis dependentibus; in oriente quidem et viris aurum eo loci gestare decus existumatur. Animalium aliis maiores, aliis minores, cervis tantum scissae ac velut divisae, sorici pilosae; sed aliquae omnibus animal dumtaxat generantibus excepto vitulo marino atque delphino et quae cartilaginea appellavimus et viperis. Haec cavernas tantum habent aurium 137 loco praeter cartilaginea et delphinum, quem tamen audire manifestum est; nam et cantu mulcentur et capiuntur attentiti sono; quam audiant mirum. Idem nec olfactus vestigia habent, cum olfaciant sagacissime. Pinnatorum animalium buboni tantum et oto plumae velut aures; ceteris cavernae ad auditum; simili modo squamigeris atque serpentibus. In equis et omnium iumentorum genere indicia animi praeferunt, marcidiae fessis, micantes pavidis, subrectae furentibus, resolutae aegris.

51. Facies homini tantum, ceteris os aut rostra. Frons 138 et aliis, sed homini tantum tristitiae, hilaritatis, clementiae, severitatis index; in animo sensus eius. Supercilia homini et

hanc, R. hoc, dr. — habet, dr. — sensum, r. — hoc ven., Rd. — hoc, Rθd. hic, βγ. — columen, R. culmen, θδβγ.

§ 135. Omnibus, RθT. Omnium, dβγ. — quia, om. R. — nos tendunt, Rd. ostendunt, r. — vermiculos, d. V. Aristot. l. 1. 2, 15. p. 506^a 27. — quo, d. — humero, r.

§ 136. homini, Aristot. l. 1. 1, 11. p. 492^a 28. — eo loci gestare, Rd. gestare eo loci, βγ. — Cervi, R¹. — sorici, RθT d. soricibus, β. — pilosae, R. filosae, Td. — aliquae, ST. aliq.; R. aliqua, d. auriculae, βγ. — animalibus, Td. — quae, R. qua, d. — cartilagina, d. castilagina, R. — appellavimus 9, 78.

§ 137. cartilagina, R. cartilagina, d. — delphinos quos, r. — attentiti, R (ex corr.) et coniti, d. — quam, RθST dr. quonam modo, β. — audiunt, R. — Idem, R¹ d. Inde, R². — animalium, d. animalia imine, R. — et oto, d. eo toto, R. et toto, β. — marcidiae fessis, Rd. fessis marcidiae, βγ.

pariter et alterna mobilia; et in iis pars animi. Negamus an annuimus? Haec maxime indicant factum. Superbia aliubi conceptaculum, sed hic sedem habet; in corde nascitur, huc subit, hic pendet. Nihil altius simul abruptiusque invenit in corpore, ubi solitaria esset.

52. Subiacent oculi, pars corporis pretiosissima et quae 139 lucis usu vitam distinguat a morte. Non omnibus animalium hi, ostreis nulli, quibusdam concharum dubii; pectines enim, si quis digitos adversum hiantis eos moveat, contrahuntur ut videntes, et solenes fugiunt admota ferramenta. Quadripedum talpis visus non est, oculorum effigies inest, si quis praetentam detrahat membranam. Et inter avis ardeolarum 140 genere, quos leucos vocant, altero oculo carere tradunt; optumi auguri, cum ad austrum volent septentrionemve; solvi enim pericula et metus narrant. Nigidius nec locustis nec cicadis esse dicit. Cocleis oculorum vicem cornicula bina praetemptatu implent; nec lumbricis ulli sunt vermiumve generi.

53. Oculi homini tantum diverso colore, ceteris in suo 141 cuique genere similes; et equorum quibusdam glauci, sed in homine numerosissimae varietatis atque differentiae, grandiores, modici, parvi, prominentes quos hebetiores putant, conditi quos clarissime cernere, sicut in colore caprinos.

54. Praeterea alii contuentur longinqua, alii nisi prope 142 admota non cernunt. Multorum visus fulgore solis constat, nubilo die non cernentium nec post occasus. Alii interdiu hebetiores noctu praeter ceteros cernunt. De geminis pupil-

§ 138. in animo sensus, S. In anima sensus, r. In ansensu, R. In assensu, T d. In ascensu, β. In animo est usus eius, Pint. index animoque sensum. Superc., Dalec. V. statim infra et § 145. — alterna, R d. alterne, β γ. — ovilia, d. — an, R. Omitt. d β. — factum, R d. fastum, β. — Superbia, d. Superbiā, R. Superbit, β. — aliubi, R. alibi, d. An Plin. alicubi scripsit? V. 10, 30. — huc; pro h. v. habet hoc R, hic d. — simulque abruptius, d.

§ 139. quae—distinguat, R T d. qui—distinguant, β γ. Ceterum v. Aristot. l. l. 1, 9. — contrahunt et, d. contrahunt et, R. — solenes, Barbar. R. solentes, d. V. Aristot. l. l. 4, 4. p. 528^a 17.

§ 140. inter ardeolarum genera, r. ardiolarum, R¹. Mihi locus corruptus videtur, cum genere unde pendeat, non habeat; scribendum aut ex ardeol. aut ardeolarum in gen. — quos, R. quas, T d. — cum, om. d. — volent, R θ. volant, d β γ. — nec ante cicadis, omitt. R d. — vice, d. — praetemptatu, R. — adimplent, r. — lumbrici, d.

§ 141. in homine, R. homini, d. — quod, R. — hebetiores, R¹ d.

§ 142. occasum, r.

lis aut quibus noxii visus essent satis diximus; caesii in tenebris clariores. Ferunt Tiberio Caesari nec alii genitorum 143 mortalium fuisse naturam ut expergefactus noctu paulisper haud alio modo quam luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Divo Augusto equorum modo glauci fuere superque hominem albicantis magnitudinis, quam ob causam diligentius spectari eos iracunde ferebat. Claudio 144 Caesari ab angulis candore carnosio sanguineis venis subinde subfusi, Gaio principi rigentes, Neroni nisi cum conniveret ad prope admota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Gai principis ludo fuere, in iis duo omnino qui contra comminationem aliquam non conniverent et ob id invicti; tantae hoc difficultatis est homini. Plerisque vero naturale ut nictari non cessent, quos pavidiore accepimus. Oculus unicolor 145 nulli; cum candore omnibus medius color differens. Neque ulla ex parte maiora animi indicia cunctis animalibus, sed homini maxime, id est moderationis clementiae misericordiae odi amoris tristitiae laetitiae. Contuitu quoque multiformes truces torvi flagrant graves transversi limi submissi blandi. Profecto in oculis animus habitat; ardent intenduntur umectant connivent. Hinc illa misericordiae 146 lacrima; hos cum exosculamur, animum ipsum videmur attingere. Hinc fletus et rigantes ora rivi. Quis ille est amor in dolore tam fecundus et paratus, aut ubi reliquo tempore? Animo autem videmus, animo cernimus; oculi ceu vasa

diximus 7, 16. 17. — *caesii*, d. *cesius*, R²T. *cesis*, R¹. *orcis*, K. *caesii* — *clariores*, om. r.

§ 143. *Tiberio*; pro hoc nomine habet l R, .l. d. *diximus*. *Tiberio Caesari in tenebris clariores*. *Ferunt ipsi alia quam genit. mort.*, r. *Ferunt Tiberio Caesari aliam quam ceterorum mortalium*, K. — *ne*, R d. — *ut*, om. R. — *sese*, d. *eius*, R. — *superque*, R T d. *supraque*, β. — *albicantis*, R¹. *abdicantis*, R¹ d. *albican-tes et magnit.*, Dalec.

§ 144. *carnose*, R. — *perfusi*, T d. — *anisi*, R. *anisi*, d. — *connivere*, R² d. *connivero*, R¹. — *Mille*, Lips. Saturn. 1, 11. p. 901. — *paria*, omitt. R d. — *hoc*, om. d. — *nictari*, R θ T d. *nictare*, Barbar. β. — *accepimus*, T.

§ 145. *Oculus unicolor*, codd. Gel. *Oculos unicolor*, R. *Oculos vero unicolores*, T d. — *medius color differens*, R d (codd. Barbari et Gel.) *mediusculo differentes*, r. *meditullio*, Barbar. *medio colore*, Dalec. — *maximi*, R. — *idem*, R d, unde legendum puto *idem* i. e. *oculi iidem omnes hos affectus indicant*. — *summissi*, R. *si. missi*, d. — *inhabitat*, β. — *incenduntur*, r. — *humescent*, K. — *cohibent*, Murbae. ap. Rhenan. ad 10, 3.

§ 146. *Hinc*, r¹. *Hic*, R θ d r². — *illa miser. lacrima*, R T d r¹. *ille miser. lacrima*, r². *illae miser. lacrimae*, θ. *illae miser. lacrimae*, β. — *exosculamur*, R θ T d (codd. vetustiss. Leidd. et Voss. ap. Oudend. ad Suet. Tib. 10. et ad Appul. met.

quaedam visibilem eius partem accipiunt atque transmittunt. Sic magna cogitatio obcaecat abducto intus visu; sic in morbo 147 comitali, animo caligante, aperti nihil cernunt. Quin et patientibus dormiunt leperes multique hominum, quos *χορυβαντιᾶν* Graeci dicunt. Tenuibus multisque membranis eos natura composuit, callosis contra frigora caloresque in extumo tunicis quas subinde purificat lacrimationum salivis, lubricos propter incurstantia et mobilis.

55. Media eorum cornua fenestrat pupilla, cuius an- 148 gustiae non sinunt vagari incertam aciem ac velut canali dirigunt obiterque incidentia facile declinant, aliis nigri, aliis ravi, aliis glauci coloris orbibus circumdatis, habili mixtura ut accipiat circumiecto candore lux et temperato percussu non obstrepat, adeoque iis absoluta vis speculi ut tam parva illa pupilla totam imaginem reddat hominis. Ea causa est ut pleraeque alitum e manibus hominum oculos potissimum adpetant, quod effigiem suam in iis cernentes velut ad cognata desideria sua tendunt. Veterina tantum quaedam ad 149 incrementa lunae morbos sentiunt; sed homo solus emissio umore caecitate liberatur. Post vicesimum annum multis restitutus est visus, quibusdam statim nascentibus negatus nullo oculorum vitio, multis repente ablatus simili modo nulla praecedente iniuria. Venas ab iis pertinere ad cerebrum peritissimi auctores tradunt, ego et ad stomachum crediderim; certe nulli sine redundatione eius eruitur oculus. Morientibus 150

p. 199.) *osculamur*, βγ. — *animum ipsum*, Rd. *animum ipsi*, θ. *animam ipsam*, Hildebrandt. ad Appul. T. I. p. 176. — *videmur*, d. *videtur*, Rθ. — *Hic*, Rd. — *rigentis*, R. — *est humor*, Rd. *humor est*, βγ. — *Animo autem* — *cernimus* om. R¹. — *vase*, R.

§ 147. *mentis*, Tdr. — *animo cernunt*, R. *animo cal. ap. nihil cern.*, βγ. Om. d. — *quos*, Rd. *quas*, θ. *quod*, β. — *χορυβαντιᾶν*, I. C. Scaliger ad Aristot. l. l. I. 9, 72. *corybantia*, R (vet. script. Salmas. exerc. p. 764. b. A.) *corybantias*, θ. *corybantiare*, d. Id etiam volunt Scalig. ad Catull. 41, 8. et Rutgers. var. lectt. 6, 8. *corybantiam*, β. — *Graeci dicunt*, R. *gredicunt*, d. *regrediumt*, vet. scriptura Salmas. *credunt*, Scalig. filius. — *extumo*, RθST. *extimo*, dγ. *extremo*, β. — *purificat*, Br. *purificant*, dβγ. — *saliva*, r.

§ 148. *cornua*, Rd. *cornea*, β. — *ac*, R. *et*, dβγ. — *ob idq;*, d. V. Hand. Tursell. 4, 364. — *aliis nigri*, R. *aliis nigra*, STd. *aliis nigri*, *aliis atrii*, β. — *aliis ravi*, R²θ. *aliis aravi*, R¹STd. *aliis rufi*, β. V. Aristot. l. l. 1, 10. — *aliis*, R. *talis*, STd. — *habili mixtura ut*, θ. *ut hab. mixt. et*, Rdβγ. *et habili mixt. et*, T. — *extempereto*, Rd. — *plerique*, R.

§ 149. *incrementa*, R². *crementa*, R¹θd (quinque codd. ap. Oudend. ad Appul. met. p. 161.) γ. — *ullo*, d. — *Venam*, d. — *auctores*, Aristot. l. l. 1, 11. p. 492^a 21. — *ego et*, RθTd. *ego*, β. — *vertitur*, r. *excaecatur*, Dalec.

illos operire rursusque in rogo patefacere Quiritium magno ritu sacrum est, ita more condito ut neque ab homine supremum eos spectari fas sit, et caelo non ostendi nefas. Uni animalium homini depravantur, unde cognomina Strabonum et Paetorum. Ab iisdem qui altero lumine orbi nascerentur Coclites vocabantur, qui parvis utrisque Ocellae; Luscini iniuriae cognomen habuerunt. Nocturnorum animalium veluti felium in tenebris fulgent radiantque oculi, ut contueri non sit, et caprae lupoque splendent lucemque iaculantur; vituli marini et hyaenae in mille colores transeunt subinde; quin et in tenebris multorum piscium refulgent aridi, sicut robusti caudices vetustate putresque. Non connivere diximus, quae non obliquis oculis sed circumactis capite cernerent. Chamaeleonis oculos ipsos circumagi totos tradunt. Cancrini in obliquum adspiciunt, crusta fragili inclusos gerentes. Locustis squillisque magna ex parte sub eodem munimento praeduri eminent. Quorum duri sunt, minus cernunt quam quorum umidi. Serpentium catulis et hirundinum pullis, si quis eruat, renasci tradunt. Insectorum omnium et testacei operimenti oculi moventur sicut quadripedum aures. Quibus fragilia operimenta, iis oculi duri. Omnia talia et pisces et insecta non habent genas nec integunt oculos. Omnibus membrana vitri modo translucida optenditur.

56. Palpebrae in genis homini utrimque, mulieribus vero etiam infectae cotidiano; tanta est decoris adfectatio ut tinguntur oculi quoque. Alia de causa hoc natura dederat ceu

§ 150. illos, Rd². Omitt. d'βγ. — magno, R². Omitt. R¹Tdγ. — fas, d. — nascerentur, B (codd. Gel.) nascuntur, Td. — vocabantur, R². vocantur, d. vocabunt, R¹. — Ocelli, K. — Luscini, R² (codd. Gel.) Lucini, R¹. Luccini, d. — habuerunt, RθTd. habuere, codd. Gel. β.

§ 151. veluti, RθTd. velut, β. — caprae, Rθd. capreae, β. — refulgent sicut aridi caudices, r. — putresque, R. putres. Quae, d. putres, βγ. — diximus 8, 107. — non, omitt. Rd.

§ 152. Chamaeleonis, Rθd. Chamaeleontis, β. — inclusos gerentes, RθT. inclusis gerentes, d. inclusis rigentes, βγ. — squillis, R. — ex magna, d. — Quorum duri sunt; haec et sequentia sumpsit Plin. ex Aristot. part. anim. 2, 13. — ex hirundinum, R. — servat, R. sorbeat, d.

§ 153. testacei operimenti, θ. testei operimenti, RTd. quibus testacea operimenta, β. — moventur, R. — translucida, RT. translucida, dβγ.

§ 154. hominum utrumque, T. — infectae quotidiano, R. infetae quotidiano, d. infectu quotidiano, θ. insectae. Quotidiana tanta, r. mul. cura etiam infectae quotidiana, Hard. — has, Dalec. — dedit, Td. — fortuito, R¹ (Leid. ap. Oudend. ad Suet. Tib. 39.) fortuitu, R²dβγ.

vallum quoddam visus et prominens munimentum contra occursantia animalia aut alia fortuito incidentia. Defluere eas 155
haud inmerito venere abundantibus tradunt. Ex ceteris nulli
sunt nisi quibus et in reliquo corpore pili; sed quadripedibus
in superiore tantum gena, volucris in inferiore et quibus
molle tergus, ut serpentibus, et quadripedum quae ova pariunt,
ut lacertae. Struthocamelus alitum sola ut homo utrimque
palpebras habet.

57. Ne genae quidem omnibus; ideo neque nictationes 156
iis quae animal generant. Graviore alitum inferiore gena
connivent; eadem nictantur, ab angulis membrana obeunte.
Columbae et similia utraque connivent, at quadripedes quae
ova pariunt, ut testudines, crocodili, inferiore tantum, sine
ulla nictatione, propter praeduros oculos. Extremum ambi- 157
tum genae superioris antiqui cilium vocare, unde et supercilia.
Hoc vulnere aliquo diductum non coalescit, ut in paucis
humani corporis membris.

58. Infra oculos malae homini tantum, quas prisci genas
vocabant, XII tabularum interdicto radi a feminis vetantes.
Pudoris haec sedes; ibi maxime ostenditur rubor.

59. Intra eas hilaritatem risumque indicantes buccae et 158
altior homini tantum, quem novi mores subdolae inrisioni
dicavere, nasus. Non alii animalium nares eminent; avibus,
serpentibus, piscibus foramina tantum ad olfactus sine nari-
bus. Et hinc cognomina Simorum, Silonum. Septimo mense
genitis saepenumero foramina aurium et narium defuere.

§ 155. *in medio*, R'. — *nulli*, R.d. *nullis*, Dalec. Om. β . — *Simia quadrupedum sola*, K. — *volucris* — *lacertae*, non suo loco posita dicit Pint. — *in*, omitt. R.d. — *inferiori*, d. — *ut*, R².d. *in*, R'. — *quadripedum*, T.d. — *alitum superiore gena*; at *simia ut homo*, Pint. coll. Aristot. part. anim. 2, 14. init. 4, 14., hist. anim. 2, 8. p. 502* 31. et ipso Plinio 11, 246.

§ 156. *Ne*, ita nos scripsimus. *Nec*, R.d. $\beta\gamma$. — *nictationes*, R. *nictatio in*, d. — *his*, d. — *inferiori*, d. — *connivent*, R (semper.) — *nictantur ab ang. membr. exeunte*, r.

§ 157. *ut in*; pro his vv. habent *In* R.d., ut coniectura Pintiani nomini *membris* addenda esse *idem contingit* vel simile aliquid perquam sit probabilis; v. Aristot. l. l. 1, 13. *membr*, R. *ut pauca hum. corp. membra*, K. — *a*, R.T.d. Omitt. $r\beta$. — *feminis*, om. r. Huic voci adiciunt *eas* $\beta\gamma$, quod omitt. R.T.d. — *vetantes*, om. Lips. quaest. epist. 1, 7. — *ubi*, r.

§ 158. *Intra*, R.T.d. *Infra*, $\theta\beta$. — *hilaritatem*, R. *hilaritates*, r. *hilaritatis*, θ T.d. — *dictavere*, θ r. — *alii*, d. *a*, R. — *olfactum*, r. — *Simorum*, delent Robortell. in Gruteri lamp. 2, 21. et Hard., defendit Sigon. ibid. p. 140.

60. Labra, a quibus Brocchi Labeones dicti, et os probum 159
duriusve animal generantibus; pro iis cornea et acuta vo-
lucris rostra. Eadem rapto viventibus adunca, collecto
recta, herbas ruentibus limumque lata, ut suum generi. Iu-
mentis vice manus ad colligenda pabula ora, apertiora la-
niatu viventibus. Mentum nulli praeter hominem, nec malae.
Maxillas crocodilus tantum superiores movet, terrestres qua-
dripedes eodem quo cetera more praeterque in obliquom.

61. Dentium tria genera, serrati aut continui aut exserti; 160
serrati pectinatim coeuntes, ne contrario occurso atterantur,
ut serpentibus, piscibus, canibus; continui, ut homini, equo;
exserti, ut apro, hippopotamo, elephanto. Continuorum qui
digerunt cibum lati et acuti, qui conficiunt duplices, qui dis-
criminant eos canini appellantur; hi sunt serratis longis-
simi. Continui aut utraque parte ori sunt, ut equo, aut su- 161
periore primores non sunt, ut bubus, ovibus omnibusque
quae ruminant. Caprae superiores non sunt praeter primores
geminos. Nulli exserti, quibus serrati; raro feminae et tamen
sine usu; itaque cum apri percutiant, feminae sues mordent.
Nulli cui cornua exserti, sed omnibus concavi, ceteris den- 162
tes solidi. Piscium omnibus serrati praeter scarum; huic uni
aquatili plani. Cetero multis eorum in lingua et toto ore,
ut turba vulnorum molliant quae attritu subigere non queunt;
multis et in palato atque etiam in cauda; praeterea in os
vergentes, ne excidant cibi, nullum habentibus retinendi
adminiculum.

62. Similes aspidi et serpentibus, sed duo in supra parte 163
dextra laevaue longissimi, tenui fistula perforati ut scor-

§ 159. *Labara*, R. — *Brocchi*, Hard. R². *Bocchi*, R¹. *Bochi*, Θ T d. *Brocci*, β. — *os*, R. *his*, d. — *ruentibus*, R. *eruentibus*, d γ. *rodentibus*, r. V. Aristot. l. 1. 8, 6. — *lata*, R². *rata*, R¹. *sata*, d. — *Mentum* — *malae* om. R¹. — *quadripedes*, R². Omitt. R¹ T d. — *praeterque*, R S T d. *praeterquam*, β.

§ 160. *pectinantim*, R². *pectinantes*, R¹. Haec omnia sumpsit Plin. ex Aristot. part. anim. 3, 1. init. et hist. an. 2, 1. p. 501 a 8. — *ut apro*; pro his vv. habent pro R¹ d, ut R². — *Continui horum*, d. — *cibum acuti*; *lati qui conficiunt*, et *duplices qui discr. eum*, Dalec. — *appelletur*, R¹.

§ 161. *ori*, R T d. *oris*, β γ. — *superiori*, d. — *prioris*, T. — *omnibusque*, om. R¹. — *geminos*, d. *geminos*, R Θ S T K.

§ 162. *exsertis*, R d. — *sed sui omnes*, K. — *cui cani*, d. — *ceteri*, R d. — *pleni*, R d. — *queunt*, R T d. *queant*, β. — *cauda*, R d. *gula*, Rondelet. K. quod probat Cuvier. ad h. l. p. 261. — *ne*, R d. *ut*, r.

§ 163. *superiori*, T d. — *dextra*, R d. *dextera*, β γ. — *scorpionis*, R. *scorpionum*, d β γ. — *venas*, R Θ T d. *venis*, β γ. — *pervenire et has per ventrem descen-*

pioni aculei, venenum infundentes. Non aliud hoc esse quam fel serpentium et inde venas sub spina ad os pervenire diligentissimi auctores scribunt; quidam unum esse eum et, quia sit aduncus, resupinari, cum momorderit; aliqui tum decidere eum rursusque recrescere facilem decussu, et sine eo esse quas tractari cernamus; scorpionis caudae inesse eum et plerisque ternos. Viperis dentes gingiva conduntur; 164 haec eodem praegnans veneno impresso dentium repulsu virus fundit in morsus. Volucrum nulli dentes praeter vespertilionem. Camelus una ex iis quae non sunt cornigera in superiore maxilla primores non habet. Cornua habentium nulli serrati. Et cocleae dentis habent; indicio est iam a minimis earum derosa vicia. At in marinis crustata et cartilaginea primores habere, item echinis quinos esse unde intellegi potuerit miror. Dentium vice aculeus insectis. Simiae dentes ut homini. Elephanto intus ad mandendum quattuor praeter eos qui prominent, masculis reflexi, feminis recti atque proni. Musculus marinus, qui balaenam antecedit, nullos habet sed pro iis saetis intus os hirtum et linguam etiam ac palatum. Terrestrium minutis quadripedibus primores bini utrimque longissimi.

63. Ceteris cum ipsis nascuntur, homini postquam natus 166 est septimo mense. Reliquis perpetui manent; mutantur homini, leoni, iumento, cani et ruminantibus, sed leoni et cani non nisi canini appellati. Lupi dexter caninus in magnis habetur operibus. Maxillaris, qui sunt a caninis, nullum animal mutat. Homini novissimi qui genuini vocantur circiter

dere dilig., K. — tum, Rd. tunc, βγ. — eos, R. — quas, RΘTdr. quos, β. — ternis, R¹.

§ 164. Viperis, RΘTdr. Viperæ, βγ. — gingiva, R². gingivas, R¹d. gingivis, βγ. — eodem, RΘTd. eadem, β. — impressu, r. — repulsa, Rd. — dentes nulli, d. — cornigera in, d. cornigerā, R. — superiore, R. superiori, dβγ. — priores, RΘTd. Idem aut primos habent codd. Oudend. ad Appul. met. p. 93. — habent, Rd. — nullis, Θ. — iam, ita nos scripsimus. tam, Rd. etiam, γ. Om. β. — a minimis; pro his vv. habent inanimis Rd. — vicia, R². victa, R¹d¹. viti, d². vitia, βγ. derodi vites, K. V. 18, 156.

§ 165. cartilagina, R. — primores, Rd. primos, ΘTK. — Dentes, d¹. — aculeis, R¹. — Elephanto, v. Aristot. hist. anim. 2, 5. — praeter, d. praeterque, Rβγ. — masculinis, β. — Masculus, R¹d. V. Aristot. l. 1 3, 12. p. 519^a 23. — hirtum, Td. — ac palatum, R (codd. Gel.) appellatam, d.

§ 166. ipsi, Rd. — perpetui, RΘTd. perpetuo, βγ. — subantibus, r. — cani, Aristot. l. 1 6, 20. extr. — operibus habetur, d. — circiter, omitt. RTd. V. Aristot. l. 1 2, 4.

vicesimum annum gignuntur, multis et octogesimo, feminis quoque, sed quibus in iuventa non fuere nati. Decidere in 167 senecta et mox renasci certum est. Zoclen Samothracenum, cui renati essent post centum et quattuor annos, Mucianus visum a se prodidit. Cetero maribus plures quam feminis in homine, pecude, capra, sue. Timarchus Nicoclis filius Paphii duos ordines habuit maxillarum; frater eius non mutavit primores ideoque praetrivit. Est exemplum dentis homini et in palato geniti. At canini amissi casu aliquo numquam renascuntur. Ceteris senecta rufescunt, equo tantum candiores fiunt.

64. Aetas veterinorum dentibus indicatur. Equo sunt nu- 168 mero XL; amittit tricesimo mense primores utrumque binos, sequente anno totidem proximos, cum subeunt dicti columellares; quinto anno incipiente binos amittit qui sexto anno renascuntur; septimo omnis habet et renatos et inmutabilis. Equo castrato prius non decidunt dentes. Asinorum genus 169 tricesimo mense similiter amittit, dein senis mensibus; quod si non prius peperere quam decidant postremi, sterilitas certa. Boves bimi mutant; suibus decidunt numquam. Absumpta hac observatione senectus in equis et ceteris veterinis intellegitur dentium brocchitate, superciliorum canitia et circa ea lacunis, cum fere sedecim annorum existuntur. Hominum dentibus quoddam inest virus; namque et speculi 170

incensum annum, R. vicesimo anno, Td. — multum, R¹. — iumenta, R. — nati. Decidere, Scaliger ad Aristot. l. I. II. 11, 78. Confirmant Rdr. nati, decidere, β.

§ 167. *Zoclen, RTd. Zanclen, β. — Samothraceni, R. — cui, RTd. civem cui, β. — capra sue, Td. capre sue, R. capris sue, Kγ. caprive, β. — Nicoclis, R²d. machis, R¹. — Paphii, Barbar. Papii, R²d. Nic. illius pater, Pint. secundum Aristot. ap. Polluc. 2, 95. — praetrivit, R²d. pertrivit, Barbar. — dentes homini et palato gigni, r. — A, R²d. — caninis, RTd. — rufescunt, Rθ. rubescunt, βγ. livescunt, Pint.*

§ 168. *indicatur, θ. — sequente, R. sequenti, dβγ. — columellares, R¹. — renatum, R¹.*

§ 169. *dein, R²d. deinde, βγ. — bimi mutant, R (codd. Gel.) bis mutant, Td. bimutant, θ. Bubus bis mutantur, r. — Subus, R¹θ. — decidunt nunquam, R². decidunt unquam, R¹d. non decidunt unquam, θ. — dentium rubore, K. — brocchitate, R. bronchitate, K. brochitate, dβγ. — canitia, R²d. canitie, βγ. — XV, Td.*

§ 170. *hebetant et, R². hebetantes, R¹d. — dicta sunt 7, 68—71. — morbis, R²d. morbi, βγ. morbos, Dalec. — infantium, Rθd. infantiae, r. infantia, K. — saevissime, Rθd. saevissima, βγ. — dentium, R¹θ. dentium, R²d. dentibus, βγ.*

§ 171. *supra dictis, sc. serpentibus. Ceterum v. Aristotel. hist. anim. 6, 17. p. 508^a 25. — quam, R²d. Om. γ.*

nitorem ex adverso nudati hebetant et columbarum fetus inplumis necant. Reliqua de iis in generatione hominum dicta sunt. Erumpentibus morbis corpora infantium accipiunt; reliqua animalia quae serratos habent saevissime dentunt.

65. Linguae non omnibus eodem modo. Tenuissima serpentinibus et trisulca, vibrans, atri coloris et si extrahas praelonga, lacertis bifida et pilosa; vitulis quoque marinis duplex, sed supra dictis capillamenti tenuitate, ceteris ad circumlambenda ora. Piscibus paulo minus quam tota adhaerens, crocodilis tota; sed in gustatu linguae vice carnosum aquatilibus palatum. Leonibus, pardis omnibusque generis eius, etiam felibus, imbricatae asperitatis ac limae similis attenuansque lambendo cutem hominis, quae causa etiam mansuefacta, ubi ad vicinum sanguinem pervenit saliva, invitat ad rabiem. De purpurarum linguis diximus. Ranis prima cohaeret, intuma absoluta a gutture, qua vocem mittunt mares, cum vocantur ololygones. Stato id tempore evenit, scientibus ad coitum feminas; tum siquidem inferiore labro demisso ad libramentum aquae modicae receptae in faucibus palpitante ibi lingua ululatus editur. Tunc attentis buccarum sinus perlucet, oculi flagrant labore propulsi. Quibus in posteriore parte aculei, his et dentes et lingua; apibus etiam praelonga, eminens et cicadis. Quibus aculeus in ore fistulosus, iis nec lingua nec dentes; quibusdam insectis intus

§ 172. ac pardis, β . — muricatae, K. — attenuansque, d. attenuasque, R. attenuatque, T. — causa etiam, d. causā hominis, R. — mansuefactam, R θ Tr. mansuefactum, d. Non multum abest, quin illam lectionem praeferam, ita ut aut traectio adiectivi statuatur (v. Poppo, prolegg. ad Thucyd. T. I. p. 109. et ad ipsum scriptorem 1, 110.) aut per synesin feram intelligatur. De similibus loquendi formis v. ad 35, 60. 37, 5. Qua de causa etiam mansuefactorum, ubi ad pervenit. Saliva inv., Dalec. — diximus 9, 128. — qua vocem, d. (omnes codd. Salmas. exerc. p. 942. a. F.) qua voce, R. quae vocem, β . — mares cum, R θ dr (codd. Salmas.) matres cum, T. Mares tum, β novam hinc periodum incipiens. — ololyzontes, Barbar. quam vocant ololygonem, Pint. cum vocant, ololygonem, Hard. At v. Gesner. hist. anim. 2, 48.

§ 173. aquae modicae, Rd. modicae aquae, $\beta\gamma$. — editur, R ^{2} x. elicitur, θ TKy. elitur, R ^{1} d. (quattuor codd. ap. Oudend. ad Saet. Aug. 14.) alitur, unus cod. Oudend. eucitur, β . eliditur, Oudend. coll. § 269. 14, 146. — Tunc, R. no, d. — adienti, R ^{2} . extenti, R ^{1} d $\beta\gamma$. — flagrant oculi, d. — propulsi, codd. Hard. pulsi, R. repulsi, Td. perculsi, K. perpulsi, β . — posteriore, R θ . posteriori, d $\beta\gamma$. V. Aristot. part. anim. 4, 6. p. 683^a 8. — his et, R. et his, θ . et, Td. iis et, β . et iis, γ . — linguae, T. — praelongae, T. — eminentes, Td. — aculeis—fistulosus, d.

lingua, ut formicis. Ceterum lata elephanto praecipue; reliquis in suo genere semper absoluta, homini tantum ita saepe constricta venis ut intercidi eas necesse sit. Metellum pontificem adeo inexplanatae fuisse accipimus ut multis mensibus tortus credatur, dum meditatur in dedicanda aede Opi-ferae dicere. Ceteris septimo ferme anno sermonem exprimit; multis vero talis ars eius contingit ut avium et animalium vocis indiscrete edatur imitatio. Intellectus saporum ceteris in prima lingua, homini et in palato.

66. Tonsillae in homine, in sue glandulae. Quod inter eas uvae nomine ultimo dependet palato homini tantum est. Sub ea minor lingua nulli ova generantium; opera eius gemina duabus interpositae fistulis. Interior earum appellatur arteria ad pulmonem atque cor pertinens; hanc operit in epulando, spiritu et voce illa meante, ne si potus cibusve in alienum deerraverit tramitem torqueat. Altera exterior appellatur sane gula qua cibus atque potus devolat; tendit haec ad stomachum, is ad ventrem. Hanc per vicis operit, cum spiritus tantum aut vox conneat, ne restagnatio intempestiva alvi obstrepat. Ex cartilagine et carne arteria, gula e nervo et carne constat.

67. Cervix nulli nisi quibus utraque haec; ceteris collum, quibus tantum gula; sed quibus cervix, e multis vertebra-tisque orbiculatim ossibus flexilis ad circumspectum articu-lorum nodis iungitur, leoni tantum et lupo et hyaenae sin-

ut, d. aut, R.

§ 174. *alta* vel *latens*, Camperus ap. Schneider. ad Aristot. hist. anim. 1, 6. T. II. p. 89. *Veterinum lata*, *elephanto perezigua*, Pint. — *intercidi*, RTd. *interdici*, β. — *accipimus*, RTd. *accepimus*, βγ. — *tortus*, Rd. — *Opis vere*, Hard. γ. *Opifera* est intelligenda *Fortuna*, cui sacra et templa dedicata fuisse docet inscriptio ap. Orell. 1753. — *ars eius*, R². *eius*, d. Om. R¹. *eius ars*, βγ. — *contigit*, K. — *indiscrete*, K. *discrete*, Rθd. — *ceteris*, Rd. *est ceteris*, βγ.

§ 175. *ea*, Barbar. R. *eo*, Td. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 1, 12. 2, 15. init. — *lingua*; huic voci teste Barbaro adiciunt *epiglossis appellata* βγ, quas tamen voces RθSTdr omitt. — *Opercula*, K. — *interposita*, θTd. — *Exterior*, K. — *arteria*, R²d². *alteri*, R¹. Om. d¹. Multa in his vv. et corrigendo et transponendo mutat Pint. — *spiritu*, Rd. *ne spiritu*, βγ; v. infra. — *et*, Rd. *ac*, βγ. — *illa*, RθT. *illac*, d (?) βγ. — *ne si*, ita nos scripsimus. *nisi*, Rd. *si*, βγ. — *deerraverit*, Rd. *deerravit*, β.

§ 176. *interior*, K. — *appellatur*, RθTd. *appellatur*, βγ. — *devolat*, R¹Td. *devolant*, θ. *devolatur*, R². *devoratur*, βγ. — *alimenti obrepat*, Dalec. — *Et cart.*, Rd. V. Aristot. part. anim. 3, 3. — *gula e*, θ. *gule*, Rd. *gula*, βγ.

§ 177. *flexitilis*, r. Ceterum v. Aristot. part. anim. 4, 10. init. — *singulis*, Rd. *ex singulis*, βγ. — *regens*, R¹. *riget*, Dalec.

gulis rectisque ossibus rigens. Cetero spinae adnectitur, 178
spina lumbis, ossea sed tereti structura, per media foramina
a cerebro medulla descendente. Eandem esse ei naturam
quam cerebro colligunt, quoniam praetenui eius membrana
modo incisa statim exspiretur. Quibus longa crura, iis longa
et colla; item aquaticis quamvis brevia crura habentibus, si-
mili modo uncus unguis.

68. Guttur homini tantum et suibus intumescit aquarum 179
quae potantur plerumque vitio. Summum gulae fauces vo-
cantur, extremum stomachus. Hoc nomine est sub arteria
iam carnosa inanitas adnexa spinae ad latitudinem ac longi-
tudinem lacunae modo fusa. Quibus fauces non sunt, ne
stomachus quidem est nec colla nec guttur, ut piscibus, et
ora ventribus iunguntur. Testudini marinae lingua nulla nec 180
dentes; rostri acie conminuit omnia; postea arteria et sto-
machus denticulatus callo in modum rubi ad conficiendos
cibos, decreascentibus renis, quidquid adpropinquat ventri;
novissima asperitas ut scobina fabris.

69. Cor animalibus ceteris medio pectore est, homini tan- 181
tum infra laevam papillam turbinato mucrone in priora emi-
nens; piscibus solis ad os spectat. Hoc primum nascentibus
formari in utero tradunt, deinde cerebrum, sicut tardissime
oculos; sed hos primum emori, cor novissime. Huic prae-
cipuus calor; palpitat certe et quasi alterum movetur intra
animal, praemolli firmoque opertum membranae involucri,

§ 178. *dissimili*, K.

§ 179. *subus*, d. — *postremum*, r. Pint. in hac et seq. paragrapho permulta
mutat. — *Hoc nomine*, R. *Homini*, Td. — *ad latitudinem*, r. et *latitudinem*, R.d.
in longitudinem, K. et *latitudine*, γ. De praepositione *ad* v. ad 34, 8. — *ac lon-*
gitudinem, R²dr. *ac latitudinem*, K. *ac longitudine*, γ. Om. R¹. — *lacunae*,
R¹ Tdr (codd. Bud. de asse p. 564.) *lacinae*, alii codd. eiusd. *lagenae*, Pint.
Kβ. — *fusae*, r. *effusa*, K. — *ne*, R. *nec*, d.

§ 180. *linguae nullae*, d. — *post arteriam est*, K. — *denticulatu*, R². *denticu-*
lus, R¹. *denticulis*, d. — *tubi*, K. — *renis*, R Td. *crenis*, Barbar. β. Neutra lo-
cicio a quoquam hucusque explicata; nam quae Barbar. de sua coniectura affert,
mera sunt commenta. *venis*, Lugdun. *serris*, Hard. *harris*, Oudend. ad Appul.
met. p. 586. et ad dogmm. Plat. 1. p. 213. Plura quam haec una vox in h. l.
sunt corrupta. — *quo magis*, K. *quacumque*, Hard. — *appropinquet*, d. —
fabris, R.d. *fabri*, β.

§ 181. *medio*, R.d. *in medio*, βγ. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 1, 17. init.
— *mucrone priore*, r. — *ad os*, Aristot. part. anim. 3, 4. p. 666^a 11. et hist. an.
2, 17. init. — *in utero formari*, d. — *dein*, d. — *intra animal*, Barbar. *intra ani-*
malia, R Td. *animal intra*, β. Alia tentat Dalec.

munitum costarum et pectoris muro, ut pariat praecipuam vitae causam et originem. Prima domicilia intra se animo 182 et sanguini praebet sinuoso specu et in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino; ibi mens habitat. Ex hoc fonte duae grandes venae in priora et terga discurrunt sparsaeque ramorum serie per alias minores omnibus membris vitalem sanguinem rigant. Solum hoc viscerum vitiis non maceratur nec supplicia vitae trahit laesumque mortem illico adfert. Ceteris corruptis vitalitas in corde durat.

70. Bruta existuntur animalium quibus durum riget, 183 audacia quibus parvom est, pavida quibus praegrande; maximum autem est portione muribus, lepori, asino, cervo, pantherae, mustelis, hyaenis et omnibus timidis aut propter metum maleficis. In Paphlagonia bina perdicibus corda. In equorum corde et boum ossa reperiuntur interdum. Augeri 184 id per singulos annos in homine et binas drachmas ponderis ad quinquagesimum accedere, ab eo detrahi tantundem et ideo non vivere hominem ultra centesimum annum defectu cordis Aegyptii existunt, quibus mos est cadavera adservare medicata. Hirto corde gigni quosdam homines proditur, neque alios fortiores esse industria, sicut Aristomenem Messenium qui occidit Lacedaemonios. Ipse convulneratus 185 captus semel per cavernam lautumiarum evasit angustias, volpium aditus secutus; iterum captus, sopitis custodibus somno, ad ignem advolutus lora cum corpore exussit; tertio capto Lacedaemonii pectus dissecuere viventi hirsutumque cor repertum est.

71. In corde summo pinguitudo quaedam est laetis extis; 186 non semper autem in parte extorum habitum est. L. Po-

pariat, Rd. pareat, ΘT. par erat, Pint. appareat, Hard. — origine primam. Domic., Θ.

§ 182. *animi, d. — sanguinis, Rd. — triplici, in minoribus gemino, in nullo non aliquo, Pint. — priora, Rd. prorsa, ΘTr. — sparsaeque, R^Θd. sparsaeque, Barbar. β. — series, d. — Ceteris, d. eceteris, R. — corrupti, R¹d.*

§ 183. *leporibus, d. — timidis nimia aut, r. timidis ac minimis, Dalec. — praeter, K. — boum, Aristot. hist. anim. 2, 15. p. 506^a s.*

§ 184. *Auguri, R. pone h. v. interpungens. — et, RT. ac, dβγ. et ad, S. — dragmas, R. — quinquagesimum, Rd¹. quinquagesimum annum, d²β. — Hirto, R^ΘTd. Hirsuto, β. — fortiores esse industria, RKd. fortioris esse industriae, β. — sicut, d². et sicut, Rd¹.*

§ 185. *captus, Rd. et captus, βγ. — cavernam, R. cavernas, TΘdr. — lautumiarum, R^ΘTdr. lautumiarum, β. — angustias, R²Θx. angustiae, R¹. anguste,*

stumio Albino rege sacrorum post centesimam vicesimam sextam olympiadem, cum rex Pyrrus ex Italia decessisset, cor in extis haruspices inspicere coeperunt; Caesari dictatori, quo die primum veste purpurea processit atque in sella aurea sedit, sacrificanti bis in extis defuit. Unde quaestio magna de divinatione argumentantibus, potueritne sine illo viscere hostia vivere an ad tempus amiserit. Negatur cremari posse in iis qui cardiaco morbo obierint; negatur et veneno interemptis. Certe exstat oratio Vitelli qua reum Pisonem eius sceleris coarguit, hoc usus argumento palamque testatus non potuisse ob venenum cor Germanici Caesaris cremari; contra genere morbi defensio est Piso.

72. Sub eo pulmo est spirandique officina attrahens ac reddens animam, idcirco spongeosus ac fistulis inanibus cavos. Pauca eum, ut dictum est, habent aquatilia, ac cetera ova parientia exiguum, spumosum nec sanguineum; ideo non sitiunt. Eadem est causa, quare sub aqua diu ranae et phocae urinentur. Testudo quoque, quamvis praegrandem et sub toto tegimento habeat, sine sanguine tamen habet. Quanto minor hic corporibus, tanto velocitas maior. Chamaeleoni portione maxumus et nihil aliud intus.

73. Iecur in dextera parte est, in eo quod caput extorum vocant, magnae varietatis. M. Marcello circa mortem, cum periit ab Hannibale, defuit in extis; sequenti deinde die geminum repertum est. Defuit et C. Mario, cum inmolaret Uticae, item Gaio principi kalendis Ianuari, cum iniret consulatum quo anno interfectus est, Claudio successoris eius quo mense interemptus est veneno. Divo Augusto Spoleti

d¹. angusti, d². angustos, βγ. — capto, d. captum, R. — viventi, R Θ TKd. causa videndi, β.

§ 186. summa, T. — pinguedo, Td. — quaedam est, RTd. est quaedam, βγ. — L. Postumio Albino, Barbar., cuius codd. L. Albino vel M. Postumio habent. L. Postumio L. Albino, Rd. An Plin. L. F. Albino acripuit? — sextam, R Θ Td. r. tertiam, β. — decessisset, R. discessisset, dβγ. — insedit, K. — sacrificanti bis; pro his vv. habent sacrificantibus Rd.

§ 187. illo, R. ullo, dβ. V. Cicer. de divin. I. 52, 119. — omiserit, Rd. — Negantur, d. — negantur, R.

§ 188. Super, Dalec. V. Aristot. part. anim. 3, 6. — ut dictum est 9, 16: — ac cetera, Rd. et cet., T. at cet., Dalec. γ.

§ 189. dextera, Rd. dextra, βγ. Vid. Aristot. hist. anim. 1, 17. p. 496^b 16. — defuit in exitu, r. — Ianuari, R². genuaris, R¹. ienuarius, d. Ianuariis, βγ.

sacrificanti primo potestatis suae die sex victimarum iocinora replicata intrinsecus ab ima fibra reperta sunt responsumque duplicaturum intra annum inperium. Caput extorum tristis ostenti caesum quoque est praeterquam in sollicitudine ac metu; tunc enim perimit curas. Bina iocinora leporibus circa Briletum et Tharnen et in Cherronneso ad Proponctidem, mirumque translatis alio interit alterum.

74. In eodem est fel non omnibus datum animalibus; in 191 Euboeae Chalcide nullum pecori, in Naxo praegrande geminumque, ut prodigi loco utrumque advenae. Equi, muli, asini, cervi, capreae, apri, cameli, delphini non habent, murium aliqui habent; hominum paucis non est, quorum valetudo firmior et vita longior. Sunt qui equò non quidem in 192 iecore esse sed in alvo putent et cervo in cauda aut intestinis; ideo tantam amaritudinem ut a canibus non attingantur. Est autem nihil aliud quam purgamentum pessimum sanguinis et ideo amarum est; certe iecur nulli est nisi sanguinem habentibus. Accipit hoc a corde cui iungitur funditque in venas.

75. Sed in felle nigro insaniae causa homini morsque toto 193 reddito. Hinc et in mores crimen bilis nomine. Adeo ma-

§ 190. *sex*, om. r. — *iocinera*, R.d. *iecinora*, γ. Item infra. — *una*, K. — *vinum tum quoque est*, K. — *peremit*, R.d. — *coras*, R.d. — *leporibus*, R. *lepori*, d (quinque codd. Oudend. ad Appul. dogmm. Plat. 1. p. 211.) — *Priletum*, R.d. — *Tharnem*, R.d. *Briletum et Parnetha*, Hard. Aliorum scriptorum de aliis locis testimonia collegit Schneid. ad Aristot. hist. anim. Tom. III. p. 310. — in, omitt. codd. Oudend.

§ 191. *est*, omitt. T.d. V. Aristot. hist. anim. 1, 17. p. 496^b 22. et part. anim. 4, 2. p. 676^b 25. — *Euboea*, R. — *et prod. loco utr. sit advenia*, K. — *capreae*, Pint. et Gesner. hist. anim. 1, 268., quod confirmat Voss. pr. ap. Oudend. ad Suet. Tib. 45. *caprae*, θ d (quattuor codd. Oudend.) β. *capri*, R¹. *capri*, R¹. — *apri*, R θ d. *capri*, quattuor codd. Oudend. *vituli marini*, Pint. — *valetudo*, R. — *firmior et*, R. *firma*, dr.

§ 192. *iecur*, R. — *putant*, d. — *tantam*, R.d. *tantam habent*, β γ. — α, omitt. R² d¹. — *pessimum*, K. Idem habet R cum rasura pone ultimam litteram. *pessimumque*, θ T d γ. *pessimi*, β. *pessimusque sanguis*, r. — *amarum est*, Hard. in materia eius, R.d. in materia eius est, β. Retinui hanc Harduini coniecturam, quamquam ex vestigiis codd. et edd. vett. potius quaedam excidisse arbitror.

§ 193. *Hinc*, om. R¹. — *vagum corpore*, R.r. *corpore vagum*, d β γ. — *oculis quoque*, R. *quoque oculis*, d β γ. — *enis*, d. *enis*, R¹. *innis*, R². *ahenis*, β γ. — *contacto*, R². *contelo*, R¹.

§ 194. *quae*, R.d. *qui*, β γ. Intelligenda sunt pecora secundum Theophr. hist. pl. IX. 17. 4., ubi v. Schneider. p. 813. — *absinthio*, R.r. *absinthium*, d β γ. — *pascuntur*, K. — *totum*, R. — *alteri*, R. — *ut in*, R.d. *ut*, β γ. — *accipitre*, R. *accipitri*, d β γ. — *iecore*, R. *pectore*, T.d. — *maxima*, d.

§ 195. *Autem est*, R.d. Ex hac collocatione et quod Plin. modo de serpentibus et piscibus dixerat, nunc de avibus loquitur, lacunam in his vv. inesse arbi-

gnum est in hac parte virus, cum se fundit in animum; quin et toto vagum corpore colorem oculis quoque aufert, illud quidem redditum etiam aenis, nigrescuntque contacta eo, ne quis miretur id venenum esse serpentium. Carent eo 194 quae apsinthio vescuntur in Ponto; sed renibus et parte tantum altera intestino iungitur in corvis, coturnicibus, phasianis; quibusdam intestino tantum, ut in columbis, accipitre, murenis; paucis avium in iecore, serpentibus portione maxime copiosum et piscibus. Est autem toto plerisque inte- 195 stino, sicut accipitri, milvo. Praeterea et in pectore est et ceteris avibus, vitulis quidem marinis ad multa quoque nobile. Taurorum felle aureus ducitur color. Haruspices id Neptuno et umoris potentiae dicavere, geminumque fuit dīvo Augusto quo die apud Actium vicit.

76. Murium iecusculis fibrae ad numerum lunae in mense 196 congruere dicuntur totidemque inveniri quotum lumen eius sit, praeterea bruma increscere. Cuniculorum exta in Baetica gemina semper reperiuntur. Ranarum rubetarum altera fibra a formicis non attingitur propter venenum, ut arbitrantur. Iecur maxime vetustatis patiens centenis durare annis obsidionum exempla prodidere.

tror, ut legendum sit: *piscibus*. *Avibus autem est*; vox omissa facillime excidere potuit per proxime praecedentem. — *toto plerisque*, R^d. *plerisque toto*, βγ. — *et*, R T d. Omitt. βγ. — *pectore*, R θ. *pecore*, T d. *iecore*, Pint. βγ. — *ceteris avibus*, R θ T d r. *ceteris animalibus*, K. *cetis omnibus*, Barbar. βγ. Ceterum in his vv. multa videntur corrupta, id quod et singulae voces et ipsae res narratae indicant; sed in tanta harum rerum obscuritate, ubi alii auctores veteres prorsus nos deficiunt, ad codices videbatur redeundum esse. — *marinis*, R² d. *in annis*, R¹. *Pro vit. qu. mar.* Pintian. *apris* coniecit. — *aure*, R¹. — *et humoris*, R d. *et lunonis*, r. *ut humoris*, Hard.

§ 196. *iocusculus*, R¹ d. — *quintum*, R¹. — *exta*, R. Omitt. dry. — *gemina semper*, R. *gemina saepe*, d. *saepe gemina*, β. *saepe geminae*, γ. — *septenis*, l. — *obsidionum exempla*, Lugdun. *odionum exempla*, R. *obsidione cum explenda*, T d. *hoc syrio tum*, Vatic. 1950. 1952. *hoc sirion cum explenda*, codd. Turneb. adv. 20, 23. *hoc sirion cum exempla*, cod. Norfolc. ap. Halley. philos. transact. Vol. 17. ao. 1693. p. 524. Magnam in his vv. corruptelam inesse nemo non videt. Ac primum quidem scriptura vulgata a codd. nimium recedit; tum ipsa locutio (*exempla produnt*) usui Pliniano repugnat; denique narratio perquam inepta. Quis enim umquam de obsidionibus centum annos durantibus audivit? Quod quum per se absurdum sit, tum Herodot. 2, 157. disertis verbis narrat longissimam obsidionem fuisse urbis Azoti in Syria, quam Psammitichus rex Aegypti per viginti novem annos obsederit, unde patet falli eos, qui ex verbis Philonis in mathem. vett. p. 86. (Paris. 1693.) aliquid ad vulgatam defendendam colligi posse putant. Quae vero viri docti hucusque ad emendanda verba attulerunt, ea omnia sunt inepta, uti Turnebi coniectura *Assyriorum exempla*, Salmasii exerc. p. 940. b. A. *oxyrynchon exempla*, Petiti miscell. observ. 1, 7.

77. Extā serpentibus et lacertis longa. Caecinae Volater- 197
 rano dracones emicuisse de extis laeto prodigio traditur, et
 profecto nihil incredibile sit existumantibus Pyrro regi quo
 die periit praecisa hostiarum capita repaſſe sanguinem suum
 lambentia. Extā homini ab inferiore viscerum parte sepa-
 rantur membrana quam praecordia appellant, quia cordi prae-
 tenditur, quod Graeci appellaverunt *φρένας*. Omnia quidem 198
 principalia viscera membranis propriis ac velut vaginis in-
 clusit providens natura; in hac fuit et peculiaris causa vici-
 nitatis alvi, ne cibo supprimeretur animus. Huic certe refertur
 accepta subtilitas mentis; ideo nulla est ei caro sed nervosa
 exilitas. In eadem praecipua hilaritatis sedes, quod titillatu
 maxime intellegitur alarum ad quas subit, non alibi tenui-
 ore cute, ideo scabendi dulcedine ibi proxuma. Ob hoc in
 proeliis gladiatorumque spectaculis mortem cum risu traiecta
 praecordia attulerunt.

78. Subest venter stomachum habentibus, ceteris simplex, 199
 ruminantibus geminus, sanguine carentibus nullus; intestinus
 enim ab ore incipiens quibusdam eodem reflectitur, ut sae-
 piae et polypo. In homine adnexus infimo stomacho, similis
 canino. His solis animalium inferiore parte angustior; itaque
 et sola vomunt, quia repleto propter angustias supprimitur
 cibus, quod accidere non potest iis quorum spatiosa laxitas
 eum in inferiora transmittit.

79. Ab hoc ventriculo lactes in ove et homine, per quas 200

aruspicum vel *extispicum*, Halleyi *hoc seniorum* vel *hoc sirorum* (coll. Plin. 18, 306.), Harduini *accretionem tum explenda*. Mihi persuasum est sub illis codicum lectionibus duorum auctorum, quorum testimoniis utatur Plin., nomina latere; et si ad codicem R confugimus eiusque scripturam cum litteris novissimis praecedentis vocis annis coniungimus, prius nomen fortasse legi possit *Isigonus*, quem inter auctores sui operis, licet non huius libri, Plin. affert; hic vero librum *περί ἀκλῶρων* scripserat (Sotion de fluminum fontiumque miraculis p. 138.) eumque Plin. etiam 2, 242. affert, quamvis nomen in indies illius libri reticeat. De altero nomine prorsus nihil statui potest.

§ 197. *incredibilis ita*, d. — *estimantibus*, R². *extimantibus*, R¹. — *infantiae*, R¹. — *separant*, θ. — *membrana*, R θ T d. *membranis*, β. — *quam*, R² T. *quae*, R¹ θ d β γ. — *corde*, R. a corde, θ d. — *praetenditur*, R θ T d. *praetenduntur*, β. § 198. *principalia*, delet Pint. — *cibis*, K. *ciboso premeretur*, R¹. — *ad quas fere subit*, Dalec. — *non ubi*, R d. — *cute*, R. *humana cute*, d. *cute humana*, β γ. — *ideoque*, d. — *scabenda*, R². *scaben*, R¹. — *praecipui*, K.

§ 199. *quadrigeminus*, Pint. — *Intestinis*, T. *Intestinum*, Dalec. — *enim*, R θ T d. *enim quibusdam*, β. — *incipient*, R T d. *incipit et*, θ γ. — *quibusdam*, R θ d. *quodam via*, β. *quidam*, T. — *inflectitur*, T. — *ut*, R² d. a. R¹. — *et*, R d. Omitt. β γ. — *cani*, Dalec. — *inferiore*, R. *inferiori*, d β γ. — *itaque*, R² d. *liquida*, R¹. — *et tacite vomunt*, Dalec. — *in*, R d. *ad*, r.

labitur cibus, in ceteris hillae, a quibus capaciora intestina ad alvom, hominique flexuosissimis orbibus. Idcirco magis avidi ciborum, quibus ab alvo longius spatium; iidem minus sollertes, quibus obesissimus venter. Aves quoque geminos sinus habent quaedam, unum quo merguntur recentia, ut guttur, alterum in quem ex eo dimittunt concoctione maturata, ut gallinae, palumbes, columbae, perdices. Ceterae fere ca- 201 rent eo sed gula patientiore utuntur, ut graculi, corvi, cornices; quaedam neutro modo, sed ventrem proximum habent, quibus praelonga colla et angusta, ut porphyrii. Venter solidipedum asper et durus, terrestrium aliis denticulatae asperitatis, aliis cancellatim mordacis. Quibus neque dentes utrimque nec ruminatio, hic conficiuntur cibi, hinc in alvom delabuntur. Media haec umbilico adnexa omnibus, in homine 202 suillae infima parte similis, a Graecis appellatur colon, ubi dolorum magna causa; angustissima canibus, qua de causa vehementi nisu nec sine cruciatu levant eam. Insatiabilia animalium, quibus a ventre protinus recto intestino transeunt cibi, ut lupis cervariis et inter avis mergis. Ventres ele- 203 phanto quattuor, cetera suis similia, pulmo quadruplo maior bubulo. Avibus venter carnosus callosusque. In ventre hirundinum pulli lapilli candido aut rubenti colore, qui chelidonii vocantur, magicis narrati artibus reperiuntur, et in iuvenearum secundo ventre pilae rotunditate nigricans tophus nullo pondere, singulare, ut putant, remedium aegre parientibus si tellurem non attigerit.

§ 200. in ove et homine, R. movet homini, d. in homine et ove, βγ. Ceterum v. Aristot. part. anim. 3, 14. p. 675^a 30. — cibus. Cetero, r. — hillae, d. hilaе, R. ilae, Barbar. illa, K¹. eileos a quo, K². ile, β. — quibus ad alvom, Dalec. — Aves quaedam, K, ut sequens quaedam ad sequentia referatur. — aut, R. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 2, 17. p. 508^b 25. — dimittunt, R. demittunt, βγ. — matura, R¹.

§ 201. Ceterae, T. d. Cetera, R. β. — coturnices, r. — neutro, R² d. mucro, R¹. — habent. Quibusdam, Pint. — ut, d. et, R. — solidipedum, β. — aliis asperitatis om. R¹. — denticulatae aliis om. d. — collatim, R¹. — mordacis, quibus, r. ita ut ab Hic nova periodus incipiat. — neque, omitt. Kr (codd. Barbari.) — hinc, pro h. v. habent hic R. d. — delabuntur, d.

§ 202. omnibus, R. d. in omnibus, βγ. — suillae, R. uillae, d. ille, K. — infirma, d. — simile suillo, K. — causa, R. d. causa est, βγ. — angustissimi, R.

§ 203. et elephanto, R. V. Aristot. hist. anim. 2, 17. p. 507^b 34. — subus, Θ. d. — maioribus, d. — candidi, r. — aut, R. d. atque, T. — magis, R¹ (et quinque Leidd. ap. Oudend. ad Appul. met. p. 213.) — sacra, Cornar. ad Macr. f. 108. b.

80. Ventriculus atque intestina pingui ac tenui omento 204
integuntur praeterquam ova gignentibus. Huic adnectitur lien
in sinistra parte adversus iecori, cum quo locum aliquando
permutat sed prodigiose. Quidam eum putant inesse ova pa-
rientibus, item serpentibus admodum exiguum; ita certe ad-
paret in testudine et crocodilo et lacertis et ranis; aegocephalo
avi non inesse constat neque iis quae careant sanguine.
Peculiare cursus impedimentum aliquando in eo, quamobrem 205
inuritur cursorum laborantibus. Et per vulnus etiam exem-
pto vivere animalia tradunt. Sunt qui putent adimi simul-
risum homini intemperantiamque eius constare lienis magni-
tudine. Asiae regio Scephsis appellatur, in qua minumos esse
pecori tradunt et inde ad lienem inventa remedia.

81. At in Brileto et Tharne quaterni renes cervis, contra 206
pinnatis squamosisque nulli. De cetero summis adhaerent
lumbis. Dexter omnibus elatior et minus pinguis sicciorque;
utrique autem pinguitudo e medio exit praeterquam in vi-
tulo marino. Animalia in renibus pinguisima, oves quidem
letaliter circum eos concreto pingui. Aliquando in eis inve-
niuntur lapilli. Renes habent omnia quadripedum quae ani-
mal generant, ova parientium testudo sola, quae et alia omnia
viscera, sed ut homo bubulis similis velut e multis renibus
compositos.

82. Pectus hoc est ossa praecordiis et vitalibus natura cir- 207
cumdedit, at ventri, quem necesse erat increscere, ademit.
Nulli animalium circa ventrem ossa. Pectus homini tantum
latum, reliquis carinatum, volucris magis et inter eas aqua-

§ 204. omento, d. iumento, R¹. indumento, R². — praeterque, Pint. — tam
ceteris quam ova, K. — lien, Aristot. l. l. 2, 17. p. 507^a 19. 15. p. 506^a 12. —
quo locum, d. quodcum, R. — permittit, R. — Quidem, R.d. — putant eum, d.
— certe admodum, R. exerto admodum, d. — aegocephalo, Barbar. R². egospalo,
R¹. equo cephalo, d. — inesse, R.d. esse, βγ.

§ 205. eius, R.d. ioci, Kr. — quā, R. — lien, d. — inventa, R² Θ T d. inveta,
R¹. inventa, βγ.

§ 206. Brileto, v. ad § 190. — De cetero, R Θ T d. Cetero, βγ. — pinguitudo,
vox corrupta secundum Schneid. ad Aristot. l. l. 3, 17. p. 520^a 30. coll. part.
anim. 3, 9. p. 671^b 22. Ait ille requiri vocem Aristotelico *κολλων* responden-
tem. — pinguisimis, d. pinguisimus, R. pinguisissima oves. letaliter quidem circum,
r. — concretos, R. — animalia, d. — omnia alia, d. — ut homo, R Θ T d. homo,
β. — bubulis, R T d. bibulis, β. — compositus, d. sed hominibus similis velut —
compositus, K¹. Ren homini bubulo similis, K².

§ 207. hoc est ossa, R. e costa, T d. hoc et costas, Pint. Omitt. r. — tantum
octonae, R². octonae, R¹ d. — subus, d². subitus, d¹.

ticis maxime. Costae homini tantum octonae, suis denae, cornigeris tredecim, serpentibus triginta.

83. Infra alvum est a priore parte vesica quae nulli ova 208
gignentium praeter testadinem, nulli nisi sanguineum pulmonem habenti, nulli pedibus carentium. Inter eam et alvum arteriae ad pubem tendentes quae ilia appellantur. In vesica lupi lapillus qui syrites vocatur, sed in hominum quibusdam diro cruciatu subinde nascentes calculi et saetarum capillamentum. Vesica membrana constat quae vulnerata cicatrice non solidescit nec qua cerebrum aut cor involvitur; plura enim membranarum genera.

84. Feminis eadem omnia praeterque vesicae iunctus utri- 209
culus, unde dictus uterus; quod alio nomine locos appellant, hoc in reliquis animalibus vulvam. Haec viperarum et intra se parientibus duplex, ova generantium adnexa praecordiis et in muliere geminos sinus ab utraque parte laterum habet, funebris, quotiens versa spiritum inclusit. Boves gravidas 210
negant praeterquam dextero vulvae sinu ferre, etiam cum geminos ferant. Vulva eiecto partu melior quam edito; eiecticia vocatur illa, haec porcaria; primiparae suis optima, contra effetis; a partu, praeterquam eodem die suis occisae, livida ac macra; nec novellarum suum praeter primiparas 211
probatum potiusque veterum, dum ne effetarum, nec biduo ante partum aut post partum aut quo eiecerint die. Proxima ab eiecticia est occisae uno die post partum; huius et summen optimum, si modo fetus non hauserit, eiecticiae deter-

§ 208. *vesica*, Aristot. hist. anim. 3, 15. — *inguina*, Dalec. — *sirtes*, T. — *vocatur*, R T d. *vocetur*, Θ r. *appellatur*, β. — *capillamentum*, R. *capillamenta*, d β γ. — *nec qua*, R² Θ. *neque*, R¹ T d. *neque qua*, β γ. — *rubrum*, R¹.

§ 209. *sicae*, R¹. — *iunctus*, R². *et iuctu*, R¹. — *dictus*, R² d. *deductus*, T. *dictur*, R¹. — *uterus*, om. R¹. — *quod alio nomine*, R d. *quem in homine*, K. *quod in homine*, Dalec. — *lucos*, T d. *melocos*, R². Omitt R¹. — *alterum*, Dalec. — *funebris*, R² d. *funeris*, R¹. *funerea*, Pintian. *funesta*, Hard. — *eversa*, Dalec.

§ 210. *etiam si gem.*, K. — *ferunt*, T d. — *eiecto*, Merula contra Galeot. *iecto*, R². *iocto*, R¹. *vulvae tecto*, d. *secto*, Θ. *enecto*, Vitell. in Gruteri lamp. 1, 586. — *eiecticia*, R. — *effetis*, R. *effectus*, d. *effeta*, Dalec. — *sive occisa*, Dalec.

§ 211. *praeter primiparas*, R Θ T d. *praeterquam primipararum*, β. — *proban-*
tur, T. — *dum ne*, R T d. *necdum*, r. — *ab eiecticia*, ita nos scripsimus. *ab-*
iecticia, Θ d. *abiectione*, R. *abiectione*, r. *eiecticiae*, Barbar. β γ. — *die*, d. In R
rasura. — *fetus lac non*, Dalec.

rimum. Antiqui abdomen vocabant priusquam calleret, incipientis occidere non adsueti.

85. Cornigera una parte dentata et quae in pedibus talos 212 habent sebo pinguescunt, bisulca scissive in digitos pedibus et non cornigera adipe; concretus hic et cum refrigit fragilis, semperque in fine carnis; contra pingue inter carnem cutemque suco liquidum. Quaedam non pinguescunt, ut lepus, perdix. Steriliora cuncta pingua et in maribus et in feminis, senescuntque celerius praepingua. Omnibus animalibus est 213 quoddam in oculis pingue; adipis cunctis sine sensu, quia nec arterias habet nec venas. Plerisque animalium est pinguitudo sine sensu, quam ob causam sues spirantis a muribus tradunt adrosos; quin et L. Aproni consularis viri filio detractos adipem levatumque corpus immobili onere.

86. Et medulla ex eodem videtur esse, in iuventa rubens, 214 in senecta albescens. Non nisi cavis haec ossibus nec cruribus iumentorum aut canum, quare fracta non feruntur, quod defluente evenit medulla; est autem pinguis iis quibus adipis, sebosa cornigeris, nervosa et in spina tantum dorsi ossa non habentibus, ut piscium generi, ursis nulla, leoni in feminum et brachiorum ossibus paucis exigua admodum; cetera tanta duritie ut ignis elidatur velut e silice.

87. Et his dura quae non pinguescunt, asinorum ad tibias 215 canora. Delphinis ossa, non spinae, animal enim pariunt;

calleret, R. calaret, d. callere, Sabell. et Barbar. — incientes, Turneb. adv. 20, 23., R. incipientes, T. iniicientes, codd. Turnebi. innocientes, d. id scientes, Sabell. β. id sinentes, Barbar. prius callere id sinentes ante occidere, K. De v. incientes v. Fest. s. v. gravis p. 97. ed. Müller.

§ 212. *quae, om. R¹. Ceterum v. Aristot. part. anim. 2, 5. et hist. anim. 2, 17. init. — sebo, R. sevo, d β γ. — adipem, R². — referizg, R¹. — succo, R. d. sebum et, r. succosum et, Dalec. — pingui, R¹. — et in maribus—feminis, R. Omitt. T. d. — senescuntque cel. praep., R. senescunt cel. praep., β. Om. d et cum prioribus suppositicia habet Hard.*

§ 213. *sensu, R. d. sanguine, K. — quia, R θ d. que, T. qui, β. — habent, T. — pinguedo, T d r. — spirantur, d. — adrosos, R. d. arrosas, β. rosas, K. — immobile, K.*

§ 214. *ex eodem et esse om. r. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 3, 20. init. — in, d. Omitt. R θ r. — in sen., R θ T d. sen., r. et sen., β γ. — effluente, T. deficiente, K. — his, d. — obesa, r. — femorum et tibiurum, K. — cetera, R. d. cetera sunt, θ. ceteris in, S. ceterum tanta in iis dur., Pint. K¹. cetera ossa tanta dur., K². ceterum inest tanta dur., altera Pint. coniectura. sed iis in, Hard. ceteris enim est tanta dur., Schneid. ad Aristot. l. 1. 3, 20. init. T. II. p. 166. — tanta, θ d. tantum ae, R. Vid. Aristot. l. 1. 3, 7. p. 516^b 10. — duritiae, R. duritia, θ d γ. — elidantur, R. — silice. Et his, R. silicetis, d. silice. Et iis, β. silice. His, γ.*

serpentibus spinae. Aquatilium mollibus nulla sed corpus circulis carnis vinctum, ut saepiae atque lolligini; et insectis negantur aequae esse ulla. Cartilaginea aquatilium habent medullam in spina, vituli marini cartilaginem, non ossa. Item 216 omnium auriculae ac nares quae modo eminent flexili mollitia naturae providentia, ne frangerentur. Cartilago rupta non solidescit, nec praecisa ossa recrescunt praeterquam veterinis ab ungula ad suffraginem. Homo crescit in longitudinem usque ad ter septenos annos, tum deinde ad plenitudinem; maxime autem pubescens nodum quandam solvere et praecipue aegritudine sentitur.

88. Nervi orsi a corde, bubuloque etiam circumvoluti si- 217 milem naturam et causam habent, in omnibus lubricis applicati ossibus nodosque corporum qui vocantur articuli, aliubi interventu, aliubi ambitu, aliubi transitu ligantes, hic teretes, illic lati, ut in unoquoque poscit figuratio. Nec hi 218 solidantur incisi, mirumque vulneratis summus dolor, praeseectis nullus. Sine nervis sunt quaedam animalia, ut pisces; arteriis enim constant, sed neque his molles piscium generis. Ubi sunt nervi, interiores conducunt membra, superiores revocant. Inter hos latent arteriae id est spiritus semitae; his innatant venae id est sanguinis rivi. Arteriarum pulsus in 219

§ 215. *tubas*, R^o Td. At v. 16, 172. — *lolligines*, R¹. — *negantur*, R. *negatur*, d β γ. — *atque*, d. — *ulla esse*, d. — *Cartilago*, R² d. *animalium*, R¹. — *ossa cartilagineae omnium*, K.

§ 216. *omnium mihi suspectum*. Primum enim quaeritur, qui sint illi omnes delphini, an aquatilium mollia, an horum cartilaginea, an soli vitali marini. At illis omnibus ipse Plin. § 158. dixit foramina tantum ad olfactum esse sine naribus; deinde eodem loco tradidit uni omnium animalium homini nares emanere. Aut igitur Plin. perquam negligenter scripsit, aut hominum pro omnium scribendum. — *aut*, d. — *modo*, R^o Td. *modicum*, β. — *flexibili mollitie*, r. — *frangantur*, d. — *Cartilagine*, R¹. — *veterini*, R¹. — *suffragina*, R T d. — *crescit*, omitt. R d. — *usque ad ter septenos annos*, R². *usque ad ter septenos*, θ. *ut qui ad ter septenos*, d. *ad annos usque ter septenos*, β γ. *ad annos quater septenos*, r. Om. R¹. — *tum plenitudinem om.* R¹.

§ 217. *bubuloque*, Aristot. gener. anim. 5, 7. p. 787^b 15. — *circumvolutum similem volutum similem natura*, R. — *habenti non hibus*, R. — *applicatis*, d. — *rigantes*, R. — *teretes*, R. *interetes*, T d. — *ut*, T d r. *et*, R. — *in unoquoque*, d. *quoque*, T. *quaque*, r. *h ubique que*, R.

§ 218. *Nec hi*, R^o. *Ne*////, d. *Ne*, T. *Neque ii*, β γ. — *allidantur*, T d. — *vulnerantissimus*, R. — *praeseectis*, R d. *perfectis*, K. *praefectus*, β. — *constat*, R (ex corr.) — *his generis*, R^o T d. *eae molli piscium generi*, β. — *vocant*, R. — *innatant*, d. *hatant*, R.

cacumine maxime membrorum evidens, index fere morborum, in modulos certos legesque metricas, per aetates stabilis aut citatus aut tardus, descriptus ab Herophilo medicinae vate miranda arte, nimiam propter subtilitatem desertus, observatione tamen crebri aut languidi iotus gubernacula vitae temperat.

89. Arteriae carent sensu, nam et sanguine; nec omnes vitalem continent spiritum praecisisque torpescit tantum pars ea corporis. Aves nec venas nec arterias habent, item serpentes, testudines, lacertae, minimumque sanguinis. Venae in praetenuis postremo fimbrias sup̄ totam cutem dispersae adeo in angustam subtilitatem tenuantur ut penetrare sanguis non possit aliudve quam exilisumor ab illo, qui cacuminibus innumeris sudor appellatur. Venarum in umbilico nodus ac coitus sanguinis.

XXXVIII. 90. Quibus multus et pinguis, iracundia; maribus quam feminis nigrior et iuventae quam senio, et inferiore parte pinguior. Magna et in eo vitalitatis portio; emissus spiritum secum trahit, tactum tamen non sentit. Animalium fortiora quibus crassior sanguis, sapientiora quibus tenuior, timidiora quibus minus aut nullus. Taurorum celerrime coit atque durescit, ideo pestifer potu maxime; aprorum ac cervorum caprearumque et bubalorum omnium non spissatur; pinguiissimus asinis, homini tenuissimus. His

§ 219. *membrorum*, R. — *per aetates* — *tardus* om. T et delet Hard. ut *glossa*, pone *morborum* collocat Brot. — *citatus*, S. — *tardus*, d. *tardius*, RS. — *descriptus*, d. *discriptus*, R. *descriptas*, S. Om. T. Alia vult Pint. — *vata*, R. — *mirandas*, d. — *deserta*, K¹. *desertas*, K². — *vita*, β. — *temperant*, R.

§ 220. *sanguinem*, R. d. — *nec*, d. et, R. Om. K. — *omne*, R. — *praecisisque*, R. *praecisique*, d. *praecisis*, K. — *Aves venas et arterias*, K. De h. l. Plinique errore v. Yvo Villiomarius (Scaliger) disputans p. 188. contra Titium in locis contrōv. 10, 8. et assertione p. 207. — *in*, omitt. R. d. — *praetenuis*, d. *per te tenuis*, R. — *postremos*, R. — *fimbrias*, R. θ T. *fibras*, d. β γ. V. Aristot. hist. anim. 3, 6. init. — *sup̄*, R. *sub̄*, d. β γ. *super*, T. — *humor foraminibus innumeris stillans qui sudor*, K¹. *humor ille qui foraminibus innumeris sudor*, K². — *appellatur*, d. *appellata*, R. *sudorem expellit*, Hard. — *nodus*, d. *rodi*, R. — *ac*, d. *ab ac*, R. *In umbilico venarum nodosus coitus*, ST. — *sanguinis*, R. ad superiora referens. *Sanguis*, d. β γ novam hinc periodum incipientes.

§ 221. *et*, om. R. — *iracundia*, d. *iracundus*, R. *iracunda*, β. V. Aristot. part. anim. 2, 4. p. 650^a 34. — *quam*, R. d. *magis quam*, β γ. — *et inferiore*, v. Aristot. hist. anim. 3, 19. p. 521^b 4. — *vitalitatis*, R. d. *utilitatis*, θ r. — *emissus*, d. *Et missiam*, R. — *tamen tactum*, β. — *crassior sanguis*, R. *sanguis crassior*, d. β γ. — *aut nullus*, RST d. *aut ut nullus*, θ. *at quibus nullus habetia*, β. V. Aristot. part. anim. 2, 4. p. 650^b 30.

quibus plus quaterni pedes nullus; obesis minus copiosus, quoniam absuitur pingui. Profluvium eius uni fit in nari- 223 bus homini, aliis nare altera, aliis utraque, quibusdam per inferna, multis per ora stato tempore, ut nuper Macrino Visco viro praetorio et omnibus annis Volusio Saturnino urbis praefecto, qui nonagesimum etiam excessit annum. Solum hoc in corpore temporarium sentit incrementum, siquidem hostiae abundantiore fundunt si prius bibere.

91. Quae animalium latere certis temporibus diximus, non 224 habent tunc sanguinem praeter exiguas admodum circa corda guttas, miro opere naturae, sicut in homine vim eius ad minima momenta mutari, non modo fellis tantum in ore materia subfusi, verum ad singulos animi habitus, pudore, ira, metu, palloris pluribus modis, item ruboris; alius enim irae, alius verecundiae. Nam in metu refugere et nusquam esse 225 certum est multisque non transfluere transfossis, quod homini tantum evenit. Nam quae mutare diximus, colorem alicui accipiunt quodam percussu, homo solus in se mutat. Morbi omnes morsque sanguinem absument.

XXXIX. 92. Sunt qui subtilitatem animi constare non 226 tenuitate sanguinis putent, sed cute operimentisque corporum magis aut minus bruta esse, ut ostreas et testudines; boum terga, saetas suum obstare tenuitati inmeantis spiritus nec

§ 222. *Taurorum*, θ d. Om. R. — *deo*, R. — *pestifero*, R. — *maxime*, d. *proximum* e, R. — *ac*, θ d. *ad*, R. *et*, β . — *bubulorum*, d. *bubulorum*, R. *himalorum*, Cornar. ad Dioscor. 2, 68., K. — *omnium* onos, R. — *Hic*, R θ d. *His*, β . — *plus quam*, d. — *Obesus*, R.

§ 223. *nare*, θ T. *mare*, d. *ma//ne*, R. — *altera aliis utraque*; pro hac lectione habent *alterutraque* RTd γ , *alterutra* θ . — *inferna*, R. — *ut statuto*, T. — *Macrino Visco*, Rd. *Macrino Vico*, T. *Macrino Iusto*, codd. Barbari. *Macrino*, SKr. *Macrino Vindici*, Hard. ex inscript. Grut. p. 513. — *praetorio viro*, Td. — *et*, Rd. *sed*, γ . — *tempore corporarium*, R.

§ 224. *habent tunc*, d. *habentis*, R. — *sicut et in*, r. — *fellis*, ita nos scripsimus. *felis*, R. Omitt. θ TKdr $\beta\gamma$. V. § 193. — *tantum in ore*, Rr. *tanto minore*, $\theta\beta$. *tanto in ore*, Td. *tantum minore*, K. *non morbo tantum*, Pint. — *materia suffusi*, R. *materia suffusa*, θ . *materia suffusus*, Td. *suffusa materia*, K γ . *suffusi materia*, β . — *metu*, R. — *pallores*, R. — *irae*, R. *irae et*, d $\beta\gamma$.

§ 225. *Nam in*, Rd. *Nam et in*, $\beta\gamma$. — *transfugere*, r. — *nunquam*, R. — *praefluere aut praefossis*, R. Non liquet. — *mutare*, Rd. *mutari*, $\beta\gamma$. — *diximus*, ut *chamaeleonem* 8, 122., *polypum* 9, 87. — *percussus*, d. *percurro*, R.

§ 226. *corpor'*, R. — *tuta*, R. — *ostreas*, RTdr. *ostrea*, β . — *et*, om. d. — *boum*, d. *litium*, R. — *terga*, R θ Td. *tergora*, β . — *tenuitate*, R. *tenuitatis*, d. — *innati*, K.

purum liquidumque transmitti; sic et in homine, cum crassior callosiorve excludat cutis, ceu vero non crocodilis et duritia tergoris tribuatur et sollertia.

93. Hippopotami corio crassitudo talis ut inde tormentur 227 hastae, et tamen quaedam ingenio medica diligentia. Elephantorum quoque tergora impenetrabilis cetras habent, cum tamen omnium quadripedum subtilitas animi praecipua perhibeatur illis. Ergo cutis ipsa sensu caret, maxime in capite; ubicumque per se ac sine carne est, vulnerata non coit, ut in bucca cilioque.

94. Quae animal pariunt pilos habent; quae ova pinnas 228 aut squamas aut corticem, ut testudines, aut purpuram cutem, ut serpentes. Pinnarum caules omnium cavi; praecisae non crescunt, evolsae renascuntur. Membranis volant fragilibus insecta, umentibus hirundines in mari, siccis inter tecta vespertilio; horum alae quoque articulos habent. Pili e cute exeunt 229 crassa hirti, feminis tenuiores, equis in iuba largi, in armis leoni, dasypodi et in buccis intus et sub pedibus, quae utraque Trogus et in lepore tradidit, hoc exemplo libidinosiores hominum quoque hirtos colligens. Villosissimus animalium lepus. Pubescit homo solus, quod nisi contingit, sterilis in gignendo est, seu mas seu femina. Pili in homine partim 230

transmitti, R. *transmitti*, d. — *et*, R. *sed*, d. *sic*, ST. Omitt. codd. Gel. — *tergori*, ST. *quae vero ratio crocodilis si non cruori sed duritiae tergoris*, K.

§ 227. *Hippopotamis*, d. V. Aristot. hist. anim. 2, 7. — *corio*, R. *corii*, dβγ. — *ut inde*, R. *unde*, d. — *quaedam est*, K. — *e terгоре Mauri*, Salmas. exere. p. 217. b. B. — *cetras*, Td (codd. Salmas.) *cer///tas*, R. *escasedras*, S (ap. Pint. ad Mel. I. 5, 2.) *scasetias*, codd. Barbari. *setas*, K¹. *certas*, β. *impenetrabilem cutem*, K². *quasi setas*, Barbar. *excetras*, Pint. V. Voss. ad Caes. b. G. init. p. 2. ed. Oud. — *perhibetur*, R. *perhibetur*, d. — *et ubicumque*, d.

§ 228. *pilos habent*, d. *pilosque avent*, R. — *corticem*, R. ΘSTKdr. *corticem aut testam*, β. At v. 9, 40. — *purpuram cutem*, R. *puram cutem*, dβγ. In his et proximis vv. vitium latere ait Schneid. ad Aristot. l. 1. 2, 10. T. II. p. 148. — *cavi*, d. *avium*, r. *caves*, R. — *praecisae*, R. *praecisique*, Tdβ. *praecisi*, r. — *vulsae*, d. *vulsae autem*, T. — *fragilius*, R. — *vespertiliorum*, R. *vespertilionum*, Td. — *quoque alae*, r.

§ 229. *Pili e*, ita nos scripsimus. *Pilpe*, R. *Pili a*, dβγ. — *exeunt*. *Crassi hirti*, S. *crassi maribus*, Dalec. — *tuba*, R. — *largi*, om. d. — *sub*, R. *in*, dβγ. Vid. Aristot. hist. anim. 3, 12. p. 519^a 23. — *tradidit*, R. Θ. *tradit*, dβ. — *Villosissimus*, Θdr. *Villosissimus quoque*, T. *Villosissimū*, R. *Villosissimum*, β. — *contingit*, R. *contigit*, Θγ. *contingat*, dβ. — *est*, om. d. — *mas*, R. *mas est*, d. *masculus*, rγ. — *feminas*, R.

simul, partim postea gignuntur. Hi castratis non nascuntur, oongeniti autem non desinunt, sicut nec feminis magno opere, inventae tamen quaedam defluvio capitis invalidae velut lanuginosi oris, cum menstrui cursus stetere; quibusdam post geniti viris sponte non gignuntur. Quadripedibus pilum cadere atque subnasco annuum est; viris crescunt maxime in capillo, mox in barba; recisi non ut herbae ac cetera ab incisura augentur sed ab radice exeunt. Crescunt et in quibusdam morbis, maxime phthisi et in senecta, defunctis quoque corporibus. Libidinis congeniti maturius defluunt, adgnati celerius crescunt. Quadripedibus senectute crassescunt lanaeque rarescunt. Quadripedum dorsa pilosa, ventres glabri. Boum coriis glutinum excoquitur taurorumque praecipuum.

95. Mammæ homo solus e maribus habet, cetera animalia mammarum notas tantum; sed ne feminae quidem in pectore nisi quae possunt partus suos attollere; ova gignentium nulli, nec lac nisi animal parienti, volucrum vespertilioni tantum. Fabulosum enim arbitror de strigibus ubera eas infantium labris inmulgere; esse in maledictis iam antiquis strigem convenit, sed quae sit avium constare non arbitror. XL. Asinis a fetu dolent; ideo sexto mense arcent partus,

§ 230. *Hic castris non nascuntur*, R, unde restitui quod iam legitur. Omitt. dβγ. Illo supplemento apparet, quam vera hic nonnulla vulgo excidisse viderint Pint. et Hard., quorum ille post v. *desinunt* supplet *Spadonibus pueris non cadent pili*, hic post eandem vocem inseruit *eunuchis*. V. Aristot. l. 1. 3, 11. p. 518^a 31. — *desunt*, Pint. — *magno opere*, R. *magnopere*, dβγ, — *velut*, R (codd. Barbari.) *ut et*, dβγ. Utitur illa particula Plin. saepe in verbis tropicis; v. ind. — *lanuginosi*, ita nos scripsimus voce uni Plinio propria. *languini*, R. *lanugine*, Θ Td. *lanugines*, K (codd. Barbari et Gelenii) βγ. — *oris*, omitt. codd. Barbari. — *cursus & ere*, R. — *geniti*, Barbar. *genitis*, Rd. — *capillo*, Θ STdr (optimi codd. ap. Oudend. ad Suet. Ner. 1.) *capite*, R (alii codd. Oudend.) β. — *herbae*, RTdr. *herba*, Θ β. — *haec cetera ab*, R (ubi ac scripsi.) *aut cetera*, Td. *ab caetera*, Θ r. *ab ipsa*, βγ. — *a*, d.

§ 231. *phthisi*, vid. Aristotel. l. 1. 3, 11. p. 518^b 21. *tussi*, R Θ Tdr. — *defunctis*, R. *defunctum*, d. *defunctorum*, βγ. — *ac nati*, d. — *crescunt*, Hard. tacite ex Aristot. l. 1. p. 518^b 25. *γίνονται θάρρον*. *recrescunt*, R β. *decrescunt*, Θ TKd. *exrescunt*, Dalec. — *crassescunt*, d. *carescunt*, R. *crassescunt rarescuntque lanae*, r. *senectute crescunt lanae*, quamquam *rarescunt*, Pint. At v. Aristot. l. 1. 3, 11. p. 518^b 30. — *venter glaber*, r. — *et id praecipuum*, K.

§ 232. *solu* §, R. Ceterum v. Aristot. l. 1. 2, 1. p. 500^a 13. — *lac*, Ed (hic in rasura.) *lactis*, quinque Leidd. ap. Oudend. ad Appul. met. p. 559. — *parientium olucrum*, R. — *vespertilio*, RTd. — *in arbitror*, R.

XLII. 97. Laus caseo Romae, ubi omnium gentium bona 240
 comminus iudicantur, e provinciis Nemausensi praecipua,
 Lesurae Gabalique pagi; sed brevis ac musteo tantum
 commendatio. Duobus Alpes generibus pabula sua adprobant;
 Delmaticae Docleante mittunt, Centronicae Vatusicum. Nu- 241
 merosior Appennino; Cebanum hic e Liguria mittit, ovium
 maxime lactis, Aesinatem ex Umbria mixtoque Etruriae
 atque Liguriae confinio Lunensem magnitudine conspicuum
 — quippe et ad singula milia pondo premitur, — proximum
 autem urbi Vestinum eumque e Ceditio campo laudatissi-
 mum. Et caprarum gregibus sua laus est in recenti maxime,
 hanc acuate gratiam fumo, qualis in ipsa urbe conficitur,
 cunctis praeferendus; nam Galliarum sapor medicamenti vi-
 tium optinet; trans maria vero Bithynus fere in gloria est.
 Inesse pabulis salem, etiam ubi non videtur maior, maxime 242
 intellegitur omni in salem caseo senescente, qualis redire in
 musteum saporem aceto et thymo maceratos certum est.
 Tradunt Zoroastren in desertis caseo vixisse annis xxx ita
 temperato ut vetustatem non sentiret.

XLIII. 98. Terrestrium solus homo bipes; uni iugulum, 243
 umeri, ceteris armi, uni ulnae. Quibus animalium manus
 sunt, intus tantum carnosae; extra nervis et cute constant.

§ 240. et prov., Rd. — *Lesurgebalique*, R. *Ballicique*, Dalec. — *pagi*, d. *pagis*, β. *pacis*, R. — *commendatio*, R. — *generi ex his*, R. — *Delmaticae*, R. *Dalmaticae*, dβγ. — *Docleante*, codd. Gel. *Diocleatem*, R. *Dodeatem*, d. *Docleatem*, γ. — *Centronicae*, Hard. *Centronicae*, Rd (codd. Gel.) β. *Centronum terrae*, codd. Barbari. — *Vatusicum*, d (codd. Gel.) *Vathusicum*, R. *Natusicum*, codd. Barbari. At v. Ukert. geogr. ant. II. 2, 180. coll. Danvill. notice de la Gaule p. 680.

§ 241. *lactes*, R. — *Aesinatem*, R (codd. Barbari.) *Asinnatem*, d. — *continuo*, R. — *Lunensem*, Rd. — *Vescinum*, T. — *eumque*, Rd. *Crustumini* et *K.* — *e Ceditio*, R. *eo editio*, d. *e Caeditio*, β. — *caprarum*, Barbar. d. *caparum*, R. *capityrum*, K (codd. Barbari.) *epityrum*, Merula, ut a voce *laudat*. nova periodus incipiat. *capnityron*, Dalec. — *in recenti*, Vitell. in Gruteri lamp. cr. 1, 589. *in regenti*, R. *ingenti*, Td. *Agrigenti*, codd. Barbari. *Agrigenti*, Merula, γ. *recenti*, β. — *hanc acuate*, ita nos scripsimus. *h cavente*, R. *aqueute*, Td. *eam augente*, βγ. — *gratia*, R. — *semper*, d'. — *medicamenti vitium*, ita nos scripsimus. *medicamentii tium*, R. *medicamenti vim*, βγ. *vim medicamenti*, d. — *transmarina*, Td.

§ 242. *parvulis*, R. — *videtur*, R. *detur*, dβγ. — *maior*, R. *ita*, dβγ. — *sale*, Rd. — *musteo sapore*, d. — *Tradunt*, R. *traditum*. *Tradunt*, d. — *Zoroastren*, d. *Zoroastrem*, Rβγ. Ex utroque veram scripturam restitui. — XXX, R. *viginti*, dβγ.

§ 243. *iugulum*, R. *ungulae*, r. *iuguli*, dβγ. *iugula*, Dalec. — *constat*, d.

99. Digiti quibusdam in manibus seni; C. Horati ex pa-
 tricia gente filias duas ob id Sedigitas accipimus appellatas
 et Volcatium Sedigitum inlustre in poetica. Hominis di-
 giti ternos articulos habent, pollex binos et digitis adversus
 universis flectitur, per se vero in obliquum porrigitur, cras-
 sior ceteris; huic minumus mensura par ac duo reliqui sibi,
 inter quos medius longissime protenditur. Quibus ex rapina
 victus quadripedum, quini digiti in prioribus pedibus, in
 reliquis quaterni. Leones, lupi, canes et pauca in posteriori-
 bus quoque quinos unguis habent, unum iuxta cruris arti-
 culum dependentem; reliqua quae sunt minora et digitos
 quinos. Brachia non omnibus paria secum; studioso Threci
 in C. Caesaris ludo notum est dexteram fuisse proceriorem.
 Animalium quaedam ut manibus utuntur priorum ministerio
 pedum sedentque ad os illis admoventia cibos, ut sciuri.

XLIV. 100. Nam simiarum genera perfectam hominis
 imitationem continent facie, naribus, auribus, palpebris, quae
 solae quadripedum et in inferiore habent gena; iam mammas
 in pectore et brachia et crura in contrarium similiter flexa,
 in manibus unguis, digitos longioremque medium. Pedibus
 paulum differunt; sunt enim ut manus praelongi, sed vesti-
 gium palmae simile faciunt. Pollex quoque his et articuli
 ut homini, ac praeter genitale, et hoc in maribus tantum,
 viscera etiam interiora omnia ad exemplar.

§ 244. *seni*, R. *enim*, d. — C. Horatii, codd. Hard. *Corati*, T. *Coraci*, d.
coram, R. *M. Curiatii*, β. — *accipimus appellatas*, R T d. *appellatas accepimus*,
 βγ. — *et*, om. d. — *ternos articulos habent*, ita scripsimus ex R, qui *ternos*
oculos habent habet. *articulos habent ternos*, d βγ. — *et in digitos adversos univer-*
sus flectitur, Hard. — *per se vero*, d. *perverso*, R. — *par ac*, R. *pares*, d. *pari*
est, r. *par est*, βγ. — *in reliquis*, R. *reliquis*, d βγ.

§ 245. *ungues*, R. *linceas*, S T d. Multa in his mutat Pint., uti Gesner. quoque
 hist. anim. 1, 576. 636. de corruptela loci non dubitat. — *unum*, R. *uno*, d βγ.
 — *dependentem*, ita nos scripsimus. *dependente*, R d βγ. — *et*, R θ T d r. Om.
 β. — *secum*, R d. *esse*, r. — *Threci*, vetustiss. Leid. Voss. ap. Oudend. ad
 Suet. Cal. 35. *Threci*, d. *Thraeci*, R. *Thraci*, cod. Sabell. βγ. — *notum*, h. l.
 inepte dicitur, ut *notatum* legendum esse censeam coll. 10, 62. — *dexteram*, R.
dextram, d βγ. — *proceriorem*, R. — *sedumque*, R.

§ 246. *Iam*, Pint. Ceterum v. Aristot. hist. anim. 2, 8. p. 502^a 22. — *imi-*
tationem R. *simulationem*, T d. *simulationem*, r. — *quae*, R d r. *quas*, K. — *in*
inferiore, d. *inferiorem*, R K r. — *gena*, d. *genam*, R K r. — *nam*, d. — *et flexa*,
 R. — *in*, om. d. — *praelongi*, d. *praelongae*, R S Tr. — *sed*, R d. *et*, Pint. β. —
his, d. *his*, R. — *articulus*, T. — *et praeter*, S. — *tantus*, d. — *interiora*, d.
extrema, R. — *exemplar*, d. *exemplarium*, R. *exempla*, T.

XLV. 101. Ungues clausulae nervorum summae existu- 247
mantur. Omnibus hi quibus et digiti, simiae imbricati, ho-
minibus lati — et defuncto crescunt, — rapacibus unci,
ceteris recti ut canibus praeter eum qui a crure plerisque
dependet. Omnia digitos habent quae pedes excepto ele- 248
phanto; huic enim informes, numero quidem quinque sed
indivisi ac leviter discreti ungulisque, non unguibus similes,
et pedes maiores priores; in posterioribus articuli breves;
item poplites intus flectit hominis modo, cetera animalia
in diversum posterioribus pedibus quam prioribus. Nam quae
animal generant genua ante se flectunt et suffraginum artus
in aversum.

102. Homini genua et cubita contraria, item ursis et si- 249
miarum generi, ob id minime perniciosus. Ova parientibus
quadripedum, crocodilo, lacertis, priora genua post curvan-
tur, posteriora in priorem partem; sunt autem crura his
obliqua humani pollicis modo; sic et multipedibus praeter-
quam novissima salientibus. Aves ut quadripedes alas in
priora curvant, suffraginem in posteriora.

103. Hominis genibus quaedam et religio inest observa- 250
tione gentium. Haec supplices attingunt, ad haec manus
tendunt, haec ut aras adorant, fortassis quia inest iis vita-
litas. Namque in ipsa genus utriusque commissura, dextra
laevaque, a priore parte gemina quaedam buccarum inanitas
inest, qua perfossa ceu iugulo spiritus fluit. Inest et aliis
partibus quaedam religio, sicut dextra oculis avera adpe-

§ 247. *Ungues qui existimantur, omnibus iis quibus, r. — simiae, R. sed simiae, dβγ. — defunctis, K. — crure, om. R.*

§ 248. *Amni, R. — informes, R. — ungulaeque, r. Ceterum v. Aristot. l. 1. 2, 1. p. 497^b 22. — non, R.Θ. nunc, T. d. haud, βγ. — In post. marculi br., Pint. — item, R. id est, d. idem, βγ. — plectit, R. — In cetera, R. — diverso, T. d. — tam posterioribus, Dalec. — pedibus, R. articuli pedibus, dβγ. articulis et pedi- bus, r. articulos pedibus, sc. flectunt, Barbar.; recte hic quidem ad sensum, sed per scripturam cod. B hac coniectura carere possumus, cum ex superioribus poplites flectunt sit supplendum. Vulgata prorsus sensu et structura caret. — genua, om. d. — articulum, K. r. — aversum, d. adversum, B.*

§ 249. *id, d. idit, R. — Ova parientibus quadr. ut crocodilo — genua posteriora- que post curvantur, Pint. reliquis omissis. — multis pedibus, R. — subeuntibus vel subsequentibus, Pint. — suffraginem, R. d. suffragines, γ.*

§ 250. *vilitas, R. — genus, R. d. genu, βγ. — iugulo, R. d. (codd. Gel.) in gulis, r. vinculis, K. — fluit, R. fugit, dβγ. — avera, om. T.*

§ 251. *antestamur, Lips. epist. quaest. 4, 26. K. attestamur, R. dβγ. attestan- tur, r. — postea, R. — Nemeseos, R. Nemeseios, dβγ. — ne, om. d. — ta-*

titur, in fide porrigitur. Antiquis Graeciae in supplicando 251
mentum attingere mos erat. Est in aure ima memoriae locus
quem tangentes antestamur; est post aurem aequae dextram
Nemeseos, quae dea Latinum nomen ne in Capitolio quidem
invenit, quo referimus tactum ore proximum a minimo di-
gitum, veniam sermonis a dis ibi recondentes.

104. Varices in cruribus viro tantum, mulieri raro. C. Ma- 252
rium, qui septiens consul fuit, stantem sibi extrahi passum
unum hominum Oppius auctor est.

105. Omnia animalia a dextris partibus incedunt, sinistris 253
incubant. Reliqua, ut libitum est, gradiuntur, leo tantum et
camelus pedatim, hoc est, ut sinister pedum non transeat
dextrum sed subsequatur. Pedes homini maximi, feminis
tenuiores in omni genere. Surae homini tantum et crura
carnosa; reperitur apud auctores quendam in Aegypto non
habuisse suras; vola homini tantum exceptis quibusdam.
Namque et hinc cognomina inventa Planci, Plauti, Pansae, 254
Scauri, sicut a cruribus Vari, Vaciae, Vatini, quae vitia et
in quadripedibus. Solidas habent ungulae quae non sunt cor-
nigerae; igitur pro his telum in ungulae ictu est illis; nec
talos habent eadem, at quae bisulca sunt habent; iidem di-
gitos habentibus non sunt neque in prioribus omnino pedi-
bus ulli. Camelo tali similes bubulis sed minores paulo; est
enim bisulcus discrimine exiguo pes, in vestigio carnosus ut
ursis, qua de causa longiore itinere sine calciatu fatiscunt.

*ctum ore, θ Td. tactu ore, R. tactus more, r. tacto ore, β. — an minimo, d. animi
mo, R. — a diis expositos, K.*

§ 252. *G., θ. — Mario, θ (Ambr. I. II.) — stantis sibi, R. stante sibi, θ.
stantes ibi, d. — extrahi, Ambr. II. extra, d. intrahi, R. — hominum, R. homi-
nem, d (Ambr. I.) β. Om. Ambr. II. Illud aut probandum aut primum omnium
legendum censet Pint. V. Cic. quaest. Tuscc. II. 21, 53.*

§ 253. *sinistris, R. sinistras, d. sinistra, θ. sinistris magis, K. Voces sin. inc.
suspecta sunt Pintiano. — pedum, R. pes, d β γ. Ceterum v. Aristot. hist. anim.
2, 1. p. 498^b 7. — maximas, R. — tenuiores in omni genere suras. Homini, Kr.
— et, om. d. — carnosae, θ. — surasola, R. planta, Dalec.*

§ 254. *Pansae, Scauri, R θ Td. Scauri, Pansae, β. — Vaciae, Dalec. d.
avatiae, R. Vatae, β. — Vatini, R. Vatiens, codd. Barbari. evatini, d. —
his, R θ Td. eis, β. — in ungulae ictu est, ita nos scripsimus. enuncule hictus
est, R. ungulae inest, θ. ungula eius est, d. ungula est, β γ. ungula inest, Hard.
— omnino pedibus, Rd. pedibus omnino, β γ. — tales, R. V. Aristot. 1. 1. 2, 1.
p. 499^a 18. — similis, R. — bisulcus, d. bisulcum, R (vet. lib. Salmas. exerc.
p. 693. b. B.), qui nonnulla mutat. — pes in, Rd¹. pes unus, codd. Barbari,
β γ. pede in, d². — carnosus, θ. carnosus, d. carnosus, R. carnosus, β γ. — ursus,
R θ. ursi, d β γ. — longiore itinere, R. in longiora itinera, Td. in longiore itinere,
β γ. — fatiscunt, R.*

XLVI. 106. Ungulae veterino tantum generi renascuntur. 255
Sues in Illyrico quibusdam locis solidas habent ungulas.
Cornigera fere bisulca; solida ungula et bicornae nullae.
Unicorne asinus tantum Indicus, unicorne et bisulcum oryx.
Talos asinus Indicus unus solidipedum habet; nam sues ex
utroque genere existimantur, ideo foedi earum; hominem
qui existimantur habere facile convicti. Lynx tantum di-
gitos habentium simile quiddam talo habet, leo etiamnum
tortuosius. Talus autem rectus est in articulis pedis ventre
eminens concavo, in vertebra ligatus.

XLVII. 107. Avium aliae digitatae, aliae palmipedes, aliae 256
inter utrumque divisae digitis adiecta latitudine, sed omnibus
quaterni digiti, tres in priora parte, unus a calce; hic deest
quibusdam longa crura habentibus; iynx sola utrimque binos
habet; eadem linguam serpentium similem in magnam lon-
gitudinem porrigit, collum circumagit in adversam se; un-
gues ei grandes ceu graculis. Avibus quibusdam gravioribus 257
in cruribus additi radii; nulli uncas habentium ungues. Lon-
gipedes porrectis ad caudam cruribus volant; quibus breves,
contractis ad medium. Qui negant volucrem ullam sine pe-
dibus esse confirmant et apodas habere et ocan et drepan-
nim, quae ex his rarissime adparet. Visae iam et serpentes
anserinis pedibus.

XLVIII. 108. Insectorum pedes primi longiores duros 258
habentibus oculos, ut subinde pedibus eos tergeant, ceu no-

§ 255. *generi tantum*, d. — *habent ungulas*, om. R. — *sodepedum*, R. — *ha-*
bent, R. — *ideoque foetus earum*, K. V. Aristot. l. 1. 2, 1. p. 499^b 21. — *Homineque*,
R. *Omen qui*, Sabell. — *existimat*, R. — *Linax*, R. — *tortuosius*, R (codd. Gel.)
tortuosius, d. *tortuosos*, r. — *articulis*, R. *articulo*, dβγ. — *concavo*, Barbar.
R θ dr. *concava*, β. *concavus*, Schneider. ad Aristot. l. 1. p. 499^b 26. T. II.
p. 72., ut tamen sensum loci ineptum et falsum dicat. — *latebra*, d¹.

§ 256. *Avibus*, T d. — *digitatae*, d². *acitatae et*, R. Om. d¹. — *aliae*, om. d¹.
— *palmipedes aliae*, om. R. — *iynx*, Barbar. d. *eux*, R. — *corrigit*, R. —
circumagit collum, K. — *adversam se*, R. *adversum se*, r. *aversa se*, T. *aversam*
se, d. *aversum*, βγ. Idem omisso in habet K.

§ 257. *Avibus*, R. *Avium*, dβγ. — *radii*, d. *radditi tradii*, R. — *longi pedes*,
β ad superiora referens. Emendavit iam Pint. — *breves*, d. *pedes*, R. — *ocen*,
R (codd. Gel.) *ocem*, d. *nectorem*, K. *nectorem*, codd. Barbari. *orcen*, β. *oten*,
Broter. γ. *hirundinem*, Pint. et cum Hard. Schneid. ad Aristot. hist. anim. 1, 1.
p. 487^b 27. T. II. p. 7. Quae coniectura quamquam multum per Aristotelis
testimonium commendatur, codices tamen sequi malui, cum illa ab his nimi-
um recedat neque quomodo horum scriptura adeo mutata fuerit, liqueat. Intel-
ligendum videtur alias ignotum genus avium; de otide cogitare vix in animum

tamus in muscis; quae ex his novissimos habent longos sa-
liunt, ut locustae. Omnibus autem his seni pedes; araneis
quibusdam praelongi accedunt bini; internodia singulis terna.
Octonos et marinis esse diximus, polypis, saepiis, lolligini,
canceris qui brachia in contrarium movent pedes in orbem
aut in obliquom; iisdem solis animalium rotundi. Cetera 259
binos pedes duces habent, canceri tantum quaternos. Quae
hunc numerum pedum excessere terrestria, ut plerique ver-
mes, non infra duodenos habent, aliqua vero et centenos.
Numerus pedum impar nulli est. Solidipedum crura statim
iusta nascuntur mensura, postea exporrigentia se verius
quam crescentia; itaque in infantia scabunt auris posteriori- 260
bus pedibus, quod addita aetate non queunt, quia longitudo
superficiem corporum solam ampliat. Hac de causa inter
initia pasci nisi submissis genibus non possunt nec usque
dum cervix ad iusta incrementa perveniat. XLIX. Pumi-
lionum gentis in omnibus animalibus est atque etiam inter
volucres.

109. Genitalia maribus quibus essent retrorsa diximus; 261
ossea sunt lupis, volpibus, mustelis, viverris, unde etiam cal-
culo humano remedia praecipua; urso quoque simul atque
expiraverit cornescere aiunt. Camelino arcus intendere
orientis populis fidissimum. Nec non aliqua gentium quoque
in hoc discrimina et sacrorum etiam, citra perniciem am-
putantibus Matris deum Gallis. Contra mulierum paucis 262

inducas. *nycterin*, Barbar. *nycterida* vel *nycteridem*, Gesner. hist. anim. 3, 629.,
qui rursus p. 767. *alopecem* et *nycterin* proponit. — *drepanim*, R. *drepani*, d.
depranin, Barbar. et codd. Gel. $\beta\gamma$. — quae ex his, R. ex his quae, θ . in eis
quae, d $\beta\gamma$. — *apparet*, R. *apparent*, d $\beta\gamma$. — *tam*, R. — *et*, R. d. *etiam*, $\beta\gamma$.

§ 258. *primo*, θ T. d. Ceterum v. Aristot. part. anim. 4, 6. p. 683^a 26. —
tergant, r. — *sine*, R. — *terne ac tonos*, R. — *diximus* 9, 83. — *loliginibus*, $\beta\gamma$. — *aut*, d. *ad*, R. — *iisdem solis*, Dalec. et codd. Hard. *idem*
solis, R. d. *idem soli*, β .

§ 259. *iuxta*, d. — *si verius*, R. — *csistentia*, R.

§ 260. *pedibus*, R. Omitt. d $\beta\gamma$. Ceterum v. Aristot. part. anim. 4, 10.
p. 686^b 12. — *superficie*, d. — *sola*, r. Varia mutant in his vv. Pint. et Da-
lec. — *crementa*, R. — *Popilionum*, d.

§ 261. *retrorsa*, R θ r. *retro sat*, S T. d. *retro satis*, $\beta\gamma$. V. universe Ari-
stot. hist. anim. 2, 1. p. 500^a 33. — *diximus* 10, 173. — *viverrae*, dr. *univer-*
sis, R. — *unde*, R. *sunt die*, T. d. *sunt dis*, S. *sunt inde*, Pint. r. *Sunt in iis*, K.
Sunt de iis, altera Pint. coniectura. — *atque ut*, d². — *populis fidissimum*, d.
populi sit diissimum, R. *populis fidelissimum*, K. — *circa*, R. — *amputantis*, d.
amputatis, r.

PLIN. II.

prodigiosa adsimulatio sicut hermaphroditis utriusque sexus, quod etiam quadripedum generi accidisse Neronis principatu primum arbitror; ostentabat certe hermaphroditas subiunctas carpento suo equas in Treverico Galliae agro repertas, ceu plane visenda res esset principem terrarum insidere portentis.

110. Testes pecori armentoque ad crura decidui, subus 263 adnexus; delphino praelongi ultima conduntur alvo; et elephantum occulti. Ova parientium lumbis intus adhaerent, qualia occisima in venere. Piscibus serpentibusque nulli sed eorum vice binae ad genitalia a renibus venae; buteonibus terni. Homini tantum iniuria aut sponte naturae franguntur idque tertium ab hermaphroditis et spadonibus semiviri genus habent. Mares in omni genere fortiores praeterquam in pantheris et ursis.

L. 111. Caudae praeter hominem ac simias omnibus fere 264 animal et ova gignentibus pro desiderio corporum; nudaehirtis, ut apris, parvae villosis, ut ursis, saetosae praelongis, ut equis. Amputatae lacertis et serpentibus renascuntur. Piscibus meatus gubernaculi modo regunt atque etiam in dexteram atque laevam motae ut remigio quodam inpellunt. Lacertis inveniuntur et geminae. Boum caudis longissimus 265 caulis atque in ima parte hirtus; idem asinis longior quam equis, sed saetosus veterinis; leoni in prima parte ut bubus

§ 262. *adsimulatio*, R. d. *assimilatio*, β. — *subiuges*, K. *subiungi*, r. — *Tre-verico*, Sabell. R. *Triveria*, θ. *triv erico*, d. — *repertas*, om. R. — *ceti*, R.

§ 263. *vice*, d. *vie*, R. Ceterum v. Aristot. l. 1. 3, 1. init. et part. anim. 2, 13. p. 697^a 9. — *a*, d. *ea*, R. — *sponte naturae*, d. *sorte futurae*, R. — *semiviri genus*, om. R. — *praet. pantheris*, d. *praet. fontheris*, R.

§ 264. *animal et*, R. θ. *animalibus*, T. d. *animalibus et*, β. V. Aristot. part. anim. 4, 10. p. 689^a b. — *saetosis* (scribendum *saetosae*) *praelongis*, R. *praelongis setosae*, d. (cod. Barbari) β γ. — *praelongae et setosae equis*, Dalec. — *Piscibus*, R. *Piscium*, d β γ. — *atque*, R. *ac*, d. *aeque*, Pint. r. — *dexteram*, θ. *dextram*, d β γ. *dextra*, R. — *laeva*, R. — *Lacer*, R. — *geminae*, om. R.

§ 265. *lautissimus*, R. — *caulis*, R. *pilus*, r. Om. d. — *Leoni*, d. *Leonum*, R. — *in prima*, R. *infima*, d β γ. — *ita*, R. — *lupus villosis*, R. — *Sues in-torquent*, θ T. d. *Sues retorquent*, β. *Su torquent*, R. — *album sufflectunt*, R.

§ 266. *pulmonem et arterias habent hoc est nisi quae*, R. Omitt. θ T d γ; at postliminii iure ex β ea iam reduxit Ian. in nunt. litter. Monac. 1836. nr. 165. p. 275. V. inprimis § 267. — *spirent*, R. θ T. d. *spirant*, β. — *Aristoteles*, hist. anim. 4, 9. init. — *imneante*, d. *imneantes*, R. *meante*, β γ. — *spiritum*, d. *sp̄s*, R. — *alia cum tractu*, R. d. *alia tractu*, r. *alia attritu str.*, Pint. — *receptum*, R. (cod. vetustiss. Leid. ap. Oudend. ad Suet. Aug. 14.) *Recepto*, d β γ. — *duobus*,

et sorici, pantheris non item, volpibus et lupis villosus ut ovibus, quibus procerior. Sues intorquent, canum degeneres sub alvom reflectunt.

LI. 112. Vocem non habere nisi quae pulmonem et arterias habent hoc est nisi quae spirent Aristoteles putat; idcirco et insectis sonum esse, non vocem, intus inmeante spiritu et incluso sonante; alia murmur edere, ut apes, alia cum tractu stridorem, ut cicadas, receptum enim duobus sub pectore cavis spiritum, mobili occurrente membrana intus, attritu eius sonare; muscas, apes, caetera cum volatu et incipere audiri et desinere, sonum enim attritu et interiore aura, non anima reddi. Locustas pinnarum et feminum attritu sonare credatur sane, item aquatilium pectines stridere, cum volant, mollia et crusta intacta nec vocem nec sonum ullum habere. Sed ceteri pisces, quamvis pulmone et arteria careant, non in totum sine ullo sunt sono; stridorem eum dentibus fieri cavillantur. Et is qui aper vocatur in Acheloo amne grunitum habet et alii, de quibus diximus. Ova parientibus sibilus, serpentibus longus, testudini abruptus. Ranis sonus sui generis, ut dictum est, — nisi si et in his ferenda dubitatio est, — quia vox in ore concipitur, non in pectore; multum tamen in iis refert et locorum natura; mutae in Macedonia traduntur, muti et apri. Avium loquaciores quae minores et circa coitus maxume. Aliis in pugna vox,

R. ut duobus, dβγ. et duobus vel etenim, Pint. in duob., Oudend. — sub pectore, om. R. — cavis, Barbar. R.d. cannis, r, codd. Barbari et quattuor codd. Oudend. duobus — caveis, altera Barbari coniectura, K. — spiritum, R (cod. vetustiss. Oudend.) spiritu, dβγ. — occurrente, R.d. occusante, cod. vetustiss. Oudend. accusante, quattuor eiusdem, qui occussante legit. — sonare, RθT d. sonare viscera sat notum est, β. — caetera, ita scripsi ex R, qui cēqua habet. cetera similia, T.d. et similia, θγγ. Cetera simul, β. — desinere, RθT d. desinere ut muscas apes, β.

§ 267. et fuminum, R. minimum, d. — credatur, R. creditur, dβγ. — Sed, R.d. Sed et, βγ. — arteriae, R. — sunt sonu, R. sunt, d. sono sunt, βγ. — cavillantur, v. Schneid. ad Aristot. hist. anim. 4, 9. p. 535^b 21. T. III. p. 381. — aper, codd. Barbari, quod probat Gesner. enum. aquat. p. 51. caper, R dβγ. V. Aristot. l. l. 4, 9. p. 535^b 18. et Plin. N. H. 32, 15. — alii, R. de aliis, d. — de quibus de qua, R. Haec scriptura non est dittographia, sed nonnulla verba media post de quibus excidisse indicat; nusquam enim Plin. de piscibus grunientibus dixit. Prorsus nullo iure Hard. laudat 9, 23. Ceterum diximus, ova parientes. Sibilus serp. interpungit K. — surilus, R.

§ 268. sonus, omitt. R T d. V. Aristot. l. l. 4, 9. p. 536^a 11. — sui///, d. suis, R. — dictum est § 172. 173. — nisi si, d. nisi, R. — quia vox, R. qui mor, dβγ. — mutae, R. mutat, d. Om. T. mutae — apri vitii suspecta habet Pint.

ut coturnicibus, aliis ante pugnam, ut perdicibus, aliis cum vicere, ut gallinaceis; iisdem sua maribus, aliis eadem et feminis, ut lusciniarum generi. Quaedam toto anno canunt, 269 quaedam certis temporibus, ut in singulis dictum est. Elephas citra naris ore ipso sternumento similem elidit sonum, per naris autem tubarum raucitati. Bubus tantum feminis vox gravior, in alio omni genere exilior quam maribus, in homine etiam castratis. Infantis in nascendo nulla auditur antequam totus emergat utero. Primo sermo anniculo est; 270 semestris locutus est Croesi filius et in crepundiis prodigio, quod tunc id concidit regnum. Qui celerius fari coepere tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur XIII annis; eadem in senecta exilior neque in alio animalium saepius mutatur. Mira praeterea sunt de voce digna dictu: theatrorum orchestris scobe aut harena superiacta devoratur et rudi parietum circumiectu, doliis etiam inanibus; currit eadem recto vel conchato parietum spatio quamvis levi sono dicta verba ad alterum caput perferens, si nulla inaequalitas impediat. Vox in homine magnam voltus habet partem; adgno- 271 scimus ea prius quam cernamus, non aliter quam oculis, totidemque sunt eae quot in rerum natura mortales, et sua cuique sicut facies. Hinc illa gentium totque linguarum toto orbe diversitas, hinc tot cantus et moduli flexionesque, sed ante omnia explanatio animi, quae nos distinxit a feris et inter ipsos quoque homines discrimen alterum aequae grande quam a beluis fecit.

aliis eadem, d. sua aliis eadem, R. — et feminis, R. ut feminis, d. βγ. quae et feminis, K¹. feminis, K². ac feminis, K³.

§ 269. *Elephas, R. V. Aristot. l. 1. 4, 9. extr. — circa, K. — sternumento, R. T. sternutamento, d. βγ. — natis, R. — raucitati. Bubus, d. raucietatibus, R. — feminis tantum, d. — alio omni, d. alio homine, R. omni alio, βγ. — hominē, R. in omnibus, Pint. — nascentis, K. — uterus, d.*

§ 270. *Primo, R. Θ. T. d. Primus, βγ. — et, R. esse, d. est et, r. — semenstris, codd. Oudend. ad Suet. Caes. 80. senestri, R. menstri, d. samestri, r. semenstri, alii codd. Oudend. — lucutua, r. — et in crepundiis, T. d. et hinc rependius, R. interpundiis, Θ. in crepundiis, βγ. — prodigio, R. d. quo prodigio, βγ. — quod tunc, R. quo totum, d. totum, βγ. — id concidit, R. decidit id, d. decidit, T. — tridius, R. — XIII annis, R. Θ. a XIII annis, T. d. a XIII annis, r. XIII. anno, β. quartodecimo anno, γ. — exilior, d. exilio, R. ezikore, Tr. — neque — mutatur om. T. — theatrorum, R. d. In theatr., βγ. — horechestros, R. — superiacta, R. d. superiecta, βγ. — et rudi, K. et in rudi, R. βγ. et in ruri, d. — circumiectu — parietum om. R. — etiam doliis, d. — recto vel conchato, d. concavo vel recto, βγ.*

LII. 113. Membra animalibus adgnata inutilia sunt, sicut 272
sextus homini semper digitus. Placuit in Aegypto nutrire
portentum, binis et in aversa capitis parte oculis hominem
sed iis non cernentem.

114. Miror equidem Aristotelem non modo credidisse prae- 273
scita vitae esse aliqua in corporibus ipsis, verum etiam
prodidisse. Quae quamquam vana existumo nec sine cun-
ctatione proferenda, ne in se quisque ea auguria anxie
quaerat, attingam tamen, quia tantus vir in doctrina non
sprevit. Igitur vitae brevis signa ponit raros dentis, prae-
longos digitos, plumbeum colorem plurisque in manu inci-
suras nec perpetuas; contra longae esse vitae incurvos 274
umeris et in manu unam aut duas incisuras longas habentis
et pluris quam xxxii dentis, auribus amplis. Nec universa
haec, ut arbitror, sed singula observat, frivola, ut reor, et
volgo tamen narrata. Addidit morum quoque adspectus si-
mili modo apud nos Trogus, et ipse auctor e severissimis,
quos verbis eius subiciam: „Frons ubi est magna, segnem 275
animum subesse significat, quibus parva, mobilem, quibus
rotunda, iracundum, velut hoc vestigio tumoris adparente.
Supercilia quibus porrigentur in rectum, mollis significant,
quibus iuxta nasum flexa sunt, austeros, quibus iuxta tem-
pora inflexa, derisores, quibus in totum demissa, malevolos
et invidos. Oculi quibuscumque sunt longi, maleficos moribus 276
esse indicant; qui carnosos a naribus angulos habent ma-
litiæ notam praebent. Candida pars extenta notam inpuden-

§ 271. *habet et*, d. — *ea*, Pint. Rr. *eam*, dβγ. — *cae*, d. *he*, R. — *Hinc*, d.
Huius, R. — *cantus*, Rd (codd. Gel.) *cantibus*, TK. — *moduli*, K¹d (codd. Gel.)
modolis, R. et *modulis*, K². — *flexionisque*, R. — *et inter*, R. *inter*, dβγ. —
fexit, R.

§ 272. *homines*, R.

§ 273. *equidem*, R. *quidem*, dβγ. Om. T. — *vilate*, R, sed linea traducta. —
ea, R. et, dβγ. — *anxia*, d. — *attingam*, d. *tingam*, R¹. *tangam*, R². — *quia*,
Rθ. *quae*, dβγ. — *doctrinis*, d.

§ 274. *incurvi humeris*, R (ex corr.) — *unam aut*, R². *una aut*, R¹. *una et*, d.
una, βγ. At v. Aristot. hist. anim. 1, 15. p. 493^b 34. τοῖς μὲν μακροβλοῖς
ἐνὶ τῇ δοσὶ δι' ὅλου (ἀρθροῖς.) — *rear*, R. — *quoque morum*, d. — *spectus*,
Td. — *e severissimis*, T. *est verissimus*, R. *severissimus*, dβγ. Ceterum haec
Trogus sumpsit ex Aristot. l. 1. 1, 9.

§ 275. *inseguem*, Td. — *nobilem*, T. — *humoris*, R. — *porrigentur*, R.
porriguntur, dβγ. — *flexa*, Rd. *plexa*, θSTr. — *delusores*, R². — *malivolos*, R.

§ 276. *longi*, Rdr. *mal.* θ. — *moribus*, RθTd; eandem vocem voci *malefi-*
cos praemittit r, omitt. βγ. — *a*, omitt. Tdr. — *nota praeventi*, Tdr. —
Candidi, d. — *imprudētia*, θTd.

tiae habet; qui identidem operire solent, inconstantiae. Oricularum magnitudo loquacitatis et stultitiae nota est." Hac-
tenus Trogus.

LIII. 115. Animae leonis virus grave, ursi pestilens; 277
contacta halitu eius nulla fera attingit ocusque putrescunt
adflata reliquis. Hominis tantum natura infici voluit pluribus
modis, et ciborum ac dentium vitiis, sed maxime senio. Do-
lorem sentire non poterat, tactu sensuque omni carebat, sine
quibus nihil sentitur; eadem conmeabat, recens adsidue, ex-
itura supremo et sola ex homine superfutura; denique haec
trahebatur e caelo. Huius quoque tamen reperta paena est, 278
ut neque id ipsum quo vivitur in vita iuvaret. Parthorum
populis hoc praecipue et a iuventa propter indiscretos cibos;
namque et vino faetent ora nimio; sed sibi procures me-
dentur grano Assyrii mali, cuius est suavitas praecipua, in
esculenta addito. Elephantorum anima serpentis extrahit,
cervorum urit. Diximus hominum genera qui venena ser- 279
pentium suctu corporibus eximerent; quin et subus serpen-
tes in pabulo sunt, et aliis venenum est. Quae insecta ap-
pellavimus, omnia olei adpersu necantur. Voltures unguento
qui fugantur alios adpetunt odores, scarabaei rosam. Quas-

operiri, R. — Auricularum, Tr.

§ 277. gravi, R¹. gravis, R². — ursis, R. — attingit ocusque, Θ. attingyro-
ciusque, R. attingi totiusque, d. attingit citiusque, βγ. — afflatae, d. putrescunt.
Afflatu reliquis, homini tantum, Pint. — Homini, R¹. Homine, R². — et /// den-
tium, d. — potest, Dalec. — tactu, om. r. — sensuque, R. esuque, d. — ca-
ret, Dalec. — quibus, R (ex corr.) qua, dβγ. — conmeat ab eo recedens, r. —
exitur ut, d. — homine, Pint. R. omne, Θ T d. omnibus, βγ. — trahitur, Dalec.

§ 278. qua, T d (Bigalt. ap. Salmas. exerc. p. 665. b. A.) — vivitur, R. vi-
vere, T d (Bigalt.) viveret, Salmas. γ. — hoc, R. haec, Θ d r. Om. β. — nimio;
sed, d. nimis δ, R. — ibi, R¹. cibi, R². — granis, R². granos, R¹. — est, R.
et, d. — esculenti, R. — addito, R d. addita, Θ. additi, K. — urit, r. ut, R.
item, d¹. item urit, d² β.

§ 279. Diximus 7, 13. 14. — eximerent, codd. Gel. gimerent, R. exigerent,
Θ T d r (quique codd. ap. Oudend. ad Suet. Aug. 94.) γ. exurgerent, K. — Qua
in, R. — subus, R d. his, r (codd. Barbari.) — aliis venenum, d. alui. Aluve-
nenum, R. ali veneno cervis, K r. — unguento, d (codd. Barbari.) unguenti, R.
vultures qui alias alios odores, K¹. vult. unguem quidem — rosa, K². — fugantur,
d (codd. Barbari.) fugat, R. — odores, d (codd. Barbari.) odor, R. — rosam,
d. rosa, R. Vultures qui alios odores appetunt, unguento quidem necantur, scar-
abaei rosa, Pint.; corruptum locum dicit etiam Gesner. hist. anim. 3, 785., et
ipsa verborum structura hoc docet. Illud certum est, legendum esse aspersu ne-
cantur, vultures unguenti (ita R, scil. aspersu), scarabaei rosa (item R.) Haec
enim emendatio nititur et optimi libri auctoritate et communi antiquitatis
testimonio. Ἀριστοτέλης δὲ φησιν (mirab. auscult. 149.), ὅτι ἡ δόμη τῶν

dam serpentis scorpio occidit. Scythae sagittas tingunt viperina sanie et humano sanguine; inremediabile id scelus mortem illico adfert levi tactu.

116. Quae animalium pascerentur veneno diximus. Quae- 280
dam innocua alioqui venenatis pasta noxia fiunt et ipsa. Apros in Pamphylia et Ciliciae montuosis, salamandra ab his devorata, qui edere moriuntur; neque enim est intellectus ullus in odore et sapore; et aqua vinumque interimit salamandra ibi inmorta vel si omnino biberit, unde potetur; item rana quam rubetam vocant; tantum insidiarum est vitae! Vespae serpentem avidè vescuntur, quo alimento mor- 281
tiferos ictus faciunt, adeoque magna differentia est victus ut in tractu pisce viventium Theophrastus prodat boves quoque pisce vesci, sed non nisi vivente.

117. Homini cibus utilissimus simplex, acervatio saporum 282
pestifera et condimento perniciosior; difficulter autem perficiuntur omnia in cibis acria, nimia et avidè hausta, et aestate quam hieme difficilius et in senecta quam in iuventa. Vomitiones homini ad haec in remedium excogitatae frigidiora corpora faciunt, inimicae oculis maxime ac dentibus.

ρόδων κανθάρους ἀπόλλυσι καὶ τὰς γῦπας ἢ τοῦ μύρου ὁσμὴ, Geopon. 13, 16., quae idem repetit 14, 26. οἱ γῦπες καὶ κανθαροὶ ῥοδίνῃ χρισθέντες μύρῳ τελευτᾶν λέγονται, Clem. Alex. paedag. 2. p. 208. ed. Pott. εὐωδία δὲ καὶ μύρον γυφὶν αἰτία θανάτου, Aristot. hist. anim. 3, 7. κανθαροὶς δὲ κακόςμοις θηρίοις εἴ τις ἐπιρράνοι μύρον, οἷδε τὴν εὐωδίαν οὐ φέρουσιν, ἀλλ' ἀποθνήσκουσιν, idem 1, 38. μύρῳ κανθαροὶ ἀποθνήσκαι, idem 6, 46., quos locos congressit Niclas. ad Geopon. ll. cc. Hinc videmus de rosa scarabaeis appetita nusquam esse sermonem, neque vultures unguento fugari, sed necari. Iam quod ad verba media, quo paene inscii devenimus, attinet, vulgatam lectionem fugantur deberi librario nemo non videt et redeundum est ad scripturam R fugat, unde coll. Eutecni paraphrasi Oppiani ixent. p. 8. οἱ γῦπες τῇ τῶν τεθνηκότων ὑπερχαίροντες δυσσομία τοσούτων ἀπεχθάνονται πρὸς τὰ μύρα, ὥστε οὐδ' ἂν κτήνους ἄφαιντο τεθνηκότος, εἴ τις αὐτοῦ τὰς σάρκας ἐπαλείψει μύρῳ, scribendum existimo qui fugantes alios appetunt odores i. e. qui vultures odores appetunt qui alios fugant. Varia tentavit Hard. — quosdam, Td.

§ 280. diximus 10, 69. — montosis, β. — inedere, R. — neque enim est, R. nec enim est, K. Nec est, dβγ. Neque, T. — nullus, R. — et sapore, R. vel sapore, dβγ. — interemit, Rd. — petetur, TK. vel si omnino unde biberit potetur, Dalec.

§ 281. serpentem, R. serpente, dβγ. — quae, r. — adeoque, R. ideoque, dβγ. — intracti, d. — viventium — pisce om. R. — prodat, Td. prodiit, θγ. prodidit, β.

§ 282. pestifera, R. — condimento perniciosior, Rθ. condimenta perniciosiora, dβ. — omnibus, K. — acria nimia, d. acrimaspora inconsueta vari nimia, R. — in iuventa, d. iumenta, R. — fragiliora, Pint. — maxime autem dent., codd. Gel.

118. Somno concoquere corpulentiae quam firmitati uti- 283
lius; ideo athletas ambulatione malunt cibos perficere; pervi-
gilio quidem praecipue vincuntur cibi. LIV. Augescunt corpora
dulcibus atque pinguibus et potu, minuuntur siccis et aridis
frigidisque ac siti. Quaedam animalia et pecudes quoque in
Africa quarto die bibunt; homini non utique septumo letale
est inediam durasse, et ultra undecimum plerosque certum
est mori, esuriendi semper inexplibili aviditate uni anima-
lium homini.

119. Quaedam rursus exiguo gustu famem ac sitim se- 284
dant conservantque viris, ut butyrum, hippace, glycyrriza;
perniciosissimum autem et in omni quidem vita quod ni-
mium, praecipue tamen corpori, minuique quod gravet quo-
libet modo utilius. Verum ad reliqua naturae transeamus.

§ 283. *corpulentae*, d. *corpulentiae*, R. — *ambulatione malunt cibos*, R. *cib.*
ambul. mal., d. *mal. cib. amb.*, βγ. — *cibis*, Td ad sequentia referentes. —
Augescuntur, R. — *potu*, d. *pertu*, R. — *aridis frigidisque*, BSTd (codd. Bar-
bari.) Om. r. *amaris*, Pint. — *non utique ante septimum*, r. — *letale est*, Hard.
letales, RTdr. *letalis*, β. — *inediam*, ita nos scripsimus. *inedia*, Td. *inedi*, R.
inedias, rγ. — *et*, Bdr. *at*, Hard. γ. — *undecimum certum est ut plerosque mo-*
ri, r. — *mori esuriendi*, Td. *morbis exuendis*, R. *mori esurientes*, K. *moriendi*,
Pint. — *uni animalium homini*, R. *animalium uni*, Td. *animalium uni homini*, β.
animalium unicuique, Hard. γ. *Animalium*, r ad seqq. referens. Om. S.

§ 284. *gustus*, R. *gestu*, d. — *buturum*, R. — *hippace*, Barbar. *hippice*, θ.
typpace, R. *utippace*, d. — *glycyrrhiza*, θ. *glyciriza*, R. *cliciriza*, d. *glycyrrhi-*
zon, β. — *et*, Rd. Om. βγ. — *tamen praecipue*, R. — *gravet*, R. *grave*, θTd.
gravat, β. — *quolibet*, d. *quodlibet*, R. *quodlibet*, β. — *Summa res et istoria et*
operatio nescio CCCLX C. Plini secundi naturae historiae lib. XL editus post mor-
tem explicit. Incipit lib. XII, R.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER XII.

SECT. 1. Animalium omnium quae nosci potuere natura- §1
turae generatim membratimque ita se habent. Restant neque
ipsa anima carentia, quandoquidem nihil sine ea vivit, terra
edita, ut inde eruta dicantur ac nullum sileatur rerum na-
turae opus. Diu fuere occulta eius beneficia, summumque
munus homini datum arbores silvaeque intellegebantur. Hinc
primum alimenta, harum fronde mollior specus, libro vestis;
etiannunc gentes sic degunt. Quo magis ac magis admirari 2
subit his a principiis caedi montis in marmora, vestis ad
Seras peti, unionem in rubri maris profunda, zmaragdum
in ima tellure quaeri. Ad hoc excogitata sunt aurium vol-
nera, nimirum quoniam parum erat manibus, collo, crinibus

Ad hunc librum toti sunt excussi a d R (in quo §§ 56—103. interciderunt.)

§ 1. nasci, R. — potuerunt, T. — natura, R. — sese, T. — habet, R. —
Restat ut neque ipsa, r. — terra editum aut, K. — carent. Ita, R. — eruta, R.
erudita, T ad. — alimenta, R θ T ad. alimentum, β. — melior, K. — pecus, R¹.
pecudis, R². — etiannunc, R (ex corr.) a². etiamnum, a¹ d β γ.

§ 2. ac magis, om. R. — admirari subit, R d (codd. Barbari.) admirari sub,
θ. admireris ubi, a. admireris, r. — his a, R θ ad. ab iis, r β γ. — in — vestis
om. R. — Seres, a². a Seribus, K. — profunda, R T ad. profundo, β γ. —
auri, R. — esset, K. — manibus, R. Post crinibus collocat θ. Omitt. a d β γ.
— crinibus, R θ a. crinibusque, d β γ.

gestari, nisi infoderentur etiam corpori. Quamobrem sequi par est ordinem vitae et arbores ante alia dicere ac moribus primordia ingerere.

CAP. I. 2. Haec fuere numinum templa priscoque ritu sim-
plicia rura etiam nunc deo praecellentem arborem dicant,
nec magis auro fulgentia atque ebore simulacra quam lucos
et in his silentia ipsa adoramus. Arborum genera numinibus
suis dicata perpetuo servantur, ut Iovi aesculus, Apollini
laurus, Minervae olea, Veneri myrtus, Herculi populus; quin
et silvanos faunosque et dearum genera silvis ac sua numina
tamquam e caelo attributa credimus. Arbores postea blan-
dioribus fruge sucis hominem mitigavere; ex his recreans
membra olei liquor virisque potus vini, tot denique sapes
anni sponte venientes et mensae — depugnetur licet earum
causa cum feris et pasti naufragorum corporibus pisces ex-
petantur — etiamnum tamen secundae. Mille praeterea sunt
usus earum, sine quis vita degi non possit. Arbore sulcamus
maria terrasque admovemus, arbore exaedificamus tecta. Ar-
borea et simulacra numinum fuere, nondum pretio excogitato
beluarum cadaveri atque ut, a dis nato iure luxuriae, eodem
ebore numinum ora spectarentur et mensarum pedes. Pro-
dunt Alpibus coercitas et tum inexcuperabili munimento
Gallias hanc primum habuisse causam superfundendi se Ita-

gestare, R². — *ac morbis veteres ac orbis*, K. *ac deorum horum honoribus*, Dalec. — *ingerere*, a². *ingenere*, a¹d. *ingereris*, R.

§ 3. *ut simplicia*, r. — *etiamnum*, R. — *ne*, a. — *ludo*, R. — *his*, a. *iis*, R²d²γ. — *non adoramus*, R. — *perpetuo*, R²d. *perpetue*, ΘTar. — *aesculus*, a. *aesculus*, R²d²γ. — *faunosque*, om. R. — *suis*, R. — *numina*, R. *nomina*, T²d. — *e*, T²d. *ae*, R. *et*, βγ. *Varia tentat in his verbis Pint.*

§ 4. *his*, a. *iis*, R²d²γ. — *liquorum*, R. — *totidemque*, a. — *anni*, R²ΘT²d. *annui*, βγ. — *provenientes*, Heins. adv. p. 423. — *licet et*, R. — *epularum vel ciborum*, Dalec. — *expectantur*, a²d. — *quibus*, d. — *terrisque*, Heins., Ambr. II.

§ 5. *Arborea*, R. *Arbore*, a²γ. *Ex arbore*, Ambr. I. II. β. — *fuere*, Ra. *facta*, Ambr. I. II. Om. d. — *atque*, R²d. *antequam*, codd. Rezz. β. — *hominum*, Dalec. — *mensuram*, a. — *inexcuperabile*, a²d. — *primam*, Ambr. I. — *sese*, codd. Rezz. — *Helico*, R²ΘT²d. *Helyco*, Ambr. I. *Elico*, Ambr. II. β. — *elu*... *is*, a¹. — *eorum*, r (Ambr. I. II.) *Romanus*, Pint. — *ab arte*, a¹d. — *promissa*, a²d. *promissa*, Barbar. R²K. *promisso*, Θ. *Primitias olei ac vini intellegebat Rhodigin.* l. a. 6, 6., cum potius sint sumenda de protropo, quo nomine, ut Plinii (14, 85.) verbis utar, „appellatur a quibusdam mustum sponte defluens, antequam calcetur uvae.” Hae concinunt Pollux 6, 17. et Moeris Attic. p. 305. Illam ipsam autem vocem h. l. Plin. non posuit, cum alibi posuerit (14, 75. 28, 206. 30, 49.), quia non de solo vino, verum etiam de oleo dicturus erat; pluralem vero numerum praetulit, quia et de vino et de oleo sermo est. Alteram porro vocem, qua de eadem re uti poterat, *acetum* (11, 38.) propter ambiguitatem sensus repudiavit.

liae, quod Helico ex Helvetiis civis earum, fabrilem ob artem Romae conmoratus, ficum siccam et uvam oleique ac vini praemissa remeans secum tulisset. Quapropter haec vel bello quaesisse venia sit.

3. Sed quis non iure miretur arborem umbrae gratia tantum ex alieno petitam orbe? Platanus haec, mare Ionium Diomedis insula tenus eiusdem tumuli gratia primum inventa, inde in Siciliam transgressa atque inter primas donata Italiae et iam ad Morinos usque pervecta ac tributarium etiam detinens solum, ut gentes vectigal et pro umbra pendant. Dionysius prior Siciliae tyrannus Rhegium in urbem 7 transtulit eas domus suae miraculum, ubi postea factum gymnasium, nec potuisse in amplitudinem adulescere, ut alias fuisse in Italia ac nominatim Hispania apud auctores invenitur.

4. Hoc actum circa captae urbis aetatem tantumque postea 8 honoris increvit ut mero infuso enutriantur; conpertum id maxume prodesse radicibus docuimusque etiam arbores vina potare.

5. Celebratae sunt primum in ambulatione academiae Athenis 9 cubitorum XXXIII a radice ramos antecedente. Nunc est

§ 6. haec, Tād. haec et, R. haec est, Θγ. ea est; haec per, K. haec per, r. haec est per, β. — Diomedis, RΘTād. in Diomedis, βγ. — insula tenus, RΘ. insula tenus, Ta. insula, d. insulam, βγ. — ac, RΘTād. ad, β. — et, Θ. — detinens, RΘTād. pertinens, β. ad tributum pertinens soli, Dalec. — pendunt, a.

§ 7. Rhegium, Barbar. coll. Theophr. hist. plant. IV. 5, 6. regium, Ra. regiam, Tdγ. — in urbem, delet Ursin. ap. Ciaccon. tricl. p. 99. — domus, T. — umbraculum, Pint. — potuisse, R. potuisset, a d. — adulescere ut, a d. r. adulescere aut, Θ. adoles aut, R. adulescere et, codd. Barbari, β. — raras, Ursin. — Hispania, ingenti errore Plinium hoc ex Theophrasti verbis male intellectis (σπα-νίαν δὲ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ πύσσιν) hausisse post Ursinum, qui in Adria coniecit, viderunt Schneider. ad Theophr. p. 315. et Ukert. geogr. vet. III. 1, 434.

§ 8. captae, Rd. capie, Ta. Capuae, Pint. r. — docuimus, R.

§ 9. academiae, R. academia, Θ. cademina, d. eadem in, a. Lycei, Ursin. ad Varr. de re rust. I. 37, 4. — XXXIII, R. XXX. I., a. XXXI, Td². XXX, d¹. r. XXXVI. unius; β. — a, Tād. Omitt. RΘrβ. Cum ex Theophrast. I. 1. I. 7, 1. sciamus illam platanum radices XXXIII cubitorum egisse, in verbis Plinii, ut iam leguntur, nonnulla corrupta esse apparet. Primum enim non de pluribus platanis in Lyceo, pro quo Plin. per errorem academiam dixit, celebratis, sed de una modo Theophrastus dixit; deinde non ipsa platanus triginta tres cubitos habuit, sed radices huius ambitus egit, eaque de causa praeposito a ex bonis codd. delenda, in initio autem paragraphi Celebratae est legendum, quae voces cum postea male divulsae Celebratae et scriptae essent, omnium librorum lectio ita est orta. Singulas platanos magnitudine insignes Plin. §. 9—11. enumeravit, unde veritas emendationis nostrae probatur. — agente, Ursin. — est, R. sit, a d.

clara in Lycia, fontis gelidi socia amoenitate, itinere adposita domicili modo, cava LXXX atque unius pedum specu, nemorosa vertice et se vastis protegens ramis, arborum instar agros longis optinens umbris; ac ne quid desit speluncae 10
 imagini, saxea intus crepidinis corona muscosos complexa pumices, tam digna miraculo ut Licinius Mutianus ter consul et nuper provinciae eius legatus prodendum etiam posteris putaverit, epulatum intra eam se cum duodevicesimo comite, large ipsa toros praebente frondis, ab omni adflatu securum, optantem imbrum per folia crepitus, laetio- 11
 rem quam marmorum nitore, picturae varietate, laquearium auro cubuisse in eadem. Aliud exemplum Gai principis in Veli-
 terno rure mirati unius tabulata laxaeque ramorum trabibus scamna patula et in ea epulati, cum ipse pars esset umbrae, xv convivarum ac ministeri capaci triclinio, quam cenam appellavit ille nidum. Est Gortynae in insula Creta iuxta fontem platanus una insignis utriusque linguae monumentis, numquam folia dimittens, statimque ei Graeciae fabulositas super- 12
 fuit Iovem sub ea cum Europa concubuisse, ceu vero non alia eiusdem generis esset in Cypro. Sed ex ea primum in ipsa Creta, ut est natura hominum novitatis avida, platani satae regeneravere vitium, quandoquidem commendatio arboris eius non alia maior est quam soles aestate arcere, hieme admittere. Inde in Italiam quoque ac suburbana sua Claudio principe Marcelli Aesernini libertus sed qui se potentiae causa Caesaris libertis adoptasset, spado Thessalicus

fontis gelidi, R. ad. *gelidi fontis*, βγ. — *nemorosa*, R. T. ad. *numerosa*, r. *nemorosa*, β. — *ramis arborum*, Barbar. *ramorum arboribus*, R. T. ad. r. — *instat*, Barbar. r. — *optinens*, R. *obtinens*, θ. T. ad. γ.

§ 10. *saxea*, R. d. (hic in rasura.) *saza*, ar. *saxae*, Hard. (e codd.?) γ. — *corona*, ad. *coronam*, R. et *corona*, r. — *pumices tam*, R. *pumis cestas*, d. *pumices stat*, r. — *miracula*, a. — *ut*, R. d. Omitt. ar. — *putaverit*, R. d. *putarit*, βγ. — *toris*, r. — *frondis*, R. T. *frondes*, ar. *fronde*, d. βγ. — *captantem*, Pint. — *solia*, a. — *laetio-rem quam*, Barbar. *laetio-remq;*, R. d. *laetio-rem quae*, a. *laetio-remque*, θ. — *picturae*, R. — *varietate*, omitt. ad.

§ 11. *ure*, ad. — *laxaeque*, θ. T. ad. *laxo quae*, R. *laxaeque*, r. *laxisque*, Barbar. β. — *epulati*, R. *epulanti*, Barbar. ad. — *cum impar is esset umbrae*, Pint. *circumsparsa ipsius umbra*, Dalec. — *capaci*, R. *capacem*, ad. *capace*, Barbarus, βγ. — *caenam*, a. — *insigne*, a. *insigne*, d. — *super ea*, Ursin. ad Varr. de re rust. l. 7, 6. ex falsa lectione Theophr. l. l. l. 9, 5. — *eiusdem*, R. θ. T. ad. *eius*, β. — *cyros*, R.

§ 12. *Creta ut*, R. d. *creavit*, a. *crevit*. *Natura*, r. — *platani satae*, R. *platanis adae*, ad. *platanis adiecit genera vit.*, r. — *degeneravere in vitium*, Pint. — *soles*,

praedives, ut merito dici possit is quoque Dionysius, translulit id genus, durantque et in Italia portenta terrarum praeter illa scilicet quae ipsa excogitavit Italia.

II. 6. Namque et chamaeplatani vocantur coactae brevitas, quoniam arborum etiam abortus invenimus; hoc quoque ergo in genere pumilionum infelicitas dicta erit; fit autem et serendi genere et recidendi. Primus C. Matius ex equestri ordine, divi Augusti amicus, invenit nemora tonsilia intra hos LXXX annos.

III. 7. Peregrinae et cerasi Persicaeque et omnes quarum Graeca nomina aut aliena; sed quae ex his incolarum numero esse coepere, dicentur inter frugiferas; in praesentia externas persequemur a salutari maxime orsi. Malus Assyria, quam alii Medicam vocant, venenis medetur. Folium eius est unedonis intercurrentibus spinis. Pomum ipsum alias non manditur; odore praecellit foliorum quoque, qui transit in vestis una conditus arcetque animalium noxia. Arbor ipsa omnibus horis pomifera est, aliis cadentibus, aliis mature-scentibus, aliis vero subnascentibus. Temptavere gentes transferre ad sese propter remedi praestantiam fictilibus in vasis, dato per cavernas radicibus spiramento, qualiter omnia transitura longius seri artissime transferrique meminisse conveniet, ut semel quaeque dicantur; sed nisi apud Medos et in Perside nasci noluit. Haec est autem, cuius grana Parthorum proceres incoquere diximus esculentis commendandi halitus gratia; nec alia arbor laudatur in Medis.

R. solet, ad. solem, $\beta\gamma$. — aetatem, a. — arceri, ad. — hiemem, a. — sed qui se — Dionysius delet Pint. — ac, ad. ad. R. — Aesernini, Rad. Esernini, β . — ut, R T ad. et, β . — humerico, R. — possit, R. posset, ad $\beta\gamma$. — quoque crete, R. — in, d. ingeniis, r. — Durante, R. — et, R θ ad. etiam, $\beta\gamma$. — portenta — Italia om. R.

§ 13. Haec, r. — quoque ergo, R d. ergo quoque, a. ergo, r. — exit, r. — Fuit, d. — C., R θ T ad. Cn., β . — Malus, θ . — nemoraci consilia, a. — LXXX, R d. XXX, ar. V. Leutsch. in diurn. antiquar. 1834. nr. 20. p. 165.

§ 14. et, om. r. — cetera si, R. cerasae, T ad. — his, ad. it s, R. — numero, R. nomine, ar. nomina, T d. — externa, T ad. — alias, ar. — Medicam vocant, ad. medicamen vocant, R. vocant Medicam, $\beta\gamma$. V. Theophr. hist. plant. IV. 4, 2. et Solin. 46, 4. — veneris, ad. veneri, r. — eius, om. a.

§ 15. alius; R. — praecellet, R a¹. — noxas, Dalec.

§ 16. se, R. — radicitus, ar. — omnis, a. — artissime, a. aptissime, R. artissime, d $\beta\gamma$. artissimeque transferri monuisse conveniet, Pint. — transferri quem, a. transferri quoque, R. — emisisse, a. — et, ad. — dictantur, ad. — Haec, dr. Hoc, R a. — autem, ar. — corticem, Dalec. — diximus 11, 278. — Medis, ad. maris, R.

IV. 8. Lanigeras Serum in mentione gentis eius narravi- 17
mus, item Indiae arborum magnitudinem. Unam e peculia-
ribus Indiae Vergilius celebravit hebenum, nusquam alibi
nasci professus. Herodotus eam Aethiopiae intellegi maluit
tributi vicem regibus Persidis e materia eius centenas pha-
langas tertio quoque anno pensitasse Aethiopus cum auro et
ebore prodendo. Non omittendum id quoque vigenos dentis 18
elephantorum grandis, quoniam ita significavit, Aethiopus
eadem causa pendere solitos. Tanta ebori auctoritas erat
urbis nostrae cccx. anno; tunc enim auctor ille historiam
eam condidit Thuriis in Italia, quo magis mirum est quod
eidem credimus, qui Padum amnem vidisset neminem ad id
tempus Asiae Graeciaeque aut sibi cognitum. Aethiopiae 19
forma, ut diximus, nuper adlata Neroni principi raram ar-
borem Meroen usque a Syene fine inperi per dcccxcvi m
passuum nullamque nisi palmarum generis esse docuit. Ideo
fortassis in tributis auctoritate tertia res fuerit hebenus.

9. Romae eam Magnus Pompeius triumpho Mithridatico 20
ostendit. Accendi Fabianus negat; uritur tamen odore iu-
cundo. Duo genera eius: rarum id quod melius, arbore
mire enodi, materie nigri splendoris ac vel sine arte protinus
iucundi, alterum fruticosum cytisi modo et tota India di-
persum.

§ 17. narravimus 6, 54. — item 7, 21. — unamque peculiarius, r. — Vergi-
lius, georg. 2, 116. Add. Solin. 52, 52—54. — hebenum, Ra. ebenum, dβγ. —
enasci, R. — Herodotus 3, 97., ubi v. Wessel. — eam, a.d. ea, R. Omitt. ST.
— tributis vicem, a. in tributis, R. in tributis vicem, dβγ. tributis vice, r. et in tributis
vicem, ST. — materia, R. marie, a.d. materie, βγ.

§ 18. vigenos, R. vigen, a.d. vigenos, βγ. — eadem, R. ea de, a.d. — Tan-
ta ebori, d. iam. Tebori, R. Tanta eboris, T. Tanta eborea, a.r. — storiam, R.
— Thuriis, Barbar. d. turis, R. Thurius, a. — idem, a.d. V. Herod. 3, 115. —
amnem, R.d. non, δθρφ (ap. Gronov. miscell. p. 848.) amnem non, a. — nemine
addi, R. — Graeciaeque, R. que, a.d. — ut, R.d. haud, a.

§ 19. diximus 6, 181. — principi, om. R. — arborem, R. θSTad. arborem
ebenum, β. — Meroen usque, om. Salmas. exerc. p. 727. a. D. — Suene, Ra. —
DCCCXCVI, T.ad. DCCCCXCVI, R.β. Diversum numerum habet Plin.
6, 182. nongenta, Salmas. — nullamque, R. θad. nullamque aliam, β. — in, a.d.
sinit, R. — tributis, R. θd. tributum, a. tributorum, β. tributis, Salmas. — tertia,
om. R.

§ 20. eam, R.ad. etiam, r. Om. T. — triumpho, Rp. in triumpho, a.d.βγ. —
Accendi, R. θTad. Accendi eam, β. — iucundo odore, d. — arbore mire, Sal-
mas. exerc. p. 728. b. B. arborem iure, R.ad. arborem trunco, βγ. — enodi,
Rigalt. ap. Salmas. et nodi, R.ad. Ceterum v. Theophr. 1. l. IV. 4, 6. — ma-
teriae, a. — vel, om. R.

§ 21. Est, θ. Hoc verbum ad dispersum § 20. referunt R.adγ, om. β. —

V. 10. Est ibi et spina similis sed deprehensa vel huc²¹ cernis, igni protinus transiliente. Nunc eas exponemus quas mirata est Alexandri magni victoria, orbe eo patefacto.

11. Ficus ibi exilia poma; se ipsa semper serens vastis²² diffunditur ramis, quorum imi in terram adeo curvantur ut annuo spatio infigantur novamque sibi propaginem faciant circa parentem in orbem quodam opere topiario. Intra saepem eam aestivant pastores opacam pariter et munitam vallo arboris, decora specie sup̄ter intuenti proculve fornicato²³ ambitu. Superiores eiusdem rami in excelsum evolant, silvosa²⁴ multitudine, vasto matris corpore, ut LX passus pleraeque orbe colligant, umbra vero bina stadia operiant. Foliorum latitudo peltae effigiem Amazonicae habet; ea causa fructum integens crescere prohibet, rarusque est nec fabae magnitudinem excedens, sed per folia solibus coctus praedulcis saporis, dignus miraculo arboris; gignitur circa Acesinen maxume amnem.

VI. 12. Maior alia, pomo et suavitate praecellentior, quo²⁴ sapientes Indorum vivont. Folium alas avium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum. Fructum cortice mittit admirabilem suci dulcedine, ut uno quaternos satiet.

depressa vel in, d. — protinus fusi transiliente, r. prot. in tusam trans., Dalec. — Non, ad. — exponemus, R. exponam, adβγ.

§ 22. *exilia*, ad (cod. Salmas. exerc. p. 714. a. G.) *eximia*, R. Θ. *καρπὸν δὲ σφόδρα μικρόν*, Theophr. l. l. IV. 4, 4. coll. I. 7, 3. — *poma*, a²r (cod. Salmas.) *pomo*, R. *pimo*, a¹d. Huic voci addunt *habet βγ*, quod verbum omitt. R. ad r (cod. Salmas.); *ficus* esse genit. singularis praetermiserunt veteres editores. — *se ipsa*, R. ad. *ipsa se*, βγ. Om. r. — *serens*, ar (cod. Salmas.) — *imi*, omitt. ad r. — *in terram adeo*, ad. *in terra adeo*, R. *pondera adeo*, r. *adeo in terram*, βγ. — *orbem*, R. *orbes*, T. ar. *orbis*, d. — *aestinuant*, R. — *munitas*, T. d. — *arbores*, T. ad. — *sup̄ter*, R. *subter*, adβγ. — *proculo e*, R. — *ambitus*, R.

§ 23. *eiusdem*, R. Θ T. ad r. *eius*, β. — *evolant*, R. *emicant*, adβγ. V. 16, 86. — *vasto*—*latitudo* om. R. — *plerique*, T. ad (Rigalt. ap. Salmas. exerc. p. 714. b. F.) γ. *plerumque*, r. Veterem vero scripturam a nobis revocatam tnetur Theophr. l. l.: καὶ τὸ πάχος τοῦ στελέχους ἔνθα πλείονων ἢ ἐξήκοντα βημάτων, ubi Schneider. quoque p. 305. nobiscum facit, Plinii errorem notans, qui numerum alio transferebat, quam debebat. — *orbe*, a. *orbem*, T. d. *in orbem*, r. — *umbram*, r. — *bina stadia*, d. *binō stadio*, ar. *binis stadiis*, Dalec. — *periant*, a¹. *pariant*, a²r. — *ea*, R. e, a¹. *hec*, a². *haec*, r. *hac*, Dalec. γ. — *Rarusquae*, R. — *est*, omitt. R. ad. — *praedulcis saporis*, R. *praedulcis sapore*, d. *praedulci sapore*, aβγ. — *Acesinen*, a. *Acesine*, R. *Acesinem*, dβ.

§ 24. *longitudinem*, R. Ceterum v. Theophr. l. l. IV. 4, 5. — *latitudinem*, R. — *duorum*, r. — *mittit*, R. Θ ad. *emittit*, β. — *sicut*, R. — *dulcedinem*, R. a. — *satiēt*, ad.

Arbori nomen palae, pomo ariensae. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino. Est et alia similis huic, dulcior pomo, sed interaneorum valetudini infesta; edixerat Alexander ne quis agminis sui id pomum attingeret.

13. Genera arborum Macedones narravere, maiore ex parte 25 sine nominibus. Est et terebintho similis cetera, pomo amygdalis, minore tantum magnitudine, praecipuae suavitatis, in Bactris utique; hanc aliqui terebinthon esse proprii generis potius quam similem ei putaverunt. Sed unde vestis lineas faciunt, foliis moro similis, calyce pomi cynorrodo; serunt eam in campis neque est gratior villarum prospectus.

VII. 14. Oliva Indiae sterilis praeterquam oleastri fructus; 26 passim vero quae piper gignunt, iuniperis nostris similes, quamquam in fronte Caucasi solibus opposita giggi tantum eas aliqui tradidere. Semina a iunipero distant parvulis siliquis, qualis in phasiolis videmus. Hae priusquam dehiscant decerptae tostaeque sole faciunt quod vocatur piper longum, paulatim vero dehiscentes maturitate ostendunt candidum piper, quod deinde tostum solibus colore rugisque mutatur. Verum et his sua iniuria est atque caeli intemperie carbon- 27 culant fiuntque semina cassa et inania, quod vocant bregma, sic Indorum lingua significante mortuum. Hoc ex omni ge-

aritate, R. — *Oxydracis*, Pint. — *Alexandro*, R. — *valitudine*, R. d. *valetudinem*, a. — *infeste*, d. *infeste*, R. a. *infesto*, Bodaeus ad Theophr. l. l. p. 353. et Gronov. miscell. p. 848., quod propter Theophr. IV. 4, 5. *ὄβρος* (*χαρπός*) ἐν τῇ κοιλίᾳ θηγμὸν ποιεῖ καὶ δυσεντέραν, recipere, nisi sed adesset. — *edixerat*, Barbar. *Dixerat*, R. d. — *nec quid*, R.

§ 25. *ex parte maiore*, r. — *amygdalae magnitudine*, Pint., qui tamen verba media quodammodo defendi posse concedit. — *sed minor*, K. — *magnitudinē*, R. — *in Bactris utique*, Pint. r. Ad sequentia referunt, novam hinc enuntiationem incipientes, R. d. βγ. Ex Theophrasto l. l. IV. 4, 7. nihil latueris. — *terebinthon*, R. *terebinthum*, a. d. βγ. — *laneas*, Pint. — *moro*, Theophr. l. l. IV. 4, 8. *mollo*, d. *molli*, a. *odore*, R. — *corpore toto cynorrhodo*, Pint. ex Theophr., ubi v. Schneid. p. 308. — *cynorrodo*, R. a. (codd. Barbari.) *cynorho*, d. — *neque*, R. d. *nec*, βγ. — *villarum*, R. d. *ullarum*, β. *vinearum*, Pint.

§ 26. *fructus*, R. *fructum*, a. d. *fructu*, βγ. — *piper*; exscripsit haec Solin. 52, 50. — *tantum*, a. d. *ta nu*, R. — *aliqua*, d. — *phasiolis*, Barbar. *passiolis*, R. d. *parin passiolis*, a. *faseolis*, βγ. — *maturitate*, R. d. *maturitatem*, a. l. per *maturitatem*, a. 2.

§ 27. *his*, ap. iis, R. d. βγ. — *interiora*, a. d. — *carbunculant*, R. θ. apr. *carbunculantur*, d. βγ. — *semina*, R. θ. a. d. *semine*, pr. — *cassa*, d. p. *cassa*, R. a. *cassae et inanes*, Pint. — *bregma*, R. *bricma*, θ. T. d. *brisma*, a. (Rigalt. ap. Salmas. exerc. p. 724. b. E.) *brisma*, alii libri eiusd. *brecinasin* omisso sic, p. *brechmasin*, β. *brechma*, γ. *brasma*, Salmas. ex Dioscor. 2, 188. — *sic*, om. r. *mortuum*, R. θ. S. T. a. d. pr. (codd. Salmas.) *abortum*, β. *atrophum*, Salmas. —

nere asperissimum est levissimumque et pallidum, gratias
nigrum, lenius utroque candidum. Non est huius arboris ra-
dix, ut aliqui existumavere, quod vocant zimpiberi, alii vero
zingiberi, quamquam sapore simile. Id enim in Arabia atque 28
Trogodytica in villis nascitur, parva herba, radice candida;
celeriter ea cariem sentit, quamvis in tanta amaritudine;
pretium eius in libras X vi. Piper longum facillime adul-
teratur Alexandrino sinapi; emitur in libras X xv, album
X vii, nigrum X iv. Usus eius adeo placuisse mirum est;
in aliis quippe suavitas cepit, in aliis species invitavit; huic
nec pomi nec bacae commendatio est aliqua, sola placere 29
amaritudine et hanc in Indos peti. Quis ille primus expe-
riri cibus voluit aut cui in adpetenda aviditate esurire non
fuit satis? Utrumque silvestre gentibus suis est et tamen
pondere emitur ut aurum vel argentum. Piperis arborem iam
et Italia habet maiorem myrto nec absimilem. Amaritudo
grano eadem quae piperi musteo credatur esse; deest tosta
illa maturitas ideoque et rugarum colorisque similitudo. Ad-
ulteratur iuniperi bacis mire vim trahentibus, in pondere
quidem multis modis.

15. Est etiamnum in India piperis grani simile, quod voca- 30
tur caryophyllon, grandius fragiliusque. Tradunt in Indico luco

acerrimum, Dalec. — *lenius*, RTa²d. *lentus*, *Θ*. *levius*, a¹p. *leniusque*, β. —
quam, r. — *zimpiberi*, Rd. *singiveri*, *Θ*ap. *singiverim*, K. V. Dioscor. 2, 189.
— *eli*, a. — *zingiberi*, R. *singiberi*, d. *zimpiberi*, *Θ*a¹. *zimpiperi*, a². *zingibero*,
p. — *simili*, R.

§ 28. *vilius*, Salmas. de hyle p. 212. b. A. — *parva herba*, R. *parvae herbae*,
adβγ. — *libra*, Rad. — X vi, Dalec. et Broter. XVI, R. VI, dβγ. *ut*, a.
X i, altera Broterii coniectura. — *libras*, R. *libra*, ad. — *adeo*, ad. *eum*, R.
— *coepit*, a. — *nepotini*, a¹. *nepotioni*, a². — *aliquid*, R. — *placere*, T.

§ 29. *Ille primus*, ad. *primus ille*, R. *illa primus*, βγ. V. Tacit. ann. 12, 36.
— *explenda*, r. Ortam hanc scripturam esse ex glossa nemo non videt, vulga-
tam vero ferri non posse pariter certum. Quid enim est *aviditas appetenda*?
Ingeniosam de h. l. coniecturam Phil. Wagner. meus mecum communicavit,
legendum esse *cui in appetendo aviditati*. Ultima huius vocis littera i, quod sex-
centies factum est, in e corrupta proxima vox facillime corrumpi poterat vel
potius mutanda erat. — *satius*, r. — *Utcunque*, Pint. — *Italian*, R. — *habet*,
R. Omitt. ad. — *Amaritudine*, a. *amaritudinem*, r. — *grano similitudo* om.
R. — *peperi*, *Θ*. — *credatur*, *Θ* ad. *creditor*, βγ. — *tosta*, a²d. *costa*, a¹. *cocta*,
a¹. — *in pondere modis*, R. Omitt. T ad.

§ 30. *granis*, Rad. — *caryophyllon*, ita nos scripsimus. *carophyllon*, R¹.
gariophillon, R²a. *gariofillon*, codd. Salmas. de hyle p. 143. a. F. *garyophyllon*,
dβγ. — *Indico loco*, R. *indicato*, ad¹ (codd. Salmas., Voss. pr. et Leid. pr.
vetustissimus ap. Oudend. ad Appul. met. p. 380.) *indica toto*, d². *indicato loco*,
PLIN. II.

id gigni; advehitur odoris gratia. Fert et in spinis pipe-
ris similitudinem praecipua amaritudine, foliis parvis den-
sisque cypri modo, ramis trium cubitorum, cortice pallido,
radice lata lignosaeque, buxei coloris. Hac in aqua cum se-
mine excocta in aereo vase medicamentum fit quod vocatur
lycion. Ea spina et in Pelio monte nascitur adulteratque 31
medicamentum; item asphodeli radix aut fel bubulum aut
apsinthium vel rhus vel amurca. Aptissimum medicinae quod
est spumosum; Indi in utribus camelorum aut rhinocerotum
id mittunt. Spinam ipsam in Graecia quidam pyxacanthum
Chironium vocant.

VIII. 16. Et macir ex India advehitur, cortex rubens 32
radicis magnae nomine arboris suae; qualis sit ea, incon-
pertum habeo. Corticis melle decocti usus in medicina ad
dysintericos praecipuus habetur.

17. Saccharon et Arabia fert, sed laudatius India; est
autem mel in harundinibus collectum, cummum modo can-
didum, dentibus fragile, amplissimum nucis abellanae ma-
gnitudine, ad medicinae tantum usum.

18. Contermina Indis gens Ariana appellatur, cui spina 33
lacrimarum pretiosa, murrae similis, accessu propter aculeos
anxio; ibi et frutex pestilens raphani folio lauri, odore
equos invitante, qui paene equitatu orbavit Alexandrum

Θ¹. Indico, Θ². India, r. Indica Tynde, Salmas. Indico lacu vel potius Indica
loto, Oudend., quod mihi quoque tam ob sensum quam ob d² verisimillimum
videtur. — in spinis, Tadr. spina, Rβ. — pti pua, a. — magnitudine, R. —
lignum aque, R. — buxi, R. — Hac, ΘTad. Hanc, R. Haec, β. — aquam, R.
— frutice, Pint. — excocta, R. excepta, adβγ. expressa, Dalec. At v. 24, 125.
— lycion, Barbar. d. licyone, R. lycione aspina, a. V. Dioscor. 1, 132.

§ 31. pilo, d. — aspodileno, R. — rhus, Rd. rus, ΘTa. thus, β. — aptissi-
mum, R. absinthium, a. Lycion aptissimum, dβγ. — id, Rd. ad, a. — quia qui-
dam, R. — Chironium, R. Chirum, ad. pyxacantham Chironiam, Pint.

§ 32. machir, R. V. Dioscor. 1, 111. — Sactaron, a. Sactoron, d. Sactaron,
R. V. Dioscor. 2, 104. — cummum, R. commum, a¹d. gummium, a²βγ. —
magnitudinem, a.

§ 33. Arriana, aβ. V. Theophr. hist. plant. IV. 4, 12. — cui, R. cuius,
adβγ. — pina, a. — lacrima, R. — simili, Θadr. similia, R. — accessus, R.
— raphani folio, lauri odore, interpungit Freinsheim. ad Curt. IX. 10, 12. At
cum Theophr. l. l. IV. 4, 13. dicat illum fruticem raphanum magnitudine
aequare, h. l. aliquid excidisse videtur, quod id significaverit.

§ 34. laureo, R. lario, ad. lauri, Θ. nullo, Hard. ex Theophrasto l. l. —
inferret, Θ. inferet, R¹. infert, R²adβγ. — convallis, ad. — fico, Θ. ficos,
Rd. ficis, aβγ. — ogghi, R.

primo introitu, quod et in Gedrosis accidit. Item laureo folio 34 et ibi spina tradita est, cuius liquor adpersus oculis caecitatem inferret omnibus animalibus; nec non et herba praecipui odoris referta minutis serpentibus quarum ictu protinus moriendum esset. Onesicritus tradit in Hyrcaniae convallibus fico similis esse arbores quae vocentur occhi, ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

IX. 19. Vicina est Bactriane, in qua bdellium laudatissi- 35 mum. Arbor nigra est, magnitudine oleae, folio roboris, fructu caprifici, ipsi natura quae cummi; alii brochon appellant, alii malacham, alii maldacon, nigrum vero et in offas convolutum hadrobolon. Esse autem debet tralucidae simile cerae, odoratum et cum frietur pingue, gustu amarum citra acorem; in sacris vino perfusum odoratus. Nascitur et in Arabia Indiaque et Media ac Babylone; aliqui peraticum vocant per Mediam advectum. Fragilius hoc et crustosius 36 amariusque, at Indicum umidius et cumminosum. Adulteratur amygdala nuce, cetera eius genera cortice et scordasti; ita vocatur arbor aemula cummi; sed deprehendunt, quod semel dixisse et in ceteros odores satis sit, odore, colore, pondere, gustu, igne. Bactrio nitor siecus multique candidi ungues, praeterea suum pondus quod gravius esse aut levius non debeat; pretium sincero in libras X m.

§ 35. Vicina—qua om. R. Ceterum v. Dioscor. 1, 80. — Bactriane, a. Bactrianae, θ d. Bactriana, $\beta\gamma$. — laudatissimum, R. nominatissimum, a d $\beta\gamma$. — est nigra, a d. — caprifici, R. caprificis, T a d. — ipsi, R θ . ipsis, T d. Omitt. a $\beta\gamma$. — natura quae cummi, θ . naturae cummi, R. naturae. Gummi, a. naturae gummi, T. naturae commi, d. natura gummi, r. naturae. Gummi, $\beta\gamma$. — brochon, R² (codd. Salmas. exerc. p. 809. b. D.) brochon, R¹. brocon, θ d. procon, a r. blochon, K. prochoon, Dalec. — malacham, θ T a d r. malachan, R. malacam, codd. Salmas. malachram, β . — hadrobolon, d. adrobolo, R. hadrobolum, a. — tralucidae, R a d. translucidae, liber optimus Salmas. translucidum, $\beta\gamma$. — frietur, R. frictur, d. fricatur, a $\beta\gamma$. — perfusum odoratus, R. perfusom odoratus, a. perfuso moderatus, d r. — pyriticum, K. paraneum, r. — per, R. ex, a d $\beta\gamma$. — Mediam, ita scribendum fuit. Media, R a d $\beta\gamma$.

§ 36. Fragilius, R. Facilius, a d (codd. Gel.) $\beta\gamma$. — que—humidius, codd. Gel. que—humidas, R. Omitt. T a d. — cumminosum, θ a θ (ap. Gronov. ad 24, 14.) comminosum, d. cumminarum, R. gumminosum, T (codd. Salmas. exerc. b. E.) $\delta\rho\phi\gamma$. gummosum, β . unguinosum, Salmas. — et scordasti, Pint. R. et scorti, θ T a d. et scordasti, K. scordasti, β . — aemula, K. aemulo, R a d $\beta\gamma$. arboris aemulum, Dalec. — deprehendunt, R. deprehenduntur, a d $\beta\gamma$. — Bactrio, R θ a d. Bactriano, $\beta\gamma$. — nitor, R θ T a d r. nidor, β . — siecus, a d. secus, θ . sucus, R. succus, T. suus, Pint. — praeterea suum, a d. Praeter ex IIII, R. — aut levius esse, d. ac, r. — XIII, R. X terni, codd. Gel. $\beta\gamma$. X. IIII, r.

20. Gentis supra dictas Persis attingit, rubro mari, quod 37
ibi Persicum vocavimus, longe in terra aestus agente, mira
arborum natura; namque erosae sale, invecitis derelictisque
similes, sicco litore radicibus nudis polyporum modo am-
plexae steriles harenas spectantur. Eadem mari adveniente
fluctibus pulsatae resistunt immobiles, quin et pleno aestu
operiuntur totae, adparetque rerum argumentis asperitate
aquarum illas ali. Magnitudo miranda est, species similis
unedoni, pomum amygdalis extra, intus contortis nucleis.

X. 21. Tylos insula in eodem sinu est, repleta silvis, qua 38
spectat orientem quaque et ipsa aestu maris perfunditur.
Magnitudo singulis arboribus fici, flos suavitate inenarrabili,
pomum lupino simile, propter asperitatem intactum omnibus
animalibus. Eiusdem insulae excelsiore suggestu lanigerae
arbores alio modo quam Serum; his folia infecunda, quae,
ni minora essent, vitium poterant videri. Ferunt mali co-
tonei amplitudine cucurbitas quae maturitate ruptae osten-
dunt lanuginis pilas, ex quibus vestis pretioso linteo faciunt.
XI. Arbores vocant gossypinum, fertiliore etiam Tylo mi- 39
nore quae distat x m pass.

22. Iuba circa fruticem lanugines esse tradit linteaeque
ea Indicis praestantiora, Arabiae autem arbores, ex quibus
vestis faciant, cynas vocari, folio palmae simili. Sic Indos
suae arbores vestiunt. In Tyliis autem et alia arbor floret
albae violae specie sed magnitudine quadriple, sine odore,
quod miremur in eo tractu.

§ 37. *Gentis*, haec sumpsit Plin. ex Theophr. l. l. IV. 7, 5. — *vocavimus* 6, 108. — *terra*; Plin., nisi fallor, *terram* scripsit. — *aestivus*, a. — *erosae*, R. T. d. *aerosae*, a. *aerosae*, β. — *sole*, T. — *Eadem*, a. — *advenienti*, R. — *aperiuntur*, R. — *milla salus*, R. *illas oli*, a. *illa soli*, d. — *unedonis*, ad β. — *extrantis*, R. — *contortus*, R.

§ 38. *Tylo*, R. *Hyllos*, a. V. Theophr. l. l. IV. 7, 7. — *profunditur*, θ a. — *similis*, r. — *suavitatem*, R. — *inenarrabili asperitatem* om. R. — *excessiore*, a. d. — *lanigera carbores*, R. — *ni minora essent*, R. a. *minora esse*, d. — *mali cotonei*, a. d. *noali cotonei*, R. *cot. mali*, β γ. — *pilos*, K.

§ 39. *gossypinum*, R. *gossypinum*, θ a. *gossypinum*, T. d. *gossampinos*, codd. Barbari, β. *gossampinum*, r. *gossypinos*, codd. (?) Hard. γ. *gossampinus*, Dalec. — *fertiliores*, K (codd. Barbari.) — *Tylo e minore*, a. *Tyla in minore*, codd. Barbari. — *quae*, om. R. — *X. M. aut XXII. M. D.*, Barbar. coll. 6, 148. — *trahit*, omitt. a. d. — *lintheae fieri*, K. — *qua*, R. a. d. — *In Tyliis*, haec et sequentia Plin. sumpsit ex Theophr. l. l. IV. 4, 8. — *quadriple*, R. *quadriple*, β γ. Omitt. a. d. — *in e tractus*, R. *miremur*. *In eo tractu est* et, K.

§ 40. *et*, om. R. — *reliquorum*, T.

23. Est et alia similis, foliosior tamen roseique floris, quem noctu conprimens aperire incipit solis exortu, meridie expandit; incolae dormire eum dicunt. Fert eadem insula et palmas oleasque ac vitis et cum reliquo pomorum genere ficos. Nulli arborum folia ibi decidunt rigaturque gelidis fontibus et imbres accipit.

24. Vicinitas Arabiae flagitat quandam generum distinctionem, quoniam fructus iis constant radice, frutice, cortice, succo, lacrima, ligno, surculo, flore, folio, pomo.

XII. 25. Radix et folium Indis in maximo pretio. Radix costi gustu fervens, odore eximia, frutice alias inutili. Primo statim introitu amnis Indi in Patale insula duo eius genera, nigrum et quod melius candicans; pretium in libras X v.

26. De folio nardi plura dici par est ut principali in unguentis. Frutex est gravi et crassa radice sed brevi ac nigra fragilique, quamvis pingui, situm redolente, ut cyperi, aspero sapore, folio parvo densoque. Cacumina in aristas se spargunt; ideo gemina dote nardi spicas ac folia celebrant. Alterum eius genus apud Gangen nascens damnatur in totum ozaenitidos nomine, virus redolens. Adulteratur et pseudo- nardo herba quae ubique nascitur crassiore atque latiore folio et colore languido in candidum vergente, item sua radice permixta ponderis causa et cummi spumaque argenti aut stibio ac cypero cyperive cortice. Sincerum quidem levitate

§ 41. *Vicinatis Arabiae*, R. unde *Vicinitas* scripsi. *Vicina his Arabia*, adβγ. — *quadam*, d. *quando*, R. — *is* (i. e. iis), aβ. *his*, d. Om. R. — *constant*, Salmas. exerc. p. 750. a. A. Confirmat R. *constat*, adβγ. — *folio*, R. — *insidiis*, R. — *in*, R. *et*, a. *est et*, r. *est*, dγ. *ex*, β. Multa in his vv. mutat Dalec., at v. Salmas. exerc. p. 749. b. G. — *eximia*, R. *eximio*, adβγ. Ceterum v. Dioscor. 1, 15. — *inutili*, primo—*insula*. Duo, r. — *eius*, Rd. *sunt eius*, aβγ. — XV. S, R. X, VI, adβγ.

§ 42. *De modo*, Dalec. — *principalis*, a. — *pinguis*, R. — *situredolente*, R. — *aut*, Tθr. — *cyperi*, Dioscor. 1, 6. *cypressum*, Rθ. *cypressum*, Td. *cyperessum*, a¹. *cypiresum*, a². *cypressi*, K. — *sapore folio*, TKad. *folio sapore*, R. *folio*, β. — *in*, omitt. a (liber optimus ap. Salmas. exerc. p. 749. b. D.) — *aristas res parcant*, R. *ariste aspergunt*, a. *arista ea spargunt*, d. *aristae spargunt*, r. *ariste aspergunt*, liber Salmas. *in spicas*, Dalec. *cacumina aristae se spargunt*, Salmas. — *Gangen*, ad. *Gangem*, Rβγ. — *ozaenitidos*, R. *ozaenitidis*, adβγ. *gangitidis*, Pint.

§ 43. *grassiores*, R. — *languide*, R. — *item sua*, ad. *iterua*, R. — *argentea*, ar. — *aut*, θd. *ut*, ar. *aque aut*, R. — *stibio*, Rd. *stibi*, θTar. — *ac cypero*, a²r (codd. Salmas. exerc. p. 750. b. B.) *ac cypiro*, a¹ (Rigalt.) *ac cyparo*, R. *ac cyperi*, Td. *ac*, θ. Om. β. — *cyperive*, θTar (Rigalt. et alii codd. Salmas.) *cypirive*, R. *cyprive*, d. *cyperi cypirive radice*, Salmas.

deprehenditur et colore rufo odorisque suavitate et gustu maxime siccante os, sapore iucundo; pretium spicae in libras X c. Foli divisere annonam amplitudine; hadrosphae- 44 rum vocatur maioribus pilulis X xxxx; quod minore folio est mesosphaerum appellatur, emitur X lx; laudatissimum microsphaerum e minumis foliis, pretium eius X lxxv. Odoris gratia omnibus, maior recentibus. Nardo colos si inveteravit, nigriori melior. In nostro orbe proxume laudatur Sy- 45 riacum, mox Gallicum, tertio loco Creticum, quod aliqui agrion vocant, alii phu, folio olusatri, caule cubitali, geniculato, in purpura albicante, radice obliqua villosaque et imitante avium pedes. Baccaris vocatur nardum rusticum, de quo dicemus inter flores. Sunt autem omnia ea herbae praeter Indicum. Ex iis Gallicum et cum radice vellitur abluiturque vino, siccatur in umbra, adligatur fasciculis in charta, non multum ab Indico differens, Syriaco tamen levius; pretium X iii. In his probatio una, ne sint fragilia et arida 46 potius quam sicca folia. Cum Gallico nardo semper nascitur herba quae hirculus vocatur a gravitate odoris et similitudine, qua maxime adulteratur; distat, quod sine cauliculo est et minoribus foliis quodque radice neque amarae neque odoratae.

XIII. 27. Nardi vim habet et asarum, quod et ipsum 47 aliqui silvestre nardum appellant; est autem hederæ foliis, rotundioribus tantum mollioribusque, flore purpureo, radice

§ 44. *Folii*, T ad. *Foliiv*, R. *Folia*, codd. Barbari, β. Scripsisse Plin. videtur *Folii* vero, ut folia opponantur spicis. — *amplitudine*, ad. *amplitudinem*, R. ab *amplitudine*, codd. Barbari, β γ ad sequentia referentes. — *pilulis*, Salmas. exerc. p. 754. a. D. *pilus*, R. *pipulis*, θ T d (Palat. Salmasii.) *populis*, Sa (Rigalt.) *foliis*, r (codd. Barbari) β γ. — X xxxx, ita nos scripsimus. CXXXX, R. L, ar. XX; T d. X. XXX, codd. Barbari. XXXX, β. X, L, Hard. γ. — XLX, R ad. LX, T. X. L, codd. Barbari. — *foliis*, R. *folium*, ad β γ. — *Odoribus*, ad. — *colos*, RST ad. *color*, β γ. — *si*, RST ad. *qui*, β γ. — *inveteravit*, R ad. *inveteravit*, β γ.

§ 45. *primum*, Dalec. — *loci*, Ra¹. — *aliqui agrion*, R. *alii qui acrion*, a. *alii qui rior*, d. *aliqui agrum*, β γ. — *phu*, Barbar. *fu*, a. *phun*, R. *fū*, d. V. Dioscor. 1, 10. — *olusatri*, a¹ d. *olysatri*, a². *holisatri*, R. — *tuttillosaque*, R. — *Baccaris*, Ra. *Buccaris*, d. *Baccharis*, β γ. — *dicemus* 21, 135. — *omnia* ea, ad. *omnia*, R. *ea omnia*, β γ. — *his*, a. — *lenius*, a.

§ 46. *quam*, Ra². *que quam*, a¹. *quae quam*, d. — *qua*, Barbar. d. *quam*, Ra. Ceterum v. Dioscor. 1, 7. — *et*, R. *et quod*, ad β γ.

§ 47. *Nardi vim*, R d. *Nardum*, ar. V. Dioscor. 1, 9. — *habetur*, r. — *est*, Ra². *ea*, a¹. Om. d. — *semine*, R. *simile*, T ad (codd. Salmas. exerc. p. 759.

Gallici nardi, semine acinosum, saporis calidi ac vinosi, in montibus umbrosis his anno florens. Optimum in Ponto, proximum in Phrygia, tertium in Illyrico. Foditur, cum folia mittere incipit, et in sole siccatur celeriter situm trahens ac senescens. Inventa nuper et in Graecia herba est, cuius folia nihil ab Indico nardo distant.

28. Amomi uva in usu est, Indica vite labrusca, ut alii 48 existumavere, frutice myrtilloso, palmi altitudine, carpiturque cum radice, manipulatim leniter componitur, protinus fragile. Laudatur quam maxime Punici mali foliis simile nec rugosis, colore rufo; secunda bonitas pallido; herbaceum peius pessimumque candidum, quod et vetustate evenit. Pretium 49 uvae in libras X LX, friato vero amomo X XLIX. Nascitur et in Armeniae parte quae vocatur Otene et in Media et in Ponto. Adulteratur foliis Puniciis et cummi liquido, ut cohaereat convolvatque se in uvae modum. Est et quae vocatur amomis, minus venosa atque durior ac minus odorata, quo adparet aut aliud esse aut colligi immaturum.

29. Simile his et nomine et frutice cardamomum semine 50 oblongo; metitur eodem modo in Arabia. Quattuor eius genera: viridissimum ac pingue acutis angulis, contumax frianti; hoc maxime laudatur; proximum e rufo candicans, tertium brevius atque nigrius, peius tamen varium et facile tritu odorisque parvi, qui vero costo vicinus esse debet; hoc et apud Medos nascitur. Pretium optimi in libras X III.

a. A.) semen, Barbar. $\beta\gamma$. — venosi, ad. — in montibus, R. *Montibus in*, ad $\beta\gamma$. — florens, R. *florent*, d. *florem*, a. *floret*, $\beta\gamma$. — incipit mittere, d. — succum trahens, ar. — Graecia, R. *trechia*, d. *Tracia*, a. *Thracia*, $\beta\gamma$.

§ 48. iuba, ad. — est ex, Dalec. V. Dioscor. 1, 14. — lebrusca, a. Delet h. v. Petav. ap. Broter. — myrtilloso, codd. Gel. *myrtilloso*, codd. Salmas. exerc. p. 284. a. B. *mutuoso*, θ (alii libri Salmas.) *mmtuoso*, a. m θ uoso, R. *montuoso*, T. d. *venoso*, K. *myrteolo*, Scaliger ap. Dalec. *botruoso*, Salmas. — carpiturque, r. — manu paulatim, ar. — leviter, a. et leniter, r. — herbeceumelius, R. — quod et, ad. *quodum quod et*, R. — potestate, R. — eveniet, ad.

§ 49. XLX, Rad. LX, T. *sicli LXX*, K. — XXXLIX, R. XX. LIIIX, a (vet. cod. Salmas. exerc. p. 284. a. D.) XX XLIIIX, d (ita ut priores duo numeri denarii lineola traiecta deleti significantur.) XLIIIX, T. XXXLXIX, θ . XLVIII, β . X. XLVIII, Salmas. γ . — qua, a. — punici, r. — cum in, a. — re, R. — modum — quae om. R. — a quo, d. — aliam, R.

§ 50. in, B Ta. et in, d $\beta\gamma$. Ceterum v. Dioscor. 1, 5. — eius, R. d. sunt, a. — frianti, Brot. *fricanti*, ad β . *fricant*, R. — hoc, R θ Ta. quod, d $\beta\gamma$. — e, R. d. eu, a. Om. T. — nicarius, ad. — Peior, ad. — tritum, R. — vero, R. d. verus, a $\beta\gamma$. — XIII, R. XII, ad. duodecim, β . X duodecim, Dalec. γ .

30. Cinnamomo proxuma gentilitas erat, ni prius Arabiae 51
divitias indicari conveniret causasque quae cognomen illi
felicis ac beatae dedere. Principalia ergo in illa tus atque
murra, haec et cum Trogodytis communis; XIV. tura praeter
Arabiam nullis ac ne Arabiae quidem universae. In medio 52
eius fere sunt Atramitae, pagus Sabaeorum, capite regni
Sabota in monte excelso, a quo octo mansionibus distat
regio eorum turifera Saba appellata — hoc significare
Graeci mysterium dicunt —; spectat ortus solis aestivi, un-
dique rupibus invia et a dextera mari scopulis inaccessis;
id solum e rubro lacteum traditur. Silvarum longitudo est
schoeni xx, latitudo dimidium eius. Schoenus patet Era- 53
tosthenis ratione stadia xl hoc est pass. v m; aliqui xxxii
stadia singulis schoenis dedere. Attolluntur colles alti decur-
runtque et in plana arbores sponte natae. Terram argillosam
esse convenit, raris fontibus ac nitrois. Attingunt et Mi-
naei, pagus alius, per quos evehitur uno tramite angusto;
hi primi commercium turis fecere maximeque exereant, a
quibus et Minaeum dictum est. Nec praeterea Arabum alii 54
turis arborem vident ac ne horum quidem omnes, ferunt-
que III non amplius esse familiarum quae ius per successiones
id esse sibi vindicent, sacros vocari ob id nec ullo con-
gressu feminarum funerumque, cum incidant eas arbores
aut metant, pollui atque ita religionem mercis augeri. Qui-
dam promiscuum tus iis populis esse tradunt in silvis, alii
per vicis annorum dividi.

31. Nec arboris ipsius quae sit facies constat. Res in 55
Arabia gessimus et Romana arma in magnam partem eius

§ 51. atque, R θ a. et, d β γ. — murra, R. mirae, a. myrrha, d β γ. — tura,
v. Theophr. hist. plant. IX. 4, 2. et Solin. 33, 5. 6.

§ 52. Atramitae, a. Astramitae, R. tramitae, d. — turiferus, R. — Saba,
ST. Sariba, a (plerique libri ap. Salmas. exerc. p. 352. b. D.) Saribu, θ.
Arabia, R d (Palat. Salmasii.) Sapa, β. — appellatur, θ ST d. — hoc,
R θ ST d. quod, β. — spectat ortus, a. spectatur thus, d. spectata portus, R.
— rupibus dextera, R. Omitt. ST d. — mari, Salmas. R d. maris, T a β. —
scopulosis, p. — inaccessis, R θ T a d (codd. Salmas.) inaccessa, β. — trahitur,
R. — schoeni, R θ T a d. schoenorum, β.

§ 53. Eratosthenis, v. Bernhady. Eratosth. p. 92. — XXXII, ad. XXII,
R. — alii, r: — arbore sponte nascente, Dalec. — arenosam, K. — Minaei,
Barbar. minei, d². minent, R. minunei, d¹. — minime, a. — primum, R.

§ 54. Feceruntque, R. — III, R, quod ego in ter millenarium numerum mu-
tavi. MMM, d β γ. quinque, r. CCC, Amat. Lusitan. ad Dioscor. 1, 74. Omitt.

penetravere, Gaius etiam Caesar Augusti filius inde gloriam petiit, nec tamen ab ullo, quod equidem sciam, Latino arborum earum tradita est facies. Graecorum exempla variant; 56 alii folio piri, minore dumtaxat et herbidi coloris prodidere; alii lentisco similem subrutilo folio; quidam terebinthum esse et hoc visum Antigono regi adlato frutice. Iuba rex iis voluminibus, quae scripsit ad C. Caesarem Augusti filium ardentem fama Arabiae, tradit contorti esse caudicis, ramis aceris maxime Pontici, sucum amygdalae modo emittere talisque in Carmania adparere et in Aegypto satas studio Ptolemaeorum regnantium. Cortice lauri esse constat, quidam 57 et folium simile dixere; talis certe fuit arbor Sardibus; nam et Asiae reges serendi curam habuerunt. Qui mea aetate legati ex Arabia venerunt omnia incertiora fecerunt, quod iure miremur, virgis etiam turis ad nos conneantibus, quibus credi potest matrem quoque terete et enodi fruticare trunco.

32. Meti semel anno solebat minore occasione vendendi; 58 iam quaestus alteram vindemiam adfert. Prior atque naturalis vindemia circa canis ortum flagrantissimo aestu, incidentibus qua maxime videatur esse praegnans tenuissimusque tendi cortex. Laxatur hic plaga, non adimitur; inde prosilit spuma pinguis; haec concreta densatur, ubi loci natura poscat, tegete palmea excipiente, aliubi area circumpavita. Purius illo modo, sed hoc ponderosius; quod in arbore hae- 59 sit ferro depectitur, ideo corticosum. Silva divisa certis portionibus mutua innocentia tuta est; nemo saucias arbores

Ta (codd. Salmas. exerc. p. 355. b. C.) — non, Ta d (codd. Salmas.) *nc*, R. — ius, a. eius, d. plus, R. — esse, R. Omitt. a d $\beta\gamma$. — vim dicent, R. — incidunt, Rd. indicant, a β . — incidunt, Dalec. — metunt, Dalec. — religionem mercis, Dalec. R. religione merces, a d $\beta\gamma$. — tus, R. ius, a d $\beta\gamma$.

§ 55. earum, θ Ta d. etiam, R β .

§ 56. exemplaria, Dalec. — careant, a. — prodire, β . — folio, Rad. Omitt. $\beta\gamma$. — re XII s, R. his, a. — ardentem; in h. v. desinit h. l. R denuo incipiens § 108.; adscripta sunt haec verba: „hic deficiunt XVII capitula.”

§ 57. quidam, a² d. q², a¹ (postea erasum.) — certe talis, a. — venerant, Ta d. — credi par est, vetus liber Salmas. exerc. p. 355. b. A. — terete, θ Ta d (cod. Salmas.) teretem, β . — et, r. Omitt. Ta d (cod. Salmas.) β . — frutificare, cod. Salmas.

§ 58. iam; pro h. v. habent viam ad. — vindemiam, d. viam, θ Ta (codd. Salmas.) qui vim conicit. — praegnas, a¹. — hic, a. his, Td. — tegete, a d. tegere, β . — alibi, d. — circumpavita, d. circumpavimenta, a r.

§ 59. nemo sauc., r. neque, a d. neque ullus, $\beta\gamma$.

custodit, nemo furatur alteri. At Hercules, Alexandriae, ubi tura interpolantur, nulla satis custodit diligentia officinas; subligaria signantur opifici, persona additur capiti densusve reticulus, nudi emittuntur. Tanto minus fidei apud nos paena 60 quam apud illos silvae habent. Autumno legitur ab aestivo partu; hoc purissimum, candidum. Secunda vindemia est vere, ad eam hieme corticibus incisis; rufum hoc exit nec comparandum priori. Illud carfiathum, hoc dathiathum vocant. Creditur et novellae arboris candidius esse, sed veteris odoratius; quidam et in insulis melius putant gigni, Iuba in insulis negat nasci. Quod ex eo rotunditate guttae pe- 61 pendit, masculum vocamus, cum alias non fere mas vocetur ubi non sit femina; religioni tributum ne sexus alter usurparetur. Masculum aliqui putant a specie testium dictum. Praecipua autem gratia est mammoso, cum haerente lacrima priore consecuta alia miscuit se. Singula haec manum implere solita invenio, cum minore diripiendi aviditate lentius nasci liceret. Graeci stagonian et atomum tali modo appel- 62 lant, minorem autem orobian; micas concussu elisas mannam vocamus. Etiamnunc tamen inveniuntur guttae quae tertiam partem minae hoc est xxviii denariorum pondus aequent. Alexandro magno in pueritia sine parsimonia tura ingerenti aris paedagogus Leonides dixerat, ut illo modo, cum devicisset turiferas gentis, supplicaret; at ille Arabia potitus ture onustam navem misit ei exhortatus ut large deos adoraret. Tus collectum Sabota camelis convehitur, 63 porta ad id una patente; degredi via capital leges fecere.

Hercules, T ad. *Hercule*, β. — *opici*, ad. — *additur*, ad. *adiicitur*, β γ.

§ 60. *ab*, θ d. *et*, a. *ex*, β. — *carfiathum*, Ta. *carphiathum*, d γ. *carpheotum*, β. *carphiotum*, Salmas. exerc. p. 358. b. C. — *dathiathum*, a. *dathiatum*, d β γ. *dadiotum*, Salmas. — *esse*, Ta. Omitt. d β γ. — *in*, d. Omitt. a β. — *in*, ad. Om. β.

§ 61. *Sed religioni*, T. — *tertium*, ad. — *inope*, θ T ad r. — *deripiendi*, β.

§ 62. *stagonian*, ad. *stagoniam*, codd. Barbari, β γ. — *orobiam*, T d (codd. Gel.) *arabiam*, a (codd. Barbari.) *arabian*, K. Nos correximus exitum vocis. — *Etiamnunc*, a². *Etiamnum*, a¹ d β γ. — *XXVIII*, θ S ad r (Rigalt. ap. Salmas. exerc. p. 361. a. A., codd. Bud. de asse p. 321., cod. Scaligeri de re numaria p. 38.) *XXIX*, T (alter cod. Scaligeri et alii codd. Bud. p. 311.) *XXXIX*, β. V. Gronov. de sestert. p. 98. et Wurm. de ponder. p. 28. coll. 33, 132. — *Arabiae*, a. — *odoraret*, T d.

§ 63. *Sabota*, θ T ad. *Sabotam*, β. — *degredi*, θ T ad. *digredi*, β. — *capital*, a (cod. vetustiss. Leid. ap. Oudend. ad Suet. Cal. 25.) *capitale*, d β γ. — *invocavit*, r. — *Sabin*, θ β γ. *ibi in*, ad. *Sabi*, r. — *publice*, a. — *itinerum*, d. *iterum*, θ T ar. — *Gebanitas*, a². *cebanitas*, a¹. *cebbanitas*, d.

Ibi decumas deo quem vocant Sabim mensura, non pondere sacerdotes capiunt, nec ante merari licet; inde inpensae publicae tolerantur; nam et benigne certo itinerum numero deus hospites pascit. Evehi non potest nisi per Gebanitas; itaque et horum regi penditur vectigal. Caput eorum Thomna 64 abest a Gaza nostri litoris in Iudaea oppido XLIV. XXXVI D p. quod dividitur in mansiones camelorum LXV. Sunt et quae sacerdotibus dantur portiones scribisque regum certae; sed praeter hos et custodes satellitesque et ostiarii et ministri populantur. Iam quacumque iter est, aliubi pro aqua, aliubi 65 pro pabulo aut pro mansionibus variisque portoriis pendunt, ut sumptus in singulos camelos X DCLXXXVIII ad nostrum litus colligat, iterumque inperi nostri publicanis penditur. Itaque optimi turis libra X VI pretium habet, secunda X V, tertia X III. Adulteratur apud nos resinae candidae gemma perquam simili, sed deprehenditur quibus dictum est modis; probatur candore, amplitudine, fragilitate, carbone, ut statim ardeat, item ne dentem recipiat potius quam in micis frietur.

XV. 33. Murram in iisdem silvis permixtam arborem nasci 66 tradidere aliqui, plures separatim; quippe multis locis Arabiae gignitur, ut adparebit in generibus. Convehitur et ex insulis laudata petuntque eam etiam ad Trogodytas Sabaei transitu maris. Sativa quoque provenit multum silvestri praelata. Gaudet rastris atque ablaqueationibus, melior radice refrigerata.

34. Arbori altitudo ad quinque cubita, nec sine spina, cau- 67 dice duro et intorto, crassiore quam turis et ab radice etiam

§ 64. XLIV. XXXVI D. p., Θ T ad. XXXXIII. XXXVI D. p., codd. Salmas. exerc. p. 351. a. F. LXXX. XXVII m. p., β. XLIV. XXXVI, γ. Alia volunt Gesner. hist. anim. 1, 157. et Salmas. — LXV, Θ T ad. LXII, β. — certe, a. — hostiarii, a. hostearii, Θ. ostrearii, T d.

§ 65. alibi, d bis. — publicans his, a d. — habent, a¹ d. — tertia, r. verti, Θ. veriti, a d. — XIII, Θ a d. XIV, β. — Adulteratur apud nos, a d. Apud nos adult., β γ. — candida, Salmas. exerc. p. 358. b. C. — gumma, r. gutta, Dalec. — similis, a d. — dictum est § 36. — potius quam, d (codd. Gel.) potiusque, Tar. — frietur, codd. Gel. fricetur, T d. frigitur, a¹. fringitur, a².

§ 66. permixtam arborem, a r. permixta arbore, d β. — multis, a d. multis in, β γ. — in generibus § 72. — silvis, Θ a² d. silvis, a¹ (vetus lectio ap. Salmas. exerc. p. 361. b. E.) — pervenit, a. — atque, a d. et, r. — ablaqueationibus, repetit haec Solin. 33, 9.

§ 67. quam cruris, Dalec. et Salmas. exerc. p. 368. b. F. Ceterum v. Theophr. hist. plant. IX. 4, 7. et Dioscor. 1, 77.

quam reliqua sui parte. Corticem levem similemque unedoni scabrum alii spinosumque dixere; folium olivae, verum crispus et aculeatum, Iuba olusatri; aliqui similem iunipero, scabriorem tantum spinisque horridam, folio rotundiorum sed sapore iuniperi. Nec non fuere qui e turis arbore utrumque nasci mentirentur.

35. Inciduntur bis et ipsae iisdemque temporibus, sed a radice usque ad ramos qui valent; sudant autem sponte prius quam incidantur stacten dictam, cui nulla praefertur. Ab hac sativa et in silvestri quoque melior aestiva. Non dant ex murra portiones deo, quoniam et apud alios nascitur; regi tamen Gebanitarum quartas partis eius pendunt. Cetero passim a volgo coemptam in follis confercunt nostri-que unguentarii digerunt haut difficulter odoris atque pinguedinis argumentis.

XVI. Genera conplura: Trogodytica silvestrium prima; 69 sequens Minaea, in qua Atramitica est et Ausaritis Gebanitarum regno; tertia Dianitis; quarta conlaticia; quinta Sambracena a civitate regni Sabaeorum mari proxuma; sexta quam Dusaritim vocant. Est et candida uno tantum loco, quae in Messalum oppidum confertur. Probatur Trogodytica pinguedine et quod adpectu aridior sordidaque ac barbara

rotundiorum, *Θ* a. rotundiorum, *δβγ*. — et ruris arborem, a.

§ 68. bis et ipsas denique, a¹. bis et ipsas denique, d. binis et ipsae denique, a² r. — ramos, d. aram, a. — incidatur, d. — stactē, a². stacte, *Θ* T a¹ d. — dicta, a². dicta, *Θ* T a¹ d. — quae melior, Dalec. — Gebanitarum, a d. — confercunt, *Θ* T a d. confarcunt, β. — nostrique, *Θ* T a d. ipsique, β.

§ 69. Complura genera, d. — prima; Erythraea sequens et Minaea in qua stactea et Atramitica, Barbar. K. — Minaea, codd. Barbari. inea, a. in ea, d. — est et; post has voces inserunt Gebanitica et *Θ* T a d. r, quae verba aut pro glossmate ex verbis Geban. regno orto habenda aut ita retinenda, ut Plin. dicere velit et Gebaniticam et Ausaritida murrā regno Gebanitarum deberi; quod si statuimus, post Ausaritis excidisse putaverim et haec, ut Plin. dicat non solum Gebaniticam, quod ipsum nomen prodat, sed etiam Ausaritida murrā e Gebanitarum regno provenire. Varia coniiicit Dalec. — *Caucalis*, Dalec. *Caucaltia*, Hard., uterque ex Dioscor. — *Danatis*, Pint. — *Sambracena*, a². *Sembracena*, a¹ d β γ. — *Dusaritim*, Hard. tacite; et videtur hoc nomen lucem accipere ex Stephano Byz., qui s. v. Δουσαρή ait: Εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ Δουσαρῶν θεός δὲ οὗτος παρὰ Ἀραβί καὶ Λαχαρηνοὺς τιμώμενος, et ex glossa Hesychii: Δουσαρῶν τὸν Διόνυσον Ναβαταῖοι, ὡς φησὶν Ἰσίδωρος. Dusaritim, a. Dusyritim, T d. Dusyritim, *Θ*. Dusaritim, β. — in loco, T d. — Mesalum, a. — Tro-

godytica, d. Trogoditica, a. Trogodyticae, *Θ* r. — pinguedine, Broter. pinguedinis, a d r. pinguidinis, *Θ*. pinguetudine, β. Orta est scriptura codicum ex terminatione ablativi in i, quam saepe habent codd. in substantivis, quorum nomina-

sed acrior ceteris. Sambracena praedictis caret vitiis, ante 70
alias hilaris sed viribus tenuis. In plenum autem probatio
est minutis glaebris nec rotundis, in concretu albicantis suci
et tabescentis utque fracta candidos unguis habeat, gustu
leniter amara. Secunda bonitas intus varia, pessuma intus
nigra, peior, si etiam foris. Pretia ex occasione ementium
varia; stactae a X III ad X L, sativae summum X XI, Ery-
thraeae XVI — hanc volunt Arabicam intellegi —, Trogodyticae
nucleo XVI S., ei vero quam odorariam vocant XIV. Adul- 71
teratur lentisci glaebris et cummi, item cucumeris suco ama-
ritudinis causa, sicut ponderis, spuma argenti; reliqua vitia
deprehenduntur sapore, cummi dente lentescens. Fallacis-
sime autem adulteratur Indica murra quae ibi de quadam
spina colligitur; hoc solum peius India adfert facili distin-
ctione; tanto deterior est.

XVII. 36. Ergo transit in mastichen quae et ex alia spina 72
fit in India itemque in Arabia; lainam vocant. Sed mastiche
quoque gemina est, quoniam et in Asia Graeciaque reperitur
herba radice folia emittens et carduum similem malo, semi-
nis plenum, lacrimaque erumpit incisa parte summa, vix uti
dignosci possit a mastiche vera; nec non et tertia in Ponto
est, bituminis similior, laudatissima autem Chia candida,

tivus in quacumque aliam syllabam quam in *is* exit. — *aridior*, a²d. *aridior*
est, a¹βγ. *viridior*, Dalec. ex Dioscor. 1, 77.

§ 70. *Sambracena*, θa. *Sembracena*, dβγ. — *praedictis*, om. r. — *caret*
vitiis, omitt. θadr. — *probatio est*, a. *probatione*, d. — *et tavescentis*, a¹. *et*
tavescente, a². *tavescentibus*, d, uti videtur, a m. pr. Nunc nihil nisi *a vescenti*
restat. — *utque*, a¹. *utique*, a². In d rasura. — *confracta*, r. — *varie*, d. —
pessimaque, Td. — *stactae* a, a d. *stacte* a, T. *stactae vero* a, βγ. — *XIII ad*
XL, Tadr, unde ego denariorum notam refinx. *VI ad L*, β. — *summum*,
Tadr. *summum ad*, β. — *X XI*, Tadr. *XXII*, β. — *Erythraeae*, θad. *Ery-*
thraeae ad, βγ. — *hanc*, a²d. *hac*, θa¹. — *XVI S.*, i. e. denarii, qui supplendi
ex superioribus, sedecim cum semisse; hanc lectionem restitimus ex sequenti-
bus. *XVI*, adγ. *XXI*, r. *ad XIII*, β. — *ei*, ita nos scripsimus. *sei*, a d. *sex-*
tae; K. *eius*, βγ. — *odorariam*, β. — *XIV*, a d. *XV*, r. *XVII*, θ. *ad*
XIII, β.

§ 71. *cummiem*, a¹. *gummi item*, a². — *sapori*, a¹. — *gummi*, a d. *gummi*, β
ad superiora referens, ut sit genitivus. — *lentescens*, a¹d. *lentescens*, a²β. —
Fallacissime, d (codd. Gel.) *Fallacissima*, ar. — *affert India*, Td.

§ 72. *masticen*, ad ubique. — *sit*, a. — *lainam*, Salmas. exerc. p. 374. b. A.
Confirmant a d. *lamam*, β. Multa in his tentat Dalec. — *nobis quoque*, Dalec.
— *herba*, Theophrasto *ἰξίτην* dicta l. l. VI. 4, 9. — *simile*, a. — *lacrimaque*, a²d.
lacrimaeque, a¹. *carduo simile malum seminis plenum lacrimaeque quae*, Salmas.
exerc. p. 214. a. C. — *lima parte*, Dalec. — *uti dignosci*, ita nos scripsimus. *ut*
id nosci, a. *ut id dinosci*, d. *ut dignosci*, βγ. — *posset*, a d.

cuius pretium in libras xx, nigrae vero xii. Chia e lentisco traditur gigni cummum modo; adulteratur ut tura resina.

37. Arabia etiamnum et ladano gloriatur; forte casuque 73
hoc et iniuria odoris fieri plures tradidere caprasque male-
ficum alias frondibus animal, odoratorum vero fruticum ex-
petentius, tamquam intellegant pretia, carpere germinum
caulis praedulci liquore turgentis destillantemque ab his ca-
sus mixtura sucum inprobo barbarum villo abstergere; hunc
glomerari pulvere, incoqui sole et ideo in ladano caprarum
pilos esse; sed hoc non alibi fieri quam in Nabataeis qui
sunt ex Arabia contermini Syriae. Recentiores ex auctoribus 74
stobolon hoc vocant traduntque silvas Arabum pastu capra-
rum infringi atque ita sucum villis inhaerescere, verum au-
tem ladanum Cypri insulae esse, ut obiter quaeque genera
odorum dicantur, quamvis non terrarum ordine; similiter
hoc ibi fieri tradunt et esse oesypum hircorum barbis ge-
nibusque villosis inhaerens, sed hederæ flore deroso, pasti-
bus matutinis, cum est rorulenta Cypros; dein nebula sole
discussa in pulverem madentibus villis adhaerescere atque
ita ladanum depecti. Sunt qui herbam in Cypro, ex qua id 75
fiat, ledam appellant; etenim illi ledanum vocant; huius pin-

Clilientisco, d. *Chilienticon*, a. V. Dioscor. 1, 90. — *cummium*, a¹. *commium*, d. *gummium*, Ta². *gummi*, βγ. — *ut tura*, § 65.

§ 73. *etiannum*, a. — *odoris fieri*, Salmas. exerc. p. 261. a. D. *odores fieri*, adr. *odorem f.*, Dalec. *fieri odoris*, βγ. *fieri auctores*, Pint. — *caprasque*, d. *caprisque*, a. *capras*, βγ. — *frontibus*, a¹. — *expetentius*, Θr. *et petentibus*, ad. *appetentius*, βγ. — *carpere*, d. *capere*, r. *ca.pere* (littera s in medio erasa), a. Omitt. Harduini operae, γ. — *geminum*, d. — *destillantemque*, d. *distillantemque*, aβγ. — *mixtura*, a. *casu in terram*, Petav. apud Broter., qui ipse cum Pint., Salmas. et Hard. utramque vocem pro glossemate habet. — *pulverem*, ad. in *pulverem*, Oudend. ad Appul. metam. p. 440. e codd. At v. Hand. Tursell. 3, 326.

§ 74. *stobolon*, r (codd. Salmas. exerc. p. 260. b. B. et omnes codd. in ind.) *stobon*, adβγ. — *refringi*, β. — *succo villos inhorrescere*, K (codd. Salmas.) — *insula*, Θ. *insulam*, T. ad. Plin. in *insula* videtur scripsisse. — *ibi*, a². *tibi*, a¹. *et ibi*, dβγ. — *esse*, om. β. — *osyfum*, a. — *genisque*, K. — *haerens*, Broterii operae, γ. *inhaerens*; *hederulae*, Content. ad Dioscor. p. 227. *inhaerens*, *sphaerulae*, Scaliger epist. p. 105. et 125., qui quosdam libros (?) *sphaerulae* habere dicit, ipse tamen dubitat. *inhaerens*; *sedere*, Palmer. ad Hesych. T. II. p. 410. — *folio*, Dalec. — *Cypros*, delet Scaliger p. 106. et 125. — *dein*, a. *Deinde*, dβγ. — *in pulverem*, a (codd. Oudend. ad Appul. met. p. 404.) *pulverem*, dβγ.

§ 75. *ladona*, Pint. — *appellant*, Θ T. ad. *appellent*, β. — *ladanon*, Pint. — *pingui*, Θ ad. — *itaque*, a. *atque*, Θ T. d. — *attractis*, T. a. *extractis*, Θ. *et tractis*, d. Varia de h. l. coniecerunt Dalec., Scaliger epist. p. 107. coll. p. 122. et Salmas. exerc. p. 257. a. B. E. F., neque negari potest verba, uti nunc leguntur, intelligi non posse. Afferamus primum verba Dioscoridis de eadem re loquentis

gue insidere itaque attractis funiculis, herbam eam convolvi atque ita offas fieri. Ergo in utraque gente bina genera, terrenum et facticium; id quod terrenum est friabile, facticium lentum. Nec non fruticem esse dicunt in Carmania ⁷⁶ et super Aegyptum, per Ptolemaeos translatis plantis, ut alii, generante in id turis arbore, colligique ut cummim inciso cortice et caprinis pellibus excipi. Pretia sunt laudatissimo in libras asses XL. Adulteratur myrti bacis et aliis animalium sordibus. Sinceri odor debet esse ferus et quodammodo solitudinem redolens; ipsum visu aridum, tactu statim mollescere, accensum fulgere, odore iucunde gravi; tum myrtata deprehenduntur crepitantque in igni. Praeterea sincero calculi potius e rupibus inhaerent quam pulvis.

38. In Arabia et olea dotatur lacrima, qua Indis medica- ⁷⁷ mentum conficitur Graecis enhaemon dictum singulari effectu contrahendis vulnerum cicatricibus. In maritimis haec fluctibus aestuque operiuntur nec bacae nocetur, cum constet in foliis salem relinqui. Haec sunt peculiaria Arabiae et pauca praeterea communia alibi dicenda, quoniam in iis vincitur. Peregrinos ipsa mire odores et ad externos petit; tanta mortalibus suarum rerum satietas est alienarumque aviditas.

1, 128. *ἔνιοι δὲ καὶ σχοινία ἐπισύρουσι τοῖς θάμνοις καὶ τὸ προσπλασθὲν αὐτοῖς λίπος ἀποξέουσιν ἀναπλάσσουσιν*, quae verba si cum Plinianorum codicum scriptura contendimus, non improbable est Plinium ita scripsisse: huius pingui insidiari; itaque attractis funiculis herbam eam convolvi atque ita rel. Nulla in re a codicibus recessi, nisi in v. *insidiari*, quae vox ita interpretanda, ut Plin. dicat homines in illo negotio versantes insidiari pingui in leda apparenti i. e. curiose speculari, quando illud pingue appareat; tum attractis funiculis herbam eam rel.

§ 76. *Nec non*, ad. *Nec non et*, βγ. — *ut*, d. *aut*, a. *aut ut*, βγ. — *in id*, ad. *et id*, βγ. *generari et id in iis ut turis arborem*, K. *generatis et ibidem cum thuria arbore*, Dalec. Ex vestigiis codicum scribendum videtur: alii (sc. narrant in Carmania et super Aegyptum esse) *generantem id* (ladanum) *turis arborem*; vocolae *ut et aut* ortae sunt ex dittographia vocis *alii* litteris uncialibus scriptae; *generantem* abierat in *generante in*, unde *arborem* postea in *arbore* est mutatum. Uti vero Plin. § 67. dixerat secundum nonnullorum opinionem murræ ex turis arbore nasci, ita h. l. eandem turis arborem ladanum gignere aliquos prodere dicit. — *gummim*, a. *gummi*, βγ. — *libras*, Ta d. *libra*, β. — *XL*, a. *XXX*, T d (codd. Bud. de asse p. 212.) — *Sincerus*, a. — *esse debet*, a. — *iucunde gravi*; tum, T. *iucundo gravi tum*, ad. *iucundo gratum*, βγ. — *myrtata*, Barbar. *myrta*, ad. — *igni*, a¹ d. *igne*, a² βγ.

§ 77. *qua Indis*, T d. *qua*, a βγ. — *mdicamentum*, a¹. — *a Graecis*, a². — *enhaemon*, Theophr. hist. plant. IV. 7, 2. *enbemon*, a. *embemon*, d. — *haec*, Θ T a. *eae*, d βγ. — *in*, ad. *et in*, βγ. — *Arabiae et pauca*. *Praeterea alibi communia dicenda*, r. — *his*, a. — *mire*, a¹ d. *mirrae*, a². *myrrhae*, r. — *ad externos*, ad. *ab exteris*, r. *exteros*, β. — *alienarumque*, Θ T adr. *et alienarum*, β.

39. Petunt igitur in Elymaeos arborem bratum cupresso 78
fusae similem, exalbidis ramis, incundi odoris accensam et
cum miraculo historiis Claudii Caesaris praedicatam. Folia
eius inspergere potionibus Parthos tradit; odorem esse pro-
ximum cedro fumumque eius contra ligna alia remedio. Na-
scitur ultra Pasitigrim in finibus oppidi Sittacae, in monte
Zagro.

40. Petunt et in Carmanos arborem stobrum ad suffitus, 79
perfusam vino palmeo accendentes. Huius odor redit a ca-
maris ad solum iucundus sed adgravans capita, citra dolorem
tamen; hoc somnum aegris quaerunt. His commercii Carras
oppidum aperuere, quod est illis nundinarium; inde Gab-
bam omnes petere solebant dierum xx itinere et Palaesti-
nen Syriam; postea Characem peti coeptum ac regna Par-
thorum ex ea causa auctor est Iuba. Mihi ad Persas etiam 80
prius ista portasse quam in Syriam aut Aegyptum videntur,
Herodoto teste, qui tradit singula milia talentum annua turis
pensitasse Arabas regibus Persarum. Ex Syria revehunt
styracem, acri odore eius in focis abigentes suorum fasti-
dium. Cetero non alia ligni sunt genera in usu quam odo-
rata cibosque Sabaei cocunt turis ligno, alii murræ, oppi-
dorum vicorumque non alio quam ex aris fumo atque nidore.
Ad hunc ergo sanandum urunt styracem in pellibus hircinis 81
suffiuntque tecta. Adeo nulla est voluptas quae non adsi-
duitate fastidium pariat. Eundem et ad serpentis fugandas
urunt in odoriferis silvis frequentissimas.

XVIII. 41. Non sunt eorum cinnamomum aut casia, et 82
tamen felix appellatur Arabia, falsa et ingrata cognominis,

§ 78. *Elymaeos*, Θ ad r. *Helimaeos*, β. — *bratum*, Θ T d. *bratam*, a. *brutam*, β. — *accensum*, a. — *Pasitigrim in*, a². *Pasitigrim*, a¹ (codd. Salmas. exerc. p. 260. b. E.) *Pasitigrin in*, d β γ. — *opimis*, K. — *Sittacae*, codd. Barbari. *Scytiae*, Θ ad K (codd. Salmas.) — *in*, Θ ad r. Om. β. — *Zagro*, v. 6, 131. *Schanthro*, Θ a. *Scanthro*, d. *Scantho*, K.

§ 79. *Carmanos*; v. ad 6, 212. — *stobrum*, T (codd. indicis libri primi.) *strobium*, d β γ. *istrobium*, a. — *reddit*, ad. — *camaris*, ad. *cameris*, β γ. — *Carra*, ad (codd. Barbari.) — *illi*, d. — *Gabbala*, Pint. — *Palaestinen*, a. *Palaestinam*, d β γ. — *ac*, d. *ad*, T a.

§ 80. *Minaci et ad*, K. — *ista*, om. r. — *Herodoto* 3, 97. — *annua turis*, ad. *annuorum thuris*, r. *thuris annua*, β γ. — *styracem*; pone h. v. Pint. collocat verba in pellibus hircinis ex § 81. — *sunt genera*, ad. *genera sunt*, β γ. — *ad-
rata*, β. — *cogunt*, a.

§ 81. *fastidium*, T ad. *sui fastidium*, β. — *et ad*, Θ ad. *ad*, β. — *frequentis-
sima*, ad.

quae hoc acceptum superis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria, quae dis intellexerant genita, urentium defunctis. Periti rerum adseverant non ferre tantum annuo fetu quantum Nero princeps novissimo Poppaeae suae die concremaverit. Aestumentur postea toto orbe singulis annis tot funera acervatimque congesta honori cadaverum, quae dis per singulas micas dantur, nec minus propitii erant mola salsa supplicantibus, immo vero, ut palam est, placatiores. Verum Arabiae etiamnum felicius mare est; ex illo namque margaritas mittit, minumaque computatione milliens centena milia sestertium annis omnibus India et Seres paeninsulaque illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis deliciae et feminae constant. Quota enim portio ex illis ad deos quaeso iam uti ad inferos pertinet?

XIX. 42. Cinnamomum et casias fabulose narravit antiquitas princepsque Herodotus avium nidis et privatim phoenicis, in quo situ Liber pater educatus esset, ex inviis rupibus arboribusque decuti carnis quam ipsae inferrent pondere aut plumbatis sagittis, item casiam circa paludis propugnante unguibus diro vespertilionum genere aligerisque serpentina, his commentis augentes rerum pretia. Comitata vero fabula est ad meridiani solis repercussus inenarrabilem quendam universitatis halitum e tota paeninsula exsistere tot generum aura e spirante conceptum magnique Alexandri classibus Arabiam odore primum nuntiatam in altum: omnia falsa, siquidem cinnamomum idemque cinnamum nascitur in

§ 82. *falsi*, Sr. *falso*, K. — *ingrati*, r. *ingrata et falsi cogn.*, Pint. — *debeat*. *Beatam*, Barbar. *debeatam*, STad. *det. Beatam*, Pint. — *intellexerant*, θTadr. *intellexerat*, βγ. — *urentium*, θSTadr. *adhibens urendis*, βγ.

§ 83. *asseverant*, d (codd. Gel.) *astruxerant*, a. *adstruerat*, θ. *astu erant*, T. *adstruxerunt*, r. — *puppa*, a. — *quae dispersa singulas*, a.

§ 84. *paeninsula*, a. *paeninsula*, d.

§ 85. *cassiam*, Ambr. I. II. — *fabulose*, Tadr. *fabulosa*, β. — *princepsque*, Pint. *princepsve*, adβγ. — *Herodotus* 3, 110. 111., ubi v. Wesseling. — *in phenicis*, d. — *siti*, a. — *ipsae inferrent*, Passion. *ipse inferret*, Tdr (codd. Salmas. exerc. p. 283. b. D.) *ipse inferet*, a. — *paludem*, Pint. V. Theophr. l. 1. IX. 5, 2. — *aligerisve*, Pint.

§ 86. *Comitata*, θSTad. *Commutata*, β. — *aura e spirante*, ita nos scripsimus. *aurae spirante*, dβγ. *aurae spirante*, a. *aura spirante*, T. *aurae spirantis*, r. — *conceptum*, θTadr. *concentu*, βγ. *aurae spiratu conceptum*, Dalec. — *odore praenuntiatam*, Pint. — *siquidem falsa*, d.

PLIN. II.

Aethiopia Trogodytis connubio permixta. Hi mercatores id 87
a conterminis vehunt per maria vasta ratibus quas neque
gubernacula regant neque remi trahant vel impellant, non
vela, non ratio ulla adiuvet; omnium instar ibi sunt homo
tantum et audacia; praeterea hibernum mare exigunt circa
brumam, euris tum maxime flantibus. Hi recto cursu per 88
sinus impellunt atque a promontori ambitu argeste deferunt
in portum Gebanitarum qui vocatur Ocilia. Quamobrem illi
maxime id petunt produntque vix quinto anno reverti ne-
gotiatores et multos interire. Contra revehunt vitrea et aena,
vestis, fibulas cum armillis ac monilibus; ergo negotiatio illa
feminarum maxime fide constat. Ipse frutex duum cubito- 89
rum altitudine amplissimus palmique minumus, iv digitorum
crassitudinis, statim a terra sex digitis surculosus, arido si-
milis, cum virescat non odoratus, folio origani, siccitate gau-
dens, sterilius imbre, caeduae naturae. Gignitur in planis
quidem sed densissimis in vepribus rubisque, difficilis col-
lectu. Metitur non nisi permiserit deus; Iovem hunc intelle-
gunt aliqui, Assabinum illi vocant; xlv boum caprarumque
et arietum extis impetratur venia caedendi, non tamen aut
ante ortum solis aut post occasum licet. Sarmenta hasta di- 90
vidit sacerdos deoque partem ponit, reliquom mercator in
massas condit. Est et alia fama cum sole dividi ternasque
partis fieri, dein sorte gemina discerni quodque soli cesserit
relinqui ac sponte conflagrare. Praecipua bonitas virgultorum 91
tenuissimis partibus ad longitudinem palmi; secunda proxu-

connubio, a.

§ 87. *Hi*, θ dr. in, a. *Hi*, β. — *conterminis*, a. — *vehant*, a. *sevant*, d. — *illa*, ad. — *adiuvit*, ad. — *omnium*, d. *connium*, a. *cum omnium*, β γ. — *instar ibi*; pro his vv. dant *instabili* a d. — *sunt*, a. *sint*, d β γ. — *exigant*, a. *eligunt*, Dalec.

§ 88. *incursu*, d. — *portu*, ad. — *Gebbanitarum*, a. — *Ocilia*, θ a. *Ochilia*, d. *Ocila*, β. *Ocelis*, Pint. ex 6, 104., γ. — *vix peracto anno*, Dalec. — *aena*, a. *ahena*, d β γ. — *fibulas*, θ T ad. *fibulasque*, β.

§ 89. *frutex est*, d. Ceterum v. Theophr. l. l. IX. 5. et Solin. 30, 30. 31. — *altissimus*, d. — *siccitati*, a. — *caeduae*, a¹ d (codd. Gel.) *caeduae*, a². *ceu dirae*, K. — *in planis*, omitt. S T ad. At v. Pint. — *impetratur*, ad. — *tamen ut ante*, ad.

§ 90. *mercator*, a². *mercatur*, a¹. *mercatori*, T d². *mercaturi*, d¹. — *in*, a. Omitt. T d. — *massas*, T a² dr. *aseas*, a¹ (et cod. optimus ap. Salmas. exerc. p. 288. b. D.) *nassas*, β. *naves*, Dalec. — *Est*, omitt. ad. — *gemina*, T ad. *gemia*, θ. *germina*, r. *cremia*, codd. Gel. β.

mis brevior mensura, atque ita ordine; vilissimum quod radicibus proximum, quoniam ibi minimum corticis, in quo summa gratiae; qua de causa praeferuntur cacumina, ubi plurimus cortex. Ipsum vero lignum in fastidio propter origani acrimoniam; xylocinnamomum vocatur; pretium ei in libras X x. Quidam cinnami duo genera tradidere, candidius nigriusque, et quondam praeferebatur candidum, nunc contra nigrum laudatur atque etiam varium praeferunt candido; certissima tamen aestimatio, ne sit scabrum atque ut inter sese tritum tarde frietur; damnatur in primis molle aut cui labitur cortex. Ius eius a Gebanitarum rege solo proficiscitur; 93 is edicto mercatu vendit. Pretia quondam fuere in libras denarium milia; auctum id parte dimidia est incensis, ut ferunt, silvis ira barbarorum; id acciderit ob iniquitatem praepotentium an forte, non satis constat. Austros ibi tam ardentis flare ut aestatibus silvas accendant invenimus apud auctores. Coronas ex cinnamomo interrasili auro inclusas 94 primus omnium in templis Capitoli atque Pacis dicavit imperator Vespasianus Augustus; radicem eius magni ponderis vidimus in palati templo quod fecerat divo Augusto coniux Augusta, aureae paterae inpositam, ex qua guttae editae annis omnibus in grana durabantur donec id delubrum incendio consumptum est.

43. Frutex et casia est iuxtaque cinnami campos nascitur, 95 sed in montibus crassiori sarmento, tenui cute verius quam

§ 91. *gratia*, Dalec. — *Que*, a. — *cacumini*, a. — *pluribus torpet*, a d. — *fastidio*, a d. *fastidio est*, βγ. — *ei*, ita nos scripsimus. *et*, a d. *est*, βγ. — *XX*, Hard. *XX*, a d βγ.

§ 92. *nigricansque*, θ. — *et quondam*, a d. *quondam*, βγ. — *Certissimo*, θ. Ceterum v. Dioscor. 1, 13. — *aestimatione si sit scabrum* — *frangatur*, r. — *sese tritum*, d. *sestertium*, θ a. — *frietur*, a d². *fricetur*, T d¹. — *damnatur*, a. *damnatum*, θ T d. — *labitur*, T d. *labit*, θ a² (codd. Salmas. exerc. p. 288. b. B.) *babit*, a¹ (alii codd. Salmas.) *albet*, β. *abit*, Salmas. *labat*, Hard.

§ 93. *Gebbanitarum*, a. *Cebbanitarum*, d. — *reges*, a. *ad Gebanitarum reges solos proficit*; *thuris edicto*, r. — *indicto*, K. — *milia*, θ T a d. *mille*, β. — *auctum*, a². *actum*, a¹ d. — *acciderit*, θ a d. *accideritne*, β. — *ardenter*, T d.

§ 94. *ex*, a². *et*, a¹. *e*, d². Om. d¹. — *cinnamomo*, a. *cinnamo*, d βγ. — *interasili*, a. *et interrasili*, d. — *aurea*, a. — *patera*, a². — *imposita*, a¹. *impositae*, a² d². Om. d¹. — *ex qua guttae editae*, om. a.

§ 95. *casia*, d. *casiae*, θ a. V. Dioscor. 1, 12. — *crassiori*, d. *grassiori*, a. *crassiore*, βγ.

cortice quem contra atque in cinnamo labare et exinaniri pretium est. Amplitudo frutici trium cubitorum, colos triplex: cum primum emicat, candidus pedali mensura; dein rufescit addito semipede, ultra nigricans. Haec pars maxime 96 laudatur ac deinde proxuma, damnatur vero candida. Consecant surculos longitudine binum digitorum, mox praesuunt recentibus coriis quadripedum ob id interemptarum, ut putrescentibus vermiculi lignum erodant et excavent corticem tutum amaritudine. Probatur recens maxime et quae sit odo- 97 ris mollissimi gustuque quam maxime fervens potius quam lento tepore leniter mordens, colore purpurae, quaeque plurima minum ponderis faciat, brevi tunicarum fistula et non fragili; ladam vocant talem barbaro nomine. Alia est balsamodes ab odore simili appellata, sed amara ideoque utilior medicis, sicut nigra unguentis. Pretia nulli diversiora; optumae in libras X L, ceteris X v.

XX. His addidere mangones quam daphnoiden vocant, 98 cognominatam isocinnamon, pretiumque ei faciunt X ccc. Adulteratur styrace et propter similitudinem corticum laurus tenuissimis surculis. Quin et in nostro orbe seritur extremoque in margine inperi, qua Rhenus adluit, vivit in alveariis apium sata. Color abest ille torridus sole et ob id simul idem odor.

44. Ex confinio casiae cinnamique et cancamum ac tarum invehitur, sed per Nabataeos Trogodytas qui considerare ex Nabataeis.

conteri, r. *atteri*, Dalec. — *cinnamomo*, codd. Bud. de asse p. 212. — *labare*, ΘTKd (codd. Bud. de asse.) *lavare*, a. *levare*, r. *levari*, βγ. V. § 92. — *et exinaniri*, om. r. — *frutici*, Θad. *fruticis*, β. — *colos*, ad. *color*, γ. — *deinde*, β. — *rufescit*, Θd. *rubescit*, aβγ.

§ 96. *Consecant*, ad. *cum secant*, T. *Tum secant*, K. — *digitorum*, T ad. *cubitorum*, β. V. Theophr. hist. plant. IX. 5, 3. — *ut*, ad. *ut iis*, βγ. — *cortice*, Ka². — *tutum*, a' d. *tutum*, a². *tuto*, K.

§ 97. *gustuque*, ST d. *gustuve*, aβ. — *potius quam*, codd. Barbari. *potius que*, ad. — *tempore*, r. — *purpurae*, ΘT ad. r. *purpureo*, β. — *ladam*, Θ. *ladan*, T. *ladan*///, d. *laedam*, a. *laudent*, a. *lactam*, βγ. *achy*, Dalec. ex Dioscor. 1, 12. — *balsamodesaba odore*, a. *balsamoides*, K. — *Optimi*, ad.

§ 98. *mangones*, d. *mangonis*, S. *mangoniis*, Θ. *mangoriis*, a. — *daphanidos*, a. *daphanidis*, d (codd. Salmas. exerc. p. 286. a. A.) *daphnidis*, Θ (alii codd. Salmas.) *daphnitiis*, Salmas. — *cognominatam isocinnamon*, ad. *isocinnamon cognom.*, βγ. *mesocynamon*, codd. Barbari. — *ei*, ΘT ad. *eius*, β. — *faciant*, a. — *corticem*, d. *cortice*, K. — *laurus*, ΘT ad. *lauri*, β. — *tenerissimis*, r. — *marginem imperii qua*, d. *marginem* (*marginem*, a') *per id quae*, a.

XXI. 45. *Eo conportatur et serichatum et gabalium quae* 99
intra se consumunt Arabes, nostro orbi tantum nominibus
cognita sed cum cinnamo casiaque nascentia; pervenit tamen
aliquando serichatum et in unguenta additur ab aliquis; per-
mutatur in libras X vi.

46. *Myrobalanum Trogodytis et Thebaidi et Arabiae quae* 100
Iudaeam ab Aegypto disternat commune est, nascens un-
guento, ut ipso nomine adparet, quo item indicatur et glan-
dem esse arboris heliotropio quam dicemus inter herbas si-
mili folio. Fructus magnitudine abellanae nucis. Ex his in
Arabia nascens Syriaca appellatur et est candida, contra in
Thebaide nigra; praefertur illa bonitate olei quod exprimi-
tur, sed copia Thebaica. Inter haec Trogodytica vilissima 101
est. Sunt qui Aethiopicam his praeferant, glandem nigram
nec pinguem nucleoque gracili sed liquore qui exprimitur
odoratori, nascentem in campestribus; Aegyptiam pingui- 102
orem esse et crassiore cortice rubentem et, quamvis in palu-
stribus nascatur, brevior sicciorque; e diverso Arabicam
viridem ac tenuiorem et, quoniam sit montuosa, spissior,
longe autem optumam Petraeam ex quo diximus oppido,
nigro cortice, nucleo candido. Unguentarii autem tantum
cortices premunt, medici nucleos tundentes adfusa paulatim
calida aqua.

XXII. 47. *Myrobalano in unguentis similem proximum-* 103
que usum habet palma in Aegypto, quae vocatur adipos,

marginē per id quod Rhenus, r. — vidit, a d. vidi et satam, K. — apium, a. apum,
d β γ. — caseae cannamque ei, a. — qui Nabataeis, a d (codd. Gel.) confines
Nabataeis, r. confines qui considere, K. Om. S. Ceterum vix dubitandum, quin
consedere sit legendum; v. Wagner. ad Vergil. eclog. 7, 1.

§ 99. *consumit, a. — eum, a. — cinnamum, a². — cassiaque, a. — aliquis,*
a d. aliquibus, β γ.

§ 100. *nascentibus, a d. Ceterum v. Dioscor. 4, 157. — nomini, a. — gran-*
dem eius, r. — arboris, Barbar. arborem, a d r. An Plin. arboream scripsit? —
dicemus 22, 57.

§ 101. *his, a. iis, d β γ. — grandem, θ r. — nec, θ T a d r. ac, β. — pingue,*
a. glande nigra ac pingui, Dalec. — odoratori, is., a. odorationis, d.

§ 102. *esse aiunt, Dalec. — crassiore, θ a d. crassiori, β. — rubenti, Dalec. —*
nascatur, d. nascitur, θ a. — Arabicam; post h. v. in cod. a tres quattuorve litterae
diligenter erasae. — montuosa, θ T a d r. montosa, β. — spissior, d. ac spissior
est, a. — diximus 6, 144. — tundunt, r. Ceterum v. Theophr. l. I. IV. 2, 6.,
de odor. 15. — paulatim, θ T a d. eis paulatim, β. Varia in his mutat Dalec.

§ 103. *Myrobalano in, d. Myrobalancin in, a¹. Myrobalani, a². Exscripsit haec*
Solin. 32, 86. coll. Dioscor. 1, 148.

viridis, odore mali cotonei, nullo intus ligno; colligitur autem paulo ante quam incipiat maturescere; quod si relinquatur, phoenicobalanus vocatur et nigrescit vescentisque inebriat. Myrobalano pretium in libras X bini. Institores et faecem unguenti hoc nomine appellant.

48. Calamus quoque odoratus in Arabia nascens communis 104 Indis atque Syriae est, in qua vincit omnis. A nostro mari ~~cx~~ stadiis, inter Libanum montem aliumque ignobilem, non, ut quidam existumavere, Antilibanum, in convalle modica iuxta lacum, cuius palustria aestate siccantur, tricenis ab eo stadiis calamus et iuncus odorati gignuntur. Sane enim di- 105 camus et de iunco, quamvis alio herbis dicato volumine, quoniam tamen hic unguentorum materia tractatur. Nihil ergo a ceteris sui generis differunt ad aspectu, sed calamus praestantior odore statim e longinquo invitat, mollior tactu, meliorque qui minus fragilis et qui assulose potius quam qui raphani modo frangitur. Inest fistulae araneum quod 106 vocant florem; praestantior est cui numerosius. Reliqua probatio, ut niger sit; damnantur albi; melior, quo brevior crassiorque et lentus in frangendo. Calamo pretium in libras xi, iunco xv; traduntque iuncum odoratum et in Campania inveniri.

49. Discessimus a terris oceanum spectantibus ad con- 107 vexas in nostra maria. XXIII. Ergo Aethiopiae subiecta

autem; pro h. v. habent aut enim a, ////enim d, enim T. — quod si relinquatur, Θ Tadr. Quod relinquitur, β. — Myrobalano, ad. balanum, R hinc rursus incipiens. — bini, R. binis, T ad. vini asses, Pint.

§ 104. *communes, R. — Indis_omnis om. R. — in qua vivit omnis, K. — A nostro_stadiis; haec verba ad superiora referant βγ; rectius interpunxit Dalec. Ceterum v. Theophr. l. I. IX. 6, 1. et Dioscor. 1, 17. — centum L, Rd (codd. Barbari.) CI, a. — rigenis, R. — spatio, Salmas. exerc. p. 741. a. E. — odorati, R. odorata, a. odoratus, d.*

§ 105. *alio_volumine, vicesimo secundo. — quoniam tantum hic, Pint. — aspectus, a. — mollior_meliorque, ad. melliorquae, R. — minus_assulose om. a. — quam qui, Barbar. R. quam, ad βγ.*

§ 106. *praestantior est, ad. praestantiorem, R. — numerosius, R. — Relinquā, a. — ne, r. — fit, a. — damnantur albi, R. damnatur alibi, ad. damnatur aliubi, βγ. Multa in his tentant Dalec. et Hofmann. var. lect. 4, 19. — quod, ad. — crassiorque et lentus, R Θadr. et crassior lentusque, β.*

§ 107. *deconvexas, Dalec. conversas, alii apud eundem, quod praefert Hard. Ceterum v. Dioscor. 3, 88. — lacrimam, d. lacrima, Ra. — inde, R Θ Tadr. inde et, Kβ. — nomen, K. — etiam, R Θ Tadr. etiam ab, β. — arborem, R. — quam sc. lacrimam. Eodem nomine metopii galbanum liquorem dictum fuisse testatur*

Africa hammoniacy lacrimam stillat in harenis suis — inde nomine etiam Hammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, — quam metopion appellant, resinae modo aut cummum. Genera eius duo: thrauston masculi turis similitudine, quod maxime probatur, alterum pingue et resinosum, quod phyrama appellant. Adulteratur harenis velut nascendo adprehensis; igitur quam minimis glaebis probatur et quam purissimis; pretium optimum in libras asses XL.

50. Sphagnos infra eos situs in Cyrenaica provincia maxime probatur; alii bryon vocant; secundum locum optinet Cyprius, tertium Phoenicius. Fertur et in Aegypto nasci, quin et in Gallia, nec dubitaverim; sunt enim hoc nomine cani arborum villi, qualis in quercu maxime videmus, sed odore praestantes. Laus prima candidissimis atque altissimis, secunda rutilis, nulla nigris; et in insulis petrisque nati inprobantur omnesque quibus palmarum atque non suus odor sit.

XXIV. 51. Cypros in Aegypto est arbor ziziphi foliis, semine coriandri, candido, odorato; coquitur hoc in oleo premiturque postea, quod cypros vocatur. Pretium ei in libras X v. Optimum e Canopica in ripis Nili nata, secundum Ascalone Iudaeae, tertium Cypro insula odoris suavitatis. Quidam hanc esse dicunt arborem quae in Italia ligustrum vocetur.

Dioscor. 2, 87. — metopon, T d (codd. Salmas. exerc. p. 249. a. A.) metopona, R. metopoli, θ a. Varia tentant Dalec. et Salmas. — appellant, T a. appellat, R. vocant, d β γ. — cummum, R. gummium, a². commum, a¹. commum, d. gummi, Barbar. β γ. — thrauston, Barbar. traston, a d. thasum thon, R. — similitudinem, R. — phyrama, Barbar. phyranna, R. pyram, a d. — quamvis, R. — optimo, R. optimum, a d. optimi, β γ. — XL, Ra. XXX, T d r (codd. Bud. de asse p. 212.)

§ 108. Spagnos, R. Sphacnos, a. Spacnos, d. V. Dioscor. 1, 20. — intra, Dalec. — Secundo loco, R. — carni, a d. — latissimis, R. longissimis, Dalec. ex Theophr. hist. plant. III. 8, 6. et Plin. 16, 33. — secunda rutilis, d. secundarum tulis, R. secunda rutilis, a¹. secunda gratilis, a². — quibus, R. quibusq; a d. — plantarum, Dalec. et Salmas. exerc. p. 236. b. E. — odor sit, R. odor erit, T. odor erit, d. oderit, θ. odor est, a γ.

§ 109. Cypros, R θ ar (codd. Barbari.) Cyprus, d. Cyprius, β. — candido, R θ T a d. flore candido, Barbar. β, unde Dalec. statim infra hic conicit. — poster, a. — cypros, R d. cyprus, a β γ. cyprinum, Dalec. — XV, R θ T a d. quinque, β. — e, R a. est, T d. habetur, β. — Nili nata, R d. linata, a. — Ascolone, a¹. — suavitatis, R a d (codd. Salmas. de hyle p. 120. b. D.) qui tertia in Cypro — suavitatis legit. suavitatis praecipuum, Dalec. — ligostrum, a. — vocatur, Dalec.

52. In eodem tractu aspalathos nascitur, spina candida 110 magnitudine arboris modicae, flore rosae; radix unguentis expetitur. Tradunt, in quocumque frutice curvetur arcus caelestis, eandem quae sit aspalathi suavitatem odoris existere, sed si in aspalatho, inenarrabilem quandam. Quidam eum erysisceptrum vocant, alii sceptrum. Probatio eius in colore rufo vel igneo tactuque spisso et odore castorei; permutatur in libras X v.

53. In Aegypto nascitur et maron peius quam Lydium, 111 maioribus foliis ac variis; illa brevia ac minuta et odorata.

XXV. 54. Sed omnibus odoribus praefertur balsamum uni terrarum Iudaeae concessum, quondam in duobus tantum hortis, utroque regio, altero iugerum xx non amplius, altero pauciorum. Ostendere arbusculam hanc urbi imperatores Vespasiani, clarumque dictu, a Pompeio Magno in triumpho arbores quoque duximus. Servit nunc haec ac tributa pendit 112 cum sua gente, in totum alia natura quam nostri externique prodiderant; quippe viti similior est quam myrto. Malleolis seri didicit nuper victa ut vitis et inplet collis vinearum modo quae sine adminiculis se ipsae sustinent; tondetur similiter fruticans ac rastris nitescit properatque nasci, intra tertium annum fructifera. Folium proximum rutae, perpetua 113 coma; saeviere in eam Iudaei sicut in vitam quoque suam;

§ 110. In nascitur om. R. — spinae, R. — eandem quae, R. d. eandemque quae, a. eandem quaecumque, r. — aspalathi, Θ dr. aspalati, Ra (ita semper.) aspalatho, codd. Gel. β. Ceterum v. Dioscor. 1, 19. — sed si, R. ad (vet. cod. Salmas. exerc. p. 282. a. C.) sed, β. — eum erysisceptrum, R. emerysisceptrum, ad. erisceptron vel irisceptron, Salmas. — vocant sceptrum, a. alii sceptrum vocant, d. Om. R. vocant alii sceptrum Helysaei cuius probatio est in, r. — eius, R. est, Θ ad. — tactu, R. — castore, R. castoria, a¹ d. castorio, a².

§ 111. uni, om. R. Ceterum v. Theophr. 1. 1. III 9, 6. et Dioscor. 1, 18. — duabus, R. — hores, R. — alterum, R. — arbutam, R. arbutum, Θ T ad. — diximus, a.

§ 112. Servit, R. servi, a. servis, d. Horum uterque codicum h. v. ad superiora refert. — ac, R. θ. a, a¹. ad, a². In d rasura. et, β γ. Partim haec exscripsit Solin. 35, 5. — in, om. R. — viti, R. — sedri, a¹ (Rigalt. ap. Salmas. exerc. p. 413. b. F.) — didicit, Pint. dicit, T ad (Rigalt.) dicitur, R β γ. — victa, T d². dicta, Θ ad¹ (Rigalt. et omnes codd. Salmas.) iuncta, K. vineta, R β. At v. statim sequentia et § 118. — at nunc implet, Dalec. — fruticans, R. d. frutificans, Θ r. frutificans, T a. — rastris, R. — prope atque, R.

§ 113. proximum, R (codd. Barbari.) proxime, Θ T d. proximas, a. — rutae, Barbar. rubet, codd. Barbari. tuburi, R. tuberi, Θ T ad. — eam, R. Θ T ad. eandem, β. — et dimicatum, Ra. dimicatumque, T d. — pro, om. a. — frutic, a (littera e erasa.) — eum, Θ ad. ea, R. eam, β. — aut, d. Omitt. Ra. — procerior, om. R.

contra defendere Romani et dimicatum pro frutice est, se-
ritque nunc eum fiscus nec umquam fuit numerosior aut
procerior; proceritas intra bina cubita subsistit. Arbori tria 114
genera: tenui et capillacea coma, quod vocatur eutheriston;
alterum scabro adspectu, incurvom, fruticosum, odoratius;
hoc trachy appellant; tertium eumeces, quia est reliquis pro-
cerius, levi cortice; huic secunda bonitas, novissima euthe-
risto. Semen eius vino proximum gustu, colore rufum nec 115
sine pingui; peius in grano quod levius atque viridius; ra-
mus crassior quam myrto. Inciditur vitro, lapide osseisve
cultellis; ferro vitalia laedi odit, emoritur protinus, eodem
amputari supervacua patiens. Incidentis manus libratur ar-
tifici temperamento, ne quid ultra corticem violet. Sucus e 116
plaga manat, quem opobalsamum vocant, suavitatis eximiae,
sed tenuis guttae ploratu; lanis parva colligitur in cornua;
ex his novo fictili conditur, crassiori similis oleo et in musto
candida; rufescit deinde simulque durescit e translucido.
Alexandro magno res ibi gerente, toto die aestivo unam 117
concham impleri iustum erat, omni vero fecunditate e maiore
horto congios senos, e minore singulos, cum et duplo re-
pendebatur argentum. Nunc etiam singularum arborum lar-
gior vena; ter omnibus percutitur aestatibus, postea depu-
tatur. Et sarmenta quoque in merce sunt; DCCC HS. 118

§ 114. *tenuis*, R. *tribui*, ad. — *capelleoceae*, ad. — *vocatur*, Rθdr. *vocantur*, a. *vocant*, βγ. — *eutheriston*, codd. Barbari. *entheristru*, θr. *entheristru*, ad. *henthesis* cum, R. — *scabro*, ad. *robore*, R. — *fruticosum*, R. — *trachy*, codd. Barbari. *thraci*, R. *traci*, a. *stracum*, d. — *eutheristo*, Barbar. *entheristo*, Rad.

§ 115. *eius*, Rd (hic in rasura.) *est*, aγ. *est et*, θ. — *vino*—*peius* om. R. — *ramos*, a¹. *ramo*, a². — *myrthy*, R. — *vitalia laedi odit*, ita scripsimus ex R, qui *vitalia laedit* habet. *laedi vitalia odit*, adβγ. — *emoritur*, d. *moritur*, R (v. supra) ar. — *eodem*, RTa. *eadem*, dβγ. — *superbaqua*, a¹. *superbaequa*, a². — *artifici*, Rd. *artificem*, a (codd. Salmas. exerc. p. 417. a. C.) — *que*, R.

§ 116. *tenuis guttae*, r. *tenui gutta*, Radβγ. *gutta*. *Ploratus*, K. Vocem *gutta* ex glossa vocis *ploratu* ortam esse censet Ruhnken. ad Rutil. Lup. p. 140. — *his*, Rθad. *uis*, β. — *nova*, θ. — *rufescit*, Rθd. *rubescit*, aβγ. — *e translucido*, d. *e translucido*, a. *translucido*, R. *et translucida*, K.

§ 117. *erat*, ad sequentia refert β. Ceterum in h. l. varia tentarunt Bud. de asse p. 535. et Salmas. exerc. p. 417. a. E. b. B. — *e maiore*, d. *maiore*, R. *maior*, a. — *horto*, R. *horreto*, a. *horreo*, d. — *congios senos*, a. *congius senore*, R. *concijs se nosse*, d. — *e minore*, T. *se minore*, a. *minore*, Rd (quem v. statim supra) βγ. — *cum et*, RθTdr. *cum*, aβγ. — *argentum*, RθTadr. *argento*, β. — *largior*, B. *longior*, θTad.

§ 118. *sarmentis*, R. — DCCC HS, R. DCCCIII, T. DCCIII, θad (meliores libri Salmas. exerc. p. 418. b. C.) DCCCC, K. DCCC, β. DCC II, Salmas. DCC HS, γ. Numeris ego lineolam supraposui, ut sint octingenta sestertia.

amputatio ipsa surculusque veniere intra quintum devictae annum. Xylbalsamum vocatur et coquitur in unguentis; pro suco ipsum substituere officinae. Corticis etiam ad medicamenta pretium est, praecipua autem gratia lacrimae, secunda semini, tertia cortici, minuma ligno. Ex hoc buxo- 119 sum est optimum, quod et odoratissimum, e semine autem maxumum et ponderosissimum, mordens gustu fervensque in ore. Adulteratur Petraeo hyperico, coarguitur magnitudine, inanitate, longitudine, odoris ignavia, sapore piperis. Lacri- 120 mae probatio, ut sit e pingui tenuis ac modice rufa et in fricando odorata; secundus candido colos, peior viridis crassusque, pessumus niger, quippe ut oleum senescit. Ex omni incisura maxime probatur quod ante semen fluxit. Et alias adulteratur seminis suco vixque maleficium deprehenditur gustu amariore; esse enim debet lenis, non subacidua, odore tantum austerus. Vitiatur et oleo rosae, cypri, lentisci, ba- 121 lani, terebinthi, myrti, resina, galbano, cera Cypria, prout quaeque res fuit, nequissime autem cummi, quoniam arescit in manu inversa et in aqua sidit, quae probatio eius gemina est. Debet sincerum inarescere, sed hoc cummi addita fra- 122

ipsa, Ra'd. ipsa e, a². — *surculusque*, a. — *veniere*, Dalec. R. *venire*, ΘTad. *vaenit*, β. *veniit*, altera Dalec. coniectura, γ. — *devictae*, ΘSTad (codd. Salmas.) *devictua* et, R. *demum*, β. — *ipsum*, d. *ipso*, Ra. — *substituere officinae*, om. R.

§ 119. *buxum*, Td. — *est optimum*, Ta. *optimum est*, d. *optimum*, R. — *quod et*, R. *quod est*, adβγ. — *e semine*, R. *et semine*, a. *et semini*, d. — *coarguitur*, R. *suoarguitur*, a¹. *suco arguitur*, a². *sua arguitur*, r. *quod coarguitur*, dβγ. — *inanitate latitudine ceu longitudine*, K.

§ 120. *e pingui*, RTd. *pingui*, a. *pinguis*, βγ. — *tenuis*, R. *tenui*, ad. *tenuique*, T. — *Secunda amcalido*, R. — *color*, d. — *viridi*, d. — *caesiusque*, Dalec. — *incisura*, R. *inclusura*, Θad. — *seminis succo*, RΘSTd. *semini suco*, a. *semine suo*, β. — *maleficium* — *lenis* omitt. ad. — *subacidus*, d.

§ 121. *cypri*, RΘadr. *cyperi*, β. — *terebinti*, a. — *galbano*, R. — *gummi*, R. — *quoniam*, RΘSTad (codd. Salmas. exerc. p. 419. a. A.) *quoniam ipsum quoque*, β. — *arescit*, R. *marescit*, codd. Salmas. *amarescit*, Td. *inarescit*, Θγ. *marcescit*, a. *inhaerescit*, β. — *in manu*, RΘTad (codd. Salmas.) *manu*, β. — *eius*, R. ē, a. Omitt. Tdry. — *genuina*, Pint. — *est*, Ra. *eius*, d.

§ 122. *sincerum*, R. *sincerum et*, Θadβγ. *enim sincerum*, K. — *inarescere*, RΘTKad. *marescere*, codd. Salmas. *inhaerescere*, β. — *hoc cummi*, R. *haec omnia*, a. *haec omnia*, Td (codd. Salmas.) *hoc et gummi*, β. *hoc e gummi*, Hard. γ. — *addita*, R. *addita arescere*, Tdγ. Participium non est ad *fragili crusta*, sed ad *cummi* referendum: *hoc* (sc. arescere), *cummi addita* (si cummis addita sive si balsamum adulteratum est), evenit modo *crusta fragili*. — *fragile*, ad. — *crustę venit*, ad. — *adulteratur*: *est*, Θa (codd. Salmas.) *adulteratur*, e, r. — *nigrior et*, R. *nigriore*, Θadβγ. *nigriori*, r. — *mutatur*, R. *mutatum*, adβγ. — *in manu*, R. *manu*, ΘSTadr. Om. β.

gili crusta evenit; et gustu deprehenditur, carbone vero quod cera resinaque adulteratum est; nigrior et flamma. Nam melle mutatur statim; in manu contrahit muscas. Praeterea ¹²³ sinceri densatur in tepida aqua gutta sidens ad ima vasa, adulterata olei modo innatat et si metopio vitata est circulo candido cingitur. Summa est probatio, ut lac coagulet, in veste maculas non faciat. Nec manifestior alibi fraus; quippe milibus denarium sextarii, empti vendente fiasco tricenis denariis, veneunt; in tantum expedit augere liquorem. Xylbalsamo pretium in libras X vi.

55. Proxuma Iudaeae Syria supra Phoenicem styracem ¹²⁴ gignit circa Gabala et Marathunta et Casium Seleucia montem. Arbor est eodem nomine, cotoneo malo similis, lacrimae ex austero iucundi odoris, intus similitudo harundinis, suco praegnans. In hanc circa canis ortus advolant pinnati vermiculi erodentes; ob id in scobe sordescit. Styrax laudatur ¹²⁵ post supra dicta ex Pisidia, Sidone, Cypro, Cilicia, Creta minime; ex Amano Syriae medicis, sed unguentariis magis. Colos in quacumque natione praeferuntur rufus et pinguis lentus; deterior furfurosus et cano situ obductus. Adulteratur cedri resina vel cummi, alias melle aut amygdalis amaris;

§ 123. *sinceri*, R. *sincere*, ad. *sincera*, r. — *vasa*, R^Θ T ad. *vasis*, β. — *vitiatum*, r. *vitia*, a. — *est probatio*, R a. *probatio est*, d β γ. — *et in*, a. — *alibi*, ad. *in album*, R. — *tricenis*, R. *trecentis*, d. *trecentis*, a β γ. — *expedita licere auctorem liquore*, R. Retinui scripturam vulgatam (ad β γ), quamquam certus aliud quid Plinium scripsisse et illam librariis verum scriptoris sensum non percipientibus deberi. Iam si meminimus, quantopere Plin. sermoni iuridico studuerit (v. ad 35, 4.), vix dubitabimus, quin h. l. scripserit: *in tantum expedit adicere* (i. e. *adlicere*) *auctorem liquorem*. Plin. scilicet quasi iocans graviter indignatur institorem, qui h. l. acerbe auctor dicitur, quatenus in vendendo balsamo adulterato spondet se genuinum vendere, genuino balsamo adlicere liquorem i. e. lac. De nomine *auctor* hoc sensu in foro adhibito v. praeter formulas, quales attulit Heinecc. antiquit. Rom. IV. 6, 25., potissimum Cic. Verr. II. 5, 22. — XVI, R. XV, Θ T ad r (codd. Salmas. exerc. p. 418. b. D.) VI, β. X V, γ.

§ 124. *Iudea* et, R. — *super*, r. Ceterum v. Dioscor. 1, 79. — *Phoenicem*, R a. — *feleuce* e, R. — *iucundi odoris*, R. *iucundioris*, a d β γ. — *simili modo*, T d. — *ortus*, R^Θ ar. *ortum*, d β. — *corrodentes*, T. — *id in*, a. *id*, T. Omitt. R d. — *sordentes scit*, R.

§ 125. *Sidone*, a. *id e*, R. *Side*, Θ (et optimi libri ap. Salmas. exerc. p. 384. b. E.) *sed et e*, d. *sed et*, T. Mihi Plin. item e videtur scripsisse. — *creta minima ex*, Dalec. Quae coniectura ipsa uti est perversa, ita nemo verba intuens dubitabit, quin, uti iam leguntur, vera esse non possint. Certe adverbium *minime* post *Creta* locum non habet, qua de causa illud, quamquam durius, cum Salmasio ad sequentia refero. — *praeferuntur*, R. *praeferuntur*, a d β γ. — *rufus*, *pingui et lentius*, Dalec. — *gummi alias*, R d. *cum milia*, a. *gummi alia*, Salmas. — *melle*, d. *vile*, R. *mille*, a. — *et*, Dalec.

omnia ea deprehenduntur gustu. Pretium optumo X xvii. Exit et in Pamphylia, sed aridior minusque sucosus.

56. Dat et galbanum Syria in eodem Amano monte e 126 ferula quam eiusdem nominis resinae modo stagonitum appellant. Quod maxime laudant, cartilagosum, purum ad similitudinem hammoniacy minimeque lignosum. Sic quoque adulteratur faba aut sacopenio. Sincerum si uratur fugat nidore serpentis; permutatur in libras X v. Medicinae hoc tantum.

XXVI. 57. Panacem et unguentis eadem gignit, nascentem et in Psophide Arcadiae circaque Erymanthi fontis et in Africa et in Macedonia; ferula sui generis quinque cubitorum, foliis primo quaternis, mox senis in terra iacentibus, ampla magnitudine rotundis, in cacumine vero oleagineis, semine in muscariis dependente ut ferulae. Excipitur sucus inciso caule messibus, radice in autumno; laudatur candor eius coacti. Sequens pallido statera; niger colos inprobatur. Pretium optumo in libras X bini.

58. Ab hac ferula differt quae vocatur spondylion foliis 128 tantum, quia sunt minora et platani divisura; non nisi in opacis gignitur. Semen eodem nomine silis speciem habet, medicinae tantum utile.

59. Dat et malobathrum Syria, arborem folio convoluto, 129 colore aridi foli, ex quo premitur oleum ad unguenta, fertiliore eiusdem Aegypto. Laudatius tamen ex India venit; in paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco,

omnia, Ra. *omniaque*, dβγ. — XXVII, R. XVIII, Tadr. XIX, β. X VIII, γ. — *aridior*, R (codd. Gel.) *acrior*, Tadr (codd. Salmas.) γ.

§ 126. *e ferula quam*, Barbar. d. *e ferulaeque*, R. *et feruleque*, a. Ceterum v. Dioscor. 3, 87. — *eiusdem* — modo post *ferula* collocat Dalec. — *stagonitum*, R. *stagoniti*, a d. *stagonitin*, βγ. — *appellans*, R. — *laudat*, R. — *Sic quoque*, a d. *Siccoque*, R. — *sacopenio*, Broter. e codd. *sacopemo*, a. *sacoponie*, d. *sacopifino*, R. *sagopome*, T. *sagapeno*, β. — *in odore*, d. — XV, R & Tadr. V, β.

§ 127. *Panacen*, d. V. Dioscor. 3, 48. coll. Theophr. hist. plant. IX, 9, 2. — *eadem*, a d. *ea*, R. — *Psophide*, d. *prophide*, R. *ipso fine*, a. *Phenea*, K. *Psophide ac Pheneo*, Heins. ad Ovid. metam. 15, 332. — *primo ternis mox quinis*, Dalec. — *radice in*, a. *radicem*, R. *radice*, d. — *sta*, R. — *colos*, Ra. *color*, dβγ. — X bini, θadr (codd. Salmas. exerc. p. 418. b. E.) XII, R. XIX, T. bini asses, β.

§ 128. *spondilion*, Ra. V. Dioscor. 3, 80. — *et*, Ra. Omitt. dy.

§ 129. *Dat et*, a d. *Dale*, R. V. Dioscor. 1, 11. — *malobathrum*, Ra d. *malobathron*, βγ. — *Syriae*, R. — *colore aridi foli*, θ d'. *colore aridi folii*, R. *colore*

nigricans scabrumque, quodam salis gustu; minus probatur candidum; celerrime situm in vetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua, odor vero in vino subfervefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio simile est a X singulis ad X cccc pervenire libras, folium autem ipsum in libras X LX.

XXVII. 60. Oleum et omphacium est. Fit duobus generi- 130
bus et totidem modis, ex olea et vite, olea adhuc alba expressa; deterius ex druppa; ita vocatur priusquam cibo matura sit, iam tamen colorem mutans. Differentia, quod hoc viride est, illud candidum. E vite psythia fit aut aminea, cum sunt acini ciceris magnitudine, ante canis ortum. In 131
prima lanugine demetitur uva eiusque melligo; — reliquom corpus sole coquitur, nocturni rores caventur, — in fictili condita melligo colligitur, subinde et Cyprio aere servatur. Optuma quae rufa acriorque et aridior. Pretium omphacio in libras X VI. Fit et alio modo, cum in mortariis uva inmatura teritur siccataque in sole postea digeritur in pastillos.

XXVIII. 61. Eodem et bryon pertinet, uva populi albae. 132
Optuma circa Cnidum aut Cariam in sitientibus aut siccis asperisque, secunda in Lyciae cedro. Eodem et oenanthe pertinet, est autem vitis labruscae uva, colligitur cum floret id est cum optume olet, siccatur in umbra substrato linteo atque ita in cados conditur. Praecipua ex Parapotamia, se- 133

aridi folio, Td². *colore arido folio*, a. *arido colore*, βγ. — *premitur*, RTad. *exprimitur*, βγ. *paratur*, Dalec. — *tamen*, om. r. — *in — gigni* om. R. — *ubi*, a. — *venustate sentu*, a. — *antecedet*, Ra. — a, omitt. Td. — *X singulis*, ar. XI, R. XX, Td. *singulis*, β. — *ad X*, θTad. *addendrios*, R. ad, β. — *CCCC*, R. CCC, θTadβγ. — *folium*, RθSTar. *oleum*, dβγ. — *X*, RTad. Om. β. — *LX*, RTad. L., θ. LXX, r.

§ 130. *Unguentis idoneum et oleum omphacium est. Fit quidem omphacium duobus*, Dalec. V. Dioscor. 1, 29. — *et vite olea*, a. *tuita olea*, d. Om. R. — *ruppa*, R. — *cibo*, R. *in cibo*, d. *cibum*, a. — *hoc*, om. R. — *viridis*, R. — *psitia fit*, Rad. *fit psythia*, βγ. — *aminnia*, R. *uminnia*, ad. — *sunt*, R. *sit*, a. *sint*, dβγ.

§ 131. *uva*, Rd. *iuba*, θTa. — *conditae*, Rad. — *colitur*, ar. — *et Cyprio*, R. *Cyprio*, adβγ. — *X VI*, r. XVI, RθTad. XV, codd. Salmasii exerc. p. 418. b. E. VI, β. — *degeritur*, β.

§ 132. *pupili*, ad. — *nidum*, R. — *Caria*, R. — *institutibus*, ad. — *Lycia e*, „vetus lectio” Pintiani. *Lycia*, Barbar. — *Eadem*, d. — *oenanthe*, v. Dioscor. 5, 5. — *uva*, ad. *uve*, R. — *floret*, Rd. *flore*, θTKa. — *id est*, om. K. — *ita*, ar. Omitt. Rdβγ. — *cadis combitur*, r.

cunda ab Antiochia atque Laodicea Syriae, tertia ex montibus Medicis; haec utilior medicinae. Quidam omnibus his praeferunt eam quae in Cypro insula nascitur; nam quae in Africa fit ad medicos tantum pertinet vocaturque massaris. Omnis autem ex alba labrusca praestantior quam e nigra.

62. Est praeterea arbor ad eadem unguenta pertинens 134 quam alii elaten vocant, quod nos abietem, alii palmam, alii spathen. Laudatur Hammoniaca maxime, mox Aegyptia, dein Syriaca, dumtaxat in locis sitientibus odora, pingui lacrima quae in unguenta additur ad domandum oleum.

63. In Syria gignitur et cinnamum quod comacum ap- 135 pellant. Hic est sucus nuci expressus multum a suco illo veri cinnami differens, vicina tamen gratia. Pretium in libras asses XXXX.

§ 133. *Laodice sasyriae*, R. *Laudicae Assyriae*, a. *Laodice Assyriae*, d. — *his*, R d². *iis*, β. Omitt. ad γ. — *Nam quae et in*, T. — *massaris*, codd. indicis libri 1. *Masyris*, R. *masyris*, ad¹. *masaris*, d². — *Omnis*, R. *Omnibus*, θ T ad γ. — *ex*, R a. *est*, T d. — *e*, omitt. T d. — *nigra est*, a.

§ 134. *Est*, om. a. — *pertinent*, a. V. Dioscor. 1, 150. — *quam*, ad. *quod*, R. — *quod nos abietem*, ut *suppositicia* damnat Broter. — *spatam*, a. *spatum*, d. *spatham* damnat, R. — *mox*, R d. *ex*, a. *et*, T. — *odora*, R. *odorata*, d β γ. *odorata*, a. — *unguenta*, R d. *unqui ita*, a. — *donandum*, R. V. Schneid. ad Theophr. de odor. 22. p. 653.

§ 135. *In Arabia gignitur ut cinnamum quod*, Pint. Totum locum vitiosissimum dicit Schneider. ad Theophr. l. 1. IX. 7, 2. p. 738. — *comacum*, Pint. et Salmas. exerc. p. 923. a. D., codd. indicis libri 1. *commacum*, R. *comacum*, θ T ad (codd. Salmas.) *caryopon*, codd. Barbari, β. — *id*, R. — *nucis*, r. — *a succo illo*, Pint. *a susculo*, R. *a masculo*, omnes codd. Salmas. *masculo*, θ ad. *a surculo*, β. *a succo*, Hard. γ. — *veri*, Pint. R. *vero*, θ ad γ. — *lib. tam*, R. — XXXX, R a. XXX, T d. — *C. Plini Secundi naturae historiarum c lib. XII. editus post mortem explicuit. Incipit liber XIII.*, R.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER XIII.

PROOEM. SECT. 1. **H**actenus in odoribus habent pretia § 1
silvae erantque per se mira singula; iuvitque luxuria omnia
ea miscere et e cunctis unum odorem facere: ita reperta
sunt unguenta. CAP. I. Quis primus invenerit, non traditur. 2
Iliacis temporibus non erant, nec ture supplicabatur; cedri
tantum et citri suorum fruticum et in sacris fumo convolu-
tum nidorem verius quam odorem noverant, iam rosae suco
reperito; nominatur enim hic quoque in olei laude. Unguen-
tum Persarum gentis esse debet; illi madent eo et accersita
commendatione inluvie natum virus exstingunt. Primum, 3

Ad hunc librum toti sunt excussi R (§ 1—88.) a d.

§ 1. *uutque*, R. Cum haec sententia priori sit opposita, enclitica *que* mihi de-
lenda videtur. — *luxuria*, R^θTad. *luxuriam*, β. — *omnia ea*, R^θTad. *ea*
omnia, β. — *e*, om. R. — *facere ita*. *Ita rep.*, R. — *ita reperta sunt*, om. r. —
Unguenta quis, a r.

§ 2. *prius*, T d. — *tradatur*, a. — *citri*, d. *citrius*, R. *in citri*, a. — *et*, RTad.
Omitt. β γ. — *verius quam odorem*, R. Omitt. STad r γ. At v. Döderlein. *lat.*
Synonym. u. Etymol. 3, 133. et Ian. in nunt. litter. Mon. 1836. nr. 165. p. 275.
— *nominatur laude* om. K. Ceterum v. Homer. II. φ, 186. — *hic*, R. *id*, d β.
Omitt. a γ. — *gentis esse debet*, R. *gentis sedebat*, a² d (liber optimus Salmas.
exerc. p. 665. a. G.) *gentes sedebat*, a¹. *genti sedebat*, T. *genti se debet*, Salmas.
γ. *Persarum esse debet gentis unguentum*, β. — *illi*, R a d. *sed et illi*, codd. Bar-
bari. *sed batilli*, r. *sed et Parthi*, Barbar. *nam et illi*, Dalec. — *commendationem*,
R. — *inluvie*, R (codd. Oudend. ad Appul. metam. p. 31.) *in lubi*, a d. *inlumi*,
a². *ingluvie*, β γ.

quod equidem inveniam, castris Darii regis expugnatis in reliquo eius adparatu Alexander cepit scrinium unguentorum; postea voluptas eius a nostris quoque inter lautissima atque etiam honestissima vitae bona admissa est honosque et ad defunctos pertinere coepit, quapropter plura de eo dicemus. Quae ex his non erunt fruticum ad praesens nominibus tantum indicabuntur, natura vero eorum suis red-detur locis.

2. Unguentis cognomina dedere aliis patriae, aliis suci, 4 aliis arbores, aliis causae, primumque id scire convenit mutatam auctoritatem et saepius transisse gloriam. Laudatissimum fuit antiquitus in Delo insula, postea Mendesium, nec mixtura et compositione tantum hoc accidit, sed iidem suci varie alibi atque alibi praevaluere aut degeneravere. Irinum 5 Corinthi diu maxime placuit, postea Cyzici, simili modo rhodinum Phaseli, quam gloriam abstulere Neapolis, Capua, Praeneste. Crocinum in Solis Ciliciae diu maxime laudatum est, mox Rhodi, oenanthinum in Cypro, deinde in Aegypto praepositum, post Adramytte, amaracinum in Co; postea eodem loco praelatum est melinum, cyprinum in Cypro, deinde in Aegypto, ubi Mendesium et metopium subito gra- 6 tius factum est. Mox haec abstulit Phoenice et cyprini lau- dem Aegypto reliquit. Panathenaicon suum Athenae perse- veranter optinuerunt. Fuerat et pardalium in Tarso, cuius etiam compositio et mixtura oblitterata est; narcissinum quoque ex flore narcisso desiit componi. Ratio faciendi du- 7

§ 3. *Darei*, *Θα¹*. Transcripsit haec Solin. 46, 1. — *lautissima*, R. *laudatissi- ma*, ad *βγ*. — *honos quoque*, T. — *et*, R T ad r. *is et*, *β*. — *dicemus*, *quamque ii noverunt*. *Frutices*, K. — *indicabuntur tantum*, d. — *naturae*, R. — *locis*, om. R.

§ 4. *mutatam auctoritatem*, R d (codd. Gel.) *mutata auctoritate*, *Θα r*. *multa auctoritate*, K. *mutare auctoritatem*, T. — *et saepius*, *Θ d* (codd. Gel.) *et saepius et saepius*, R. *et peius*, a. *ad peius*, r. — *traxisse*, R. Plin. ex vestigiis codicum mihi scripsisse videtur *et saepius ad peius traxisse gloriam*, quo potissimum vox *degeneravere* infra posita ducit. — *Mendesium*, R. — *suciae*, R. — *alibi atque alibi*, ita scripsimus servata partim scriptura vulgata *β*, partim reiectis interpolationibus hinc natis. *alibi adque alibi*, R. *alibi atque alibi ad quaelibet*, *β*. *aliive ad quaelibet*, T d. *alibi at quaelibet*, a. *alibi ad quaelibet*, r γ. De ipsa locutione v. ad 34, 144.

§ 5. *Bryum*, K. *Bryinum*, Dalec. Transcripsit haec Plin. ex Apollonii (qui in indice huius libri male Apollodorus dicitur) libro de odoribus ap. Athen. 15. p. 688. — *Corinthi diu*, R d. *Corinthi diu*, a. *Corinthidium*, *Θ*. *Corinthium*, r. — *est*, R T ad r. Omitt. *βγ*. — *deinde in Aegypto praepositum*; haec verba omitt. R T ad γ, priora certe tria verba *Θ Sr*, nisi error est Dalecampii postremam ad- notare temere negligentis. Vid. Ian. 1. l. nr. 167. p. 290. — *post*, R. *posita*, a d

plex: sucus et corpus; ille olei generibus fere constat, hoc odorum. Haec stymmata vocant, illa hedysmata. Tertius inter haec est colos multis neglectus; huius causa adduntur cinnabaris et anchusa. Sal adpersus olei naturam coerces; quibus anchusa adiecta est, sal non additur. Resina aut cummis adiciuntur ad continendum odorem in corpore; celerime is evanescit atque defluit, si non sunt haec addita. Unguentorum expeditissimum fuit primumque, ut verisimile est, e bryo et balanino oleo, de quibus supra diximus; increvit deinde Mendesium balanino, resina, murra magisque etiamnum metopio; oleum hoc est amygdalis amaris expressum in Aegypto, cui addidere omphacium, cardamomum, iuncum, calamum, mel, vinum, murrum, semen balsami, galbanum, resinam terebinthinam. E vilissimis quidem hodieque est, ob id creditum et in vetustissimis esse, quod constat oleo myrteo, calamo, cupresso, cypro, lentisco, maligranati cortice. Sed divulgata maxime unguenta crediderim rosa quae plurima ubique gignitur; itaque simplicissima rhodini mixtura diu fuit addito omphacio, flore rosae, crocino, cinnabari, calamo, melle, iunco, salis flore aut anchusa, vino. Similis ratio et in crocino additis cinnabari, anchusa, vino, 10 similis et in sampsuchino admixtis omphacio, calamo; optimum hoc in Cypro, Mytilenis, ubi plurima sampsuchus. Miscentur et viliora genera olei myrto, lauro, quibus addi-

(in utroque littera a sequentis nominis omissa.) postea, $\beta\gamma$. — Adramitteo, θ . — postea, ad. post ex, R. — eadem et praelata, a. — subito, om. r.

§ 6. Reliqua, a. — Panathenaicon (-aicum, a) suum Athenae, ad. panthene, R. — ex, RTd. et, a. — narcisso, R θ Tad. narcissi, β .

§ 7. Faciendi ratio, d. — duplus, ad. — stymmata, d (codd. Barbari.) stigmata, a. statimata, R. partim stymmata vocant partim hedysmata, Dalec. — color, d. — cinnabaris, RTadr. cinnabari, β . — commis, d. gummis, Ra. gummi, $\beta\gamma$. — sunt, R θ adr. sint, β .

§ 8. e, ad. et, R. — de quibus supra diximus, R. Omitt. θ Tadry. V. 12, 108. 100. — increvit, θ adr. et increvit, R. — indesium, R. — resina, R. — murra, R. myrra, ad. mixta, $\beta\gamma$. — metopio, v. Dioscor. 1, 71. metopium, Dalec. — cardamomum, om. T.

§ 9. E, R θ Tadr. Et e, β . — hodieque, R θ Tadr. hodie, S β . — creditur, S. — et in, R. et id, a. et id e, Td. et id in, β . — quod, om. R. — cypressio, R. — maligranati, R. mali granatici, a. cum maligranati, d. malogranati, $\beta\gamma$. — divulgato, ad. — rosa, Ra. rosae, dy. — addito, ita nos scripsimus. addita, R. additis, ad $\beta\gamma$. — croco, Dalec. — angusta, ad. — uno, R.

§ 10. Similis ratio — vino omitt. ad. — sampsuco, R. — Cypro, Rad. Cypro et, $\beta\gamma$. — sambucus, d. — elei, R. — myrto, Rad. e myrto, $\beta\gamma$. — lauro, R. lauro, ad $\beta\gamma$.

PLIN. II.

tur sampsuchum, liliū, fenum Graecum, murra, casia, nardum, iuncus, cinnamomum. E malis quoque cotoneis et 11 struthis fit oleum, ut dicemus, melinum quod in unguenta transit admixtis omphacio, cyprino, sesamino, balsamo, iunco, casia, habrotono. Susinum tenuissimum omnium est; constat ex liliis, balanino, calamo, melle, cinnamomo, croco, murra; et idem cyprinum ex cypro et omphacio et cardamomo, calamo, aspalatho, habrotono. Aliqui et in cyprinum addunt 12 et murrā et panacem; hoc optimum Sidone, mox Aegypto, si non addatur sesaminum oleum; durat et quadriennio, excitatur cinnamomo. Telinum fit ex oleo recenti, cypiro, calamo, meliloto, feno Graeco, melle, maro, amaraco. Hoc erat 13 celeberrimum Menandri poetae comici aetate; postea multo successit propter gloriam appellatum megalium ex oleo balanino, balsamo, calamo, iunco, xylobalsamo, casia, resina. Huius proprietas ut ventiletur in coquendo, donec desinat olere; rursus refrigeratum odorem suum capit. Singuli quo- 14 que suci nobilia unguenta faciunt, in primis malobathrum, postea iris Illyrica et Cyzicena amaracus, herbarum utraque; vel pauca his et alia alii miscent; qui plurima, alterutri mel, salis florem, omphacium, agni folia, panacem, externa omnia. Prodigiosa cinnamomino pretia; adicitur cinnamo ba- 15 laninum oleum, xylobalsamum, calamus, iunci, balsami se-

sampsuchum, Dalec. sampsucum, R. samsucium, a. sampsuchinum, dβγ. — liliū, a.d. — fenum Graecum, a. fenograecum, d. Om. R. — cassia, R.

§ 11. Et, R. — struthis, R. struthis, θ ad γ. — dicimus, a.d. V. 23, 108. — admixtis, om. R. — sesamino, Barbar. Samio, Rθ ad. — habrotono, R. habrotano, a. abrotano, dβγ. — Susinum, v. Dioscor. 1, 62. — balanino, Rθ ST ad. balano, β. — melle cinnamomo, omitt. RST ad. — murra; huic voci addunt aspalatho codd. Barbari, β, quod omitt. Radr. — isdem, R. itidem vel et item, Pint. V. Theophr. de odor. § 26. et Dioscor. 1, 65.

§ 12. in, om. R. — cyperium, d. cyprum, a. cuprum, R. — et, Rθ ad. Omitt. βγ. — myrram, a. myrum, θ d. maiz, R. — opopanacem, Dalec. — Telinum, R. — cypiro, R. cypro, a.d. cypero, Barbar. βγ. — melio loto, R. — melle, Radr (codd. Barbari.) melle melino, β.

§ 13. multo erat, R. Mihi quidem haec lectio ita praeferenda videtur, ut infra deleatur adverbium multo, cui nullus prorsus locus, id quod sensit Dalec. multo post coniiciens. Adverbium illud, quo eadem ratione et collocatione usus est Plin. 17, 2., casu ex superiore loco delatum in inferiorem. — megalium, v. Theophr. de odor. § 29. et Diosc. 1, 69. — balsamo, om. a. — Huius, a.d. ius, R. — olere, R. colere, d. colore, a. calere, x.

§ 14. Singulis, R. — et, R.d. ex, a. — herbarum, RT ad (codd. Salmas. exerc. p. 332. b. D.) Herbarii in, Barbar. β. — vel, R. Omitt. T ad βγ. Singuli succi vel per se unguenta faciunt, vel pauca iis adduntur. — his et, RT ad (codd. Salmas.) sed, Barbar. β. — alii miscent, Barbar. amiscnt, R (quod ex

mina, murra, mel odoratum; unguentorum hoc crassissimum; pretia ei a X xxxv ad X ccc. Nardinum sive foliatum constat omphacio aut balanino, iunco, costo, nardo, amomo, murra, balsamo. In hoc genere conveniet meminisse her-
 16 barum quae nardum Indicum imitarentur species novem a nobis esse dictas; tanta materia adulterandi est. Omnia autem acutiora fiunt costo, amomo, quae maxime naris feriunt; crassiora murra suavioraque, medicinae autem utiliora croco; acerrima per se amomo; hoc et capitis dolores facit. Quidam satis habent adspargere quae sunt pretiosissima, ce-
 17 teris decoctis, inpendio parcentes; sed non eadem est vis nisi una decoctis. Murra et per se unguentum facit sine oleo, stacte dumtaxat; alioqui nimiam amaritudinem adfert. Cyprino viride fit, susino unguinosum, Mendesio nigrum, rhodino candidum, murra pallidum. Haec sunt antiquae inventionis genera et postea officinarum furta; nunc dicetur cumulus ipse deliciarum et summa auctoritas rei.

II. Ergo regale unguentum appellatum, quoniam Partho-
 18 rum regibus ita temperatur, constat myrobalano, costo, amomo, cinnamo comaco, cardamomo, nardi spica, maro, murra, casia, styrace, ladano, opobalsamo, calamo iuncoque Syriis, oenanthe, malobathro, serichato, cypro, aspalatho, panace, croco, cypiro, amaraco, loto, melle, vino. Nihilque eius rei

alimiscet est ortum.) *aliis miscet*, T ad. — *agni folia*, R. *hacnipolia*, ad. *ac in poliam*, codd. Barbari. *ac Peliam panacem*, Barbar. — *omnia*; post hanc vocem inserunt et R^o T ad r^o β cum sequenti voce iungentes. At cum illae plantae profecto nihil prodigiosi habeant et infra pretia huius unguenti sane ingentia referantur, ego potius cum recentioribus editoribus a *Prodigiosa* novam enuntiationem incipiendam et post et unam alteramve vocem excidisse arbitror, quae similitudine cum proxime sequenti librariorum in errorem solitum deduxerit.

§ 15. *cinnamomino*, R^o T d. *cinnamomo*, a. *cinnamomi*, r. — *pretia*, R^o T ad r. Om. β. — *addicitur*, a. Ceterum v. Dioscor. 1, 74. — *cinnamo*, R^o T ad r. *cinnamomino*, ST. Om. β. — *iunci*, R. *tum ci*, d. *tunsi*, a. *iuncus*, β γ. — *ei a*, ad. *eis*, R. — XXXXV, θ. *denaris XXXV*, R. XXV, ad γ. XXXV, β. — X, a. *denario*, R. Omitt. T d. — *aut*, R. Omitt. ad β γ.

§ 16. *imitarentur*, R T ad r. *imilentur*, β γ. — *dictas* 12, 42 sqq.

§ 17. *habet*, R. — *a ceteris*, a. — *inpendio* — *decoctis*, R (qui tamen in *pedio* habet.) Omitt. ad γ iniuria; v. Ian. in nunt. littor. Monac. 1836. nr. 165. p. 276. — *alioquin*, d β. — *inguinosum*, ad. — *iste*, r.

§ 18. *constat*, om. R. Ceterum v. Theophr. hist. plant. IX. 7, 3. — *cinnamo*, R^o T ad r. *cinnamomo*, β. — *comaco*, R^o S T ad r. *caryopo*, K. *comaro*, β. — *nardi spica*, d. *nardis spica*, a. *nardis*, R. — *iuncoque Syris* (i. e. Syriis), R. *iuncoque Syrio*, β. *iunco*, θ T ad γ. — *sericatho*, R. *sericaton*, ad. — *cypro*, R T ad. *cypero*, β. — *cypiro*, R a. *cyprio*, dr. *cyprino*, θ. — *loto*, R^o T d. *lato*, a. *colato*, β.

causa in Italia victrix omnium, in Europa vero tota praeter irim Illyricam et nardum Gallicum gignitur; nam vinum et rosa et myrti folia oleumque communia fere omnium terrarum intellegantur.

3. Siccis odoribus constant quae diapasmata vocantur; 19 nam faecem unguenti magma appellant. Inter omnis potentissimus odor quisquis novissime additur. Unguenta optime servantur in alabastris, odores in oleo, quod diuturnitati eorum tanto utilius est, quanto pinguius, ut ex amygdalia. Et ipsa unguenta vetustate meliora; sol inimicus his, quamobrem in umbra conduntur plumbeis vasis. Experimentum eorum inversa manu capitur, ne carnosae partis calor vitiet.

III. 4. Haec est materia luxus e cunctis maxime super- 20 vacui; margaritae enim gemmaeque ad heredem tamen transeunt, vestes prorogant tempus, unguenta illico expirant ac suis moriuntur horis. Summa commendatio eorum ut transeunte femina odor invitet etiam aliud agentis, exceduntque quadringenos denarios librae. Tanti emitur voluptas aliena; etenim odorem qui gerit ipse non sentit; tamen et haec aliqua differentia signanda sint. In M. Ciceronis monumentis 21 invenitur unguenta gratiora esse quae terram quam quae crocum sapiant, quando etiam corruptissimo in genere ma-

irim, R. *iri in*, a. *irin*, dβγ. — *yllyrica*, a. — *nam*, ad. *etiam*, R. — *vinum et*, ad. *vinum etiam et*, R. — *intelligentur*, R. T. ad. *intelliguntur*, βγ.

§ 19. *faecus*, r. — *magma appellant*, d. *magna appellant*, aβ. *magna appellant*. *Magma appellant*, R. *magma appellant*, r. — *omne potentissimos*, R. — *optime*, R. d. *optima*, θTa. — *diuturnitate*, ad. — *conduntur*, Chifflet. coll. Theophr. de odor. § 41. *coquuntur*, R. adβγ. Ceterum magis etiam probanda quam Chiffletii emendatio prorsus necessaria videtur mihi esse eorum sententia, qui, ut Dalec. refert, *coquuntur et conduntur* legendum esse dicunt, quod ex Theophrasti locis inter se collatis prodit. — *duplicibus*, Cornar. ad Galen. compos. med. sec. loca p. 425. V. Schneid. ad Theophr. de odor. 22. p. 655. 40. p. 665. — *calore vitietur*, K. *color vitietur*, r.

§ 20. *lusus*, a. — *ad heredem*, ad. *addere dem*, R. — *ventes*, R. — *prorogant*, R. ad (codd. Gel.) *prolongant*, r. — *heris*, Ferrar. elect. 2, 3. — *transeunte*, ad (codd. Gel.) *transeunt*, R. *transeuntem*, r. — *femina et agentes*, R. ad (codd. Gel.) *feminam et agentem*, r. — *excedunt*, r. — *quadringenos*, R. *quadrigenos*, T. *quadrigenos*, θadγ. — *Tanti*, R. d. *Tantum*, a, r. — *sentit*; tamen, ita nos scripsimus. *sent sitamen*, R. *fecit. si tamen*, a. *sentit si tamen*, T. *sed tamen*, r. *sentit*; sed, dβγ. — *differentie*, R. — *sint*, R. *sunt*, adβγ.

§ 21. *esse quae*; pro his vv. dat quae R, ti a, in d. — *terram*; v. 17, 38. *ceram*, Scaliger in Scaligerr. p. 110. et Salmas. exerc. p. 749. a. B. Apud Cicer. de orat. III. 25, 99. multi codd. *ceram* habent, quod nonnulli interpp. praetulerunt; apud Plin. quoque 36, 142. *terra et cera confunduntur*. — *quam*, om. R. — *sapiant*, ad. *sapiunt*, θ. *faciant*, R. — *vitiis*, R. — *spissum*, R (codd.

gis tamen iuvat quaedam ipsius vitii severitas. Sed quosdam crassitudo maxime delectat, spissum appellantis, linique iam, non solum perfundi unguentis gaudent. Vidimus etiam vestigia pedum tingui, quod monstrasse M. Othonem Neroni principi ferebant, quaeso ut qualiter sentiretur iuaretque ab ea parte corporis? Nec non aliquem ex privatis audimus iussisse spargi parietes balnearum unguento atque Gaium principem solia temperari ac, ne principale videatur hoc bonum, et postea quendam ex servis Neronis. Maxime tamen mirum est hanc gratiam penetrasse et in castra; aquilae certe ac signa, pulverulenta illa et cuspidibus horrida, unguntur festis diebus, utinamque dicere possent, quis primus instituisset. Ita est, nimirum hac mercede corruptae orbem terrarum devicere aquilae; ista patrocinia quaerimus vitiis, ut per hoc ius sub casside unguenta sumantur.

5. Quando id primum ad Romanos penetraverit, non facile dixerim; certum est Antiocho rege Asiaque devictis, urbis anno DLXV., P. Licinium Crassum L. Iulium Caesarem censores edixisse ne quis venderet unguenta exotica: sic enim appellavere. At Hercules, iam quidam etiam in potus addunt, tantique est amaritudo ut odore prodigo fruantur

Gel.) *isipsum*, *Θ* ad. *esipsum*, Rigalt. ap. Salmas. exerc. p. 330. b. B. *id ipsum*, r (alii codd. Salmas.) *stypsin*, Salmas. — *appellantis*, R. *appellantes*, a βγ. *appellant*, d. *approbantes*, r. — *linique*, R*Θ* ad (veterr. cod. Leid. ap. Oudend. ad Suet. Oth. 12.) *linirique*, Sr. — *iam solum sed et*, r. — *unguentis*, om. R.

§ 22. *monstrasse M. Othonem*, R. *monstrasse m. cithonem*, ad. *M. Othonem monstrasse*, βγ. — *ut qualiter*, v. Gronov. ad Liv. 40, 13, et Lobeck. ad Soph. Aiac. 77. ed. 2. *ut sentiretur qualiter iuaret ab*, Pint. — *iuaretque*, R*d*. *iuaret*, *Θ* Ta. — *ab*, om. *Θ*. — *aliter*, R. — *et*, R*ad*. — *audimus*, R. *audivimus*, ad βγ. — *iussire*, R. — *balnearum*, ad. *balinearum*, βγ. — *solia*, r.

§ 23. *certe ac signa*, R. *certe ea digna*, d. *certa ea digna*, a. — *ex*, ar. — *cuspidibus*, R. *custodibus*, *Θ* Ta d γ. *custodiis*, β. V. Suet. Caes. 62. ibique Casaub. — *unguntur*, Ra. *iunguntur*, d. *inunguntur*, βγ. — *utinamque instituisset* om. r. — *dice*, R. — *possent*, R. *possemus*, ad (codd. Gel.) βγ. — *Ita est nimirum*. *Hac*, r. — *orbem terrarum*, R*ad*. *terr. orbem*, βγ. — *ius sub*, ita scripsimus ex vestigiis R, qui habet *sub* su, et ex ipsa vulgata βγ, quae pariter *ius sub* habet, sed ita, ut vox *sumantur* utrique voci media inseratur, quae nunc ex auctoritate R extrema huius periodi legitur. In Ta d *sub* omittitur.

§ 24. *DLXV.*, ad. *DLVI.*, R. *DCLXV.*, Salmas. exerc. p. 666. a. G. probante Clint. fastt. Hell. III. p. 453. At v. Becker. antt. Rom. II. 2, 229. — *Licinum*, a. — *C.*, R. — *censorem se dixisse*, ad.

§ 25. *Hercules*, R*ad* (Leid. pr. pluresque codd. ap. Oudend. ad Appul. met. p. 180.) *Hercule*, β. — *iam*, om. R. — *potu*, r. — *tantaque*, r. *nec tanta amaritudo odorum est*, ut *prodigi non fruantur utraque*, Dalec. — *est amaritudo*, R*ad*. *amar. est*, βγ.

ex utraque parte corporis. L. Plotium L. Planci bis consulis censorisque fratrem, proscriptum a triumviris, in Salernitana latebra unguenti odore proditum constat, quo dedecore tota absoluta proscriptio est. Quis enim non merito iudicet periisse talis?

6. Cetero terrarum omnium Aegyptus adcommodatissima 26 unguentis; ab ea Campania est copia rosae. IV. Iudaea vero incluta est vel magis palmis, quarum natura nunc dicitur. Sunt quidem et in Europa volgoque Italia, sed steriles; ferunt in maritimis Hispaniae fructum, verum inmitem, dulcem in Africa, sed statim evanescentem; contra in oriente, Ex his vina gentiumque aliquis panis, plurimis vero etiam 27 quadripedum cibus, quamobrem iure dicentur externae. Nulla est in Italia sponte genita nec in alia parte terrarum nisi in calida, frugifera vero nusquam nisi in fervida.

7. Gignitur levi sabulosaque terra, maiore in parte et ni- 28 trossa; gaudet riguis, totoque anno bibere cum amet, anno sitienti a fimo quidam etiam laedi putant, Assyriorum pars aliqua, si non rivis misceat. Genera earum plura, et prima fruticem non excedentia, sterilem hunc, aliubi et ipsum fertilem brevique ramorum orbe foliosum. Tectori vicem hic 29

ex utraque — corporis, „intus potando, foris liniendo.” HARDUIN. — Pollicum, Θ ad. — Planci bis, ad. Plancibus, R. — consulis, R. — tor, ad. — censorum, ad. — Salernitana, R. a. Salernitana, d. — quod et dedecore, R. — iudices, a. — periisset, a. — perisset, d.

§ 26. Cetero, R Θ d. Cetera, a. Ceterum, β. — accommodatissima, Θ a. — vero, omitt. Ta. — dicitur, a. — et in, R. in, ad. — fuerunt, R. — evanescentem, Heins. adv. p. 460.

§ 27. aliquis, R ad. aliquibus, β γ. — quadripedo, R. — sponte — alia retinui ex β. Pro his habet sponte et ratio R; totam clausulam omitt. Ta d. Nulla est in alia parte, Pint. — galida, R. calica, d. gallica, a. — in fervida, ad. int fruida, R.

§ 28. gaudet, R. gaudet et, ad β γ. — rigus, R. — anno sitienti, ad. sitienti, R. sitientia omisso a, r. Ceterum a vv. A fimo novam periodum incipiunt β γ. — quidam, R. quaedam, ad. quidem, β γ. — Assyriorum, R. et Assy., ad β γ. — misceat, R. a. misceatur, d β γ. Totum locum, qui, ut vulgo legebatur, neque a sententia neque a grammatica commendatur (v. Schneid. ad Theophrast. l. I. II. 6, 3. p. 119.) et cui iam Pint. coniectura infelici succurrebat, ex vestigiis codicis R emendatum dedi; quidam sunt intelligendi Rhodii secundum Theophrastum; ad vv. Assy. pars aliqua ex superioribus palmas a fimo laedi putat supplendum. — plura et, om. r. — frutice, R ad. — alibi, d. — brevique — foliosum, codd. Gel. brevemque rami orbem foliosum, R. brevesque ramorum orbe foliosum, d. brevesque rami obref. oliorum, a. breves ramis obire umbra foliorum, r. Quamquam lectio vulgata aperte est interpolata, malui tamen eam

parietibus plerisque in locis praestat contra aspergines. Est procerioribus silva, arbore ex ipsa foliorum aculeo fruticante circa totas pectinatim, quas silvestris intellegi necesse est; incerta tamen libidine etiam mitioribus se miscent. Reliquae teretes atque procerae densis gradatisque corticum pollicibus aut orbibus facilis ad scandendum orientis se populis praebent vitilem sibi arborique inductis circulum mira pernitate cum homine subeuntem. Coma omnis in cacumine et pomum est, non inter folia hoc ut in ceteris, sed suis inter ramos palmitibus racemosum, utraque natura uvae atque pomi. Folia cultrato mucrone, lateribus in sese bifidatis, bella primum demonstravere gemina; nunc ad funis vitiliumque nexus et capitum levia umbracula finduntur. Arboribus, immo potius omnibus quae terra gignat herbisque etiam utrumque esse sexum diligentissimi naturae tradunt, quod in plenum satis sit dixisse hoc in loco; nullis tamen arboribus manifestius. Mas in palmite floret, femina citra florem germinat tantum spicae modo, utrisque autem prima nascitur pomi caro, postea lignum intus hoc est semen eius; argumentum, quod parvae sine hoc reperiuntur in eodem palmite. Est au-

retinere, cum ex variis coniecturis, quas nostri codices suppeditant, nondum ulla mihi ipsi satisfecerit.

§ 29. *vice*, d. — *aspergines*, R θ r. *asparagine*, ad. — *Est*, θ ad. *Est et*, R. Omitt. r $\beta\gamma$. — *silva*, R. *silvae*, adr. — *ipso*, r. — *fruticante*, R. *frutificante*, Tar. *fruticante*, d. — *incesta*, Sr. — *sed*, ad. — *gradatisque*, Rd. *tradat hisque*, a. *tradatisque*, cod. Salmas. exerc. p. 934. a. E. — *cochlicibus*, Reines. var. lect. 2, 9. p. 205. — *aut orbibus*, RT. *aucorbibus*, d². *auctoribus*, ad¹. *auctioribus*, cod. Salmas. ut *orbibus*, $\beta\gamma$. — *faciles* — *orientis se*, Rar (cod. Salmas.) *facile* — *orientis*, d. *faciles se* — *orientis*, $\beta\gamma$. — *populi*, ad. — *praebent vitilem*, Palmer. exerciti. p. 573. Confirmat T. *praebenti vitilem*, d. *praebenti utilem*, a (cod. Salmas.) *praebent utilem*, Rr β . — *arborique*, Palmer. R. *arbo-remque*, θ T d (cod. Salmas.) *arboremquae*, ar. *arborisque*, β . — *inductis*, ar (cod. Salmas.) *inductis*, R. *indutis*, Palmer. θ T d γ . *induvius*, β . Palmerii huius loci emendationem Wesseling. quoque ad Diod. Sic. 2, 53. p. 165. probat. — *cum*, Rad (cod. Salmas.) *tum*, $\beta\gamma$. — *homine*, ad (cod. Salmas.) *homines*, R. — *subeuntem*, ad. *subeunte*, R (cod. Salmas.) $\beta\gamma$.

§ 30. *hoc*, RT ad (cod. Salmas. exerc. p. 291. b. A.) Om. β . — *ut in*, T ad (cod. Salmas.) *inter*, R. — *se*, R. — *suos*, r. — *racemosum*, a. *ramosum*, d. *racemosos*, R. — *naturae*, R. — *in sese bifidatis*, ad. *ereb*; *fidata*, R. — *bella*, d. *bellas*, R $\alpha\beta$. — *gemina*, Rd. *geminas*, Ta. *gemmas*, β . Locum similem 10, 28. attulit Hard.

§ 31. *gignat*, R. *gignit*, θ T ad. — *etiam utrumque*, om. R. — *esse sexum*, R. *esse secum*, a. *esse s*; cum, d. *sexum esse*, $\beta\gamma$. — *quod*, Rd. *hoc*, a. — *plexum*, R. — *germana*, a. Ceterum haec desumpta sunt ex Theophr. h. pl. II. 6, 6. — *spicae*, RK (meliores libri ap. Salmas. exerc. p. 934. b. C.) *spinae*, ad β . — *utrisque*, ar. V. Theophr. I. l. II. 6, 1.

tem oblongum, non ut olivis orbiculatum, praeterea caesum a dorso pulvinata fissura et in alvo media plerisque umbilicatum; inde primum spargitur radix. Seritur autem pronum et bina iuxta composita semina superque totidem, quoniam infirma singulis planta est, quaternae coalescunt. Multis can- 33 didisque lignum hoc a carnibus discernitur tunicis, aliis corpori adhaerentibus, laxaque distans, tantum cacumini filo adhaerens. Caro maturescit anno, quibusdam tamen in locis, ut in Cypro, quamquam ad maturitatem non perveniat, grato sapore dulcis; et folium ibi latius, fructus quam reliquis rotundior, nec ut devoretur corpus verum ut exspuatur, suco modo expresso. Et in Arabia languide dulces traduntur esse 34 palmae, quamquam Iuba apud Scenitas Arabas praefert omnibus saporibus quam vocant dablan. Cetero sine maribus non gignere feminas sponte edito nemore confirmant circaque singulos pluris nutare in eum pronas blandioribus comis; illum 35 erectis hispidum adflatu visuque ipso et pulvere etiam reliquas maritare, huius arbore excisa viduas post sterilesce-
re feminas. Adeoque est veneris intellectus ut coitus etiam excogitatus sit ab homine e maribus flore ac lanugine, interim vero tantum pulvere insperso feminis.

8. Seruntur autem palmae et trunco ad duum cubitorum 36 longitudinem a cerebro ipso arboris fissuris diviso atque defosso. Et ab radice avolsae vitalis est satus et ramorum tennerrimis. In Assyria ipsa quoque arbor strata in solo umido

§ 32. *caesum* a, Rd (codd. Gel.) *summa* a, S. *summa*, a. *summo*, r. *summo* a, Pint. — *pulvinata*, Rd (codd. Gel.) *pulvinato*, Sr. *pulminato*, a. — *fissura*, RSa² (codd. Gel.) *fistura*, a¹d. Post *media* collocat r. — *inde*, R. *unde*, a d β γ. — *radix spargitur*, a. — *infirma*, d. *infirmas*, a. *infirmas*, R.

§ 33. *discernitur*, RTd. *disceditur*, a. *discinditur*, Dalec. — *unicis*, R. — *cacuminis*, RTad. — *filio*, Ra. *folio*, Td. — *adhaerens*, Td. *adhaerentibus*, R. *adhaeret*, β γ. — *quibus*, Ra. — *tamen*, om. r. — *ut*, om. a. — *quam*, R. — *dulcis*, Tadr. *dulcis est*, R β γ. — *fructus quam*, R θ adr. *fructusque*, β.

§ 34. *languide*, om. R. — *palmam*, a. — *Enitas*, R. — *dablan*, R θ Tadr. *dabulan*, β. — *Cetera*, a. — *sine maribus non*, RTad (optimus liber ap. Salmas. exerc. p. 939. a. D.) *non sine maribus*, β. — *feminas*, R (liber Salmas.) *feminae*, Td¹. *femina*, a d². — *confirmante*, R. — *naturae*, ad.

§ 35. *etiam illis maritari*, Dalec. — *vidi unum* o, R. *bidu*/// post, d¹. *biduo post*, Td². Servavi scripturam vulgatam, sed perquam mihi est probabile omissio adverbio post legendum esse *viduio*, quae vox hucusque tantum ex Sidonio Apollinari epist. 6. 2. et inscriptione ap. Donat. cl. 10. nr. 51. innotuit. — *ut excogitatus* om. R. — *e*, R. *ex*, a d β γ.

§ 36. *trunco ad*, ita nos scripsimus. *truncū erat*, R. *trunco*, a d β γ. — *duum*, RTad. *duorum*, r (cod. Salmas. exerc. p. 934. a. D.) — *cubitum*, cod. Salmas.

tota radicatur, sed in frutices, non in arborem; ergo plantaria instituunt anniculasque transferunt et iterum bimas; gaudent enim mutatione sedis, verna alibi, in Assyria autem circa canis ortus. Nec ferro attingunt ibi novellas, sed 37 religant comas ut in altitudinem exeant; robustas deputant crassitudinis gratia, semipedalis ramorum truncos relinquentes, qui decisi alibi necant matrem. Diximus salsum ab his 38 solum diligi; ergo ubi non est tale, salem adspargunt non radicibus, sed longius paulo. Quaedam in Syria et in Aegypto in binos dividunt se truncos, in Creta et in ternos quaedamque et in quinos. Quaedam ferunt statim in trimatu, in Cypro vero, Syria, Aegypto quadrimae, aliae quinquennes altitudine hominis, nullo intus pomi ligno, quamdiu sunt novellae, ob id spadonum accepto nomine.

9. Genera earum multa. Sterilibus ad materias operumque 39 lautiora utitur Assyria et tota Persis. Sunt et caeduae palmarum quoque silvae, germinantes rursus ab radice succisae; dulcis medulla earum in cacumine, quod cerebrum appellant, exemptaque vivont, quod non aliae. Vocantur autem chamaerepes, folio latiore ac molli, ad vitilia utilissimo; copiosae in Creta, sed magis in Sicilia. E palmis prunae vivaces ignisque lentus. Fructiferarum aliis brevius lignum in 40 pomo, aliis longius, his mollius, illis durius, quibusdam osseum lunatumque, dente contra fascinantis religione politum, aliud pluribus vestitum paucioribusve tunicis, aliud crassi-

— longitudinem, a. longitudine, Rd βγ. — arboris, R Θ STadr (cod. Salmas.) arboris viridi, β. — defesso, ad. — a, d. — avulso, R. — tenerrimus, T ad. — quoque, ad. que, R. — stracta, a. — in, om. a. — solum, a. — humida, R ad. — tota, R ad². to, d¹. — bimas, d. hubimas, R. binas, a. Ceterum v. Theophr. h. pl. II. 6, 4. — mutatione sedis, a. mutationes enis, R. mutatione sed his, d. — salibe, d. sabile, a. — ortus, R Θ Tadr. ortum, β.

§ 37. fervantingunt, a. fervattingunt, d. — Robusta, ad. — truncos relinquentes, R ad. relinq. trunc., βγ.

§ 38. Diximus § 28. — et in, R d. et, a βγ. — in binos, om. R. — se dividunt, d. — et in, R Θ Tadr. et, β. — quaedamque, R Θ T ad. quaedam, β. — et in, a. in, R d. et, θ. — Quaedam, R. Omitt. ad βγ. — aliae, R. aliquae, T ad γ. aliae aliae, β. — nomine accepto, T d.

§ 39. Genera earum—putatur ex huius (§ 42.) om. R. — operaque, r. — rursus germinantes, a. — exemptoque, θ. — chamaerepes, Hard. chamaeropes, ST ad β. chamaerpes, Lobeck. paralip. gr. Gr. 1. p. 134. chamaeriphes, Barbar. et Pint. Ceterum v. Theophr. l. I. II. 6, 11. — mollia diutilia, a. mollia diu utilia, d. — Ex, r. — signisque lentas, a. signisque levitas, r.

§ 40. illius, a. — lunatumque, d (codd. Barbari.) limatumque, θ a. lunatuque dente festinantes, r. — contra, om. a. — fastinantes, a.

oribus tenuioribusve. Ita fiunt undequingenta genera, si quis omnium persequi velit nomina etiam barbara vinorumque ex iis differentias. Clarissimae omnium, quas regias appellavere ab honore, quoniam regibus tantum Persidis servarentur, Babylone natae uno in horto Bagou; ita vocant spadones, qui apud eos etiam regnare. Hortus ille nunquam nisi dominantis in aula fuit. At in meridiano orbe praecipuam optinent nobilitatem syagri proxumamque margarides. Hae breves, candidae, rotundae, acinis quam balanis similiores, quare et nomen a margaritis accepere. Una earum arbor in Chora esse traditur, una et syagrorum, mirumque de ea accepimus cum phoenice ave, quae putatur ex huius palmae argumento nomen accepisse, iterum mori ac renasci ex seipsa, eratque cum haec proderem fertilis. Pomum ipsum grande, durum, horridum et ceteris generibus distans sapore quodam ferinae in apris, evidentissime quae causa nominis. Quarta auctoritas sandalidum a similitudine appellatarum. Iam in Aethiopiae fine quinque earum qui plurimas arbores tradunt, non raritate magis quam suavitate mirabilis. Ab his caryotae maxime celebrantur, et cibo quidem sed et suco uberrimae, ex quibus praecipua vina orienti, iniqua capiti, unde pomo nomen. Sed ut copia ibi atque fertilitas, ita nobilitas in Iudaea, nec in tota sed Hiericunte maxime, quamquam laudatae et Archelaide et Phaselide at-

his, a.

§ 41. servarentur, *Θ*Tad. servabantur, *β*. — ob honorem, a. — Bagoi, Barbar. — ita, ad. ita enim, *βγ*. — nunquam fuit nisi, r. — fiunt, a¹.

§ 42. Hae, *Θ*ad. Eae, *β*. — Charace, Pint. — accepimus, a. accipimus, *Θ*Td. — ave, d. uel, a. — iterum mori, *Θ*Tad. inter non, R. emori, *β*. mori ac iterum renasci, Pint. — re ipsa, R. — erantque, R. — cum haec, codd. Gel. quam haec, a. ///quem, d. cum, R. — fertilis, codd. Gel. fertilis, ad.

§ 43. Pomum ipsum, Rad. Ipsum pomum, *βγ*. — et, R. et a, ad*βγ*. — sapore, om. d¹. — quodam, ita nos scripsimus. quidam, R. quem, Tad. ferino quem, *βγ*. — ferinae, R. ferine, a. ferme, Td*βγ*. — apris, Rad. apris novimus, T*βγ*. — evidentissime quae, ita nos scripsimus. seventissimoquae, a. videntissimeque, R. eventissimoque, d. evidentissimeque, *βγ*. — causa, Rad. causa est, *βγ*. — sandalidum, Barbar. a. sandolidum, R. sandalium, d. — harum, Sad. — qui plurimas, R. plurimas, Sad. nec plures, *βγ*.

§ 44. uberrima, ad. — ut, ad. et, R. — nobilitas, R. nobilitates, Tad. — laudata, Ra. — et ex Cappadociae Archelaide, Dalec. — Leviade, ad. — iis, a. — ut in, Dalec. — praedulce, R.

§ 45. ex hoc, Tad. exoc, R. in hoc, *βγ*. — nicaloi, a. — cubitum, Salmas. exerc. p. 928. b. D. cubitum unum, Hard. — et, Tadr. Omitt. R*βγ*. — adel-

que Liviade, gentis eiusdem convallibus. Dos his praecipua
 suco pingui lactentibus quodamque vini sapore in melle prae-
 dulci. Sicciores ex hoc genere nicolai, sed amplitudinis prae- 45
 cipuae, quaterni cubitorum longitudinem efficiunt. Minus
 speciosae sed sapore caryotarum sorores et ob hoc adel-
 phides dictae proxumam suavitatem habent, non tamen ean-
 dem. Tertium ex his genus, patetae, nimio liquore abundat
 rumpitque se pomi ipsius, etiam in sua matre, ebrietas, cal-
 catis similis. Suum genus e sicciore turba dactylis est, prae- 46
 longa gracilitate curvatis interim; nam quas ex his honori
 deorum damus, chydaeos appellavit Iudaea, gens contumelia
 numinum insignis. In totum arentes Thebaicae atque Ara-
 biae macroque corpore exiles assiduo vapore torrente cru-
 stam verius quam cutem obducunt. In ipsa quidem Aethiopia 47
 friatur, haec tanta est siccitas, et farinae modo spissatur in
 panem. Gignitur autem in frutice ramis cubitalibus, folio
 latiore, pomo rotundo sed maiore quam mali amplitudine;
 coicas vocant. Triennio maturescunt semperque frutici po-
 mum est subnascente alio. Thebaidis fructus extemplo in 48
 cados conditur cum sui ardoris anima; ni ita fiat, celeriter
 exspirat marcescitque non retostus furnis. Ex reliquo genere
 plebeiae videntur et quas tragemata appellant; nam in alia
 parte Phoenices Ciliciaeque populari etiam nomine a nobis
 appellantur balani; eorum quoque plura genera. Differunt 49

phidis, ad. — *patetae nimio*, Td. *patete nimio*, *Θ. patet aenimi ob*, a. *parietemi*
mio, R. *pateton nimio*, Barbar. β. — *suam matrem*, a.

§ 46. e, R. se, d. sed, a (codd. Salmas. exerc. p. 929. b. C.) — *dactylis*, R.
iacens, *Θ*Tad (codd. Salmas.) *imceis*, Hard. γ. De dactylidis specie balanorum
 v. Artemidor. 5, 89. et Suid. s. v. Dactuli nicolai commemorantur in edicto
 Diocletiani p. 17, 81. ed. Mommsen, quem v. p. 63. sq. — *est*, ita nos scripsi-
 mus. et, R. Omitt. Tadβγ. — *in terram*, Broter. ex ed. pr., γ. — *quas*, Brot.
 R.d. quos, aβ. — *damus*, Rad. *dicamus*, βγ. — *cydaeos*, R. — *Thebaicas*,
 revocavi hoc ex β. *Thebaidae*, ad. *Thebaidi*, R. *Thebaidis*, Hard. γ. — *Ara-*
biae, R. *Θ*ad (codd. Salmas. exerc. p. 335. a. B.) *Arabicas*, β. — *e magroque*,
 R. — *exiles assiduo*, Pint. *exiles et assiduo*, Radβγ. — *torrente*, Pint. R. *tor-*
rentes, adβγ.

§ 47. *fricatur*, a. — *haec*, RTad. Omitt. βγ. — *tota*, a. — *pane*, R. —
coicas, codd. Hard. *coecas*, R*Θ*ad (Rigalt. et alii libri ap. Salmas. exerc.
 p. 574. b. G.) *coetas*, T. *cycas*, Barbar. β. V. Schneid. ad Theophr. l. 1.
 II. 6, 10. p. 123. — *et*, R. — *subnascente*, R. *subnascenti*, ad.

§ 48. *anima ni*, R. *animi*, ad. — *fiet*, ad. — *E*, ad. — *et quas*, R. *Syri et*
s, ad. *Syri et Iuba*, βγ. — *alia*, R*Θ*Tad r. *aliqua*, β. — *Syriaeque*, Spanhem.
 de usu et praest. num. 1, 348.

figura rotunditatis aut proceritatis, differunt et colore, nigriores ac rubentes, nec pauciores fico traduntur colores; maxime tamen placent candidi. Distant et magnitudine, prout multi cubitum effecere; quidam sunt non ampliores faba. Servantur hi demum qui nascuntur in salsis atque sabulosis, ut in Iudaea et Cyrenaica Africa, non item in Aegypto, Cypro, Syria, Seleucia Assyriae, quamobrem sues et reliqua animalia ex his saginantur. Vitiati aut vetusti eius 50 pomi signum est cecidisse candidam verrucam qua racemo adhaeserint. Alexandri milites palmis viridibus strangulati sunt; in Gedrosia id factum est pomi genere, alibi copia evenit; est enim tanta suavitas musteis ut finis mandendi non nisi periculo fiat.

V. 10. Syria praeter hanc peculiaris habet arbores: in nucum genere pistacia nota — prodesse adversus serpentium morsus traduntur et potu et cibo —, in ficorum autem caricas et minores eiusdem generis, quae cottana vocant, item pruna in Damasco monte nata et myxa, utramque iam familiarem Italiae; e myxis in Aegypto et vina fiunt.

11. Iuniperi similem habet Phoenice cedrum minorem. Duo 52 eius genera, Lycia et Phoenicia, differunt folio; nam quae durum, acutum, spinosum habet oxycedros vocatur, ramosa et nodis infesta; altera odore praestat; fructum ferunt myrti

§ 49. *figurarum*, R. — *odore*, R. — *Nam*, Td. — *fico*, R. *Θ* Td. *ficu*, β. V. Theophr. h. pl. II. 6, 6. τὸ δὲ ὄλον οὐκ ἐλάττω χρώματι φασι εἶναι τῶν συκῶν. — *efficere*, R. — *Quidem*, ad. — *amplius*, a. — *Servatur*, a. — *hi demum*, R. d. item non, a. item, r. — *Syria Seleucia*, R. *Syriae Seleucia*, ad. *Syria et Seleucia*, βγ. — *Assyria*, R.

§ 50. *eius*, R. *est*, a. *est eius*, d. — *est*, R. a. Om. d. — *cecidisse*, R. *Θ* Td. *decidisse*, Pint. β. — *qua*, Pint. R. a. *quae*, dβγ. *quae ex*, Dalec. — *adhaeserint*, R. a. *adhaeserunt*, T. *adhaeserit*, dβγ. — *Caedrosia*, R. — *copiae*, d. — *evenit*, R. *evenient*, a. *evenientem*, θ. /// *venient*, d. — *suavitas musteis*, R. d. *suavitas monstri sunt omisso ut*, a. *musteis suavitas*, βγ.

§ 51. *habet arbores*, om. R. — *serpentum*, d. — *morsus traduntur*, R. a. *traduntur morsus*, dβγ. — *ficiarum*, R. — *e*, a. — *minoris*, ad. — *eiusdem*, R. *eius*, adβγ. — *quae*, d. *quat*, a. *quos*, R. — *cottana*, R. a. (codd. Turnebi adv. 24, 28.) *cotana*, d. — *missa*, ad. — *virramque*, R. — *Italiae*, R. *aliae*, ad. — *e*, R. d. *ex*, βγ.

§ 52. *Iunipiri*, R. Haec sumpta sunt ex Theophr. h. pl. III. 12, 3. — *similem*, ad. *similitudine*, r. Om. R. — *habet*, R. *habent*, adβγ. — *Phoenice*, R. *Phoenicum*, ad. *Phoenices et*, βγ. — *Duo cedri*, Dalec. — *eius sunt*, Td. — *Lycia*, Barbar. R. *Lyciae*, ad. — *Phoeniceae*, d. — *differunt* — *ferunt* om. R. — *agatum*, a. — *oxycedrus*, d. — *nodis*, d. *nidos*, a¹. *nidis*, a². *nidore*, r. — *infesta*, d. — *praestans*, Td. — *ferunt*, a¹ d. *fert*, a². — *saporem*, R.

magnitudine, dulcem sapore. Et maioris cedri duo genera; 53
quae floret fructum non fert; fructifera non floret et in ea
antecedentem fructum occupat novos; semen eius cupresso
simile. Quidam cedrelaten vocant. Ex hac resina laudatissima;
materiae vero ipsi aeternitas, itaque et simulacra deorum
ex ea factitaverunt. Cedrinus est Romae in delubro Apollo
Sosianus Seleucia advectus. Cedro similis in Arcadia est
arbor; in Phrygia frutex vocatur cedrys.

VI. 12. Syria et terebinthum habet; ex his mascula est 54
sine fructu; feminarum duo genera: alteri fructus rubet
lentis magnitudine, alteri pallidus cum vite maturescit, non
grandior faba, odore iucundior, tactu resinosus. Circa Iden
Troadis et in Macedonia brevis arbor haec atque fruticosa,
in Damasco Syriae magna. Materies ei admodum lenta ac
fidelis ad vetustatem, nigri splendoris, flos racemosus olivae
modo sed rubens, folia densa. Fert et folliculos emittentis
quaedam animalia ceu culices lentoremque resinosum qui ex
cortice erumpit.

13. Et rhus Syriae mascula fert, sterili femina, folio ulmi 55
paulo longiore et piloso, foliorum semper inter se contrariis
pediculis, gracili brevique ramo. Pelles candidae conficiuntur
iis. Semen lenti simile cum uva rubescit, quod vocatur
ros, medicamentis necessarium.

§ 53. *fructifera*, R. ad. *frugifera*, βγ. — *nobis*, R. — *eius*, R. est, a¹ (codd. Salmas. de hyle p. 167. b. F.) anno eius, Ta²d¹. anno, d². — *cedrelaten*, R. *cedrelaton*, codd. Salmas. *sedrelatent*, ad. — *materiae aeternitas*, ad. *mater niter*, R. — *Sossianus*, R. *Sosiannus*, ad. — *cedrys*, R. Omitt. ad βγ.

§ 54. *mascula est*, R. *masculae*, Θ ad. *masculae*, T. V. Theophr. l. I. III. 13, 3. — *tactu*, Pint. R. d. *tractu*, ar (codd. Salmas. exerc. p. 419. b. B.) — *Idem*, a (codd. Salmas.) *Idem*, R. d. *Idem*, βγ. — *Troadis et*, Pint., codd. Salmas. *Troadi sed*, ad. *Troadis sent*, R. *Troadis. Sed*, β. — *fruticosa. In Damasco Syriae omisso magna*, r. — *Materies*, ad r. *Materiae*, R. — *ei*, a. *rei*, R. *eius*, d. — *ad vetustatem*, R Θ T d. *ac vetustatem*, a β. *ac vetustate*, r. *lenta et fidelis admodum ad vetustatem*, Pint. — *nigri splendoris*, RST. *nigri splendoribus*, ad. *nigris splendoribus*, Θ r. *eximii ac nigri splendoris*, β. Ian. in nunt. litter. Monac. 1836. nr. 167. p. 291. verba *ad vetustatem eximii ac* (sive potius ut librarius scripserit *eximia*) ut glossema voci *fidelis* adscriptum putat. — *flos*, ad r. Om. R. — *folia et om. R.* — *emittentes*, R. *mittentes*, ar. *emittens*, d. — *culix*, d. *culis*, a. — *ex*, R T d. et, a β. — *corticem rumpit*, r.

§ 55. *Et*, R Θ T ad. *Etiam*, βγ. — *rhus*, Θ T d. *rus*, R. *hrus*, a. *thus*, β. V. Theophr. l. I. III. 18, 5. — *porulo*, R. — *semper inter se*, a. *semper inter re*, R. *inter se semper*, d βγ. — *pedeculis*, R. — *gracili*, om. R. — *conficiunt*, R. — *his*, a. — *lentis*, R. — *ros*, R Θ ad. *rhus*, βγ. — *medicamentis*, R. *medicamentum*, T ad r (cod. Salmas. de hyle p. 75. a. F.)

VII. 14. Et Aegypto multa genera quae non alibi, ante 56 omnia ficus ob id Aegyptia cognominata. Arbor moro similis folio, magnitudine, adspectu; pomum fert non ramis sed caudice ipso, idque ficus est praedulcis, sine granis interioribus, perquam fecundo proventu, scalpendo tantum ferreis unguibus; aliter non maturescit. Sed cum hoc factum est, 57 quarto die demetitur alio subnascente, septeno ita numerosa partu, per singulas aestates multo lacte abundante. Subnasctur, etiamsi non scalpatur, fetus quater aestate prioremque expellit immaturum. Materies proprii generis inter utilissimas. Caesa statim stagnis mergitur — hoc est eius siccari — et primo sidit, postea fluitare incipit certoque eam sugit alienus umor qui aliam omnem rigat; cum innatare coeperit, tempestivae habet signum.

15. Huic similis quadamtenus quae vocatur Cypria ficus 58 in Creta; nam et illa caudice ipso fert pomum et ramis, cum in crassitudinem adulevere, sed haec germen emittit sine ullis foliis radici simile. Caudex arboris similis populo, folium ulmo. Fructus quaternos fundit; totiens et germinat; sed grossus eius non maturescit nisi incisura emisso lacte. Suavitas et interiora fici, magnitudo sorbi.

VIII. 16. Similis et quam Iones cerauniam vocant, trunco 59

§ 56. *Et*, Radr. *Et in*, β. V. Theophr. h. pl. IV. 2, 1. et Solin. 32, 34. — *ipso*, R. Omitt. Tād. — *idque*, R. *idque ipse*, Tād. *idque ipsum*, βγ. — *secundo*, ad. — *aliter*, om. ad.

§ 57. *hoc*, R. Omitt. adβγ. — *dementur*, R. — *se septeno*, ad. — *aetates*, R θad. At v. Dioscor. 1, 180. *ὀνίξεται δὲ τὸ δένδρον πρὶν καρποφορεῖν ἔαρος πρῶτον*. — *lacte*, R. *iactu*, ad. — *abundat*, Dalec. — *aeate*, R. — *Mater his*, a. — *utilis*, R. — *ei siccari*, Dalec. *ei exsiccari*, Salmas. exerc. p. 329. a. C. — *eam sugit*, ad. *am sugit*, R. *sugit eam*, βγ. — *qui alvum omnem*, Barbar. — *coepit*, ar. — *tempestivae uvae*, a.

§ 58. *quaedam item*, d. — *et*, om. d. — *illa*, R. *in illa*, ad. *illa in*, βγ. — *fert*, ad. *fonde fer*, R¹. *fronde fer*, R². — *germen*, R. *germine*, Td. *germina*, aβγ. — *emittit*, R. *mittit*, ar. *mitis*, Td. — *solis*, R. — *radici*, RT. *radice*, θadγ. *radicis*, β. — *simile*, RTd (ad marg. al. m.) *similis*, θay. *similia*, β. Omitt. r. — *Caudex arboris*, d (ad marg. al. m.) *caude ex arbor*, R. Omitt. arγ. — *similis*, hanc vocem ex β a nobis revocatam omitt. Radγ, post vocem *populo* collocat r. Lectionem a nobis receptam plane confirmat Theophr. l. I. IV. 2, 3. coll. Ian. in nunt. litter. Monac. 1836. nr. 165. p. 276.; cum Harduino γ faciunt Rigalt. et alii codd. Salmas. exerc. p. 328. a. F. — *populum*, R. — *quaterno*, R. — *sorbi*, a²d. *sobi*, a¹. *solvit*, R.

§ 59. *Similis*, Barbar. Rd. Superiori capiti iungit a. — *et quam*, R θSTadr (codd. Salmas. exerc. p. 326. a. C.) *his sitiqua quam*, β. — *cerauniam*, ST (codd. Salmas.) *ceraunia*, ad. *ceraunum*, R. Add. codd. in ind. libri 1. *cero-*

et ipsa fertilis; pomum siliquae. Ob id quidam Aegyptiam ficum dixere errore manifesto; non enim in Aegypto nascitur sed in Syria Ioniaque et circa Cnidum atque in Rhodo, semper comantibus foliis, flore candido cum vehementia odoris, plantigera imis partibus et ideo superficie flavescens, sucum auferente subole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto statim alterum parit; postea floret per arcturum, hieme fetus nutriente.

IX. 17. Aegyptus et Persicam arborem sui generis habet, 60 similem piro, folia retinentem. Fertilitas adsidua ei, subnascente crastino fructu, maturitas etesiarum adflatu. Pomum longius piro, inclusum amygdalae putamine et corio, colore herbido; sed ubi nux illi, huic prunum differens brevitate ac mollitia et quamvis blandiatur praedulcis suavitas innocuum. Materies bonitate, firmitudine, nigritia quoque nihilo 61 differens a loto; simulacra ex ea factitavere. Non eadem gratia, quamquam fideli materie, ex arbore quam balanum appellavimus, magna ex parte contorta; navalis itaque tantum est.

18. At e diverso cuci in magno honore, palmae similis, 62 quando et eius foliis utuntur ad textilia; differt, quod in brachia ramorum spargitur. Pomo magnitudo quae manum

niam, Pint. et Turneb. adv. 17, 12. ex Theophr. l. l. IV. 2, 4., γ . Plin. malam Theophrasti scripturam secutus esse aut ipsum librum negligentius inspexisse videtur. — *pomum*, R. *sed pomum*, θ Tad (codd. Salmas. l. l. p. 327. a. F.) *sed pomo*, $\beta\gamma$. — *siliquae*, θ ad (codd. Salmas.) *siliqua*, RT. *pomo in siliqua*, Pint. *pomosiliqua* vel *pomo siliquato*, Dalec. — *Cnidum*, a. *Gnidum*, d $\beta\gamma$. *Cersanium*, R. — *plantigerat*, d. — *et*, omitt. ad. — *ortus*, Ra. *ortum*, Td. — *detracto*, Rad. *detracto quod placuit*, r. — *statim*, Rd. *statim placuit*, Ta. — *floret*, Pint. Rr. *flore*, Tad. *florem*, $\beta\gamma$. — *autumnus*, Pint. — *fetus*, R. *fetus est*, a. *fetus eius*, Td. — *nutriente*, Tad. *nutrientia*, R. *enutriente*, $\beta\gamma$.

§ 60. *perseam*, Pint. ex Theophr. l. l. IV. 2, 5. — *adsidui*, a' d. — *et*, R. *eius*, adr. Verba *Fertilitas*—*subnascente* bis deinceps posita in R, ubi altero loco eis pro ei legitur. — *longius par vel aequum piro*, Pint. — *amamusgdalae*, R. — *prunum*, Pint. et Turneb. adv. 17, 12. Confirmant Rad (vet. cod. Salmas. exerc. p. 328. b. E.) *primum*, ST (codd. Turnebi.) *pomum*, β . — *mollitia*, R. *mollitie*, ad $\beta\gamma$. — *et*, omitt. ad. — *innucum*, a d. *in nucleo*, r.

§ 61. *nihilo*, R. *nihil*, ad $\beta\gamma$. — *quamquam*, R. *quam*, ad (codd. Salmas. exerc. p. 329. a. A.) β . — *ex*, Rad. *ut ex*, β . *Varia* in his vv. tentant Pint. et Dalec. — *appellavimus* 12, 103. — *contortas*, R. — *navalis*, R. *navallis*, ad². *///vallis*, d'. *navalis*, β .

§ 62. *est. At e diverso*, R (codd. Barbari.) *aestate diverso*, ad (ad priora referentes.) V. Theophr. l. l. IV. 2, 7.

inpleat, coles fulvos, commendabili suco ex austero dulci. Lignum intus grande firmaeque duritiae, ex quo velaris detornant anulos; in eo nucleus dulcis, dum recens est; siccatus durescit ad infinitum ut mandi non possit nisi pluribus diebus maceratus. Materies crispioris elegantiae et ob id Persis gratissima.

19. Nec minus spina celebratur in eadem gente dumtaxat 63 nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat, ob id utilissima navium costis; candidae facile putrescunt. Aculeus spinarum et in foliis, semen in siliquis, quo coria perficiunt gallae vice; flos et coronis iucundus et medicamentis utilissima. Manat et cummis ex ea; sed praecipua utilitas, quod caesa anno tertio resurgit. Circa Thebas haec, ubi et quercus et persea et oliva, ccc a Nilo stadiis, silvestri tractu et suis fontibus riguo. X. Ibi et prunus Aegyptia, non dissi- 64 milis spinae proxume dictae, pomo mespili, maturescens bruma nec folia dimittens. Lignum in pomo grande, sed corpus ipsum natura copiaque messium instar incolis; purgatum enim tundunt servantque eius offas. Silvestris fuit et 65 circa Memphim regio tam vastis arboribus ut terni non quirent circumplecti, unius peculiari miraculo, nec pomum propter usumve aliquem sed eventum. Facies est spinae; folia habet ceu pinnas quae tactis ab homine ramis cadunt proflinus ac postea renascuntur.

colos, Ra. color, dβγ. — commendabili, R. commendabilis, adβγ. — velares, ad. valares, R. — dulces, R. — siccato, R. — nisi, R. Omitt. Tadr.

§ 63. spina, ad (codd. Barbari.) Syria spina, R. V. Theophr. h. pl. IV. 2, 8. — candida, RT. candida, adβγ. — putrescunt, RTa. putrescit, dβγ. — perficiunt, Ra. perficiuntur, dβγ. — utilis sima nat, R, unde locum restitui. utilis. Manat, adβγ. — cummis, R. cumis, d. cum his, a. gummi, βγ. — persea, Pint. Ta (omnes codd. ap. Salmas. exerc. p. 427. a. C.) persia, R. persica, Barbar. dβγ. — et oliva, Ra. oliva, Td. — silvestris, β.

§ 64. et, om. a. V. Theophr. l. l. IV. 2, 10. — spina, a. — proxima edicta, a. — mespile, R. — demittens, T. — incolis, Rd. colis, a. Om. r.

§ 65. fuit, R. Omitt. STad (codd. Salmas. exerc. p. 381. a. B.) γ. — arbore regio, R. — non quirent, RTad. nequirent vel, β. vel terni nequirent, Pint. — circumplecti, R (codd. Salmas.) circumflecti, Td. — usumve, R. usum ut, a. usum, Td. — est, RSa. eius, Td. ei est, libri Salmas. enim, β. V. Theophr. l. l. IV. 2, 11. — habent, T.

§ 66. Cummin, Ra. Commim, Td. Gummi, δδρρβ. Gummam, r. V. Salmas. de hyle p. 175. a. F., Gronov. ad 22, 23. et Weichert. poet. Lat. vet. p. 201. coll. ad 32, 27. — optimam vermiculatam puram adhaerentem, RTadpr (cod. Salmas. exerc. p. 376. b. E.) optimum vermiculatum purum adhaerens, β. — Deterior, Radp. Deterius, β. — pessima e, ita nos scripsimus. pessimae, p. pessime, Rad. pessimum ex, βγ.

XI. 20. Cummin optumam esse ex Aegyptia spina con- 66
venit, vermiculatam, colore glauco, puram, sine cortice, den-
tibus adhaerentem; pretium eius in libras X m. Deterior
ex amygdalis amaris et ceraso, pessuma e prunis. Fit et 67
in vitibus infantium ulceribus aptissima, et aliquando in olea
dentium dolori, ulmo etiam in Coryco monte Ciliciae ac
iunipero ad nihil utiles; ex ulmi vero cummi et culices ibi
nascuntur. Fit et e sarcocolla — ita vocatur arbor — cummis
utilissima pictoribus ac medicis, similis pollini turis, et ideo
candida quam rufa melior; pretium eius quod supra.

21. Nondum palustria attingimus nec frutices amnium; 68
prius tamen quam digrediamur ab Aegypto et papyri natura
dicetur, cum chartae usu maxime humanitas vitae constet,
certe memoria. Et hanc Alexandri magni victoria repertam
auctor est M. Varro, condita in Aegypto Alexandria; ante
ea non fuisse chartarum usum, in palmarum foliis primo
scriptitatum, dein quarundam arborum libris. Postea publica 69
monimenta plumbeis voluminibus, mox et privata linteis con-
fici coepta aut ceris; pugillarum enim usum fuisse etiam
ante Troiana tempora invenimus apud Homerum. Illo vero
prodente ne terram quidem ipsam totam fuisse quae nunc
Aegyptus appelletur intellegitur, cum in Sebennytico et Saite

§ 67. *Fūt*, R. *Fuit*, d. *Folii*, ap. *Fuit*, βγ. — in, Radp. ex, βγ. Om. r. —
vilibus, r. — *infantibus*, adp. — *aptissima*, Rad. *aptissimum*, β. — in *olea*, R.
inolea, ad. *olea*, r. ex *olea*, βγ. — *Coryco*; verba Theophr. h. pl. III. 14, 1.
pessime a Plinio accepta esse post alios docet Schneid. ad IX. 1, 2. p. 708. et
ad Nicandr. Alex. 108. — *iunipero*, R. — *utiles*, Radr. *utile*, β. *utilis*, γ. —
alibi, r. — e, R. a. ea, d. ex, βγ. — *gummi*, β. et *cummi*, Rad. — *utilissima* —
similis — *candida* — *rufa*, *melior*, Rad. Neutrum genus ubique exhibet β. —
etiam ideo, R.

§ 68. *attingimus*, Ra. *attigimus*, dβγ. Ceterum in hac et seqq. paragraphis,
quae de papyro eiusque usu agunt, tot tamque fuitiles coniecturae a viris doctis
sunt propositae, ut modo delectum earum agere satius ducam. In nullo fere
loco aequè Plinium ipsum emendare studuerunt. — *chartae*, Rd. *parte*, a. —
constet, ad. *constet* et, Rβγ. — *certe*, R. Omitt. adβγ. — *Alexandrea*, R. —
ante ea, R. *antea*, adβγ. — in, om. r. — *dein*, Rad. *deinde*, βγ.

§ 69. *ceris*, R. *cedis*, ad¹. *scedis*, Td². *schedis*, r (codd. Barbari et cod.
Cuiac. ap. Scaliger. opuscc. p. 17.), quod praefert Oudend. ad Suet. Lucan.
p. 996. — *Homerum*, Il. ζ. 169. — *terram ipsam*, Rd. *terra ipsa*, ar (cod.
Cuiac. ap. Scaliger. opuscc. p. 24.) γ. — *totam fuisse*, hoc ex β revocavi. *tota*
fuisse, r. Omitt. RTad (cod. Cuiac. ap. Scalig. p. 23.) γ. — *appelletur*, R.
Omitt. adβγ. — *Sebennytico*, Barbar. *Sebentytico*, R. *Sebentytico*, ad. *Sai-*
tico, Guiland. de papyro p. 49. — et *Saite*, R. *estatem*, ad. *saltem*, βγ.

eius nomo omnis charta nascatur, postea adaggeratam Nilo; si- 70
quidem a Pharo insula, quae nunc Alexandriae ponte iungitur,
noctis dieique velifico navigi cursu terram abfuisse prodidit.
Mox aemulatione circa bibliothecas regum Ptolemaei et Eu-
menis, supprime chartas Ptolemaeo, idem Varro membra-
nas Pergami tradit repertas. Postea promiscue patuit usus
rei qua constat immortalitas hominum.

22. Papyrus ergo nascitur in palustribus Aegypti aut 71
quiescentibus Nili aquis, ubi evagatae stagnant duo cubita
non excedente altitudine gurgitum, brachiali radice obli-
quae crassitudine, trianguli lateribus, decem non amplius
cubitum longitudine in gracilitatem fastigatum, thyrsi modo
cacumen includens nullo semine aut usu eius alio quam
floris ad deos coronandos. Radicibus incolae pro ligno utun- 72
tur, nec ignis tantum gratia sed ad alia quoque utensilia
vasorum; ex ipso quidem papyro navigia texunt et e libro
vela tegetesque, nec non et vestem, etiam stragulam ac
funis; mandunt quoque crudum decoctumque, sucum tantum
devorantes. Nascitur et in Syria circa quem odoratus ille 73
calamus lacum, neque aliis usus est quam inde funibus rex
Antigonus in navalibus rebus, nondum sparto communicato.
Nuper et in Euphrate nascens circa Babylonem papyrus
intellectum est eundem usum habere chartae, et tamen ad-
huc malunt Parthi vestibus litteras intexere.

omnis, R. nonnis, ad (cod. Cuiac.) nonnisi, Tγ. — adaggeratam, R. ad. adag-
gerata, rγ.

§ 70. navigo, R. — abfuisse, Guiland. de papyro p. 49. arfuisse, R. fuisse,
ad βγ. — prodidit, Odyss. δ, 354. — supra mente, ad. — Pergameni, d. —
tradit, R. tradidit, ad βγ. — permiscue, ad.

§ 71. Papyrus, ad. paphi IX, R. V. Theophr. l. I. IV. 8, 1. — radice, d.
radices, a. radice, R. — trianguli, R. triangulis, ad βγ. — decem non, ad. non
de, R. — gracilitate, R. — fastigatum, R. ad. fastigiatum, β. — nullo semine,
R. ad. semine nullo, βγ. — haud, T (vet. scriptura ap. Salmas. exerc. p. 379.
b. G.) — usum, R. — quam, om. Scaliger opuscul. p. 32. — foris, a. — eos, d.

§ 72. ad, R. d. et, a. — navigia texunt et e, a. navigia texunt et a, R. navigat
exerunte, T. d. — tegetesque, ad. — etiam stragulam, R. et quam stragula, ad.
atque stragula, r. — crudum, ad. utensilia crudum, R.

§ 73. in Syriae lacu, Broter. Ceterum v. 12, 104.

§ 74. Praeparatur, a. r. — chartae, d. charet, a. charta, R. r. — latissime, R.
latissimas, d. — phyluras, Barbar. R. ad. philitras, R. l. — atque, ad. atque
ate, R. Inde colligo Plinium aequato scripsisse. — indisciplinatas, ad. — adula-
tione, R. ab adulatione, β. ablutione, T. ar (cod. Turnebi adv. 5, 2.) γ. abolitione,
Cuiac. ap. Scaliger. p. 38., qui probat. ab///utione, d. in honorem, Isidor.
origg. VI. 10, 1. — Augusti, R. ad. Augustini, β. — Livia, d.

XII. 23. Praeparantur ex eo chartae diviso acu in prae- 74
tenuis sed quam latissimas philuras. Principatus medio at-
que inde scissurae ordine. Hieratica appellabatur antiquitus,
religiosis tantum voluminibus dicata, quae adulatione Au-
gusti nomen accepit, sicut secunda Liviae a coniuge eius;
ita descendit hieratica in tertium nomen. Proximum amphi- 75
theatrae datum fuerat a confecturae loco. Excepit hanc
Romae Fanni sagax officina tenuatamque curiosa interpola-
tione principalem fecit e plebeia et nomen dedit ei; quae
non esset ita recurata in suo mansit amphitheatica. Post 76
hanc Saitica ab oppido, ubi maxuma fertilitas, ex vilioribus
ramentis propiorque etiamnum cortici Taeniotica a vicino
loco, pondere iam haec, non bonitate venalis; nam empo-
retica inutilis scribendo involucris chartarum segestriumque
mercibus usum praebet, ideo a mercatoribus cognominata.
Post hanc papyrum est extremumque eius scirpo simile ac
ne funibus quidem nisi in umore utile. Texitur omnis ma- 77
dente tabula Nili aqua; turbidus liquor vim glutinis prae-
bet. In rectum primo supina tabulae scheda adlinitur longi-
tudine papyri, quae potuit esse, resegrminibus utrimque
amputatis; transversa postea crates peragit; premitur deinde
prelis et siccantur sole plagulae atque inter se iunguntur,

§ 75. *amphitheatritica*, R. — *Fanni*, a. *Fani*, d. *famis agax*, R. — *interpola-
tione*, ad. *interpolatione*, R¹. *interpretatione*, R². — *dedit ei*, R. *ei dedit*, ad βγ.
— *Qui*, R. — *sua*, a. — *amphitheatritica*, R.

§ 76. *Taeniotica*, Barbar. coll. Athen. 1, 33. E. *Teneotice*, R. *Taneotica*, O.
Leneotica, ST ad γ. — *segestriumque*, RT. *segestriumquem*, ad. *segestriumque in*,
βγ. — *ideo a*, R. *idea*, d. *et ideo a*, a. — *mercibus*, R. — *Post hanc*, R. ad.
Postea, T. — *extimumque*, K. — *eius*, R. a. *est*, d. — *funibus quidem*, ad. *simile
quidem funibus*, R. — *in*, om. d.

§ 77. *Texitur omnis*, T. *Texitur omnis*, d. *Texitur omnibus*, R. *Texitur omnes*,
a. *Texuntur omnes*, codd. Turneb. adv. 5, 2., βγ. — *madente tabula*, RT ad
(codd. Turnebi.) *tabula madente*, r. *tabulae madentes*, β. — *liquor vim*, hoc ex
β revocavi. *liquorum*, R. *liquor in*, a. *liquor*, dγ. — *glutinus*, r. — *In rectum
primo*, R. *in rectum primo*, ST ar. *virecum primo*, d. *cum primo*, β. *vicem*. *Cum
primo*, Guiland. et Salmas. ad histor. Aug. p. 444. b. C., γ. V. ad 3, 8. —
tabulae, R (codd. Turnebi.) *tabula*, ad βγ. — *scheda*, a. *scoda*, a. *scid*, R. —
resegrminibus, ad. — *peragit*, adr. *pergit*, R¹. *pargit*, R². *peragitur*, β. Ex
scriptura R², quae correcturae debita eademque nullum sensum praebens
certe interpolationis speciem prae se non fert, Plinium scripsisse credo *cratē
spargit* littera sequentis vocis prima priori adiecta. Transversa scilicet papyrus
rectae superimposita cratem spargere i. e. spargendo efficere dicitur, similitu-
dine a radiis sibi invicem appositis, altero alterum excipiente, petita. Similiter
Sil. 55, 5. *Solis equos spargere diem* dicit.

proximarum semper bonitatis deminutione ad deterrimas. Numquam plures scapo quam viciuae.

24. Magna in latitudine earum differentia: XIII digitorum 78 optumis, duo detrahuntur hieraticae; Fanniana denos habet et uno minus amphitheatrica, pauciores Saitica, nec malleo sufficit; nam emporeticae breuitas sex digitos non excedit. Praeterea spectatur in chartis tenuitas, densitas, candor, levor. Primatum mutavit Claudius Caesar; nimia quippe Augustae tenuitas tolerandis non sufficebat calamis; ad hoc transmittens litteras liturae metum adferebat ex aversis et alias indecoro visu pertranslucida. Igitur secundo corio statumina facta sunt et primo subtemina. Auxit et latitudinem; 80 pedalis mensura erat et cubitalis macrocollis, sed ratio deprehendit vitium, unius schedae revolsione pluris infestante paginas. Ob haec praelata omnibus Claudia, Augustae in epistulis auctoritas relicta; Liviana suam tenuit, cui nihil e prima erat sed omnia secunda.

25. Scabritia levigatur dente conchave, sed caducae litterae fiunt. Minus sorbet politura charta, magis splendet. Rebellat saepe umor incuriose datus primo malleoque deprehenditur aut etiam odore, cum fuerit indiligentior. Deprehenditur et lentigo oculis, sed inserta mediis glutinamentis

deminutione, R (codd. Leidd. ap. Oudend. ad Suet. Caes. 5.) *diminutione*, ad $\beta\gamma$. — *plures philurae*, K. — *viciuae*, d.

§ 78. *in*, om. d. — *cubitorum*, R. — *duae*, R. — *amphitheatritica*, R. — *malleo*, R. *in alio*, d. *alio*, a (Cuiac. ap. Scaliger. p. 45.) qui non alio per minus explicat. — *spectatur*, R. *spectantur*, ad $\beta\gamma$. — *levor*, a.

§ 79. *mutavit*, ad. — *tolerandis*, R. *tenerandis*, a (Cuiac. ap. Scaliger. p. 46.) *tenendis*, T d. *temperandis*, S (Cuiac. a. m. sec.) *tenuandis*, Pint. *temperatis*, Salmas. ad hist. Aug. p. 449. b. A. D. — *transmittens*, a. — *ex aversis*, R S ar (Cuiac.) *ex adversis*, T K d. *adversis*, β . — *pertranslucida*, a. — *secundo*, R ad. *et secundo*, K β . *e secundo*, γ . V. ad 35, 48. — *statumina*, R S T ad (codd. Barbari.) *statmina*, Pint. K. — *et*, a. ut, K. e, R d $\beta\gamma$. — *subtemina*, R d. *sottemina*, a. *subtegmina*, K. *subtegmene*, β . *et secundae corio statumina facta sunt e primae subtegmene*, Scaliger p. 48.

§ 80. *Ausi et ita*, R. — *pedali*, R ad. — *mensura erat*, R ad. *erat mensura erat*, T. *erat mensura*, $\beta\gamma$. — *macrocollis*, R T ad. *macrocolis*, β . — *sedae*, a. *scide*, R. — *revolsiones*, R. — *ampliores*, K. — *hoc*, β . — *e prima*, R. *prima*, ad (Cuiac. ap. Scaliger. p. 49.) *primum*, S r. *primae*, Scaliger, γ . — *secunda*, R S T ad r (Cuiac.) *e secunda*, β . *secundae*, Scaliger, γ .

§ 81. *levigatur*, a. — *primo malleoque*, R T d (Cuiac. ap. Scaliger. p. 52.) *primo malleoque*, a. *primo malleo qui et*, S. *primoque malleo*, β . — *aut*, d. *aus*, a. a vi, S. *et vi*, r. *aut etiam* — *Deprehenditur* om. R. — *odore*, ad. *odoris*, S r. *odore*, Salmas. et Scaliger. — *fuerit*, d. *fuit*, T a. *fuerit ars*, K. — *indulgentior*, Sal-

taenia, fungo papyri bibula, vix nisi littera fundente se; tantum inest fraudis. Alius igitur iterum texendis labor.

26. Glutinum volgare e pollinis flore temperatur fervente ⁸² aqua, minumo aceti adpersu; nam fabrilis cummisque fragilia sunt. Diligentior cura mollia panis fermentati colata aqua fervente; minimum hoc modo intergerivi, atque etiam lini lenitas superatur. Omne autem glutinum nec vetustius esse debet uno die nec recentius. Postea malleo tenuatur et ⁸³ iterum glutino percurritur iterumque constricta erugatur atque extenditur malleo. Ita sint longinqua monimenta Tyberi Gaique Gracchorum manus, quae apud Pomponium Secundum vatem civemque clarissimum vidi annos fere post oc; iam vero Ciceronis ac divi Augusti Vergilique saepenumero videmus.

XIII. 27. Ingentia exempla contra M. Varronis senten- ⁸⁴ tiam de chartis reperiuntur. Namque Cassius Hemina, vetustissimus auctor annalium, quarto eorum libro prodidit Cn. Terentium scribam agrum suum in Ianiculo repastinantem effodisse arcam, in qua Numa qui Romae regnavit situs fuisset; in eadem libros eius repertos P. Cornelio L. F. Ce- ⁸⁵ thego M. Baebio Q. F. Tamphilo coss., ad quos a regno Numae colliguntur anni DXXXV; hos fuisse e charta, maiore etiamnum miraculo, quod tot infossi duraverint annis, qua-

mas. — *taenia*, codd. Gel. *tenea*, Rad. *ceu taenia*, K. — *fungo*, Rd (codd. Gel.) *funco*, a. *iunco*, Kr (codd. Barbari, Turnebi, Salmasii.) — *bibula*, Rad (codd. Gel.) *bibulo*, K. *bubulo*, codd. Barbari. *glutinamentis ina e iunco papyri bibulo*, Salmas., quod probant Scaliger ad Fest. s. v. *exiles* p. 417. ed. Lind., qui tamen opuscul. p. 52. vulgatae magis assentiens alia proponit, et Gesner. chrestom. p. 508. *Varia tentant Pint., Guiland., Dalec. — viz nisi*, Rad (codd. Gel.) *vis nisi*, ST. *ibi viz*, K. — *tantum est fraudi*, Scaliger. — *texendis*, R. *tetendis*, a. *tenendis*, Td. *tenuandis*, Pint.

§ 82. *cummiscuae*, a. — *fragilior*, R. — *mollia*, RTad. *mollis*, β. — *intergerivi*, ita scribendum fuit ex R, qui *interge///iui* habet. *intergeri*, Ta (codd. Gel.) *intergerii*, dβγ. — *lini lenitas*, Ta d. *llenitas*, R. *Nili lenitas*, β, quod probat Gesner. chrestom. p. 509. *aquae etiam Nili levitas*, Salmas. — *superata*, Td. — *recentius*. *Postea malleo*, R. *postea malleo recentius*, ad.

§ 83. *iterum*, d. Omitt. RTa. — *conscripta erugatur*, R. *conscriptae rugat*, ad. — *sint*, Rad. *sunt*, βγ. — *manu*, Ambr. II. — *quae*, d. Omitt. Ra. — *altem*, ad. — *fere*, om. R. — *Vergilique*, R'.

§ 84. *Ingentia*, RTadr. *Ingentia quidem*, β. — *M.*, R. Omitt. adβγ. — *respirantem*, R'. — *effodisse*, R. *offendisse*, adβγ.

§ 85. *eodem*, ad. — *Tamphilo*, Sigon. ad Liv. 40, 18. *Pamphilio*, R. *Pamphilo*, adβγ. — *ad*, ad. a, R. — *hos*, Rad. *et hos*, βγ. — *e*, omitt. ad. — *tot*, om. R. *quod*, ad. — *duraverint*, Rar. *duraverunt*, dβγ. — *annis*, om. d.

propter in re tanta ipsius Heminae verba ponam. Mirabantur alii, quomodo illi libri durare potuissent; ille ita rationem reddebat: „lapidem fuisse quadratum circiter in medio arcae vinctum candelis quoquo versus; in eo lapide insuper⁸⁶ libros inaitos fuisse; propterea arbitrarier non computuisset; et libros citratos fuisse; propterea arbitrarier tineas non tetigisset. In his libris scripta erant philosophiae Pythagoricae, eosque combustos a Q. Petilio praetore, quia philosophiae scripta essent.” Hoc idem tradit Piso censorius primo⁸⁷ mentariorum, sed libros septem iuris pontificii totidemque Pythagoricos fuisse; Tuditanus quarto decumo Numaе decretorum fuisse; libros duodecim fuisse ipse Varro humanarum antiquitatum septumo, Antias secundo libros fuisse XII pontificalis Latinos, totidem Graecos praecepta philosophiae continentis; idem tertio ponit, quo conburi eos placuerit. Inter omnis vero convenit Sibyllam ad Tarquinium Superbum⁸⁸ tris libros attulisse, ex quibus sint duo cremati ab ipsa, tertius cum Capitolio Sullanis temporibus. Praeterea Mutianus ter consul prodidit nuper se legisse, cum praesideret Lyciae, Sarpedonis ab Troia scriptam in quodam templo epistulae chartam, quod eo magis miror, si etiamnum Homero condente Aegyptus non erat; aut cur, si iam⁸⁹ hic erat usus, in plumbeis linteisque voluminibus scriptita-

in re tanta, R.d. in re tenta, a. hic retenta, r. — possent, R.ad. — medio arcae, r. media arcae, R. mediae arcae, a.d. medio arcte, codd. Barbari. media arca, βγ. — catellis, vir doctus ap. Barbar. — quoque versus, a. quaquaversum, r.

§ 86. inaitos, R. in se positos, a.d. impositos, βγ. — arbitrarier, d (in rasura) arbitranter, R. arbitrari ea, a. arbitrarier eos, β. arbitrari eos, γ. — computuisset, R. potuisse, a. computruisset, d βγ. — citratos, B.T ad. cedratos, β, de quo v. Beckmann. Beiträge zur Gesch. d. Erfind. 2, 382. ceratos, Fée ad h. l. T. IX. p. 132. — propter, a. — tinias, R.a. — contigisset. Nulla in iis libris scripta erant nisi, K. — scripti, R. — philosophiae—praetore om. d. — Pythagoricae — essent om. a. — quia, R. quae, d.

§ 87. Piso, T.d. Phiso, R. ipse, a. C. Piso, β. L. Piso, Hard. γ. — Caesoni-
anus, Merkel. ad Ovid. Fast. p. LXXX. — sed, om. d. — pontifici, a. —
totidem, d. — Uditanus, a.d. — XIII, R (unde ego quarto decumo scripsi.) ter-
tio decumo, a.d. decimo tertio, β. — fuisse, R.ad. Om. r. — libros duodecim
fuisse, r. Omitt. R.T ad γ, librarii oculis ab uno fuisse ad alterum delapsis. —
ipse vero Varro, T. — VII (i. e. septimo), R. VI, Tr. sexto, a.d. quinto, K.
quinque, β. — secundo libros fuisse XII, R. secundos libros fuisse ex his, a.d.
secundo duos, βγ. — idest, a. — tertios, a.d. tertio § s. c., R. Cum ex Gellio
VII. 9, 17. sciamus Valerii annales certe septuaginta quinque libros compre-
hendisse, in scriptura codicis R compendium significationis posterioris ali-
cuius libri latere videtur. — placuerit eos, d.

tum constet? cur et Homerus in ipsa illa Lycia Bellerophonti codicillos datos, non epistulas prodidit? Sterilitatem sentit hoc quoque factumque iam Tiberio principe inopia chartae ut e senatu darentur arbitri dispensandae; alias in tumultu vita erat.

XIV. 28. Aethiopia Aegypto contermina insignis arbores non fere habet praeter laniferas, quarum natura in descriptione Indorum atque Arabiae dicta est; propior tamen huic natura lanae maiorque folliculus granati modo mali, similesque et inter se arbores ipsae. Praeter hanc palmas, qualis retulimus. Insularum arbores ambitu Aethiopiae et nemora odorata in mentione earum dicta sunt.

XV. 29. Atlas mons peculiari proditur silva, de qua diximus. Confines ei Mauri, quibus plurima arbor citri et mensarum insania, quas feminae viris contra margaritas regerunt. Exstat hodie M. Ciceronis in illa paupertate et, quod magis mirum est, illo aevo empti HS. $\bar{x}$; memoratur et Galli Asini HS. $\bar{x}$. Venumdatae sunt et duae a Iuba rege pendentes, quarum alteri pretium fuit HS. $\bar{xii}$, alteri paulo minus. Interiit nuper incendio a Cethegis descendens HS. $\bar{xiiii}$ permutata, latifundi taxatione, si quis praedia tanti mercari malit. Magnitudo amplissima adhuc fuit unius commissae ex orbibus dimidiatis duobus a rege Mauretaniae Ptolemaeo, quattuor pedum et semipedis per medium ambi-

§ 88. *Sibyllam*, R. *Sibylla*, a.d. — *sint*, R. *inibi*, S. *in his*, a. *igni*, d. $\beta\gamma$. — *consul prodidit*; his in vv. desinit R incipiens rursus a libro XXI. Scribe adiecit verba: „*hic deficiunt VII libri*”, et eorum inscriptiones et principia addidit. — *ab*, a.d. α , $\beta\gamma$.

§ 89. *in phanbeis* — *cur et Homerus*, Tadr. Omitt. codd. Gel. $\beta\gamma$. — *dispensandae*, θ Tadr. *dispensandi*, β .

§ 90. *laniferas*, a.d. — *natura in descriptione*, omitt. a.d. — *Arabica*, d. *Arabia*, a. — *dicta est* 12, 38. 39. — *retulimus* § 39. sqq. — *dicta sunt* 6, 198. sqq.

§ 91. *diximus* 5, 12. sqq. — *citri*, r (codd. Barbari.) *citrei*, a.d. *cedri*, γ . — *empta*, Rigalt. ap. Salmas. ad Tertull. de pall. p. 434. *emptae*, ad (duo codd. ap. Bud. de ass. p. 287.) — *his* omisso numero $\bar{x}$, omnes codd. modo allati. — *HS. XI*, codd. Harduini. *XI*, d (duo codd. Bud.) *gallias*, in *ILXI*, a.

§ 92. *Venumdatae*, $\alpha\beta$. — *a Iuba rege pendentes*, S ad (omnes codd. ap. Oudend. ad Suet. Claud. 9.) *Iuba rege pendentes*, T. *Iuba rege vendente*, β . *Iuba rege pendente*, Gronov. miscell. p. 848. — *his XII*, a.d. *HS XV*, β . — *a Cethegis*, d (codd. Gel.) *a cethegis*, a. *ac tegus*, duo codd. Bud. — *HS XIII*, codd. Gel. *his XIII*, a.d. *his*, duo codd. Bud. — *permutata*, a (codd. Gel.) *permutati*, T d (duo codd. Bud.) — *taxatione*, duo codd. Bud. *taxationes*, a.d.

§ 93. *amplissimis*, a.d. — *a rege duobus*, a.d. — *pedes*, d. — *semipedum*, a. — *per medium ambitum*, delet Ciaccon. de triclin. p. 11.

tum, crassitudine quadrantali, maiusque miraculum in ea est artis latente iunctura, quam potuisset esse naturae; solida autem a Nomio Tiberi Caesaris liberto cognomen trahente, tribus sicilicis infra quattuor pedes totidemque infra semipedem crassitudinis. Qua in re non omittendum videtur Tiberio principi mensam quattuor pedes sextante et sicilico excedentem, tota vero crassitudine sescunciali, operimento laminae vestitam fuisse, cum tam opima Nomio liberto eius esset, cuius materia erat tuber. Hoc est radicis vitium maximeque in eo laudatum, quod sub terra totum fuerit et rarius quam quae superne quaeque gignuntur etiam in ramis, proprieque quod tanti emitur arborum vitium est, quarum amplitudo ac radices aestumari possunt ex orbibus. Sunt autem cupresso feminae etiamnum silvestri similes folio, odore, caudice. Ancorarius mons vocatur citerioris Mauretaniae, qui laudatissimam dedit citrum, iam exhaustus.

30. Mensis praecipua dos in venam crispis vel in verticibus parvos. Illud oblongo evenit discursu ideoque tigrinum appellatur, hoc intorto et ideo tales pantherinae vocantur. Sunt et undatim crispae, maiore gratia si pavonum caudae oculos imitentur. Magna vero post has gratia extra praedictas crispis densa veluti grani congerie, quas ob id a similitudine apiatas vocant; summa vero omnium in colore; hic maxime mulsi placet, venis suis refulgens. Post haec

latente iunctura, delet Ciaccon. — *naturae*, ad. *natura*, β .

§ 94. *solida*, T. *solidae*, ad γ . Etiam β id habet referens ad superiora. — *autem*, T ad. item, codd. Gel. β . — *Tiberii* omitt. T ad γ . — *trahente*, T ad. *trahentis*, $\beta\gamma$. — *semipedem*; pro h. v. habet *sede* a, *sed* d. — *sescunciali*, d. *esse concili*, a. *conchylis* et, K. — *per medium vestitam*, K. — *optima*, T ad r. — *cuius materia erat tuber*, v. Ian. in nunt. litter. Monac. 1836. nr. 166. p. 286. *Tuber*, T ad γ novam hinc periodum incipientes.

§ 95. *vitium* et in eo omitt. T ad γ . — *superne quaeque*; pro his vv. habet *superque* a, *super*////// d. — *feminae*, d². *atque*, d¹. *feminae atque*, a. — *Anchorarius*, a. — *citrum*, T ad. *cedrum*, β . — *exhaustis mensis*. *Praecipua*, cod. Ursin. ap. Ciaccon. de tricl. p. 148.

§ 96. *in venam*, ST ad r. *in venas*, K. *in vena*, β . — *vertices parvos*, T ad. *verticem parvis*, S. *vertices parvis*, r. *vertice variis*, β . *vortices sparsis*, Dalec. *perviis* vel *variis*, Barbar. — *tigrinum*, ad r. *tigrinae*, β . — *appellantur*, d β . — *intortum*, cod. Ursini.

§ 97. *verum*, ad. — *crispi*, ad. — *densas*, d. — *voluti*, K. — a, omitt. ad. — *venis suis refulgens*, ad r. *suis refulgens venis*, $\beta\gamma$. — *est*, ad. et, ST. — *toti caudices*, T ad. *totius caudicis*, β . — *iuvant*, codd. Hard. *iuvat*, T ad. *Novam a voce iuvant periodum incipit* β . — *phuresque in una*. *Mensae vitia*, ST ad. *plura quoque in una mensa vitia*, β . *etiam totius caudicis iuvat*. *Plura quoque*, r.

amplitudo est; iam toti caudices iuvant pluresque in una. Mensae vitia lignum — ita vocatur materia surda et indigesta simplicitas aut platani foliorum modo digesta —, item ilignae venae similitudo vel coloris et, quibus maxime obnoxias fecere aestus ventique, rimae aut capillamenta rimas imitata; postea murena nigro transcurrens limite variisque corvum punctis adprehensus, papaverum nodo et in totum atro propior colos maculaeve discolores. Viridis terra condunt barbari et inlinunt cera, artifices vero frumenti acervis inponunt septenis diebus, totidem intermissis, mirumque ponderi quantum ita detrahatur. Naufragia docuere nuper hanc quoque materiam siccata mari duritie incorrupta spissari, non ullo modo vehementius. Nutriuntur optime splendescuntque manu sicca fricatae a balneis maxime, nec vinis laeduntur ut his genitae.

XVI. Inter pauca nitidioris vitae instrumenta haec arbor est, quapropter insistendum ei quoque paulum videtur. Nota etiam Homero fuit; thyon Graece vocatur, ab aliis thya. Hanc itaque inter odores uri tradit in deliciis Circes quam deam volebat intellegi, magno errore eorum qui odoramenta in eo vocabulo accipiunt, cum praesertim eodem versu cedrum laricemque una tradat uri, in quo manifestum est de arboribus tantum locutum. Theophrastus, qui proximus a magno Alexandri aetate scribit circa urbis Romae annum ccccxl.,

§ 98. item, d (in rasura.) tem, a. — *ilignae venae*; pro his vy. dant *lignave* nec a.d. — *aestu*, a.d. — *tramite*, Dalec. — *corvum*, a. *corticum*, d.β. *cornicum*, Hard. γ. *corium* p. *apprehensum*, r. Mensae citreae damnabantur, quae corvorum puncta referebant, i. e. talia puncta, qualia efficiuntur unguibus corvorum terrae impressis (*gesprenkelt*). De forma genitivi v. ad 34, l. — *nodo*, Tadr. modo, β. *corium punctis aspersum aut tuborum nodis*, Dalec. — *colos*, a. *color*, d.β. — *maculaeque*, T.

§ 99. *intermis*, a.d. — *detrahatur*, STad. *detrahant*, β. — *docere*, a.d. — *duritie et*, r¹. *duritate*, r². — *non ullo*, d. *non nullo*, a. *nullo*, T. — *fricatae*, codd. Gel. *fricatur*, a.d. — *binis*, a.d. *a vinis*, codd. Gel. βγ. — *laeduntur*, codd. Gel. ledantur, βγ. — *uti*, codd. Gel.

§ 100. *thyon Graece*, Dalec. *Θαϊον Graece*, β. *trogethe*, a. *trogeche*, d. *thia*, cod. ap. Scalig. ad Theophr. h. pl. p. 45. — *itaque*, θTadr. *igitur*, β. — *tradit*, Odyss. ε, 60. — *Circes*, codd. Salmas. exerc. p. 667. b. F. *Circae*, a.d. — *tradat uri*, Salmas. *tradatur*, ad (codd. Salmas.) βγ.

§ 101. *proximus*, ita nos scripsimus. *primus*, a.d.βγ., quod cum per se inepte dicatur, tum emendatio nostra stabilitur verbis Plinii 21, 48. *proximi a morte Alexandri magni auctores*. Adiectiva vero *primus* et *proximus* saepe confundi docet Drakenb. ad Liv. V. 47, 5. — *scribit circa*, ita nos scripsimus. *scribit quae circa*, βγ. V. notam sequentem. — *annum ccccxl.*, a.d. *ccccxl. gesta sunt annum*, βγ. Recepi ego codicum scripturam sprete interpolatione vulgari,

magnum iam huic arbori honorem tribuit, memoratas ex ea referens templorum veterum contignationes quandamque immortalitatem materiae in tectis contra vitia omnia incorruptae; radice nihil crispus nec aliunde pretiosiora opera, praecipuam autem esse eam arborem circa Hammonis delubrum, nasci et in inferiore Cyrenaicae parte. De mensis tamen tacuit; et alias nullius ante Ciceronianam vetustior memoria est, quae noviciae adparent.

31. Alia est arbor eodem nomine, malum ferens execratum aliquis odore et amaritudine, aliis expetitur, domus etiam decorans, nec dicenda verbosius.

XVII. 32. Eadem Africa, qua vergit ad nos, insignem arborem loton gignit quam vocant celtim, et ipsam Italiae familiarem sed terra mutatam. Praecipua est circa Syrtis atque Nasamonas; magnitudo quae piro, quamquam Nepos Cornelius brevem tradit. Incisurae folio crebriores, quae ilicis videntur; differentiae plures, eaeque maxime fructibus fiunt. Magnitudo huic fabae, color croci, sed ante maturitatem alius atque alius sicut uvis. Nascitur densus in ramis myrti modo, non ut in Italia cerasi, tam dulcis ibi cibo ut nomen etiam genti terraeque dederit nimis hospitali advenarum oblivione patriae; ferunt ventris non sentire morbum qui eum mandant. Melior sine interiore nucleo, qui in altero genere osseus videtur. Vinum quoque exprimitur illi simile mulso, quod ultra denos dies negat durare idem Nepos,

qua effectum est, ut in $\beta\gamma$ legatur quae circa, ubi pronomen delendum fuit. Intuenti vero vulgatam hucusque scripturam inepta quaedam loquacitas et abundantia in oculos incurrat necesse est, cum ita duabus Plinius enuntiationibus utatur ad eam rem notandam, quae multo simplicius continua oratione effertur. Et mire profecto Theophrastus dicitur aetate fere Alexandri magni in libro aliquo ea descripsisse, quae eadem aetate Romae gesta sunt; et quisnam tandem fuit ille liber? Certe eo loco, quem Plinius respicit (h. pl. V. 3, 7.), tale quid non affertur. Hinc accedit, quod scribit ea quae gesta sunt parum Latine dicitur. Similem temporis significationem habes 33, 113. — memorata, a.d. — templorum, om. Pint. — omnia, θ Tadr. omni, β . — incorrupta, Tadr.

§ 102. oraculum, Td. — in, omitt. a.d. — inferiore, a.d. interiore, β . Neutrum agnoscit Theophr. — quae, Tadr. ex quo, β . — novitiae apparet, θ . novitiae apparet, a.d. novitia apparet, Tr γ .

§ 103. fereus, d. tereus, a. tenens, r. — aliquis, a.d. aliquibus, $\beta\gamma$. — domus, a. domos, d $\beta\gamma$.

§ 104. et, omitt. a.d. Ceterum v. Theophr. h. pl. IV. 3, 1. — Nepos, fragm. p. 375. ed. Heus. — tradit, θ a. tradat, d $\beta\gamma$. — Incisura et folia breviora, r. Incisuras habent folia omissa crebriores, Pint. — quae, r. qui, a (cod. optim. ap.

basasque concisas cum alica ad cibos doliis condi. Quin et exercitus pastos eo accepimus ultro citroque conmeantis per Africam. Ligno colos niger; ad tibiaram cantus expetitur; e radice cultellis capulos brevisque alios usus excogitant; haec ibi natura arboris. Est autem eodem nomine et herba 107 et in Aegypto caulis in palustrium genere; recedentibus enim aquis Nili riguis provenit similis fabae caule foliisque densa congerie stipatis, brevioribus tantum gracilioribusque, cui fructus in capite papaveri similis incisuris omnique alio modo; intus grana ceu milium. Incolae capita in acervis 108 putrefaciunt, mox separant lavando et siccata tundunt eo-que pane utuntur. Mirum est quod praeter haec traditur, sole occidente papavera ea conprimi et integri foliis, ad ortum autem aperiri, donec maturescant flosque qui est candidus decidat.

XVIII. Hoc amplius in Euphrate tradunt et caput ipsum 109 et florem vespera mergi usque in medias noctis totumque abire in altum, ut ne demissa quidem manu possit inveniri; verti deinde paulatimque subrigi et ad exortum solis emergere extra aquam ac florem patefacere atque etiamnum insurgere, ut plane ab aqua absit alte. Radicem lotos haec 110 habet mali cotonei magnitudine, opertam nigro cortice, qualis et castaneas tegit. Interius candidum corpus, gratum cibis, sed crudo gratius decoctum sive aqua sive pruna; nec aliunde magis quam purgamentis eius sues crassescunt.

Salmas. exerc. p. 730. b. A.) *alioqui*, d. *alioquin*, β . — *ilicis*, dr (cod. Salmas.) *ilices*, Ta. — *videntur*, Pint. *viderentur*, Tadr β .

§ 105. *Magnitudo huic fabae*, om. a. — *uvīs*, a. in *uvīs*, d $\beta\gamma$. — *cerasi* (sc. modo), $\beta\gamma$. *cerasis*, ad. — *dulcis*, ad. *dulci*, $\beta\gamma$. — *morbum*, a. r. *morbo*, d. *morbos*, β .

§ 106. in *Italico genere*, Sabell. — *binos*, Pint. At v. Polyb. XII. 2. 1. — *concisas*, θ Td. *contusas*, β . — *alica*, Barbar. *aliqua*, a. *aqua*, Td (codd. Barbari.) — *accepimus*, a. *accipimus*, θ Td. — *citro* om. a. — *color*, d. — e, om. a. — *arborum*, d.

§ 107. *et herba*, ad². *herba*, d¹. — *caulis*, v. Herod. 2. 98., Theophr. h. pl. IV. 8. 9., Dioscor. 4. 113. — *residentibus*, Salmas. exerc. p. 688. a. A. — *enim*, ad. autem, T. — *gracilioribusque*, d. Encliticam omitt. θ a. — *gratę a milium*, d. *gratę humilium*, a.

§ 108. *capite non acervis*, a. — *decidit*, a.

§ 109. *et caput ipsum*, Td. *escapulissum*, a. *et scapum ipsum*, β . — *vespera*, a. *vespere*, Td. — *totumque*, d. *totum*, a. *tantumque*, r. — *dimissa*, ad. — *insurgere*, θ Td. *exurgere*, β . — *alte absit*, d.

§ 110. *haec*, a. Omitt. STd. — *magnitudinem*, a. — *opertam*, d. *opere*, a. — *sed*, a. et, Td. — *crudum*, Td.

XIX. 33. Cyrenaica regio loton suae postponit paliuro; ¹¹¹ fruticosior haec fructuque magis rubens, cuius nucleus non simul mandatur, iucundus per se atque suavior e vino, quin et vina suco suo commendans. Interior Africa ad Garamantas usque et deserta palmarum magnitudine et suavitate constat, nobilibus maxime circa delubrum Hammonis; **34.** sed circa Carthaginem Punicum malum cognomine sibi ¹¹² vindicat; aliqui granatum appellant. Divisit et in genera apyrenum vocando cui lignosus nucleus abest; sed candidior ei natura et blandiores sunt acini minusque amaris distincti membranis; alia structura eorum quaedam ut in favis. Communis nucleos habentium quinque species: dulcia, acria, ¹¹³ mixta, acida, vinosa; Samia et Aegyptia distinguuntur erythrocomis et leucocomis. Corticis maior usus ex acerbis ad perficienda coria. Flos balaustium vocatur et medicinis idoneus et tinguendis vestibus quarum color inde nomen accepit.

XX. 35. In Asia et Graecia nascuntur frutices epipactis, ¹¹⁴ quem alii elleborinen vocant, parvis foliis quae pota contra venena prosunt sicut erices contra serpentis; **XXI.** et in quo nascitur granum Cnidium quod aliqui linum vocant, fruticem vero thymelaeam, alii chamelaeam, alii pyros achnen, aliqui cnestron, alii cneorum; est similis oleastro, foliis angustioribus, cumminosis si mordeantur, myrti magnitudine, semine, colore et specie farris, ad medicinae tantum usum.

§ 111. *Cyrenaice*, *Θ*. V. Theophr. h. pl. IV. 3, 5. et Dioscor. 1, 151. — *fructuquā*, *a* (litterae ultimae superscriptum e manu recentiore.) — *magis*, *a*. *est magis*, Td. — *mandatur*, *Θ* T ad. *manditur*, *β*. — *suo*, om. *β*. — *praestat*, Dalec.

§ 112. *malum*, d. Omitt. ar. — *cognomine*, d (codd. Gel.) *eo gramine*, *a*. — *vindicat*, T (codd. Gel.) — *apyrenum*, S T d. *aperenum*, *a*. *apyrinon*, *β*. — *ligno*, *a*. — *abest*; *sed*; pro his vv. habent *abesse* ad. — *sunt acini*; pro his vv. habet *incini* d, *est incini*, *a*. Varia tentant Pint., Dalec. et Schneid. ad Nic. Alex. p. 339. — *amaris*, d. *amari* (quattuor praeterea litteris post h. v. *erasis*), *a*. — *alia*, inepte dicitur, cum de apyrenorum structura nondum sit dictum; legendum *alias* i. e. *praeterea*, coll. 2, 100. 111. 8, 89. 13, 102. 20, 213. 23, 52. 37, 40. — *structura*, ad l. — *eorum*, *Θ* Tr. *earum*, ad. — *quaedam*, *Θ* T ad. Om. *β*. — *in favis*, Barbar. *infamis*, T ad.

§ 113. *Communis* ad sequentia recte trahit Barbar., ad superiora referunt nullo sensu ad *βγ*. — *mixta*, *a*. *mitia*, Td. — *erythrocoxis* et *leucocoxis*, Dalec., quod probat Schneider. — *glaucoomis*, Barbar. — *balaustium*, ad. — *medicia*, ad.

§ 114. *epipactis*, Barbar. *epicactis*, ad *β*. V. Dioscor. 4, 107. — *elleborinen*, Gesner. de herb. lunar. p. 32. *embolinen*, *aβ*. *embolinem*, d. — *venena*, *a*. *serpentes*, d. — *et*, om. d l. — *pyrosachnen*, Barbar. *pyrosachen*, ad. V. Dioscor. 4, 170. — *aliqui*, ad. *alii*, *βγ*. — *cnestron*, Barbar. *dnestorem*, *a*. *enestorem*, d.

36. *Tragon* fruticem sola Creta insula gignit, terebintho 115
similem et semine quod contra sagittarum ictus efficacissi-
mum tradunt; eadem et *tragacanthem spinæ albae* radice,
multum praelatam apud Medos aut in Achaia nascenti; pre-
tium eius in libras X iii.

37. *Tragon* et Asia fert sive scorpionem, veprem sine 116
foliis, racemis rubentibus, ad medicinae usum; myricen et
Italia, quam alii tamaricen vocant; Achaia autem bryam
silvestrem insignem, quod in ea sativa tantum ferat gallae
similem fructum. In Syria et Aegypto copiosa haec est,
cuius infelicia ligna appellamus, quae tamen infeliciora sunt
Graeciae; gignit enim arborem ostryn quam et ostryam vo- 117
cant, solitariam circa saxa aquosa, similem fraxino cortice
et ramis, folio piri, paulo tamen longioribus crassioribusque
ac rugosis incisuris quae per tota discurrunt, semine hordeo
simili et colore; materies est dura atque firma, qua in do-
mum inlata difficilis partus fieri produnt mortisque miseris.

XXII. 38. Nec auspiciatior in Lesbo insula arbor quae 118
vocatur euonymos, non absimilis Punicae arbori, inter eam
et laurum foli magnitudine, figura vero et mollitia Punicae,
flore candidiore, statim pestem denuntians. Fert siliquas se-
samae similis; intus granum quadrangula figura, spissum,

— *cneorum*, Barbar. d. *hicneorum*, a. — *cumminosis*, T ad. *gummosis*, β. *gum-
minosis*, θ γ. — *foris*, Barbar. K.

§ 115. *Tragon*, v. Diosc. 4, 49. — *tragacanthem*, v. Theophr. h. pl. IX. 1, 3.
— *praelata*, θ T ad γ. — *Achaia*, codd. Barbari. *cai*, a² d. *caucaso*, a¹.

§ 116. *Tragon*, Gesner. hist. anim. 1, 294. Confirmant θ d. *Tracon*, a. *Tra-
gion*, β. — *racemis*, Barbar. d. *ramis*, Ta. — *subeuntibus*, ar. — *myricem*, d.
V. Dioscor. 1, 116. — *alii*, d. Omitt. a (codd. Salmas. exerc. p. 116.) — *bry-
am*, d. *bryan*, a β. — *insignem*, ST. *insignē*, a. *insigne*, d β γ. — *quod in ea*,
Ta² d. *quod eam*, a¹. *quod*, S. *in ea quod*, β γ. — *fert*, d. — *similiter*, a. — *et*,
a d. *et in*, β γ. — *appellat vulgus*, Pint. — *quae*, ego corruptum habeo, cura
statim infra Plin. dicat brya silvestri infeliciorem etiam esse ostryn; hinc scri-
bendum videtur *qua*, ubi si quis *quibus* i. e. *lignis* expectat, non videt Plinium
non de infelicibus lignis universis, sed de certarum plantarum lignis loqui.

§ 117. *ostryn*, Barbar. *ostrin*, a. *ostrim*, d. V. Theophr. h. pl. III. 10, 3. —
ostryam, Barbar. *ostriam*, a. *astroam*, d. — *saxa et aquosa*, Pint. — *oxyas*,
Pint. — *pilis*, a d. — *rugosis*, a. *mucosis*, T. *mucrosis*, d. *rugosis*. *Incinuraeque*
per, Pint. — *materies*, d. *et materis*, a. *Materis*, γ. *Decolore materis est*, Pint.

§ 118. *enonymos*, a d. *anonymos*, Barbar. V. Theophr. l. 1. III. 18, 13. —
mollitia, a d. *mollitiæ*, γ. — *candidior est*, a. *candido odore*, Pint. *candido violae*,
Salmas. de hyle p. 103. b. C. — *siliquas sesamae*, θ. *siliquas sesami*, β. *silicu*
assem, a d. — *quadrangula*, a¹ d.

letale animalibus; nec non et folio eadem vis; succurrit aliquando praeceps alvi exinanitio.

39. Alexander Cornelius arborem eonem appellavit, ex qua 119 facta esset Argo, similem robori viscum ferenti, quae nec aqua nec igni possit conrumpi, sicuti nec viscum, nulli alii cognitam, quod equidem sciam.

40. Andrachlen omnes fere Graeci porcillacae nomine interpretantur, cum sit herba et andrachne vocetur unius litterae diversitate. Cetero andrachle est silvestris arbor neque in planis nascens, similis unedoni, folio tantum minore et numquam decidente, cortice non scabro quidem sed qui circumgelatus videri possit, tam tristis adpectu est.

41. Similis et coccygia folio, magnitudine minor; propria 121 etatem habet fructum amittendi lanugine — pappum vocant —, quod nulli alii arborum evenit. Similis et apharce, bifera aequae quam andrachle; priorem fructum incipiente pubescere uva peragunt, alterum initio hiemis; qualis eos non traditur.

42. Et ferulam inter externas dixisse conveniat arborum- 122 que generi adscripsisse, quoniam quarundam naturae, sicut distinguimus, lignum omne corticis loco habent hoc est forinsecus, ligni autem loco fungosam intus medullam ut sambuci, quaedam vero inanitatem ut harundines. Ferula calidis 123

animalibus, *Θ*Tad. *animantibus*, *β*. — *et*, ad. *et in*, *βγ*. — *in eodem*, ad.

§ 119. *robori buscon*, a. *roboribus*, d. — *possit*, *Θ*ad. *posset*, *β*. Multa in his mutat Dalec.

§ 120. *Andrachlen*, ita nos scripsimus. *Andraclen*, d. *Andraden*, a. In indice huius libri veram scripturam exhibet T, *andrachie* Ra, *andrachye* d. Et *andrachle* quidem est silvestris arbor, eaque scriptura e codd. est restituenda Theophrasto h. pl. IV. 15, 2. (coll. Schneid. ind. Theophr. s. v. *ἀνδράχλην* p. 311.), *andrachne* vero „unius litterae diversitate” herba porcillaca dicta; v. Theophr. h. pl. III. 16, 5. — *porcillacae*, ita nos scripsimus ex 20, 210., ubi V *procillaca* habet. *porciliacae*, d. *porciliae*, a². *porciliae*, a¹ (Rigalt. ap. Salmas. exerc. p. 362. a. D.) *portulacae*, *βγ*. — *cum*, ad (Rigalt.) *cum illa*, *βγ*. — *Cetero*, d. *Cetera*, a. *Ceterum*, *βγ*. — *andrachle*, ita nos rursus. *andraclae*, ad. *adrachne*, *βγ*. — *lanis*, ad.

§ 121. *coccygia*, Salmas. exerc. p. 362. a. F. Confirmat d. *coccigya*, T. *cogggyga*, a². *coggya*, a¹. *coggrygia*, codd. Barbari. *coccygia*, *β*. *coccymelaeae*, Pint. ex Theophr. h. pl. III. 16, 6. — *pappum*, a¹. — *arbori*, a. — *apharce*, Barbar. *parche*, ad. — *andrachle*, a. *andraclae*, d (codd. Barbari.) *adrachne*, *βγ*. — *peragunt*, *Θ*Tad. *peragit*, *β*.

§ 122. *ferulas*, r. — *conveniat*, *Θ*ad. *conveniet*, *β*. — *sicuti*, d. — *distinguimus*, Tad. *distinguemus*, Barbar. *β*. — *omnino*, Dalec. — *ut sambuci*, d. *ui sambuci*, a. — *harundinis*, a.

§ 123. *nartheciam*, a. *inartheciam*, d. *narthechiam*, *β*. *narthecyan*, γ. V. Theophr. h. pl. VI. 2, 7. — *exerunt folia*, maxima ut, Dalec. — *Cetera*, ar. Flo-

nascitur locis atque trans maria, geniculatis nodata scapis; duo eius genera: nartheca Graeci vocant adsurgentem in altitudinem, narthecyam vero semper humilem. A genibus exeuntia folia maxuma, ut quaeque terrae proxuma; cetero natura eadem quae anetho, et fructu similis. Nulli fruticum levitas maior; ob id gestatu facilis baculorum usum senectuti praebet.

43. Semen ferulae thapsiam quidam vocavere decepti eo, 124 quoniam ferula sine dubio est thapsia, sed sui generis, foliis feniculi, inani caule nec excedente baculi longitudinem; semen quale ferulae, radix candida. Incisa lacte manat et contunsa suco; nec corticem abdicant. Omnia ea venena; quippe etiam fodientibus nocet; si minuma adspiret aura, intumescunt corpora faciemque invadunt ignes sacri; ob id cerato prius inlinunt. Quibusdam tamen morbis auxiliari di- 125 eunt medici permixtam aliis; item in alopeciis suggillatisque ac liventibus, oeu vero remedia desint ut scelera contractent. Ista praetexunt noxio instrumento tantumque inpudentiae est ut venenum artis esse persuadeant. Thapsia in Africa vehementissima. Quidam caulem incidunt per messis et in ipsa excavant radice, quo sucus confluat, arefactumque tollunt. Alii folia, caulem, radicem tundunt in pila et sucum in sole 126

ris nat. ead. q. an. et fructus, Dalec. — aneto, a. — gestata, r. — facilis, Pint. facilius, θadr. facilius, βγ.

§ 124. *Speciem ferulae, Dalec. — tapsiam, a bis. V. Dioscor. 4, 154. — ei, a. In d rasura. — thapsia sed sui; pro his vv. habet thapsi assidui d, tapsi assidui a. — inane, ad. — quasi, r. — ne corticem, a. nec orticem, d (codd. Barbari.) — venenata, codd. Barbari. Ceterum v. Theophr. h. pl. IX. 8, 5. — illiniunt, d.*

§ 125. *aliopisces, ad. — desunt, a. — ut cessetlera, ad. Hac ex scriptura colligo scribendum esse VT VICISSIM ET SCELERA, adverbio vicissim eo sensu posito, quo legitur apud Cic. de N.D. II. 7, 19. possesne uno tempore florere, deinde vicissim horrere terra; v. adnot. seq. — contractent; hanc scripturam ex β revocavi, cum non tractent, quod θ Tady habent, sententiae loci prorsus adverteretur. Plin. enim dicit remedia bona non eo usque deesse, ut propterea vicissim i. e. per vices, alio tempore, ad scelera i. e. remedia noxia confugiendum sit; et cum in protasi ad reiciendam alienam sententiam formula negationis ironicae utatur, par est in apodosi negationi locum non esse. contractent, Dalec. Sed iusta scribendi ratio invenitur apud Lucret. 6, 584. et ex codice optimo restituenda est Plauto mil. glor. IV. 2, 61. — Ista, Ta. Sed ista, dβγ. — est, om. r. — in Africa, ad. est in Africa, βγ.*

§ 126. *foliū, ad. Postea in eodem d tota vox lineola traducta. — caulem, d. caulem incidunt per messes, a. — radicem tundunt, a. incidunt, d. — insolatu, Dalec.*

coactum dividunt in pastillos. Nero Caesar claritatem ei dedit initio inperi, nocturnis grassationibus converberata facie inlinens sibi cum ture ceraque et secuto die contra famam cutem sinceram circumferens. Ignem ferulis optume servari certum est easque in Aegypto praecellere.

XXIII. 44. Ibi et cappar^{is}, firmioris ligni frutex seminis¹²⁷ que et cibi volgati, caule quoque una plerumque decerpto. Cavenda eius genera peregrina, siquidem Arabium pestilens, Africum gingivis inimicum, Marmaricum volvis et omnium inflationibus; Apulum vomitus facit, stomachum et alvum movet. Quidam id cynosbaton vocant, alii ophiostaphylen.

45. Frutectosi est generis et saripha circa Nilum nascens,¹²⁸ duorum ferme cubitorum altitudine, pollicari crassitudine, coma papyri, similique manditur modo; radice ferrariis officinis praecipua carbonis usu propter duritiam.

XXIV. 46. Non omittendum est et quod Babylone seritur¹²⁹ in spinis, quoniam non alibi vivit, sicut et viscum in arboribus; sed illud in spina tantum quae regia vocatur. Mirum, quod eodem die germinat quo iniectum est; inicitur autem ipso canis ortu et celerrime arborem occupat. Condiunt eo vinum et ideo serunt. Spina illa nascitur et Athenis in longis muris.

47. Frutex est et cyt^{is} ab Aristomacho Atheniensi mi¹³⁰ ris laudibus praedicatus pabulo ovium, aridus vero etiam

converberata facie, a (omnes codd. ap. Oudend. ad Suet. Oth. 12.) *converberata faciem*, d. *converberatam faciem*, βγ. *converberatae faciei*, Oudend. — *inlinens*, a. ///tinens, d. — *sibi cum*; pro his vv. dant siccum STad, unde Oudend. *fucum* legit. Mihi potius scribendum videtur ei (faciei) cum, littera s ex participio praegresso repetita. — *caeraque*, a. *cerussa*que, Mercur. var. lect. 2, 1. ex Plinio Valer. 3, 47. — *sequenti*, r. — *ferens*, a.

§ 127. *Ibi*, a. *Ob*, d. — *id*, ad. — *capparis*, a². V. Dioscor. 2, 204. — *Arabium*, θ ad. *Arabicum*, β. Multa in his vv. mutat Dalec. — *atrium*, a. — *sed*, a. — *vomitum*, d. — *movet*, r. *facit*, ad. *solvit*, β. — *ophiostaphylen*, ita nos scripsimus. *opios staphylen*, d. *opusstaphylen*, a. *opheostaphylen*, βγ.

§ 128. *Frutectosi*, θ ad (codd. Salmas. exerc. p. 706. a. F. et Oudend. ad Appul. metam. p. 237.) *Fruticosi*, βγ. — *saripha*, d (codd. indicis libri primi.) *sarifa*, a. *sarisa*, θ. *sari*, βγ. V. Theophr. h. pl. IV. 8, 2. 5. — *papaveri*, a¹. *papari*, a².

§ 129. *etque sicut et*, K. Ceterum v. Theophr. de caus. pl. II. 17, 3. — *alibi*, Td. *aliubi*, aβγ. V. Hand. Tursell. 1, 277. — *et sicut*, a. *et sicut*///, d. *Particalem et*, quae in d his posita esse videtur, librariis deberi arbitror. — *eadem*, ad. — *quod*, K. — *inicitur*, a. *initiat*ur, d. — *vinum*, ar. *vina*, dβ. — *seritur*, K.

suum, spondetque iugero eius annua HS. MM vel mediocri solo redivit. Utilitas quae ervo, sed ocior satias, perquam modico pinguescente quadripede, ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia aut melior, super omnia pecudum medicina a morbis omni usu praestante. Quin et nutricibus in defectu lactis aridum atque in 131 aqua decoctum potui cum vino dari iubet; firmiores celsioresque infantis fore; viridem etiam gallinis aut, si inaruerit, madefactum. Apis quoque numquam defore cytisi pabulo contingente promittunt Democritus, Aristomachus. Nec aliud 132 minoris impendi est. Seritur cum hordeo aut vere semine ut porrum, vel caule autumnino ante brumam; si semine, madidum et, si desint imbres, satum spargitur; plantae cubitales praeferuntur scrobe pedali. Seritur per aequinoctia tenero frutice, perficitur triennio, demetitur verno aequinoctio, cum florere desinit, vel pueri vel anus vel vilissima opera. Canus ad aspectu breviterque, si quis exprimere similitudinem 133 velit, angustioris trifoli frutex. Datur animalibus post biduum semper, hieme vero quod inaruit madidum. Satiant equos denae librae et ad portionem minora animalia, obiterque inter ordines alium et caepe seri fertile est. Inventus 134 est hic frutex in Cythno insula, inde translatus in omnis Cycladas, mox in urbis Graecas, magno casei proventu, propter quod maxime miror rarum esse in Italia. Non ae-

§ 130. *Antikomaco*, *Θα. Anthiloco*////, d. Ceterum v. Dioscor. 4, 111. — *Atheniense*, *Θα.* — ovium, Sabell. et Barbar. omnium, ad. — vero, om. d. — annua HS. MM, revocavi hoc ex β. annuus, ad. annuos per plures, K. annua HS, γ. — soli redivit, Dalec. — ervo, codd. Gel. ergo, STad. herbae, Pint. — et doctior, ad. — satias, *ΘTad. satietas*, codd. Gel. βγ. — quadripedi, a. — maior, d. melior, a. — pecudum, *ΘTadr. pecorum*, β. — a, a². Om. a¹; in d rasura. *medicinae in omni morbo*, K¹. *medicinae et ovium morbis*, K².

§ 131. iubet, d. iuvet, a. iuvat, r. — et firmiores, r. — inaruerit, *ΘTad. aruerit*, βγ. — de flore, d. — pabulum contingentes, r. — Aristomachus, ad. et Arist., βγ.

§ 132. est minoris impendii, d. — desinit, ad. — imber, d. — praeferuntur, *Θr. perferuntur*, Td. seruntur, βγ. transferuntur, Dalec. — post, K. — aequinoctium, Dalec. — desinit, ar. desiit, *Θd.* — vel anus vel, *Θ. anus vel*, ad. vel anus; βγ. manu vel, r.

§ 133. Canus — frutex omitt. ad. — amplioris, K. — ad portionem, *ΘTd. portionem*, a. portione, β. — maiora, r. — et caepe seri, d (codd. Gel.) capessere, a.

§ 134. est, *ΘTd.* Omitt. aβγ. — citano, ad. — in omnes, ar. est in omnes, dβγ. — magno, om. r. — praeterea quod, *Θad.* Ex hac scriptura colligo quaedam verba intercidisse, ita ut scribendum sit magno casei proventu, praeterea

stuum, non frigorum, non grandinum aut nivis iniuriam expavescit; adicit Hyginus, ne hostium quidem propter nullam gratiam ligni.

XXV. 48. Nascuntur et in mari frutices arboresque, minores in nostro; rubrum enim et totus orientis oceanus refertus silvis. Non habet lingua alia nomen, quod Graeci vocant phycos, quoniam alga herbarum magis vocabulum intellegitur, hic autem est frutex. Folia lata colore viridi gignit, quod quidam prason vocant, alii zostera. Alterum genus eiusdem capillaceo folio, simile feniculo, in saxis nascitur, superius in vadis haud procul litore, utrumque verno, et interit autumnino. Circa Cretam insulam nato in petris purpuras quoque inficiunt, laudatissimo a parte aquilonis ut spongis. Tertium est gramine simile, radice geniculata et caule qualiter calami.

49. Aliud genus fruticum bryon vocatur, folio lactucae, rugosiore tantum, iam hoc interius nascens; in alto vero abies et quercus cubitali altitudine; ramis earum adhaerent conchae. Quercu et tingui lanas tradunt; glandem etiam quasdam ferre in alto; naufragis haec deprehensa urinantibusque. Et aliae traduntur praegrandes circa Sicyonem; vitis enim passim nascitur, sed ficus sine foliis, rubro cortice.

— —, *propter quod*. Et ipse loci habitus docet lacunam hic esse agnoscendam; nam ipse magnus casei proventus efficere non potuit, ut Plinius cytisum in Italia rarum esse miraretur. Quid autem fere exstiterit, clare docet Columella, unde haec Plinius sumpsit, qui V. 12, 2., postquam varia cytisi commoda enumeravit, ita pergit: *praeterea in quolibet agro quamvis macerrimo celeriter comprehendit, omnem iniuriam sine noxa patitur*. His iam egregie concinunt ea quae apud Plinium statim sequuntur, ita ut fere talia exciderint: *magna omnis iniuriae patientia*. Et patientiam opacitatis quidem etiam spadoniae tribuit Plin. 15, 130. — *non grandinum*, om. T. — *ne nostram quidem*, Salmas. de hyle p. 102. a. C.

§ 135. *refertus*, a. d. *refertus est*, βγ. Ceterum v. Theophr. h. pl. IV. 6, 2. — *habent*, a. d. — *haila*, a. *hiala*, d. — *hic autem frutex folia*, Dalec. — *Folia lata*, d. *Folio lato*, Ta. — *quem*, Dalec. et Schneid. curae posterr. ad Theophr. h. pl. IV. 6, 2. T. II. p. 482. — *prason*, Barbar. *grasson*, a. d.

§ 136. *eiusdem genus*, d. — *invadit aut*, a. d. — *utrumque verno*, a. d. *utrumque*, βγ. Multa h. l. desiderari ait Pint. — *quoque inficiunt*, a. *conficiunt*, d. — *ut*, Pint. et Schneid. l. l. IV. 6, 5. T. II. p. 484. *aut*, STad (lib. optimus ap. Salm. exerc. p. 806. b. A.) γ. *aut cum*, Barbar. β. — *spongis*, STad. *spongiae*, lib. optimus Salmas.

§ 137. *in terra*, Barbar. Ceterum v. Theophr. h. pl. IV. 6, 6. — *cunctae*, a. — *et*, T. ad. *etiam*, β. — *linas*, a. d. — *urinantibus*, quae et, a. *urinantibus*. Quaedam et, d. *naufragis urinantibusque et aliae*, Pint. mediis omissis.

§ 138. *vitis*, codd. Barbari. *vitis*, a. d. — *sed et*, K. — *ficus*, a. K. (codd. Bar-

Fit et palma fruticum generis. Extra Herculis columnas porri fronde nascitur frutex et alius lauri ac thymi, qui ambo eiecti in pumicem transfigurantur.

50. At in oriente mirum est statim a Copto per solitudines nihil gigni praeter spinam quae sitiens vocatur, et hanc raram admodum, in mari vero rubro silvas vivere, laurum maxime et olivam ferentem bacas et cum pluat fungos qui sole tacti mutantur in pumicem. Fruticum ipsorum magnitudo ternum cubitorum est, caniculis referta, vix ut prospicere e nave tutum sit, remos plerumque ipsos invadentibus.

51. Qui navigavere in Indos Alexandri milites frondem 140 marinarum arborum tradidere in aqua viridem fuisse, exempta sole protinus in salem arescente; iuncos quoque lapideos perquam similis veris per litora et in alto quasdam arbusculas colore bubuli cornus ramosas et cacuminibus rubentis, cum tractarentur vitri modo fragilis, in igni autem ut ferrum inardescens, restinctis colore suo redeunte. Eodem tractu insularum silvas operit aestus, quamquam altiores platanis populisque altissimis. Folia iis laurea, flos violae et odore et colore; bacae ut oleis et ipsae odoris iucundi, autumnino nascentes, foliis numquam deciduis. Harum minores

bari.) *phycos*, d. — *foliis*, a.d. *spoliis*, β. — *Fit et*, a.d. *Est et ibi*, K. — *lauri*, S.T. *lauro*, a.d. *lauro et thymo similis*, Barbar. Alia vult Pint. — *ac*, a.d. *et*, βγ. — *pumice*, a.d.

§ 139. *cocto*, d. V. Theophr. l. l. IV. 7, 1. — *olivas*, d. — *ferentes*, a. *ferentibus*, d. — *cum pluat*, d. *conpluat*, a. — *pumice*, d. — *ternum cubitorum est*, θ T a.d. *ternorum est cubitorum*, β. — *cuniculis*, a². — *referta*; post h. v. excidisse *maria* suspicatur Pint. ex Theophr. l. l. IV. 7, 2. Mihi probabilius videtur scribendum esse *referto*, ita ut ex superioribus *mari* suppleatur. — *vis ut*, a.d. *ut vix*, βγ. — *prospicere*, codd. Gel. *rospicere*, a¹. *respicere*, K a² d. — *e*, om. a. — *nave*, a² d. *nive*, a¹. *navi*, βγ. — *tortum*, a.d. — *invadentibus*, Barbar. d. *invadentium*, a.

§ 140. *navigavere*, T a.d. *navigare*, β. V. Theophr. l. l. IV. 7, 3. — *ex Indis*, Pint. *ab Indis*, Dalec. in *Indo*, Freinshem. ad Curt. IX. 9, 20. — *exemta et arescente*, a.d. *exemtam et arescentem*, βγ. Sed alii quoque apud Plinium loci inveniuntur, ubi ablativi absoluti ponuntur loco participii praedicati; v. 2, 193. *Praececidit somus* — *exilius grassante* — *eodem rauco* — *resultante* — *fremente* — *fluctuante* — *ferente*; 8, 129. *Procedunt vere, sed mares praepingues, cuius rei causa non prompta est, quippe ne somno quidem saginatis*; v. Haas. ad Reisig. schol. grammat. Lat. § 481. p. 759. sqq. — *simili*, a.d. — *ramosa*, a.d. — *cum tractarentur*, d. *contractarentur*, a. Mihi *cum contract.* scribendum videtur, quia hoc verbum ad sequentia quadrat. — *igni*, a.d. *igne*, βγ.

§ 141. *iis*, d. *his*, T. Om. a. — *laurea*, θ T a.d. *lauri*, βγ. — *ipse*, a². *ipsa*, a¹ d. — *autumni*, a.d.

totas integit mare; maxumarum cacumina exstant, ad quas naves religantur et, cum recessit aestus, ad radices. Alias quoque arbores in alto ab eisdem accepimus eodem in mari visas, semper folia retinentis, fructu earum lupino simili.

52. Iuba tradit circa Trogodytarum insulas fruticem in ¹⁴² alto vocari Isidis crinem, curalio similem sine foliis, praecisum mutato colore in nigrum durescere, cum cadat frangi; item alium qui vocetur chariton blepharon, efficacem in amatoriis; spatalia eo facere et monilia feminas; sentire eum se capi durarique cornus modo et hebetare aciem ferri; quod si fefellerint insidiae, in lapidem transfigurari.

adque, a¹. atque, a². atque, d. — recess cum spatio quattuor litterarum, a — aestas, d. — similem, d.

§ 142. Isidis, Θ T ad. Isidos, β. — crinem, Θ T ad. plocamon, Barbar. β. — curalio, ad. corallio, β γ. — vocetur, Θ T ad. vocatur, β γ. — chariton blepharon, Θ T. charitonolepharon, ad. charitoblepharon, β γ. — spatalia, Salmas. exerc. p. 537. a. G. atque ita a. spathalia, d β γ. — hebetari, a.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER XIV.

SECT. 1. **E**xternae arbores indocilesque nasci alibi quam § 1
ubi coepere, et quae in alienas non conneant terras, hactenus fere sunt licetque iam de communibus loqui quarum omnium peculiaris parens videri potest Italia. Noscentes tantum meminerint naturas earum a nobis interim dici, non culturas, quamquam et colendi maxuma in natura portio est. Illud satis mirari non queo, interiisse quarundam memoriam atque etiam nominum quae auctores prodidere notitiam. Quis enim non communicato orbe terrarum maiestate Romani imperi profecisse vitam putet commercio rerum ac societate festae pacis omniaque etiam quae ante occulta fuerant in promiscuo usu facta? At Hercules, non reperiuntur qui norint s

Ad hunc librum toti sunt excussi a c d (in c lacuna est a § 73—92. et codex prorsus desinit in § 124.), passim adhibitus D, cuius lectiones, cum in longe plurimis cum ceteris codicibus conspiret, tum demum adnotavi, ubi ab illis discedebant.

§ 1. *quam*, d². *quae*, a c d¹. — *fere narratae sunt*, Dalec. — *maxima*, d. *maxime*, ac r y.

§ 2. *interisse*, β. — *ante occulta*, a c d. *occulta ante*, β γ.

§ 3. *Hercules*, T a c d (codd. Oudend. ad Appul. metam. p. 180.) *Hercule*, β. — *non*, a c. *nunc*, T d. — *norint*, a. *norunt*, T c d. In his verbis corruptela latere videtur, cum tota enuntiationis conformatio potius positivam

multa ab antiquis prodita; tanto priscorum cura fertilior aut industria felicior fuit, ante milia annorum inter principia litterarum Hesiodo praecepta agricolis pandere orso subsequensque non paucis hanc curam eius, unde nobis crevit labor, quippe cum requirenda sint non solum postea inventa verum etiam ea quae invenerant prisci, desidia rerum internecione memoriae indicta. Cuius somni causas quis alias⁴ quam publicas mundi invenerit? Nimirum alii subiere ritus circaque alia mentes hominum detinentur et avaritiae tantum artes coluntur. Antea inclusis gentium inperiis intra ipsas ideoque et ingeniis quadam sterilitate fortunae necesse erat animi bona exercere regesque innumeri honore artium colebantur et in ostentatione has praeferebant opum, immortalitatem sibi per illas prorogari arbitrantes, quare abundabant et praemia et operae vitae. Posteris laxitas mundi et rerum⁵ amplitudo damno fuit. Postquam senator censu legi coeptus, iudex fieri censu, magistratum ducemque nihil magis exornare quam census, postquam coepere orbitas in auctoritate summa et potentia esse, captatio in quaestu fertilissimo ac sola gaudia in possidendo, pessum iere vitae pretia omnesque a maximo bono liberales dictae artes in contrarium cecidere ac servitute sola profici coeptum. Hanc alius alio⁶ modo et in aliis adorare, eodem tamen habendique ad spes omnium tendente voto; passim vero etiam egregii aliena vitia quam bona sua colere malle. Ergo, Hercules, voluptas vivere coepit, vita ipsa desiit. Sed nos oblitterata quoque⁷ scrutabimur nec deterrebit quarundam rerum humilitas, sicut

quam negativam sententiam flagitet; hinc Plinium scripsisse puto; *At Hercules, nunc reperiuntur qui ignorent multa ab antiquis prodita*, quibus iam sequentia optime concinunt. *Vulgata si retineatur, certe multa delendum.* — *tantum*, K. — *agricolis*, Θ acd. *agricolae*, β. — *internecione*, T. — *indicta*, Θ Tacd. *inducta*, Barbar. β γ. *Indicere* h. l. idem quod *edicto imponere*. Liv. 1, 60. *Tarquinius exsiliū indictum*. Suet. Calig. 26. *Caligula horreis clausis populo famem indixit*. Ceterum de synchysi verborum v. ad §, 110.

§ 4. *somni*, codd. Barbari. *supra*, a. c. *viti*, T d. — *aliis subire*, d. — *videaque*, a. c. d. — *ingentis*, a. c. — *regesque*, a. c. d. (Murbac.) *reges*, r. — *ostensione*, c. — *opem*, Tacd. *opem et*, r. *opes*, K. — *praerogari*, r. — *opera*, Dalec.

§ 5. *nihil*, c. *nil*, ad β. — *que*, c. — *potentiae*, d. — *profici coeptum*, codd. Bud. de asse p. 244. *profici coeptae*, a. r. *profici coeptam*, c. d. *perfici coeptae*, Hard. γ.

§ 6. *Hanc* — *adorare* omitt. codd. Bud. — *habendique ad spes*, Θ Tacd. (Murbac.) *habendi quaestu ad spes*, r. *habendi quo eat spes*, codd. Bud. β. *Alia tentant* Pint. et Dalec. — *Hercule*, β.

nec in animalibus fecit, quamquam videmus Vergilium praecellentissimum vatem ea de causa hortorum dotes fugisse et e tantis quae retulit flores modo rerum decerpisse, beatum felicemque gratiae, xv omnino generibus uvarum nominatis, tribus oleae, totidem pirorum, malo vero tantum Assyrio, ceteris omnibus neglectis.

2. Unde autem potius incipiamus quam a vitibus? quarum principatus in tantum peculiaris Italiae est ut vel hoc uno omnia gentium vicisse quam odorifera possit videri bona, quamquam ubicumque pubescentium odori nulla suavitas praefertur. CAP. I. Vites iure apud priscos magnitudine quoque inter arbores numerabantur. Iovis simulacrum in urbe Populonio ex una conspicimus tot aëvis incorruptum, item Masiliae pateram; Metaponti templum Iunonis vitigineis columnis stetit; etiam nunc scalis tectum Ephesiae Dianae scanditur una e vite Cypria, ut ferunt, quoniam ibi ad praecipuam amplitudinem exeunt. Nec est ligno ulli aeternior natura; verum ista ex silvestribus facta crediderim.

3. Hae vites tonsura annua coercentur et vis earum omnis evocatur in palmites aut deprimitur in propagines sucique tantum gratia exire sinitur pluribus modis ad caeli mores solique ingenia. In Campano agro populis nubunt maritaeque complexae atque per ramos earum procacibus brachiis geniculato cursu scandentes cacumina aequant, in tantum sublimes ut vindemitor auctoratus rogum ac tumultum excipiat. Nulla fine crescunt dividique aut potius avelli nequeunt. Villas et domos ambiri singularum palmitibus ac sequacibus loris memoria dignum inter prima Valerianus

§ 7. *ne, c.* — *videmus, om. a.* — *Vergilium, georg. 4, 147.* — *excellentissimum, T.* — *et e, codd. Hard. et, Θ c. e, T ad β.* — *tantis, acd. tantisque, β.* — *omni, a.* — *tribulae, a. tribule, cd.*

§ 8. *incipiamus, T acd. incipiemus, β γ.* — *una omnium, c.* — *quam, T acd (Murbac.) quamquam, β.* — *praeferatur, T.*

§ 9. *Populonio, Θ ST acd (Rigalt. et Thuan. ap. Salmas. exerc. p. 574. a. D.) Populonia, β.* — *una e vite, Salmas. unae vitae, Thuan. ap. eund. una vite, acd γ.* — *vite una, β.* — *altitudinem, T.* — *materia, K.*

§ 10. *Hae, acr. quando hae, d β.* — *mites vel Hae mites, Salmas.* — *exire sinitur pluribus, Salmas. exisse inturibus, c (omnes codd. Salmas.) ex his est pluribus, d.* — *exisse turibus, a.* — *ramos, ac. annos, d.* — *vindemitor, Θ acd. vindemiator, β.*

§ 11. *Nulla, acd. Nullo, β γ.* — *crescent, acd.* — *an, a.* — *velli nequeunt, a. Omitt. cd.* — *loris memoria, codd. Hard. loris quoque memoria, ac β.* — *loris quodque memoria, T d. loris memoria quoque, K.* — *dignum Valer. Corn., K.*

quoque Cornelius existumavit. Una vitis Romae in Liviae porticibus subdialis inambulationes umbrosas pergulis opacat, eadem duodenis musti amphoris fecunda. Ulmos quidem ubi-¹² que exsuperant, miratumque altitudinem earum Ariciae ferunt legatum regis Pyrri Cinean facete lusisse in austeriorum gustum vini, merito matrem eius pendere in tam alta cruce. Rumpotinus vocatur et alio nomine opulus arbor Italiae Padum transgressis, cuius tabulata in orbem patula replent puroque perductae dracone in palmam eius inde in subrectos ramorum digitos flagella dispergunt. Eadem mo-¹³ dici hominis altitudine adminiculatae sudibus horrent vineamque faciunt, et aliae inprobo reptatu pampinorumque peritia domini discursu atria media complentes. Tot differentias vel sola tantum Italia recipit. Stat provinciarum aliquarum per se vitis sine ullo pedamento, arcus suos in se colligens et

lunae, r. — *porticibus*, Tacdr. *portibus*, β. — *subdivales*, r. — *pergulis*, STacd (codd. Gel. et Turnebi adv. 24, 26.) *operculis*, r.

§ 12. *Ulmi*, ar. — *exsuperant*, d. *exuberant*, a.c.r. — *Rumpotinus*, d. *Rumtinus*, a.c. *Rumbotinus*, β. — *opulus*, Dalec. ex Colum. V. 7, l. *populus*, acd βγ. V. Schneid. ad Colum. l. l. p. 263. sq. — *perductae*, θ Tacd. *perducto*, codd. Turn. *producto*, β. — *in subreptus*, acd. *sub rectos*, codd. Turn.

§ 13. *Eadem*, c. — *hominis altitudine*, cd. *homines*, a. — *aliae*, codd. Hard. (?). *alia*, a.c. *aliam*, d. — *pampinorumque*, acd. *pampinorumque superfluitate*, β. — *peritiam damna*, acd. *peritia hominis*, K. — *discursu*, acd. *amplo discursu*, βγ. — *complant*, Dalec. Magnam in hac periodo grassari corruptelam multa docent, et primum quidem verba *et aliae — complentes* iusta structura carent, unde Dalecampii interpolatio orta; deinde ipsum *et aliae* praeter omnem usum dicitur, tum verba *vineamque faciunt* nullo modo prioribus verbis conveniunt, quibus tamen sunt coniuncta. Nam quomodo vites, quae sudibus horrent, vineam facere dici possunt, cum h. l. non de pluribus, sed de singulis vitibus sit sermo, id quod, nisi per se pateret, ex verbis sequentibus clarissime prodit, ubi pariter non de pluribus vitibus, sed de vitium natura universa dicitur? Has vero ineptias, quas omissis modo vv. *superfluitate* et *amplo*, ut quae in nullo codice exstent, intactas reliqui, ut et liberum arbitrium lectoribus permitterem et rationem emendationis melius explicarem, interpolationibus librariorum et editorum vetustissimorum debere docent codicum lectiones supra allatae, e quibus locus ita refigendus est: *Eadem modici hominis altitudine adminiculatae sudibus horrent vineamque faciunt e talea inprobo reptatu pampinorumque projecta in scamna discursu atria media complentes*. Plin. scilicet, postquam in superioribus varias rationes, quibus vites surgebant et ducebantur, descripsit, iam maxime diversas duas rationes naturae earum addit, ut aut singulae horreant, quod etiamnum in nostris vineis usitatum est, aut in impluvio tota atria compleant. Hoc ultimum suo more ita exornat, ut vitem ex talea crescentem id efficere dicat; opponit igitur vineam parvae taleae, quibus sibi oppositis miraculum rei clarius reddit. Mutatio vero nostra paene nulla est, si litterarum ductus, quales sunt in codicibus, inspexeris; *taleam* vero de vitibus quoque dici docet Columella III. 17, l. et praepositio *ex* in mutationibus rerum eodem modo a Plinio usurpata invenitur 7, 36. Ex hac vero talea pampini discurrunt in scamna pro-

brevitate crassitudinem pascens. Vetant hoc aliubi venti, ut 14
in Africa et Narbonensis provinciae partibus. Excrescere
ultra suos pollices prohibitae semperque pastinatis similes
herbarum modo vagantur per arva ac sucum terrae passim
uvis bibunt, quae ob id magnitudinem infantium puerorum
in interiore parte Africae exsuperant. Vina non alibi tri-
stiora, sed uva non alibi gratior callo, unde possit invenisse
nomen durus acinus. Namque genera magnitudine, colore, 15
saporibus acini innumera etiamnum multiplicantur vino. Hic
purpureo lucent colore, illic fulgent roseo nitentque viridi;
candicans enim nigerque volgares; tument vero mammarum
modo bumasti, praelongis dactyli porriguntur acinis. Est et
illa naturae lascivia ut praegrandibus adhaereant parvi, mi-
tes, suavitate certantes; leptorragas has vocant. Durant aliae 16
per hiemes, pensili concamaratae nodo; aliae in sua tantum

iecta. *Scamna* notum est dici ramos arborum, quarum in genere sunt vites, in transversum ita extentos et proiectos, ut iis insidere possis (v. 12, 11. 17, 201. et potissimum, quia ibi de ipsis vitibus sermo est, 17, 208.); talia vero *scamna*, quae nullo fulcro utuntur, optime prolici dicuntur. Fundus huius significationis est in architectura; v. Cic. Top. 4, 24. quod parietis communis legendi causa tectum proiceretur, ex quo in tectum eius, aedes qui protexisset, aqua deflueret, coll. vet. gloss.: *Proiecta tecta ἀνατρεφέα, ἀνάρασιν ἔχοντα ἐν οἰκίᾳ*, et: *Proiectum τὸ ἐξέχον, ὥστε ἐπιτίθεσθαι αὐτῷ ἐξωσθήν*, Iavoleno in Dig. L. 16, 242. „Inter proiectum et immissum hoc interesse ait Labeo, quod proiectum esset id quod ita proveheretur, ut nusquam requiesceret, qualia maeniana et suggrundia essent, immissum autem, quod ita fieret, ut aliquo loco requiesceret, veluti tigna, trabes, quae immitterentur.” Praepositio denique in, quae in *peritia* latet, ex usu Plinii de eventu rei dicitur, qui praegressa alia re efficitur; discurrit vitis ita, ut inde *scamna* porrigantur. Vid. 27, 94. *folium in pampinos torquetur*, coll. ad 32, 111. His iam expositis nihil superesse videtur, nisi ut Beckerum in Gallo II. p. 166. ed. 2. *per itinera domus*, Bergkium autem ibidem *peristylia domus amplae discursu et atria media complent* coniecisse commemoremus. — *tantum*, om. T. — *arcus*, cd. *artus*, aβγ. — *brevitatem crassitudine pensans*, Dalec.

§ 14. *alicubi*, r. — *et*, acd. *et in*, βγ. — *senos*, Dalec. — *prohibitae*, a. *prohibiti*, c. *prohibentes*, Td. — *semperque per se natis*, Pint. *putatis*, Dalec. — *puerorumque*, T. — *parte Africae*, acd. *Africae parte*, βγ. — *Vina*, DTacd. *Uva*, βγ. — *alibi*, θDTacd. *aliubi*, β. — *tristiora sed uva non alibi*, D ad marginem prioris vocis *alibi*. Omitt. acdβγ. — *gratior*, ac. *gratiora*, Td. *crasiori*, codd. Turn. — *callo*, Tacd. *collo*, β. *exsuperant*, non alibi *gratiore callo*, Hand. Tursell. 1, 277. — *unde*, T. *inde*, acd. *ut inde*, βγ. — *durus acinus*, θTacd. *duratinus*, c. *duracina*, βγ. Quaeri potest, annon ex c legendum sit *duracinus*, substantivum adhuc incognitum.

§ 15. *acini*, Tad. *acina*, c. *acinis*, βγ. — *Huic*, d. — *dactylis*, d. — *Est et*, acd. *Est*, γ. — *adherent aut p comites*, d. *Comites* habet etiam T. — *mites*, acd. *mites et*, βγ. — *leptorragas*, c. *lectorrogas*, d. *leptorogas*, a. *leptoragas*, βγ.

§ 16. *hiemes*, θT. *hiemis*, cd. *hiemem*, aβ. — *concamaratae*, acd. *concameratae*, rβγ. *conglomeratae*, K. — *nodo*, acdK. modo, r. *pensiles*, *congeminatae* *nodis*, Dalec. *pensilium concamaratae* modo, Scalig. ad Varr. de re rust. I 59, 3.

continentur anima ollis fictilibus et insuper doliis inclusae, stipatae vinaceis circumsudantibus. Aliis gratiam qui et vinis fumus adfert fabrilis; quae in ea gloria praecipua in fornacibus Africae, Tiberi Caesaris auctoritas fecit; ante eum Raeticis prior mensa erat et uvis Veronensium agro. Quin 17 et a patientia nomen acinis datur passis. Conduntur et musto uvae ipsaeque vino suo inebriantur; aliae decocto in musto dulcescunt, aliae vero subolem novam in ipsa matre expectant tralucidae vitro, additque acinis eandem quam in doliis amphorisve duratricem illam firmitatem austeritas picis infusa pediculo. Iam inventa vitis per se in vino picem re- 18 sipiens, Viennensem agrum nobilitans, Arverno Sequanoque et Helvico generibus non pridem inlustrata atque Vergili vatis aetate incognita, a cuius obitu xc aguntur anni. Quid 19 quod inserta castris summam rerum inperiumque continet centurionum in manu vitis et opimo praemio tardos ordines ad lentas perducit aquilas atque etiam in delictis paenam ipsam honorat? Nec non vineae oppugnationum dedere rationem; nam in medicaminibus adeo magnum optinent locum ut per sese vino ipso remedia sint.

II. 4. Genera vitium numero comprehendere posse unus ex- 20 stumavit Democritus, cuncta sibi Graeciae cognita professus; ceteri innumera atque infinita esse prodiderunt, quod verius adparebit ex vinis. Nec omnia dicentur, sed maxime insignia;

doliis, ad. *doliis fictilibus*, *Θ c. foliis*, codd. Barbari. — *vinis*, ad. *vinis*, Ambr. I. II. *viniae*, c. — *fabriles*, c. — *quae in ea gloria praecipua*, *Θ. quae in ea gloria praecipua*, a.c.d. *quae in eis gloria praecipua*, codd. Rezz. *iusque gloriam praecipuam*, Barbar. *βγ*. — *uvis*, Barbar. *ullis*, Tac d. *Tullis* vel *visulis*, Hard., quorum posterius probat Cellar. geogr. ant. 1, 424. *adultis* in, Unger. de Valgio Rufo p. 290. Latere sane videtur nomen gentile uvae cuiusdam nobis ignotum. — *Veronensium*, a.c. *quero mentium*, T d. — *agri*, Dalec.

§ 17. *a*, T d. Omitt. a.c.β. — *mustae*, a. — *decocto*, *Θ c. decoctae*, a.d.βγ. — *nova*, a.c. — *ipsa matre*, c.d. *matre ipsa*, a.βγ. — *tralucidae*, a.c. *translucidae*, d.βγ. *translucido*, Dalec. — *aditque*, a.c. — *eandem quam*, a. *tandem quam*, K d. *tandemque*, c.

§ 18. *vitis*, a.c.d. Omitt. rγ. — *resipiens Viennensi agro*. *Nobilitas Arverno*, K. — *aburno*, a¹ c.d. *taburno*, a². — *Sotanoque*, a.c.d. — *Ellinco*, a.c.d. — *pridem hanc*, a.c.d. — *inlustratam*, d. — *atque*, a.c.d. *Atque haec*, βγ. — VC, codd. Rezz. At v. Petav. de doctr. temp. II. p. 274.

§ 19. *Qui*, a. — *inserta*, *Θ Tac d* (codd. Turn.) *insertae*, βγ. — *continet*, Tr. *continent*, *Θ a.c.d* (codd. Turn.), ita ut vulgo βγ post h. v. plene interpungatur et a voce *Centurionum* nova periodus incipiat. At priora verba cum sequentibus arcte esse coniungenda et singularem numerum et in participio *inserta* et in verbo *continet* esse praefendum docet copula *et*, quae in vulgata scriptura

quippe totidem paene sunt quot agri, quamobrem celeberrimas vitium aut quibus est aliqua proprietate miraculum ostendisse satis erit. Principatus datur Amineis firmitatem propter 21 senioque proficientem vini eius utique vitam. Quinque earum genera; ex his germana minor acino melius deflorescit, imbris tempestatesque tolerat, non item maior, sed in arbore quam in iugo minus obnoxia. Gemellarum, quibus hoc nomen uvae semper geminae dedere, asperimus sapor sed vires praecipuae. Ex iis minor austro laeditur, ceteris ventis 22 alitur, ut in Vesuvio monte Surrentinisque collibus, in reliquis Italiae partibus non nisi arbori adcommodata. Quintum genus lanatae, ne Seras miremur aut Indos; adeo lanugo eam vestit; prima ex Amineis maturescit ocissimeque putrescit. Proxima dignitas Nomentanis rubente materia, qua 23 propter quidam rubellas appellavere vineas. Hae minus fertiles, vinaceis et faece nimia, contra pruinas fortissimae, siccitate magis quam imbre, aestu quam algore vexantur, quamobrem in frigidis umidisque principatum optinent; fertilior quae minor acino et folio scissa minus. Apianis apes 24 dedere cognomen, praecipue earum avidae; ex iis duo genera. Lanugine et ipsae pubescunt; distant, quod altera celerius maturescit, quamquam et altera properante. Situs frigidus non respuitur, et tamen nulla celerius maturescit; imbre putrescunt. Vina primo dulcia austeritatem annis

explicari nullo modo potest. — *levatas*, K. *laetas*, Lips. de milit. Rom. 2, 8. p. 93. — *deltis*, a.c.d. — *pene*, a. — *oppugnationem*, c.d. — *de*, a.c.d. — *ratione*, a. — *vino ipso*, c.d. *vina ipsa*, Sr. *vinum ipsum*, a.

§ 20. *posse*, om. K. — *ex*, a.c.d. in, T. — *maxima*, a. — *quippe*, a.c.d. *quippe quae*, βγ.

§ 21. *Aminas*, a.c. *iam in nos*, d. — *firmitatem propter*, c. *infirmitatem propter*, d. *propter firmitatem*, aβγ. — *senioque*, d (codd. Barbari). *senique*, c. *senique*, a. — *perficientem*, codd. Barbari. — *vim*, ST. — *utique*, ST a.c.d. *ubique*, codd. Barbari. β. — *his*, c.d. iis, aβγ. — *minus*, c. — *acino*, a.c.d. *ac in*, r. *ocius et*, Schneid. ad Colum. III. 2, 7. (ex optimis codd.?), sed ad § 9. in vulgata acquiescit. — *melius*, Tacdr. *melior*, β.

§ 22. *Seras*, a.c.d. *Seres*, β.

§ 23. *rebellas*, c. — *Hae*, θ a.c. e, d. *Eae*, β. — *vinaceis*, θ Tacdr. *vino*, acinis, Barbar. et Schneid. ad Colum. III. 2, 14., β. — *nimia*, θ a.c. *nimie*, Td. *nimiae*, β.

§ 24. *iis*, c. *his*, a.d. *eis*, βγ. — *ipsae*, r. *ipse*, Tacdr. *ipsa*, βγ. Interpuncti post v. *genera*, quae hucusque ad sequentia referebatur. *avidae*. *Lanugine et ipsae pubescunt*. *Ex his duo genera*. *Distant*, Pint. — *frigidus*, a.c.d. *frigidus*, d² βγ. Post hanc vocem iis excidisse videtur. — *respuitur*, a. *respuuntur*, c. *respuunt*, dβγ. — *nulla*, aγγ (vitio operarum.) *nulle*, c.d. *nullae*, β. — *maturescit*, a.r. Omitt. c.dβγ. V. Schneid. ad Colum. III. 2, 17.

accipiunt. Etruria nulla magis vite gaudet. Et hactenus potissima nobilitas datur peculiaribus atque vernaculis Italiae; ceterae advenere Chio Thasove. Graecula non inferior Amineis bonitate, praetenera acino et uva tam parva ut nisi pinguissimo solo colere non prosit. Eugeniam Tauromenitani colles cum generositatis cognomine misere Albano tantum agro, quoniam translata statim mutatur; namque est aliquis tantus locorum amor ut omnem in iis gloriam suam relinquunt nec usquam transeant totae. Quod et in Raetica Allobrogicaque quam supra picatam appellavimus evenit, domi nobilibus nec adgnosendis alibi. Fecundae tamen bonitatis vice copiam praestant, eugenia ferventibus locis, Raetica temperatis, Allobrogica frigidis, gelu maturescens et colore nigra. Ex his quas adhuc diximus, sed etiam e nigris vins vetustate in album colorem transeunt. Reliquae ignobiles; aliquando tamen caeli aut soli opera non fallunt vetustatem, sicuti Fecenia et cum ea florens Biturigiaca acino rarior, numquam floris obnoxii, quoniam antecedunt ventisque et imbribus resistunt, meliores tamen argentibus locis quam calidis, umidis quam sitientibus; visula ..... magis quam denso uvarum partu, inpatiens variantis caeli sed contra tenorem unum aliorum aestusve constans. Quae minor est ex eo genere melior; in eligendo solo morosa pingui putrescit, gracili omnino non provenit; mediam temperiem delicate quaerit, ob hoc Sabinis collibus familiaris. Uva eius indecora visu, sapore iucunda; nisi matura protinus rapitur, etiam non pu-

Etruria, Θ T d (cod. Manut. ap. Mercur. var. lect. 4, 6.) *etrubria*, c. *et rubra*, a. *et rubra fiunt*, β. — *vite*, T a c d. *vitae*, β. — *datur*, a c d. Om. γ. — *vernalis*, a. — *Cetera*, c d. — *Thasiove*, a c d. *Ceterae advenae*. *E Chio Thasove Graecula*, Pint. Verba *Ceterae* — *Thasove* om. Schneid. ad Colum. III. 2, 17.

§ 25. *interior*, a c. — *bonitatem*, Θ. — *penetrare*, c. — *colere*, T a c d (codd. Gel.) *coalere*, r (codd. Barbari.) *coalescere*, K. *colore*, β. — *prosit*, T a c d (codd. Gel.) *possit*, Kr (codd. Barbari.) — *Tauromenitani*, a c d. *Tauromenitani*, β γ. — *aliquis*, a c d. *aliquibus*, β γ. — *omnem in iis*, Θ. *omnemini*, d. *omnemini*, a c. *omnem in his*, β γ. — *transeunt*, d.

§ 26. *supra* § 18. — *colore transeunt*, Θ.

§ 27. *Reliqua*, Θ. — *solis*, a r. — *Biturigiaca*, T c² d. *Bituriaca*, Θ a c¹. *Biturica*, β γ, Colum. III. 2, 28. 21, 3. et Isidor. origg. XVII. 5, 22. — *floris tempestatibus obnoxii*, quoniam *folia antecedunt*, Dalec. — *visula*, Hard. *vis ulla*, a c. *vix ulla*, d β. — *quam*, T a c d r. *tam*, β. *visula condense*, Dalec. Sed rectius cum Schneid. ad Colum. III. 2, 21. statuitur aliquid excidisse, unde ego signa lacunae posui, quamquam de ratione eius explendae nihil certi statui potest. *materia magis quam*, Hard. *multo magis quam*, Brot. — *caeli*, omitt. a c.

§ 28. *ab hoc*, d. — *rapitur*, Θ T a c d. *rapitur*, β.

trescens cadit; contra grandines eam tuetur foliorum amplitudo atque duritia. Insignes iam colore inter purpureas 29 nigrasque medio helvolae, saepius varianti et ob id varianae a quibusdam appellatae. Praefertur in his nigrior; utraque alternis annis fertilis, sed melior vino, cum parcior. Et preciae duo genera magnitudine acini discernuntur, quibus materies plurima uvaeque ollis utilissima, folium apio simile. Basilicam Durrachini celebrant, Hispaniae cocolobin vocant; 30 rarior uva aestus austrosque tolerat, capiti inimica, copia larga. Hispaniae duo genera eius faciunt, unum oblongo acino, alterum rotundo; novissimas vindemiant. Quo dulcior est cocolobis, hoc melior; sed et austera transit in dulcem vetustate et quae dulcis fuit in austeritatem; tunc Albano vino aemulantur. Tradunt vesicae vitiis utilissimum ex his 31 potum. Albuellis summis arboribus fertilior est, visula imis, quamobrem circa easdem satae diversitate naturae locupletant. Inerticulam e nigris appellavere, iustius sobriam dicturi, inveterato praecipue commendabilem vino sed viribus innoxiam, siquidem temulentiam sola non facit. Fertilitas con- 32 mendat ceteras principemque helvennacam. Duo eius genera: maior quam quidam longam, minor quam emarcum appellant, non tam fecundam sed gratiorem haustu; discernitur folio circinato, verum utraque gracilis. Furcas subdere his necessarium, alioqui ubertatem suam non tolerant; maritimo adflatu gaudent, roscida odere. Nulla vitium minus Italiam 33 amat, rara, parva, putrescens in ea, vino quoque quod genuit aestatem non exsuperans; nec alia macro solo familia-

§ 29. *variant*, Dalec. — *Preciae*, a.c. *Graeciae*, Td. — *differunt*, Td. — *similis*, a.c.

§ 30. *balischam*, a. *baliscam*, Tcd. V. Schneid. ad Colum. III. 2, 18. — *est*, Θ T a.c.d. Omitt. β γ. — *cocolobis*, a. *coccolobis*, c.d. *cocolibis*, T. *cocabolis*, Θ. — *sed et*, a.d. *sed*, c. — *vetustatem*, Dalec. — *tunc*, Θ a.c.d.r. *tuncque*, β. — *Albano vino*, Θ c.d. (codd. Gel.) *Albanum vinum*, a. γ. V. Haas. ad Reisig. schol. grammat. Lat. p. 667.

§ 31. *visula imis*, c. *vizula imis*, d. *visu*, a.

§ 32. *praecipueque*, Dalec. — *helvennacam*, Td. *helvennaicam*, a. *aelvennaicam*, c. *helvenacam*, β. *helvenaicam*, γ. — *quidam* — *quam* om. c. — *emarcum*, Hard. ex Colum. III. 2, 25. *marcum*, Tcd. *arcum*, r (codd. Barbari.) *arcam*, β. — *circinatu*, a.d. *folii circinatu*, Brot. — *subdere his*, d. *subderens*, c. *subterens*, a. — *necessario*, a. — *alioquin*, a. — *roscida odere*, Dalec. c. *roscida odore*, Td. *roscido odere*, a. *roscido odore*, β.

§ 33. *amat*; *uva rara*, Dalec. — *vinum*, a. — *exsuperans*, d. *exui errans*, a. *exui errans*, c. *exit errans*, r.

rior. Graecinus, qui aliqui Cornelium Celsum transcripsit, arbitrat non naturam eius repugnare Italiae sed culturam avide palmites evocantium; ob id fertilitate sua absumi, si non praepinguis soli ubertas lassescentem sustineat. Carbunculari negatur, magna dote, si verum est aliqua in vite caelo non esse ius. Aestum fert spionia quam quidam spinam vocant autumnisque et imbribus pinguescit; quin immo nebulis una alitur, ob id Ravennati agro peculiaris. Venuculam inter optime deflorescentis et ollis aptissimam Campani malunt scirculam vocare, alii staculam, Tarracina numisianam nullas viris proprias habentem, sed totam perinde ac solum valeat; Surrentinis tamen efficacissima testis Vesuvio tenus. Ibi enim Murgentina e Sicilia potissima quam Pompeianam aliqui vocant, Latio demum feracem, sicut horconia in Campania tantum; e diverso argeica Vergilio argitis dicta ultro solum laetius facit, ipsa contra imbris et

fertilitate sua, Dalec. fertilitatem suam, a c d β γ. — si non, a c. nisi, T d. — Carbunculare, d. — eius, d.

§ 34. *et, omitt. T a c d. — imbribus, T a c. imbribusque, d. autumnique imbribus, Pint. — scirculam, a c. scicculam, θ. surculam, T d. siculam, r. circulam, β. scirpulam, Barbar. — sticulam, Barbar. et Pontedera ad Colum. III. 2, 27. coll. § 81. — Tarracini, Ta. — testes, d.*

§ 35. *Murgentina e, d. murgentin hac, c. murgentina, a. — potissima, a. potentissima, T e d. — Lacto, a c. laco, d. — hornonia, d. — e diverso — annua; haec verba habet unus D ad marginem vocis vilitatis, omittunt a c d β γ. At ea ipsi Plinio deberi neque alicui librario docet cum ipse orationis habitus, tum laudatus Vergilius (ita in codice exaratus), coll. georg. 2, 99., ubi nulla vitis tot annos durare dicitur, quot argitis, quod repetit Plin. verbis contra senectam fortissima, quae apte comparari possunt cum verbis contra pruinas fortissimae § 23. Tum verba apud Plinium statim infra sequentia tolerat et annos metica omni sensu carent, nisi ad vv. contra sen. fort. referri possunt. Quod deinde ad dotes huius vitis attinet, Columella III. 2, 21. argitim dicit fertilem vastis materiis et vis exuberantem, de vino nihil addens. Et quia adhuc de vitibus egerat, quae vino abundabant, nunc autem ad argitim transit, cuius uvae modo laudabantur, vini proventus pereziguus fuit, dicit Plin. e diverso, quae locutio ipsi est familiaris; v. 2, 135. 4, 9. 5, 56. 7, 166. 193. 8, 20. 19, 171. 30, 140. 34, 29. 35, 113. 37, 96. 105. Id vero quaeri potest, an nomen argeica recte Latinum dici possit; ipsa forma adversari videtur, neque dubito, quin apud Plinium scribendum sit arcelaca „a multis argitis falso existima“; Colum. III. 2, 27. His causis motus verba supra posita pro Plinianis habens orationi inserui ita, ut post v. tantum interpungerem, quae adhuc ad sequentia referebatur. — cibaria, a. — praecipuas, d. — metica, a. mettica, T e d. merica, θ. moerica, β. — omne sidus, codd. Gel. omis idus, d. omnes sidus, c. omnes situs, ar. — in, θ a c d r. Om. β. — rufescentibus, c d. rubescentibus, a β γ.*

§ 36. *iis, c. — atque, S c d. aequae, ar. — etiam, S T a c d r. etiam eius, β γ. — nominis, a c d. non minus, S. nec minus, r. Multa in hoc loco esse corrupta docet*

senectam fortissima, vino quidem vix annua, vilitatis cibariae sed ubertate praecipua. Tolerat et annos metica, contra omne sidus firmissima, nigro acino, vinis in vetustate rufescentibus.

III. Et hactenus publica sunt genera, cetera regionum locorumque aut ex his inter se insitu mixta. Siquidem Tuscis peculiaris est Tudernis atque etiam nominis Florentia. Est opima Arretio talpona et etesiaca et consemina. Talpona nigra candidum facit mustum; etesiaca fallax; quo plus tulit, hoc laudabilius fundit mirumque fecunditate cessat; consemina nigra, vino minime durante, uva maxume; post xv dies quam ulla alia metitur, fertilis sed cibaria. Huius folia sicut labruscae prius quam decidant sanguineo colore mutantur; evenit hoc et quibusdam aliis pessumi generis argumento. Irtiola Umbriae Mevanatique et Piceno agro peculiaris est, Amiternino pumula; iisdem bannanica fallax est,

orationis conformatio; nam primum quidem nemo explicare poterit, quid sit illud *Tuscis peculiaris est nominis Florentia*, cui scilicet succurrere cum studeant, addiderunt eius, quod, cum pariter sit nihili et ex aperta interpolatione ortum, omisi. Deinde verba statim sequentia *est opima* non minus corruptelam produunt; primum enim verba ista ceteris cum splendoris aliqua specie praemissa, cui hic nullus prorsus est locus; deinde adversantur ea verbis sequentibus. Quomodo enim vites dici possunt opimae, quarum altera fallax, altera vino minime durante est? Tum h. l. ponendum fuit *sunt opimae*; postremo autem his verbis, uti iam leguntur, omnis orationis nexus turbatur. Plin. enim, qui iam vitium species secundum regiones enumerare vult, ab Etruria incipiens postea (§ 37.) ad alias Italiae partes transit. In Etruria vero nascebantur vites Tudernis, Florentia, tres Arretinae, et dativus *Arretio* eadem ratione a *peculiaris* est pendet, uti supra *Tuscis*. Hinc totus locus ita fere a Plinio scriptus fuisse videtur: *Tuscis peculiaris est Tudernis (vitis) atque etiam quae iam cognominis Florentiae est opima; Arretio (peculiaris est) talpona et etes. etc.* Vocabulum *opima* sine dubio corruptum est nomen alicuius vitis Tuscae olim ita dictae, quae iam Plinii tempore ab urbe Florentia, in cuius vicinia crevit, nomen acceperat. Si quem autem supplementum *quae iam* offendit, quod rem palaeographicam intuentes facile ferent, scribi poterit *Tudernis ac quae iam cogn.* rel., coll. ad 2, 200. Mihi tamen religio erat locutionem atque etiam loco suo movere, cum ea Plin. saepissime utatur; v. 2, 13. 14. 17. 24. 45. 234. 7, 5. 44. 89. 136. 171. 9, 21. 184. 11, 264. 12, 92. 13, 3. 15, 4. 52. 16, 34. 23, 72. 28, 8. 33, 96. De vv. *nomen* et *cognomen* inter se confusis v. Drakenb. ad Liv. epit. 6. p. 249. — *optima*, r. — *Arrentio*, a.c.d. — *talpona*, θ T a.c.d. *talpana*, β γ. Item infra. — *etesia*, T. *etesia*, d. *tesia*, θ a.c. — *consemina*, D.c. *cum semina*, d. *consenta*, r. *consemina*, β γ. De a non liquet. Item infra. — *Ciesiaca*, d. — *quo*, S T a.c.d. *quae quo*, β γ. — *tolit*, S a. — *hoc*, T a.c.d. *eo*, S β γ. — *miraque*, a. *miraque*, r. *miraque* *secund. non cessat*, Dalec.

§ 37. XII, T. — *mittitur*, a.c. — *sicuti*, d. — *lambruscae*, a. — *et*, θ T a.c.d. *etiam*, β. — *Irtiola*, a.c.d. *Irciola*, θ T. — *me vanitati*, c. — *popula*, r. *pumila*, Fée l. l. T. IX. p. 294. — *brannanica*, r.

amant tamen eam. Municipi uvam Pompeii nomine appell-³⁸
lant, quamvis Clusinis copiosiore; municipi et Tiburtes
appellavere, quamvis oleagineam nuper invenerint a simili-
tudine olivae; novissima haec uvarum ad hoc tempus reperta
est. Vinaciolam soli noverunt Sabini et Laurenti; nam Gau-
rani scio e Falerno agro translata vocari Falernas, celer-
rime ubique degenerantis. Nec non Tarentinum genus aliqui³⁹
fecere, praedulci uva; capnios et buconiatas et tarrupia in
Thurinis collibus non ante demetuntur quam gelaverit. Paria
gaudent Pisae, Mutina prusinia nigro acino, intra quadri-
ennium albescente vino; mirum ibi cum sole circumagi uvam
quae ob id streptos vocatur et in Italia Gallica placere,
trans Alpibus vero Picena. Dixit Vergilius Thasias et Mareo-
tidas et lageas conplurisque externas quae non reperiuntur
in Italia. Sed sunt etiamnum insignes uva, non vino am-⁴⁰
brosia e duracinis, sine ullis vasis in vite servabilis; tanta
est contra frigora, aestus tempestatesque firmitas; — nec
orthampelos indiget arbore aut palis, ipsa se sustinens, non
item dactylides digitali gracilitate; — columbinae e racemo-
sissimis et magis purpureae cognomine bimammiae, quando
non racemos sed uvas alias gerunt; item tripedanea cui no-⁴¹
men a mensura est; item scirpula passo acino et Raetica
in maritimis Alpibus appellata, dissimilis laudatae illi; nam-
que haec brevis, conferta acino, degener vino sed cute
omnium tenuissima, nucleo, quem Chium vocant, uno ac

§ 38. Municipi, Td. *munitis*, θ ac. — *suam*, Td. *Pompeii municipii sui no-*
mine, Pint. — *glusinis*, cd. *glusini*, a. — *mutinam*, K. — *oleagineam*, θ Tacd.
oleaginam, β. — *noverunt*, θ Tacd. *novere*, β. — *Sabina*, c. — *et Laurenti*; pro
his vv. dant *caluenti* acd. Quid hic lateat, reperire non potui; vulgatam esse
corruptam docet iam terminatio *Laurenti*, cuius loco certe *Laurentes* scriben-
dum erat. — *Gaurani*, acd. *Gauranas*, βγ. Scio, ait Plin., vites vini Gaurani
e Falerno agro in montem Gaurum translata dici Falernas. — e, cd. a, aβγ.

§ 39. *capnios*, a. *capnios*, cd. V. editores Stephani Parisini s. v. *χαρνίος* et
χαρνίος. — *demittuntur*, c. *dimituntur*, a. — *Paria*, θ ac. *pariana*, Td. *Pha-*
ria, βγ. — *Prusinae*, acd. — *ibi*, Dalec. *ubi*, Tacdr. *ubique*, βγ. Reperi
Dalecampii coniecturam, quia scriptura codicum et editionum sensu caret; mihi
tamen certum est Plinium ubicumque scripsisse. Significat Plin. uvam Mutinen-
sem cum sole circumagi, id vero alicubi dici, ubicumque fiat, mirum esse ait.
Et Plin. hoc adverbium, cuius vestigium in β exstat, saepe absolute ponit; v.
ind. verborum s. h. v. — *streptus*, a. *streptis*, cd. *streptis*, T. — *in Italia sed*
sunt etiamnum. *Insignis uva*, x. ex loco inferiore. — *Gallica*, ad. *Gallicam*, cβγ.
— *Picena*, acd. *Picenam*, βγ. — *Vergilius*, georg. 2, 91. — *Italica*, c.

§ 40. *Sed*, om. c. — *ambrosia e*, ita nos scripsimus. *ambrosiae*, cd. *ambrosie*,
T. *ambrosiace*, a. *ambrosiaca*, βγ. — *duracinis*, T ad. *duratinis*, c. *duracina*,

minumo, acinum prægrandem unum alterumve habens; est et nigra Aminea cui Syriacae nomen inponunt; item Hispana ignobilium probatissima. In pergulis vero seruntur 42 escariae appellatae e duracinis, albae nigraeque, et bumasti totidem coloribus ac nondum dictae Aegia et Rhodia et uncialis velut a pondere acini; item picina omnium nigerrima, et coronario naturae lusu stephanitis, acinos foliis intercurrentibus, et quae forenses vocantur, celeres proventu, vendibiles adpectu, portatu faciles. Contra damnantur etiam visu cinerea et rabuscula et asinusca, minus tamen caudae volpium imitata alopecis. Alexandrina appellatur vitis circa 43 Phalacram brevis, ramis cubitalibus, acino nigro fabae magnitudine, nucleo molli et minumo, obliquis racemis praeduleibus, folio parvo et rotundo, sine divisuris. Septem his annis in Narbonensis provinciae Alba Helvia inventa est vitis uno die deflorescens, ob id tutissima; Narbonicam vocant, quam nunc tota provincia conserit.

IV. 5. Catonum ille primus, triumpho et censura super 44 cetera insignis, magis tamen etiamnum claritate litterarum praeceptisque omnium rerum expetendarum datis generi Romano, inter prima vero agrum colendi, ille aevi confessione optimus ac sine aemulo agricola pauca attigit vitium genera, quarundam ex iis iam etiam nominibus abolitis. Se- 45 paratim toto tractatu sententia eius indicanda est, ut in omni

βγ. — e racemosissimis, Tacd. acinosissimae, *β.* — purpurae, Pint. — bib mammiae, c. bibmammiae, a.

§ 41. *tripedanea*, Barbar. a. *trepidanea*, cd. — *scripula*, a¹cd. *scribula*, θa². *scrupula*, T. *scriptula*, Pontedera ad Colum. III. 2, 27. — *retice*, d. *retiace*, c. — *laudatae illi* § 26. — *quod Chii*, θ Tacd. *quem γίγαντος*, Turn. adv. 24, 26., cui ita assentior, ut e codd. *quod* sit retinendum. — *praegrande*, a. — *est et*, d. *est*, a.c.

§ 42. *escariae*, acd. — e *duracinis*, θ Tacdr. *ederac acinis*, *β.* — *ac*, acdr. at, *β.* — *picina*, θ Tacdr. *pucina*, *β.* — *naturae*, acd (codd. Gel.) Om. *β.* — *rabuscula*, a.c. *rabucula*, θ Td. *ravuscula*, Hard. — *asinusca*, θ ac. *asinuscula*, Td. *asinisca*, *β.*

§ 43. *Phalacram*, Barbar. *pala craie*, a.c. *phalacraie*, d. *Phalacranam*, altera Barbari coniectura. *Phalacras*, Pint. — *Septem his annis*, cd. *Septem his annis septimo hinc anno*, a. *Septimo hinc anno*, γγ. V. Hand. Tursell. I. 63. — *albo oliva*, θa¹cd. *albo olivia*, T. *albo olivia*, a². *arvo olivia*, S. *arvo olivis*, r. — *carbunicam*, acd.

§ 44. *etiannunc*, a. — *ille*, θ TD¹cd. *ille vero*, a (Murbac.) *illius*, Rheg. D²βγ. At v. 2, 54. — *exisiam*, c. *ex asia*, a. *iam ex his*, d.

§ 45. *Toto separatim*, d. — *tractatus*, d. *testatus*, K. — *sententia eius*, a c (Murbac.) *sententia*, d. *excellentia*, r. *sententiam cuius excellentia*, K. — *est*, omitt. Tr. (Murbac.)

genere noscamus quae fuerint celeberrima anno sexcentesimo urbis circa captas Carthaginem ac Corinthum, cum supremum is diem obiit, et quantum postea cccxx annis vita profecerit. Ergo de vitibus uvisque ita prodidit: „Qui locus ⁴⁶ vino optimus dicetur esse et ostentus solibus, Amineum minusculum et geminum eugenium, helvium minusculum conserito; qui locus crassior aut nebulosior, Amineum maius aut Murgentinum, Apicium Lucanum serito. Ceterae vites ⁴⁷ miscellae maxime in quemvis agrum conveniunt; in lora recte conduntur. Quas suspendas, duracinas, Amineas maiores et Scantianas opportunissimas esse; vel ad fabrum ferrarium pro passis hae recte servantur.” Nec sunt vetustiora de illa re Latinae linguae praecepta; tam prope ab origine rerum sumus; Amineam proxime dictam Varro Scantianam vocat. In nostra aetate pauca exempla consummatae huius ⁴⁸ artis fuere, verum eo minus omittenda, ut noscantur etiam praemia quae in omni re maxime spectantur. Summam ergo

atque, d. — CC, a. — proficerit, c. proficere, a.

§ 46. *vinisque*, T. — *prodidit* de re rust. 6, 4. — *Quis*, d. — *dicetur*, a. — *soli ibi*, Klotz. in Iahnii horreo 10, 38. — *Amminium*, c d. Item infra. — *helvium*, θ a. *helvium*, c d β γ. *helveolum*, Cato. — *aut nebulosior*, om. c. — *conserito*, T d.

§ 47. *Ceteras*, a. — *in lora*, Cato 7, 2. *olla*, Pint. — *et Scantianas opportunissimas esse*; haec ego recepi ex Catone. Omittunt quidem a c d β γ, sed iis omissis locus intelligi prorsus non potest. *maiores utiles ad*, Pontedera ad Cat. — *passis hae*, a. *passi se*, d. *passi sunt*, c. — *relatione*, c. — *praecipiam*, a c. — *Varro de re rust.* 1, 58.

§ 48. *primia*, c. *prima*, a. — *spectantur*, d. *expectantur*, a c (Murbac.) — *CCCC M*, Brot. *CCCC*, d β. *ecce*, c. *egre*, a. *aeque*, cod. vetustiss. ap. Bud. de asse p. 613., K. *quadringentis milibus*, Barbar. *CCCC*, Hard., ut sit quadringentes millibus sestertium. — *nummum*, a c d. *numero*, cod. Bud. *numero sestertium*, Bud. K. *aequo numero*, Dalec.

§ 49. *Vetuleno*, a. *Vetulaeno*, c. — *Campania*, d. — *Liternino*, Sabell. T a c d. *Linternino*, Barbar. β. — *excolebat*, T. — *opera Rhemmio Palaemoni*, c d (cod. Bud.) *peraremmium palaemonem*, a (Murbac.) — *alia*, c. — *mercato rus*, Bud. c. *mercatoris*, d (cod. Bud.) *mercatorum*, a (Murbac.) — *DC M*, Brot. post Bud. *DC*, a d (Murbac.) β. *do*, c. *DC*, Hard., ut sint sexcenties sestertium centena millia. — *diverticulo*, a c (Murbac. et duo codd. Leidd. antiquissimi ap. Oudend. ad Suet. Ner. 48.) *diverticulo*, d β γ.

§ 50. *nota vilitas*, Rhen. a c. *notabilitas*, Murbac. 2. *nobilitas*, T d K (codd. Barbari, Budaei, Murbac. 1.) — *metis*, codd. Barbari. *vinetis*, K. — *quo*, Murbac. *Quae igitur iam neglecta* — *soli*, haec aggressus, Dalec. — *et*, om. T. — *indiligentia*, θ T a c d (Murbac.) *per indiligentiam*, β γ. — *ac ne* — *soli*; quamquam omnes, quantum scio, interpretes haec verba silentio transmiserunt, adeo ut nullam iis difficultatem inesse putes, tamen non prorsus ea sunt immunia. Plin. scilicet modo narraverat Palaemonem in Nomentano rus mercatum esse

adeptus est gloriam Acilius Sthenelus e plebe libertina *lx* iugerum non amplius vineis excultis in Nomentano agro atque cccc *x* nummum venumdatis. Magna fama et Vetuleno *49* Aegialo perinde libertino fuit in Campaniae rure Liternino, maiorque etiam favore hominum, quoniam ipsum Africani colebat exsilium, sed maxuma, eiusdem Stheneli opera, Rhemmio Palaemoni, alias grammatica arte celebri, in hisce *xx* annis mercato rus dc *x* nummum in eodem Nomentano decumi lapidis ab urbe deverticulo. Est autem usquequaque *50* nota vilitas mercis per omnia suburbana, ibi tamen maxuma, quoniam et neglecta indiligentia praedia paraverat, ac ne in pessumis quidem elegantioris soli. Haec adgressus excolere non virtute animi sed vanitate primo, quae nota mire in illo fuit, pastinatis de integro vineis cura Stheneli, dum agricolam imitatur, ad vix credibile miraculum perduxit, intra octavom annum cccc *x* nummum emptori addicta pendente vindemia. Cucurritque nemo non ad spectandas uva- *51*

pretio satis modico, quod vina in omnibus suburbanis parvi venirent, illa vero praedia potissimum per indigentiam prioris possessoris neglecta fuissent. His iam adicit, quod miraculum proventus mox secutum augeat, ea praedia ne in pessimis quidem partibus elegantioris soli sita fuisse. Duo hic animum lectoris offendunt, unum, quod illud solum, quod eum reprehendere apparet, elegans dicit; alterum, quod illud rus ne ad pessimas quidem partes huius soli elegantioris pertinuisse dicit, vituperationem igitur, quam modo dixerat, ita tollit, ut potius magnam laudem huic ruri tribuat. Hoc vero in mente Plinii non inesse cum tota orationis ratio, tum verba *Haec adgressus excolere* docent, quae magnam cum illa cultura iunctam difficultatem et proinde malam praediorum conditionem fuisse significant. Contrarium potius eorum, quae h. l. leguntur, expectaveris, velut *ac ne in optimis quidem deterioris soli*. Praeterea ipsa illa verba languidi aliquid habent, quasi appendicis instar verbis proximis assuta, quibus sententia Plinii absolvitur. Iam primum quidem non dubito, quin *inelegantioris* sit legendum, cum de *eleganti solo* eo sensu, qui adiectivi unitatus est, cogitari non possit, ad eam autem significationem, quam Cato censorius alique scriptores remotissimae antiquitatis ei tribuerunt, ut sit fere idem quod *delicatulus, vitiosus, fastidiosus* (v. Gell. noct. Att. 11, 2.), nemo h. l. facile confugere velit; alia est ratio verborum 34, 7., ubi vis ironica statim patet. Hoc igitur ut certo posito legendum esse censeo: *paraverat. Atque in pessimis quidem inelegantioris soli haec adgressus excolere* rell. Plin. igitur ex iis, quae supra de conditione cum omnium suburbanorum, tum ruris illius dixerat, recte iam colligit illa praedia in pessimis fuisse, cui argumentationi efficiendae praemittit particulam *atque* (v. Hand. Tursell. 1, 478. sq.), idque unum cavendum, ne quis *Atque cum quidem* coniungat; haec particula potius unice intendendo superlativo *pessimis* inservit. — *non virtute* — in illo fuit om. Pint. — *nota mire*, Rhen. d. *notamine*, a (Murbac.) *notaminare*, c. — *fastinatis*, ac (Murbac.) — *cura Stheneli agricolam imitatus*, T. *cura Sth. agricolae imitatus*, Pint. — *CCCC M*, Brot. *CCCC*, acd (Murbac.) *β. CCCC*, Hard.

§ 51. *nemo non*, Gronov. miscell. p. 848. *non nemo*, ac (Murbac.) *non nemo*, dβ.

rum in his vineis strues, litteris eius altioribus contra id pigra vicinitate sibi patrocinate, novissime Annaeo Seneca, principe tum eruditionis ac potentiae quae postremo nimia fuit super ipsum, minime utique miratore inanum, tanto praedi eius amore capto ut non puderet invisio alias et ostentaturo tradere palmam eam, emptis quadruplicato vineis illis intra decumum fere curae annum; digna opera quae in Caecubis Setinisque agris proficeret, quando et postea saepe numero septenos culeos singula iugera hoc est amphoras centenas quadragenas musti dedere. Ac ne quis victam in hoc antiquitatem arbitraretur, idem Cato denos culeos redire ex iugeribus scripsit, efficacibus exemplis non maria plus temerata conferre mercatori, non in rubrum litus Indicumve mercis petitas, quam sedulum ruris larem.

6. Vino antiquissima claritas Maroneo in Thraciae maritima parte genito, ut auctor est Homerus; neque enim fabulosa aut de origine varie prodita consecramur, praeterquam Aristaeum primum omnium in eadem gente mel miscuisse vino, suavitate praecipua utriusque naturae sponte provenientis. Maroneum viciens tanto addito aquae miscendum Homerus prodidit. Durat etiam vis in eadem terra generi rigorque indomitus, quippe cum Mucianus ter consul ex his qui nuperrime prodidere sextarios singulos octogenis aquae misceri conpererit praesens in eo tractu, esse autem colore

his, aed (Murbac.) *iis*, $\beta\gamma$. — *altiores*, Barbar. Alia tentant Pint. et Dalec. — *principatum*, aed (Murbac.) — *tradicionis*, a. *traditionis*, cd (Murbac.) — *potentiae*, Tdr. *potentia*, ac (Murbac.) β . Varia coniciunt Barbar., Rhen. et Pint. — *ruit*, Gron. — *praedii*, d. *praedit*, c. *predito*, a (Murbac.) — *alias regiones*, T (Murbac. et cod. Bud. de asse p. 614.) — *ostentatur*, Murbac. et alius cod. Bud. *hosti ut aiunt*, Rhen. *invisuro et ostentaturo*, Bud. *ut non puderet in ipsa illa regione Nomentana tr. p.*, Pint.

§ 52. *ecubis*, Murbac. — *culleos*, aed. Item infra. — *At*, T. — *Cato in originibus*. V. Varro de re rust. I. 2, 7. — *laborem*, Dalec.

§ 53. *genito ut*, d. *genitove*, ac (Murbac.) *generato*, Rhen. — *Homerus*, Odyss. i, 197. — *ut*, aed. — *praeterquam*, d. *praeter quod*, a. *ppterquam*, c. *praeterque*, Pint. — *prevenientis*, a. — *Homerus*, Odyss. i, 208.

§ 54. *in eadem*, aed. *eadem in*, $\beta\gamma$. — *rigorque*, θ aed. *vigorque*, β . — *octogenis*, θ T aed. *octonis*, codd. Barbari, β . — *comperit*, a. — *praeses*, Pint. — *Homerus*, Iliad. λ , 688. — *Zmyrnae*, aed. *Smyrnae*, $\beta\gamma$. — *religione*, aed.

§ 55. *fuit*. *Alicui anno*, Hard. *fuit*. *Optimiano fuit*, Pint. — *bonitas*, a. *bonitati*, cd. *bonitatis*, codd. Salmas. exerc. p. 331. b. G. — *tribunus plebem*, d (codd. Gel.) *tripliciter*, ac. Plinium tr. *plebem infelicitate scripsisse existimo*. — *cocturam*, T aed. *quam cocturam*, $\beta\gamma$. — *DCXXXIII*, d. *DCXXXIII*, a c β . — *Durantque*, Sabell. *Duratque*, aed. — *adhuc* — *redacta* om. c. — *vineae*, a d. — *vinii*, a. — *queant*, aed. *queunt*, codd. Barbari, $\beta\gamma$. — *si non pervincat*;

nigrum, odoratum, vetustate pinguescere. Et Pramnio quod idem Homerus celebravit etiam nunc honos durat; nascitur Zmyrnae regione iuxta delubrum Matris deum. In reliquis 55 claritas generi non fuit alicui; anno fuit omnium generum bonitas L. Opimio consule, cum C. Gracchus tribunus plebem seditionibus agitans interemptus; ea caeli temperies fulsit — cocturam vocant — solis opere natali urbis DCCXXXIII. Durantque adhuc vina ducentis fere annis, iam in speciem redacta mellis asperi; etenim haec natura vinis in vetustate est nec potari per se queant si non pervincat aqua, usque in amaritudinem carie indomita. Sed ceteris vinis comen- 56 dandis minuma aliqua mixtura medicamenta sunt; quo, ut eius temporis aestumatione in singulas amphoras centeni nummi statuuntur, ex his tamen, usura multiplicata semissibus, quae civilis ac modica est, in Gai Caesaris Germanici filii principatu, annis CLX singulas uncias vini constituisse nobili exemplo docuimus referentes vitam Pomponi Secundi vatis cenamque quam principi illi dedit. Tantum pecuniarum 57 detinent vini apothecae, nec alia res maius incrementum sentit ad vicesimum annum maiusve ab eo dispendium, non proficiente pretio; raro quippe adhuc fuere, nec nisi in nepotatu, singulis testis milia nummum. Viennenses soli picata sua, quorum genera diximus, pluris permutare sed inter sese amore patrio creduntur; idque vinum frigidius reliquis existumatur in frigido potu.

retinui ego hanc Barbari coniecturam, quam ipse dubius modo protulit. *provinciae*, ac. /// *unciae*, d. In Barbari coniectura praeter magnum a scriptura codicum recessum illud offendit, quod multa vina per se potari non possunt, nisi aqua pervincuntur, quod Plin. modo de Maroneo narraverat § 53. Hoc loco potius singulare aliquid commemorandum fuit, id quod etiam verba proxime sequentia docent, eaque de causa legendum *pervincive*, ubi, postquam semel *VE* in *AE* mutatum erat, librarii illud *pervinciae*, ut nomen certe ali- quod lectoribus redderent, *provinciae* scripserunt. Verba *si non* uni Barbaro debentur.

§ 56. *quo*, codd. Barbari. *quod*, ac d. *γ*. *quo fit*, Barbar. *β*. — *centenis nummis acuantur*, ar. — *civilis ac*, c. d. *caulis ac*, a. — *annis*, c. d. *anno*, a (cod. vetustiss. Bud. de asse p. 602.) *γ*. *nummis*, Pint. *singulis*, Barbar. — *vini*, d. *vini ex*, a. *vineae*, *θ* c. *vini binis ac vicens*, K. Vox *vini* corrupta mihi videtur, orta illa ex indicio pretii, quo singulae unciae constabant, quod non commemorari mireris. — *constituisse*, a. d. *constitutuisse*, c. *constituisse*, *θ*.

§ 57. *detinent*, d. *dei in*, a. c. — *vini*, om. d. — *in nepotatu*, codd. Gel. *in nepotatus*, c. d. *vini potatus*, a. — *Vienses*, ac. — *peccata*, c. *paccata*, d. — *diximus* § 18. — *permutare*, *θ* T ac d. *permutasse*, *β γ*. — *more*, Dalec. — *frigido*, om. K.

V. 7. Vino natura est hausto accendendi calore viscera 58
intus, foris infuso refrigerandi. Nec alienum fuerit conme-
morare hoc in loco quod Androcydes sapientia clarus ad
Alexandrum magnum scripsit, intemperantiam eius cohibens:
„vinum poturus rex memento bibere te sanguinem terrae;
cicuta hominum venenum est, cicutae vinum.” Quibus prae-
ceptis ille si optemperavisset, profecto amicos in temulentia
non interemisset, prorsus ut iure dici possit neque viribus
corporis utilius aliud neque voluptatibus perniciosius, si mo-
dus absit.

VI. 8. Genera autem vini alia aliis gratiora esse quis du- 59
bitet, aut non ex eodem lacu aliud praestantius altero ger-
manitatem praecedere sive testa sive fortuito eventu? Quam-
obrem de principatu se quisque iudicem statuet. Iulia Augusta
lxxxii annos vitae Pucino vino retulit acceptos, non alio
usa. Gignitur in sinu Hadriatici maris non procul a Timavo 60
fonte, saxeo colle, maritimo adflatu paucas coquente ampho-
ras, nec aliud aptius medicamentis indicatur; hoc esse cre-
diderim quod Graeci celebrantes miris laudibus Praetitia-
num appellaverint ex Hadriatico sinu. Divos Augustus
Setinum praetulit cunctis et fere secuti principes confessa
propter experimenta, non temere cruditatibus noxiis ab ea
saliva; nascitur supra Forum Appi. Antea Caecubo erat 61

§ 58. *Androcides*, Freinshem. ad Curt. III. 12, 19. — *ad*, om. c. — *poturus*,
Θ Tacd. *potaturus*, β. — *bibere te*, a c d. *te bibere*, β γ. — *tauri*, Pint. At v.
Muret. var. lect. 10, 2. cum nota Ruhnk. — *sicuta hominum venenum est*, c.
cicuta homini venenum est, T d (codd. Barbari.) *sicuti venenum est homini*, a. *sicut*
cicuta homini venenum est, β. — *cicutae*, Tacd (codd. Barbari.) *sic cicutae*,
β. — *ille si*, S c d. *ille sic*, a. *si ille*, β γ. — *obtemperavisset*, S d². *obtemperavit*
et, d¹. *obtemperabit et*, c. *obtemperavit ut*, a. — *aliud neque*, T c d. *aliud neque*
aliud, β γ. De a non liquet. *aliud si modus adest neque*, Dalec. — *voluptatibus*,
delet Muret. var. lect. 6, 12.

§ 59. *loco*, d. — *alius praestantior*, a c d. Qua ex scriptura apparet lectionem
vulgatam, quae nisi perquam contorte (v. Harduin.) explicari nequit, esse cor-
ruptam; mihi scribendum videtur *alius praestantioris*, ut sit sensus: quis dubitet
ex eodem lacu praecedere i. e. superiorem esse germanitatem alius vini prae-
stantioris altero i. e. idem vinum ex eodem lacu diffusum modo melius, modo
deterius exsistere? De vv. *alius et alter* ita sibi coniunctis v. ad 37, 196. —
potu altero, Dalec. — *si*, θ. — *statuet*, θ a c. *statuit*, T d. *statuat*, β γ. — *vino*,
Θ Tacd. Omitt. codd. Gel. β. — *alio usa*, codd. Gel. *alic usa*, c d. *aliquosa*, a.
aquoso, r.

§ 60. *collo*, a c. — *miris laudibus celebrantes*, d. — *Praetitianum*, ita nos
scripsimus. *praecianum*, a c γ. *praecianum*, θ. *Prastianum*, T d. *praicitianum*, S.
Pycitanon, β. *Paraetypianum*, Pint. et Schneid. ad Colum. III. 2, 23. At v.

generositas celeberrima in palustribus populetis sinu Amyclano, quod iam intercidit et incuria coloni locique angustia, magis tamen fossa Neronis quam ab Averno lacu Ostiam usque navigabilem inchoaverat. Secunda nobilitas Falerno 62 agro erat et ex eo maxime Faustiano; cura culturaque id collegerat. Exolescit hoc quoque copiae potius quam bonitati studentium. Falernus ager a ponte Campano laeva petentibus Urbanam coloniam Sullanam nuper Capuae contributam incipit, Faustianus autem circiter *iii* miliaria a vico prope Caedicias, qui vicus a Sinuessa *vi* milibus abest; nec ulli in vino maior auctoritas; solum vinorum flamma accenditur. Tria eius genera, austerum, dulce, tenue. Quidam ita 63 distinguunt, summis collibus Caucinum gigni, mediis Faustianum, imis Falernum; non omittendum autem nulli eorum quae celebrantur iucundum saporem uvae esse. Ad 64 tertiam palmam varie venere Albana urbi vicina, praedulcia ac rara in austero; item Surrentina in vineis tantum nascentia, convalescentibus maxime probata propter tenuitatem salubritatemque. Tiberius Caesar dicebat consensisse medicos ut nobilitatem Surrentino darent, alioquin esse generosum acetum; Gaius Caesar, qui successit illi, nobilem vappam. Certant Massica atque e monte Gauro Puteolos Baiasque

Steph. Byz. s. v. *Ἰππαιρία* cum nota Holsten. Hoc loco Plin. nomine Graeco utitur, cum Graecorum sententiam repetat nihilque certi de ea afferre queat; aliis locis (§ 67. 75.) ex agro ipso vina Praetutia nominat. — *appellaverint*, *Θ* ac. *appellaverunt*, *δβγ*. — *crudelitatibus*, ad. — *saliva*, Barbar. acd. *simile*, S. *noxius* ab eo. *Setiae nascitur*, Pint. in ea *salebrae*, Dalec. V. Hertzberg. ad Propert. IV. 8, 38.

§ 61. *Aminelano*, d. *ani sunt clano*, a. — *ab Averno*, Pint. ex Tac. ann. 15, 42. et Suet. Ner. 31. *a Baiano*, acdβγ. — *loco*, d. — *Ostia*, acd.

§ 62. *Faustino*, *Θ* Tcd. *Faustini*, ar. — *copiae*, acd. *nimietate copiae*, r. Assentior Dalecampio culpa *copiae* legenti, cum alioqui vox *studentium* explicari nequeat. — *urbem a colonia per Sullam Capuae constituta*, Muret. opp. 2, 597. — *miliaria*, omitt. acd, unde Plinium *m* scripsisse puto, uti statim infra *VI milibus* sequitur. — *a vico prope*, acd. *prope a vico*, T. *vico prope*, γ. — *Caedicias*, Osann. in diurn. antiq. 1850. nr. 27. p. 215. *Cedias*, acβγ. *Cecidis*, T. *ceadis*, d. — *qui vicus*, om. Pint. — *solum*, Barbar. K. *solo*, acdβγ.

§ 63. *Caucinum*, *Θ* STacd. *Gauranum*, βγ. V. Schneid. ad Colum. I. 5, 2. — *nulli eorum*, cd. *nonnulla earum*, a. — *celebrantur*, c. *celebrentur*, adβγ.

§ 64. *vina*, d. — *rara*. In austero autem, T. in arbusto, Pint. — *in vineis*, om. d. — *consensisse*, ac. *consenuisse*, d. *convenisse*, T. — *alioquin*, ac. *alioqui*, dβγ. — *Gaius*, omitt. cd. — *atque*, Tacd. *aeque*, βγ. — *e*, Tacd. *ex*, βγ. — *Gauro*, *Θ* Tacd. *Gaulo*, *Θ*¹. *Gaurano*, β.

prospectantia; nam Falerno contermina Statana ad princi- 65
 patus venire non dubie palamque fecere sua quibusque terris
 tempora esse, sicut rerum proventus occasusque. Iuncta his
 praeponi solebant Calena et quae in vineis arbustisque na-
 scuntur Fundana; alia ex vicinia urbis Veliterna, Priver-
 natia; nam quod Signiae nascitur, austeritate nimia conti-
 nendae utile alvo, inter medicamina numeratur. Quantum 66
 curriculum publicis epulis optinuere a divo Iulio — is enim
 primus auctoritatem his tribuit, ut epistulis eius adparet —
 Mamertina circa Messanam in Sicilia genita; ex his Potu-
 lana ab auctore dicta in loco proximo Italiae laudantur
 praecipue. Est in eadem Sicilia et Tauromenitanis honos,
 lagenis pro Mamertino plerumque subditis. Ex reliquis au- 67
 tem a supero mari Praetutia atque Ancone nascentia et quae
 a palma una forte enata palmensia appellavere, in mediter-
 raneo vero Caesenatia ac Maecenatiana, in Veronensi item
 Raetica Falernis tantum postlata a Vergilio, mox ab intumo
 sinu maris Hadriana, ab infero autem Latiniensia, Gravi-
 scana, Statoniensia; Etruriae Luna palmam habet, Liguria
 Genua. Inter Pyrenaeum Alpisque Massilia gemino sapore, 68
 quando et condiendis aliis pinguius, gignit quod vocat su-
 cosum. Beterrarum intra Gallias consistit auctoritas; de
 reliquis in Narbonensi genitis adseverare non est, quoniam
 officinam eius rei fecere tingentes fumo utinamque non et

§ 65. principatum, Dalec. — facere, a. — esse quod rerum, a c d. — Calen-
 tia, a. — Fundanata, a. — alia ex vicinia, Θ T d. ex alia ex vicinia, a c. Ex
 alia vicina, β. — Veliterna, T c d. Velite ///, a. Veliternina, β γ. — Priver-
 natia, T a c d. Privernatiaque, β γ.

§ 66. optinere, a. obtinere, c. obtinere, d. — ut, a c d. ut in, r β γ. — epulis,
 r. — Mammartina, c. — circumca, a c d. — Messanam, d. Messinam, a c. —
 his, a c d. iis, β γ. — dicta in loco, a. dic illo comine, c. dicta illo cognomine,
 T d. Vulgatam esse interpolatam docent codicum scripturae, neque multum
 abest, quin dicta in loco cognomine legendum esse censeam, ut Potulus quidam
 et vino et per illud loco nomen dederit. Sed cum nihil de illo homine vel heroe
 sciamus, certi aliquid proferre non licet. Ab Athenaeo l. p. 27. D. οἶνος Ἰω-
 τάλιος dicitur. — proxima, a c². proxime, T c¹ d. Quodsi coniectura mea
 modo prolata vera sit, prior harum lectionum restituenda erit. — Taurome-
 nitanis, a c β γ. Tauromenitanis, d. — honor, d.

§ 67. mari, om. Θ. — Palmesia, β. — appellavere, Θ T a c d. appellantur, β.
 — Caesenatica, Ambr. I. — Veroniensi, a c d². — item Raetica, om. c. — tan-
 tum, om. c. — postlata, Oudend. ad Suet. Aug. 77. Confirmant T d. postulata,
 a c (quinque codd. Oudend.) posthabita, β γ. — Vergilio, georg. 2, 95. — ab
 intimo, d. abtino, c. optimo, a. — Adriani, a. Adriatica, r. — Latiniensia, a.
 — Gravicana Stoniensia, Θ T a c d. — Luna palmam, d. Lunam palmam, c. pal-
 mam Luna, a β γ.

herbis ac medicaminibus noxiis; quippe etiam aloe mercator saporem coloremque adulterat. Verum et longinquiora Italiae 69 ab Ausonio mari non carent gloria, Tarentina et Servitiana et Consentiae genita et Tempsae ac Babiæ Lucanaque antecedentibus Thurinis; omnium vero eorum maxime illustrata Messalæ potu et salute Lagarina non procul Grumento nascentia. Campania nuper excitavit novis nominibus auctoritatem sive cura sive casu ad quartum a Neapoli lapidem Trebellicis, iuxta Capuam Caulinis, et in suo agro Trebulanis alioqui semper inter plebeia, et Trifolinis gloriata. Nam Pompeianis summum decem annorum incremen- 70 tum est, nihil senecta conferente; dolore etiam capitum in sextam horam diei sequentis infesta deprehenduntur. Quibus exemplis, nisi fallor, manifestum est patriam terramque referre, non uvam, et supervacuam generum consecrationem in numerum, cum eadem vitis aliud aliis in locis polleat. Hispaniarum Laletana copia nobilitantur, elegantia vero Tar- 71 raconensia atque Lauronensia, et Baliarica ex insulis conferuntur Italiae primis. Nec ignoro multa praetermissa plerosque existumatos, quando suum cuique placet et, quocumque eat, fabula eadem reperitur: divi Augusti iudiciorum ac 72 palati peritissimum e libertis censuram vini in epulas eius facientem dixisse hospiti de indigena vino novom quidem sibi gustum esse eum atque non ex nobilibus, sed Caesarem

§ 68. *Inter*, ad. *It* ē, c. — *vocat*, Tacd. *vocant*, βγ. — *Beterrarum*, c. *Veterrarum*, a. /// et *rorum*, d. *Ceretano*, Beroald. et codd. Barbari. *Bliterrarum*, Dalec. — *inter*, ac r. — *officinas eorum*, Pint. — *fumo tingentis fecere*, Td. *fumo et unguentis infecere*, Pint. — *aloe*, Tacd. *aloen*, βγ. — *mercator*, Td. *mercantur*, ac βγ. — *saporem*, Td. *qua saporem*, ac βγ. — *adulterat*, Tacd. *adulterant*, βγ.

§ 69. *Servitia*, acd. — *Tempsiae*, ac. — *Babbiae*, d. — *potu et*, codd. Barbari. *politi*, ad. *ponti*, c. — *Lagarina*, d. *Lagaria*, codd. Barbari. *Lagari*, ac. — *Grumento*, acd. — *Trebulanis alioqui* — *plebeia*, et *Trifolinis gloriata*, ita nos interpunximus. Vulgo (βγ) ita: *Trebulanis*, *alioqui* — *plebeia* et *Trifolinis gloriata*. Plin. dicit Campaniam in suo agro dignitatem dedisse Trebulanis vinis, quae alioqui i. e. in aliis agris modo plebeis accensebantur, praeterea vero Campaniam etiam Trifolinis gloriari.

§ 70. *capitis*, r. — *die*, c. — *deprehendatur*, a. *deprehendat*, c. *deprehenditur*, d. — *referri res non*, a. — *consecrationem*, d. — *innumeram*, T. — *polleat*, Td (codd. Gel.) *pollulet*, K. *pullulat*, a. *polluat*, c². *polluit*, c¹. *vitis alia* — *pullet*, Dalec.

§ 71. *Laletana*, Sipontin. *Lasitana*, Tcd. *Lasitana*, a. *Lusitana*, Θr. — *elegant* hē, a. *elegantare*, c. *eleganture*, d. — *cuique genti placet*, Td. — *reperitur*, ad. *reperit*, c. *reperiatur*, K.

§ 72. *aeque*, a. — *atque non ex nobilibus*. Hic aliquid obscuri est. *Pincerna*

non aliud poturum; nec negaverim et alia digna esse fama; sed de quibus consensus aevi iudicaverint, haec sunt.

VII. 9. Nunc simili modo transmarina dicemus. In summa 73 gloria post Homericam illam, de quibus supra diximus, fuisse Thasium Chiumque, ex Chio quod Arvisium vocant; his addidit Lesbium Erasistrati maximi medici auctoritas circiter ccccl. annum urbis Romae. Nunc gratia ante omnia est Clazomenio, postquam parcius mari condiunt. Lesbium 74 sponte naturae suae mare sapit; nec Imoliti per se gratia ut vino sed cuius dulci admixto reliquorum duritia suavitatem accipiat, simul et aetatem, quoniam vetustiora protinus videntur. Ab his dignatio est Sicyonio, Cyprio, Telmisico, Tripolitico, Berytio, Tyrio, Sebennytico; in Aegypto hoc nascitur tribus generibus uvarum ibi nobilissimis, Thasio, aethalo, peuce. Post haec auctoritas hippodamantio, 75 Mystico, cantharitae, protropo Cnidio, Catacecaumenitae, Petritae, Myconio; nam Mesogiten capitis dolores facere conpertum est nec Ephesium salubre esse, quoniam mari et defruto condiatur. Apamenum mulso praecipue convenire dicitur, sicut Praetutium in Italia; est enim et haec proprietas generum: dulcia utique inter se non congruunt. Ex 76 olevit et protagion quod Italicis proximum fecerant Ascle-

laudaturus vinum illud hospitis (de laude enim sermonem esse docet particula *quidem*) statim dicit Augustum tamen non aliud quam usitatum sibi vinum poturum. Hinc Plin. aut *atque ex nobilibus* aut *atque non ex ignobilibus* scribere debuit. — *poturum*, a c d (codd. Gel.) *potaturum*, r. — *iudicaverunt*, r. — *sunt haec*, d.

§ 73. *modo simili*, T. — *diximus* § 53. 54. — *Arusium*, a (Turn. adv. 24, 26.) *Arussium*, c. *Ariusium*, d. — *vocat*, operae Brot. — *Erasistrati*; ab h. v. usque ad vv. *vinum murrinam* § 92. lacuna in c. — CCCCL., TKacr. CCCCL, Θ. DC, β. — *anno*, Kar. — *condunt*, d.

§ 74. *naturae suae*, a d. *suae naturae*, βγ. — *Imoliti*, codd. Gel. *Imoliti*, STad. — *dulcis admixtio*, a. — *Telmisico*, v. 5, 107. *Telmesico*, βγ. De codd. non liquet. — *Aegypto*, a. — *duobus*, Pint. V. infra. — *nobilissimis*, T d. *nobilis*, a. *nobile*, βγ. — *Thasio*, T ad. *Thasia*, βγ. — *aethalo*, *peuce*; pro his vv. *habent et allopeuce* T ad.

§ 75. *protropo*, Barbar. *protopo*, a d. — *Cnidio*, a d. *Gnidio*, βγ. — *Praetutium*, d. *Praecocium*, a. — *et*, a d. Omitt. βγ. — *dulcia*, Θ T d. ut *dulcia*, a βγ. — *congruunt*, Θ T ad. *congruant*, βγ.

§ 76. *proxima fecerat*, a. — *Oreticum*, Hard. *Oroeticum*, a d β. — *Oenaten*, β. — *Peparethium*, Pint. Θ. *Preparentium*, a d. *Praeparentium*, β. — *ante*, Θ ST ad r. post, β. — *sex annos*, Θ Sar. *sextum annum*, T d.

§ 77. *iure*, a. *cure*, T. *curae*, Θ d (codd. Barbari.) *cura*, Hard. — *diacon*, Barbar. K. *abion*, Turn. *biblinon*, Götting. ad Hesiod. opp. et dies 612. At

piadis scholae. Apollodorus medicus in volumine quo suavitatis Ptolemaeo regi quae vina biberet, Italicis etiam tum ignotis, laudavit in Ponto Nasperceniten, mox Oreticum, Oeneaten, Leucadium, Ambracioten et quod cunctis praetulit Peparethium, sed minoris famae esse dixit, quoniam ante sex annos non placeret.

VIII. 10. Hactenus bonitas vini nationibus debetur. Apud Graecos iure clarissimum nomen accepit quod appellaverunt bion, ad plurimos valetudinum usus excogitatum, ut docebimus in parte medicinae. Fit autem hoc modo: uvae paulum ante maturitatem decerptae siccantur acri sole, ter die versatae per triduum, quarto exprimuntur, dein in cadis sole inveterantur. Coi marinam aquam largiorem miscent a servi furto origine orta sic mensuram expentis, quae translata in album mustum leucocoum appellatur; in aliis autem gentibus simili modo factum tethalassomenon vocant, thalassiten autem vasis musti deiectis in mare, quo genere praecox fit vetustas. Nec non apud nos quoque Coum vinum ex Italico faciendi rationem Cato demonstravit, super cetera in sole quadriennio maturandum praecipiens. Rhodium Cou simile est, Phorineum salsius Cou. Omnia transmarina septem aut sex annis ad vetustatem mediam pervenire existimantur.

v. 23, 53. — *valetudinum*, a d. — *docebitur* 23, 53. — *Fit autem*; eadem iisdem fere verbis de omphacite tradit Dioscor. 5, 12. — *dein in*, Hard. tacite. *dein*, a d. *exprimitur*. *Vinum in eadem sole inveteratur*, cui, Dalec.

§ 78. *Coi*, T a d. *cui*, *β*. — *tracta*, Dalec. — *expellunt*, a¹. *expellent*, a². — *quae translata*, *θ d*. *idque translata*, a *β γ*. — *leucocoum*, Pint. *θ a* (codd. Turnebi.) *leucocoum*, T d. *leucocoum*, S. *leucocoenium*, codd. Barbari. *leucochroun*, *β*. — *tessaliten*, d. — *vetustus*, d. *vetustum*, S a.

§ 79. *quadriduo*, Dalec. et Klotz. in Iahn. horreo 10, 39. ex Catone de re rust. 113. V. tamen Schneid. ad h. l. 112. *triduo*, Pint. — *Rhodium*, a. *Rhodium quoque*, T d. — *Phorineum*, a d. *Phormeanum*, *θ*. *Phormium* vel *Formium*, Dalec. *Corynaeum*, Hard. — *aut*; revocavi hanc interpolationem, cum certe aliquid, quod intelligi posset, adesse deberet, ex codicum autem scripturis aliquis sensus omnino non procederet. *in*, *θ T d*. vel *in*, a *γ γ*. Iam in omnibus his lectionibus perquam hoc est incommodum et ineptum, quod in numeris annorum a maiore ad minorem progreditur oratio; deinde ipsa praepositio secundo numero praeposita contra omnem probabilitatem pugnat, et particula *vel* aperte interpolationi debetur. Quodsi ponimus, uti ponendum videtur, in codice archetypo scriptum fuisse *MARINA VINAINVI* (i. e. *marina vina in VI annis*, corruptela *VIIINVI* quomodo orta sit, intelligimus. Praepositio vero in h. l. ut saepe apud Plinium idem quod *intra* significat; v. ad 32, 9.

pit non a primordio hanc gratiam fuisse, auctoritatem post sexcentesium urbis annum coepisse.

XII. 14. Romulum lacte, non vino libasse indicio sunt sacra 88 ab eo instituta quae hodie custodiunt morem. Numae regis Postumia lex est: „vino rogam ne respargito”, quod sanxisse illum propter inopiam rei nemo dubitet. Eadem lege ex inputata vite libari vina dis nefas statuit, ratione excogitata ut putare cogere alios aratores et pigri circa pericula arbusi. M. Varro auctor est Mezentium Etruriae regem auxilium Rutulis contra Latinos tulisse vini mercede quod tum in Latino agro fuisset.

XIII. Non licebat id feminis Romae bibere. Invenimus 89 inter exempla Egnati Meceni uxorem, quod vinum bibisset e dolio, interfectam fusti a marito eumque caedis a Romulo absolutum. Fabius Pictor in annalibus suis scripsit matronam, quod oculos in quibus erant claves vinariae cellae resignavisset, a suis inedia mori coactam; Cato ideo propin- 90 quos feminis osculum dare ut scirent an temetum olerent; hoc tum nomen vino erat, unde et temulentia appellata. Cn. Domitius iudex pronuntiavit mulierem videri plus vini bibisse quam valetudinis causa viro insciente et dote multavit; diuque eius rei magna parcimonia fuit. L. Papirius 91 inperator adversus Samnites dimicaturus votum fecit si vicisset Iovi pocillum vini. Denique inter dona sextarios lactis datos invenimus, nusquam vini. Idem Cato cum in Hispaniam navigaret, unde cum triumpho rediit, non aliud

auctoritas est, a. auctoritate verum, d.

§ 88. Postumia, Barbar. Posthumi, θ a². Postume, a¹. portumi, d. posthumia, Freinshem. ind. Flor. s. h. v. postuma, Müller. ad Fest. p. 263. — respargito, a d. respargito, β γ. — dubitat, T d. — Eadem, a. adest, d.

§ 89. Mecennii, Barbar. Metenni, d. Maetenni, θ. Metentini, a. Metelli, Valer. Max. VI. 3, 9. — fusti, T a d. fuste, codd. Gel. β. fustim (adverb.), Pigh. ad Valer. Max. I. l. — cellae vinariae, d.

§ 90. dare ut, a. dari ut, d. durisset, θ. — haec, a. — nomen — unde, d. nomine in verecundia, a. — temulenta, a. — vini, a d. Om. γ.

§ 91. Sannitas, d. — lactis, omitt. a d. — vinum, r. vinum inquit, a d. inquit vinum, β γ. — bibit, a r. vivit, d. bibi, β γ. — remeant, a d. An Plin. remigantes scripsit? — conviviis, d.

§ 92. myrrhae, d (Ambr. II. et reliqui codd. Rezz.) miro, a (Ambr. I., codd. Barbari et Salmasii exerc. p. 500. a. C.) muro vel murino, alii libri Salmas. Varr. tentant Barbar. et Salmas.; at v. Perizon. ad Aelian. var. hist. XII. 31, 7. — aromatite, θ d (codd. Gel.) aromaticg, a. aromatico, T. aromaticis, K (codd. Rezz.) aromatice, β. — Dossennus, θ d. Dossennus, T (Ambr. I.) Dossennius, a.

vinum bibit quam remiges, in tantum dissimilis istis qui etiam convivis alia quam sibimetipsis ministrant aut procedente mensa subiciunt.

15. Lautissima apud priscos vina erant murræ odore⁹² condita, ut adparet in Plauti fabula quæ Persa inscribitur, quamquam in ea et calamus addi iubet. Ideo quidam aromatite delectatos maxime credunt; sed Fabius Dossennus his versibus decernit:

„Mittebam vinum pulchrum, murrinam,”

et in Acharistione:

„Panem et polentam, vinum murrinam.”

Scaevolam quoque et L. Aelium et Ateium Capitonem in⁹³ eadem sententia fuisse video, quoniam in Pseudolo sit:

„Quod si opus est ut dulce promat indidem, ecquid habet?

CHAR. Rogas?

Murrinam, passum, defrutum, mella. . .,”

quibus adparet non inter vina modo murrinam sed inter dulcia quoque nominatum.

XIV. 16. Apothecas fuisse et diffundi solita vina anno⁹⁴ DCXXXIII. urbis adparet indubitato Optimiani vini argumento, iam intellegente suum bonum Italia; nondum tamen ista genera in claritate erant; itaque omnia tunc genita unum habent consulis nomen. Sic quoque postea diu transmarina in⁹⁵ auctoritate fuerunt et ad avos usque nostros, quin et Falerno iam reperto, sicut adparet ex illo comico versu:

„Quinque Thasii vini depromam, bina Falerni.”

Dossennius, Ambr. II. *Dorsenus*, β. — *murrinam*, d. *murrina*, a. — *visum*, d. — *murrina*, a. d.

§ 93. *L. Aelium*, Heusde de Aelio Stilone p. 77. *Lelium*, a. d. *Laelium*, β. *Aelium*, Pint. ex indice huius libri et Ritschl. parergg. Plaut. 1, 367. 371., γ. — *Ateium*, a. d. *Atteium*, β. — *Pseudolo* II. 4, 51. — *Quid*, Thuan. ap. Salmas. exerc. p. 501. a. C. — *est*, a. d. (Thuan.) *siet*, c. γ. — *promat id est et quid habet*, Thuan. *promant idem et quid habeat*, d. *promant id est que habeat*, a. *promant id est et qui habitat*, c. — *Char.*, omitt. a. d. — *roga*, a. d. (Thuan.) — *passitum*, c.

§ 94. *indubitato*, d. *et indubitatu*, c. *in consulatu*, a. r. (codd. Salmas. exerc. p. 331. b. E.) — *Optimiani*, a. d. — *intellegentes*, a. d. — *Itali*, a. *Italiae*, c. d.

§ 95. *qui*, d. — *comico*, c. d. (codd. Gel.) *comici*, a. γ. — *versu Anaxipolis Thasii*, K. — *Thasii*, codd. Gel. *Thasi*, T θ a. c. γ. *Thassi*, r. — *vini*, T θ a. c. d. *vini inde*, β. — *bina Falerni*, Hard. *vini Falerni*, T a. c. d. *Falerni bina*, β. *Quin Thasii vini dena promam, bina Falerni dolia*, Lachmann. ad Lucret. 5, 1006. Versum corruptum esse apparet; certi aliquid sine melioribus codd. vix proferetur.

P. Licinius Crassus L. Iulius Caesar censores anno urbis conditae DCLXV. edixerunt „ne quis vinum Graecum Amineumque octonis aeris singula quadrantalia venderet”; haec enim verba sunt. Tanta vero Graeco vino gratia erat ut singulae potiones in convictu darentur.

17. Quibus vinis auctoritas fuerit sua in mensa, M. Varro ⁹⁶ his verbis tradit: „L. Lucullus puer apud patrem numquam lautum convivium vidit, in quo plus semel Graecum vinum daretur; ipse cum rediit ex Asia, milia cadum congiarium divisit amplius centum. C. Sentius quem praetorem vidimus Chium vinum suam domum inlatum dicebat tum primum, cum sibi cardiaco medicus dedisset. Hortensius super x et cadum heredi reliquit.” Hactenus Varro. XV. Quid? non ⁹⁷ et Caesar dictator triumphi sui cena vini Falerni amphoras, Chii cados in convivia distribuit? Idem Hispaniensi triumpho Chium et Falernum dedit, epulo vero in tertio consulatu suo Falernum, Chium, Lesbium, Mamertinum, quo primum tempore quattuor genera vini adposita constat. Postea ergo alia omnia in nobilitatem venire circiter septingentesimum urbis annum.

XVI. 18. Itaque non miror innumerabilia paene genera ⁹⁸ ficticii reperta multis ante saeculis, quae nunc dicemus, omnia ad medicinae usum pertinentia. Omphacium quo modo fieret, propter unguenta diximus priore libro; fit e labrusca hoc

Crassus, a.c.d. *Crassus et*, βγ. — *L. Iulius*; pro hoc nomine habent *licilius* c.d., *l. icilius* a. — DCLXV., θ Tacdr (codd. Salmas. exerc. p. 666.) DCLXXV., β. DLXV., Brot. γ. At errorem Plinii 13, 24. commissum huc quoque transferre non licet. — *Aminiumque*, a. *Aminiumque*, c. *Amineumque*, d. — *vinum Graeci Amineique plus octonis vel plus quam octonis*, Dalec. — *quadrante alia*, d. — *Graeco vino*, a.c.d. *vino Graeco*, βγ. — *convictu*, ST d. uno victu, a. quovecto, c.

§ 96. *memoria*, Lips. quae. epist. 1, 10. perquam probabili coniectura, quia de mensa Varronis infra nihil dicitur. *Varro de vita populi Romani libro 3.*; v. Non. s. v. *cadu*. — *tradiit*, β. — *cadum*, a.c.d (codd. Bud. de asse p. 556.) *cadorum*, codd. Gel. β. — *congiarium*, θ c.d.r (codd. Bud.) *congiarium*, T. *congiariorum*, codd. Gel. β. in *congiarium*, αγ. *congiario*, Dalec. — *centum*, om. d. — *priorem*, d. — *vinum*, Tacd. *vinum in*, β. — *suam domum*, a.c. *domum suam*, βγ. — *cardiacus*, a. — *dixisset*, T.d. — *Hortensio supra*, Non. — *X M*, a.c.d (codd. Gel.) *decem*, codd. Bud. — *cadorum*, codd. Gel.

§ 97. *triumphis vicenas*, d. — *convivas*, Dalec. — *alia*, a. *liqua*, c. *reliqua*, T.d. — *venere*, c. *venere*. *Et*, a. *venerunt et*, dr. *venerunt*, βγ. — *septingentesimo*, r. — *anno*, ar.

§ 98. *miror*, codd. Barbari. *minor*, c.d. *minora*, K.ar. — *facticii*, β, quod contra codd. parum recte tuetur Hand. *Lehrb. des Lat. Styls* p. 135. — *fuerit*, c.

est vite silvestri quod vocatur oenanthinum; flores eius libris duabus in musti cade macerati post dies xxx mutantur. Praeter hoc radix labruscae et acini coria perficiunt; hi paulo postquam defloruere, singulare remedium habent ad refrigerandos in morbis corporum ardores gelidissima, ut ferunt, natura. Pars eorum aestu moritur prius quam reliqui qui solstitiales dicuntur; universi numquam maturescunt, et si prius quam tota maturescat uva incocta detur cibo galinaceo generi, fastidium gignit uvas adpetendi.

19. Ficticiorum primum fit ex ipso vino quod vocant adynamon hoc modo: albi musti sextariis xx aquae dimidium fervet donec excoquatur aquae mensura. Alii marinae sextarios decem, tantundem pluviae in sole quadraginta diebus torrent; dant aegris quibus vini noxiam timent. Proximum fit e mili semine maturo cum ipsa stipula libram quadrantem in congios duos musti macerato et post septimum mensem transfuso; ex loto arbore, frutice, herba dictum est uti quaeque fierent. Fiunt et e pomis quae dicemus, interpretationibus non nisi necessariis additis, primumque e palmis, quo Parthi Indi utuntur et oriens totus, maturarum quas vocant chydaeas modio in aquae congiis tribus macerato expressoque. Sic fit et sycites e fico, quem alii palmiprimum, alii catorchiten vocant; aut si dulce esse non libeat, pro aqua

— priori, β. superioribus libris, Dalec. coll. 12, 130. — fit e labrusca, v. Dioscor. 5, 38. — maceratis, adr. maceratos, c. — dies XXX, acd. XXX dies, βγ.

§ 99. et, omitt. acd. — hi, a.c. hū, d. ii, βγ. — postquam paulo, Td. — defloruere, Td. defluere, θac. — natu, c. — reliqua, acd. perstant reliqui, Dalec. — Universis, c. dicuntur universi. Nunquam, θ. — maturescat, v. Schneid. ad Colum. VIII 5, 23. marcescat, acγ. marescat, d. inarescat, T. — una, β. — appetendas, c.

§ 100. Ficticiorum, Tacd. Facticiorum, β. — adynamon, Barbar. adsynamon, a. assynamon, d. adsimanon, c. V. Dioscor. 5, 13. — sextariis, Td. sextarios, c. sextarii, βγ. — innoxiam, a.c. noxam, Td.

§ 101. fecit, d. — milio, a.c. milius, d. — maturi, d. — libram quadrantem, acd. libram et quadrantem, βγ. libra et quadrante, Pint. — maceratos, d. macerator, c. maceratur, a. — et vino post, Dalec. — dictum est 13, 104. sqq. — ubi, STacd.

§ 102. non nisi necessariis interpretationibus, d. — primumque e, codd. Gel. primusque e, acd. proximumque ei e, codd. Barbari. — Indi, acd. et Indi, βγ. — motus, acd. — maturarum, Barbar. ex Dioscor. 5, 40. τὰς χυδαίων πικτερῶν. mitearum, STacd (codd. Salmas. exerc. p. 932. b. D.) mitorum, Pint. K. — in aquae, a.c. vinaque, d. — sycites, c. sitites, d. ficites, a. Plurima hic mutat Dalec. — palmiprimum, Barbar. parmiprimum, T. parnu primum, θacd. — catorchiten, Barbar. e Dioscor. 5, 41. trocin, θTacd.

PLIN. II.

tantundem vinaceorum adicitur. E Cypria fico et acetum 103
fit praecellens atque Alexandrino quoque melius. Vinum fit
et e siliqua Syriaca, e piris malorumque omnibus generibus,
sed e Punicis rhoiten vocant, et e cornis, mespilis, sorbis,
moris siccis, nucleis pineis; hi musto madidi exprimuntur,
superiora per se mitia. Myrtiten Cato quemadmodum fieri 104
docuerit, mox paulo indicabimus; Graeci et alio modo. Ra-
mis teneris cum suis foliis in albo musto decoctis, tunsis,
libram in tribus musti congiis deferrefaciunt, donec duo su-
persint; quod ita silvestris myrti bacis factum est, myrti-
danum vocatur; hoc manus tinguit. Ex his quae in hortis 105
gignuntur fit vinum e radice, asparago, cunila, origano, api
semine, habrotono, mentastro, ruta, nepeta, serpyllo, mar-
rubio; manipulos binos condunt in cadum musti et sapae
sextarium et aquae marinae heminam. E napis fit duum 106
denariorum pondere in sextarios binos musti addito; item e
scillae radice; inter flores, ex rosae foliis tunsis in linteolo
in mustum conlatis cum pondusculo, ut sidat, xl pondere
denariorum in sextarios vicanos musti nec ante tris menses
vase aperto; item e nardo Gallico et aliud e silvestri. Aro- 107
matiten quoque invenio factitatum tantum non unguentorum
compositione, primo ex murra, ut diximus, mox et nardo
Celtico, calamo, aspalatho, offis in mustum aut dulce vinum

§ 103. *ficu*, Td. — *fit*, a.c.d. Omitt. βγ. — *Alexandrino*, a.c.d. *Alexandrina*,
Hard. tacite, γ. — *e piris*, a.c. *et e piris*, δβγ. — *Punicis*, Tacd. *Punicis quod*,
βγ. — *rhoiten*, Dioscor. 5, 34. *rhoiton*, Td. *rhoiton*, c.

§ 104. *quemadmodum Cato*, Td. — *fieri docuerit*, cd (codd. Gel.) *fieri*, a.
fecerit hoc, r. — *mox paulo*, 15, 123. — *Graeci*, a.c.d. *Graeci vero*, βγ. V.
Dioscor. 5, 37. — *albo*; pro h. v. dant *palm* a.c., *salm* d. — *libra*, a.c.d. —
deferrefaciunt, Θ Tcd. *deferere faciunt*, aβ. — *item*, Td. — *vocatur*, Θ a.c.
vocant, β. — *hoc manus tinguit*. Haec verba, quae, quocumque modo attriectas,
iustam explicationem non admittunt, vereor ne multum corrupta sint; hanc ad
suspicionem me ducunt verba Dioscor. 1, 156. τὸ δὲ μυρτίδανον λεγόμενον
ἐπίφυσις ἐστὶν ἀνώμαλος καὶ ὀχθῶδης καὶ δυμέχρους· οἷον αἱ χεῖρες περὶ τὸ
τῆς μυρτίνης πρόμνον. *capillos tingunt*, Cornar. ad Dioscor. 5, 33.

§ 105. *radice*, quam? Aut legendum *radice asparagi* aut *radice* . . . . (ut
nomen plantae alicuius exciderit), aut ipsa vox *radice* est corrupta. — *cunila*,
cd (codd. Barbari.) *cumela*, a. — *ruto*, a.d. — *nepta*, d. — *condunt*, Θ Tcd.
tundunt, β. — *mustum*, a.c. — *sapae*, Dalec. c. *sapias*, a. *sepe*, d. *saepa*, β.

§ 106. *duum*, Ted (codd. Bud. de asse p. 538.) coll. Dioscor. 5, 56. XI,
codd. Barbari, β. Omnem numerum omitt. a (et aliqui codd. Budasi.) V. Gronov.
de sestert. p. 89. — *pondere*, om. T. — *e scillae*, cd. *esculi e*, a. — *ex*,
d. et, a.c. — *usus*, a.c.d. — *collatis*, a.c.d. *colatis*, β. *chalatis*, Gronov. —
CCL, Gronov. — *vicens*, c. — *multi*, cd. — *e nardo Gallico*, Barbar. in agro
caligo, a.c.d. V. Dioscor. 5, 67. 69.

deiectis; alii de calamo, iunco, costo, nardo Syriaco, amomo, casia, cinnamo, croco, palma, asaro, similiter et offa; apud 108 alios nardi et malobathri selibris in musti congios duos additis, qualia nunc quoque fiunt pipere et melle addito, quae alii condita, alii piperata appellant. Invenitur et nectarites ex herba quam alii helenion, alii Medicam, alii symphyton, alii Idaeam, alii Orestion, alii nectariam vocant, radice ponderis **xl** denariorum in sextarios sex musti addita, similiter in linteo. Ex ceteris herbis, fit absinthites in **xl** sextariis 109 musti absinthi Pontici libra decocta ad tertias partis vel scopis absinthi in vinum additis; similiter hyssopites e Cilicio hyssopo, unciiis tribus in duos congios musti coniectis aut tunsis in unum; fiunt utraque et alio modo, circa radices vitium sato. Sic et helleboriten fieri ex veratro nigro Cato 110 docet; sic fit et scammonites. Mira vitium natura saporem alienum in se trahendi, qualem et salicum redolent Patavinorum in palustribus vindemiae. Sic et helleborum seritur in Thaso aut cucumis silvester aut scammonia, quod vinum phthorium vocant, quoniam abortus facit. Fit et ex herbis 111 quarum naturae suo loco dicentur: e stoechade, radice gentianae et tragorigano et dictamno, asaro, dauco, elelisphaco, panace, acoro, conyza, thymo, mandragora, iunco. Vocarunt et scyzinum et itaeomelin et lectisphagiten quorum iam oblit-

§ 107. ex, acd. e, βγ. — diximus § 92. — *aspalatho*, a. bitumine, Tcd (Rigalt. ap. Salinas, exerc. p. 500. b. A.) — *mustum*, a. *fustum*, c. *ustum*, d. — *deiectis*, Pint. *defectis*, Θ Tacd. *desectis*, β. — alii de, ar. alio de, cd. aliud e, β. — *cassia*, acd. — *cinnamo*, Tacd. *cinnamomo*, βγ. — *asaro*, Barbar. *agaro*, a. *acaro*, c. *caro*, d. — et, ac. in, Td. *similibus et offis*, Dalec.

§ 108. *selibris*, d. — *musto*, ac. — *nectarites*, v. Dioscor. 5, 66. — *helenion*, Barbar. *menelion*, Θ Tacd. — *Idaeam*, Td. *idem*, Barbar. — alii, Td. alit, c. et, Barbar. βγ. Om. a. — *Orestion*, Td. *Orestium*, ac. — *nectariam*, Tacd. *nectaream*, βγ. — V, Pint. — *denariorum*, omitt. Tacdr. — in, post ponderis collocat d. — *sextarios XXXVI* musti, Gronov. — *additam*, d.

§ 109. *sextariis*, Θ acd. *sextarios*, β. *absinthites XLVIII sextariis* — *decoctis*, Bud. de asse p. 537. — *hyssopites*, ad. *hyssopite*, c. Unum s semper habet a. — e Cilicio hyssopo, Barbar. e licio hyssopo, d. *salicio hyssopo*, a. Om. e. — unum, d¹. vinum, acd² β. — *pleraque*, Dalec. — *satu*, Dalec.

§ 110. *erato*, acd. — Cato de re rust. 114. — *salicum*, codd. Gel. *salicem*, acd. — *cucuminis*, β. — *phthorium*, codd. Barbari. *phthorium*, d. *ithorium*, c. *itorium*, a. V. Dioscor. 5, 77. — *vocatur*, a (codd. Barbari.)

§ 111. *natura*, a. — *suae*, Θ. — *dicetur*, a. — e *stoechade*, Barbar. *est et ochade*, acd. — *radice*, acd. et *radice*, βγ. — *traguritano*, acd. — *clauco*, d. Om. a; in cerasum. — *elelisphaco*, codd. Barbari. *elebis phagora*, ad. *elebis fagora*, c. — *acoro conyza*, codd. Barbari. a *corinthimo*, d. *acoro*, ac. — *lectisphagitem*, a. c.

terata ratio est. Et fruticum vero e genere, cedri utriusque, 112
cupressi, laurus, iuniperi, terebinthi, in Gallia lentisci, bacas
aut lignum recens in musto decocunt; item chamelaeae et
chamaepityos et chamaedryos lignum eodem modo, et ex
flore, in congium musti decem denariorum pondere addito.

XVII. 20. Fit vinum et ex aqua ac melle tantum. Quin- 113
quennio ad hoc servari caelestem iubent; aliqui prudentiores
statim ad tertias partis decocunt et tertiam veteris mellis
adiiciunt, deinde xl diebus canis ortu in sole habent; alii
diffusa ita decumo die opturant. Hoc vocatur hydromeli et
vetustate saporem vini adsequitur, nusquam laudatius quam
in Phrygia.

21. Quin et acetum melle temperabatur; adeo nihil in- 114
temptatum vitae fuit. Oxymeli hoc vocarunt, mellis decem
libris, aceti veteris heminis quinque, salis marini libra,
aquae pluviae sextariis quinque subfervefactis deciens, mox
elutriatis atque ita inveteratis: omnia ab Themisone summo
auctore damnata. Et Hercules, coactus usus eorum videri 115
potest, nisi si quis naturae opus esse credit aromatiten et
ex unguentis vina composita aut ut biberentur genuisse eam
frutices. Ista sunt cognitu incunda, sollertia humani animi
omnia exquirente. Nihil quidem ex his anno durare prae-
terquam quae vetustate ipsa fieri diximus et plura ne tri-
cenis quidem diebus non erit dubium.

XVIII. 22. Sunt et in vino prodigia. Dicitur in Arcadia 116
fieri quod fecunditatem feminis inportet, viris rabiem, at in

§ 112. *Et, a.c. E, Td. — vero, Tcd. verum, a. — a, a.c. Omitt. Td. — lauri, r. — iuniperi, d. iunipiri, c. pinipiri, a. pini, iuniperi, r. — terebinthi, in Gallia, Hard. terebinthi callia, r. therebinthini challin, a.c. terebinthini callini, T. terebinthini callim, d. ter. thymelaeae, Dalec. ter. calami, Barbar. β. — bace aut, cd. bac, a. Ex illorum codicum scriptura colligo bacae — decoquantur scribendum esse. — in, Tcd. Omitt. βγ. — chamaepityus, ed. chamaepitus, a. — et, omitt. a.c.d. — chamaedryis, a.c.d.*

§ 113. *adhuc, d. — servare, c. — iubent aliqui prudentiores. Alii statim, r. — veteris mellis, a.c.d. mellis veteris, βγ. — dein, d. — canis ortu; Plin. a canis ortu scripsisse videtur.*

§ 114. *temperabant, d. — intemptatum, a.c.d. intemperatum, r. intentatum, codd. Gel. βγ. — vitae, Tcd (codd. Gel.) vita, a. in vita, r. — Oxymeli, v. Dioscor. 5, 22. — sextarios, a.c.d. — suffervere factis, a. — Themisone, a. Themissione, c.*

§ 115. *Hercules, a.c.d. (codd. Ondend. ad Appnl. metam. p. 180.) Hercule, βγ. — usus eorum, a.c.d. eorum usus, βγ. — aromaticen, a. — ut biberentur, a.c.d.*

Achaia maxime circa Caryniam abigi partum vino atque etiam si uvam edant gravidae, cum differentia in gustatu non sit; Troezenium vinum qui bibant negantur generare. Thasos duo genera vini diversa facere proditur, quo somnus 117 concilietur, alterum vero quo fugetur; apud eosdem vitis theriaca vocatur, cuius et vinum et uva contra serpentium ictus medetur; libanios turis odore, ex qua dis prolibant; e diverso aspendios damnata ab aris; ferunt eam nec ab alite ulla attingi. Thasiam uvam Aegyptus vocat apud se 118 praedulcem quae solvit alvom; est contra Lycia quae solutam firmat; Aegyptus et ecbolada habet abortus facientem. Vina in apothecis canis ortu mutantur quaedam posteaque restituuntur sibi; sic et mari navigato cuius iactatus his quae duraverint tantum vetustatis adicere sentitur quantum habuerint.

XIX. 23. Et quoniam religione vita constat, prolibare 119 dis nefastum habetur vina praeter inputatae vitis, fulmine tactae quamque iuxta hominis mors laqueo pependerit, aut vulneratis pedibus calcata et quod circumcisis vinaceis profluxerit, aut superne deciduo inmundiore lapsu aliquo polluta, item Graeca, quoniam aquam habeant. Vitis ipsa quoque manditur, decoctis caulibus summis qui et condiuntur in aceto ac muria.

24. Verum et de adparatu vini dixisse conveniat, cum 120 Graeci privatim ea praecepta condiderint artemque fecerint,

hilarentur, c. — *eam*, Barbar. a.c.d. *ea*, r. — *Ita*, d. — *cognitio*, d. — *sollertia humani animi*; pro his vv. dant *sollertia humana homine a*, *sollertiae humane nomine* c.d. — *exquirenti*, a. *exquirentis*, c.d. — *diximus* § 101.

§ 116. *Achaia*, d. *Athia*, a.c. — *Caryniam*, Barbar. *chariniam*, a.c.d. *Chariniam*, θ. V. Theophr. hist. plant. IX. 18, 10., idem ap. Athen. 1. p. 31. — *bibant*, θ Tacd. *bibunt*, βγ.

§ 117. *Thasos*, Tacd. *Thasios*, β. — *quo*, a.c.d. *unum quo*, βγ. De semel omisso adiectivo *alter* v. ad 35, 71. — *theriaca*, a.c. *theriace*, dβγ. — *libanios*, Barbar. *libadeos*, d. *libadeor*, a.c. — *aspondos* vel *aspondios*, Dalec. — *ab aris*, d. *avaris*, a.c. *aris*, codd. Gel. βγ.

§ 118. *Lycia*, c.d. *Lyciam*, a. in *Lycia*, βγ. — *soluta*, a.c.d. — *abortus*, d (codd. Gel.) *abortuus*, c. *abortivos*, a.r. — *facientia*, c. — *maris*, r. — *navigato*, a.c.d (codd. Gel.) *navigatio*, rγ. — *censetur*, K.

§ 119. *vino*, r. — *praeter*, omitt. Pint. et r. — *impunitatae*, d. — *quamque iuxta*; his in vv. varia tentant Pint et Dalec. — *calcata*, a.c.d. *conculcata*, codd. Hard. γ. *calcatae*, Dalec. — *proluzerit*, a.c.d. — *ciduo*, Tacd. *ceduo*, S. — *immundo*, d. — *lapsu*, delet Petav. ap. Brot. — *pollutae*, Dalec. *polluto*, Petav. — *item*, a.c.d. *et*, codd. Gel. — *summis*, om. a.

sicut Euphronius et Aristomachus et Commiades et Hiccius. Africa gypso mitigat asperitatem nec non aliquibus partibus sui calce; Graecia argilla aut marmore aut sale aut mari lenitatem excitat, Italiae pars aliqua rabulana pice, ac resina condire musta volgare ei est provinciisque finitimis; nonnusquam prioris vini faece acetove condiunt. Nec non et ex ipso musto fiunt medicamina; decoquitur ut dulcescat portione virium, nec durare ultra annum spatium tale proditur. Aliquibus in locis decocunt ad sapis musta infusisque his ferociam frangunt. Et in hoc tamen genere et in omni alio subministrant vasa ipsa condimentis picis, cuius faciendae ratio proximo dicetur volumine.

XX. 25. Arborum suco manantium picem resinamque aliae ortae in oriente, aliae in Europa ferunt; quae interest Asia utrimque quasdam habet. In oriente optimum tenuissimamque terebinthi fundunt, dein lentisci, quam et mastichen vocant, postea cupressi, acerrimam sapore, liquidam omnes et tantum resinam, crassiorem vero et ad pices faciendas cedrus. Arabica resina alba est, acri odore, difficilis coquenti, Iudaea callosior et terebinthina quoque odoratior, Syriaca Attici mellis similitudinem habet; Cypria antecedit omnis, est autem melleo colore, carnosae; Colophonia praeter ceteras fulvae; si teratur alba fit, gravior odore; ob id non utuntur ea unguentarii; in Asia quae fit e picea, admodum candida, spagas vocatur. Resina omnis dissolvitur oleo; quidam et creta figlinarum hoc fieri arbitrantur pudetque con-

§ 120. *Euphronius*, a. — *Commiades*, T a c d. *Commiades*, θ. *Coniades*, β. — *cypso*, d. *cyppo*, c. — *partibus sui*, a c d. *sui partibus*, β γ. — *Graeci*, d. — *in parte*, r. — *rabulana*, a c. *crapulana*, d. *radulana*, Beroald. ad Colum. XII 21, 6. — *ei est*, a c. *est ei*, d β γ. *est provinciis finitimis*, r. — *nonnusquam*, d (eodd. Gel.) *non usque*, a. *non nusquam*, c. *Anni prioris vina*, r.

§ 121. *Aliquibus in*, a. *Quibusdam in*, T d. *Quibus*, c. — *his*, d. *iis*, c. *cuius*, a. — *proximo* 16, 52.

§ 122. *resinam*, T. — *aliae*, c¹. — *ortae*, a. *certae*, c². *certe*, c¹. *asta*, T d. Om. r. *Asiae*, Pint. — *erupae*, c. — *Asia*, a. *Asiae*, c d. — *utramque*, Pint. — *dein*, c d. *deinde*, a β γ. — *mastichen*, Pint. *masticen*, c. *mastichen*, d. *masticem*, a. — *acerrima*, a. — *liquidam*, c d. *liquida*, a. *liquidae*, Sr. — *omnes et tantum*, a. *omnes et tanta*, c d. *omnes exstant*, Sr. — *resinam*, c d. *resina*, a. *resinae*, Sr. *liquidiorum hae tantum resinam*, Pint. — *picem faciendam idonea cedrus*, K. — *Iudaea*, θ T a c d. *Iudaica*, β.

§ 123. *est*, omitt. a c. — *ob hoc*, T. — *e*, a² c d. a, a¹. — *pice*, d. — *spagas*, a c d. *spargos*, codd. Barbari. *spargas*, r. *epargos*, Barbar. — *fuliginarum*, a. — *a virorum*, r.

fiti maximum iam honorem eius esse in evellendis virorum corpori pilis. Ratio autem condiendi musta in primo fervore, 124 qui novem diebus cum plurimum peragitur, adpersu picis, ut odor vino contingat et saporis quaedam acumina; vehementius id fieri arbitrantur crudo flore resinae excitarique lenitatem, e diverso crapula conpesci feritatem nimiam frangique virus aut, ubi pigra lenitas torpeat, virus addi. Li- 125 guriae maxime Circumpadanisque mustis utilitas discernitur hoc modo: pugnacibus mustis crapulae plus inditur, lenibus parcus. Sunt qui ex utroque condiri velint, nec non alia, quae est musti, pice et natura. Vitiumque musto quibusdam in locis iterum sponte fervere, qua calamitate cum defervit sapor, vappae accipit nomen probrosum etiam hominum, cum degeneravit animus; aceti enim nequitiae inest virtus magnos ad usus et sine quis mitior vita degi non possit. Cetero vinorum medicaminis tanta cura est ut cinere 126 apud quosdam ceu gypso alibi et quibus diximus modis instaurentur; sed cinerem e vitis sarmentis aut quercu praefereunt. Quin et marinam aquam eiusdem rei gratia ex alto peti iubent servarique ab aequinoctio verno aut certe nocte solstitio et aquilone flante hauriri vel si circa vindemiam hauriatur decoqui. Pix in Italia ad vasa vino condendo 127 maxime probatur Bruttia; fit e piceae resina, in Hispania autem e pinastris minime laudata; est enim resina harum amara et arida et gravi odore. Differentiam rationemque

§ 124. *condiendi musta in*; his in vv. desinit c. — *quodam*, r. *quadam*, K. — *acumine*, ar. *acrimonia*, K. — *crapulam*, a. — *aut*, a. *at*, Td.

§ 125. *utilitas*, D. *utilitas crapulae*, S. *crapulae utilitas*, a d γ. — *qui ex utroque*, D. *quae ex utroque*, d. *utroque*, a¹. *ex utroque*, a². *qui et ex nitro quoque*, codd. Barbari. — *quae est* — *natura*, ita Hard. coll. § 74. 121. ex inepta et vix a quoquam intellecta coniectura. *quae est mulci pice et natura*, Θ. *quae est mulsi pice et natura*, a. *quae simulet pice et natura*, Td. *aeque multiplici natura*, Barbar. β. *nec non alii etiam multi pice quoque Naritia*, Dalec. Locus ingenti corruptela et interpolatione corruptus, qui, cum rerum notitia nos deficiat, sine melioribus codd. sanari vix poterit. — *sponte*, om. T. — *cum*, r. Omitt. a d β γ. — *defervit*, a. *deperit*, codd. Gel. β γ. *deserit*, d. *deferuit*, r. — *vappae*, ar. *vappaeque*, d β γ. — *homini*, TK. — *degeneravit*, a dr. *degeravit*, Θ. *degeneraverit*, β. — *acetis*, dr. — *vero*, K. — *magna*, r. — *quis*, d. Om. a. — *mitior vita*, a d. *vita mitior*, β γ.

§ 126. *Ceterum*, a. — *et quibus*, Θ T a d. *quibus*, β. *alibi et lixivio quibus*, Dalec. — *diximus* § 120. 121. — *circa*, a. *certe circa*, d.

§ 127. *condiendo*, r. — *picea*, a dr. — *pinastris*, T. *pinastris*, d. *pici nostris*, a. — *resina harum*, d. *resinarum*, a. — *avida*, Θ S T a d. *uvuda vel mucida*, Pint.

faciendi proxumo volumine demonstrabimus inter arbores
feras. Vitia praeter supra dicta acor aut fumidum virus,
piciis autem adustio; experimentum vero, si fragmenta sub-
luceant ac sub dente lentescant acore iucundo. Asia picem 128
Idaeam maxime probat, Graecia Piericam, Vergilius Nary-
ciam; diligentiores admiscunt nigram mastichen quae in
Ponto bituminis similis gignitur et iris radicem oleumque;
nam ceram accipientibus vasis conpertum vina acescere, sed
transferre in ea vasa in quibus acetum fuerit utilius quam
in ea in quibus dulce aut mulsum. Cato iubet vina concin- 129
nari — hoc enim utitur verbo — cineris lixivi cum defruto cocti
parte quadragesima in culeum vel salis sesquilibra, interim
et tunso marmore; facit et sulphuris mentionem, resinae vero
in novissimis. Super omnia addi maturescente iam vino iubet 130
mustum quod ille tortivom appellat, nos intellegimus novis-
sime expressum; et adicimus tinguendi gratia colores ut
pigmentum aliquod vini, atque ita pinguius fieri; tot ve-
neficiis placere cogitur, et miramur noxium esse. In vitium
inclinantis experimentum est lamnae plumbeae mutatus in
eo colos.

26. Proprium autem inter liquores vino mucescere aut in 131
acetum verti, exstantque medicinae volumina. Faex vini sic-
cata recipit ignis ac sine alimento per se flagrat; cinis eius
nitri naturam habet easdemque viris, hoc amplius, quod pin-
guior sentitur.

XXI. 27. Magna et collecto iam vino differentia in cella. 132
Circa Alpīs ligneis vasis condunt circulisque cingunt atque

proximo 16, 38. sqq. — *feras*, d. *feraces*, ar. — *vero*, om. a.

§ 128. *Idaeam*, Td (codd. Gel.) *Indicam*, ar¹. *Narytiam*, r². *Idicam*, Barbar.
— *Vergilius*, georg. 2, 438. — *Nyririam*, d. — *adhibent*, T. — *mastichen*, d.
mastioem, a. — *bitumini*, a. — *iri*, a. *irim*, d. — *foliumque*, Dalec. — *comper-*
tum, ad. *compertum est*, βγ. — *acetum fuerit*, d. *dulce acetum*, a.

§ 129. *Cato de re rust.* 23. — *utitur*, de re rust. 114. 122. — *quadragesima*,
codd. Barbari. *quadragesima*, Td. — *in culeum*, Hard. ex Catone. *culleum*,
Td. *pulegii*, β. — *sulphuris*; ex Catonis libro haec observatio exoidit.

§ 130. *tortivom*, a. — *adicimus*, B. *addiscimus*, Td. *adici mustis*, β. *ad-*
ici mos, Pint. — *colores*, Td. *coloris*, β. — *fieri*; tot, d. *fieret ut*, a. *Sed ut*,
r. — *veneficiis*, r. *beneficiis*, ad. — *cogitur*, d. *cogatur*, ar. — *et*, om. r. —
noxiam, Td. — *lamna*, d. *lamina*, ar. — *plumbeae*, d. *plumbea*, ar. — *eo*,
Td. *ea*, β. — *color*, Td.

§ 131. *reliquores*, a. — *mucescere*, Barbar. d. *mulcescere*, a. V. Schneider. ad
Caton. de re rust. 148. — *Faex*, d. *tam ex*, a. *Et faex*, βγ. — *quod*, Θ T ad r.
quo, βγ.

etiam hieme gelida ignibus rigorem arcent. Rarum dicta
 sed aliquando visum: ruptis vasis stetera glaciatae moles
 prodigi modo, quoniam vini natura non gelascit, alias ad
 frigus stupens tantum. Mitiores plagae doliis condunt info- 133
 diuntque terrae tota aut ad portionem situs; item caelum
 praebent, alibi vero inpositis tectis arcent, tradunturque et
 haec praecepta: latus cellae vinariae aut certe fenestras ob-
 verti in aquilonem oportere vel utique in exortum aequi-
 noctialem, sterculinia et arborum radices procul abesse
 omniaque odoris evitandi facillimo in vina transitu, ficos
 utique et caprificos; doliis etiam intervalla dari ne inter 134
 sese vitia serpant contagione vini semper ocissima; quin
 et figuras referre; ventruosa ac patula minus utilia; picari
 oportere protinus a canis ortu, postea perfundi marina aqua
 aut salsa, dein cinere e sarmentis adspergi vel argilla, abs-
 tersa murra suffiri ipsasque saepius cellas; inbecilla vina
 demissis in terram doliis servanda, valida expositis; num- 135
 quam implenda et quod supersit passo aut defruto perun-
 guendum admixto croco, pisa veteri cum sapa; sic opercula
 doliorum medicanda addita mastiche ac pice Bruttia. Ape-
 rire vetant nisi sereno die; vetant austro flante lunave plena.
 Flos vini candidus probatur: rubens triste signum est, si
 non is vini colos sit, item vasa incalescentia operculave su-
 dantia. Quod celeriter florere coeperit odoremque trahere, 136
 non fore diutinum. Ipsa quoque defruta ac sapa cum sit
 caelum sine luna hoc est in sideris eius coitu neque alio die
 coqui iubent, praeterea plumbeis vasis, non aereis, nucibus-
 que iuglandibus additis; eas enim fumum excipere. Cam-

§ 132. *celo*, T ad. — *lignis vasis*, d. *liniceis vasis*, a. *in vasis ligneis*, T. — *arcent*, a. — *Rarum*, θ T ad. *Murum*, β γ. — *staterae*, a. — *glaciata prodigii*, r. — *tantum stupens*, d.

§ 133. *terrae*, d. *tepre*, a¹. *tempore*, a². — *satis*, Dalec. — *ardent*, a. — *usque*, T ad. — *sterculinia*, a. *sterculonina*, θ. *stergulinia*, d β γ. — *ficus*, β.

§ 134. *nec*, a. — *ventruosa*, θ T ad. *ventrosa*, β. — *dein*, a. *deinde*, T d. *ac laui*, K. — *e sarmentis*, T d. *ea sarmentis*, a. *sarmenti*, K β γ. — *abstergi*, Pint. et Niclas. ad Geopon. VII. 6, 11. — *argilla aspera*, K. — *cellas*, om. a.

§ 135. *ac defricto*, d. — *pisa veteri*, a. *pisave iri*, d. *pice veteri*, β γ. — *mastice*, a d. — *Bruttia*, θ S a (codd. Barbari.) *Bruma*, d β γ ad sequentia referentes. — *Aperire*, θ a d. *aperiri*, β γ. — *tristis*, d. — *is*, θ T ad. Om. β. — *color*, d. — *vasis incalescentibus operculave sudantibus quod celeriter*, r.

§ 136. *coepit*, r. — *non fit diutinum*, K. — *defricta*, d. — *sapa*, a d. — *nucibusque iuglandibus*, θ a d. *nucibus iuglandibusque*, T. *nucibus iuglandibus*, β.

paniae nobilissima exposita sub divo in cadis verberari sole, luna, imbre, ventis aptissimum videtur.

XXII. 28. Ac si quis diligentius reputet, in nulla parte 137 operosior vita est, ceu non saluberrimum ad potus aquae liquorem natura dederit, quo cetera omnia animantia utuntur. At nos vinum bibere et iumenta cogimus, tantoque opere, tanto labore et impendio constat quod hominis mentem mutet ac furorem gignat, milibus scelerum huic deditis, tanta dulcedine ut magna pars non aliud vitae praemium intellegat. Quin immo ut plus capiamus, sacco frangimus viris et alia 138 irritamenta excogitantur ac bibendi causa etiam venena concipiuntur, aliis cicutam praesumentibus, ut bibere mors cogat, aliis pumicis farinam et quae referendo pudet docere. Cautissimos ex his balneis coqui videmus exanimisque ef- 139 ferri, iam vero alios lectum expectare non posse, immo vero nec tunicam, nudos ibi protinus anhelos ingentia vasa conripere velut ad ostentationem virium ac plene infundere ut statim vomant rursusque hauriant, idque iterum tertiumque tamquam ad perdenda vina geniti et tamquam effundi illa non possint nisi per humanum corpus. Ad hoc pertinent 140 peregrinae exercitationes et volutatio in caeno ac pectorosa cervicis repandae ostentatio. Per omnia haec praedicatur sitis quaeri. Iam vero quae vasa adulteriis caelata, tamquam per se parum doceat libidines temulentia! Ita vina ex libidine hauriuntur atque etiam praemio invitatur ebbie-

expositis, K. — *divo*, a (quinque codd. Leidd. ap. Oudend. ad Suet. Caes. 72.) *ditu*, d. *dio*, βγ. — *in*, θ Tadr. Om. β. — *in praesentia*, d.

§ 137. *potus*, θ T d. *potum*, a β γ. — *hominis mentem*, a d. *homines mente*, Hard. e codd. (?) — *ubi deditis*, d. *ubi dedistis*, a. — *intelligent*, T.

§ 138. *franguntur*, Barbar. K. — *excogilamus*, Dalec. — *causa etiam*, a d. *etiam causa*, β γ. — *concupiuntur*, Pint. *conspiciuntur*, Ta. *conspiciuntur*, d. *conficiuntur*, β γ. — *dicere*, r.

§ 139. *cautissimos*. *Ex his immo*, a d. — *balneis*, a. *balienis*, d. — *tunica*, a. — *nudus*, a. *nudosque*, d. — *et anhelos*, Tr. — *plene*, θ ar. *plane*, d β. — *vomant*, θ a d r. *evomant*, β. — *corpus humanum*, d.

§ 140. *Ad hoc*, a d r. *Huc*, β. — *pectorosa cervicis ostentatio inepta*. Legendum *torosa*, quod de cervice proprie dici lexica docent. — *repandi*, a. *negandae*, d. — *quaeri quae*, Ambr. I II. — *diis placet*, a. *displicet*, d (Ambr. I II.) — *et emitur*, a. — *alius*, ad priora refert β, unde Dalec. *alienus* legit. Interpunctionem emendavit Pint. — *edit*, a d. *et edat*, T. — *et pretium*, β. — *legem*, Ambr. I.

§ 141. *licenter*, d r (Ambr. II.) — *graves*, a d (Ambr. II.) *gravi*, r (Ambr. I.) *tunc gravi*, K. — *produnt*, a d. *produntur*, K r (Ambr. I II.) *gravique se pro-*

tas et, si dis placet, emitur. Alius ut quantum biberit tantum edat pretium vinolentiae lege accipit, alius quantum alea quaesierit tantum bibit. Tunc avidi matronam oculi 141 licentur, graves produnt marito, tunc animi secreta proferuntur. Alii testamenta sua nuncupant, alii mortifera locuntur rediturasque per iugulum voces non continent, quam multis ita interemptis, volgoque veritas iam attributa vino est. Interea ut optime cedat, solem orientem non vident ac minus diu bibunt. Hinc pallor et genae pendulae, oculorum 142 ulcera, tremulae manus effundentes plena vasa et, quae sit paena praesens, furiales somni et inquietas nocturna praemiumque summum ebrietatis libido portentosa ac iucundum nefas; postero die ex ore halitus cadi ac fere rerum omnium oblivio morsque memoriae. Rapere se ita vitam praedicant, 143 cum priorem diem cotidie perdant, illi vero et venientem. Tiberio Claudio principe ante hos annos xl institutum ut ieiuni biberent potusque vini antecederet cibos, externis et hoc artibus ac medicorum placitis novitate aliqua sese commendantium. Gloriam hac virtute Parthi quaerunt, famam 144 apud Graecos Alcibiades meruit, apud nos cognomen etiam Novellius Torquatus Mediolanensis, ad proconsulatum usque e praetura honoribus gestis, tribus congiis, unde et cognomen illi fuit, epotis uno inpetu, spectante miraculi gratia Tiberio principe in senecta iam severo atque etiam saevo alias; sed ipsa iuventa ad merum pronior fuerat. Eaque 145

dunt, Dalec. *licenter graves produnt maritos*, Hard. — *mortifera*, a. *mortifere*, ØTd. Hinc mihi persuasum est Plinium scripsisse *mortifera eloquuntur* coll. Quintil. VIII. prooem. 11. — *perquam*, Dalec. — *peremptis*, Ambr. I. II. — *iam*, om. d. — *attributo*, a. — *vino*, om. d. — *nisi udi non*, Heins. adv. p. 101. — *bibunt*, Tadr. *vivent*, β. *vivunt*, Hard. e codd.

§ 142. *Hic pallore*, a. — *pendulo*, a. — *vulnera*, T. — *et*, omitt. ad. — *fit*, r. — *portentosa*, ad (cod. optimus ap. Oudend. ad Suet. Dom. 4.) *portentosa*, r (quattuor codd. iuniores Oudend.) — *postero*, Ø. *postera*, a d β γ. — *cadi*, T ad (codd. Gel.) *fedi*, S. *foedi*, r. *foetidi*, K¹. *crudi*, K². — *fere*, omitt. Td. — *morsque*, a d.

§ 143. *illi vero*, ad (codd. Gel.) *immo vero*, K.

§ 144. *Novellus*, codd. Bud. de asse p. 519. — *e*, omitt. d. — *congestis*, Ambr. I. — *nomen*, Ambr. I. — *Tiberio*, ad (omnes codd. Rezz.) *Tiberio Claudio*, Hard. tacite. — *senecta*, d² (Ambr. II.) *senecto*, d¹. *senatum*, a (Ambros. I.) — *sobrio*, Pint. — *atque etiam*, d (Ambr. II.) *aequaeve etiam*, a. *equo et iam*, Ambr. I. — *saevo alias*, a (Ambr. I.) *Scaevola*, d (in rasura et Ambr. II.) Ceterum Pint. et Muret. var. lect. 15, 16. vv. *atque* — *alias* ut adulterina delect. — *ipsa*, a. *ipsi*, K Td.

commendatione credidere L. Pisonem urbis Romae curae ab eo delectum, quod biduo duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum iam principem; nec alio magis Drusus Caesar regenerasse patrem Tiberium ferebatur. Torquato rara gloria, quando et haec ars suis legibus constat, non labasse sermonem, non levatum vomitione, non altera corporis parte, dum biberet; matutinas obissee vigilias, plurumum hausisse uno potu, plurumum praeterea aliis minoribus addidisse, optuma fide non respirasse in hauriendo neque expuisse nihilque ad elidendum in pavimentis sonum ex vino reliquisse, diligenti scito legum contra bibendi fallacias. Tergilla Ciceroni M. F. binos congios simul haurire solitum ipsi obicit Marcoque Agrippae a temulento scyphum inactum; etenim haec sunt ebrietatis opera. Sed nimirum hanc gloriam auferre Cicero voluit interfectori patris sui M. Antonio; is enim ante eum avidissime adprehenderat hanc palmam edito etiam volumine de sua ebrietate, quo patrocinari sibi ausus adprobavit plane, ut equidem arbitror, quanta mala per temulentiam terrarum orbi intulisset. Ex quo tempore ante proelium Actiacum id volumen evomuit, quo facile intellegatur ebrius iam sanguine civium et tanto magis eum sitiens. Namque et haec necessitas vitium comitatur ut bibendi consuetudo augeat aviditatem, scitumque est Scytharum legati, quanto plus biberint tanto magis sitire Parthos.

29. Est et occidentis populis sua ebrietas fruge madida, pluribus modis per Gallias Hispaniasque, nominibus aliis sed ratione eadem; Hispaniae iam et vetustatem ferre ea genera docuerunt. Aegyptus quoque e fruge sibi potus similis excogitavit nullaue in parte mundi cessat ebrietas;

§ 145. *curae*, STad (codd. Gel.) *curatorem*, K. — *dilectum a.* — *degenerasse*, a (Murbac.) — *ferebat*, Murbac. — *Torquato*, θTadr (codd. Barbari et Budaei.) *Torquati*, β. *Tricongii*, Barbar. — *sermonem*, θ. *sermone*, adβγ. — *non levatum*, adr. *nec levatum*, β. — *alia*, ad. *alia*, T.

§ 146. *praeterea*, d. *propterea*, θ. Om. a. — *somnum*, T. d. *sumnum*, codd. Barbari. — *diligentis*, d. — *bibendi*, d. *bibendum*, θ a. *bibentum*, Dalec. — *Ciceroni*, a. *Ciceronis*, r. *Ciceronem*, dβ. — *Marcoque Agrippae*, d. *Marcoque*, a. *marcidoque* ac, r. *Marcoque Agrippae a marcido et temulento*, K.

§ 147. *patria sua*, a.

§ 149. *e fruge*, a. *et fruge*, d.

meros quippe hauriunt talis sucos nec diluendo ut vina mitigant. At Hercules, illic tellus fruges parere videbatur. Heu, mira vitiorum sollertia! inventum est quemadmodum 150 aqua quoque inebriaret. Duo sunt liquores humanis corporibus gratissimi, intus vini, foris olei, arborum e genere ambo praecipui, sed olei necessarius; nec segniter vita in eo elaboravit; quanto tamen in potu ingeniosior, adparebit ad bibendum generibus CLXXXV, si species vero aestumentur, paene duplici numero excogitatis tantoque paucioribus olei, de quo in sequenti volumine dicemus.

Hercules, a.d. *Hercule*, β. — *illis*, K. *solus illic*, Dalec.

§ 150. *inebriarent*, a.d. — *humanis corporibus*, a.d. *corp. hum.*, βγ. — *ingeniosior fuerit apparebit*, T. — CLXXXV, a. CLXXX, T.d. — in, om. d.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER XV.

CAP. I. SECT. 1. Oleam Theophrastus e celeberrimis Graecorum auctoribus urbis Romae anno circiter ccccxl. negavit nisi intra xl milia passuum ab mari nasci, Fenestella vero omnino non fuisse in Italia Hispaniaque aut Africa Tarquinio Prisco regnante ab annis populi Romani clxxiii, quae nunc pervenit trans Alpibus quoque et in Gallias Hispaniasque medias. Urbis quidem anno dv. Appio Claudio Caeci nepote L. Iunio coss. olei librae duodenae assibus venire et mox anno dclxxx. M. Seius L. F. aedilis curulis olei denas libras singulis assibus praestitit populo Romano per totum annum. Minus ea miretur qui sciat post annos xxii

Ad hunc librum toti sunt excussi ad; de D v. ad librum 14.

§ 1. *Theophrastus*, hist. plant. VI. 2, 4. — e celeberrimis Graecorum auctoribus, ad (codd. Gel.) celeberrimus e Graecorum auctoribus, K. celeberrimus Graecorum auctorum, T. — ccccxl., v. 3, 58. 13, 101. et quae nos ad priorem locum attulimus. cccclx, r. — ab, ad. a, βγ. — Hispaniaque aut, Td. Hispaniaque, a. Hispania atque, βγ. — clxxiii, Td. clxxxiii, aβ. — Gallia Hispaniaque media, Td, unde Pint. provenit coniecit.

§ 2. *Apio*, a. *Publio*, Pigh. annal. 2, 50. — *Caeci nepote*; Hard., ut Plinii errorem corrigat, legit *Caii nepote* coll. Fastis Capitolinis anni 504. p. 36. ed. Laurent. et Cicer. de divinat. I. 16, 29. At tum certe scribendum *Caeci F. C. N.*; potius Plinio error suus relinquendus. — L., a. I., d. — duodenis, Pint. K. — M. *Seius L. F.*, d (codd. Gel.) M. *seui fif.*, a. *Sergius*, r. — duodenas, Pint.

Cn. Pompei m. consulatu oleum provinciis Italiam misisse. Hesiodus quoque in primis cultum agrorum docendam arbitratu vitam negavit oleae satorem fructum ex ea percipisse quemquam; tam tarda tunc res erat; at nunc etiam in plantariis serunt translatarumque altero anno decerpuntur bacae.

2. Fabianus negat provenire in frigidissimis oleam neque 4 in calidissimis. Genera earum tria dixit Vergilius, orchites et radios et posias, nec desiderare rastros aut falcis ullamve curam. Sine dubio et in his solum maxime caelumque refert; verumtamen et tondentur cum et vites, atque etiam interradi gaudent. Consequens earum vindemia est arsque 5 vel maior oleum quam musta temperandi; ex eadem quippe oliva differunt suci. Primum omnium e cruda atque nondum inchoatae maturitatis; hoc sapore praestantissimum; quin et ex eo prima unda preli laudatissima ac deinde per deminutiones, sive in sportis prematur sive, ut nuper inventum est, exilibus regulis pede incluso. Quanto maturior baca, tanto 6 pinguior sucus minusque gratus; optima autem aetas ad decerpendum inter copiam bonitatemque, incipiente baca nigrescere, quam vocant druppas, Graeci vero drypetidas. Cetero distat, an maturitas illa in torcularibus fiat an ramis, rigua fuerit arbor an suo tantum baca succo nihilque aliud quam rores caeli biberit.

§ 3. *Gn.*, a. — *Pompei*, a. *Pompeio*, d.r. — *III.*, Pigh. annal. 3, 410. et Clinton. fasti Hellen. III. p. 192. *III.*, ad β . *septies*, r. — *cons.*, a.d. *consule*, r. — *Hesiodus*, v. Caesar. in diurn. antiq. 1838. nr. 65. p. 533. nr. 66. p. 539. — *vitae*, r. — *quamquam*, a. — *tam*, om. a. — *ferunt*, a. — *decerpunt urbane*, a. — § 4. *oleum*, a. — *Vergilius*, georg. 2, 85. — *posias*, ad. *pausias*, $\beta\gamma$. — *falces*, θ T ad (codd. Gel.) *falcem*, β . — *his*, a. *uis*, d $\beta\gamma$. — *referri*, a. — *attenduntur*, K. — *utque*, a.

§ 5. *oleum quam*; hoc ex β revocavi, cum, etiamsi nova audacia a Plinio olei musta dici velimus, tamen de oleo mustum apte dici non possit, quia olei tale quid non exstat, quod vini; huius enim mustum fervet, quod non est in oleo. olei, T d γ . oleo, a. deo, θ . — *e*, omitt. ad. — *saporis praestantissimi*, r. — *deminutiones*, a (codd. Leidd. ap. Oudend. ad Suet. Caes. 5.) *diminutiones*, d $\beta\gamma$. — *in sportis prematur sive*, D ad marginem. Omitt. D ad $\beta\gamma$; at v. Colum. XII. 52, 10. *aut regulis, si consuetudo erit regionis, aut certe novis fiasis sampsae exprimi debent*. Quos Columella novos fiscos dicit, eas Plinius sportas, et patet iam librariorum ab altero sive ad alterum oculis aberrasse.

§ 6. *bacca nigrescere*, d. *bani crescere*, a. — *quam*, D². *qum*, D¹. *cum*, T ad. *Nostris*, $\beta\gamma$. — *druppas*, ad. *drupas*, $\beta\gamma$. — *drypetidas*, θ . *drypeditas*, a. *dy-spectidas*, d. *drypetas*, $\beta\gamma$. — *distat*, d. *distant*, θ a r. — *an suo*, d. *hanc suo*, a. — *tantum uda succo*, Dalec.

II. 3. Vetustas oleo taedium adfert, non item ut vino, 7 plurimumque aetatis annuo est provida, si libeat intellegere, natura; quippe temulentiae nascentibus vinis uti necesse non est, quin immo invitat ad servandum blanda inveterati caries; oleo noluit parci fecitque ea necessitate promiscuum et volgo. Principatum in hoc quoque bono optinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano eiusque parte quae Licinianum fundit oleum, unde et Licinae gloria praecipua olivae. Unguenta hanc palmam dedere adcommodato ipsis 8 odore; dedit et palatum delicatiore sententia; de cetero baccae Licinae nulla avis adpetit. Reliquom certamen inter Histriae terram et Baeticae par est; vicina bonitas provinciis excepto Africae frugifero solo; Cereri totum id natura concessit, oleum ac vinum non invidit tantum satisque gloriae in messibus fecit. Reliqua erroris plena quem in nulla parte vitae numerosiorem esse docebimus.

III. Olivae constant nucleo, oleo, carne, amurca: sanies 9 haec est eius amara; fit ex aquis, ideo siccitatibus minuma, riguis copiosa. Suus quidem olivae sucus oleum est, idque praecipue ex imaturis intellegimus, sicut de omphacio docuimus. Augetur oleum ad arcturi exortum a. d. xvi. kalendas Octobris, postea nuclei increscunt et caro; cum sitiendi imbres copiosi accessere, vitiatum oleum in amurcam. Huius 10 color olivam cogit nigrescere ideoque incipiente nigritia minimum amurcae, ante eam nihil. Et error hominum falsus existumantium maturitatis initium, quod est viti proximum;

§ 7. et vino, Dalec. — anno, r. — inveterati, d. interveterati, a. ilrveterati, Ø. — oleo, d. eo, a (in rasura.) oleum, K. — fecitque, Td. fecitque veterati, a. fecitque veteratica, r. fecitque veteratum, K. — Italiam, d. — Venafrano, d. afrano, a. — Lucinianum, a.

§ 8. odorem, a. — paulatim, d. — delicatiorem, ar. — sententiam, r. — pars est, d. parem, Ta. — Ceterum fert vicina, a. Cetero fert vicina, Td. — Boeotiae, Td. — Cereris, a. ceteri, d. ceteris, Kr. — non, om. Barbar. haec, vir doctus ap. eund. Potius scribendum videtur tantum non invidit i. e. propemodum subtrahit, qua locutione tantum non Plin. etiam alibi utitur; v. 14, 107. 22, 17. 35, 201. De auctoritate vini Africi v. 14, 14., olivae vero genus aliquod, quamquam raro, in Africa inventum fuisse narratur § 18. — plena erroris, d.

§ 9. de, om. a. — docuimus 12, 180. — ad — exortum, ØSTad. ab — exortu, Ø. — a. d., Hard. ad, a Ø. in ad, Ø. /// ad, d. — sitiendi, d. siti et, a. Quodsi etiam imbres, Pint. — incessere, Dalec. — amurca, Tadr.

§ 10. vitio, K. — carne, om. T. — arbitramur, ad. arbitrantur, Øγ. — habeat, ad. — Ergo tum maxime, ubi rigantur, quod cura, Pint. — multa sive, a. multis sive, d. multae, Tγ.

deinde quod oleum crescere olivae carne arbitramur, cum
 sucus omnis in corpus abeat lignumque intus grandescat.
 Ergo tum maxime riganur; quod ubi cura multa sive im-
 bribus accidit, oleum absumitur nisi consecuta serenitate quae
 corpus extenuet; omnino enim, ut Theophrasto placet, et 11
 olei causa calores, quare et in torcularibus, etiam in cellis
 multo igni quaeritur. Tertia est culpa in parcimonia, quon-
 iam propter impendium decerpendi exspectatur ut decidat
 oliva. Qui medium temperamentum in hoc servant perticis
 decutiunt cum iniuria arborum sequentisque anni damno;
 quippe olivantibus lex antiquissima fuit: oleam ne stringito
 neve verberato. Qui cautissime agunt harundine levi ictu 12
 nec adversos percutiunt ramos. Sic quoque alternare fructus
 cogitur decussis germinibus, nec minus si exspectetur ut
 cadat; haerendo enim ultra suum tempus absumunt venien-
 tibus alimentum, ut detinent locum; argumentum est, quod
 nisi ante favonium collectae novas viris resumunt et diffici-
 lius cadunt.

4. Prima ergo ab autumno colligitur vitio operae, non na- 13
 turae posia cui plurimum carnis, mox orchites cui olei, post
 radius; has enim ocissime occupat aestas, quia sunt tener-
 rimae; amurca cogit decidere. Differuntur vero etiam in
 Martium mensem callosae, contra umorem pugnaces ob id-
 que minumae, Licinia, Cominia, Contia, Sergia quam Sabini
 regiam vocant, non ante favoni adflatum nigrescentes hoc
 est a. d. vi. idus Febr. Tunc arbitrantur eas maturescere, 14

§ 11. *Theophrasto de caus. plant. I. 19, 4. — et, D. a. est, βγ. Omitt. Td. — calores, D. calor est, Td. calor, aβγ. — quare, a. qui, Td. — et in, Td. in, a. — etiam, ita nos scripsimus per asyndeton. et iam, adβγ. Sed quia torcularia cellis praecedunt, haec scriptura ferri non potest. — in cellis, a (codd. Barbari.) a cellis, θd. — igni, ad. igne, βγ. — olivae, d.*

§ 12. *arundinem, d. Ceterum haec Plin. sumpsit ex Varron. de re rust. 1, 55. — quoque, a. namque, Td. — at minus, Dalec. — si (una littera erasa), a. sic, d. — exspectatur, T. — absumit et detinet, Dalec. — ut, ad. et, βγ. — detinent, ad². detinea, d¹. — collectae, a. collecta, d. olivae collectae, Dalec.*

§ 13. *colliguntur, ad. — vitii, d. — opere, ad. — natura, a. — posia cui, d¹. posse acui, a. posi, d². pausia cui, βγ. — radius, v. § 4. 20. radias, D². regias, D¹Tad. regiae, D ad marginem. — occupat aestas, ita nos scripsimus. occupatestas, a. occupatas, d (codd. Gel.) βγ. Dicit Plin. haec tria olivae genera aestate celerrime maturari, quia sint tenerrimae, amurcam vero efficere, ut decidant, quod ne fiat, primas statim ab autumno colligi. — vero, omitt. d. — in Martium mensem, a. Martio mense, d. — Cuminia, θT. — a. d., ad. a, T.*

et quoniam probatissimum ex iis fiat oleum, accedere etiam ratio pravitati videtur; feruntque frigore sterilitatem fieri sicut copiam maturitate, cum sit illa bonitas non temporis, sed generis tarde putrescentium in amurcam. Similis error collectam servandi in tabulatis nec priusquam sudet premendi, cum omni hora oleum decrescat, amurca augeatur; itaque volgo non amplius senas libras singulis modis exprimi dicunt. Amurcae mensuram nemo agit, quanto ea copiosior reperiatur in eodem genere diebus adiectis. Omnino ¹⁵ in vita error est publicus tumore olivae crescere oleum existumantium, praesertim cum magnitudine copiam olei non constare indicio sint quae regiae vocantur, ab aliis maiori-
nae, ab aliis phauliae, grandissimae, alioqui minumo suco. Et in Aegypto carnosissimis olei exiguum, Decapoli vero Syriae perquam parvae nec cappari maiores carne tamen commendantur. Quam ob causam Italicis transmarinae prae- ¹⁶ feruntur in cibis cum oleo vincantur, et in ipsa Italia ceteris Picenae et Sidicinae. Sale illae privatim condiantur et ut reliquae amurca sapave, necnon aliquae oleo suo et sine arcessita commendatione purae innatant colymbades; franguntur eadem herbarumque viridium sapore condiuntur. Fiunt et praecoces ferventi aqua perfusae quamlibet inma- ¹⁷ turae; mirumque dulcem sucum olivas bibere et alieno sapore infici. Purpureae sunt et his ut uvis, in nigrum colorem transeuntibus positis. Sunt et superbae praeter iam dicta

§ 14. *pravitati ratio*, d. *parvitati*, Pint. — *suavitatem*, Dalec. — *copia maturitatem*, a. — *tarditate*, Dalec. — *putrescenti*, a. — *amurca*, d. — *hora*, ar. mora, d (codd. Gel.) βγ.

§ 15. *victu*, θ T. d. — *existimantium praesertim cum*, a. *existimandi cum praesertim*, T. d. Idem in θ fuisse videtur. — *non*, omitt. ad. — *ab*, om. a. — *maiorina et ab*, ad. — *phauliae*, Theophr. de caus. pl. VI 8, 5. *bambiae*, ad. — *gratissimae*, a¹. — *cappari*, d. *apari*, a. — *maiores carne, oleo tamen*, Dalec.

§ 16. *causam*, a. *rem*, T. d. — *privatim*, T. ad. *primum*, β. — *condiantur*, T. ad. *condiuntur*, βγ. — *reliqua*, d. — *muria*, K. Id probandum videtur, cum amurcae nullas sit hic locus. — *et sine*, T. a. *sine*, d (codd. Barbari) βγ. — *arcessita*, d. *arte sita*, a. *accersita*, codd. Barbari, β. — *purae*, ad (codd. Barbari.) *commendatione*. *Muriae*, Dalec. γ. At Plin. h. l. alios fontes secutus est quam Columella XII. 49, 8. — *innatent*, d. *innatant*. *Colymbades franguntur eademque herbarum*, r. — *eadem*, ad.

§ 17. *olivas*, om. d. — *his*, a. *in iis*, dβγ. *iis*, Barbar. — *uvae in nigrum col. transeunt*, K. — *positis*, T. d. *posiae*, Barbar. a. *pousiae*, βγ.

§ 18. *pinguitudinis*, a² d. *pinguidinis*, a¹. *pinguedinis*, r. — *conciso*, θ (codd. Barbari.) *concise*, a. *conciatae*, r. *interciso*, T. d. — *accepit*, r. — *medicatio*,

genera. Sunt et praedulces per se tantum siccatae uvisque 18 passis dulciores, admodum rarae in Africa et circa Emeritam Lusitaniae. Oleum ipsum sale vindicatur a pinguitudinis vitio; cortice oleae conciso odorem accipit; medicatio alia ut vino, palati gratia nulla est, nec tam numerosa differentia; tribus ut plurimum bonitatibus distat. Odor in tenui argutior et is tamen etiam in optumo brevis.

IV. 5. Oleo natura tepefacere corpus et contra algores 19 munire; eidem fervores capitis refrigerare. Usus eius ad luxuriam vertere Graeci vitiorum omnium genitores in gymnasiis publicando. Notum est magistratus honoris eius octogenis sestertiis strigmenta olei vendidisse. Oleae honorem Romana maiestas magnum perhibuit turmas equitum idibus Iuliis ex ea coronando, item minoribus triumphis ovantis. Athenae quoque victores olea coronant, Graeci oleastro Olympiae.

V. 6. Nunc dicentur Catonis placita de olivis. In calido 20 et pingui solo radium maiorem, Salentinam, orchitem, posiam, Sergianam, Cominiam, albiceram seri iubet adicitque singulari prudentia, quam earum in singulis locis optumam esse dicant; in frigido autem et macro Liciniam; pingui enim aut ferventi vitari oleum arboremque ipsam fertilitate consumi, musco praeterea rubro infestari. Spectare oliveta 21 in favonium loco exposito solibus censet nec alio ullo modo laudat; VI. condi olivas optume, orchites et posias vel viridis

Θ Tadr. *medicati*, codd. Barbari, βγ. — *alia*, Tadr. *alias*, codd. Barbari, βγ. Multa in his vv. mutat Dalec. — *bonitatis*, a. — *distat odor*, r. — *optimo*, d. *optima*, ar.

§ 19. *eidem*, ad. *eidemque*, βγ. Ceterum v. Dioscor. 1, 30. — *honoris eius*, ad. *honorarius*, Sabell. — *octonis*, T. — *perhibuit*, Θ. *exhibuit*, Td. *praebuit*, aβγ. — *Graeci*, Tadr. *Graeci vero*, βγ.

§ 20. *Catonis de re rust.* 6. — *posiam*, a. *pusiam*, d. *pausiam*, βγ. — *Sergianam*, Cato. *segregianam*, a. *sergregianam*, d. — *Cominiam*, ita nos scripsimus coll. § 13. *Comminiam*, a¹. *Comminianam*, a²d. — in, TKad. Omitt. codd. Gel. — *singulis*, Td². *finis*, d¹. *fines*, a. iis, Barbar. K. *finitimis*, codd. Gel. βγ. — *dicunt*, a. — *enim*, d. *autem*, a. — *vitari*, d. *vitaberis*, a. — *oleum*, Sa. *eius oleum*, d (sed eius altera manus in ras.) βγ. — *musco*, Cato. *musco*, a. *consumimus*: eo, d. — *rubro*, Cato. *et robo*, Θ. *et robore*, ad.

§ 21. *alio ullo*, ad. *ullo alio*, β. — *condi*, ad. *Nec alio ullo modo laudat condi*, β. At v. Ursin. ad Varr. de re rust. 1, 60., cum Pontedera antiquitt. Gr. et Lat. p. 35. hanc interpunctionem praeferat deletis priore loco verbis *nec alio* — *laudat*, uti locus in edd. vett. legitur. — *posias*, ad. *pausias*, βγ. — *vel*, Tadr. *quam vel*, β. — *virides*, ad. *virides quam*, r.

in muria vel fractas in lentisco; oleum quam acerbissima oliva optimum fieri, cetero quamprimum e terra colligendam; si inquinata sit lavandam; siccari triduo satis esse; si gelent frigora, quarto die premendam; hanc et sale adspergi; oleum in tabulato minui deteriusque fieri, item in amurca et fracibus; hae sunt carnes et inde faeces; quare saepius in die capulandum, praeterea in conchas et plumbeas cortinas, aere vitiari; ferventibus omnia ea fieri clausisque torcularibus et quam minime ventilatis; ideo nec ligna ibi caedi oportere, qua de causa e nucleis ipsarum ignis aptissimus; ex cortinis in labra fundendum ut fraces et amurca liquantur solide; ob id crebrius vasa mutanda, fiscinas spongea tergendas ut quam maxime pura sinceritas constet. Postea inventum ut lavarentur utique ferventi aqua, protinus prelo subicerentur solidae — ita enim amurca exprimitur, — mox trapetis fractae premerentur iterum. Premi plus quam centenos modios non probant; factus vocatur, quod vero post molam primum est flos. Factus tris gemino foro a quaternis hominibus nocte et die premi iustum est.

VII. 7. Non erat tunc ficticium oleum ideoque arbitror de eo nihil a Catone dictum; nunc eius genera plura, primumque persequemur ea quae ex arboribus fiunt et inter illas ante omnis ex oleastro. Tenue id multoque amarius quam

acerbissima oliva, Sabell. et Barbar. d. *acerbissimum diu*, ar. *acerbissimum die i. e. tempore*, Dalec. — *colligenda*, ar. — *lavanda*, ar. — *esse, si gelent frigora*. Quarto, r. — *premenda*, ar. — *hanc*, d. *has*, a. — *item in*, ad. *item et in*, βγ. — *fragibus*, ad. — *nudae*, Dalec. — *frages*, codd. Turn. adv. 27, 7.

§ 22. *in die*, Td. *die*, aβγ. — *capulandum*, Pint. θ ad. *copulandum*, S. *capulandum*, T. *decapulandum*, β. — *in conchas*, codd. Gel. *conchas*, ad. — *et, a. et in*, d. — *et quam*, a. *atque*, Td. — *ventilatos*, ad. — *e*, om. d. — *ex*, ita nos scripsimus. *et*, ad. *Et e*, βγ. — *labra*, Td². *libra*, d¹. *labro*, β. — *fraces*, Barbar. ex Catone de re rust. 66. *feces*, θ ad. — *liquantur*, d. *liquantur*, a. *linguantur*, Dalec. — *solide*, Sa. Omitt. dβγ. — *mutanda*, ST ad. *mundanda*, β. — *fiscinis*, Td. — *tergenda*, a. *detergenda*, Td.

§ 23. *laventur*, d. Ceterum hunc locum vitiosum putat Schneider. ad Columell. XII 52, 21. — *ferventia quo*, d. — *premuntur*, a. — *iterum*. *Premi*, Pint. *Iterum premi*, ad. — *non*, om. d. — *vero*, omitt. Td. — *molam*, Td. *malam*, β. — *est*, ad¹. *excessum est*, Td². — *tres gemino foro*, θ Td (vet. liber ap. Turneb. adv. 27, 17.) *tres gemino foro*, a. *tres gemino ferro*, S. *tergiminos fere*, Barbar. β. Alias praeterea de h. l. coniecturas profert idem Barbarus. — *et*, ad. ac, βγ.

§ 24. *tunc*, a. *tum*, dβγ. — *fictitium*, Td. *ticticium*, a. *factitium*, β. —

oleae, tantum ad medicamentum utile; simillimum huic est ex chamelaea, frutice saxoso non altiore palmo, foliis oleastri baccisque. Proximum fit et e cici, arbore in Aegypto co-
 piosa — alii crotonem, alii sili, alii sesamon silvestre ap-
 pellant — ibique non pridem; et in Hispania repente pro-
 venit altitudine oleae, caule ferulaceo, folio vitium, semine
 uvarum gracilium pallidarumque. Nostri eam ricinum vocant
 a similitudine seminis; coquitur id in aqua innatansque oleum
 tollitur; at in Aegypto, ubi abundat, sine igni et aqua sale
 adpersum exprimitur, cibis foedum, lucernis utile. Amygda-
 linum quod aliqui metopium vocant ex amaris nucibus are-
 factis et in offam contunsis, adpersis aqua iterumque tunsis
 exprimitur. Fit et e lauro admixto drupparum oleo, qui-
 damque e baccis exprimunt tantum, alii foliis modo, aliqui
 folio et cortice bacarum; nec non styracem addunt aliosque
 odores. Optuma laurus ad id latifolia, silvestris, nigra bacia.
 Simile est e myrto nigra, et haec latifolia melior. Tundun-
 tur bacae adpersa calida aqua, mox decocuntur; alii fo-
 liorum mollissima decocunt in oleo et exprimunt, alii de-
 iecta ea in oleum prius sole maturant. Eadem ratio et in
 sativa myrto, sed praefertur silvestris minore semine, quam
 quidam oxymyrsinen, alii chamaemyrsinen vocant, aliqui aco-

de eo, θd^2 . de quo, d^1 . de ea, γ vitio operarum. Omitt. $a\beta$. — quae ex, a. quae in, Td. — et tantum, Td. — amelaea, d. — baccisque proximum. Fit, r.

§ 25. et e, ar. et, Td. Legendum videtur ex, quia particula et i. e. etiam h. l. prorsus non admitti potest. — fici, a. — crotonem, Barbar. scrotonem, a. scro-
 tone, d. — sili, Salmas. exerc. p. 686. a. G. sibi, θ (Rigalt.) sybi, Td. sibia, r. sive, a. trizin, $\beta\gamma$. Dioscor. 4, 161. $\sigma\acute{\epsilon}\sigma\epsilon\lambda\iota$ $\acute{\kappa}\acute{\upsilon}\pi\rho\iota\omicron\nu$ vocat. — sesamon, d. se-
 xamon, a. sesamum, $\beta\gamma$. — silvestre¹, d. silurg, a. — appellant, om. d. — ex in,
 ar. ex, Td. — Hispania, TK ad. Hispaniae, r. — tepente, K. sponte, Dalec.
 — vocant, om. a. — igni, ad. igne, $\beta\gamma$. — utile, $\chi\rho\eta\sigma\iota\mu\omicron\nu$ $\epsilon\iota\varsigma$ $\lambda\acute{o}\chi\eta\nu\omicron\varsigma$, Dios-
 cor. 4, 161. exile, θT adr.

§ 26. alii qui, a. — metopium, Barbar. neopum, ad^2 . nopum, d^1 . — adpersum,
 ad. — et e, a. et, d. — admixto omphacio oleo; quidam ex drupis baccis
 expr., Dalec. — aliis foliis, a. — aliqui, ad. alioqui, β .

§ 27. silvestris — latifolia om. a. — nigri, d. Ceterum v. Dioscor. 1, 48.
 — Simile est e myrto. Nigra, Pint. — adpersa, θT ad. adpersae, $\beta\gamma$. —
 decoquantur, d. — alii, d^2 . olet, d^1 . alia, a. — desecta, r. — macerant, Cor-
 nar. ad Dioscor. 1, 35. — quam, a. quod, Td. — chamaemyrsinen, Barbar. r.
 camemirsine, d. camale myrsine, a. — vocant, ad r. Post oxymyrs. collocant $\beta\gamma$.
 — aliqui — similitudine; pro his vv. dant alii acoron a similitudine codd. Bar-
 bari, alii qui corona similitudinem a, aliqua corone similitudine Td, alii acoron a
 similitudine β . aliqui debetur Harduino. In r verba aliqui — fruticosa deesse vi-
 dentur; multa hie tentat Dalec.

ron a similitudine; est enim brevis, fruticosa. Fit et e citro, 28
cupresso, nucibus iuglandibus, quod caryinon vocant, malis
cedri, quod pisselaeon; ex grano quoque Cnidio, purgato
semine et tunso, item lentisco; nam et cyprinum et e glande
Aegyptia ut fieret odorum causa dictum est. Indi ex casta-
neis et sesima atque oryza facere dicuntur, Ichthyophagi e
piscibus. Inopia cogit aliquando luminum causa et e platani 29
baxis fieri aqua et sale maceratis. Et oenanthinum fit de
ipsa oenante, ut dictum est in unguentis. Gleucino mustum
incoquitur vapore lento, ab aliis sine igni circumdati vina-
ceis diebus xxx bis singulis permixtum, consumiturque mu-
stum oleo. Aliqui non sampsuchum tantum admiscunt sed
etiam pretiosiora odoramenta; nam in gymnasiis quoque con-
ditur odoribus sed vilissimis. Fit et de aspalatho, calamo, 30
balsamo, iri, cardamomo, meliloto, nardo Gallico, panace,
sampsucho, helenio, cinnamomi radice, omnium sucis in oleo
maceratis expressisque; sic et rhodinum e rosis, iuncinum
e iunco, quod est rosaceo simillimum, item hyoscyamo et
lupinis, narcisso; plurimum autem in Aegypto e raphani
semine aut gramine herba, quod chortinon vocant, item e
sesima et urtica, quod cnidinum appellant. E lilio et alibi 31
fit sub divo, sole, luna, pruina maceratum. Suis herbis com-
ponunt inter Cappadociam et Galatiam quod Selgicum vo-
cant, nervis admodum utile, sicut in Italia Iguvini. E pice

§ 28. e citro, d. e cipro, a. cypro, r. — iuglandis, θ T ad. — carsinum, a d. — taleis, K. — cedro, d. — pisselaeon, T. pissae leonie, d. bisseleon, Rigalt. ap. Salmas. de hyle p. 168. a. C. bissileon, a. cedrelaeon, β. — e, a. — et cyprinum, a. e cyprino, S d. — et e, S K ad. e, β. nam et balaninum e gl. Aeg., Dalec. — dictum est 12, 109. 100. — Inde, a. — sesima, a d. sesama, β γ. At illa scriptura apud Plinium certe ubique optimis libris stabilitur, eaque etiam 6, 161. et ind. libri 18. et 22. recipienda fuit, ubi uno loco optimi, altero omnes codd. eam tuentur. — coriza, a. — ichthiofacie, a. ictro facie, d.

§ 29. oenanthinum, a d. oenanthium, β. — ut, om. a. — dictum est 12, 132. — igni, a. igne, d β γ. — XXI, β. — Aliqui, a. Alioqui, d. — sambucum, d. iamsucum, a. — nam, θ T ad. Et, β.

§ 30. de, omitt. T ad. — aspalatho, Barbar. d. asfalto, a. aspalitho, β. — samauco, a. sambuco, d. — cinnamomi, θ T ad. cinnami, β. — omnibus siccis, Dalec. — rhodium, θ. — et lupinis, a d. lupinis et, β γ. — graminas herbae, a. — chortinon, Barbar. cortinon, d. costinon, θ. agrostinon, altera Barbari coniectura, K. — e, a d. Omitt. β γ. — cnico, Pint. — cnidinum, Barbar. et Cornar. ad Dioscor. 1, 84. enetinum, codd. Barbari. necinum, d. onetinum, a. cnedinum, γ. cncinum, β.

§ 31. divo, a. diu, d. dio, β γ. — pruina, om. r. — Selgicum, ita nos scripsimus coll. Strabon. 12. p. 571. ἐπαυσιῖται δὲ καὶ ἡ Σελγική ἱρις καὶ τὸ ἀπ'

fit quod pissinum appellant, cum coquitur, velleribus supra halitum eius expansis atque ita expressis, probatum maxume e Bruttia; est enim pinguissima et resinosissima; color oleo fulvos. Sponte nascitur in Syriae maritimis quod elaeomeli³² vocant; manat ex arboribus pingue, crassius melle, resina tenuius, sapore dulci, et hoc medicis. Veteri quoque oleo usus est ad quaedam genera morborum; existumatur et ebori vindicando a carie utile esse; certe simulacrum Saturni Romae intus oleo repletum est.

VIII. 8. Super omnia vero celebravit amurcam laudibus³³ Cato: dolia olearia cadosque illa inbui ne bibant oleum, amurca subigi areas terendis messibus ut formicae rimaeque absint, quin et lutum parietum ac tectoria et pavimenta horreorum frumenti, vestiarius etiam contra teredines ac noxia animalia amurca adspergi, semina frugum perfundi; morbis quadripedum, arborum quoque illa medendum, efficaci ad ulcera interiora humani quoque oris; lora etiam et coria omnia³⁴ et calciamina axisque decocta ungui atque aeramenta contra aeruginem colorisque gratia elegantioris, et totam suppellectilem ligneam ac vasa fictilia in quis ficum aridam libeat adservare aut si folia bacasque in virgis myrti aliudve quod genus simile; postremo ligna macerata amurca nullius fumi taedio ardere. Oleam si lambendo capra lingua contigerit depaveritque primo germinatu, sterilesce auctor est M. Varro. Et haec de olea atque oleo.

αὐτῆς ἄλειμμα. Selticum, θ. Selgiticum, Td (codd. Gel.) βγ. Seletiticum, a. Seleuticum, Sr (cod. Turn. adv. 27, 17.) — Iguvini, Hard. Eguvini, a d. Inguini vel Eguini, θ. Euguvini, codd. Turn. e gummi, β. — pissinum, θ (codd. Gel.) pisinum, T ad. picinum, codd. Salmas. de hyle p. 168. b. D. picinum, β. — cum coquitur, a. concoquitur, d. — et, d. ac, a.

§ 32. in Syriae Palmyria, Barbar. K. — oleomeli, a d. — tenuis, a. — Veneris et olei, Dalec.

§ 33. vero, θ T ad r. autem, β. — laudibus, om. a. — Cato de re rust. 100. 129. — amurca, a. amurcam, T d. — subici, a d. subici, Tr. — areas, a. area ///, d. area, T. — torrendis, a. — formica, a. — herbaeque, Pint. probante Schneid. ad Cat. de re rust. 91. — semine, a'. — quadripedum, a. animalium, T d. — illa ad medendum efficaci. ad ulcera, r. — oris, d, horis, a. corporis, θ. Et huic et vulgatae scripturae patrocinium afferre licet ex Dioscor. 1, 140.

§ 34. et coria, d. ac coria, a β γ. — calciamina, d. — aridum, a. — servare, a. — et virgas, K. — quod, θ T ad. id, β γ. — nullius, d. nulli, a. nullo, T. — germinatum, a. — Varro de re rust. I. 2, 19.

IX. 9. Reliqui arborum fructus vix specie figurave, non 35 modo saporibus sucisque totiens permixtis atque insitis enumerari queunt.

X. Grandissimus pineis nucibus altissimeque suspensus intus exilis nucleos lacunatis includit toris, vestitos alia ferruginis tunica, mira naturae cura molliter semina conlocandi. Harum genus alterum terentinae digitis fragili putamine aviumque furto in arbore. Et tertium sappinae e picea sa- 36 tiva, nucleorum cute verius quam putamine adeo molli ut simul mandatur. Quartum pityda vocant e pinastris, singularis remedi adversus tussim. In melle decoctos nucleos Taurini aquicelos vocant. Pineae corona victores apud Isthmum coronantur.

XI. 10. His proxuma amplitudine mala quae vocamus co- 37 tonea et Graeci cydonia, ex Creta insula advecta; incurvatos trahunt ramos prohibentque crescere parentem. Plura eorum genera: chrysomela incisuris distincta, colore ad aurum inclinato; quae candidiora, nostratia cognominata, odoris praestantissimi; est et Neapolitanis suus honor. Minora ex 38 eodem genere struthea odoratius vibrant, serotino proventu, praecoci vero mustea; strutheis autem cotonea insita suum genus fecere Mulvianum, quae sola ex his vel cruda manduntur, omnia iam et virorum saluatoriis cubilibus inclusa, simulacris noctium consociis inposita. Sunt praeterea parva silvestria, a strutheis odoratissima, in saepibus nascentia.

11. Mala appellamus, quamquam diversi generis, Persica 39

§ 35. *Grandissimis*, a. — *suspensus*, d. *suspensis*, a. a terra *suspensus*, r. — *toris*, d. *oris*, a. β. — *vestitque* eos, K. — *semina*, a. In d rasura; om. T. — *recollocandi*, T. — *terentinae*, a (codd. Turn. adv. 27, 17.) *Tarentinae*, d. β. *terentinum*, Pint.

§ 36. *Et*, Θ T ad r. Omitt. β γ. — *sappinae*, Hard. *sappineae*, vetustissimi libri ap. Salmas. exerc. p. 357. a. F. *appinae*, Θ K ad (codd. Turn.) *sappini*, Salmas. de hyle p. 81. a. G. *sapineae*, β. *sapineum*, Barbar. — *e*, omitt. ad. — *mandantur*, a. *mandentur*, d. — *pityda*, codd. Barbari. *pitydia*, Θ SK (codd. Turn.) *pythidia*, ad. — *pinastreis*, ad. — *istum*, a.

§ 37. *catonica*, a¹. — *Graece*, d. — *cydonia*, a. *cydonea*, d. β. — *et*, ad. — *parentem*, r. — *incisuri*, d. — *inclinante*, Dalec. — *quae candidior*, d. *qui candidior*, T. a. — *cognominat*, Pint. — *honor*, ad. *honos*, β γ.

§ 38. *Maiores*, Dalec. — *genera*, a. — *strutia*, a. *strucia*, d. — *serotina*, d. — *praecoci*, S ad (codd. Gel.) *praecocia*, K. — *strutheis*, d. *struteis*, a. — *et*, d. ex. a. — *cubilis*, d. — *inclausa*, a. — *contis*, a. — *a strutheis*, codd. Gel. *struteis*, ad.

§ 39. *diversi generis*, D². *diversi*, D¹ a. *diversa*, T d. — *dicta sunt* 13, 112. — *non et*, a. *non*, d.

et granata quae in Punicis arboribus novem generum dicta sunt; his acinus sub cortice intus, illis lignum in corpore. Nec non et quaedam e piris libralia appellata amplitudinem sibi ponderis nomine adserunt. XII. Sed Persicorum palma duracinis; nationum habent cognomen Gallica et Asiatica. Post autumnum maturescunt, aestate praecocia, intra xxx 40 annos reperta et primo denariis singula venundata. Supernatia e Sabinis veniunt, popularia undique. Pomum inno-
 eum expetitur aegris pretiumque iam singulis triceni nummi •
 fuere, nullius maiore, quod miremur, quia non aliud fugacius; longissima namque decerpto bidui mora est cogitque se venundari.

XIII. 12. Ingens postea turba prunorum: versicolor, ni- 41
 gra, candida, hordearia appellata a comitatu frugis eius;
 alia eodem colore seriora maioraque, asinina cognominata a
 vilitate. Sunt onychina ac laudatiora cerina atque purpurea,
 nec non ab externa gente Armeniaca, quae sola et odore
 commendantur, peculiari impudentia nucibus insitorum quae
 faciem parentis sucumque adoptionis exhibent, appellata ab
 utroque nucipruna. Et haec autem et Persica et cerina ac 42
 silvestria ut uvae cadis condita usque ad alia nascentia aeta-
 tem sibi prorogant, reliquorum velocitas cito mitescuntium
 transvolat. Nuper in Baetica malina appellari coeperunt ma-
 lis insita et alia amygdalina amygdalis; his intus in ligno
 nucleus amygdalae est, nec aliud pomum ingeniosius gemit-
 natum est. In peregrinis arboribus dicta sunt Damascena a 43

§ 40. *venundata*, a. — *Supernatie Sabinis*, a. — *popularia*. Undique pomum
innoc. expet. agris, pretiumque sinendis, r. — *fragacius*, d. — *decerptio*, a. —
venundati, a.

§ 41. *versicolor*, a. *versicolori*, d. Legendum est *versicoloria* propter ea quae
 sequuntur; etenim durissime modo *versicolor* ad *turba* referretur. — *candida*, a.
candicans, d. β. — *alia*, om. S. — a, omitt. ad. — *Sunt onychina*, ita nos scri-
 psimus. *Sunt ac nigra*, ad. *At nigra*, r. *Sunt et nigra*, βγ. Vulgatam esse in-
 interpolatam docet et codicum scriptura et ipsa vox *nigra*, cum *nigra pruna* modo
 sint commemorata. Reposui igitur *onychina* coll. Columell. XII 10, 2. 3. Eius-
 dem cognominis pira ipse Plin. commemoravit § 55. — *ac*, om. d. — *lauda-*
tiora sunt, T. — *Armeniaca*, d. — *peculiari impudentia*, Rigalt. ap. Salmas. ex-
 erc. p. 426. *peculiari*. *Impudentia*, ar. *Peculiaris impudentia est*, βγ. *Peculiaris*
impudentia nucibus est, d.

§ 42. *ex Persica*, ad. — *silvestria ut*, d. *siliuri aut*, a. — *cadis*, ad. *autumno*
cadis, β. — *voletias*, a. *violentias*, d. — *maturescentium*, Dalec.

§ 43. *dicta sunt* 13, 51.

Syriae Damasco cognominata, iam pridem in Italia nascentia, grandiore quamquam ligno et exiliore carne nec umquam in rugas siccata, quoniam soles sui desunt. Simul dici possunt populares eorum myxae, quae et ipsae nunc coeperunt Romae nasci insitae sorbis.

13. In totum quidem Persica peregrina etiam Asiae Graeciaeque esse ex nomine ipso adparet, atque ex Perside advecta. Sed pruna silvestria ubique nasci certum est, quo magis miror huius pomi mentionem a Catone non habitam, praesertim cum condenda demonstraret quaedam et silvestria. Nam Persicae arbores sero et cum difficultate transiere, ut quae in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto earum fuerat hospitium. Falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni et paenarum causa a regibus translata in Aegyptum, terra mitigata; id enim de perseae diligentiores tradunt, quae in totum alia est myxis rubentibus similis nec extra orientem nasci voluit. Eam quoque eruditiores negaverunt ex Perside propter supplicia translata sed a Perseo Memphi satam, et ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituisse in honorem atavi sui; semper autem folia habet et poma subnascentibus aliis. Sed pruna quoque omnia post Catonem coepisse manifestum erit.

XIV. 14. Malorum plura sunt genera. De citreis cum sua arbore diximus; Medica autem Graeci vocant patriae nomine. Aequae peregrina sunt zizipha et tuberes, quae et ipsae non pridem venere in Italiam, haec ex Africa, illa ex Syria. Sex. Papinius, quem consulem vidimus, primus utraque at-

quamquam, om. Dalec. — ruga, ad. — myxae, Barbar. d. mixtae, a. — coeperunt, θ ad. coepere, β.

§ 44. quaedam, omitt. Td. Verba Catonis in opere eius superstite non amplius exstant.

§ 45. transire, ad. — earum, d. . . iearum, a. An Plin. Persicarum scripsit? — in pressis gigni, a. gigni impressis, d. — myrtis, r. piris folio et ramis similis, Dalec.

§ 46. coronare, d. corona, a. — erit, Da². est erit, a¹. est, dβγ.

§ 47. genera plura sunt, d. — diximus 13, 103. — in castris, θ Tadr (codd. Salmas. exerc. p. 429. b. G.) in castrorum aggeribus, β. temporibus. In castris haec sata, Dalec. — generibus, a. — praecipua, ad. praecipue, βγ.

§ 48. Tuburum, a. Zizyphorum, Mercurial. var. lect. 4, 7., quod probat Schneid. ad Columell. XI. 2, 11. — syricum, Dalec. sericum, adβ. cerinum, Pint. — paene peregrina. Sunt, a. — Venerenensi, a. — lathata, a. — ea obducit, a. obducit, d. iis obducta, Barbar. K. — plurimis, Barbar. — his, d (codd.

tulit divi Augusti novissimis temporibus, in castris sata, bacis similia quam malis, sed aggeribus praecipua decora, quoniam et in tecta iam silvae scandunt. Tuberum duo genera: candidum et a colore syricum dictum. Paene peregrina sunt in uno Italiae agro Veronensi nascentia quae lanata appellantur; lanugo ea obducit, strutheis quidem Persicisque plurima; his tamen peculiare nomen dedit nulla alia commendatione insignibus.

15. Reliqua cur pigeat nominatim indicare, cum conditoribus suis aeternam propagaverint memoriam tamquam ob egregium aliquod in vita factum? Nisi fallor, adparebit ex eo ingenium inserendi nihilque tam parvum esse quod non gloriam parere possit. Ergo habent originem a Matio Cestioque et Mallio, item Scandio, quibus cotoneo insito ab Appio e Claudia gente Appiana sunt cognominata. Odor est his cotoneorum, magnitudo quae Scandianis, color rubens; ac ne quis id ambitu valuisse claritatis e familia putet, sunt et Sceptiana ab inventore libertino, insignia rotunditate. Cato adicit Quiriniana et quae tradit in dolis condi Scantiana; omnium autem nuperrime adoptata sunt parva, gratissimi saporis, quae Petisia nominantur; patrias nobilitavere Amerina et Graecula. Cetera e causis traxere nomen: germanitatis cohaerentia et gemella, numquam singula in fetu; coloris syrica, cognationis melapia; mustea a celeritate mitescendi, quae nunc melimela dicuntur a sapore melleo; orbiculata a figura orbis in rotunditatem circumacti; haec in Epiro primum provenisse argumento sunt Graeci qui Epi-

Gel.) In a rasura, ubi antea *que* videtur fuisse. — insignibus, d. insignis, a. insigni, r.

§ 49. Cestioque, Dalec. ex Galeno *κατὰ τόπους* 2, l. 6, 9. Gestioque, ad βγ. Sestioque, Pint. propter Columell. V. 10, 19. XII. 45, 4. — Mallio, ad. Mallio, βγ. — Scandio, STa¹d². Scaudio, θa²d¹. Claudio, β. — quin et, Dalec. — cotoneo insito, ad. cotonea insita, K. cotoneo insita, Dalec. — e, om. d.

§ 50. magnitudo quae, d. magnitudoque, Tar. — Scandianis, Td. Scaudianis, θ. sed audianis, a. sed Claudianis, r. Claudianis, β. — id ambitum, a. ambitum id, d. ambitum, ST. — e familia, Sar. et familiae, dβγ. — insigni, r. — Quiriniana, Pint. ex Catone de re rust. 7. Quiriana, adβγ. — Peticia, Hard. — Amerina, Pint. d. Temeriana, θ (codd. optimi ap. Salmas. exerc. p. 916. b. B.) demerina, a. Demeriana, alii codd. ap. Salmas. Camerina, β. Plin. et Amerina videtur scripsisse. — Gracula, θa.

§ 51. germanitate, r. — coloris, d. colore, Tar. — syrica, Ta d. serica, β. — cognationis, d. cognationes, a. cognatione, r. — mustea, v. Varr. de re rust. I. 59, l. musta, ad. — maturescendi, Dalec. — pervenisse, a.

rotica vocant; mammarum effigie orthomastia; a conditione castrati seminis quae spadonia appellant Belgae. Melofoliis 52 folium unum, aliquando et geminum erumpit e latere medio; celerrime in rugas marcescunt pannucea; stolide tument pulmonea. Est quibusdam sanguineus colos, origine ex mori insitu tracta, cunctis vero quae fuere a sole partes rubent. Sunt et parva gratia saporis atque etiam acutiora odore, silvestria. Peculiare improbatissimae acerbitatis convicium et vis tanta ut aciem gladii praestringat; dat iis farina vilissimis nomen, quamquam primis adventu decerpique properantibus.

XV. 16. Eadem causa in piris taxatur superbiae cogno- 53 mine; parva haec sed ocissima; cunctis autem Crustumia gratissima; proxuma his Falerna a potu, quoniam tanta vis suci abundat; lacte hoc vocatur in his quae alii colore nigro donant Syriae; reliquorum nomina aliter in aliis atque aliis locis appellantur. Sed confessis urbis vocabulis auctores suos 54 nobilitavere Decimiana et ex eo tractum quod Pseudodecimianum vocant, Dolabelliana longissimi pediculi, Pomponiana cognomine mammosa, Liceriana, Seviana et quae ex his nata sunt Turraniiana longitudine pediculi distantia, Favoniiana rubra paulo superbis maiora, Lateriana, Aniciiana postautumnalia acidulo sapore iucunda. Tiberiana appellantur quae 55 maxime Tiberio principi placuere; colorantur magis sole grandescuntque, alioquin eadem essent quae Liceriana. Pa-

orthomastia, *OST* d. *ortonia sthia*, a. *orthomastica*, *β*. — *contritione*, *Pint.* — *appellant*. *Bigemella a foliis*. *Folium enim unum*, *K.* vel *gemella a foliis*, *Pint.*

§ 52. *Est quibusdam sanguineus*, *OT* d. *Sunt quibus sanguineus est*, *β*. — *colos*, *Θ* a². *color*, a' d *βγ*. — *insinu*, a. — *fuere*, a. *fuere*, d *βγ*. — *Peculiare*, *Ta*. *Id peculiare*, d *βγ*. *Iis peculiare*, *K.* — *improbatissimae acerbitatis*, *OT*. *improbitatis acerbitatis*, a. *improbitatis et acerbitatis*, d *βγ*. — *convitium*, a. — *sed vis*, *Dalec.* — *praestringat*, a. *perstringat*, d *βγ*. — *dat iis*, ita nos scripsimus. *dat*, *Ta*. *Dat et*, *S dγ*. *Dacis*, *β*. — *farina*, *Ta* d. *ferme*, *β*. *ferina*, *Hard.* — *vilissimum*, *Dalec.*

§ 53. *Crustumia*, *OT* d. *Crustumina*, *β*. — *his*, a. *iis*, d *βγ*. — a, om. a. — *magna*, *Dalec.* — *lacte hoc*, a. *lacten hic*, d. *lactea haec*, *β*. — *vocatur*, a d. *vocantur*, *β*. — *his quae alii donant*, a. *iisque alia donantur*, d *βγ*. *iis quae alii a colore n. vocant*, *Pint.* De ablativo causam indicante v. ad 34, 82.

§ 54. *speudodecimianum*, a. — *Dolabelliana*, *Pint.* *Dolobelliana*, *Θ*. *Dobeliana*, a d. — *Pomponiana*, *OT* d. *Pompeiana*, *β*. — *Licerniana*, *OST* a d. *Liciniana*, *Hard.* — *Seviana*, *OST* a d. *Severiana*, *β*. *Scauriana* aut apud *Marcell. Empir.* 20. *Severiana*, *Dalec.* — *his*, a. *iis*, d *βγ*. — *Turraniiana*, *codd. Hard.* *Tyranniiana*, *ST* *β*. *Tyrraniiana*, a. *Tyraniiana*, d. — *Favoniiana*, *rubra*, *Pint.* — *Lateriana*, *Hard.*

triae nomina habent serissima omnium Amerina, Picentina, Numantina, Alexandrina, Numidiana, Graeca, et esse in iis Tarentina, Signina quae alii a colore testacea appellant, sicut onychina, purpurea; ab odore myrapia, laurea, nardina, a tempore hordearia, a collo ampullacea. Et Coriolana, Bruttia gentilitatis, cucurbitina, acidula suci; incerta nominum causa est barbaricis Venerisque quae colorata dicunt, regiis quae minumo pediculo sessilia, patriciis, voconiis, viridibus oblongisque. Praeterea dixit volema Vergilius a Catone sumpta, qui et sementiva et mustea nominat.

17. Pars haec vitae iampridem pervenit ad columen, ex-
pertis cuncta hominibus, quippe cum Vergilius insitam nucibus arbutum, malis platanum, cerasis ulmum dicat. Nec quicquam amplius excogitari potest; nullum certe pomum novom diu iam invenitur. Neque omnia insita misceri fas est, sicut nec spinas inseri, quando fulgura expiari non queunt facile; quotque genera insita fuerunt, tot fulgura uno ictu pronuntiantur. Turbinatio piris figura; in iis serotina ad hiemem usque ad matrem pendent gelu maturescentia Graeca, ampullacea, laurea, sicut in malis Amerina, Scandiana. Conducuntur vero pira ut uvae ac totidem modis, neque aliud in cadis praeterquam prunae. Pomis proprietates pirisque vini similiterque in aegris medentes cavent; ac vino et aqua

§ 55. *alioquin*, a. *alioqui*, dγ. — *erunt*, T. — *Ameriana*, a. — *Picentinam*, D. — *Numantina*, d. *minuta*, STa. — *Numiniana*, θTad. *Numiana*, S. — *et ēē in*, D. *et easet in*, a. *et in*, dβγ. — *is*, D. *his*, aδγ. — *Tarentiniana signa*, a. *Tarentini signa*, d. — a, om. a. — *stacea*, a. — *myrrapia*, d. — a, omitt. ad. — *hordearia*, a. — a collo, Kd. *collea*, a. collo, β.

§ 56. *Et Coriolana*, ad. a corio laneo, Hard. γ. — *Bruttia*, Pint., qui recte vidit hoc nomen cum proxime praecedenti ad gentilitatis pertinere. *bruta*, Sαγ. *brutae*, dβ. — *cucurbitina post ampull.* collocat Pint. — *numinum*, ad. — *Venerisque*, a. *Venerisque*, d. *Venerisque*, βγ. — *quae*, om. a. — *dicunt*, ad. *dicuntur*, T. — *vocimis*, θad. — *Vergilius*, georg. 2, 88. — *Catone de re rust.* 7. — *sementiva*, θad. *sementina*, β.

§ 57. *columen*, θTadr. *culmen*, βγ. V. Döderlein. *Lat. Synon.* 2, 107. — *Vergilius*, georg. 2, 69. — *ilicibus ulmum*, Pint.; at v. Perizon. anim. hist. p. 369. — *insitu*, Pint. — *quotque*, Barbar. *quoque*, ad. *quotquot enim*, K. — *uno ritu*, K.

§ 58. *a matre*, K. V. Hand. Tursell. 1, 89. — *Scandiana*, T. *Scandiana*, θad. *Scantiana*, β. — *neque aliud*, codd. Gel. *quae aliud*, ad. *non aliter quam*, K. — *praeterquam*, d (codd. Gel.) *propterquam*, a. *Praeterea quae*, K. — *prunae*, ad. *pruna*, codd. Gel. βγ. *pennis*, K. — *proprietates*, ita nos scripsimus. *proprietatis*, a. *proprietates*, dβγ. — *similiterque in*, ad (codd. Gel.) *Similiterque in*, K. — *cavent*, codd. Gel. *cadent*, ad. *calentia in escam dant*, K.

cocuntur atque pulmentarii vicem implent, quod non alia praeter cotonea ac struthaea.

XVI. 18. In universum autem de pomis servandis prae-
cipitur pomaria in loco frigido ac sicco contabulari, septen-
trionalibus fenestris sereno die patere, austros specularibus
arcere, aquilonis quoque adflatu poma deturpante rugis; col-
ligi mala post aequinoctium autumnale neque ante xvi. lu-
nam neque ante primam horam; cadiva separari, stramentis,
storeis paleisve substerni; rara componi ut limites pervii spi-
ritum aequalem accipiant; Amerina maxime durare, meli-
mela minime.

XVII. Cotoneis in concluso spiramentum omne adimendum 60
aut incoqui melle ea mergive oportere; Punica aqua marina
fervente indurari, mox triduo sole siccata ita ne nocturno
rore contingantur suspendi et cum libeat uti aqua dulci perlui.
M. Varro et in doliis harenae servari iubet et immatura obrui
terra in ollis fundo effracto, sed spiritu excluso ac surculo
pice inlito; sic etiam crescere amplitudine maiore quam pos-
sint in arbore; cetera mala foliis ficulnis praeterquam cadi-
vis singula convolvi cistisque vitilibus condi vel creta figli-
narum inlini; pira in vasis fictilibus picatis inversis obrui 61
inter scrobes; Tarentina serissime legi, Aniciana servari et
in passo; sorba quoque et scrobibus gypsato operculo, duum
pedum terra superiniecta, in loco aprico, inversis vasis, et
in doliis ut uvas cum ramis suspendi. E proximis auctori- 62
bus quidam altius curam petunt deputarique statim poma

coquantur, d. — ac, *Θ* ad. et, *β* γ. — struthia, *Θ* γ. struthia, d. struthia, a.

§ 59. autem, *Θ* T. vero, ad *β* γ. — septentrionales fenestras, Ursin. ad Varr. de re rust. I. 59, l. septentrionibus fenestras, Pint. — parere, a. — austro, a. — peculiaribus, ad. — autumnale, *Θ* d. autumnus, a *β*. — XVI., *Θ* ad. XIII, T. octavam, r. XV., *β*. — soleis, a. ramenta, scrobes paleasve, Pint. — pervii, a. — spirituum, a.

§ 60. Cotoneos, a. — in concluso, Hard. in conclusos, *Θ* ad¹. in conclusis, T d². inclusis, S, quod cum Pintiano probat Schneid. ad Columell. XII. 47, l. interclusis, *β*. — incoqui, a. — mergive, ad. immergive, *β* γ. — oportet, Dalec. — fervente, d. vento, a. — et cum, *Θ* T d. cum, a *β*. — Varro de re rust. I. 59, 3. — effracto, a. et facto, D. et infracto, T d. — ac, T ad. Om. *β*. — possint, *Θ* T a² d. possunt, a¹ *β*. — et mala, d. — ficulnis, d. ficulus, a. — vitilibus, d. fictilibus, a r.

§ 61. inversis, d. inherbis, a. — scrobes, T. scrobes, a. scrobe, d. scrobes, *β*. intra scrobes, Dalec. — Aniciana, Varro de re rust. I. 59, 3. Aciana, ad. — sorua, a. — quoque et, *Θ* T ad. vero et in, *β*. Verba et scrobibus et et in doliis sibi respondent. — duum pedum; haec vv. post scrobibus collocant Pint. et

ac vitis ad hunc usum praecipiunt decrescente luna, post horam diei tertiam, caelo sereno aut siccis a ventis; similiter deligi et ex locis siccis et ante perfectam maturitatem addito ut luna infra terram sit; uvas cum malleolo sarmenti duro, demptis forfice corruptioribus acinis, in dolio picato recenti suspendi excluso omni austro operculo et gypso; sic et sorba ac pira inlitis omnium surculis pice; dolia procul ab aqua esse. Quidam sic cum palmite in gypso condunt capitibus eius scillae infixis utrimque, alii etiam vina habentibus doliis, dum ne contingant ea uvae; aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia, quo genere et vino odorem acquiri putant, aliqui omnia haec in milio servare malunt; plerique vero in scrobe duum pedum altitudinis harena substrato et fictili operculo, dein terra operto. Creta quidam figlina etiam uvas inlinunt siccatasque sole suspendunt, in usu diluentes cretam; eandem pomis vino subigunt; mala vero generosissima eadem ratione crustant gypso vel cera quae, nisi maturaverint, incremento calycem rumpunt, semper autem in pediculos conlocant ea. Alii decerpunt cum surculis eosque in medullam sambuci abditos obruunt, ut supra scriptum est. Alii singulis malis pirisque singula vasa fictilia adsignant et opercula eorum picata dolio iterum includunt, nec non aliqui in floccis capsisque quas luto paleato inlinunt; alii hoc idem in patinis fictilibus, aliqui et in scrobe subiecto harena, ita sicca operiunt mox terra; sunt qui cotonea cera Pontica inlita melle demergant. Columella auctor est in puteos cisternasve in fictilibus vasis pice diligenti cura inlitis

Schneid. ad Columell. XII. 16, 4. — *superiniecta*, Dalec. *superintecta*, Θ T d. *superinducta*, a β γ. — ut, om. a.

§ 62. *E*, a. *Et*, d β. — *ac uvas*, Dalec. — *horam ceu tertiam*, Θ ST ad. — *aut*, a d. *ac*, β γ. — *a ventis*, d. *ad ventis*, a. *ventis*, β γ. De praepositione *a* pro *post* posita v. ad 35, 198. — *excluso et austro*, a. *exclusa et aura*, d β γ.

§ 63. *sic cum*, a. *sucum*, d. — *palmite*, d. *vel papnite*, a. — *gypso*, d. *ipso*, a. — *utrumque*, a d. — *adquiri*, a. — *substrato*, a d. *substrata*, r. *lustrato*, β.

§ 64. *figlina etiam*, a d. *etiam figlina*, β γ. — *creta*, a d. — *vino*; pro hac voce Schneid. ad Colum. XII. 46, 5. *bene conicere videtur*. — *maturaverint*, Θ T a. *maturuerint*, d β γ. — *calcem*, a. — *addito subruunt*, a. *addito obruunt*, d. — *supra* § 63.

§ 65. *operculo eorum picato*, Dalec. — *fossis*, Dalec. — *hoc idem*, T a d r. *hoc quidem*, β γ. — *subiecto*, a. *subiecto*, d. *subiecta*, β γ. — *sita*, Dalec.

§ 66. *Columella* XII. 44, 6. — *est*, T a d. Om. β.

mergi. Liguria maritima Alpibus proxima uvas sole siccata iunci fasciis involvit cadisque conditas gypso includit; hoc idem Graeci platani foliis aut vitis ipsius aut fici uno die in umbra siccatis atque in cado vinaceis interpositis, quo genere Coa uva et Berytia servatur nullius suavitati postferendae. Quidam, ut has faciant, in cinere lixivo tingunt 67 protinus quam detraxere vitibus, mox in sole siccant, passas in aqua calida mergunt et iterum sole siccant; tum foliis, ut supra dictum est, involutas vinaceis stipant. Sunt qui malunt uvas in scobe ramentisve abietis, populi, fraxini servare; sunt qui suspendi procul malis protinusque in granariis iubent, quoniam optume sit operimento pulvis pensilibus. Contra vespas remedio est oleo adspergi ex ore. De palmis diximus.

XVIII. 19. E reliquo genere pomorum ficus amplissima 68 est quaedamque et piris magnitudine aemula. De Aegyptiae Cypriaeque miraculis retulimus inter externas. Idaea rubet olivae magnitudine, rotundior tantum, sapore mespili; Alexandrinam hanc ibi vocant, crassitudine cubitali, ramosam, materiae validam, lentam, sine lacte, cortice viridi, folio tiliacae sed molli. Onesicritus tradit in Hyrcania multum nostris esse dulciores fertilioresque, ut quae modios cclxx singulae ferant. Ad nos ex aliis transiere gentibus, Chalcide, 69 Chio, quarum plura genera, siquidem et Lydiae quae sunt purpureae et mamillanae similitudinem earum habent, et

uvas, post mergi collocant Pint. et Schneid. ad Colum. l. l. — *picatas*, a. — *fasciis*, ad. — *servatur*, a. *servantur*, dβγ. — *nullis*, Dalec.

§ 67. *hoc*, Dalec. — *lixivo*, ad. *lixivio*, γ. — *passas in aqua calida mergant* (scrib. *mergunt*) et *iterum sole siccant*, D ad marginem verbi *siccant* priore loco positi; omitt. adβγ. — *tum*, D. *cum*, ad. — *supra* § 66. — *in*, omitt. operae Harduini, γ. — *scobe*, ad. — *sarmentisve*, d. — *abietis*, ad². *abiectionis*, Td¹. — *malint*, K. — *iubent*, ar. *iubant*, D. *iubeant*, dβγ. — *optimum*, K¹. *optimo*, K². — *sit*, K. *sic*, ad. — *operimento*, K². *operimentum*, K¹. *experimenti*, ad. Vulgata cum sit aperte corrupta, e vestigiis codicum scribendum puto *optimi sit experimenti*, una modo litterula immutata. — *diximus* 13, 39.

§ 68. *Et reliquo*, a. — *aemulae*, d. — *retulimus* 13, 56—58. — *saporem*, a. Ceterum v. Theophr. hist. plant. III. 17, 5. — *ramosa*, ar. — *materiae*, a. *materie*, dγ. *materia valida*, lenta, Dalec. — *ut quae*, d. *atque*, a. — CLXX, ST.

§ 69. *transiere*, ad² (codd. Gel.) *transire*, d¹β. — *chalcidecio*, a. *Chalcidicae*, r. — *parum*, d (codd. Barbari.) *partim*, D. *partim*, Θa. *haud parum*, Dalec. Quamquam Plin. aliquot locis *parum* ita usurpavit, ut sit idem quod *non multum*, illi tamen ab hoc sunt diversi; quid tamen sit reponendum, mihi non

callistruthiae parum sapore praestantiores, ficorum omnium frigidissimae; nam de Africanis, quas multi praeferunt cunctis, magna quaestio est; cum id genus in Africam nuperime transierit, patriae nomen optinent. Nam Alexandrina e 70 nigris est, candicante rima, cognomine delicatae; nigra et Rhodia est et Tiburtina de praecocibus. Sunt et auctorum nomina iis, Liviae, Pompei; siccandis haec sole in annuos usus aptissima cum mariscis et quas harundinum foli macula variat. Est et Herculanea et albicerata et aratia alba pediculo minumo, latissima. Primo autem provenit porphyritis 71 longissimo pediculo; comitatur eam e minumis vilissimis popularis dicta; contra novissima sub hieme maturatur chelidonia. Sunt praeterea serotinae et praecoces, biferac, alba ac nigra, cum messe vindemiaque maturescentes; serotinae et a corio appellatae duro, ex Chalcidicis quarundam trifario proventu. Tarenti tantum praedulces nascuntur quas vocant onas. Cato de ficis ita memorat: „ficos mariscas in loco cre- 72 toso aut aperto serito, in loco autem crassiore aut sterco- rato Africanas et Herculaneas, Saguntinas, hibernas, Telanas atras pediculo longo.” Postea tot subiere nomina atque genera ut vel hoc solum aestumantibus adpareat, mutatam esse vitam. Sunt et hibernae quibusdam provinciis, sicuti Moesia, sed arte, non natura. Parvarum genus arborum post 73 autumnum fimo contegunt deprehensasque in his hieme grossos, quae mitiore caelo refossae cum arbore atque in lucem

liquet. — *frigidissimi*, a. — *quas*, d. *quam*, a. — *obtinens*, Schneid. ad Columell. 10, 418.

§ 70. *Alexandriae enize gris est candicante rima*, d. *Alexandrinae enize gliscendi canterina*, a. *enize gliscendo*, codd. Barbari. *Alexandrinae viz sunt vesendo*, Barbar. — *hiis*, a. — *Livio*, ad. — *Pompei*, a. *Pompeio*, d. *Pompeiae*, βγ. — *siccandae hae*, r. *siccantur hae*, K. — *aptissimae*, Kr. — *harundinei folii macula variant*, K. — *aratia*, d. *aritia*, ar. *ολον η χαριτιος αρπειος χαλουμηνη*, Theophr. ap. Athen. 3. p. 77. A.

§ 71. *perphyritis*, a. — *longissima*, a. — *vilissimis*, ad. *et vilissimis*, βγ. — *praeterea*, Sar. *praeterea eadem*, dβγ. — *et nigra*, T. — *cum messe*, d. *cumee*, a. — *Scerotinae*, vir doctus ap. Barbar. et Pintianus. *Serotinae duracinae a corio*, Dalec. — *durae*, d. — *quarundam*, ΘT ad. *quorundam*, β. *quaedam*, K. — *trifario*, a. *trifero*, dβγ. — *onas*, ΘT ad. *omas*, codd. Barbari, β. *oenadas*, Dalec. *onias*, Hard.

§ 72. *Cato de re rust.* 8. — *Sagontinas*, a. *Sagontias*, d. — *Telanas*, Cato. *Telianas*, ad. *Tellianas*, β. — *longo pediculo*, d. — *arte non natura*, ar. *artis non naturae*, dβγ.

§ 73. *in his*, a. *scimus in his*, S. *in*, dγ. — *caelo refossae*, d. *caelo fosse*, a. *calore fossae*, Θ.

PLIN. II.

remissae novos soles aliosque quam quibus vixere avide tamquam iterum natae accipiunt et cum venientium flore maturescunt, alieno praecoces anno, in tractu vel gelidissimo.

20. Sed a Catone appellata iam tum Africana admonet 74 et Africae, ad ingens documentum uso eo pomo; namque perniciali odio Carthaginis flagrans nepotumque securitatis anxius, cum clamaret omni senatu Carthaginem delendam, attulit quodam die in curiam praecocem ex ea provincia ficum ostendensque patribus, „interrogo vos”, inquit, „quando hanc pomum demptam putetis ex arbore?” Cum inter omnis re- 75 centem esse constaret, „atqui tertium”, inquit, „ante diem scitote decerptam Carthagine, tam prope a muris habemus hostem”; statimque sumptum est Punicum tertium bellum quo Carthago deleta est, quamquam Catone anno sequente raptō. Quid primum in eo miremur, curam ingeni an occasionem

vernantium, Pint.

§ 74. *Africam*, ad. — *admonemur*, Ambr. II. — *usi*, STad. *usas*, Pint. Scribendum est ex omnium codd. *vestigia et Africae et ad ing. docum. usi eo pomo*, ut Plin. dicat ficum Africanam a Catone commemoratam admonere et terrae illius, cuius pomum narratum sit, et illius hominis, qui pomum narra- verit. — *pernitiali*, a. — *omnis senatus*, r. — *inquit*; pro h. v. habent *invis* ad. — *quamdudum*, K. *quandiu*, Pint. — *hanc et demptam*, STad. *hoc et demptum*, Ambr. I. II. β.

§ 75. *recens*, r (Ambr. I. II.) — *inquit*, om. Ambr. I. — *decerptam*, STad. *decerptum*, Ambr. I. II. β. — *a muris*, Ambr. II. *a moeris*, d. *moeris*, D¹. *moenius*, D²a. Quam lectionem ut praeferremus, movere nos non potuit inscriptio Gruteri p. 408, 1, 34. *nos*, r (Ambr. I.) — *sequentem apto*, d. — *curam geruli celeritatemque cursus an occ. fort. an vehem. viri*?, Pint. *celeritatemque consilii*, Gesner. chrestom. p. 516.

§ 76. *Super*, θSTad. *Supra*, β. — *est*, θSTad. *quiddam est*, β. Utrumque om. r. — *quod*, Ambr. I. II. — *tam*, ad. — *de terrarum*, d. *ceterarum*, a. — *CCXX*, d. — *urbis aemulam*, K. — *Trebię*, a. — *non Cannae*, d. *num Cannae*, a. — *insignes*, om. d. In a spatium vacuum trium litterarum. Ceterum in his vv. latent reliquiae antiqui alicuius poetae, fortasse Ennii, leviter modo velatae, cum nullae fere mutatione duo paene integri hexametri prodeant: *quod non Trebia aut Trasimenus*, || *Non Cannae insignes Romani nomini* busto. Sermo poeticus, si quid video, ipse se prodit; cfr. Lucan. 2, 46. Eadem ratione Plin. 2, 112. verba Vergilii (Aen. 8, 392.) auctore non nominato in usum suum convertit. — *admonuit*, d (Ambr. II. codd. Gel.) *admonuit*, a. *adiri*, r. *adiri monuit*, K (Ambr. I.) V. Gronov. diatr. Stat. I. p. 404. ed. Lips. et obs. 4, 21. p. 331.

§ 77. *ad comitio rame nato*, Thuan. ap. Salmas. exerc. p. 799. b. F. — *sacra*, revocavi ex β, quod ipsum per coniecturam restituerunt Müller. ad Fest. p. 168. et Becker. antt. Rom. 1, 293. *sacro*, ad (Thuan.) γ. At quae hinc narrantur, non de foro et comitio, sed de ficu dicuntur, quod iam lupa commemorata docet. — *fulgoribus*, a. — *nutrix*, D a (Thuan.) *nutrix fuit*, d β γ. — *imperii in Luper- calii prima protezerit rumialis appellata*, D ad marginem. *appellata*, D ad (Thuan.) β. *Romuli conditoris ac ruminis appellata*, K. *ruminis appellata*, γ. *Prima*

fortuitam celeritatemque cursus an vehementiam viri? Super 76 omnia est, quo nihil equidem duco mirabilius, tantam illam urbem et de terrarum orbe per cxx annos aemulam unius pomi argumento eversam, quod non Trebia aut Trasimenus, non Cannae busto insignes Romani nominis perficere potuere, non castra Punica ad tertium lapidem vallata portaeque Colinae adequitans ipse Hannibal; tanto propius Carthaginem pomo Cato admovit. Colitur ficus arbor in foro ipso ac co- 77 mitio Romae nata, sacra fulguribus ibi conditis magisque ob memoriam eius quae nutrix Romuli ac Remi conditoris imperi in Lupercali prima protexit, ruminalis appellata, quoniam sub ea inventa est lupa infantibus praebens rumim — ita vocabant mammam —, miraculo ex aere iuxta dicato, tamquam in comitium sponte transisset Atto Navio augurante; nec sine praesagio aliquo arescit rursusque cura sacerdotum se-

imperii i. e. initia imperii, pueros lactentes, eodem modo h. l. dicuntur uti apud Livium 8, 3. quod bellum, si prima statim prospera fuissent, haud dubie ad Romanos pervenisset, et quae similis etiam leguntur ap. Tacitum hist. 3, 46. prima rerum quieti (Daci) speculabantur. Ipsa autem verba protexit prima imperii apte componi possunt cum Tacit. ann. 13, 58. quae (arbor ruminalis) Remi Romulique infantiam tegerat. De Lupercali v. Dionys. Hal. 1, 79. καὶ ἦν γὰρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς χώρος ὅλη βαθείᾳ συνηρηγῆς καὶ πέτρα κοίλη πηγὰς ἀνείσασ· ἐλέγετο γὰρ Πανὸς εἶναι τὸ νάπος καὶ βωμὸς ἦν αὐτόθι τοῦ θεοῦ· εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἐλθοῦσα (ἡ λύκαινα) ἀποκρύπτεται. — rumim ita, D. ruminita, a. ruminata, d. rumen ita, βγ. — miraculo ex aere iuxta dicato, lupa pueros uberibus suis nutriente. Becker. antt. Rom. 1. p. 293. ex Dionys. Hal. 1. l. contendit simulacrum illius lupae ad radices Palatii in Germalo fuisse positum, neque de comitio esse cogitandum. At quid tum de hoc loco statuemus, ubi ficus ruminalis in comitio nata et simulacrum illud iuxta positum verbis adeo claris commemorantur? quid porro de verbis Ciceronis Catil. III. 8, 19. tactus est (de caelo) etiam ille, qui hanc urbem condidit, Romulus, quem inauratum in Capitolio, parvum atque lactentem, uberibus lupinis inhiantem fuisse meministis? His ex locis clare, puto, apparet plura eiusdem rei simulacra fuisse Romae, ab aliis hominibus alio tempore ob aliam causam dedicata; fortasse etiam unum alterumve eorum loco suo motum est. — Atto Navio augurante nec sine praesagio aliquo arescit, D. Atto Navigio aliqua re scit, a. Atto Navigio aliquarescit, Thuan. sp. Salmas. Atto Navio aliqua crescit, Td. atto navigio, δρρ (ap. Gronov. ad 34, 5.) Adacto Navigio illico arescit, β. Atto Navio augure. Illic arescit, Hard. γ. Post egregia supplementa ex D a nobis recepta longum videbatur coniecturas de h. l. et de verbis superioribus a Turnebo, Dalecampio, Scaligero, Salsasio, Gronovio, Müllero, Beckero prolatas denuo afferre, quae omnes verbis misere mutilatis et corruptis nituntur. Una fuit ficus ruminalis ad radices Palatii sita, postea per Attum Navium miraculo in forum translata (Müller. ad Fest. p. 400.), unde a nonnullis ficus Navia dicebatur. Ex verbis Plinii iam restitutis videmus in Festi verbis p. 169. ed. Müll. nonnulla esse perperam suppleta. Ad verba nec sine praesagio aliquo arescit conferas Tacit. annal. 18, 58. Eodem anno ruminalem arborem — mortuis ramalibus et arescente trunco deminutus prodigii loco habitum est. — rursus quae, β.

ritur; fuit et ante Saturni aedem, urbis anno COLX. sublata sacro a Vestalibus facto, cum Silvani simulacrum subverteret. Eadem fortuito satu vivit in medio foro, qua sidentia 78 inperi fundamenta ostento fatali Curtius maxumis bonis hoc est virtute ac pietate ac morte praeclara expleverat. Aequae fortuita eodem loco est vitis atque olea umbrae gratia sedulitate plebeia satae; ara inde sublata gladiatorio munere divi Iuli, quod novissime pugnavit in foro.

21. Admirabilis est pomi huiusce festinatio unius in cun- 79 ctis ad maturitatem properantis arte naturae. XIX. Caprificus vocatur e silvestri genere ficus numquam maturescens sed quod ipsa non habet aliis tribuens, quoniam est naturalis causarum transitus atque e putrescentibus generatur aliquid. Ergo culices parit; hi fraudati alimento in 80 matre, putri eius tabe, ad cognatam evolant morsuque ficorum crebro hoc est avidiore pastu aperientes ora earum, ita penetrantes intus solem primo secum inducunt cerealisque auras inmittunt foribus adapertis. Mox lacteum umorem hoc est infantiam pomi absumunt, quod fit et sponte, ideoque ficetis caprificus permittitur ad rationem venti ut flatus evolantis in ficos ferat. Inde repertum ut inlatae quoque aliunde 81 et inter se conligatae inicerentur fico, quod in macro solo et aquilonio non desideratur, quoniam sponte arescunt loci

CCLX., omitt. a.d. — a, om. d. — Silvani, d. Silvani isi, a. Silvani et Isidia, r. — subverteret, a. subverteretur, T.d. subverterent, r.

§ 78. fortuito saltu vivit, d. fortuitu (iam spatium vacuum trium litterarum) aut vivit, a. autem fortuitu vivit, r. sata advivit, K. sata adhuc vivit, Dalec. — qua, Barbar. d. que (suprascripto compendio, quo syllaba rum exprimitur), a. — sidentia, a. — adque, a. — sedulitate, d. sedutilitate, a. sed utilitate, r. — ara, a.d. ira, θ. — sublato, θ. — quo, Dalec. — pugnatum, Dalec. et Oudend. ad Suet. Caes. 39.

§ 79. vocatur, omitt. Ka. Ceterum v. Theophr. de caus. pl. II. 9, 5. — alii, θ.d. — atque e, a. atque ut e, T.d. — putrescentibus, T.ad. putr. identidem, βγ. — gignatur, T.d. id gnatum, a. Locus, uti vulgo legitur, corruptus.

§ 80. parvi fraudati, r. — ad cognatam, codd. Gel. *mc cognatas*, d. *ad cognatas*, liber optimus ap. Salmas. exerc. p. 938. b. D. et cognate, a. et cognati, r. — evolant, Salmas. e vestigiis codd. (v. supra.) volant, a (codd. Gel.) βγ. ad-volant, d. — ficum, Dalec. — coria, Dalec. — ita, θ. ar. atque ita, d. βγ. — sole, a. — inducant, d. — cerealesque, libri meliores Salmasii, qui aeralesque legit. — floribus, a. foraminibus, Pint. — adapertis, T.d. et apertis, a. apertis, β. — adsumunt, a. — permittitur, a.d. praemittitur, βγ. permiscetur, Dalec. — ficos, a.d. ficos, β.

§ 81. aliunde quoque, d. — macro solo, d. macroso, a. — rimasque, K. — opere, a.d. unde nos operae scripsimus. opera, βγ. — perficit maturitatem, Brot. — nec, a.d. nec non, βγ. — pulsus, a.d. — frequentiativa, a.

situ rimisque eadem quae culicum operae causa perficit, nec ubi multus pulvis, quod evenit maxime frequenti via adposita; namque et pulveri vis siccandi sucumque lactis absorbendi. Quae ratio pulvere et caprificatione hoc quoque praestat ne decidunt, absumpto umore tenero et cum quadam fragilitate ponderoso. Ficis mollis omnibus tactus, maturis ⁸² frumenta intus, sucus maturescentibus lactis, percoctis mellis. Senescunt in arbore anusque destillant cummum lacrimas; siccat honos, laudatas servat in capsis, Ebuso insula praestantissimas amplissimasque, mox in Marrucinis. At ubi copia abundant, implentur orcae in Asia, cadi autem in Ruspina Africae urbe panisque simul et opsoni vicem siccatae implent, utpote cum Cato cibaria ruris operariis iusta ceu lege sanciens minui iubeat per fici maturitatem; cum recenti fico ⁸³ salis vice caseo vesci nuper excogitatum est. Ex hoc genere sunt, ut diximus, cottana et caricae quaeque conscendenti navem ⁸⁴ adversus Parthos omen fecere M. Crasso, venales praedicantis voce, cavneae. Omnia haec in Albense rus e Syria intulit L. Vitellius qui postea censor fuit, cum legatus in ea provincia esset, novissimis Tiberi Caesaris temporibus.

XX. 22. Malorum pirorumque generi adnumerentur iure ⁸⁴ mespila atque sorba. Mespilis tria genera, anthedon, setania, tertium degenerat; anthedoni tamen similis, quod Gallicum vocant. Setaniae maius pomum candidiusque, acini molliore ligno, ceteris minus pomum sed odore praestantius et quod

§ 82. *destillant*, ita nos scripsimus. *distillant*, adβγ. — *cummium*, libri vetustissimi ap. Salmas. exerc. p. 658. a. E. *cumnium*, ad. *gummium*, Tγ. *gummi modo*, β. — *lacrimas*, ita nos scripsimus. *lacrima*, T ad (codd. Salmas.) γ. *'lacrimam*, Barbar. β. — *siccat honos*, ita nos interpretum. *siccat. Honos*, T ad. *siccanturque. Honos*, β. *Siccas honos*, Salmas. γ. *Mos l. servandi in*, Pint. — *insula*, om. r. — *Aut*, a. — *abundant*, a. *abundat*, dβγ. — *orzhae*, a. *archae*, d. *arcae*, K. — *in ante Rusp.* om. a. — *Cato de re rust.* 56. — *cibarium res*, d. — *leges annuus*, d. — *per fici maturitatem*, ut glossema delet Petav. ap. Broter. — *maturitatem*, cum et obsonii vicem habeant recentes ficus, K, quod probat Schneid. ad Colum. 12, 14. — *fico salis vice caseo*, T d. *ficos alius vice caseo*, a. *fico salis vice caseo*, Thuan. Rigalt. ap. Salmas. cum obsonii vice recenti ficu (aliis vice casei) vesci n. exc. sit, r. *Sale siccatis et casei loco*, K¹. *Recenti fico salito vice casei*, K². *fico salitis vice casei*, βγ. *sale siccatis*, Barbar.

§ 83. *diximus* 13, 51. — *cottana*, Barbar. *castaneae*, Θ ad. — *navem*, ad. *navim*, βγ. — *absense*, d. *absens e*, a. — *rus*, d. *rure*, a. — *Tiberii*, d. Titi, ar. Om. Θ.

§ 84. *adnumerantur*, Θ. Ceterum v. Theophr. hist. plant. III. 12, 5. — *anthedoni tamen similis quod*, Θ T ad. *tametsi anthedoni similis est quod*, β. — *maius*, ad (codd. Gel.) *tamen maius*, K.

diutius servetur. Arbor ipsa de amplissimis; folia antequam decidant rubescunt, radices multae atque altae et ideo inextirpabiles. Non fuit haec arbor in Italia Catonis aeo.

XXI. 23. Sorbis quadruplex differentia; aliis enim eorum⁸⁵ rotunditas mali, aliis turbinatio piri, aliis ovata species ceu malorum aliquibus; haec obnoxia acori. Odore et suavitate rotunda praecellunt, ceteris vini sapor; generosissima, quibus circa pediculos tenera folia. Quartum genus torminale appellant, remedio tantum probabile, adsidium proventu minimumque pomo, arbore dissimile, foliis paene platani. Non ferunt ante trimatum ex ullo genere. Cato et sorba condi sapa tradit.

XXII. 24. Ab his locum amplitudine vindicaverunt quae⁸⁶ cessere auctoritati nuces iuglandes, quamquam et ipsae nuptialium Fescenninorum comites, multum pineis minores universitate eademque portione ampliores nucleo. Nec non et honor iis naturae peculiaris gemino protectis operimento, pulvinati primum calycis, mox lignei putaminis, quae causa eas nuptiis fecit religiosas, tot modis fetu munito, quod est verisimilius, quam quia cadendo tripudium sonivium faciant. Et has e Perside regibus translatas indicio sunt Graeca no-⁸⁷mina; optimum quippe genus earum Persicum atque basilicon vocant, et haec fuere prima nomina; caryon a capitis gravedine propter odoris gravitatem convenit dictum. Tinguuntur cortice earum lanae et rufatur capillus primum produntibus nuculis; id conpertum infectis tractatu manibus;

§ 85. *Sorbis*, v. Theophr. hist. plant. III 12, 6. — *aliquibus*, a. *aliquis*, d. — *acori*, codd. Gel. *acri*, adr. — *nec*, K. — *iucunda*, Kr. — *praecellunt*, om. K. — *tenera*, a (codd. Barbari.) Omit. Tdr. — *dissimile*, θTad. *dissimili*, β. — *pene*, Tadr. *plane*, β. — *trimatum*. Ex illo genere, a. — Cato de rust. 7. 143, 3. — *condi sapa*, θTad. *sapa condi*, β. *sapa condi*, Dalec. — *tradit*, θTad. *iubet*, β.

§ 86. *vindicaverunt*, a. *vindicaverint*, θTd. — *auctoritate*, θ. — *et ipsae*; cum sorbis in rebus nuptialibus locum aliquem fuisse non sciamus, vox et delenda videtur. — *universitatem*, d. — *eademque*, a. d. *eademque*, βγ. — *honor* is. a, unde h. iis scripsi. *honoris*, r. *honor his*, dβγ. — *protectae*, r. — *sonivium*, θd (codd. Turn. adv. 27, 17.) *sonnum*, T. *sonnium*, a. *sonumve*, β.

§ 87. *e Perside*, a (Rigalt. Thuan. ap. Salmas. exerc. p. 425. b. E.) *a Perside*, Td. *e Persidis*, θr. — *regibus*, θ (Thuan.) Eandem vocem post *translata* collocant Td. *regionibus*, ar (Rigalt.) *a regibus*, βγ. De dativo Graeco v. ad 32, 49. — *genus*, a. d. Omit. βγ. — *Persicum*, a. d. *Persicon*, β. — *atque*, a.

pinguescunt vetustate. Sola differentia generum in putamine 88 duro fragilive, et tenui aut crasso, loculoso aut simplici. Solum hoc pomum natura compactili operimento clausit; namque sunt bifidae putaminum carinae nucleorumque alia quadripertita distinctio, lignea intercursante membrana. Ceteris quidquid est solidum est, ut in abellanis et ipso nucum genere quas antea Abellinas patrio nomine appellabant; in Asiam Graeciamque e Ponto venere et ideo quod Ponticae nuces vocantur. Has quoque mollis protegit barba, sed putamini nucleisque solida rotunditas inest; eae et torrentur; umbilicus illis intus in ventre medio. Tertia ab his natura amygdalis tenuiore sed simili iuglandium summo operimento, item secundo putaminis; nucleus dissimilis latitudine et acriore callo. Haec arbor an fuerit in Italia Catonis aetate dubita- 90 tur, quoniam Graecas nominat quas quidam et in iuglandium genere servant; adicit praeterea abellanas et calvas, Praenestinas, quas maxime laudat et conditas ollis in terra servari viridis tradit. Nunc Thasiae et Albenses celebrantur et Tarentinarum duo genera fragili putamine ac duro, quae sunt amplissimae ac minime rotundae, praeterea molluscae putamen rumpentes. Sunt qui honori nomen interpretentur 91 et Iovis glandem esse dicant. Nuper consularem virum audivi biferas et iuglandis nuces habere se profitentem. De pistaciis et ipso nucum genere in suo loco retulimus; et haec autem idem Vitellius in Italiam primus intulit eodem tempore simulque in Hispaniam Flaccus Pompeius eques Romanus qui cum eo militabat.

et quae, d. — gravidine, a. — propter odoris gravitatem, delet Pint. — earum lanæ eorum, ad. — tractatum, a.

§ 88. aut — aut, T ad. ac — et, βγ. — bifida et carne, a. — alia, Θ T d. alii, a. illis, β. — quadripertita, Θ a. quadripartita, T d βγ. — quicquid, a. — abellanis, Θ T a. avellanis, d βγ. — ex ipso, Dalec. — Abellinas, ad. Abellanas, T (codd. Turn. adv. 27, 17.) — patriae, d. — appellabant, Θ T ad. vocabant, β. — ideo quod, ad. ideo quæ, T. ideo, βγ.

§ 89. eae, d. haec, a. — intus, om. S. — ab, om. a. in, d. — secundi, d.

§ 90. nominat, v. Cato de re rust. 8, 2. — calvas, codd. Turn. adv. 27, 17. galbas, ad βγ. V. Klotz. in Iahnii horreo 10, 46. — Praenestinas, codd. Turn. — Albenses, S T a. V. Müller. ad Fest. s. v. Albestia p. 4. — amplissimae, T d. et amplissimae, S a βγ. — ac, Θ T ad. et, S βγ.

§ 91. honori, ad. honoris, βγ. — interpretentur, D. interpretantur, ad γγ. — dicant, D ad. dicunt, γγ. — pistaciis, d. phastatus, a. — ipso, D d. ipsi, a βγ. — nucum genere in suo loco, D. Omitt. ad βγ. — retulimus 13, 51.

XXIII. 25. Nuces vocamus et castaneas quamquam ad- 92 commodatiores glandium generi. Armatum his echinato calyce vallum, quod inchoatum glandibus, mirumque vilissima esse quæ tanta occultaverit cura naturæ. Trini quibusdam partus ex uno calyce cortexque lentus; proxuma vero corpori membrana et in his et in nucibus saporem ni detrahatur infestat. Torrere has in cibis gratius; molunturque et 93 præstant in ieiunio feminarum quandam imaginem panis. Sardibus hæ provenere primum; ideo apud Graecos Sardinianos balanos appellant; nam Dios balanum postea inposuere excellentioribus satu factis. Nunc plura earum genera. Tarentinae faciles nec operosae cibo, planæ figura; rotundior quæ balanitis vocatur, purgabilis maxume et sponte prosiiliens, pura. Plana est et Salariana, Tarentina minus tractabilis, laudatior Corelliana et ex ea facta, quo dicemus in insitis modo, Etereiana quam rubens cortex præfert triangularis et popularibus nigris quæ coctivæ vocantur. Patria laudatissimis Tarentum et in Campania Neapolis; ceteræ suum pabulo gignuntur, scrupulosa corticis intra nucleos quoque ruminatione.

XXIV. 26. Haud procul abesse videantur et prædulces 95 siliquæ, nisi quod in his ipse manditur cortex. Digitorum omnis longitudo illis et interim falcata, pollicari latitudine. Glandes inter poma numerari non possunt, quamobrem in sua natura dicentur,

§ 92. his, a. iis, dβγ. — calice, a (saepius.) — quæ natura tanta occult, cura, Dalec. — infestat, a.

§ 93. gratius etiam, K. — molunturque, D². modolatum ret, D¹. modolatum, a. modulantum re, Td. Moluntur etiam, codd. Gel. βγ. Molitura etiam præstari, Barbar. — et, a (codd. Gel.) Omitt. D T d. — præstant in, ita nos scripsimus. præstanti, D T ad. præstant, βγ. — ingenio, S. Uti homines superstitiosi liberæ rei publicæ vergentis et Caesarum temporibus ieiunia sacrorum externorum, uti Iudaicorum (Casaub. ad Suet. Aug. 76.), agebant, ita iam a. u. 563. Romæ ieiunium Cereri institutum est (Liv. 36, 37.). Iam ipsius deæ nomen et quod exemplum Thesmophoriorum Romanos secutos fuisse apparet, feminas inprimis ieiunium exercuisse probabile reddit, quæ panem e nucibus castaneis pararent, uti Atticæ ἐν τῇ νηοστῇ e sesamo. — hæ, a. eae, dβγ. — Dios balanum postea, codd. Hard. divus balanum postea, Θ T d (Rigalt. Thuan. ap. Salmas. exerc. p. 424. a. G.) divus balanum postea, a. divus Tiberius postea balanum nomen, β. διὸς βαλάνου postea nomen, Dalec., neque negandum vocem nomen vix abesse posse. — inposuere, Θ T ad (codd. Salmas.) imposuit, β. — statu, ad (codd. Salmas.) — operosae, Θ T ad r. operoso sunt, β. — planæ figura rotundior. Quæ, θ. — pura, a. plura, Dd. Omnes hi codd. cum βγ hoc adiectivum ad sequentem paragraphum referunt, ego ad proxime præcedentem.

27. Reliqua carnosī sunt generis eaque bacis atque car- 96
nibus distant. Alia acinis caro, alia moris, alia unedonibus,
et alia acinis inter cutem sucumque, alia myxis, alia bacis
ut olivis. Moris sucus in carne vinosus, trini colores, can-
didus primo, mox rubens, maturis niger. In novissimis flo- 97
rent, inter prima maturescunt; tingunt manus suco matura,
eluant acerba. Minum in hac arbore ingenia profecerunt,
nec nominibus nec insitis nec alio modo quam pomi ma-
gnitudine; differunt mora Ostiensia et Tusculana Romae;
nascuntur et in rubis multum differente callo.

28. Aliud corpus est terrestribus fragis, aliud congeneri 98
eorum unedoni, quod solum pomum simile frutici, terraeque
gignitur. Arbor ipsa fruticosa; fructus anno maturescit pa-
riterque floret subnascens et prior coquitur. Mas sit an fe-
mina sterilis inter auctores non constat. Pomum inhonorum, 99
ut cui nomen ex argumento sit unum tantum edendi; duo-
bus tamen hoc nominibus appellant Graeci, comaron et me-
mecylon, quo adparet totidem esse genera. Et apud nos alio
nomine arbutus vocatur. Iuba auctor est quinquagenum cu-
bitorum altitudine in Arabia esse eas.

29. Acinorum quoque magna est differentia; primum inter 100
uvae ipsas callo, teneritate, crassitudine, interiore ligno aliis
parvo et aliis etiam gemino, qui minime feraces musti; plu-

§ 94. *Plana est et Salaria*, Salmas. *plana est eis alariana*, Da (Thuan.)
plana esse Salaria, d. *et plana est ex eis et Salaria*, β γ. — *Corelliana*, a d.
Corellina, θ. — *quod*, a. — *in*, om. a. — *modum*, a. — *Etereiana*, Hard.
ad 17. § 122. *eterana*, Ta. *et erana*, d. *Meterana*, β. — *corticis nucleorum intra*
quoque ferruminatione, K. *corticis interioris circa nucleos quoque ferruminatione*,
Dalec.

§ 95. *his*, a. *iis*, d β γ. — *ipse manditur cortex*, a d. *cortex ipse manditur*, β γ.
— *omnis*, θ a d. *hominis*, β. — *dicentur* 16, 15.

§ 96. *eaeque*, θ T a d. *ea*, β. — *et alia*, a. *alia*, d. — *acinorum cuti succoque*,
Dalec.

§ 97. *mature haunt acerbe*, a. — *insitu*, Dalec. — *pomi*, Barbar. *pompei*, a d.
— *Ostiensia*, D. *Ostiensi*, a (Ambr. II.) *Ostiensis*, d (Ambr. I.) — *Romanae*,
D. — *cauo*, a.

§ 98. *et*, a d. — *frutici terraeque*, T d (Ambr. II.) *frutice terraeque*, a (Ambr. I.,
optimi libri ap. Salmas. exerc. p. 362. b. B.) *fructui terrae*, Barbar. β. *simile*
factum aceri gignit, Pint. — *fructus sqq.*, v. Theophr. hist. plant. III. 16, 4. —
coquitur, θ a d. *colligitur*, K. *cogitur*, β.

§ 99. *et cui*, d. — *sit*, D. *fit*, a d (Ambr. I. II.) γ. — *edendum*, d. Huc re-
spicit Serv. ad Vergil. georg. 1, 148. — *hic*, a. — *comarum*, β. — *mumecchilon*,
d. — *genera*. *Et apud nos alio*, T a d. *genera et apud nos*. *Alio*, β.

§ 100. *teneritate*, a. — *et aliis*, a. *aliis*, T d. — *multi*, a.

rumum vero differunt hederæ sambucique acini, et figura etiam Punici, angulosi quippe soli. Nec cutis ulla singulis præter communem quæ est candida; totisque succus et caro est, his præcipue quibus parvolum inest ligni. Magna et 101 bacis differentia; aliae namque sunt olivis, lauris et alio modo loto, cornis, alio myrtis, lentisco; aquifolio enim ac spinæ sine suco, medioque etiamnum genere inter bacas acinosque cerasis. Pomum his primo candidum et fere omnibus bacis; mox aliis virescit, ut olivæ, lauri, rubet vero moris, cerasis, cornis; dein nigrescit moris, cerasis, olivis.

XXV. 30. Cerasi ante victoriam Mithridaticam L. Lu- 102 culli non fuere in Italia ad urbis annum DCLXXX. Is primum vexit e Ponto annisque cxx trans oceanum in Britanniam usque pervenere; eadem, ut diximus, in Aegypto nulla cura potuere gigni. Cerasorum Aproniana maxime rubent, nigerima sunt Lutatia, Caeciliana vero et rotunda. Iunianis gra- 103 tus sapor sed pæne tantum sub arbore sua, adeo teneris ut gestatum non tolerant. Principatus duracinis quæ Pliniana Campania appellat, in Belgica vero Lusitanis; in ripis etiam Rheni; tertius his colos e nigro ac rubenti viridique, similis maturescentibus semper. Minus quinquennium est quod prod- 104 iere quæ vocant laurea, non ingratae amaritudinis, insitæ in lauro. Sunt et Macedonica parvæ arboris raroque tria cubita excedentis, et minore etiamnum frutice chamaecerasi. Inter prima hoc e pomis colono gratiam annuam refert; septentrione frigidisque gaudet, siccatur etiam sole conditurque ut oliva cadis.

heredes abucique, d. — *ex figura*, a.d. Ceterum hæc verba præcedentibus annectit Pint. — *cutis*, d. ut *his*, a. — *totusque*, r. — *curae*, a². — *his*, a. iis, dβγ. — *parvo lumine ligni est*, d. *lignum*, Dalec.

§ 101. *alia*, a. — *olivis*, a. — *etiamnunc*, a. — *ut fere*, Dalec. — *olivæ*, D. *oliva*, θ a. *olivis*, dβγ. — *lauri*, D a. *lauris*, dβγ. — *dein*, a.d. *deinde*, βγ.

§ 102. *Italia ad* — *Is primum*, a.d. *Italia*. *Ad* — *is primum*, β. *Ad urbis anno*, r (Ambr. I. II.) — *Eadem ut dix. peregrinae in Aegypto*, Dalec. Ceterum iam idem Dalec. recte monet nusquam Plinium huius rei mentionem fecisse, et quem Harduinus huc refert locum 18, 69., cum per se nihil probet, e codicibus nunc ita est restitutus, ut afferri in hanc rem prorsus non queat; hinc Plinium aut memoriae lapsus arguere aut lacunam superioris alicuius loci agnoscere debemus. — *Lutatia*, codd. Hard. ut *atia*, d. ut *activa*, a¹. ut *actia*, a² (Ambr. I. II.) β. — *Celiana*, d.

§ 103. *Iunianis*, r. *Iunianus*, a. *Vinianus*, θ d. *Vivianis*, Ambr. II. *Iulianis*, Ambr. I. β. — *pene*, a. — *deo*, a. — *piris*, a. — *Rheni*, d. *Rheni terni*, θ a.

XXVI. 31. Quae cura et cornis atque etiam lentisco ad- 105
hibetur, ne quid non hominis ventri natum esse videatur!
Miscentur saporibus et alio alius placere cogitur, miscentur
vero et terrae caelique tractus. In alio cibi genere India
advocatur, in alio Aegyptus, Creta, Cyrene singulaeque ter-
rae, nec cessat in beneficiis vita, dummodo omnia devoret.
Plinius hoc fit et in herbarum natura.

XXVII. 32. Interim quae sunt communia et pomis omni- 106
busque sucis, saporum genera XIII reperiuntur: dulcis, sua-
vis, pinguis, amarus, austerus, acer, acutus, acerbus, acidus,
salsus; praeter haec tria sunt genera mirabili maxime na-
tura: unum in quo plures pariter sentiuntur saporibus, ut vinis;
namque in his et austerus et acutus et dulcis et suavis,
omnes alieni. Alterum est genus in quo sit et alienus qui- 107
dem sed et suus quidam ac peculiaris, ut in lacte; siquidem
inest ei quod tamen iure dici dulce et pingue et suave non
possit, optinente lenitate quae ipsa succedit in saporis vicem.
Nullus hic aquis, ne succus quidem, ut tamen eo ipso fiat 108
aliquis ac suum genus faciat; sentiri quidem aquae saporem
ullum sucumve vitium est. Magnum his omnibus in odore
momentum et magna cognatio, qui et ipse nullus est aquis
aut si sentitur omnino vitium est. Mirum tria naturae prae-
cipua elementa sine sapore esse, sine odore, sine suco,
aquam, aera, ignis.

XXVIII. 33. Ergo sucorum vinosi piro, moro, myrto, 109
minime, quod miremur, uvis; pingues olivae, lauro, nuci

Rheni rubent, r. *Locus*, uti vulgo legitur, *mutilis*; at quis in tali re supplere
eum audeat? — *his*, a. *iis*, d βγ. — *color*, d. — *viridisque*, a. — *similes*, β.

§ 104. *quinquennium*, a (codd. Gel.) *quinquennio*, r. *quam quinquennium*, T d.
— *arbores*, a. — *excedentes*, a. — *etiamnunc*, a. — *olivae*, d.

§ 105. *Quae*, om. d. — *Cyrinae*, a. — *devorat*, a. — *fit et*, a d. *fiet*, βγ.

§ 107. *quidam*, om. S. — *tamen*, om. r. — *dici*, d βγ. *dicitur*, a r. — *possit*,
ita nos scripsimus. *possent*, a. *possent*, d. *possit*, βγ. *non possit* om. r. *quod*
tamen iure dici suum non potest, dulce et pingue et suave, obtinenti tamen lenitatem
quae, Pint.

§ 108. *quidem*, S. Omitt. a d. — *ex ipsis fiat aquis*, Pint. — *eque*, a. *atque*,
d. — *illum*, γ vitio operarum. — *et ipse*, a d. *ipse*, γ. — *tria*, a² d. *tria genera*,
a¹. — *esse*, om. r. — *aquam*, ita nos scripsimus. *aqua*, a r. *aquae*, T d. *aquas*,
βγ. — *aera*, T d. *aer*, a r. — *ignis*, a r. *ignes*, T d βγ.

§ 109. *vinosi*, Θ ST a d. *vinosus*, β. Ceterum haec Plin. sumpsit ex Theophr.
hist. plant. I. 12, 1. — *minime*, a d. *non*, r. — *miretur*, a. — *avis*, a d. *uvis*; at,
βγ. — *pingues*, Θ ST a d. *pinguis*, β.

inglandi, amygdalis, dulces uvis, ficis, palmis, aquosi prunis. Magna differentia et in colore suci: sanguineus moris, cerasis, cornis, uvis nigris, idem albis candidus, lacteus in capite ficis, in corpore non item, spumeus malis, nullus Persicis, cum praesertim duracina suco abundant; sed quis eius ullum dixerit colorem? Sua et in odore miracula; malis acutis, Persicis dilutus, dulcibus nullus; nam et vinum tale sine odore, tenue odoratius, multoque celerius talia ad usum veniunt quam pingua. Quae odorata, non eadem in gustu tenera, quia non sunt pariter odor et sapor; quamobrem citreis odor acerrimus, sapor asperrimus, quidam tenuis et cotoneis nullusque odor ficis.

34. Et hactenus sint species ac genera pomorum; naturas artius colligi par est. Alia siliquis gignuntur ipsis dulcibus semenque complexis amarum; cum in pluribus semina placeant, in siliqua damnentur; alia bacis quarum intus lignum et extra caro, ut olivis, cerasis; aliquarum intus baccae, foris lignum, ut his quae in Aegypto diximus gigni. Quae bacis natura, eadem et pomis; aliorum intus corpus et foris lignum, ut nucum; aliis foris corpus, intus lignum, ut Persicis et prunis, vitiumque cinctum fructu, cum fructus alibi muniat vitio. Putamine clauduntur nuces, corio castaneae; detrahitur hoc iis, at in mespilis manditur. Crusta teguntur glandes, cute uvae, corio et membrana Punica; carne et suco mora constant, cute et suco cerasi. Quaedam statim a ligno recedunt, ut nuces et palmae, quaedam adhaerent, ut olivae laurusque, quorundam generi utraque est natura, ut in Persicis; etenim duracinis adhaeret corpus, e ligno avelli non

amygdalis, a. *amaris amygdalis*, d. — *dulces*, *ΘS. dulcis*, adβ. — *aquosi*, *ΘS. aquosus*, adβγ. — *lactens*, r. — *duracino*, d.

§ 110. *nullum*, ad. — *usum*, *ΘT ad r. nasum*, d (ad marg.) β. — *paria vel pares*, Dalec. — *quidam tenuis*, ar. *quadamtenus*, dβγ.

§ 111. *sint*, a. in, d. — *pars*, a. — *gignuntur*, Pint. a²d. *tinguntur*, a¹. — *siliquae damnentur*, Pint. et *siliquae*, Dalec. — *aliquarum*, ad (codd. Salmas. exerc. p. 429. b. C.) *aliquorum*, βγ. Ceterum v. Theophr. l. I. IV. 2, 5. — *intus lignum, foris bacca ut persicis quae*, K. — *diximus* 13, 60.

§ 112. *aliorum*, d. — *his*, a.

§ 113. *laurusque*, ad. *laurique*, βγ. — *ut in*, ad. ut, βγ. — *vix acinis*, a. — *ligno*, T ad. *licino* cum spatio duarum litterarum, a. *lignoque*, βγ. — *non quit*, *ΘT d. nequit*, aβγ.

§ 114. *Quorundam*, T d. — *usu*, codd. Gel. *usum*, *Θ ad.* — *generi*, codd. Gel. *genera*, ad (codd. Salmas. exerc. p. 428. b. D.) — *amygdalae*, codd. Gel.

quit, cum in ceteris facile separetur; quibusdam nec intus nec extra lignum, ut in palmarum genere. Aliquorum lignum 114 ipsum in usu et pomi vice, ut generi amygdalae quam in Aegypto gigni diximus; quorundam extra gemina geminantur vitia, ut in castaneis et amygdalis nucibusque iuglandibus; quorundam natura trigemina: corpus est, dein lignum rursusque semen in ligno, ut in Persicis. Quaedam inter se densa, ut uvae, sorba quae ramos circumdata ex omni parte uvarum modo degravant; alia rara, ut in Persicis. Quaedam 115 alvo continentur, ut granata; dependent alia pediculis, ut pira, alia racemis, ut uvae, palmae, alia et pediculis et racemis, ut hederæ, sambuci; alia ramo adhaerent, ut in lauro, quaedam utroque modo, ut olivæ; nam et breves pediculi et longi. Quaedam vasculis constant, ut Punica et mespila lotosque in Aegypto et Euphrate. Iam vero diversa gratia et 116 commendatio; carne palmae placent, crusta Thebaicae, succo uvae et caryotæ, callo pira ac mala, corpore melimela, mora cartilagine, nuclei gramo, quaedam in Aegypto cute, ut caricæ; detrahitur hæc ficis virentibus ut putamen, eisdem quæ in siccis maxime placet. In papyris et ferulis spinae 117 que alba caulis ipse pomum est; sunt et ficulni caules; in fruticoso genere cum caule capparis, in siliquis vero quod manditur quid nisi lignum est? non omittenda seminis earum proprietate; nam neque corpus nec lignum nec cartilago dici potest, neque aliud nomen inveniat.

XXIX. 35. Sucorum natura præcipuam admirationem in 118 myrto habet, quando ex una omnium olei vinique bina genera fiunt, item myrtidanum, ut diximus. Et alius usus ba-

mydis, ad (codd. Salmas.) *mygdia*, alii codd. Salmas., qui *myza* conicit. — *gigni*, codd. Gel. Omitt. ad. — *diximus* 13, 60. — *geminam*, a. An Plin. *ingeminantur* scripsit? — *et*, a. Omitt. dβγ. — *amygdalis*, d. *angustialis*, a. — *corpus est*, a. d. *est corpus*, βγ. — *dein*, ad. *deinde*, βγ. — *ut in*, d. *ut*, aβγ. — *sorbae*, d.

§ 115. *alvo*; pro h. v. habent *alio* ad.

§ 116. *eruca*, a. — *melimela*; pro h. v. habent *mola* T, *mola* a (in hoc sequitur spatium duarum litterarum) d. — *mora*, D²d. *malahora*, D¹. *ora* (et *deinde* spatium trium litterarum), a. *uvæ*, *caryotæ* callo, *pira* et *mala* corpore, *melimela* cartilagine, Pint. — *cute caricæ*, Ka. — *eisdem quæ*, ad. *eisdemque*, θ. *eadem*, βγ.

§ 117. *ipsa*, a. — *eduntur et ficulnei caules*, K. *Sunt et in usu medicinae ficulnei caules*, Dalec. — *namque*, d. — *inveniat*, a. *invenit*, Tdγ.

§ 118. *diximus* 14, 104.

cae fuit apud antiquos, antequam piper reperiretur illam optinens vicem, quodam etiam generosi opsoni nomine inde tracto, quod etiam nunc myrtatum vocatur; eademque origine aprorum sapor commendatur, plerumque ad intinctus additis myrtis.

36. Arbor ipsa in Europa citeriore caelo quod a Cerau-¹¹⁹ niis montibus incipit, primum Circeis in Elpenoris tumulo visa traditur Graecumque ei nomen remanet quo peregrinam esse adparet. Fuit ubi nunc Roma est iam cum conderetur; quippe ita traditur, myrtea verbena Romanos Sabinosque, cum propter raptas virgines dimicare voluissent, depositis armis purgatos in eo loco qui nunc signa Veneris Cluacinae habet; cluere enim antiqui purgare dicebant. Et in ea quo-¹²⁰ que arbore suffimenti genus habetur ideo tum electa, quoniam coniunctioni et huic arbori Venus praeest, haud scio an primaeva omnium in locis publicis Romae sata fatidico quidem et memorabili augurio. Inter antiquissima namque delubra habetur Quirini hoc est ipsius Romuli; in eo sacrae fuere myrti duae ante aedem ipsam per longum tempus, altera patricia appellata, altera plebeia. Patricia multis annis¹²¹ praevaluit exuberans ac laeta; quamdiu senatus quoque floruit, illa ingens, plebeia retrorrida ac squalida; quae postquam evaluit, flavescente patricia, Marsico bello languida auctoritas patrum facta est ac paulatim in sterilitatem emarcuit maiestas. Quin et ara vetus fuit Veneri Myrteae quam nunc Murciam vocant.

illā, D. *illa*, ad (codd. Barbari.) *illius*, codd. Gel. *βγ*. — *quodam*, d. in *quodam*, a. — *generose*, d.

§ 119. *Arbor ipsa*, Theophr. hist. plant. V. 8, 8. — *Europa*, a. *Europae*, d *βγ*. V. ad 32, 17. — *citeriore*, a. *tetriciore*, Td. *territore*, θ. — *Circeis*, codd. Barbari. *Celceis*, d. *Celteis*, a. — *iam*, Td. *iam tum*, *βγ*. — *purgatos*, d. *pugnatos*, Da. Ad marginem habet D hanc memorabilem observationem: *PVRGATOS LEGEREM ET INFERIVS VT HABEBAT PRIVS PURGARE*. — *eodem*, T. — *cluatine*, d (in rasura.) — *purgare*, Dd. *pugnare*, a.

§ 120. *primaeva*, ar. *prima etiam*, d *β*. *prima*, γ. — *sata*, Tadr. *sata sit*, *β*. — *myrti duae*, d. *myrtiuae*, a.

§ 121. *praevaluit*, D Td. *praevaluit flavescent* et, a. *praevaluit flavescente plebeia*, *β*. At haec additamenta, quae h. l. prorsus nullum sensum praebent, ex inferiore loco huc translata esse vidit iam Ian. in nunt. litter. Monac. 1836. nr. 167. p. 290. — *ingens*, ad. *vigens*, *β*. *illa ingens* delet Pint. — *retrorrida*, Td (codd. Gel.) *torrida*, ar. — *postquam*, ad. *posteaquam*, *βγ*. — *praevaluit*, T. — *flavescente*, STd. *flabescente*, a. *flaccescente*, cod. optimus ap. Salmas.

37. Cato tria genera myrti prodidit, nigram, candidam, 122 coniugulam, fortassis a coniugiis, ex illo Cluacinae genere; nunc et alia distinctio sativae aut silvestris et in utraque latifoliae. In silvestri propria oxymyrsine; sativarum genera topiarii faciunt Tarentinam folio minuto, nostratem patulo, hexasticham densissimo, senis foliorum versibus; haec non est in usu; ramosa utraque alia. Coniugulam existumo nunc nostratem dici. Myrtus odoratissima in Aegypto. Cato 123 docuit vinum fieri e nigra siccata usque in ariditatem in umbra atque ita musto indita; si non siccentur bacae, oleum gigni. Postea compertum et ex alba vinum fieri album, duobus sextariis myrti tunsae, in vini tribus heminis maceratae expressaeque. Folia et per se siccantur in farinam ad ulcerum remedia in corpore humano, leniter mordaci pulvere ac refrigerandis sudoribus. Quinimmo oleo quoque, mirum dictu, 124 inest quidam vini sapor simulque pinguis liquor praecipua vi ad corrigenda vina, saccis ante perfusis; retinet quippe faecem nec praeter purum liquorem transire patitur datque se comitem praecipua commendatione liquato. Virgae quoque eius gestatae modo viatori prosunt in longo itinere pediti; quin et virgei anuli expertes ferri inguinum tumori medentur.

38. Bellicis quoque se rebus inseruit triumphansque de 125 Sabinis Postumius Tubertus in consulatu, qui primus omnium

exerc. p. 314. a. F., β . — *Myrtea*, d. — *Murciam*, Barbar. et codd. Hard. *Murtiam*, alii codd. eiusd. *myrtiam*, T ad. *myrciam*, θ .

§ 122. Cato de re rust. 8. 133. — *ex*, a d. et, θ T. — *latifolia*, a. *latifolii*, d. — *generatione*, T. — *paulo*, d. — *hexasticham*, S. *exasticam*, a. *ex Africa*, T d. *exoticam*, β . — *seminis*, a d¹. — *haec*, a d. *hoc*, β . — *ramosa*, d. *ramos*, Da². *samos*, a¹. — *utraque in alia* (dein spatium duarum litterarum), a. *utque in alia*, d. *aut que in halia*, D. Vulgatam non Plinio, sed librariis deberi iam mirum illud *utraque alia* docet. Collato vero Theophrasto de caus. pl. VI. 18, 9., qui genus aliquod myrtorum *ῥαμνιδέστερον* dicit, fortasse *ramosa utique in Italia* scribendum est, quamquam certi aliquid proferri vix potest. Particula *utique* Plinium tum potissimum uti, cum alicui rei proprietatem tribuit, qua ab aliis similibus rebus differat, docet index verborum. — *Coniugalem*, θ T ad. — *in*, d r. *est in*, β . In a est spatium duarum litterarum.

§ 123. Cato de re rust. 125. — *musto*, Ta¹ d. *mulso*, a² β . V. Caton. de re rust. 125. — *gigni postea compertum*, Klotz. in Iahnii horreo 10. p. 46. contra usum Plinii. Locus Catonis non amplius exstat, quod item vidimus § 44. — *farina*, a d. At v. ad 32, 111.

§ 124. *liquato*, a d. *liquatum*, D². *liqurum*, D¹. — *modo*, θ T ad. *manu*, β . — *virge iaculi*, a¹. V. Plin. Valer. 2, 43.

§ 125. *positum ius*, a.

ovans ingressus urbem est, quoniam rem leviter sine cruore gesserat, myrto Veneris victricis coronatus incessit optabilemque arborem etiam hostibus fecit. Haec postea ovantium fuit corona excepto M. Crasso qui de fugitivis et Spartaco laurea coronatus incessit. Massurius auctor est 126 curru quoque triumphantis myrtea corona usos; L. Piso tradit Papirium Masonem qui primus in monte Albano triumphavit de Corsis myrto coronatum ludos Circensis spectare solitum; avos maternus Africani sequentis hic fuit. Marcus Valerius duabus coronis utebatur, laurea et myrtea, qui et hoc voverat.

XXX. 39. *Laurus triumphis proprie dicatur, vel gratis-* 127
sima domibus, ianitrix Caesarum pontificumque; sola et domos exornat et ante limina excubat. Duo eius genera tradidit Cato: Delphicam et Cypriam. Pompeius Lenaeus adiecit quam mustacem appellavit, quoniam mustaceis subiceretur; hanc esse folio maxumo flaccidoque et albicante, Delphicam aequali colore, viridiorem, maxumis bacis atque e viridi rubentibus; hac victores Delphis coronari et triumphantis Romae; Cypriam esse folio brevi, nigro, per margines imbricato, crispam. Postea accessere genera: tinus; 128 hanc silvestrem laurum aliqui intellegunt, nonnulli sui generis arborem; differt color; est enim caerulea baca. Accessit 129 et regia quae coepit Augusta appellari, amplissima et arbore et folio, bacis gustatu quoque non aspero. Aliqui negant

leniter, T ad. — ovatum, a.

§ 126. *Massurius, a. Masurius, d β γ. — Masonem, ad. Massonem, codd. Gel. β. Nasonem, K. Haec sumpta ex Valer. Max. III. 6, 5. — sequentibus, d. — qui et hoc, a. quieto, d. — voverat, d. voverat et ovaverat, a.*

§ 127. *domibus* certe adulterinum et propter sequentia *domos exornat* prorsus otiosum; verba vero *vel gratissima* aptissime cum sequentibus *ianitrix* rell. iunguntur. — *sola, T ad. quae, S. quae sola, β. — tradidit, θ ad. tradit, β γ. — Cato de re rust. 133. colito, a. coli, d. Plin. coli Cato videtur scripsisse. — mustacem, β. — flaccidoque, a. — hac victores, D. acutiores, θ ad. — Delphicis, d. — crispam. et postea, r.*

§ 128. *arbore, a. — color, θ a. colore, d β. — enim, θ a. enim ei, d γ. — caerulea, θ a. caerulea, d β γ.*

§ 129. *quoque gustatu, T. — aspero, a. r. asperis, d β γ.*

§ 130. *coepit, a. d. coepit et, θ. coeperit, β. — docebimus § 136. — lauru, a. lauro, T d. — est minima, θ T ad. r. minima est, β. — brevi, d. breve, a. ac brevi, β γ. — inventu rara, codd. Gel. invenitur ara, T d. invenitur rara, a. — thaxa, a². — media, a. — parvula, a. — spadonina, θ T ad. — quantalibet, a. quantalibet, d β γ.*

eandem esse et suum genus regiae faciunt longioribus foliis latoribusque; iidem in alio genere bacalam appellant hanc quae volgatissima est bacarumque fertilissima; sterilem vero earum, quod maxime miror, triumphalem eaque dicunt triumphantis uti, nisi id a divo Augusto coepit, ut docebimus, ex ea lauru quae ei missa e caelo est, minuma altitudine, folio crispo, brevi, inventu rara. Accedit in topiario opere taxa, excrescente in medio folio parvulo veluti lacinia foli, et sine ea spadonia mira opacitatis patientia; itaque quantalibet sub umbra solum inplet. Est et chamaedaphne silvestris frutex, et Alexandrina quam aliqui Idaeam, alii hypoglotion, alii danaen, alii carpophyllon, alii hypelaten vocant; ramos spargit a radice dodrantalis, topiarii ac coronarii operis, folio acutiore quam myrti, molliore et candidiore et maiore, semine inter folia rubro; plurima in Ida et circa Heracleam Ponti nec nisi in montuosis. Id quoque quod daphnoides vocatur genus in nominum ambitu est; alii enim Pelasgum, alii euthalon, alii stephanon Alexandri vocant. Et hic frutex est ramosus, crassiore ac molliore quam laurus folio, cuius gustatu accendatur os atque guttur, bacis e nigro rufis. Notatum antiquis nullum genus laurus in Corsica fuisse, quod nunc satum et ibi provenit.

40. Ipsa pacifera, ut quam praetendi etiam inter armatos hostis quietis sit indicium; Romanis praecipue laetitiae victoriarumque nuntia additur litteris et militum lanceis pilis-

§ 131. *et Alex.*, ad. *Est et Alex.*, codd. Barbari, βγ. — *deam*, d. — *hypoglotion*, Hard. *hypoglotion*, Salmas. exerc. p. 286. a. A. *hippoglotion*, ad β. — *danaen*, T ad (codd. Salmas.) *daphnitin*, β. — *hipelaton*, a. *eupetalon*, Salmas. — *dodrantales*, a. *cedro orientales*, d. — *topiarii ac*, omitt. T ad r (codd. Salmas.) γ. — *myrtice*, a. *myrticie*, d. — *et maiore*, Hard. ex Dioscor. 4, 145. *maiore*, ad β ad semine referentes. — *India*, T d. — *Heracleam*, a. — *in*, Θ T ad. Om. β. — *montuosis*, Θ T ad. *montosis*, β.

§ 132. *quod daphnoides*, Barbar. *quod damnoides*, a. *quondam noides*, d. — *euthalon*, a. *euptalon*, d. *eupetalon*, Barbar. βγ. Lectione optimi codicis a nobis recepta vindicatur Etymol. M. s. v. *Βύβλιος ὄλινος* p. 197, 34. — *stephanon*, codd. Salmas. exerc. p. 287. a. A. *stephano*, codd. Barbari. *stephalon*, d. *tepanon*, a. — *Alexandri*, a (codd. Barbari.) *Alexandro*, d (codd. Salmas.) i. e. *Alexandru*. — *graciliore*, Dalec. — *ac*, d. a, a. — *accendatur us*, d. *accendaturus*, a. *accenditur os*, βγ. — *atque guttur*, om. a d. — *nigris vel ruffis*, K. — *laurus*, Θ T ad. *lauri*, β. — *quod*, om. T.

§ 133. *lituis*, Barbar. K. At v. Titii locc. controv. 10, 12.

que, fascis inperatorum decorat. Ex his in gremio Iovis 134
 optimi maxumque deponitur quotiens laetitiam nova victoria
 attulit, idque non quia perpetuo viret nec quia pacifera est,
 praefereunda utroque olea, sed quia spectatissima in monte
 Parnaso ideoque etiam grata Apollini, aduetis eo dona mit-
 tere, oracula inde repetere iam et regibus Romanis teste
 L. Bruto, fortassis etiam in argumentum, quoniam ibi liber-
 tatem publicam is meruisset lauriferam tellurem illam oscu-
 latus ex responso, et quia manu saturnum receptorumque in
 domos fulmine sola non icitur. Ob has causas equidem cre- 135
 diderim honorem ei habitum in triumphis potius, quam quia
 suffimentum sit caedis hostium et purgatio, ut tradit Mas-
 surius; adeoque in profanis usibus pollui laurum et oleam
 fas non est, ut ne propitiandis quidem numinibus accendi
 ex his altaria araeve debeant. Laurus quidem manifesto ab-
 dicat ignis crepitu et quadam detestatione, interaneorum etiam
 vitia et nervorum ligno torquente. Tiberium principem to-
 nante caelo coronari ea solitum ferunt contra fulminum me-
 tus. Sunt et circa divom Augustum eventa eius digna me- 136
 moratu; namque Liviae Drusillae quae postea Augusta ma-
 trimoni nomen accepit, cum pacta esset illa Caesari, gallinam
 conspicui candoris sedenti aquila ex alto abiecit in gremium
 inhaesam, intrepideque miranti accessit miraculum, quoniam
 tenentem rostro laureum ramum onustum suis bacis; con-
 servari alitem et subolem iussere haruspices ramumque eum
 seri ac rite custodiri. Quod factum est in villa Caesarum 137
 fluvio Tiberi inposita iuxta nonum lapidem Flaminia via,
 quae ob id vocatur ad gallinas, mireque silva provenit; ex

§ 134. *Exhinc*, Torrent. ad Suet. Dom. 6. *Ex hac corona*, Dalec. — *maximi-
 que*, OTad. *maximi*, β. — *novam*, r. — *ideoque etiam*, K. — *utroque*, a. *ei
 utroque*, d (codd. Gel.) βγ. *utique myrto et oleo*, K. — *Parnaso*, d. *Parnasso*,
 aβγ. — *oracula inde repetere*, D ad marg. Omitt. adβγ. — *etiam*, a d. enim,
 β. — *ibi in libertatem*, r. — *manus atgarum*, a. *manus at garum*, d. — *iaci-
 tur*, T ad.

§ 135. *ei*, d. — *fit*, d. — *Massurius*, a. *Masurius*, dβγ. — *oleam*, d. —
manifeste, r. — *testatione*, T ad. — *vitius et nerv. lassitudini medentur*. *Tiberium*,
 Dalec.

§ 136. *Sunt*, STad. *Sed*, r. — *Augustae matrimonio*, Gronov. miscell. p. 849.
 — *pacta*, a²d. *capta*, a¹. *nupta*, Sr. — *illa*, Barbar. S. illi, ar. — *in gremio*
 — *miraculum* om. r. — *tenentem*, ad. *teneret*, Barbar. βγ.

ea triumphans postea Caesar laurum in manu tenuit coronamque capite gessit ac deinde imperatores Caesares cuncti; traditusque mos est ramos quos tenuerunt serendi et durant silvae nominibus suis discretas, fortassis ideo mutatis triumphalibus. Unius arborum Latina lingua nomen inponitur vi-
 138 ris, unius folia distinguntur appellatione; lauream enim vocamus. Durat et in urbe inpositum loco, quando Loretum in Aventino vocatur, ubi silva laurus fuit. Eadem purificationibus adhibetur testatumque sit obiter et ramo eam seri, quoniam dubitare Democritus atque Theophrastus. Nunc dicemus silvestrium naturas.

§ 137. *triumphans postea*, a. *postea triumphans*, Sd. — *tenerint*, Td. — *nominatis triumphalibus*, K.

§ 138. *Latinae linguae*, a'. — *Aventino*, a. — *laurus*, ΘTd. *lauris*, a. *lauri*, βγ. — *noviter*, a. — *atque*, Θad. et, β. — *Theophrastus*, hist. plant. II. 1, 3.

INDEX CRITICUS LIBRI VII—XV.

- VII. 1. insignia? minore, Rhenan. 8. meam? 10. γῆς κλεῖθρον, Turneb.
 11. Imai, Barbar. 16. et Illyriis, β. 17. Bithyae, Barbar. 21. haec? 23. vo-
 carentur? 24. tum, β. 26. Trispithami, Harduin. 28. binorum palmorum, β.
 Gymnetas, β. 29. annos? 30. Duris, β. Calingis, Barbar. gente, β. Oritas,
 Barbar. 33. quinos, Sabellic. 34. Trallibus, β. 36. P., β. Arescontem, β.
 37. raram, β. 43. amplexaris et, β. 44. tinctoria? tanti, β. 48. duodecim, Bu-
 daeus. 49. mensum, nos. 52. reputatio? et? 54. is erat, Rhenan.? Scipioni?
 Spinther, β. 56. eodem? 59. Q., β. 61. in viris, β. Salonii, β. 63. et? cita-
 tiore, β. 64. insedere, β. 65. Asphaltitae, nos. quod, β? 67. salivam, Barbar.
 68. M., Hard. 69. tempestate florentissimam, β. 70. trahunt, β. multoque pri-
 mum? magnitudine, β. 72. decurret, β. 73. suo — futurae? 74. Naevii — ha-
 bitum, β. 79. ἀπαθσις, β. 80. natura, β. 81. vesco, β. in — elatione? 83. Cro-
 toniensem, nos. 84. Anystis, β. tribus Tiberium, β. 85. Myrmecides, Barbar.
 a quo, β? apicula, β. 86. Cimbricae victoriae? 87. tyranni os, Barbar.
 96. transgressus, β. toties, β. 97. DCCCXLVI, β. 98. Basternis, β.
 101. Dentrem, Hard. Aterio, Harduin. 102. XXVI? una? simul bubus, Ge-
 len. imperatae, nos. 105. praetura, β. 107. agere? 111. contigit? 115. Var-
 ronis, β. 116. e, β. te, β. 117. linguaeque, β. maiore? 121. queant, β. in-
 clusa, β. excussa, β? M., Pigh. 122. meum necate, β. Rupilius, Drakenborg.
 123. cui — habuere, β. 125. interdicto, β. Chersiphron, Pintian. Ctesibius, Bar-
 bar. inclaruere, β. 126. Medeam, Sabellic. Bularchi, β. mediocri spatii, Bu-
 daeus. 127. insigni et, β? grandi, β. Diana, β. Mentori? 128. geniti, β.
 II, Harduin. quater. histriones sed, β? 129. Lutorio, Lips. 131. laudatus
 dies, β. 134. proscriptus? 135. furnariae, Turneb. 136. iudicium? 137. Unus,
 β. 139. Quintus, β. 142. inter rara, β. e, β. praetorio, Pintian. 143. C. Ati-
 nio, Torrent. intercederet, β. 144. a damnato suo? reste, Ruhnken. poemam
 exactam esse, β. 145. illud, β. 147. avinculum, β? eius? 151. castigandam,
 β. Peophidium, β. angustissimo, β. 152. Euthymus, Barbar. Patria ei, β.
 153. de, β. 154. Ephorus, β. 155. Lutmiorum? 156. Arganthonium, β. Gor-
 gian, β. Perperna, nos. rogaverant, β. 157. Corvinus, β. 158. Rutilii, β.
 XC, nos. Pompeio, β. 159. saltavisse et, nos. principi, β. 160. tartemorion,
 Meinek. appellant, β. stata et dicit? 161. quandoquidem, β. 162. imperatores
 Caesares, β. mediae, β. 163. Brizelli, β. mulier, β. M. Aponius, β. CXL,

Bergk. 165. iam, β . Caelius, Coler. C., β . 166. Curio, β . Pheraeus Iason, Pintian. 170. ab, nos. 173. Messala, Rufus, Heyn. 174. magna — *fabulositate*? 175. Huc, β . 177. E, β . Corfidio, β . funeri, β . 178. congregata multitudine? 179. idque ita? 180. atque? Stilponis, β . 181. hic, β . C., nos. Rebilus, β . 182. Tamphilus, Harduin. M', Harduin. dum, nos. 183. Tuccius, Harduin. medicus Valla? Ap. Saufeius, β . 184. T., β . Haterius, Harduin. 185. tepe-scere, β . 186. Corfinii, β . divorti, Pintian. 188. primum? 190. genitis, β . obituri, Pintian. 192. ΘΕΦΧ, β ? ΖΗΥΩ, β ? mavult, β . 193. M, nos. M, Perizon. bis. 196. inficere, β . Tychius, Harduin. Babylonis? 197. Delan, nos. 200. Acrisius, β . 201. Aetolos, β . pilum — Pisaeum? 203. sphaeram, β . 204. Thamyris, nos. addidit, β . Ardalus, Harduin. 205. Gyges Lydus? 208. Mnesigeton, Harduin. 209. Tyrrhenus et sequentia in interpunctione emendavit Pintian. 212. rationi, β ? reperta diximus, β . 213. ad aedem, β . Quirini L., β . 214. statutum, β . M', nos. CCCCLXXXI, Salmas. congruebant, β .

VIII. 4. Germanici, β . 5. plenisque, β . 6. fumibus subire, β . ter, β . didicisse, β . 8. ne, β . 9. per cuncta? virus, β . 12. semper. Tum, β ? gaudent, β . victusque, β ? 15. Bocchus, β . obiecisset, β . 17. inductos, β . factum, β . 19. DCLV, β . 20. ictu, β . 21. clathris ferreis, β . arenam, β . 24. vi, β ? 28. semel — pluresve quam, β . possint, β . 29. hirudine, β . 30. iuba, villo, β . 31. pro palis, β . 32. facili? 33. pro se cuique, β ? ut? una? scandendi? attritum, β ? 36. Rhynadacum, β . 37. sit, β . Italiam, Harduin. 38. ferorum, β . uros, β . cervique, Salmas. 40. reddentem, β . trium iugerum? 44. omnium? 45. uno, β . Nestumque, Barbar. 46. ut, β ? abeant, β ? 48. Credit, β . 49. ater? 50. turpitudinem? 52. a moriente, β ? iam, β ? 53. DC, β . 54. paene talis, β . Gaetuli, β ? 57. tum poena — contra feram? 61. ferri, β . 62. odore, Budaens. 64. hoc, β . gratia, β . 65. dedicatione, β . 67. ministeriis, Salmas. 68. suae, β . 69. similitudo, β . ovis ferarum, β . 70. χήρους, Harduin. 72. crocottas, Harduin. 73. unicornes, β . leucrocottam, nos. eale, β . fluviatilis, β . variatque, β ? 74. habet, β ? 76. azin, β . 78. talis, β . 79. Iniciunt? illae — moriuntur? 81. sit, β . in, β . 82. Fabius? faciebant, β . certasse? 84. qualem e, β . 85. cerastis, β . 87. cernere? pede, Harduin.? 88. corius, β . 89. terribilem, Harduin. 90. assultum, β . 92. a Tentyri, nos. animi, β . sequentes, Dalecamp. 97. sola multis? et, β . percussi — eiecto? 98. cumilae, β . pastu vires, β . 99. perfricata carne, β . 101. turtures, β . helxine, β . 102. fibris, β . 103. praemigrant, β . In Thracia, β . vulpes rell.? 104. in, nos. incolas, Barbar. Amuncias, nos. Cynamolgus, β . Rhoetienses, Harduin. 105. continuitate, β . 112. seselis, β . 113. aros, β ? seselis? 117. teneris, β . 118. et, β . 121. absimile sullo, β . tenuitatem, β . ferus, β . alioqui, β . 122. atibi, β . oculos, β . 125. contextas, β . ac — genere? herinaceorum, β . 127. ne, β . suctu, β . 129. ne, nos. circaque — ora? 130. agat, β . 132. palatum, β . 133. lanuginem, β . 134. exinanita, Harduin. 135. cute, β . monopolio, Barbar. provincialibus, β . 137. atque ob? id, β ? a plerisque, β . 140. obrutae, β . 141. Nysa, β . fulvi, β . 142. canis, β . Garamantum, β . 143. Colophonii, β . 144. Cascellium, Dalecamp. asturcone, β . 147. sagacitas, β . 149. elephantove, β . 150. belluam, β . rotatam, Harduin. 151. generi bis, Harduin. Iusta, β . idemque — esse, β ? 153. auferatur insequi, nos. Tarquinius, β . 154. impressi, β . Tredecim, Budaens. 156. prorigam? 157. matrem, nos. 158. evellisset, β . tyrannidem, β . 160. albato, Harduin. opponentes? 161. ab Veius, Beroald. 162. feminae, β . 163. utpote cum? 165. enasci, nos. olfactu, β . 166. Gallaica, β . incursus, β ? 168. urinam genitalem, β . a, β . Partus, β . 169. horrent ita, β . caveant, β . 170. Mularum? 171. admovent, β ? autem? eis ut, Harduin. 172. ex asino equi, β ? iaciat, β . 173. diversis, β . 174. ginnum, Pintian. 175. senecta, β . 176. fuere, β . 179. gibber, β . 180. tantae, β . negante, β . 181. in, β . resurgere, β . 182. quadrupedante, β . 183. divo, nos. 185. privis, Salmas. 187. Primiparis, β . 188. melior, β . 189. lingua, β . praecipua, β . 190. Apulae, β . Laodiceae, β . 191. desint,

β. nomina eis, β. quas nativas seqq. Interpunctionem emendavit Harduin. *habet, β. iam Asia*, Harduin. *Baetica, β. fulvi, β. commendat, β. Piscenas, β. 192. priecos, β. usos, β. aenis polientium, β. 196. Gausapa*, Harduin. *gausapae*, Harduin. 194. *Sanci*, Broter. 196. *pietas, β. 196. scutulis, β. 197. praetextae, β. 198. vestitu, β. 199. Umbros, β. octoni, β. 200. Capri, Schneider. utiles*, Pintian. 201. *Abortus frigori, β. 202. a cervice, β. 103. villo, β. 205. quibusdam, β. 208. vocem*, Rhenan. *sapiunt, β. posterioribus, vir doctus apud Dalecamp. 210. non tota*, Harduin. 211. *ceterorumque, β. 214. capreae, β. recussu, β. 215. icones, Salmas. usu*, Harduin. 217. *afferentes, β. 219. vestitum, β. 221. Lanuvii*, Harduin. 222. *quadam, β. 223. occentu, β. sorices, β. quam, β? 225. Hic, nos. vicini, nos. onagri montem, β. Elaphum, Longol. 226. quae, β. 227. vocabibus, β. 228. Cydoniatarum, β. 229. Tirynthe, β?*

IX. 2. *et, β. 5. sparsis? ictu sed? 10. eum, β. simul, β. 11. pinnas, β. 12. rostris, β? 13. toto? 14. Venerat, β. propulsa? 16. aqua, β. reddere, β. 17. partem, β. 18. efficacia, β. ipsorum, β. de, β. confessio, β. 19. fistulis, β. 20. nam cum, β? tantaque vi, β. 23. rostrum, β. 24. expavescit, β. alludit, β. Puteolos, β. immorans, β. adlexisset, β. 25. Fabiani*, Pintian. 26. *Diarrhyti, Barbar. potestatum, β. in hospitales*, Dalecamp. 27. *causam, β. exspirasse, β. 29. aequae — toleratura? 30. ad, β? 32. quos, β. 33. Iasio, Barbar. cymba e, β. ad, β. posset, β. 36. leviterque? Phoenicio, β. 37. tanta — comminuant? 38. Trogodytas, nos. chelyon*, Harduin. 41. *pristis? 44. Praecipua, β. quinque, Harduin. isoz, nos. 45. marris*, Harduin. 47. *vere*, Pintian. 48. *ructu, β. 49. est in, β. 50. Thracii, β. 51. portum, Lips. 52. aestivant, β. 54. et thynno, β. magnitudinem, β. ut in, Barbar. superiacent, β. 56. erythinis et channis, β. prognatae, β. 57. chromis, β. sciaena, β. phagri, nos. capti, β. statis, β. psettam*, Harduin. 58. *Alga*, Harduin. 59. *salacitas, β. in, β. brachias, β. 61. callariae, β. 63. cura est, β. iecori*, Harduin. 64. *Septentrio-nalis, β. 65. litoralibus, β. 66. vitro, β. mirus? 67. Caio, β. reputatio, β? pluris, β. triumphorum? aestimatur, β. 71. vices, β. 73. et lubricis*, Alcyon. *terra, β. 74. eadem, β. 76. infirma, β. 77. multam, β. 78. raias, Barbar. imposito; nos, β. cartilaginea, β. 79. arbitratur, β? 80. a? naves, β. 82. ignea, β. 83. ancoris, β. 86. complexu, β. 87. colotis*, Barbar. 88. *subri-gens, β. 89. a, β. 90. eiiciatur, β. 91. Luctatur, β. 92. transcendebat, β. 93. Reliquiae, β. 94. demissis*, Harduin. 95. *Latent, β. 97. astaci, β. maeae, Barbar. obliquum, β. 99. et, β. 103. expansa, densata, β. 104. mare, β. 110. abscindit, β. 111. singulas, β. 112. levore, β. promtis, β. 113. elenchos*, Barbar. 114. *sed, β. 115. pina, nos. 116. singulis, β. 117. mancipationem? 118. Augu-sti, β. 119. centies HS, β. 122. margaritae, β. 123. Alexandria — redacta, β. Iugurthino bello — impositum, β? 124. hora*, Gesner. 125. *mutuoque attritu, β. 126. testa*, Harduin. 127. *in Meninge*, Barbar. *Huic, β? 129. ut tamquam, β. 130. cuniculato, nos post Barbarum. cuniculi, β. 131. taenii*, Turneb. *cal-culense*, Harduin. *appellant, nos. maris, β. dialutense, β. 133. fluxos, β. salem, β. ad*, Harduin. 135. *L*, Harduin. *et e pelagio, nos. 137. DCXCI*, Harduin. 140. *hyeginum*, Budaeus. 141. *granum, vir doctus apud Barbarum. 142. pina, nos. squilla, Barbar. 147. marcenti, β. ei, β. 150. Adhaerent, β. aplysiae, β. elui, β. 151. ullam, β. 152. sors, β. 154. holothuriis, β. circum-globata, β. innascuntur, β. 158. squillae, β. 159. mare, β. gyrynos, β. insi-gnes, β. naturae*, Harduin. 160. *salivario, β. 163. multitudinem, β. 165. ha-bens, β. cartilaginea, β. 166. terra, β. 167. memorandum, β. 168. Sergius, β. 169. lis esset*, Barbar. 170. *Quadrages*, Harduin. *veniere, β. 171. nolui, β. quadrages*, Budaeus. 173. *Lupinus, nos. 174. commentus*, Pintian. *ut, β. 176. et Lycum? multifariam, β. 177. indigos*, Pintian. *quam? in nullis? et his? 180. scopulosi maris, β? mittitur, β. 181. rapiens, β. 186. sta-tis, β.*

X. 1. *Ungulae iis*, β . *pedibus*? 2. *delectu*, β . 3. *fauces*, Salmas. *honestari*, nos. 4. *Manilius*, β . et, β . *funera*? Panchaia, β . 5. *Manilius*, β . *est et*, Rheman. 6. *valeria*? 7. *plangum*, nos. Boeus, Pintian. *sors*, β . *eius*, β . 9. *haliaetus*, nos. *ictu*, β . *alae*, β . 11. *ossifragis*, β . 12. *gangiten*, Harduin. 14. *indiget*, β . 18. *Est percelebris*, β ? *gloria*? *educatam*, β . 19. *adverso orbe*, β . *triduo*, β . 20. *in magna quaestione*, β . *ossifragae*, β . 21. *triorchim*, nos. *Buteonum*, β . 22. *ex*, β . 23. *parte*, β . 25. *capite*, β . *rectu*, β . 26. *semperque*, β . 27. *feta*, β . 30. *alicubi*? 35. *Palpelio*, Harduin. 37. *subis*, β . 40. *scandentes*, β . *subreptum*? *cuneumve*, β . *arbori*, β . 41. *reddentis*, β . *autem*? *concerpsit*, β . 43. *gloria*, β . 45. *exque*, β . 46. *opera*, β . 48. *Tanagram*, β . 49. *faeces*, β . *extis*, β . 51. *fama amoris*, β . Aegii, Gesner. Olenji, Gesner. *Glaucēs*, β . *digressus*, β . 52. *palmas*, β . 54. *plumae*, β . *possint*, β . *nigritia*, β . 56. *tetraonas*, Politian. 57. *aviarius*, β . 58. *qui acclament dispositos habent*, β . 59. *laxatus*, β . 60. *gutturē*, β . 63. *ad terga*, β . 65. *hae*, β . 66. *hinc*, β . 67. *poenitentia*, β . *incomitatam*, β . 68. *asionem*, β . *parasita*, β . 69. *stabilitas*, β . 70. *intran?*? 71. *quoto*, β . 72. *proprium*, β . 75. *Casii*, Barbar. 77. *nec*, β . *immensa*, β . 79. *corvos*, β . 82. *singulis*, Rheman. 87. *alibi*, Hand. 89. *purpureis et*, β ? *admixtis*, β ? 91. *spongiarum*, β . 93. *peritia et*, β . *habiles*, β . 94. *inexpugnabilem*, β . 96. *Acanthyllis*, Barbar. *Galgulos*, β . 98. *ovis*, β . *ac ferruminato*, β . 101. *inlicem*, Scaliger. *eam*, β . 103. *procurrit*, β . *pavore*, β . *vacans*, β . 104. *Ab his*, β . *idem*, β . 106. *incommodo*, β . *a vere*, Harduin. 108. *quē*, Rheman. *vinctae*, Barbar. 109. *ava*. *Est*, β . 110. *venditavit*, Budaeus. 111. *volatus*, β . 112. *pronum*, β . *Impingi*, β . *putes*, β . 113. *subrectae*, β . 118. *cura atque cogitatione*, β ? *hilarari si*, β . 119. *eas*, β . *quini*, β . 121. *fetu*, β . 122. *Rediculi*, Barbar. 124. *contexta*, β ? *corniculis*, β . 125. *posset*, β . 126. *tradens*? 127. *orbis*, β . 130. *himantopodi*, β . *eadem*, β . *soliti sunt*, β ? 131. *Huc*, β . *inde in os*, β . 133. *raras*, β . *per*, β . 134. *Est et*, β . 135. *turdorum*, β . 140. *clunes*, β . *hic*, β . 141. *HS. C*, nos. *HS. VI*, nos. 142. *fatear*, β . *nisi*, β . *summas*, β . 143. *dicimus inter*? *cenchris*, Barbar. *gallinae*, β . *soli*? *considente*, β . 144. *rubri*, β . *quam alibi*, β . 146. *aliquae et*? 147. *aliave*, β . *diutius*, β . 148. *luteo*, β . 151. *una*, β . 153. *ederent*, β . 155. *esset*, β . 156. *certa*, β . 157. *ac*, nos. 162. *singuli*, β . *alias*, β . 164. *asterias pellos*, β . 165. *aegolios*, β . 168. *tantum*, β . 169. *est*, β . 172. *maribus*, β . 174. *amplexa*, β . *circumplexu*, β . 176. *ea*, β . *informem*, nos. 177. *utrumque*, β . *catulos nec*, β . 178. *quosque*, Ian. *maribus*? *post laborem*, Pintian. 179. *vero*, Harduin. *mulier*? 180. *ex adverso*? 183. *fetu*, β . *alias et porrecto*, Barbar. 184. *item plures*? 187. *eadem*, β . 190. *eorum*, β . *dicuntur*, β . 192. *sint*, β . *solenes*, Harduin. 193. *utpote*, β . 197. *excitam*, Harduin. 199. *sphingiorum*, Barbar. *expromit*, β . 200. *ut bibere*, β . 202. *in corpore*, β . 203. *chloreas*, Turneb. 204. *Kursus cum terrestribus seqq.*? *anates*, β . 206. *thoes ac*, β . 208. *enizam*, β . 211. *qua*? *A vino*, β . 212. *transeamus*, β .

XI. 2. *quam*, β . 3. *potissimum*, β . 4. *in*, β . 5. *inesset*? *aliquid*, β . 6. *aliis*, β ? 8. *simile quiddam*, Barbar. *vicem*, β . *obtinēt*, β . *insectis*, β . *aestimatio*, β . *iudicare*, β . 10. *e*, β . 11. *republicam*, β . 12. *tamen tanta*, β . *minimi*, β . *tantae*, β . *rationi*, β . 13. *perferendos*, β . 14. *non*, β . *succo*, β . 15. *totum*, β . 16. *pissoceron*, β . *bis*, β . 17. *africi*, β ? *florem esse*, β . *futurae messis indicium*, β . 18. *Herbarum haec genera*? 19. *Philiscum*, β . 20. *haec*, β . *temperie*, β . *et*, β ? 21. *earum*? *atque*, β . 22. *concameratione*, β . 23. *una*, β . 25. *e*, β . 26. *imperitans iis*, nos. 27. *imperfectae*, β . 30. *ex*, β . *exsplendescēte fit*, β . *quaedam — utinamque esset*, β . 31. *e*, β . 32. *et*, β . 33. *cava et nigra*, β . 34. *solsistio*? 35. *XV*? 37. *vocandis*, β . 38. *ut diebus confectum siccioribus*, β . *palam dolio- lis pingue*? *e rore*, β . 39. *concrescit*, β . 41. *exortus*, nos. 42. *tamaricem*, Harduin. 44. *diridentes*, β . 45. *servatior*, β . *acapnon*, Barbar. 47. *si*? 48. *pars ceras*, Petav. 49. *quā*, nos. *procedente*, β . *necessarii*, β . 51. *ne desint*, Barbar. *rufus quam*, β . 52. *illis tantum*, nos. 54. *quaeque*, β . 57. *Sed quomodo*, β . 58. *et*, β . 60. *ut*, nos. 62. *se e*, nos. 63. *morbos*, β . *cum — progerunt*, β . *funē*

rantiumque, *β*. 64. diducta multitudine? 67. Nocent et sua, *β*. 68. editis, *β*. 69. eis, *β*. ac—foveantur, *β*. 70. scarabaeos, *β*. 71. cetera, *β*. cortice araneosae? Et fetus, nos. 73. temere sine, *β*. moriuntur, *β*. 74. his, *β*. 75. lapidi, *β*. 76. necydaus, *β*. 77. terebinthi et florem et halitu, *β*. vellere—cogi? 78. alia, *β*. pensa dimitti, *β*? fuso, *β*. 79. longissimis—cruribus, *β*. 80. et iam, *β*. 81. quadam, *β*. laevis, *β*. 82. concameratur, *β*. necne, *β*. possit, *β*. 83. discit, *β*. a culmine, *β*. 84. involventes et, *β*. non, *β*. venetur, *β*. 85. vir ulla, *β*. sed, Pintian. ita, *β*. 87. supervacuo, Pintian. gracilitate et longitudine, *β*. 90. immerserint, *β*. 91. conficiat, *β*. araneis, *β*. 93. aculeatorum, Dalecamp. 94. velut in folia, Barbar. 95. differentia. In Milesia, *β*. 96. est, *β*. reviviscunt, *β*. 97. Lucanos, *β*. 99. deseeta, *β*. 100. nisi, *β*. 101. sub terra, *β*. 102. mares obeunt, *β*? nisi in planis et rimosis, *β*. 103. serrarum, *β*. 104. obumbrant, *β*. 105. coacto, *β*. debellandi, *β*. obterendo, *β*. poena in, *β*. 107. terendo, *β*. 111. terrae, *β*. 113. trecenum, Broter. 114. sese, *β*. 115. animalium, *β*. petauristae, Harduin. 116. dehiscitque, *β*. 117. sitit, *β*. exspirant, *β*. 119. pyraustes, *β*. 120. quadrupes, *β*. vermiculo, *β*. 122. callum, *β*. peculiare, *β*. 123. platycerotas, *β*. 124. fastigium, *β*. 126. barbari septentrionales, *β*. alii? translucent, *β*. 128. solidipedum, Harduin. natura, nos cum Broterio. habent, *β*. cornua, *β*. 134. Hoc est—proximum, *β*. huc venarum, *β*. 136. pilosae, *β*. 137. cartilaginea, *β*. 138. aliubi, *β*. huc, *β*. 139. contrahuntur ut, *β*. 140. ardeolarum genere? nec cicadis, *β*. 143. nec, *β*. 144. nisi, *β*. conniveret, *β*. paria, *β*. 145. id est, *β*? 146. Hinc, *β*. 148. et temperato, *β*. 151. non, *β*. 152. eruat, *β*. 155. in, *β*. 156. Ne, nos. 157. ut in, *β*? 160. ut apro, *β*. 162. exserti, *β*. ceteri, *β*. plani, *β*. 164. repulsu, *β*. primores, *β*. habet, *β*. iam, nos. 166. ipsis, *β*. circiter, *β*. 167. praetrivit, *β*. At canini, *β*. 172. mansuefacta, *β*? 174. tortus, *β*. 176. ne si, nos. Ex, *β*. 180. denticulatus, *β*. renis—ventri? 181. animal, Barbar. 182. sanguini, *β*. 186. Postumio Albino? sacrificanti bis, *β*. 187. amiserit, *β*. 190. perimit curas, *β*. Briletum et Tharnen, *β*. 192. amarum est, Harduin.? 195. Est autem, *β*? et ceteris avibus? 196. obsidionum exempla? 197. cordi, *β*. 198. alibi, *β*. 199. incipiens, *β*. 201. hinc, *β*. 204. Quidam, *β*. certe apparet, *β*. 209. locos, *β*. 210. eiecto, Merala. ab electicia, nos. 214. duritie, *β*. 215. tibias, *β*. Cartilaginea, *β*. 216. omnium? suffraginem, *β*. crescit, *β*. 220. sanguine, *β*. in, *β*. 221. vitalitatis, *β*. 223. altera aliis utraque, *β*. 224. fellis, nos. 225. percussu, *β*. 226. tenuitati, *β*. transmitti, *β*. 227. perhibeatur, *β*. 228. vespertilio; horum, *β*. 229. Pili e, nos. 230. Hi castratis, nos. lanuginosi, nos. geniti, Barbar. 231. ac, nos. phthisi, *β*. crescunt, Harduin. 232. vespertilioni, *β*. 235. Sed detracto, nos. lambitur, *β*. marini, Dalec. 236. profusum, *β*. aqua? 238. quocunque, nos. serescit, Barbarus. 239. hinnulei, *β*. 240. e, *β*. Docleatem, *β*. Centronicae, Harduin. 241. Lunensem, *β*. in recenti, Vitell. hanc acutene, nos. medicamenti vitium, nos. 242. salem, *β*. 245. dependentem, *β*. notum? 251. a minimo, *β*. 252. stantem sibi, *β*. 254. in ungulae ictu, nos. 257. Longipedes, Pintian. 261. viverris, *β*. 263. in pantheris, *β*. 266. spiritu, *β*. 267. feminum, *β*. de quibus diximus? 270. est, *β*. dolius etiam, *β*. 279. Vultures—rosam? 280. interimit, *β*. 283. corpulentiae, *β*. letale est, Harduin. inediam, nos. 284. gustu, *β*. hippace, Barbar.

XII. 7. Rhegium, Barbar. 9. Celebratae sunt—a? ramis arborum, Barbar. 10. laetiozem quam, Barbar. 14. cerasi, *β*. 18. aut, *β*. 20. arbore mire, Salmas. 23. pieraeque, *β*. est, *β*. 24. valetudini infesta, *β*. Edixerat, Barbar. 25. moro, *β*. 26. phasiolis, Barbar. 28. libras, *β*. 29. in appetenda aviditate? 30. grani, *β*. caryophyllon, nos. Indico luco *β*? 33. similis, *β*. raphani? 37. terra? illas alii, *β*. 39. quibus, *β*. 41. Vicinitas, nos. 42. cyperi, *β*. aristae se spargunt, *β*. 44. Foliis? pitulis, Salmas. XXXX, nos. 45. phu, Barbar. 50. frianti, Broter. 52. spectat ortus, *β*. 57. venerunt, *β*. 58. iam, *β*. 59. opifici, *β*. 61. testium, *β*. minore, *β*. 64. ostiarii, *β*. 65. publicanis, *β*. simili, *β*. 66. insulis, *β*. 68. bis et ipsae iisdemque, *β*. 69. est et Ausaritis, *β*? Dusaritim,

Harduin. *pinguedine*, Broter. 70. *caret vitiiis*, β . 71. XVI S., ei, nos. 72. *uti*, nos. *possit*, β . *Chia e*, β . 73. *pulvere*, β . 74. *insulae*, β ? 75. *pingue*, β ? *insidere*? 76. *ut alii—arbore*? *myrtata*, Barbar. 77. *enhaemon*, β . 78. *Zagro*, β . 79. *redit*, β . *Carras*, β . 81. *frequentissimas*, β . 82. *debeat*. *Beatam*, Barbar. 84. *peninsulaeque*, β . 85. *princepsque*, Pintian. 86. *aura e*, nos. 87. *regant*, β . *ulla*, β . *adiuvet*, β . *instar ibi*, β . 88. *portum*, β . 89. *in planis*, β . *impetratur*, β . 90. *aut*, β . *Est*, β . 91. *plurimus cortex*, β . ei, nos. X x, Harduin. 94. *impositam*, β . 97. *optimae*, β . 98. *daphnoiden*, β . *considerare*? 100. *nascentibus*, β . *arboris*, Barbar.? 101. *odoratori*, β . 103. *autem*, β . 107. *metopion*, β . *thrauston*, Barbar. *phyrama*, Barbar. 108. *Sphagnos*, β . 109. *suavitate*, β . 110. *castorei*, β . 111. *arbusculam*, β . 112. *didicit*, Pintian. 113. *rutae*, Barbar. 114. *tenui*, β . *eutheristo*, Barbar. 123. *augere liquorem*? 125. *Sidone*? *minimè*? ex? 130. *amminea*, β . 131. *condita*, β . 133. *Laodicea Syrias*, β . *massaris*, β . 134. *spathen*, β . 135. *succo illo*, Pintian.

XIII. 1. *iuivique*? 4. *et saepius transisse*? *alibi atque alibi*, nos partim ex β . 5. *deinde in Aegypto praepositum*, β . 9. *addito*, nos. 11. *sesamino*, Barbar. *melle cinnamomo*, β . 12. *cyprinum*, β . 13. *multo*? 14. *alii miscent*, Barbar. *omnia*. *Prodigiosa*? 19. *conduntur*, Chifflet. 20. *sentit*; *tamen*, nos. 22. *ex*, β . 25. *Salernitana*, β . 27. *sponte—alia*, β . *calida*, β . 28. *fruticem*, β . *brevique—foliosum*? 33. *cacumini filo*, β . *adhaeret*, β . 35. *viduas*, β ? 36. *trunco ad*, nos. *humido*, β . 39. *chamaerepes*, Harduin. *molli ad vitilia*, β . 43. *quodam*, nos. 46. *est*, nos. *Thebaicae*, β . *exiles assiduo*, Pint. 52. *praestat*, β . 57. *aestates*, β . 58. *similis*, β . 60. ei, β . 69. *totam fuisse*, β . *Sebenyutico*, Barbar. 70. *abfuisse*, Guiland. 74. *atque*? 76. *Taeniotica*, Barbar. 77. *liquor vim*, β . *crates peragit*? 80. *pedalis*, β . 82. *intergerivi*, nos. 83. *constricta*, β . 85. *Tamphilos*, Sigon. *tot*, β . *potuissent*, β . 87. *tertio*, β ? 90. *laniferas*, β . *natura in descriptione*, β . *Arabiae*, β . 91. HS. X, β . 93. *amplissima*, β . *duobus a rege*, β . 94. *Tiberit*, β . *sempedem*, β . *optima*, β . *cuius materia erat*, β . 95. *vitium*, β . in eo, β . *superne quaeque*, β . 97. *vero*, β . *crispis*, β . a, β . 98. *ilignae venae*, β . *aestus*, β . 99. *intermissus*, β . *docuere*, β . 100. *thyon*, Dalecamp. *tradat uri*, Salmas. 101. *proximus*, nos. *scribit circa*, nos. *memoratas*, β . *incorruptae*, β . 102. in, β . 104. *videntur*, Pintian. 105. *cerasi*, β . 106. *alica*, Barbar. 107. *grana ceu*, β . 109. *demissa*, β . 110. *crudo*, β . 112. *abest sed*, β . *sunt acini*, β . *alia*? *in favis*, Barbar. 113. *balaustium*, β . *medicinis*, β . 114. *epipactis*, Barbar. *elleborinen*, Gesner. *pyros achnen*, Barbar. *cneorion*, Barbar. *cneorum*, Barbar. 115. *praelatam*, β . 116. *quae*? 117. *ostryn*, Barbar. *ostryam*, Barbar. *piri*, β . 118. *euonymos*, β . *eadem*, β . 120. *Andrachlen*, nos. *porcillacae*, nos. *planis*, β . 121. *apharce*, Barbar. 123. *facilis*, Pintian. 124. eo, β . *thapsia sed sui*, β . *inani*, β . 125. *alopecius*, β . *scelera*, β ? *contractent*, β . 126. *folia*, β . *sibi cum*, β ? 127. et, β . *ophiostaphylen*, nos. 129. et *sicut*, β ? *eodem*, β . 130. *Aristomacho*, β . *ovium*, Sabellic. MM, β . *sed ocior*, β . 132. *desint*, β . 133. *Canus—frutex*, β . 134. *Cythno*, β . *proventu propter quod*, β ? 135. *habet*, β . *alga*, β . *prason*, Barbar. 136. *in vadis haud*, β . *ut*, Pintian. 137. *urinantibusque*, β . 138. *pumicem*, β . 139. *ferentem*, β . *referta*? *vix*, β . *tutum*, β . 140. *similes*, β . *ramosas*, β . *cum tractarentur*? 141. *ipsae*, β . *autumno*, β .

XIV. 3. *non—norint*? 4. *ideoque*, β . *opum*, β . 7. *tribus oleae*, β . *una e vite*, Salmas. 10. *exire sinitur pluribus*, Salmas. 11. *crescunt*, β . *avelli*, β . 12. *opulus*, Dalecamp. *in subrectos*, β . 13. et *aliae*, β ? *peritia domini*, β ? 14. *durus acinus*? 16. *uvie*, Barbarus? 18. *Arverno Sequanoque et Helvico*, β . 19. *delictis*, β . *dedere*, β . 24. *frigidus non*? 25. *Thasove*, β . 27. *visula*, Harduin. *magis quam*? 32. *emarum*, Harduin. 33. *fertilitate sua*, Dalecamp. 34. et, β . 35. *Latio*, β . *argeica*? 36. *atque etiam—optima*? *etesiacae*, β . 38. et *Laurentii*, β ? 39. *prusinia*, β . *ibi*, Dalecamp.? *streptos*, β . 40. *ambrosia e*, nos. 41. *scirpula*, β . *quem Chium*, β ? 42. *escariae*, β . 43. *Phalacram*, Barbar.

PLIN. II.

Alba Helvia, β. *Narbonicam*, β. 47. et *Scantianas* — esse, nos. *praecepta*, β. 48. *CCCC M.*, Broter. 49. *DC M.*, Broter. 50. ac ne — soli? *CCCC M.*, Broter. 51. *nemo non*, Gronov. *principes tum eruditionis*, β. 53. aut, β. 54. *regione*, β. 55. *plebem*? *Durantque*, Sabellic. *vina*, β. si non pervincat, Barbar.? 56. *vini*? 59. *aliud praestantius* β? 60. *Praetetanum*, nos. 61. ab *Averno*, Pintian. *Ostiam*, β. 62. *Faustiano*, β. *quoque copiae*? *miliaria*, β? *Caedicias*, Osann. 65. *sicut*, β. 66. *obtinuere*, β. circa, β. dicta in loco? *proximo*, β? 67. *Graviscana*, Statoniensis, β. 69. *Servitiana*, β. *Grumento*, β. 70. *deprehenduntur*, β. 71. *Laletana*, Sipontin. *elegantia*, β. 72. *atque non ex nobilibus*? 73. *Arvisium*, β. 74. *aethalo*, *peuce*, β. 75. *protropo*, Barbar. 76. *Oreticum*, Harduin. 77. *dein in*, Harduin. 78. *vetustas*, β. 79. aut, β? 80. *Scybelites*, Dalecamp. *Aluntium*, Harduin. 81. *Cretico*, β. *diutius*? 82. *expressere*, *adiciunt*? *passum*, β. 83. *Vocontii*, β. in, β. 84. a *terra*, β. 85. *Dulci* e, β. *melitites*, β. *potium*, β. 88. *Postumia*, Barbar. 89. *Mecennii*, Barbar. 91. *lactis*, β. *remiges*, β? 92. *murrinam*, β. 93. *indidem* — *Rogas*, β. 94. *Optimiani*, β. *intelligente*, β. *Italia*, β. 95. *Quinque Thasii* — *Falerii*? *L. Iulius*, β. 96. *mensa*? 98. *macerati*, β. 99. et, β. *reliqui*, β. *maturescat*, β. 100. *adynamon*, Barbar. *noziam*, β. 101. *milii*, β. *macerato*, β. *uti*, β. 102. *totus*, β. *maturarum*, Barbar. *palmiprimum*, Barbar. *catorchiten*, Barbar. 103. *rhoiten*, β. 104. *albo*, β. *libram*, β. *hoc manus tingit*? 105. *radice*? 106. e *scillae*, β. *tusis*, β. e *nardo Gallico*, Barbar. 107. *deiectis*, Pintian. *asaro*, Barbar. 108. *helenion*, Barbar. *denariorum*, β. 109. e *Cilicio*, Barbar. 110. *veratro*, β. 111. e *stoechade*, Barbar. *tragorigano*, β. *dasuco*, β. 112. e, β. in *Gallia*, Harduin. *baccas*, β? et *chamaedryos*, β. 113. *canis ortu*? 114. *sextarius*, β. 115. *humani animi*, β. *exquirente*, β. 116. *Caryniam*, Barbar. 117. *Libanios*, Barbar. 118. *solutam*, β. 119. *profluxerit*, β. *deciduo*, β. 125. *quae est* — *natura*, Harduin.? 127. *piceae*, β. *arida*, β. 128. *iris*, β. 129. in, Harduin. 130. *nozium*, β. *laminiae*, β. 132. *cella*, β. 133. *utique*, β. 136. *sapas*, β. 137. *huic deditis*, β. 138. *conciipiuntur*, Pintian. 139. *nudos*, β. 140. *pectorosa*? *repandae*, β. *edat*, β. 141. *loquuntur*? 142. et, β. *morsque*, β. 145. *altera*, β. 146. *sonum*, β. 150. *inebriaret*, β.

XV. 3. *III*, Pigh. *consulatu*, β. 5. *oleum quam*, β. e, β. 7. *Venafrano*, β. 8. *par est*, β. *Vicina*, β. *Cereri*, β. *non invidit tantum*? 9. *amurcam*, β. 10. *abeat*, β. 11. *etiam*, nos. 13. *colligitur*, β. *operae*, β. *radius*, β. *occupat aestas*, nos. 15. *vita*, β. non, β. *maiorinae ab*, β. *phauliae*, β. 16. *amurca*? *caedem*, β. 20. *Sergianam*, β. *Cominiam*, nos. *musco*, β. *rubro*, β. 21. *fracibus*, β. 22. *ventilatis*, β. *Ex*, nos. *fraces*, Barbar. *tergendas*, β. 25. et e? *crotonem*, Barbar. *sili*, Salmas. *Et in*, β. 26. *utile*, β. *metopium*, Barbar. *adpersis*, β. 27. *nigra*, β. e, β. *aliqui*, Harduin. 28. *iuglandibus*, β. *caryinum*, β. *sesama*, β. *Ichthyophagi* e, β. 29. *sampsuchum*, β. 30. *de*, β. *aspalatho*, Barbar. *sampsucho*, β. *chortinon*, Barbar. *cnidinum*, Barbar. 31. *Selgicum*, nos. *Iguvini*, Harduin. 32. *elasomeli*, β. 33. *subigi*, β. 36. e, β. *mandatur*, β. *pinastris*, β. 37. *ex*, β. *candidiora*, β. 38. *struthea*, β. 39. *generis*, β. 41. *versicolor*? a, β. *onychina*, nos. 42. et, β. *velocitas*, β. 43. *rugae*, β. 45. *transiere*, β. *earum*, β. *Persis*, β. 46. *coronari*, β. 48. *syricum*, Dalecamp. 50. *id ambitu*, β. *Quiriniana*, Pintian. *Amerina*? 51. *mustea*, β. 52. *dat iis*, nos. 54. *Dolabelliana*, Pintian. *Liceriana*, β. 55. *Numidiana*, β. *Tarentina*, *Signina*, β. a, β. 56. *Bruttia*, Pint. *nominum*, β. *Voconii*, β. 57. *quotque*, Barbar. 58. *proprietates*, nos. 59. *specularibus*, β. 60. in *concluso*, Hard. *ficusinis*, β. 61. *Anciana*, β. *superiniecta*, Dalecamp. 62. *diei*, β. 63. *utrimque*, β. 64. *cretam*, β. *additos*, β. 67. *mergunt*, nos. *ecobe*, β. *optime*? *operimento*? 69. *parum*? 70. *Alexandrina* e *nigris*, β. *Liviae*, β. 72. *Saguntinas*, β. *Telanas*, β. 74. *Africana*, β. *uso*, β? *inquit*, β. 76. *tantam*, β. *insignes*, β. 77. *sacra*, β. 78. *CCLX*, β. *fortuito satu vivit*, β. 79. *generatur*, β? 80. *evolant*, Salmas. 81. *operae*, nos. *pulvis*, β. 82. *destillant*, nos. *lacrimas*, nos. *orcae*, β. 83. *cotana*, Barbar. *Albense*, β. 86. et? *iis*, nos. 89. *ab*, β. 91. *pistaciis*, β.

93. *praestant in*, nos. *postea imposuere*, β . *satu*, β . 94. *Plana est et*, Salmas. *Etereiana*, Harduin. 97. *pomi*, Barbar. 98. *est*, β . 100. *et*, β . 103. *Rheni; tertius?* 107. *possit*, nos. 108. *aquae*, β . *aquam*, nos. 110. *nullus*, β . 114. *geminantur?* 115. *alvo*, β . 116. *melimela*, β . 122. *latifoliae*, β . *utraque alia*, β ? *Coniugulam*, β . 123. *farinam*, β . 125. *leviter*, β . 127. *domibus?* Cato, β ? 130. *spadonia*, β . 131. *myrti*, β . *et maiore*, Harduin. 132. *daphnoides*, Barbar. *os atque guttur*, β . 134. *manu satarum*, β . *icitur*, β . 135. *detestatione*, β .

GOTHAE. — TYPIS OFFICINAE STOLLBERGIANAE.

1

1

